

ΜΑΡΙΑ ΣΠΥΡΟΓΙΑΝΝΗ

ΟΜΗΡΟΥ ΟΔΥΣΣΕΙΑ

**Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ
Ραψωδίες α΄ – ω΄**

- **ΜΕΘΟΔΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ των Ενοπίων κάθε Ραψωδίας**
- **ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ**
- **ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ**
- **ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ**
- **ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ**
- **ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ**
- **ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ**
- **ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ**
- **ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ**
- **ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΞΑΣΚΗΣΗ – ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ**
- **ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου**

Κάθε γνήσιο αντίτυπο φέρει τη σφραγίδα των εκδόσεων ΒΟΛΟΝΑΚΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΒΟΛΟΝΑΚΗ

Copyright

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΒΟΛΟΝΑΚΗ

Μαυρομιχάλη 41 και Βαλτετσίου

Τηλ. 210 3608065 – 3608197

Fax 210 3608197

ΑΘΗΝΑ

Στοιχειοθεσία – Σελιδοποίηση:

ΔΙΗΝΕΚΕΣ τηλ.: 210 3608826 – 3606760

ISBN: 978-960-381-224-1

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Οι εκδόσεις Βολονάκη επιδιώκουν να προσφέρουν στο μαθητή της Α' Γυμνασίου μια πολύ καλή ανάλυση των ραψωδιών της Οδύσσειας, προβαίνουν στην έκδοση του παρόντος επίτομου βοηθήματος με την πεποίθηση ότι θα βοηθήσει όχι μόνο το μαθητή αλλά και το φιλόλογο.

Η διάρθωση της ύλης ακολουθεί τη δομή του σχολικού βιβλίου, ώστε το βοήθημα αυτό να είναι εύχρονο και να διευκολύνει τον αναγνώστη.

Οι ραψωδίες χωρίζονται σε μία ή περισσότερες ενότητες· κάθε ενότητα περιλαμβάνει περιληπτική νοηματικά απόδοση, γλωσσικά – ερμηνευτικά, πραγματολογικά, ιδεολογικά και αισθητικά σχόλια, πολιτιστικά στοιχεία, σκιαγράφηση προσώπων, καθώς και πρόσθετες ασκήσεις κλειστού και ανοικτού τύπου. Ακόμη, παρατίθενται οι απαντήσεις σε όλες τις ερωτήσεις και τις δραστηριότητες του σχολικού βιβλίου.

Η απλή διατύπωση και η πληρότητα του κειμένου κάνουν την ανάγνωση του βιβλίου πολύ ευχάριστη και εκπληρώνουν τους εκπαιδευτικούς στόχους.

Η συγγραφέας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή

Ερωτήσεις στην Εισαγωγή του σχολικού θιβλίου	7
Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού θιβλίου	14
Ραψωδία α (στ. 1 - 498)	16
Θέματα για εξάσκηση - Πρόσθετες ασκήσεις	53
Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού θιβλίου	55
Ραψωδία γ (στ. 31 - 380)	73
Θέματα για εξάσκηση - Πρόσθετες ασκήσεις	80
Ραψωδία δ (στ. 241 - 666)	81
Θέματα για εξάσκηση - Πρόσθετες ασκήσεις	88
Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού θιβλίου (ραψ. γ & δ)	89
Γενική θεώρηση της “ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑΣ”	93
Απαντήσεις στα θέματα Συνθετικών - Δημιουργικών Εργασιών για την “ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑ”	98
Ραψωδία ε (στ. 1 - 552)	104
Θέματα για εξάσκηση - Πρόσθετες ασκήσεις	117
Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού θιβλίου	118
Ραψωδία ζ (στ. 1 - 402)	129
Θέματα για εξάσκηση - Πρόσθετες ερωτήσεις	140
Ραψωδία θ (στ. 1 - 709)	141
Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού θιβλίου (ραψ. ζ & θ)	144
Ραψωδία 1 (στ. 1 - 41, 240 - 630)	164
Θέματα για εξάσκηση - Πρόσθετες ασκήσεις	172
Ραψωδία κ (στ. 211 - 582)	173
Θέματα για εξάσκηση - Πρόσθετες ασκήσεις	179
Ραψωδία λ (στ. 1 - 54, 92 - 250, 369 - 607)	180
Θέματα για εξάσκηση - Πρόσθετες ασκήσεις	190
Ραψωδία μ (στ. 297 - 511)	191
Θέματα για εξάσκηση - Πρόσθετες ασκήσεις	195
Ραψωδία ν (στ. 1 - 139)	196
Θέματα για εξάσκηση - Πρόσθετες ασκήσεις	200
Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού θιβλίου (ραψ. 1 - ν 139)	201
Γενική θεώρηση της “ΦΑΙΑΚΙΔΑΣ”	226

Απαντήσεις στα θέματα Συνθετικών - Δημιουργικών Εργασιών	
για την «ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑ»235
Ραψωδία ν (στ. 210 - 421)245
Ραψωδία π (στ. 1 - 260)249
Θέματα για εξάσκηση - Πρόσθετες ασκήσεις256
Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου (ραψ. ν 210 - 421 - π)257
Ραψωδία ρ (στ. 333 - 378)270
Ραψωδία σ (στ. 1 - 140)272
Θέματα για εξάσκηση - Πρόσθετες ασκήσεις275
Ραψωδία τ (στ. 100 - 539)276
Θέματα για εξάσκηση - Πρόσθετες ασκήσεις285
Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου (ραψ. ρ - τ)285
Ραψωδία φ (στ. 245 - 444)294
Θέματα για εξάσκηση - Πρόσθετες ασκήσεις300
Ραψωδία χ (στ. 1 - 132, 310 - 397)301
Θέματα για εξάσκηση - Πρόσθετες ασκήσεις304
Ραψωδία ψ (στ. 1 - 278)305
Θέματα για εξάσκηση - Πρόσθετες ασκήσεις310
Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου (ραψ. φ - ψ)311
Ραψωδία ω (στ. 280 - 350, 463 - 551)324
Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου329
Απαντήσεις στα θέματα Συνθετικών – Δημιουργικών Εργασιών	
για την ΟΔΥΣΣΕΙΑ348
Απαντήσεις στα θέματα για εξάσκηση – Πρόσθετες ασκήσεις361
Απαντήσεις στις ερωτήσεις των εικόνων του σχολικού βιβλίου363
Απαντήσεις στις ερωτήσεις των σελίδων 34 και 205 του σχολικού βιβλίου367

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

του σχολικού βιβλίου

Α ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΠΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΚΑΙ ΣΤΑ ΟΜΗΡΙΚΑ ΕΠΗ

ΕΡΩΤΗΣΗ 1n: *Ti είναι το έπος;*

Απάντηση

Αρχικά η λέξη έπος σήμαινε «λόγος». Από τον 5^ο αι. π.χ. όμως χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει το μεγάλο αφηγηματικό ποίημα σε δακτυλικό εξάμετρο. Το παλαιότερο είδος είναι το **πρωικό έπος**, στο οποίο ανήκει και η Οδύσσεια. Τα θέματα του πρωικού έπους ήταν παρμένα από τους μύθους για τους θεούς και τους ήρωες. Αργότερα εμφανίστηκαν έπη με περιεχόμενο φιλοσοφικό, διδακτικό (π.χ. τα έπη του Ησίοδου) κ.ά.

ΕΡΩΤΗΣΗ 2n: *Πότε χρονολογούνται οι αρχές της επικής ποίησης;*

Απάντηση

Οι πρώτες μορφές του έπους ήταν πιθανότατα οι συνθέσεις των αοιδών της μυκηναϊκής εποχής (17^{ος} – 12^{ος} αι. π.χ.).

ΕΡΩΤΗΣΗ 3n: *Ποια εποχή αναπτύχθηκε η επική ποίηση;*

Απάντηση

Η επική ποίηση γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη στα γεωμετρικά χρόνια (11^{ος} – 8^{ος} αι. π.Χ.). Είναι η εποχή που ο μυκηναϊκός πολιτισμός παρακμάζει ενώ μεγάλα τμήματα του πληθυσμού μετακινούνται προς τις αποικίες των νησιών και της Μ. Ασίας. Έτσι, τα τραγούδια μιλούν για τη νοσταλγία του παλιού καιρού και για τις περιπέτειες στις νέες πατρίδες.

ΕΡΩΤΗΣΗ 4n: *Ποιο ήταν το περιεχόμενο των επών;*

Απάντηση

- Τα κατορθώματα των ηρώων του παρελθόντος
(γι' αυτό ονομάστηκε «ηρωικό έπος»)
- Τα κατορθώματα των θεών
- Η δράση ανθρώπων και θεών («ἔργα ἀνδρῶν τε θεῶν τε»).

ΕΡΩΤΗΣΗ 5η: *Ποια είναι τα γνωρίσματα της επικής ποίησης;***Απάντηση**

- Τα επικά ποιήματα αναφέρονταν σε ένα μακρινό, εξιδανικευμένο παρελθόν
- Τα έπη ήταν συλλογικά έργα τα οποία εξέφραζαν τις αντιλήψεις ολόκληρης της κοινωνίας, και όχι συνθέσεις ενός ποιητή
- Η γλώσσα των επών ήταν η ιωνική διάλεκτος ανάμεικτη με αιολικά στοιχεία.

ΕΡΩΤΗΣΗ 6η: *Τι γνωρίζουμε για τους αοιδούς;***Απάντηση**

- Το όνομα «αοιδός» προέρχεται από το ρ. ἄδω/ἀείδω (= τραγουδώ)
- Οι αοιδοί συνέθεταν και τραγουδούσαν επικά ποιήματα
- πίστευαν ότι κάποιος θεός τους δίνει έμπνευση και γι' αυτό φρόντιζαν να τον ευχαριστήσουν στα ποιήματά τους
- τραγουδούσαν τις συνθέσεις τους με τη συνοδεία φόρμιγγας (κιθάρας)
- τραγουδούσαν σε συμπόσια, στα παλάτια των βασιλιάδων, στα σπίτια των ευγενών και σε δημόσιους χώρους κατά τη διάρκεια εορτών και αγώνων
- υπήρχαν συντεχνίες αοιδών

ΕΡΩΤΗΣΗ 7η: *Πώς γινόταν η σύνθεση και η εκτέλεση των επών;***Απάντηση**

- Η σύνθεση των επών γινόταν κυρίως προφορικά. Γι' αυτό το λόγο, οι αοιδοί κατείχαν ειδικές τεχνικές, για να μπορούν να θυμούνται και να επαναλαμβάνουν τα ποιήματα· χρησιμοποιούσαν δηλαδή συγκεκριμένες φράσεις που τις επαναλάμβαναν σε ορισμένες θέσεις, έτοιμους στίχους οι οποίοι εμφανίζονταν συχνά μέσα στο έπος, ενώ περιέγραφαν με τις ίδιες περίπου λέξεις κάποια τυπικά θέματα ή ενέργειες ή δραστηριότητες (όπως π.χ. η φιλοξενία, οι θυσίες κ.λπ.)
- Οι νέοι αοιδοί μάθαιναν την τέχνη κοντά σε παλαιότερους δασκάλους.
- Ένας καλός αοιδός μπορούσε να απομνημονεύει τις επαναλαμβανόμενες εκφράσεις κι ενέργειες αλλά και να αυτοσχεδιάζει, ώστε να δημιουργούνται νέα επικά ποιήματα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 8n: Τι γνωρίζουμε για την παλαιότερη επική ποίηση;**Απάντηση**

Κατά την πρώτη περίοδο της επικής ποίησης, οι αιδοί στα τραγούδια τους οργάνωσαν το ηρωικό παρελθόν και δημιούργησαν το γενεαλογικό δέντρο των ηρώων. Ένωσαν τους τοπικούς και φυλετικούς ήρωες σε μια παράδοση κοινή για όλον τον ελληνισμό. Από τα παλαιότερα έπη σώθηκαν μερικά σε περιλήψεις ή αποσπάσματα, καθώς και αρκετοί τίτλοι χαμένων σήμερα επών.

ΕΡΩΤΗΣΗ 9n: Ποιοι είναι οι ζεπικοί κύκλοι;**Απάντηση**

- Ο **αργοναυτικός κύκλος** περιλάμβανε θέματα από την αργοναυτική εκστρατεία
- Ο **θηβαϊκός κύκλος** αναφερόταν στους αγώνες για την κατάκτηση των Θηβών
- Ο **τρωικός κύκλος** περιείχε θέματα από τον τρωικό πόλεμο και γεγονότα μετά από αυτόν.

ΕΡΩΤΗΣΗ 10n: Ποια είναι τα Κύκλια έπη;**Απάντηση**

- Η «**Τιανομαχία**» αναφερόταν στις συγκρούσεις των θεών για την κυριαρχία στον κόσμο.
- Τα «**Κύπρια έπη**» ανήκαν στον τρωικό κύκλο. Μίλουσαν για τις αφορμές του τρωικού πολέμου και περιέγραφαν τα γεγονότα των πρώτων χρόνων του πολέμου αυτού.
- Η «**Αιθιοπίς**» αναφερόταν στα κατορθώματα και στο θάνατο του Αχιλλέα.
- Η «**Μικρά Ιλιάς**» περιείχε τα γεγονότα που ακολούθησαν τον θάνατο του Αχιλλέα.
- Η «**Ιλίου πέρσις**» αφηγούνταν τα γεγονότα της άλωσης της Τροίας.
- Οι «**Νόστοι**» περιείχαν τις περιπέτειες της επιστροφής των ηρώων του πολέμου στην πατρίδα τους και τη μοίρα του καθενός.
- Η «**Τηλεγονία**» περιείχε το θάνατο του Οδυσσέα και μιλούσε για τους δύο γιους του, τον Τηλέμαχο (από την Πηνελόπη) και τον Τηλέγονο (από την Κίρκη).

ΕΡΩΤΗΣΗ 11n: Τι γνωρίζουμε για τα ομηρικά έπη;**Απάντηση**

Πρόκειται για την «Ιλιάδα» και την «Οδύσσεια». Είναι τα μοναδικά έργα της επικής

ποίησης που έχουν σωθεί ολόκληρα. Σύμφωνα με την παράδοση ο ποιητής τους είναι ο Όμηρος. Η Ιλιάδα εκτυλίσσεται κατά τη διάρκεια του τρωικού πολέμου και αποτελείται από 15.693 στίχους ενώ η Οδύσσεια έχει ως θέμα το νόστο του Οδυσσέα και αποτελείται από 12.110 στίχους.

ΕΡΩΤΗΣΗ 12n: Τα ομηρικά έπη έχουν αξία ως ιστορική πηγή;

Απάντηση

- Δεν πρέπει να αντιμετωπίζουμε τα ομηρικά έπη ως ιστορικές πηγές γιατί:
- αναφέρονται σε μια εποχή πολύ παλαιότερη (12^{ος} αι. π.χ.) από την εποχή της δημιουργίας τους (8ος αι. π.χ.), την οποία ο ποιητής δεν μπορεί να γνωρίζει πολύ καλά, αφού δεν υπήρχαν γραπτές πηγές.
 - σε ορισμένα σημεία ο ποιητής κάνει αναχρονισμούς, καθώς παρουσιάζει τους ήρωες να γνωρίζουν υλικά, θεσμούς και αντιλήψεις που εμφανίστηκαν πολύ αργότερα από την εποχή στην οποία εκτυλίσσονται τα έπη
 - σκοπός του ποιητή δεν ήταν να γράψει ιστορικό έργο αλλά να συνθέσει καλλιτεχνικές δημιουργίες για την ψυχαγωγία των ακροατών.

ΕΡΩΤΗΣΗ 13n: Τι είναι το ομηρικό zήτημα;

Απάντηση

Το ομηρικό zήτημα αποτελείται από μια σειρά ερωτημάτων που έθεσαν οι φιλόλογοι και οι μελετητές των ομηρικών επών σχετικά με τη σύνθεση των δύο ποιημάτων.

Τα βασικά ερωτήματα είναι τα εξής:

- Ο Όμηρος δημιούργησε και τα δύο έπη ή συνέθεσε μόνο την Ιλιάδα και κάποιος άλλος την Οδύσσεια;
- Ο Όμηρος ήταν υπαρκτό ή φανταστικό πρόσωπο;
- Η Ιλιάδα και η Οδύσσεια συνετέθησαν με βάση ένα ενιαίο σχέδιο ή προέκυψαν από τη συνένωση μικρότερων ποιημάτων;

ΕΡΩΤΗΣΗ 14n: Ποιες είναι οι επικρατέστερες απόψεις σήμερα σχετικά με τη σύνθεση των ομηρικών επών;

Απάντηση

- Η Ιλιάδα και η Οδύσσεια αντλούν υλικό από παλαιότερα επικά ποιήματα και από την προφορική παράδοση.
- Δεν είναι απομιμήσεις ή απλές συνενώσεις άλλων επών.

- Ίσως να μνη έχει συνθέσει ο ίδιος ποιητής και τα δύο έπη.
- Ένας ποιητής θα μπορούσε να συνθέσει τόσο μεγάλα έπη γιατί: α) βρήκε πολλά έτοιμα στοιχεία (π.χ. τη γενεαλογία ηρώων), β) κληρονόμησε από τις προηγούμενες γενιές αιδών τις τυπικές εκφράσεις που επαναλαμβάνονταν συχνά μέσα στα έπη γ) είχε την ευκαιρία να ανανεώνει και να βελτιώνει το υλικό του κάθε φορά που το παρουσίαζε στους ακροατές δ) ίσως να χρησιμοποίησε λίγο ή πολύ τη νέα γραφή, το φωνητικό αλφάριθμο.

ΕΡΩΤΗΣΗ 15η: Τι γνωρίζουμε για τους ραψωδούς:**Απάντηση**

- Οι ραψωδοί χρονικά εμφανίζονται μετά τους αοιδούς.
- Τις περισσότερες φορές δεν συνέθεταν δικά τους έργα αλλά απομνημόνευαν και παρουσίαζαν στο κοινό παλαιότερα έπη (κυρίως τα ομηρικά).
- Δεν τραγουδούσαν όπως οι αοιδοί αλλά απήγγειλλαν με ρυθμό, κρατώντας ένα ραβδί (σύμβολο εξουσίας).
- Ήταν οργανωμένοι σε συντεχνίες.
- Ταξίδευαν σε διάφορα μέρη και έπαιρναν μέρος στις μεγάλες γιορτές.
- Διοργανώνονταν ραψωδικοί αγώνες.

ΕΡΩΤΗΣΗ 16η: Ποιος ήταν ο Όμηρος:**Απάντηση**

Ο Όμηρος είναι ένα πρόσωπο που έχει περάσει στην σφαίρα του μύθου· έτσι, πρέπει να είμαστε προσεκτικοί σχετικά με την αξιοπιστία των πληροφοριών που υπάρχουν γι' αυτόν. Πιθανότατα ήταν ποιητής που ταξίδευε από τόπο σε τόπο και ίσως πίρε μέρος σε ραψωδικούς αγώνες. Θεωρείται Ίωνας, χωρίς να είμαστε σίγουροι για την καταγωγή του, ενώ οι σημερινοί μελετητές αποκλείουν την πιθανότητα να ήταν τυφλός.

ΕΡΩΤΗΣΗ 17η: Πότε έγινε η καταγραφή των ομηρικών επών;**Απάντηση**

Δεν υπάρχουν ασφαλείς αποδείξεις για την πρώτη καταγραφή της Ιλιάδας και της Οδύσσειας. Σύμφωνα με μαρτυρίες, γνωρίζουμε ότι τον 6^ο αι. π.Χ. εκδόθηκε στην Αθήνα γραπτό κείμενο των ομηρικών επών, με πρωτοβουλία του Σόλωνα ή του Πεισίστρατου ή του Ίππαρχου.

ΕΡΩΤΗΣΗ 18n: *Ποια άλλα έργα αποδίδονται στον Όμηρο;*

Απάντηση

Παλαιότερα πίστευαν ότι ο Όμηρος έχει γράψει και τα εξής έργα: ορισμένα από τα Κύκλια έπη (π.χ. τη «Θηβαϊδα» και τα «Κύπρια»), 33 «Ομηρικούς Ύμνους», τον «Μαργύτη» και τη «Βατραχομυομαχία».

ΕΡΩΤΗΣΗ 19n: *Ποια είναι η αξία των ομηρικών επών;*

Απάντηση

Η μεγάλη αξία των ομηρικών επών φαίνεται από τα εξής:

Στην αρχαιότητα τα ομηρικά έπη θεωρούνταν τα πιο αγαπητά ποιήματα των Ελλήνων.

- Είχαν μεγάλη λογοτεχνική και παιδαγωγική αξία, καθώς αναφέρονταν στην ιστορία, τη θρησκεία, σε ήρωες που λειπουργούσαν ως πρότυπα.
- Η εκπαίδευση των αρχαίων Ελλήνων στηριζόταν στα ομηρικά έπη.
- Σήμερα θεωρούνται σπουδαία λογοτεχνικά έργα και είναι από τα πιο πολυδιαβασμένα σε όλο τον κόσμο.
- Από τα ομηρικά έπη εμπνεύστηκαν όλοι οι ποιητές της αρχαιότητας, ενώ συνεχίζουν να εμπνέονται και σήμερα λογοτέχνες και καλλιτέχνες όλων των ειδών.

B ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΟΔΥΣΣΕΙΑ

ΕΡΩΤΗΣΗ 1n: *Ποιο είναι το κεντρικό θέμα της Οδύσσειας;*

Απάντηση

Ο κεντρικός ήρωας της Οδύσσειας είναι ο Οδυσσέας, ένας από τους αρχηγούς της ιτωικής εκστρατείας, ο οποίος έδωσε το όνομά του στο έπος. Θέμα της Οδύσσειας είναι η επιστροφή του Οδυσσέα στην πατρίδα του, την Ιθάκη.

ΕΡΩΤΗΣΗ 2n: *Ποιες είναι οι πηγές και ποια η θεματογραφία της Οδύσσειας;*

Απάντηση

Οι πηγές του έπους είναι **η πρωική παράδοση, οι λαϊκές μυθιστορίες και τα παραμύθια των ναυτικών**. Τα θέματα της Οδύσσειας είναι: η καθημερινή ζωή των ανθρώπων, η αγάπη για την πατρίδα, η φιλία, η ευγένεια, η ερωτική πίστη, η ομορφιά της ζωής και η δύναμη του ανθρώπου να ξεπερνά τις δυσκολίες.

ΕΡΩΤΗΣΗ 3η: Τι γνωρίζουμε για τη διαίρεση της Οδύσσειας σε ραψώδιες;

Απάντηση

Πιθανότατα τη διαίρεση των ομηρικών επών σε ραψωδίες έκανε ο Ζννόδοτος ο Εφέσιος (325 – 260 π.χ.), ένας σημαντικός Αλεξανδρινός φιλόλογος. Κάθε ραψωδία της Οδύσσειας δηλώνεται με ένα μικρό γράμμα του ελληνικού αλφαριθμητικού (α, β, γ, ...), ενώ της Ιλιάδας με ένα κεφαλαίο (Α, Β, Γ). Οι Αλεξανδρινοί γραμματικοί έδωσαν και έναν τίτλο για κάθε ραψωδία:

Ραψωδία α → «Θεῶν ἀγορά. Ἀθηνᾶς παραίνεσις πρός Τηλέμαχον. Μνηστήρων εὐωχία».

Ραψωδία β → «Ιθακησίων ἀγορά. Τηλεμάχου ἀποδημία»

Ραψωδία γ → «Τά ἐν Πύλῳ».

Ραψωδία δ → «Τά ἐν Λακεδαιμονίῳ».

Ραψωδία ε → «Οδυσσέως σχεδία».

Ραψωδία z → «Οδυσσέως ἄφιξις εἰς Φαίακας».

Ραψωδία η → «Οδυσσέως εἴσοδος πρός Ἀλκίνουν».

Ραψωδία θ → «Οδυσσέως σύστασις πρός Φαίακας».

Ραψωδία ι → «Ἀλκίνου ἀπόλογοι. Κυκλώπεια».

Ραψωδία κ → «Τά περί Αἰόλου καὶ Λαιστρυγόνων καὶ Κίρκης».

Ραψωδία λ → «Νέκυια».

Ραψωδία μ → «Σειρῆνες, Σκύλλα, Χάρυβδις, Βόες Ἡλίου».

Ραψωδία ν → «Οδυσσέως ἀπόπλους παρά Φαιάκων» (1 – 210).
«Οδυσσέως ἄφιξις εἰς Ίθάκην» (210 – 494).

Ραψωδία ξ → «Οδυσσέως πρός Εῦμαιον ὄμιλία».

Ραψωδία ο → «Τηλεμάχου πρός Εῦμαιον ἄφιξις».

Ραψωδία π → «Τηλεμάχου ἀναγνωρισμός Οδυσσέως»

Ραψωδία ρ → «Τηλεμάχου ἐπάνοδος εἰς Ίθάκην».

Ραψωδία σ → «Οδυσσέως καὶ Ίρου πυγμή».

Ραψωδία τ → «Οδυσσέως καὶ Πηνελόπης ὄμιλία. Τά νίπτρα».

Ραψωδία υ → «Τά πρό τῆς μνηστηροφορίας».

Ραψωδία φ → «Τόξου θέσις».

Ραψωδία χ → «Μνηστηροφορία».

Ραψωδία ψ → «Οδυσσέως ὑπό Πηνελόπης ἀναγνωρισμός».

Ραψωδία ω → «Σπονδαί».

**ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ
του σχολικού βιβλίου (σελ. 25)**

- ΕΡΩΤΗΣΗ 1n:** *Αφού παραπρόσετε τις εικόνες που συνοδεύουν το κείμενο της εισαγωγής και μελετήστε τις πληροφορίες που δίνονται για την καθεμιά, να συζητήσετε σε ποιο βαθμό αυτές επιβεβαιώνουν:*
- τις πληροφορίες που δίνονται στην εισαγωγή για την επική ποίηση και τα ομηρικά έπη.*
 - την αναγνώριση του Όμηρου κατά τη διάρκεια των αιώνων.*

Απάντηση:

- Η εικόνα 2 (σελ. 13) επιβεβαιώνει την πληροφορία ότι οι αιοδοί τραγουδούσαν με τη συνοδεία φόρμιγγας/κιθάρας. Η εικόνα 3 (σελ. 18) επιβεβαιώνει την πληροφορία ότι οι ραψωδοί απήγγειλαν τα έπη όρθιοι, κρατώντας ένα ραβδί. Η εικόνα 4 (σελ. 21) επιβεβαιώνει την πληροφορία ότι η έμπνευση των ποιητών αποδιδόταν σε κάποιο θεό, καθώς ο ποιητής βρίσκεται σε βάθρο στην τρίτη ζώνη, αμέσως μετά τις Μούσες και τον Απόλλωνα.
- Η εικόνα 1 (σελ. 11) αποδεικνύει τη μεγάλη αναγνώριση που είχε ο Όμηρος ήδη από την αρχαιότητα, καθώς ο ποιητής απεικονίζεται σε ένα νόμισμα του 4ου αι. π.Χ. Στην εικόνα 4 (σελ. 21) παριστάνεται η αποθέωση του Ομήρου σε ένα ανάγλυφο του 2ου αι. π.χ., επιβεβαιώνοντας πόσο σεβαστός ήταν ο ποιητής στους ανθρώπους της εποχής. Η εικόνα 5 (σελ. 22) απεικονίζει την προσωποποιημένη Οδύσσεια σε έναν πίνακα του σπουδαίου ζωγράφου Ενγκρ και η εικόνα 6 (σελ. 25) με το έργο του μεγάλου Έλληνα λαϊκού ζωγράφου Θεόφιλου, μαρτυρούν την αξία των ομηρικών επών.

- ΕΡΩΤΗΣΗ 2n:** *Με βάση τις αρχαίες πηγές για το βίο του Ομήρου (βλ. παράρτημα, σσ. 428–9) να συντάξετε ένα δικό σας κείμενο 150–200 λέξεων για το βίο του Ομήρου.*

Απάντηση:

Είναι πολύ δύσκολο να μιλήσει κανείς με βεβαιότητα για τη ζωή του Ομήρου, καθώς ο ίδιος δεν θέλησε να αφήσει καμιά πληροφορία για τον εαυτό του. Σύμφωνα με τον

Πλούταρχο υπάρχουν διάφορες εκδοχές για το ποιοι ήταν οι γονείς του. Άλλοι αναφέρουν τον Μαίονα και την Υρνηθώ και άλλοι τον ποταμό Μέλπητα και τη νύμφη Κριθηίδα ή τη Μούσα Καλλιόπη. Λένε ακόμη ότι το όνομά του ήταν Μελποσιγενής ή Μελποσιάνακτας και ότι ονομάστηκε Όμηρος μετά την τύφλωσή του. Πατρίδα του ήταν η Σμύρνη ή η Χίος, ο Κολοφώνας ή Αθήνα. Την τύφλωσή του την αποδίδουν στην εκτυφλωτική λάμψη των όπλων του Αχιλλέα, το φάντασμα του οποίου είδε ο Όμηρος. Τότε η Θετίδα και οι μούσες τον λυπήθηκαν και του έδωσαν το χάρισμα της ποιητικής τέχνης. Σύμφωνα με μια άλλη εκδοχή, η Ελένη θύμωσε με τον Όμηρο και τον τύφλωσε. Για το θάνατο του ποιητή ισχυρίζονται ότι συνέβη στην Ίο, όταν συνάντησε κάποιους ψαράδες οι οποίοι του απάντησαν αινιγματικά στο ερώτημά του αν έπιασαν κάπι. Ο Όμηρος δεν μπόρεσε να καταλάβει τι εννοούσαν όταν του είπαν «αυτά που πιάσαμε τ' αφήσαμε και όσα δεν πιάσαμε τα κουβαλούμε» (=ψείρες) και πέθανε από τη στενοχώρια του. Από όλες αυτές τις διηγήσεις γίνεται φανερό πόσο δυσδιάκριτα είναι τα όρια μύθου και πραγματικότητας σχετικά με το βίο του μεγάλου ποιητή.

ΕΡΩΤΗΣΗ 3η: *Με βάση τα κείμενα που θα βρείτε στο Παράρτημα του βιβλίου σας στις σσ. 430-2 να συντάξετε ένα δικό σας κείμενο (150-200 λέξεων για τη σημασία του Ομήρου και την αξία των ομηρικών επών για τον ελληνικό και τον ευρωπαϊκό πολιτισμό.*

Απάντηση:

Η αξία των ομηρικών επών έγινε φανερή από τη μεγάλη διάδοση που γνώρισαν τόσο στην αρχαιότητα, όσο και σε μεταγενέστερες εποχές. Για τον Όμηρο και τα έργα του έχουν γράψει μεγάλοι ποιητές, λογοτέχνες, ιστορικοί και μελετητές. Τα ομηρικά έπη αποτέλεσαν βασικό στοιχείο της εκπαίδευσης των νέων και εξυμνήθηκαν για τη λογοτεχνική και μορφωτική τους αξία. Σε παλαιότερες εποχές οι άνθρωποι τα μάθαιναν απέξω και τα απήγγειλλαν, ενώ δεν έπαφαν ποτέ να αντιγράφονται και να επιρεάζουν την παγκόσμια σκέψη. Ο καθηγητής Ι.Θ. Κακρίδης μας δίνει πολύτιμες πληροφορίες σχετικά με την κυκλοφορία των ομηρικών επών σε διάφορες εποχές καθώς και για την αναγνώριση της αξίας τους στον ευρωπαϊκό πολιτισμό.

ΡΑΨΩΔΙΑ α'

ΣΤΙΧΟΙ 1-498

ΦΕΩΝ ΑΓΟΡΑ
ΑΦΗΝΑΣ ΠΑΡΑΙΛΕΣΙΣ ΠΡΟΣ ΤΗΛΕΜΑΧΟΝ
ΜΝΗΣΤΗΡΩΝ ΕΥΩΧΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΗΝ α' ΡΑΨΩΔΙΑ

- ΤΟΠΟΣ:** Ιθάκη, η πατρίδα του Οδυσσέα
- ΧΡΟΝΟΣ:** η πρώτη μέρα της Οδύσσειας
- ΠΡΟΣΩΠΑ:** Τηλέμαχος, Αθηνά-Μέντης, Δίας, Πηνελόπη,
μνηστήρες (Αντίνοος και Ευρύμαχος), Ευρύκλεια

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ ΡΑΨΩΔΙΑΣ

Ενότητα 1η [στ. 1-25]: Προοίμιο

- Επίκληση του ποιητή στην μούσα.
Παρουσίαση του κεντρικού ήρωα.
Πληροφορίες για τον ίδιο και τους συντρόφους του.
Τα συναισθήματα των θεών για τον Οδυσσέα.

Ενότητα 2η [στ. 26-108]: Η πρώτη αγορά (=συνέλευση) των θεών

- Η απουσία του Ποσειδώνα.
Ο Δίας συνομιλεί με την Αθηνά.
Η Αθηνά αποφασίζει να κατέβει στην Ιθάκη.

**Ενότητα 3η [στ. 109–173]: Η Αθηνά από τον Όλυμπο
στην Ιθάκη**

Η Αθηνά μεταμορφώμενη σε Μέντη πηγαίνει στην Ιθάκη.

Ο Τηλέμαχος φιλοξενεί την Αθηνά–Μέντη.

Το γλέντι των μνηστήρων.

Ενότητα 4η [στ. 174–361]: Διάλογος Αθηνάς και Τηλέμαχου

Ο Τηλέμαχος εκφράζει τα παράπονά του.

Η Αθηνά–Μέντης τον ενθαρρύνει και τον συμβουλεύει.

**Ενότητα 5η [στ. 362–498]: Στο παλάπι του Οδυσσέα
μετά το διάλογο.
Πρώτη εμφάνιση της Πηνελόπης**

Η εμφάνιση της Πηνελόπης.

Διάλογος του Τηλέμαχου με τους μνηστήρες.

Ο Τηλέμαχος αποσύρεται.

ΕΝΟΤΗΤΑ 1Η: [ΣΤΙΧΟΙ 1-25]***Ανάλυση Ενότητας*****✓ ΠΡΟΟΙΜΙΟ****ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ**

Στίχοι 1-13: Επίκληση στη Μούσα. Παρουσίαση του Οδυσσέα. Η τύχη των συντρόφων του. Δευτέρη επίκληση.

Στίχοι 14-19: Η παραμονή του Οδυσσέα στο υνσί της Καλυψώς.

Στίχοι 20-25: Η επιστροφή του ήρωα στην πατρίδα του. Ο ρόλος των θεών.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Ο ποιητής αρχίζει το έπος παρακαλώντας τη Μούσα να του εξιστορήσει τις περιπέτειες του κεντρικού ήρωα, του οποίου η ταυτότητα αποκαλύπτεται σταδιακά. Πληροφορούμαστε λοιπόν για τις περιπλανήσεις του Οδυσσέα σε διάφορους τόπους και για την τύχη των συντρόφων του που χάθηκαν από δική τους απερισκεψία, επειδή έφαγαν τα βόδια του θεού Ήλιου. Στη συνέχεια ο Όμηρος αναφέρει ότι η Καλυψώ κρατάει τον Οδυσσέα «αιχμάλωτο» στο υνσί της, θέλοντας να τον κάνει άντρα της. Οι θεοί αποφασίζουν να επιστρέψει στην Ιθάκη· εκεί όμως θα αντιμετωπίσει νέες περιπέτειες. Τέλος, ο ποιητής κάνει λόγο για τη συμπάθεια των θεών προς τον Οδυσσέα, με εξαίρεση των Ποσειδώνα που είναι οργισμένος με τον ήρωα.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- στ. 1** «τὸν πολύτροπο»: πολύτροπος, -η, -ο = αυτός που μπχανεύεται πολλούς τρόπους για να αντιμετωπίσει δυσκολίες, πολυμήχανος, εύστροφος/κοσμογυρισμένος.
- στ. 1** «να μου ανιστορήσεις»: ανιστορώ = διηγούμαι, εξιστορώ.
- στ. 2** «ως τα πέρατα»: (το) πέρας = το σημείο στο οποίο τελειώνει κάτι. Τα πέρατα του κόσμου = η άκρη του κόσμου.
- στ. 4** «πις θουλές»: (η) θουλή = θέληση, απόφαση, γνώμη, σκέψη (εδώ: ο τρόπος σκέψης)

- στ. 10 «νήπιοι και μωροί»** = ανόποι, άμυαλοι, με μυαλό μωρού.
- στ. 11 «του γυρισμού τη μέρα»:** στο πρωτότυπο υπάρχει η φράση νόστιμον ἥμαρ = η μέρα του γυρισμού (ἥμαρ = ημέρα, νόστιμος = σχετικός με την επιστροφή < νόστος = επιστροφή).
- στ. 14 «άθλιον όλεθρο»:** (ο) όλεθρος = χαμός, αφανισμός, καταστροφή, θάνατος.
- στ. 24 «σφοδρό»:** σφοδρός, -η, ο = ορμητικός, βίαιος/ισχυρός, έντονος.

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

«Τον άντρα τον πολύτροπο» (στ. 1): Είναι ο Οδυσσέας, βασιλιάς της Ιθάκης, γιος του Λαέρτη και της Αντίκλειας, σύζυγος της Πηνελόπης και πατέρας του Τηλέμαχου. Ένα από τα στοιχεία της προσωπικότητάς του είναι η ευστροφία. Πρόκειται για έναν πολύ έξυπνο άνθρωπο, ο οποίος εφευρίσκει τρόπους για να αντιμετωπίζει τις δύσκολες καταστάσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η σύλληψη του σχεδίου του Δούρειου Ίππου. Το επίθετο «πολύτροπος» δηλώνει ακόμη τον πολυταξιδεμένο, αυτόν που έχει γνωρίσει πολλούς τόπους.

«Μούσα» (στ. 1): Πρόκειται για τη θεά Καλλιόπη. Είναι η μούσα της επικής ποίησης που εμπνέει τον αοιδό και προστατεύει τους επικούς ποιητές. Αυτού του ειδους οι επικλήσεις στη Μούσα εμφανίζονται σε όλη την επική ποίηση. Οι ποιητές γνωρίζουν τη δυσκολία του έργου τους και γι' αυτό ζητούν τη βοήθειά της. Οι Μούσες ήταν κόρες του Δία και της Μνημοσύνης, της θεάς της μνήμης. Σύμφωνα με την παράδοση, χόρευαν και τραγουδούσαν στην κορυφή του Ελίκωνα (= Ελικωνιάδες). Ήταν προστάτιδες των τεχνών. Αυτές συνόδευαν τους βασιλείς και υπαγόρευαν τις κατάλληλες λέξεις για να καταπραΰνουν τις φιλονικίες των θνητών. Από την κλασική εποχή καθιερώθηκε ο αριθμός εννιά (9 Μούσες) και υιοθετήθηκε ο παρακάτω κατάλογος:

Καλλιόπη (της επικής ποίησης)

Κλειώ (της ιστορίας)

Πολύμνια (της μιμικής τέχνης)

Ευτέρηπη (του αυλού και της μουσικής)

Τερψιχόρη (της ελαφράς ποίησης και του χορού)

Ερατώ (της χορικής λυρικής ποίησης)

Μελπομένη (της τραγωδίας)

Θάλεια (της κωμωδίας)

Ουρανία (της αστρονομίας)

«Τροία» (στ. 2): Πόλη της Μ. Ασίας, χτισμένη στην πεδιάδα του ποταμού Σκάμανδρου. Η περιοχή γύρω από την Τροία ονομαζόταν Τρωάδα. Η Τροία λεηλατήθηκε από τους

Αχαιούς γύρω στο 1184 π.χ., ύστερα από μακροχρόνιο πόλεμο.

«Το κάστρο το ιερό» (στ. 3): Η ακρόπολη της Τροίας ονομάστηκε Ἰλιον, από τον Ἰλον, μυθικό ιδρυτή της πόλης. Είχε ισχυρότατη οχύρωση από δυνατά τείχη και θεωρείτο απόρθητο κάστρο. Σύμφωνα με μια παράδοση, τα τείχη της πόλης είχαν κτίσει ο Απόλλωνας και ο Ποσειδώνας. Γι' αυτό το λόγο τη θεωρούσαν ιερή πόλη.

«Τα βόδια του υπέρλαμπρου Ἡλιού» (στ. 10-11): Πρόκειται για το θεό Ἡλιον, γιο του τιτάνα Υπερίωνα και της τιτανίδας Θείας. Παντρεύτηκε την Περσίδα αλλά ενώθηκε και με πολλές άλλες γυναίκες. Από τις ενώσεις αυτές απέκτησε πολλά παιδιά μεταξύ των οποίων και την Κίρκην. Τον Ἡλιον τον απεικόνιζαν σαν ένα νέο όμορφο άντρα που περιβαλλόταν από ακτίνες, πάνω σε πύρινο άρμα που διασκίζει τον ουρανό. Μερικές φορές το όνομα του πατέρα του (Υπερίων) χρησιμοποιείται και για τον ίδιο τον Ἡλιον και σημαίνει «αυτός που πηγαίνει πάνω από τη γη». Ο Ἡλιος ζήτησε εκδίκηση από τους θεούς για την προσβολή που του έκαναν οι σύντροφοι του Οδυσσέα, δια των σκότωσαν κι έφαγαν ένα μέρος από τα κοπάδια του στο νησί της Θρινακίας (Σικελία).

«Του Δία» (στ. 12): Ο Δίας ή Ζευς ήταν γιος του Κρόνου και της Ρέας, ο βασιλιάς των θεών. Σύμφωνα με το μύθο, ο πατέρας του Κρόνος είχε προειδοποιηθεί από ένα χρησμό πως ένα από τα παιδιά του επρόκειτο να του πάρει την εξουσία. Για να το αποφύγει, καταθρόχθισε τους γιους και τις κόρες του, μόλις γεννιόντους. Η Ρέα όμως κατόρθωσε με ένα τέχνασμα να γλιτώσει το μικρό Δία. Τον γέννησε τη νύχτα κρυφά και το πρώιμο έφερε στον Κρόνο μια πέτρα τυλιγμένη με φασκιές κι έτσι ο Κρόνος έφαγε την πέτρα. Όταν ο Δίας μεγάλωσε, εκθρόνισε τον πατέρα του κι έγινε βασιλιάς των θεών και κυρίαρχος των φυσικών φαινομένων. Είναι ο τηρητής της τάξης και της δικαιοσύνης στον κόσμο. Σύμβολά του είναι η βροντή και ο κεραυνός.

«Νεράιδα Καλυψώ» (στ. 17-18): Η Καλυψώ είναι μια Νύμφη, κόρη του Άτλαντα και της Πλειόνης. Σύμφωνα με άλλο μύθο είναι κόρη του Ἡλιού και της Περσίδας. Ζούσε στο νησί Ωγυγία στη Δυτική Μεσόγειο. Το όνομά της σημαίνει «αυτή που καλύπτει», καθώς προσπάθησε να κρύψει, να «καλύψει» τον Οδυσσέα και να τον κρατήσει για πάντα κοντά της, νέο και αθάνατο. Οι Νύμφες κατοικούν στην ύπαιθρο, στα δάση και στα νερά. Μένουν σε σπηλιές όπου περνούν τη ζωή τους με το να κλώθουν και να τραγουδούν. Νύμφες είναι και οι υπηρέτριες της Καλυψώς. Υπάρχουν πολλές κατηγορίες Νυμφών, ανάλογα με το πού κατοικούν:

Μελιάδες (των μελίων = δέντρων)

Ναιάδες (που ζουν στις πηγές και στα νερά)

Νηροίδες (της θάλασσας)

Ορεάδες (των βουνών)

Αλσοίδες (των ιερών δασών)

«Ποσειδώνα» (στ. 23): Γιος του Κρόνου και της Ρέας. Είναι ο θεός που εξουσιάζει τη θάλασσα. Η δύναμή του επεκτείνεται στα τρεχούμενα νερά και στις λίμνες. Ακόμη, ο Ποσειδώνας συνδέεται και με τη γη. Όπως δείχνουν τα ομηρικά επίθετα «ἐννοσίχθων και ἐννοσίγαιος» (= σείστης της γης < ἔνοσις = κούνημα, τράνταγμα + γη, ἔνοσις + χθών = γη) και «γαιπύχος» < γαῖα + ἔχω (= αυτός που συνέχει, που συγκρατεί τη γη).

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

«Το κάστρο το ιερό» (στ. 3): Σε εποχές συχνών πολεμικών συγκρούσεων, η οχυρωματική τέχνη ήταν πολύ αναπτυγμένη.

ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

Κυκλικό σχήμα*

Στο στίχο 1 («τον άντρα, Μούσα, τον πολύτροπο να μου ανιστορήσεις...») και στους

στίχους 12–13 («Από όπου θες, θεά, ξεκίνα...») ο ποιητής επικαλείται τη Μούσα.

Το κυκλικό σχήμα τονίζει το ρόλο που παίζει η Μούσα στην αφήγηση της ιστορίας.

Προϊδεασμός**

Ο ποιητής μας πληροφορεί για γεγονότα που θα συμβούν αργότερα.

στ. 7–11: Στο υπότιτλο του Ήλιου κάνονται οι σύντροφοι του Οδυσσέα εξαιτίας της προσβολής προς το θεό Ήλιο (ραψωδία μ)

στ. 16–19: Η Καλυψώ κρατάει στο υπότιτλο της τον ήρωα παρά τη θέλησή του (ραψωδία ε)

στ. 20–21: Οι θεοί αποφασίζουν να επιστρέψει τελικά ο Οδυσσέας στην πατρίδα του (ραψωδία ν)

στ. 22: Οι περιπέτειες του Οδυσσέα θα συνεχιστούν και στην Ιθάκη (ραψωδία χ).

* Κυκλικό σχήμα: σχήμα λόγου που χρησιμοποιείται στη λογοτεχνία κατά το οποίο μια πρόταση, ένας στίχος, μια περίοδος, ένα ποίημα ή πεζό κείμενο αρχίζουν και τελειώνουν με την ίδια λέξη.

** Ονομάζεται επίσης «προειδοποίηση» ή «προσήμανση»: ο αφηγητής μάς δίνει μια γενική ιδέα για κάτι που πρόκειται να συμβεί αργότερα. Δεν πρέπει να συγχέεται με την προοικονομία με την οποία ο ποιητής προετοιμάζει μέσα στην πλοκή της υπόθεσης κάπι που θα συμβεί αργότερα, ώστε αυτό να φανεί απόλυτα φυσιολογικό και λογικό.

In medias res***

Ο ποιητής δεν αφηγείται τα γεγονότα με τη χρονική σειρά που έγιναν. Ξεκινάει από τη μέση της ιστορίας, όταν ο Οδυσσέας έχει φτάσει στο νησί της Καλυψώς.

Το **προοίμιο** της Οδύσσειας μπορεί να χωριστεί σε δύο τμήματα. Στο πρώτο ο ποιητής: α) επικαλείται – παρακαλεί τη Μούσα, β) δίνει τα κύρια γνωρίσματα του κεντρικού ήρωα, γ) μιλάει για τις συνέπειες των ανθρώπινων λαθών, δ) υπονοεί ότι δεν θα διηγηθεί τα γεγονότα με τη χρονολογική τους σειρά («από όπου θες, θεά, ξεκίνα την αυτήν την ιστορία») Στο δεύτερο μέρος του προοιμίου ο ποιητής μας πληροφορεί για: α) την επιστροφή των πολεμιστών του τρωικού πολέμου στην πατρίδα τους εκτός από τον Οδυσσέα, β) τον ακούσιο εγκλεισμό του ήρωα στο νησί της Καλυψώς γ) το αίσιο τέλος του έπους (οι θεοί θα επιτρέψουν το γυρισμό του στην πατρίδα), δ) τους νέους αγώνες που θα δώσει εκεί, ε) το θυμό του Ποσειδώνα, στ) την ταυτότητα του ήρωα.

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΜΟΤΙΒΑ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

- **«Τον άντρα μούσα... να μου ανιστορίσεις» (στ. 1):** Επίκληση στη Μούσα: τυπική έναρξη των επικών ποιημάτων. Ο αοιδός ζητάει τη βοήθεια της Μούσας γνωρίζοντας πόσο δύσκολο είναι το έργο του. Οι άνθρωποι θεωρούσαν τους ποιητές θεόπινευστα άτομα (= που εμπνέονται από κάποιο θεό). Πίστευαν πως ένας θνητός μόνο με τη βοήθεια μιας θεόπιτας μπορεί να συνθέσει κάτι τόσο όμορφο και σπουδαίο, όπως είναι ένα ποίημα. Οι αοιδοί με την επίκληση στη Μούσα έδιναν κύρος στο έργο τους, καθώς οι Μούσες γνώριζαν το παρόν και το μέλλον και έλεγαν την αλήθεια.
- **«Γνώρισε πολπείς πολλές, έμαθε πολλών ανθρώπων τις βουλές» (στ. 4):** Ο ποιητής αναφέρεται στις περιπλανήσεις του ήρωα. Λέει ότι ταξίδεψε σε πολλούς τόπους και ότι γνώρισε τον τρόπο σκέψης πολλών λαών, δηλαδή τα ήθη, τα έθιμα και τις αντιλήψεις τους. Στο στίχο αυτό έχουμε το ιδανικό του πολυταξιδεμένου ανθρώπου. Στην εποχή του ποιητή αρχίζει η ανάπτυξη της ελληνικής ναυπλίας, η ίδρυση αποικιών και τα μακρινά ταξίδια. Ο στίχος εκφράζει την αγάπη των Ελλήνων για τις περιπλανήσεις και την εκτίμηση που έδειχναν στους ναυτικούς, πράγμα φυσικό για ένα λαό θαλασσινό, όπως οι Έλληνες.
- **«Γιατί εκείνοι χάθηκαν απ' τα δικά τους τα μεγάλα σφάλματα» (στ. 9–11):** Ο ποιητής αφιερώνει τρεις στίχους από το προοίμιο στο επεισόδιο της Θρινακίας, όπου οι

***In medias res = στο μέσον της υπόθεσης ή της πλοκής.

σύντροφοι του Οδυσσέα πρόσθαλαν το θεό Ήλιο τρώγοντας τα ιερά βόδια του. Εδώ τίθεται το *znítpma tis atomikήs ευθύνηs tou aνθρώpoυ*, ένα από τα βασικότερα της Οδύσσειας που επαναλαμβάνεται σε όλο το έργο. Όταν ο άνθρωπος κάνει μεγάλα σφάλματα, είναι ο ίδιος υπεύθυνος γιατί έχει την ελευθερία να επιλέξει τις πράξεις του (*ελεύθερη βούληση*). Έτσι, αν σφάλει θα υποστεί τις συνέπειες των επιλογών του και θα τιμωρηθεί. *Ta προσωπικά λάθη είναι n autía γia tis συμφορές kai tnv taλαιπωρία twn aνθρώpoων.*

- «**Κι αυτός τους ἄρπαξε του γυρισμού τη μέρα**» (στ. 11): Αρχικά εδώ φαίνεται ότι ο θεός Ήλιος εξουσιάζει τη ζωή των συντρόφων του Οδυσσέα και ότι είναι απόλυτα υπεύθυνος της τύχης τους. Προτιγουμένως όμως ειπώθηκε ότι ο ίδιος ο άνθρωπος έχει την ευθύνη των πράξεών του. Στην ουσία δεν υπάρχει αντίφαση, αφού οι σύντροφοι του Οδυσσέα ήξεραν από πριν ότι, επιλέγοντας να φάνε τα ιερά βόδια, η τιμωρία τους θα ήταν σίγουρη και προκαθορισμένη, καθώς οι θεοί δεν συγχωρούν την ασέβεια.
- «**Τον παίδευε πόθος διπλός, του γυρισμού και της γυναίκας του**» (στ. 16): Εδώ προβάλλονται δύο κυρίαρχα ιδανικά της εποχής του Ομήρου: η πατρίδα και η οικογένεια. Ο ήρωας φλέγεται από την επιθυμία να επιστρέψει στην Ιθάκη και στην οικογένειά του. Δεν μπορεί να αντικαταστήσει τις θεμελιώδεις αυτές αξίες ούτε ακόμη και με την αθανασία που του υπόσχεται η Καλυψώ. Η επιστροφή στην πατρίδα και στην οικογένεια, στο δικό τους δηλαδή κόσμο, ήταν από τις μεγαλύτερες επιθυμίες των ανθρώπων που ταξίδευαν σε άγνωστους τόπους.
- «**Γιατί τον ήθελε δικό της άντρα**» (στ. 19): Εδώ συναντούμε το θέμα των ερωτικών σχέσεων θνητών-αθανάτων. Για τους αρχαίους, η σύναψη ερωτικών σχέσεων ανάμεσα σε ανθρώπους και θεούς ήταν κάτι συνηθισμένο.
- «**Ωστόσο τώρα τον συμπαθούσαν οι θεοί, δύοι εκτός του Ποσειδώνα**» (στ. 23): Ο ποιητής παρουσιάζει τους θεούς να έχουν συναισθήματα παρόμοια με αυτά των ανθρώπων. Νιώθουν συμπάθεια, αντιπάθεια, οργή κλπ. Η τάση αυτή να αποδίδονται στους θεούς ανθρώπινα χαρακτηριστικά ονομάζεται *ανθρωπομορφισμός*. Με τον τρόπο αυτό οι άνθρωποι πλάθουν τους θεούς παρόμοιους με τους θνητούς, τους προσαρμόζουν στα ανθρώπινα μέτρα.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ – ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (ΗΡΩIN KAI ΘΕIN)

Οδυσσέας: Η παρουσίαση του κεντρικού ήρωα γίνεται σταδιακά στο Προοίμιο, μέχρι την τελική αποκάλυψη του ονόματός του στον στίχο 24. Ο ποιητής αρχικά χαρακτηρίζει

τον ήρωα «πολύτροπο». Πρόκειται για έναν άνθρωπο πολυταξίδεμένο, πολύπαθο και ευφυέστατο. Ο Οδυσσέας γίνεται σύμβολο του αρχαίου ανθρώπου, καθώς συγκεντρώνει στο πρόσωπό του τα ιδιαίκα της εποχής του: έχει αποκτήσει γνώσεις ταξιδεύοντας σε πολλούς τόπους και γνωρίζοντας διάφορες ανθρώπινες συμπεριφορές (στ. 4), έχει πλούσια εμπειρία από τη ζωή (στ. 5). Ταυτόχρονα παρουσιάζεται φιλεύστηλαχνος και αλληλέγγυος προς τους συντρόφους του, πραγματικός φίλος, άνθρωπος που υπολογίζει και αιγαπά το συνάνθρωπό του, αφού έκανε κάθετι για να τους σώσει (στ. 6-8). Ακόμη είναι φιλόπατρις (στ. 15) και πιστός στην οικογένειά του, καθώς δεν υποκύπτει σε όσα του υπόσχεται η Καλυψώ (στ. 16) αλλά ονειρεύεται μόνο την επιστροφή. Στις εξαιρετικές ικανότητες και αρετές του οφείλεται ο σταθερός χαρακτηρισμός που του αποδίδει ο Όμηρος «θεϊκός». Ο Οδυσσέας αποτελεί μια μεγάλη μορφή της παγκόσμιας λογοτεχνίας που ενέπνευσε πολλούς μεταγενέστερους συγγραφείς και καλλιτέχνες. Έγινε σύμβολο του πανέξυπνου ανθρώπου που βρίσκει τρόπους να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες.

Σύντροφοι: Χαρακτηρίζονται «νήπιοι και μωροί», δηλαδή ανόπτοι και άμυαλοι. Ήταν άνθρωποι που λειτούργησαν παρορμητικά τρώγοντας τα ιερά βόδια, χωρίς σύνεση και λογική. Υπέπεσαν σε ένα αμάρτητα που θα μπορούσαν να είχαν αποφύγει.

Ήλιος: Εμφανίζεται ως ο θεός-πυμωρός των ανθρώπων που πέφτουν σε σφάλματα. Παρουσιάζεται οργισμένος, απειλητικός, εκδικητικός.

Καλυψώ: Ο ποιητής τη χαρακτηρίζει «σεμνή κι αρχοντική». Είναι ερωτευμένη με τον Οδυσσέα και το μεγάλο της πάθος γι' αυτόν την οδηγεί στη σκέψη να τον κρατίσει για πάντα κοντά της και να τον κάνει αθάνατο.

Ποσειδώνας: Παρουσιάζεται πολύ οργισμένος με τον Οδυσσέα. Δεν ξέρουμε ακόμη την αιτία του θυμού του αλλά καταλαβαίνουμε ότι αυτός ευθύνεται για τα βάσανα του ήρωα, καθώς εμποδίζει την επιστροφή του στην πατρίδα.

Υπόλοιποι θεοί: Εδώ υπάρχει απλώς αναφορά της συμπάθειάς τους προς τον Οδυσσέα.

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «του γυρισμού τη μέρα» (στ. 11)
- «άθλιον όλεθρο» (στ. 14)
- «αρχοντική θεά» (στ. 18)
- «θολωτές σπιλιές» (στ. 18)
- «θεϊκό Οδύσσεα» (στ. 24)

◀ ΝΟΤΗΤΑ 2Η: [ΣΤΙΧΟΙ 26-108]

*Análysoi Enótetaς***✓ Η ΠΡΩΤΗ «ΑΓΟΡΑ» ΤΩΝ ΘΕΩΝ****ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ**

Στίχοι 26-30: Ο Ποσειδώνας βρίσκεται στους Αιθίοπες για να πάρει μέρος σε θυσία.

Στίχοι 31-51: Ο Δίας κατηγορεί τους ανθρώπους για την ανευθυνότητά τους. Το παράδειγμα του Αίγισθου.

Στίχοι 52-72: Η Αθηνά μιλάει για τα βάσανα του Οδυσσέα.

Στίχοι 73-92: Ο Δίας απαντά πως θυμάται τον Οδυσσέα. Αναφέρει την αιτία της οργής του Ποσειδώνα και ότι η έχθρα πρέπει να σταματήσει.

Στίχοι 93-108: Η Αθηνά αναπύσσει το σχέδιό της για την επιστροφή του Οδυσσέα.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Οι θεοί εκμεταλλεύονται την απουσία του Ποσειδώνα, ο οποίος βρίσκεται στην χώρα των Αιθιόπων, και συνεδριάζουν. Αρχικά μιλάει ο Δίας. Απορεί γιατί οι άνθρωποι κατηγορούν τους θεούς για τις συμφορές τους αφού υπεύθυνοι είναι οι ίδιοι και η απερισκεψία τους. Φέρνει σαν παράδειγμα τον Αίγισθο και το φοβερό θάνατό του από τον Ορέστη. Στη συνέχεια παίρνει το λόγο η Αθηνά. Συμφωνεί με όσα είπε ο πατέρας της, αναφέρει όμως την περίπτωση του Οδυσσέα, ο οποίος ταλαιπωρείται άδικα στο νησί της Καλυψώς, ενώ είναι και γενναίος και ευσεβής. Τελειώνει τα λεγόμενά της ρωτώντας το Δία γιατί είναι τόσο θυμωμένος με τον ήρωα.

Ο Δίας της απαντά ότι δεν έχει ξεχάσει τον Οδυσσέα και υποδεικνύει ως μοναδικό υπαίτιο για τα βάσανά του τον Ποσειδώνα. Αναφέρει το λόγο της οργής του, δηλαδή το ότι ο Οδυσσέας τύφλωσε το γιο του, τον Πολύφημο. Έπειτα λέει ότι είναι καιρός να αποφασίσουν το γυρισμό του Οδυσσέα, τώρα που λείπει ο Ποσειδώνας.

Η Αθηνά ξαναπαίρνει το λόγο και ανακοινώνει το σχέδιό της. Ο Ερμής θα πάει στην Ωγυγία και θα μεταφέρει στην Καλύψω την απόφαση των θεών να αφεθεί ελεύθερος ο Οδυσσέας. Η ίδια η Αθηνά θα κατέβει στην Ιθάκη για να πείσει τον Τηλέμαχο να

αντιμετωπίσει τους μνηστήρες και να ταξιδέψει στην Πύλο και στη Σπάρτη για να πάρει πληροφορίες για τον πατέρα του.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- στ. 29 «εκατόμβη»:** έκατόν + βοῦς (= βόδι) = θυσία εκατό βοδιών/πολύ πλούσια θυσία
- στ. 30 «ευφραίνονταν»:** ρ. ευφραίνομαι = ευχαριστιέμαι, απολαμβάνω
- στ. 30 «σπις τάθλες»:** (η) τάθλα = τραπέζι
- στ. 31 «συνάκτηκαν» = συγκεντρώθηκαν**
- στ. 49 «του μπνούσε»:** ρ. μπνώ και μπνάω = στέλνω μήνυμα, ειδοποιώ
- στ. 51 «ακέριο»:** ακέριος, -ια, -ιο = ακέραιος, ολόκληρος
- στ. 51 «άνομο»:** άνομος, -η, -ο = παράνομος, αντίθετος προς τους νόμους
- στ. 51 «κρίμα»:** (το) κρίμα = άδικη πράξη, φταίξιμο, αμάρτημα, λάθος
- στ. 54 «αφανίστηκε»:** αφανίζομαι = καταστρέφομαι, χάνομαι
- στ. 55 «κριματιστεί»:** ρ. κριματίζομαι = αμαρτάνω
- στ. 57 «δύνσμοιρος»:** δυσ- (που εκφράζει κάτι κακό) + μόρος (= μερίδιο, μοίρα, θάνατος)
- = αυτός που έχει κακή μοίρα, άτυχος
- στ. 58 «περιβρεχτο»:** που βρέχεται από παντού, απ' όλες τις πλευρές
- στ. 59 «ομφαλό»:** (ο) ομφαλός = κεντρικό σημείο
- στ. 64 «οδυρόμενο»:** οδυρόμενος, -η, -ο = αυτός που θρηνεί σπαρακτικά
- στ. 66 «τον θέλγει»:** ρ. θέλγω = ελκύω, σαγηνεύω, γοντεύω
- στ. 73 «συνάζει»:** ρ. συνάζω = μαζεύω, συγκεντρώνω
- στ. 84 «της ατρύγητης θαλάσσης»:** της άγονης, της άκαρπης θάλασσας, από την οποία δεν μπορούμε να τρυγήσουμε καρπούς
- στ. 89 «νόστο»:** (ο) νόστος = η επιστροφή στην πατρίδα
- στ. 95 «συγκλίνει... των μακαρίων ή γνώμη» = συμφωνούν οι θεοί μεταξύ τους**
- στ. 98 «καλλιπλόκαμπ»:** αυτή που έχει ωραίους πλοκάμους, δηλαδή ωραία μαλλιά.
Τυπικό επίθετο των γυναικών (θυντών και αθανάτων)
- στ. 100 «του καρτερικού Οδυσσέα»:** καρτερικός, -ή, -ό = αυτός που αντιμετωπίζει με υπομονή δύσκολες καταστάσεις. Τυπικό επίθετο του Οδυσσέα
- στ. 103 «κόμη»:** (η) κόμη = τα μαλλιά

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

«Αιθίοπες» (στ. 27): Μυθικός λαός που ζει στα δύο áκρα της γης. Οι μισοί κατοικούν στην Ανατολή και άλλοι μισοί στη Δύση. Είναι από τους αγαπημένους λαούς των θεών και κυρίων του Ποσειδώνα. Η λέξη Αιθίοψ παράγεται από τις λέξεις αἴθω (= καίω, ψήνω) + (η) ὄψ = (όψη, βλέμμα, μάτι, πρόσωπο). Άρα Αιθίοψ = αυτός που έχει καμμένο, δηλαδή μελαμψό πρόσωπο.

«Αίγισθος» (στ. 33): Γιος του Θυέστη και της Πελοπίας, ξάδερφος του Αγαμέμνονα και του Μενελάου. Όταν ο Αγαμέμνονας έφυγε για την Τροία, ο Αίγισθος σύναψε ερωτικές σχέσεις με την Κλυταιμνήστρα, τη γυναίκα του Αγαμέμνονα. Μόλις ο Αγαμέμνονας γύρισε στις Μυκήνες, ο Αίγισθος τον δολοφόνησε και ανέβηκε ο ίδιος στο θρόνο. Έπειτα από επτά χρόνια, ο Ορέστης (ο γιος του Αγαμέμνονα) πήγε στις Μυκήνες και σκότωσε τον Αίγισθο και τη μητέρα του Κλυταιμνήστρα, για να εκδικηθεί το φόνο του πατέρα του.

«Ορέστης» (στ. 34): Γιος του Αγαμέμνονα και της Κλυταιμνήστρας. Ή αδερφή του Ηλέκτρα τον έσωσε από τα δολοφονικά σχέδια της μητέρας του και του Αίγισθου και τον οδήγησε στη Φωκίδα. Εκεί τον μεγάλωσε ο Στρόφιος μαζί με το γιο του τον Πυλάδον. Έτσι, πλέκτηκε η μνημειώδης φιλία που ένωσε τον Ορέστη και τον Πυλάδον. Ο Ορέστης, όταν ανδρώθηκε, πήρε χρονιό από τον Απόλλωνα στο μαντείο των Δελφών να εκδικηθεί το θάνατο του πατέρα του. Μετά το φόνο της μητέρας του και του Αίγισθου, ο Ορέστης κυνηγήθηκε από τις Ερινύες.

«Αγαμέμνονας» (στ. 34): Βασιλιάς των Μυκηνών και αρχιστράτηγος της εκστρατείας στην Τροία. Ήταν γιος του Αιρέα και της Αερόπης και αδελφός του Μενελάου. Δολοφονήθηκε από τον εραστή της γυναίκας του, τον Αίγισθο.

«Αιτρεῖδης» (στ. 41) = ο γιος του Αιτρέα. Εδώ εννοείται ο Αγαμέμνονας.

«Αργοφονιάς Ερμῆς» (στ. 44): Γιος του Δία και της Μαίας. Από την ημέρα της γέννησής του, ο θεός έδωσε δείγματα ασυνήθιστης εξυπνάδας και πονηριάς. Έκλεψε τα βόδια του Απόλλωνα, τα οδήγησε στην Πύλο, όπου και θυσίασε δύο από αυτά στους θεούς. Όταν επεστρεψε στην Κυλλήνη, έφτιαξε από το καβούκι μιας κελώνας την πρώτη λύρα. Μόλις ο Απόλλωνας ανακάλυψε όσα είχε κάνει ο Ερμῆς, ζήτησε πίσω τα κλεμμένα zώα. Όταν όμως τον άκουσε να παίζει τη λύρα, γοντεύτηκε τόσο, ώστε αντάλλαξε τα κοπάδια του με το όργανο αυτό. Ο Ερμῆς ήταν ο αγγελιοφόρος των θεών, ο θεός του εμπορίου και της κλεψιάς. Ήταν ο οδηγός των ταξιδιωτών στους δρόμους. Προστάτευε τους βοσκούς. Ήταν ψυχοπομπός, δηλαδή οδηγητής των ψυχών στον Κάτω Κόσμο. Συνήθως απεικονίζεται φορώντας φτερωτά πέδιλα,

πέτασο (είδος πλατύγυρου καπέλου) και κρατάει το κηρυκείο (σκήπτρο), σύμβολο της ιδιότητάς του ως κήρυκας των θεών. Ο Όμηρος τον ονομάζει «αργοφονιά», επειδή είχε σκοτώσει τον Άργο τον Πανόπτη, ένα τέρας που είχε μάτια σε όλο του το σώμα.

«Αθηνά» (στ. 52): Γεννήθηκε πάνοπλη από το κεφάλι του Δία. Ως πολεμική θεά, απεικονίζεται με δόρυ, περικεφαλαία και αιγίδα (δερμάτινος θώρακας). Στον πόλεμο της Τροίας πήρε το μέρος των Αχαιών. Το ιερό πουλί της θεάς ήταν η γλαύκα (κουκουβάγια) και φυτό της η ελιά.

«Κρονίδην» (στ. 53): γιε του Κρόνου. Εδώ εννοείται ο Δίας.

«Περιθρεκτο νησί» (στ. 58): Είναι η Ογγυγία, το νησί στο οποίο κατοικούσε ο Καλυψώ.

«Αιλαντας» (στ. 61): Γίγαντας, γιος του τιτάνα Ιαπετού και της Ωκεανίδας Κλυμένης, αδελφός του Προμηθέα, του Επιμηθέα και του Μενοίτιου και πατέρας της Καλυψώς. Πήρε μέρος στον αγώνα των γιγάντων εναντίον των θεών και η τιμωρία που του επιβλήθηκε από το Δία ήταν να κρατάει πάνω στους ώμους του το θόλο του ουρανού. Η κατοικία του τοποθετείται άλλοτε στην χώρα των Εσπερίδων και άλλοτε στην χώρα των Υπερβορείων.

«Κύκλωπας» (στ. 80): Οι Κύκλωπες στην Οδύσσεια είναι δαίμονες, κατώτερες θεότητες.

Πρόκειται για γιγαντιαία άγρια μονόφθαλμα όντα, προικισμένα με εξαιρετική δύναμη. Ζουν σε σπίλαια απομονωμένοι, χωρίς κοινωνικές σχέσεις και χωρίς νόμους. Τα κοπάδια τους είναι η μοναδική τους περιουσία. Είναι ανθρωποφάγοι.

«Πολύφημος» (στ. 82): Ο πιο άγριος από τους Κύκλωπες, γιος του Ποσειδώνα και της Νύμφης Θόωσας. Είναι βοσκός και κατοικεί σε σπηλιά. Τον τύφλωσε ο Οδυσσέας με πονηριά κι έτσι κατόρθωσε να διαφύγει από τη σπηλιά του Πολύφημου.

«η Θόωσα, του Φόρκη η νεραιδένια κόρη» (στ. 83–84): Κόρη του Φόρκη, θαλασσινού θεού. Την ερωτεύτηκε ο Ποσειδώνας και έκαναν ένα γιο, τον Πολύφημο.

«μνηστήρες» (στ. 104): αρχοντόπουλα που πολιορκούσαν την Πηνελόπη με σκοπό να την παντρευτούν για να ανέβουν στο θρόνο της Ιθάκης. Κατά τη διάρκεια της απουσίας του Οδυσσέα έμεναν στο παλάτι του κατασπαταλώντας την περιουσία του.

«Σπάρτη» (στ. 106): Πρωτεύουσα της Λακωνίας και ισχυρό πολεμικό κράτος της αρχαιότητας. Βασιλιάς της ήταν ο Μενέλαος, αδερφός του Αγαμέμνονα.

«Πύλος» στ. 107): Η δεύτερη σημαντικότερη μυκηναϊκή πόλη, μετά τις Μυκήνες. Βασιλιάς της ήταν ο Νέστορας.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

«Πήγε να πάρει μέρος στη θυσία, μιαν εκαπόμβη με ταύρους και κριάρια» (στ. 29), «που

θυσίες σου χάριζε» (στ. 70): Οι θυσίες ζώων στην αρχαιότητα ήταν αναπόσπαστο κομμάτι της θρησκευτικής ζωής. Οι θυντοί πρόσφεραν θυσίες στους θεούς και ζητούσαν από αυτούς διάφορες χάρες ως αντάλλαγμα. Τα πιο συνηθισμένα ζώα που θυσιάζονταν ήταν ταύροι, πρόβατα, χοίροι, διάφορα πτηνά ή και ψάρια. Η θυσία ήταν ένα είδος γιορτής (εορταστικού θεσμού) και είκε συγκεκριμένο τυπικό: Στην αρχή οι συμμετέχοντες σκημάτιζαν κύκλο γύρω από το βωμό και έριχναν νερό στα χέρια τους και στο ζώο. Έπαιρναν στο χέρι τους κριθάρι ή πέτρες, ο θύτης απίγγειλλε προσευχές και έριχναν αυτά που κρατούσαν στο ζώο. Έπειτα ο θύτης έκοβε τρίχες από το μέτωπο του ζώου και τις έριχνε στη φωτιά. Ακολούθουσε η σφαγή.

«στις τάβλες καθισμένος» (στ. 30): στοιχείο της επίπλωσης.

«πλάι στ' αργίπικα καράβια» (στ. 71): Τα ελληνικά καράβια. Ο ποιητής εννοεί το στρατόπεδο των Αχαιών στην Τροία, το οποίο ήταν οργανωμένο γύρω από τα καράβια τους.

«την καλλιπλόκαμπ» (στ. 98), «τους Αχαιούς, που τρέφουν πλούσια κόμπο» (στ. 103): ο καλλωπισμός της κόμης αποτελούσε αντικείμενο φροντίδας αντρών και γυναικών.

ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

Διάλογος: Στην ενότητα αυτή, ο Όμηρος χρησιμοποιεί το διάλογο βάζοντας το Δία και την Αθηνά να συνομιλούν ενώ οι άλλοι θεοί παρακολουθούν σαν βουθά πρόσωπα. Έτσι σπάει τη μονοτονία της αφήγησης, υπάρχει ζωντάνια και έντονη θεατρικότητα. Ο διάλογος των δύο θεών έχει τη μορφή λόγου-αντίλογου, ώστε να τονίζεται η αντίθεση των απόψεων τους. Ο Δίας μιλάει για τη δίκαιη τιμωρία του Αίγισθου (λόγος) ενώ η Αθηνά για την άδικη τιμωρία του Οδυσσέα (αντίλογος). Επιρρίπτει στον πατέρα της ευθύνες για όσα συμβαίνουν στον Οδυσσέα (λόγος) ενώ ο Δίας αρνείται τις ευθύνες και τις μεταθέτει στον Ποσειδώνα (αντίλογος). Ο διάλογος κλείνει με τη δευτερολογία της Αθηνάς στην οποία δεν υπάρχει αντίλογος, σημάδι της συμφωνίας των δύο θεών.

Προϊδεασμός

στ. 40-51: το παράδειγμα του Αίγισθου μας προετοιμάζει για την τιμωρία των μνηστήρων (ραψωδία ρ)

στ. 97-100: Η Αθηνά μάς προϊδεάζει για το ταξίδι του Ερμή στο νησί της Καλυψώς και τη φυγή του Οδυσσέα (ραψωδία ε).

στ. 101-108: Η Αθηνά μάς προϊδεάζει για την επίσκεψή της στην Ιθάκη, τη συνάντησή της με τον Τηλέμαχο, τη σύγκληση συνέλευσης (ραψωδία β) και τα ταξίδια του Τηλέμαχου στην Πύλο (ραψωδία γ) και στη Σπάρτη (ραψωδία δ).

Εικόνες

- α) (στ. 29-30): Ο Ποσειδώνας απολαμβάνει τις θυσίες προς τιμήν του
- β) (στ. 31-32): Η συνέλευση των θεών
- γ) (στ. 60): Το νοσί Ωγυγία

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

MOTIVA TΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

«Αλίμονο είναι αλήθεια ν' απορείς που θέλουν οι θνητοί να ρίκνουν στους θεούς τα βάρη τους· έρχεται λένε το κακό από μάς – κι άμως οι ίδιοι, κι από φταξίμο δικό τους πάσχουν και βασανίζονται, και πάνω απ' το γραφτό τους» (στ. 36-39): Στους στίχους αυτούς θίγεται το θέμα της ατομικής ευθύνης του ανθρώπου. Ο Δίας κατακρίνει τους θνητούς που αποδίδουν τις συμφορές τους στους θεούς και τονίζει ότι υπεύθυνοι για τα βάσανά τους είναι οι ίδιοι. Παράλληλα μιλάει και για το «γραφτό» τους. Πρόκειται για τη μοίρα, το μερίδιο διλαδάν του καθενός στη ζωή. Την εποχή του Ομήρου πίστευαν ότι η μοίρα κάθε ανθρώπου, διλαδάν το πώς και πόσα χρόνια θα ζήσει κάποιος, είναι προκαθορισμένη. Παρ' όλα αυτά η μοίρα μπορεί να αλλάξει με ευθύνη των ανθρώπων. Για παράδειγμα, αν κάποιος παραβιάσει το πεπρωμένο του, η μέρα του θανάτου του θα έρθει νωρίτερα απ' ότι ήταν γραφτό του. Η μοίρα λοιπόν έχει την ισχύ νόμου που πρέπει να είναι σεβαστός από θεούς και ανθρώπους. Άλλωστε ούτε οι θεοί μπορούν να αλλάξουν τις αποφάσεις της μοίρας. Πρέπει όλοι να ενεργούν σύμφωνα με το σχέδιό της και όχι αντίθετα, γιατί οι συνέπειες θα είναι φοβερές.

Το παράδειγμα του Αίγισθου (στ. 40-46): Ο Δίας, για να ενισχύσει την άποψή του σχετικά με την ανθρώπινη ευθύνη, φέρνει ως παράδειγμα τον Αίγισθο. Οι θεοί, στέλνοντας τον Ερμή, τον είκαν προειδοποιήσει να μην συνάψει ερωτικές σχέσεις με την Κλυταιμνήστρα, ούτε να σκοτώσει τον Αγαμέμνονα. Αυτός όμως, ενώ γνώριζε τις συνέπειες των πράξεών του, επέλεξε να παραβιάσει τη μοίρα. Έτσι, η τιμωρία του (τον σκότωσε ο Ορέστης, γιος της Κλυταιμνήστρας), ήταν αναπόφευκτη και δίκαιη. Ο ποιητής αναφέρεται στον Αίγισθο και τη φοβερή του τιμωρία για να προβάλει τη μεγάλη αντίθεσή του με τον Οδυσσέα, ο οποίος χωρίς να έχει διαπράξει κάποιο σφάλμα, βασανίζεται άδικα.

«αλλιώς θα πέσει στο κεφάλι του η εκδίκηση» (στ. 46): Σ' αυτόν το στίχο προβάλλεται η

αντίληψη που είχαν στην εποχή του Ομίρου για το δίκαιο. Καθώς δεν υπήρχε οργανωμένη δικαιοσύνη, όπως σε μεταγενέστερες εποχές, εφαρμοζόταν η αυτοδικία. Με τον όρο «αυτοδικία» εννοείται η τιμωρία του δράστη από το θύμα ή από ανθρώπους του περιβάλλοντος του θύματος (π.χ. συγγενείς). Ενώ σήμερα η αυτοδικία είναι παράνομη, στα χρόνια του Ομίρου ήταν συνηθισμένη και η διάθεση για εκδίκηση ήταν αποδεκτή, τόσο από τους ανθρώπους όσο και από τους θεούς.

«καλά κι όπως του ταίριασε, εκείνος αφανίστηκε και πάει – την ίδια μοίρα να' κει δόποιος ανάλογα κριμαπιστεί» (στ. 54-55): Αν και στα χρόνια του Ομίρου δεν υπάρχει οργανωμένη δικαιοσύνη, η κοινωνία δεν επιτρέπει την ατιμωρησία. Οι ανθρώποι καταλαβαίνουν το σωστό και δεν δέχονται την αδικία.

«βιθισμένος στον καμό του, να δει κανόν της πατρικής του γης ψηλά να ανηφορίζει, απελπισμένος εύχεται το θάνατο» (στ. 67-68): Εδώ ο ποιητής εκφράζει τη μεγάλη αγάπη του ήρωα για την πατρίδα του. Ο πόθος του για την επιστροφή είναι τόσο ισχυρός που προτιμά το θάνατο από τα αγαθά που του προσφέρει η Καλυψώ. Ο Οδυσσέας παρά τα ταξίδια και τις περιπλανήσεις του σε πολλούς τόπους, επιζητεί την πατρίδα του. Είναι η εποχή που η ελληνική πόλη είναι το κέντρο δράσης, η βάση των ανθρώπων. Κάθε φυγή από την πόλη ισοδυναμεί με έξιδο από τον πολιτισμένο κόσμο προς έναν εξωανθρώπινο, βαρβαρικό κόσμο.

«έτσι θα κατακτίσει φήμη στους ανθρώπους που λαμπρή θα μείνει» (στ. 108): Στον τελευταίο στίχο της ενότητας θίγεται το σημαντικότατο θέμα της καλής φήμης και της υστεροφημίας. Για τον ομηρικό άνθρωπο η μεγαλύτερη επιδίωξη είναι η εκτίμηση και ο σεβασμός από τον κοινωνικό περίγυρο. Ο άνθρωπος εκτιμάται περισσότερο ως μέλος της κοινωνίας παρά ως μεμονωμένο άτομο. Ακόμη μεγαλύτερη σημασία έχει η υστεροφημία, δηλαδή η διατήρηση της καλής φήμης και μετά το θάνατο. Η Αθηνά στους στίχους 106-108 σχεδιάζει να παροτρύνει τον Τηλέμαχο να αναζητήσει πληροφορίες για τον πατέρα του ώστε να κατακτήσει λαμπρή φήμη. Η αναζήτηση πληροφοριών και η απόκτηση καλής φήμης συνδέονται στενά μεταξύ τους, καθώς ο Τηλέμαχος θα δοξαστεί αναζητώντας τον πατέρα του.

Ανθρωπομορφισμός των θεών

- (στ. 26-30):** ο Ποσειδώνας συμπεριφέρεται ως άνθρωπος και ταξιδεύει στην χώρα των Αιθιόπων για να πάρει μέρος στις θυσίες προς τιμήν του. Κάθεται στο τραπέζι μαζί τους και ευχαριστιέται το φαγητό.
- (στ. 49-50):** ο Ερμής, ο αιγγελιοφόρος των θεών, πηγαίνει στον Αίγισθο και τον προειδοποιεί για τις συνέπειες των πράξεών του. Προσπαθεί να τον πείσει να μην

πέσει στα αμαρτήματα που έχει σχεδιάσει. Ο Ερμής συμπεριφέρεται σαν ένας άνθρωπος φιλικός, εξοικειωμένος με τις συνήθειες των ανθρώπων.

- γ)** **(στ. 64-66):** η νύμφη Καλυψώ συμπεριφέρεται στον Οδυσσέα σαν θητή γυναίκα. Προσπαθώντας να τον κρατήσει κοντά της του μιλάει με γλυκά λόγια, απαλά σαν χάδια.
- δ)** **(στ. 72):** ο Αθηνά ρωτάει το Δία γιατί νιάθει τόσο θυμό για τον Οδυσσέα. Του αποδίδει δηλαδή ένα ανθρώπινο συναίσθημα.
- ε)** **(στ. 90-92):** ο Δίας λέει ότι αν όλοι οι θεοί πάρουν μια απόφαση, ο Ποσειδώνας δεν θα πάει ενάντιά τους, σεβόμενος την πλειοψηφία. Κι εδώ αποδίδονται ανθρώπινες αντιλήψεις στους θεούς (ο σεβασμός στην απόφαση των περισσοτέρων – η συγκέντρωση των θεών).

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ – ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

(ΗΡΩΩΝ ΚΑΙ ΘΕΩΝ)

Δίας: Ο βασιλιάς των θεών μπορεί να χαρακτηριστεί αυστηρός, όταν μιλάει για την ευθύνη που έχουν οι θνητοί για τα βάσανά τους (στ. 36-39) και για την περίπτωση του Αιγίσθου (40-51). Είναι δίκαιος αφού αναγνωρίζει ότι ο Οδυσσέας ταλαιπωρείται χωρίς να έχει κάτι κακό (75-78) και ειλικρινής γιατί αναφέρει τον υπεύθυνο για τα βάσανα τού ήρωα, τον Ποσειδώνα (79-88). Παρουσιάζεται συμπονετικός και συμφωνεί πρόθυμα με την Αθηνά ότι είναι καιρός ο Οδυσσέας να επιστρέψει στην πατρίδα του (στ. 89-90).

Αθηνά: Η θεά δείχνει την εξυπνάδα και τη διπλωματία της στον τρόπο με τον οποίο κατευθύνει τη συζήτηση με το Δία. Εκμεταλλεύεται το παράδειγμα του Αιγίσθου για να αντιπαραβάλει τον αθώο Οδυσσέα (στ. 53-57, 66-71). Παίρνει συνεχώς το μέρος του ήρωα, γεγονός που δείχνει τη μεγάλη της αγάπη για τον Οδυσσέα. Αυτό όμως μερικές φορές την κάνει να συμπεριφέρεται άδικα, όπως όταν κατηγορεί την Καλυψώ (στ. 64-66) ή όταν ρίχνει τις ευθύνες για την κατάσταση του Οδυσσέα στον ίδιο το Δία (στ. 72). Στο τέλος παρουσιάζεται δυναμική και αποφασισμένη να εφαρμόσει το σχέδιό της (στ. 101-108).

Ποσειδώνας: Ο θεός της θάλασσας και των σεισμών είναι θυμωμένος με τον Οδυσσέα (στ. 79). Αιτία της οργής του είναι ότι ο Οδυσσέας τύφλωσε το γιο του Πολύφημο (στ. 80-81). Συμπεριφέρεται λοιπόν εκδικητικά, αφού δεν τον αφήνει να επιστρέψει στην πατρίδα (στ. 87-88).

Οδυσσέας: Σ' αυτήν την ενότητα, ο Οδυσσέας σκιαγραφείται κυρίως μέσα από τα λόγια

της Αθηνάς. Τον αποκαλεί γενναίο αλλά δύσμοιρο να βασανίζεται με τόσα πάθη (στ. 57). Συνεχίζει χαρακτηρίζοντάς τον δύστυχο κι οδυρόμενο (στ. 64) επειδή είναι «φυλακισμένος» στο νησί της Καλυψώς. Μιλάει για τη φιλοπατρία και τον πόθο του για επιστροφή (στ. 67-68). Θυμίζει τέλος την ευσέβεια του Οδυσσέα, ο οποίος πάντοτε φρόντιζε να προσφέρει τις κατάλληλες θυσίες (στ. 70). Ο Δίας συμφωνεί με την Αθηνά και για την ευσέβεια του ήρωα (77-78) και για τη σύνεσή του (στ. 76).

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «Ολύμπιος Δίας» (στ. 31, 69)
- «Αργοφονιάς Ερμής» (στ. 44)
- «Τα μάτια λάμποντας, η γαλανή Αθηνά» (στ. 52)
- «Πατέρα μας των αθανάτων, Κρονίδη, των δυνατών ο παντοδύναμος» (στ. 53, 94)
- «Ευρύχωρη Τροία» (στ. 70)
- «Ο Δίας που τα σύννεφα συνάζει» (στ. 73)
- «Θεϊκός Οδυσσέας» (στ. 75)
- «Ποσειδών, της γης κυρίαρχος» (στ. 79)
- «Θολωτές σπηλιές» (στ. 85)
- «Κοσμοσείστης Ποσειδών» (στ. 86)
- «Ερμής ψυχοπομπός κι αργοφονιάς» (στ. 92)
- «Καλλιπλόκαμπ νεράιδα» (στ. 98-99)
- «Καρτερικός Οδυσσέας» (στ. 100)
- «Οι Αχαιοί που τρέφουν πλούσια κόμη» (στ. 103)

ΕΛΩΤΗΤΑ ΔΗ: [ΣΤΙΧΟΙ 109-173]

Ανάλυση Ενότητας

✓ Η ΑΘΗΝΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΛΥΜΠΟ ΣΤΗΝ ΙΘΑΚΗ

ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Στίχοι 109-126: Η Αθηνά προετοιμάζεται να αναχωρήσει από τον Όλυμπο. Η άφιξή της στην Ιθάκη.

Στίχοι 127-140: Ο Τηλέμαχος υποδέχεται την Αθηνά-Μέντη.

Στίχοι 141-161: Η φιλοξενία της Αθηνάς-Μέντη.

Στίχοι 162-173: Το γλέντι των μνηστήρων.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Μετά τη συνέλευση των θεών, η Αθηνά φορά τα σανδάλια της, εξοπλίζεται με το κοντάρι της και μεταφέρεται στην Ιθάκη, στο παλάτι του Οδυσσέα. Μεταμορφωμένη σε Μέντη, άρχοντα των Ταφίων, αντικρίζει στην αυλή τουύ μνηστήρες να παίζουν πεσσούς, ενώ διάφοροι υπηρέτες ετοιμάζουν τραπέζι. Ο Τηλέμαχος που κάθεται παράμερα σκεπικός, βλέπει πρώτος τον ξένο και τρέχει να τον υποδεχτεί. Στη συνέχεια οδηγεί την Αθηνά-Μέντη στη μεγάλη αίθουσα του παλατιού και της προσφέρει φιλοξενία. Λίγο αργότερα έρχονται και οι μνηστήρες, τρώνε πλουσιοπάροχα και γλεντούν με τα τραγούδια του Φήμιου.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

στ. 109 «σαντάλια»: το σαντάλι και το σανδάλι = πέδιλο, καλοκαιρινό υπόδημα που αποτελείται από μία σόλα ή οποία δένεται στο πλάι με λουριά.

στ. 110 «θεσπέσια»: θεσπέσιος, -α, -ο = θεϊκά ωραίος, εξαιρετικά όμορφος.

στ. 112 «άλκιμο κοντάρι»: άλκιμος, -η, -ο = δυνατός < (η) ἀλκή = δύναμη, ισχύς, ανδρεία, τόλμη/βούθεια, θεραπεία/πόλεμος

στ. 113 «σπιθαρό»: σπιθαρός, -η, -ο = δυνατός, ρωμαλέος

στ. 115 «ακροπατώντας»: ρ. ακροπατώ = βαδίζω στις μύτες των ποδιών / (μτφ) περπατώ προσεκτικά κι αθόρυβα

στ. 117 (η) «εξώθυρα» = η εξώπορτα, η πόρτα της εισόδου

- στ. 119 «αγέρωχους μνηστήρες»:** αγέρωχος, -n, -o = υπερήφανος, μεγαλοπρεπής/υπεροπτικός, αλαζόνας
- στ. 121 «παιζοντας τους πεσσούς»:** (ο) πεσσός = πιόνι, πουλί σε ωοειδές σχήμα (από κόκαλο ή ξύλο), πετραδάκι. Με τους πεσσούς παιζόταν στην αρχαιότητα ένα επιτραπέζιο παιχνίδι
- στ. 123 «κίρυκες»:** (ο) κῆρυξ = αγγελιοφόρος/δημόσιος υπηρέτης, υπεύθυνος διοργάνωσης συμποσίων και εορτών
- στ. 124 «κρατήρες»:** (ο) κρατήρας = είδος αγγείου στο οποίο ανακάτευναν το κρασί με νερό
- στ. 134 (n) «αυλόθυρα»:** αυλόπορτα
- στ. 138 «και πέταξαν τα λόγια του σαν τα πουλιά»:** στο πρωτότυπο υπάρχει η φράση ἔπεια πτερόεντα = φτερωτά λόγια < (το) ἔπος = λόγος, πτερόεις, -σσα, -εν = φτερωτός. Η φράση ἔπεια πτερόεντα χρησιμοποιείται και σήμερα για να χαρακτηρίσει λόγια χωρίς ιδιαίτερη βαρύτητα (που τα πάίρνει ο άνεμος)
- στ. 139 «έλα να σε φιλέψουμε»:** ρ. φιλεύω = προσφέρω φαγώσιμο ή ποτό σε επισκέπτη, κερνάω
- στ. 144 «καλοξυμένη θίκη»:** καλοφτιαγμένη
- στ. 145 «άνεργα»:** αχρησιμοποίητα
- στ. 146 «σε θρόνο...λεπτουργημένο»:** φτιαγμένο με μεγάλη μαστοριά, δεξιοτεχνία, με προσοχή στις λεπτομέρειες
- στ. 154 (n) «παρακόρη»:** υπηρέτρια
- στ. 154 (το) «λαγόνι»:** κανάτα
- στ. 156 «λεβέπι»:** (ο) λέβης = αγγείο για μαγείρεμα/καζάνι/λεκάνη για πλύσιμο χειριών και ποδιών
- στ. 157 «κελάρισσα»:** η οικονόμος, αυτή που είχε την ευθύνη για τα τρόφιμα και τα ποτά που βρίσκονταν συνήθως στο κελάρι του σπιτιού.
- στ. 159 «τραπεζάρχης»:** αυτός που είχε την γενική ευθύνη για τη διοργάνωση ενός γεύματος
- στ. 168 «κόρεσαν»:** ρ. κορεννύω = γεμίζω / κορταίνω
- στ. 173 «έκρουσε... τις χορδές»:** ρ. κρούω = χτυπώ μια επιφάνεια και παράγω ήχο

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

«Μέντης» (στ. 119): Γιος του Αγχίαλου, βασιλιάς των Ταφίων.

«Φήμιος» (στ. 172): Ένας από τους δύο αιοδούς που εμφανίζονται στην Οδύσσεια (ο άλλος είναι ο Δημόδοκος). Το όνομά του δηλώνει τη μεγάλη φήμη που είχε αποκτήσει.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

«σαντάλια» (στ. 109): μαθαίνουμε για τη γνώση κατασκευής πέδιλων

«άλκιμο κοντάρι, ακονισμένο με χαλκό» (στ. 112), «με το χαλκό κοντάρι της» (στ.

118), «το δόρυ της» (στ. 143): πολεμικός εξοπλισμός

«ξερά...καπάφλι» (στ. 118), «πύλες του σπιπού» (στ. 120), «αυλόθυρα» (στ. 134),

«στο μεγάλο δώμα» (στ. 142), «ψηλή κολόνα» (στ. 143): στους στίχους αυτούς πληροφορούμαστε για την αρχιτεκτονική των ανακτόρων. Το παλάτι είχε περίφραξη και μια κεντρική πύλη που οδηγούσε σε αυλή, όπου βρισκόταν ένα κτίσμα στον τύπο του μεγάρου. Το μέγαρο ήταν ο επίσημος χώρος του συγκροτήματος.

«παίζοντας τους πεσσούς» (στ. 121): επιτραπέζιο παιχνίδι, πολύ διαδεδομένο στην εποχή που περιγράφει ο ποιητής.

«σε τομάρια θοδιών καθισμένοι» (στ. 121)

«κήρυκες και παιδόπουλα» (στ. 123), «μια παρακόρη» (στ. 154), «η σεβαστή

κελάρισσα» (στ. 157), «τραπεζάρχης» (στ. 159), «δούλες» (στ. 165), «έφηβοι»

(στ. 166): στα ανάκτορα υπήρχε οργανωμένο σύστημα υπηρετικού προσωπικού με διαφορετικά καθήκοντα.

«άλλοι να σμίγουν σε κρατήρες με νερό κρασί» (στ. 124): ο κρατήρας ήταν αγγείο που χρησιμοποιούσαν για να ανακατεύουν το κρασί με νερό, ώστε να είναι πιο ελαφρύ και να πίνουν μεγάλες ποσότητες, χωρίς να μεθούν. Οι αρχαίοι δεν έπιναν σχεδόν ποτέ ανέρωτο κρασί («άκρατον οίνον»).

«να πλένουν τα τραπέζια με σφουγγάρια τρυππά» (στ. 125)

«κάποιοι να κομμαπίάζουν άφθονα τα κρέατα» (στ. 126)

«καλοξυμένη θίκη» (στ. 144): πρόκειται για οπλοθήκη

«Υστερα την οδήγησε σε θρόνο να καθίσει, λεπτουργημένο κι όμορφο, πάνω του απλώνοντας ύφασμα μαλακό, και στήριγμα στα πόδια της έφερε το σκαμνί

(στ. 146-148), «στολισμένο κάθισμα» (στ. 149), «σε θρόνους κι αναπαυτικά

καθίσματα» (στ. 163): είδη επίπλωσης

«χρυσό λαγόνι» (στ. 155): αγγείο με μακρύ στόμιο, είδος κανάτας (πρόχους), με το οποίο έριχναν νερό για να πλύνουν τα χέρια ή για να γεμίζουν με κρασί τα ποτήρια.

«αργυρό λεβέπι» (στ. 156): λεκάνη για το πλύσιμο χεριών και ποδιών. Συχνά ήταν τοποθετημένο σε τρίποδα και το χρησιμοποιούσαν σαν καζάνι ή κατσαρόλα. Τα μεταλλικά λεβέπια δίνονταν ως τιμπτικά δώρα στους φιλοξενούμενους ή ως βραβεία αγώνων.

«γυαλιστερό τραπέζι» (στ. 156)

«δίσκους με κρέατα κάθε λογίς» (στ. 159-160)

«κούπες χρυσές» (στ. 160), «κύπελλα» (στ. 161)

«γέμιζαν με ψωμί πλεκτά πανέρια» (στ. 165)

«κιθάρα» (στ. 171): η κιθαρις ήταν έγχορδο όργανο.

ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

Αφήγηση: Ο ποιητής αφηγείται σε τρίτο πρόσωπο όσα συμβαίνουν στο παλάτι. Στους στίχους 139-140 διακόπτει την αφήγηση και παρεμβάλλει σε **ευθύ λόγο** την υποδοχή του Τηλέμαχου προς την Αθηνά-Μέντη.

Προοικονομία:

στ. 129-132: Ο Τηλέμαχος οραματίζεται την επιστροφή του πατέρα του και το διωγμό των μνηστήρων. Εδώ προοικονομείται η μνηστηροφονία (ραψωδία x).

στ. 152-153: Η επιθυμία του Τηλέμαχου να ρωτίσει για τον πατέρα του προοικονομεί τη συζήτηση που θα ακολουθήσει στην επόμενη ενότητα της ραψωδίας α.

Άλλαγή σκηνής: Σε μια αφήγηση-περιγραφή έχουμε αλλαγή σκηνής όταν έχουμε αλλαγή α) τόπου, β) προσώπων, γ) τόπου και προσώπων. Στην ενότητα αυτή έχουμε εναλλαγή 4 σκηνών/εικόνων με κινηματογραφικό σχεδόν τρόπο (1η σκηνή: στ. 109-114, 2η σκηνή: 116-140, 3η σκηνή: στ. 143-161, 4η σκηνή: στ. 163-173).

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΜΟΤΙΒΑ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

«επήρε τη μορφή ενός ξένου/κι ολόδια με τον Μέντη, άρχοντα των Ταφίων» (στ.

118-119): εδώ έχουμε ενανθρώπιση της Αθηνάς. Οι μεταμορφώσεις των θεών είναι συνηθισμένο θέμα στα έπη και γίνονται για δύο λόγους: α) γιατί οι θεοί δεν μπορούν να εμφανιστούν με την πραγματική τους μορφή στους θνητούς, β) επειδή, με αυτό τον τρόπο, βοηθούν και καθοδηγούν τους ανθρώπους, αφήνοντάς τους περιθώρια να επιλέξουν ελεύθερα τις πράξεις τους.

Η φιλοξενία (στ. 134-160): αποτελούσε ιερή υποχρέωση. Πίστευαν ότι τους ξένους τους έστελνε και τους προστάτευε ο Ξένιος Δίας. Το τυπικό της φιλοξενίας: α) αυτός που φιλοξενεί (ξενιστής) πλησιάζει τον ξένο και τον καλοσορίζει, β) φροντίζει να πλυθεί, να ξεκουραστεί και να φάει, γ) του απευθύνει ερωτήσεις (ποιος είναι, από πού έρχεται και για ποιο σκοπό, πού πηγαίνει), δ) συχνά διοργανώνει τελετές προς τιμήν του ξένου, ε) τέλος, του προσφέρει λαμπρά δώρα. Η φιλοξενία δημιουργούσε

ανάμεσα στον ξενιστή και τον ξένο στενούς δεσμούς, οι οποίοι περνούσαν και στα παιδιά τους. Ο θεμός της φιλοξενίας αναπτύχθηκε στην αρχαιότητα για πρακτικούς λόγους: α) έλυνε το πρόβλημα της διαμονής των ταξιδιωτών, β) γινόταν ανταλλαγή πληροφοριών, καθώς ο ξένος έφερνε ειδήσεις από τους τόπους που είχε επισκεφθεί, σε μια εποχή που η επικοινωνία μεταξύ μακρινών περιοχών ήταν πάρα πολύ δύσκολη.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ – ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (ΗΡΩΩΝ ΚΑΙ ΘΕΩΝ)

Τηλέμαχος: Ο γιος του Οδυσσέα εμφανίζεται εδώ για πρώτη φορά. Κάθεται απομονωμένος, σκεπτικός και προβληματισμένος. Συλλογίζεται τον πατέρα του που λείπει και οραματίζεται την επιστροφή του και το διωγμό των μνηστήρων. Είναι ευγενικός και φιλόξενος προς την Αθηνά-Μέντη.

Μνηστήρες: Παρουσιάζονται ασύνετοι, ανάγωγοι και άσωτοι. Είναι θρασείς αφού έχουν εισβάλει και σπαταλούν την ξένη περιουσία. Ενδιαφέρονται για την καλοπέρασή τους και αδιαφορούν για τον Τηλέμαχο, θεωρώντας τον ανίκανο να αντιδράσει.

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «άλκιμο κοντάρι, ακονισμένο με χαλκό» (στ. 112), «χαλκό κοντάρι» (στ. 118)
- «αγέρωχοι μνηστήρες» (στ. 119-120)
- «σαν θεός ωραίος» (στ. 127)
- «πέταξαν τα λόγια του σαν τα πουλιά» (στ. 138)
- «Ξένε μου καλωσόρισες, έλα να σε φιλέψουμε, κι αφού το δείπνο μας χορτάσεις, τότε μας λες το λόγιο της επίσκεψής σου» (στ. 139-140)
- «η Αθηνά Παλλάδα, λάμποντας τα μάτια» (στ. 141)

ΕΝΟΤΗΤΑ 4Η {ΣΤ. 174-361}

*Análysoi Enótētās***✓ ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΑΘΗΝΑΣ ΚΑΙ ΤΗΛΕΜΑΧΟΥ****ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ**

Στίχοι 174-196: Ο Τηλέμαχος περιγράφει την κατάσταση στο παλάτι και ρωτάει για την ταυτότητα του ξένου.

Στίχοι 197-235: Ο ξένος συστίνεται ως Μέντης και μιλάει για τον Οδυσσέα.

Στίχοι 236-245: Ο Τηλέμαχος εύχεται να ήταν γιος ενός άλλου, καλότυχου πατέρα.

Στίχοι 246-255: Η Αθηνα - Μέντης ρωτάει για τη συγκέντρωση των μνηστήρων.

Στίχοι 256-279: Ο Τηλέμαχος μιλάει για τους μνηστήρες.

Στίχοι 280-340: Η Αθηνα - Μέντης συμβουλεύει τον Τηλέμαχο

Στίχοι 341-348: Ο Τηλέμαχος προτείνει στον ξένο να καθυστερίσει την αναχώρησή του.

Στίχοι 349-361: Η Αθηνά - Μέντης αρνείται ευγενικά και αποχωρεί.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Ο Τηλέμαχος μιλάει στον ξένο για τους μνηστήρες που ρημάζουν την περιουσία του Οδυσσέα, τον οποίο θεωρεί νεκρό. Ζητάει να μάθει ποιος είναι ο ξένος, από πού έρχεται κι αν γνώριζε τον πατέρα του. Η Αθηνά συστίνεται ως Μέντης, γιος του Αγχιάλου και αρχηγός των Ταφίων. Λέει πως πηγαίνει στην Τεμέσα για εμπόριο και ότι υπήρξε φίλος του Οδυσσέα. Εκφράζει την αισιοδοξία της ότι ο Οδυσσέας είναι ζωντανός, απολίπιστοι άνθρωποι όμως τον κρατούν φυλακισμένο σε κάποιο νησί αλλά αυτός θα βρει τρόπο να γυρίσει στην πατρίδα. Τελειώνει τα λόγια της ρωτώντας τον Τηλέμαχο αν είναι αλήθεια ο γιος του Οδυσσέα. Ο Τηλέμαχος απαντά πως κανείς δεν μπορεί να είναι σίγουρος για την ταυτότητα του πατέρα του και προσθέτει με πικρία ότι θα προτιμούσε να ήταν γιος κάποιου άλλου, καλότυχου, ο οποίος θα γερνούσε ανάμεσα στους δικούς του. Στη συνέχεια η Αθηνά-Μέντης τον καθησυχάζει και ρωτάει για την κατάσταση που επικρατεί στο παλάτι. Ο Τηλέμαχος μιλάει για τα βάσανά του: για τους μνηστήρες που σπαταλούν

την περιουσία του πατέρα του και πολιορκούν τη μπτέρα του. Η Αθηνά-Μέντης παίρνει το λόγο και λέει ότι ο Οδυσσέας, αν επέστρεφε, θα σκότωνε τους μνηστήρες. Ο γυρισμός του όμως είναι υπόθεση των θεών και γι' αυτό συμβουλεύει τον Τηλέμαχο να καλέσει τους Αχαιούς σε συνέλευση και να διώξει τους μνηστήρες από το παλάτι. Ύστερα να συνητίσει με τη μπτέρα του αν θέλει να παντρευτεί ή όχι. Στη συνέχεια τον παροτρύνει να φύγει για την Πύλο και την Σπάρτη, αναζητώντας πληροφορίες για τον πατέρα του. Αν μάθει πως ο Οδυσσέας ζει, να κάνει υπομονή ένα χρόνο. Αν όμως μάθει ότι πέθανε, να τον τιμήσει όπως πρέπει και να βρει τρόπο να σκοτώσει τους μνηστήρες, ακολουθώντας το παράδειγμα του Ορέστη. Ο Τηλέμαχος ευχαριστημένος, προσπαθεί να καθυστερήσει την αναχώρηση του ξένου. Όμως η Αθηνά φεύγει από το άνοιγμα της στέγης, πετώντας σαν πουλί. Ο Τηλέμαχος, συνειδητοποιώντας ότι όστι ώρα μιλούσε με κάποιο θεό, παίρνει θάρρος.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- στ. 174 «γλαυκόματη»** = με γαλανά μάτια
- στ. 177 (το) «μελημα»** = αντικείμενο ενδιαφέροντος, φροντίδα, έγνοια
- στ. 183 «μαλάματα»:** (το) μάλαμα = το χρυσάφι/κάθε πολύτιμο μέταλλο
- στ. 184 «αφανισμένος...αφανίστηκε»:** ρ. αφανίζομαι = χάνομαι
- στ. 192 «απάντησε...δίκως περιστροφές»** = ξεκάθαρα, αμέσως
- στ. 202 «στο μπλάθιο πελαγος»** = στο πελαγος με το σκούρο μπλε, το μελανί χρώμα
- στ. 203 «σ' αιλόγλωσσους ανθρώπους»:** αιλόγλωσσος, -η, -ο = αυτός που μιλά διαφορετική γλώσσα, ξενόγλωσσος
- στ. 212 (ο) «κάρματος»** = κούραση, μόχθος, εξάντληση
- στ. 220 «θάναυσοι»** = βίαιοι, σκληροί άξεστοι, αγροίκοι
- στ. 232 «ανταμώναμε»:** ρ. ανταμώνω = συναντώ
- στ. 238 (το) «γέννημα»** = παιδί
- στ. 241 «άμποτε»** = μακάρι
- στ. 250 (η) «συνάθροιση»** = συγκέντρωση, μάζωξη, σύναξη
- στ. 251-252 «γεύμα εταιρικό»:** πρόκειται για συντροφικό γεύμα στο οποίο όλοι οι συμμετέχοντες φέρνουν φαγητά και ποτά
- στ. 255 «συνετός»** -ή, -ό = μυαλωμένος, φρόνιμος, γνωστικός
- στ. 265 «οι Πλανακαιοί»** = όλοι οι Αχαιοί
- στ. 265 «τύμβο υψώνοντας»:** (ο) τύμβος = τεχνητός λοφίσκος από χώμα και πέτρες πάνω από τάφους

στ. 267 «τον έχουν αναρπάξει»: ρ. αναρπάζω = αρπάζω βίαια

στ. 269 «οδυρμούς και οδύνες»: (ο) οδυρμός = θρήνος, (η) οδύνη = ισχυρός ψυχικός πόνος, μεγάλη θλίψη

στ. 272 «αρχηγεύουσ»: ρ. αρχηγεύω = είμαι αρχηγός

στ. 283 «αναίσχυντους»: αναίσχυντος, -η, -ο = αδιάντροπος, αναιδής

στ. 291 «να τα' κει χρίσμα για τα χάλκινά του θέλη» = για να τα αλείφει στα βέλη του

στ. 308 «θυγατέρα» = κόρη

στ. 320 «μ' όλη την παιδωμή σου» = παρά τα βάσανά σου

στ. 323 «κτερίσματα» = νεκρικές προσφρορές, επικήδειες τιμές

στ. 324 «όσα του πρέπουν» = όσα του αξίζουν, του ταιριάζουν

στ. 328 «με δόλο»: (ο) δόλος = κόλπο, παγίδα, τέχνασμα, πονηριά

στ. 329 «αναφανδόν» (επίρρ.) = ολοφάνερα

στ. 345 «ευφρόσυνος», -η, -ο = χαρούμενος, ευχαριστημένος

στ. 347 «πάγκαλος», -η, -ο = πάρα πολύ όμορφος < παν + καλός (= όμορφος)

στ. 354 (το) «αντικάρισμα» = η ανταπόδοση χάρης, το αντίδωρο

στ. 360 (το) «θάμβος» (και θάμπος) = γοπτεία, ακτινοβολία, λάμψη. «Έλαμψε ο νους του/των συνεπήρε θάμβος» = κατάλαβε κι εντυπωσιάστηκε

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

«Αγχίαλος» (στ. 199): Πατέρας του Μέντη. Πήρε μέρος στον τρωικό πόλεμο.

«Τεμέσα» (στ. 203): πρόκειται μάλλον για την Ταμασσό της Κύπρου που ήταν φημισμένη για τα ορυχεία χαλκού.

«Ρείθρο» (στ. 205): λιμάνι της Ιθάκης

«Νήιο» (στ. 206): βουνό της Ιθάκης

«Λαέρτης» (στ. 208): γιος του Αρκείσιου και της Χαλκομέδουσας, εγγονός του Κέφαλου.

Σύζυγος της Αντίκλειας και πατέρας του Οδυσσέα. Πικραμένος από τη μακρόχρονη απουσία του γιου του και από την κατάσταση που επικρατούσε στο παλάτι εξαιπίας των μνηστήρων, ο Λαέρτης ζούσε στα χωράφια, έξω από την πόλη.

«Πινελόπη» (στ. 248): κόρη του Ικάριου και της Ναϊάδας Περίβοιας, σύζυγος του Οδυσσέα και μπτέρα του Τηλέμαχου. Η πίστη στον άντρα της, τον οποίο περήμενε είκοσι χρόνια, την έκανε πασίγνωστη στην αρχαία μυθική παράδοση και τη λογοτεχνία.

«Άρπιες» (στ. 267): φτερωτές δαιμονικές θεότητες, κόρες του Θαύμαντα (γέροντας της Θάλασσας) και της Ωκεανίδας Ήλεκτρας. Οι Άρπιες είναι: η Νικοθόν ή Αελλώ (= Θύελλα), η Ωκυπέτη (= γοργοπόδαρη) και η Κελαινώ (= σκοτεινή). Το όνομά

τους «άρπινες» σημαίνει αρπακτικές. Όταν κάποιος χανόταν στη θάλασσα, έλεγαν ότι τον πήραν οι Άρπινες. Πίστευαν ότι αρπάζουν παιδιά και ψυχές. Μερικές φορές τις απεικόνιζαν στους τάφους να μεταφέρουν την ψυχή του νεκρού στα χέρια τους.

«Δουλίκιο» (στ. 273): υποί του Ιονίου που δεν έχει ταυτιστεί με βεβαιότητα.

«Σάμη» (στ. 273): ίσως ονομαζόταν έτοι η Κεφαλονιά ή τμήμα της ή κάποιο από τα Επτάνησα.

«Εφύρη» (στ. 288): με το όνομα αυτό εμφανίζονται 3 πόλεις: η Εφύρη της Ηλείας, η Εφύρη της Θεσπρωτίας και η Εφύρη της Θεσσαλίας.

«Μέρμερος» (στ. 288): υπάρχουν δύο εκδοχές: α) ο Μέρμερος είναι γιος του Ιάσονα και της Μήδειας και αδελφός του Φέρητα, β) ο Μέρμερος είναι γιος του Φέρητα.

«Ιλος» (στ. 289): γιος του Μέρμερου και εγγονός του Φέρητα. Βασίλευε στην Εφύρα της Ήλιδας και γνώριζε από την πρόγονό του Μήδεια το μυστικό να φτιάχνει διολυπτήρια.

«Νέστορας» (στ. 315): βασιλιάς της Πύλου, γνωστός για τη σοφία του.

«Μενέλαος» (στ. 316): γιος του Αιρέα, αδελφός του Αγαμέμνονα και σύζυγος της ωραίας Ελένης. Ήταν ο βασιλιάς της Σπάρτης.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

«κιθάρα και τραγούδι» (στ. 177)

«με μαλάματα και ρούχα» (στ. 183)

«με ποιο καράβι εδώ μας πλήθες» (στ. 190), «καράβι σπίκωσε το πιο γερό με είκοσι κωππλάτες» (στ. 310), «γοργό καράβι» (στ. 337): η ναυτιλία ήταν πολύ διαδεδομένη στην εποχή την οποία εξετάζουμε.

«γυρεύω ν' ανταλλάξω σδηρο γυαλιστερό που φέρνω με χαλκό» (στ. 203-204): την εποχή του τρωικού πολέμου το εμπόριο γινόταν κυρίως με ανταλλαγή προϊόντων αλλά δεν ήταν γνωστή η χρήση του σιδήρου. Έτοι, ο Όμηρος μεταφέρει ένα στοιχείο του πολιτισμού της δικής του (μεταγενέστερης) εποχής σε προγενέστερους χρόνους. Τη μεταφορά αυτή την ονομάζουμε αναχρονισμό.

«καμιά γιορτή; ή μάπως γάμος; πάντως δεν πρόκεπαι για γεύμα εταιρικό» (στ. 251-252): Η γιορτή (είλαπίνη) είναι το συμπόσιο, το γλέντι με πλούσιο φαγοπότι. Σ' αυτά τα συμπόσια οι καλεσμένοι δεν είχαν καμιά υποχρέωση, καθώς ο οικοδεσπότης αναλάμβανε τα πάντα. Το ίδιο γινόταν και στους γάμους. Αντίθετα στο εταιρικό γεύμα (έρανος) όλοι οι συμμετέχοντες έφερναν φαγητά και ποτά.

«τύμβος» (στ. 265): κατά τη μυκηναϊκή εποχή, πάνω από τον τάφο ενός σημαντικού νεκρού ή πάνω από ένα σύνολο τάφων ύψωναν ένα λοφίσκο συσσωρεύοντας χώμα. Η κατασκευή αυτή ονομαζόταν τύμβος.

Πολεμικός εξοπλισμός: «με περικεφαλαία, την ασπίδα και τα δυο του δόρατα» (στ. 285), «φαρμάκια... να τα 'χει χρίσμα για τα χάλκινά του βέλη» (στ. 290-291): χάλκινα διπλοτηριασμένα βέλη, «χάλκινα πουκάμισα» (στ. 318): πρόκειται για τους χάλκινους θώρακες.

«υψώνεις επιπάφιο σίμα, πιμώντας τον νεκρό και με κτερίσματα πολλά» (στ. 323): τα κτερίσματα (κτέρεα) ήταν οι διαδικασίες τιμῆς και λατρείας προς τους νεκρούς αλλά κυρίως τα νεκρικά δώρα που καίγονταν ή θάβονταν μαζί με το νεκρό. Συχνά τα κτερίσματα ήταν ανάλογα με το φύλο, την πλεικότητα του νεκρού: π.χ. όπλα, κοσμήματα, παιχνίδια, αγγεία με τρόφιμα και ποτά.

«από το άνοιγμα της στέγης» (στ. 356): στο μέγαρο, στη μεγάλη αίθουσα υπήρχε ένα άνοιγμα πάνω από την εστία για να φεύγει ο καπνός.

ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

Προϊδεασμός

στ. 294-295: Η Αθηνά-Μέντης, μιλώντας υποθετικά, μας προϊδεάζει για τη μνηστηροφονία (ραψωδία χ)

στ. 315-316: Η Αθηνά-Μέντης συμβουλεύει τον Τηλέμαχο και μας προϊδεάζει για το ταξίδι του Τηλέμαχου στην Πύλο (ραψωδία γ) και τη Σπάρτη (ραψωδία δ).

Επιβράδυση

στ. 208-213: Η Αθηνά-Μέντης κάνει μια παρένθεση και αναφέρεται στο Λαέρτη. Δίνει περιπτές λεπτομέρειες και καθυστερεί να μιλήσει για τον Οδυσσέα. Σκοπός της επιβράδυνσης είναι να εκτονωθούν τα φορτισμένα συναισθήματα του Τηλέμαχου που δημιουργήθηκαν με την αποκάλυψη ότι ο ξένος ήταν φίλος του Οδυσσέα.

στ. 286-293: Η Αθηνά-Μέντης παρεμβάλλει στο λόγο της μια ιστορία από το παρελθόν. Εδώ, ο σκοπός της αφήγησης είναι να προετοιμάσει τον Τηλέμαχο και τους ακροατές να δεχτούν τις συμβουλές της θεάς που θα ακολουθήσουν.

Ειρωνεία: Η Αθηνά ξέρει την αλήθεια για τον Οδυσσέα αλλά πρέπει να προσποιηθεί την ανήξερη, ώστε να υπάρξει εξέλιξη της ιστορίας. Χρησιμοποιεί λοιπόν τις πλαστές (ψεύτικες) διηγήσεις που δημιουργούν την ειρωνεία καθώς η θεά και οι ακροατές γνωρίζουν την αλήθεια, ενώ ο Τηλέμαχος την αγνοεί. Η ειρωνεία φαίνεται στους εξής στίχους:

στ. 201-206: Σκοπός του ταξιδιού της.

στ. 214-216: Αιτία της άφιξής της.

στ. 217-225: Αναφέρει τον εγκλεισμό του Οδυσσέα σε ένα νησί αλλά λέει ότι τον εμποδίζουν απολύτιστοι άνθρωποι. Προσποιείται ότι μαντεύει την επιστροφή του.

στ. 243-244: Ο Τηλέμαχος θεωρεί τον πατέρα του τον πιο δυστυχισμένο άνθρωπο στον κόσμο και πιστεύει ότι είναι νεκρός (στ. 184-185).

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

MOTIVA TΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

«ποιος είσαι και από πού; πού γρίζονται ο τόπος και οι γονείς σου; με ποιο καράβι εδώ μας πλέθες;... ή μήπως είσαι φίλος πατρικός» (στ. 189-194): Εδώ ο Τηλέμαχος απευθύνει αλλεπάλληλες ερωτήσεις προς τον ξένο για την ταυτότητα και τον προορισμό του, αφού τον έχει πρώτα φιλοξενήσει. Είναι ένα μοτίβο που επαναλαμβάνεται συχνά στο έπος.

«αριθμαίοι φίλοι, γονικοί κι ανέκαθεν» (στ. 207): Εδώ προβάλλεται το ιδανικό της φιλίας και των φιλικών οικογενειακών σχέσεων.

«που τώρα ακούω δεν κυκλοφορεί... που τον υππρετεί» (στ. 209-211): Οι στίχοι αναφέρονται στο Λαέρτη και μας δίνουν πληροφορίες για το θεσμό της βασιλείας. Ο Λαέρτης έχει αποσυρθεί από τη διακυβέρνηση της Ιθάκης γιατί δεν έχει πια την ισχύ να ανταποκριθεί στα καθήκοντά του. Γι' αυτό, όσο τούσε, μεταβίβασε την εξουσία του στον Οδυσσέα. Ακόμη και τώρα όμως που ο Οδυσσέας λείπει, ο Λαέρτης είναι ανίκανος να διώξει τους μνηστήρες και να επιβάλει την τάξη στο παλάτι.

«Οι θεοί του φράζουνε το δρόμο ακόμη» (στ. 216), «Όχι, δεν το νομίζω, πως οι θεοί έχουν ορίσει τη γενιά σου ανώνυμη στο μέλλον» (στ. 247-248), «Άλλα βουλίθηκαν αλλιώς κάποιοι θεοί, βάζοντας κακό στο νου τους» (στ. 260), «αφού μου δώσαν οι θεοί πρόσθετα και μεγάλα βάρη» (στ. 271), «Όμως αυτά, όπως και να' ναι, οι θεοί τ' αποφασίζουν» (στ. 296): Ο ποιητής επανέρχεται συχνά στο θέμα της επέμβασης των θεών στην ανθρώπινη τύχη.

«Άκουσε όμως τώρα τη μαντεία μου... τα σημάδια των πουλιών (στ. 222-225): Η μαντεία αποτελούσε ιδιαίτερη τέχνη και οι μάντεις ήταν μια ξεχωριστή ομάδα επαγγελματιών. Είχαν το χάρισμα (συνήθως κληρονομικό) να προμαντεύουν τι θα συμβεί στο μέλλον. Αυτοί γνώριζαν τη θέληση των θεών, είτε γιατί τους την

αποκάλυπταν άμεσα οι θεοί είτε γιατί μπορούσαν να ερμηνεύσουν τα θεϊκά σημάδια. Ένα τέτοιο σημάδι ήταν και το πέταγμα των πουλιών. Η μαντική που ερμήνευε το πέταγμά τους ονομαζόταν οιωνοσκοπία (από το οιωνός = πουλί και το ρ. σκοπώ παρατηρώ).

«οι μάνα μου ισχυρίζεται... εκείνον που τον έσπειρε;» (στ. 238-240): Εδώ ο Τηλέμαχος εκφράζει αβεβαιότητα για τον Οδυσσέα. Λέει ότι κανείς δεν μπορεί να είναι σίγουρος για το ποιος είναι ο πατέρας του. Στόχος του δεν είναι να προσβάλει τη μπέρα του αλλά μιλάει έτσι εξαιτίας της άσκημης ψυχολογικής του κατάστασης.

«Άμποτε να' μουν ενός άλλου γιος, καλόμοιρου, που τα γεράματα τον βρίσκουν μέσα στ' αγαθά του» (στ. 241-242): Στους στίχους αυτούς θίγεται το θέμα της ανθρώπινης ευτυχίας. Οι αρχαίοι πίστευαν ότι ευτυχισμένος είναι ο άνθρωπος που έχει καλό τέλος, καλό θάνατο. Ο Τηλέμαχος θεωρεί «καλόμοιρο» αυτόν που τα γεράματα τον βρίσκουν μέσα στα αγαθά του. Στην Οδύσσεια προβάλλεται το ιδανικό της ήρεμης οικογενειακής ζωής σε αντίθεση με την Ιλιάδα, όπου προβάλλεται ο πρωισμός.

«Όχι, δεν το νομίζω πως οι θεοί έχουν ορίσει τη γενιά σου ανώνυμη στο μέλλον» (στ. 247-248), «και για κληρονομιά στο γιο του θα άφνε μεγάλη δόξα» (στ. 266), «ή μήπως και δεν άκουσες πόσο μεγάλη δόξα, πανανθρώπινη... να σε δοξάσουν οι μελλούμενες γενιές» (στ. 331-336): Στους στίχους αυτούς προβάλλεται το θέμα της δόξας και της υστεροφυημίας.

«ιότε οι Παναχαιοί θα τον πιμούσαν τύμβο υψώνοντας» (στ. 265), «υψώνεις επιτάφιο σώμα, τιμώντας τον νεκρό και με κτερίσματα πολλά, όσα του πρέπουν» (στ. 323-324): Το μνήμα αποτελεί το σώμα διαιώνισης της μνήμης και της δόξας. Οι νεκρικές τιμές είναι το μέσο επικοινωνίας ανάμεσα στον κόσμο των ζωντανών και στον Κάτω Κόσμο. Η ταφή των νεκρών είναι υποχρέωση των ζωντανών, καθώς πίστευαν ότι, αν ένας νεκρός μείνει άταφος, δεν θα πάρει ποτέ τη θέση του στον Κάτω Κόσμο, αλλά θα περιπλανιέται αιώνια.

«με δώρο στο καράβι να κατέβεις... με φίλους ανταλλάσσουν» (στ. 346-348), «το δώρο σου όμως... κι εσύ θα πάρεις άξιο το αντικάρισμα» (στ. 351-354): Στα πλαίσια της φιλοξενίας, οι αρχαίοι Έλληνες προσέφεραν δώρα. Ο ξενιστής (αυτός που φιλοξενεί) κάριζε δώρο στον ξένο του για να επισφραγίσει τη φιλία που τους έδενε. Τα δώρα ήταν ιδιαίτερα πλούσια και θεωρείτο προσβολή να αρνηθεί κάποιος το δώρο του. Η παράδοση απαιτούσε ο ξένος με την πρώτη ευκαιρία, να ανταποδώσει το δώρο με αντικάρισμα (αντίδωρο) ίσης τουλάχιστον αξίας.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ – ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (ΗΡΩΩΝ ΚΑΙ ΘΕΩΝ)

Τηλέμαχος: Ο γιος του Οδυσσέα παρουσιάζεται θλιμμένος και αδύναμος. Μελαγχολεί στη σκέψη του πατέρα του (στ. 238-243). Αναφέρεται σ' αυτόν με θαυμασμό (στ. 181-182) αλλά αντισυχεί για την τύχη του (στ. 179-180, 184-189, 260-269). Είναι βαθιά απογοητευμένος από την κατάσταση που επικρατεί στο παλάτι (στ. 177-178). Ο Τηλέμαχος μέχρι την άφιξη της Αθηνάς – Μέντη είναι το αδύναμο παιδί, ο έφηβος που δεν έχει ακόμη ενηλικιωθεί. Ένα βασικό στοιχείο του χαρακτήρα του, που επαναλαμβάνει ο ποιητής, είναι η φρόντηση («γνωστικός Τηλέμαχος»).

Αθηνά: Σε ολόκληρη την ενότητα, η Αθηνά-Μέντης προσπαθεί να εμφυσήσει θάρρος και αισιοδοξία στον Τηλέμαχο, να τον συμβουλέψει και να τον κατευθύνει. Ανάμεσα στους δύο αναπτύσσεται μια σχέση δασκάλου και μαθητή.

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «Γλαυκόματη Αθηνά» (στ. 174)
- «τα μάτια λάμποντας» (στ. 197, 246, 349, 355)
- «θείος Οδυσσεύς» (στ. 217)
- «της αντιμήπησε ο Τηλέμαχος με φρόντηση και γνώση» (στ. 236, 256),
- «γνωστικός Τηλέμαχος» (στ. 341)
- «φρικτός γάμος» (στ. 276)
- «αναίσχυντοι μνηστήρες» (στ. 283)
- «σεβάσμιος Νέστορας» (στ. 315)
- «ξανθός Μενέλαιος» (στ. 316)
- «χάλκινα πουκάμισα» (στ. 318)
- «ισόθεος άντρας» (στ. 361)

ΕΝΟΤΗΤΑ 5Η: [ΣΤΙΧΟΙ 362-498]

Análysoi Enótētās

- ✓ **ΣΤΟ ΠΑΛΑΤΙ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ ΜΕΤΑ ΤΟ ΔΙΑΛΟΓΟ.
ΠΡΩΤΗ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ ΠΗΝΕΛΟΠΗΣ**

ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Στίχοι 362-407: Ο Φήμιος τραγουδάει το νόστο των Αχαιών. Η εμφάνιση της Πηνελόπης.

Στίχοι 408-473: Ο διάλογος του Τηλέμαχου με τους μνηστήρες

Στίχοι 474-498: Ο Τηλέμαχος αποσύρεται.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Ο αοιδός Φήμιος τραγουδάει στους μνηστήρες την επιστροφή των Αχαιών στην πατρίδα. Η Πηνελόπη ακούει το τραγούδι, συγκινείται και κατεβαίνει στη μεγάλη αίθουσα. Εκεί, ςητάει από το Φήμιο να σταματήσει γιατί το τραγούδι αυτό τη στενοχωρεί. Ο Τηλέμαχος παίρνει το λόγο και μαλώνει τη μπτέρα του λέγοντάς της ότι δεν φταίει ο αοιδός που τραγουδάει τα βάσανα των ανθρώπων αλλά ο Δίας που τους στέλνει συμφορές. Της υπενθυμίζει ότι πρέπει να φροντίζει μόνο τις δουλειές του σπιτιού και να αφήσει τους άντρες να ασχοληθούν με τις ανδρικές υποθέσεις. Η Πηνελόπη αποσύρεται στην κάμαρά της. Στη συνέχεια ο Τηλέμαχος απευθύνεται στους μνηστήρες και τους προειδοποιεί ότι την επόμενη ημέρα θα συγκαλέσει συνέλευση και ότι θα τους διώξει από το παλάτι. Πρώτος του επιπίθεται ο Αντίνοος και τον κατηγορεί ότι είναι θρασύς, ενώ τον καταριέται να μη γίνει ποτέ βασιλιάς της Ιθάκης. Ο γιος του Οδυσσέα του απαντά ότι δεν τον ενδιαφέρει ο θρόνος αλλά η εξουσία μέσα στο σπίτι του. Ο Ευρύμαχος, με διπλωματία και προσπαθώντας να εκτονώσει την κατάσταση, αλλάζει το θέμα και τον ρωτά για τον ξένο. Ο Τηλέμαχος διηγείται την πλαστή διήγηση του Μέντη, κρύβοντάς τους την αλήθεια για την θεά Αθηνά. Έπειτα συνεχίζεται το γλέντι. Τέλος, ο Τηλέμαχος αποσύρεται στα διαμερίσματά του, όπου τον περιποιείται η γριά παραμάνα του, η Ευρύκλεια. Ο ίδιος, άγρυπνος, μελετά όλο το βράδυ το ταξίδι που τον συμβούλεψε η θεά.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- στ. 366 (το) «υπερώο»** = το πάνω πάτωμα του σπιτιού όπου βρίσκονταν τα δωμάτια των γυναικών, ο γυναικωνίτης.
- στ. 366 «συνάκουσε»:** συν+ακούω = ακούω μαζί ή ταυτόχρονα με άλλους.
- στ. 369 «βάγιες»:** (n) βάγια = n παραμάνα / n υπηρέτρια
- στ. 375 «να θέλγεις»:** ρ. θέλγω = ελκύω, γοντεύω, σαγηνεύω
- στ. 378 «παρακαθήμενος»:** ρ. παρακάθημαι = κάθομαι δίπλα σε κάποιον / μετέχω σε συμπόσιο
- στ. 388 «φιλόπονος»:** φιλόπονος, -n, -o = αυτός που αγαπάει την εργασία < φίλος + πόνος (= κόπος, εργασία).
- στ. 393 «που τους φαντάζει»** = που τους δίνει την εντύπωση, που νομίζουν.
- στ. 400 (το) «μέλημα»** = φροντίδα
- στ. 412 (n) «υπεροφία»** = υπερβολική υπερηφάνεια, έπαρση, αλαζονεία.
- στ. 425 «θα θρεύτε το χαμόρ»** = θα πεθάνετε.
- στ. 429 «σε δασκαλεύουσ»:** ρ. δασκαλεύω = δίνω οδηγίες σε κάποιον για το πώς να φερθεί.
- στ. 430 «αγορεύεις»:** ρ. αγορεύω = βγάζω λόγο / (ειρωνικά) μιλώ σαν ρήτορας, ρητορεύω.
- στ. 443 «το αξιώνει»** = το απαιτεί.
- στ. 447 «εναπόκεινται»** = εξαρτώνται
- στ. 450 «και να μη σώσει»:** ως κατάρα σε κάποιον να μην προλάβει, να πεθάνει πριν κάνει κάτι
- στ. 451 «το θιός»** = n περιουσία
- στ. 490 (n) «κλίνη»** = κρεβάτι
- στ. 491-492 «στοχαστικός»** -ní, -ó = αυτός που στοχάζεται, που σκέφτεται βαθιά.
- στ. 494 «τορνευτές οπές»:** τορνευτός, -ní, -ó = αυτός που έχει γίνει με τόρνο / ο περίτεχνα επεξεργασμένος, (n) οπί = τρύπα

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- «Ελλάδα.. Άργος» (στ. 383-384):** Ως Άργος εννοείται η Πελοπόννησος, συνεπώς η Ελλάδα είναι ο υπόλοιπος ελλαδικός χώρος.
- «Δαναοί» (στ. 391):** Σύμφωνα με το μύθο, βασιλιάς τους ήταν ο Δαναός. Με τη λέξη αυτή (και με τη λέξη «Αχαιοί») ο Όμηρος δηλώνει τους Έλληνες γενικά.
- «Αντίνοος» (στ. 428):** Γιος του Ευπείθη και αρχηγός των μνηστήρων που πολιορκούν

την Πηνελόπη. Στη μνηστηροφορία, ο Αντίνοος είναι ο πρώτος που σκοτώνει ο Οδυσσέας.

«Ευπείθης» (στ. 248): Πατέρας του Αντίνου.

«Ευρύμαχος» (στ. 446): Γιος του Πόλυβου. Είναι ο δεύτερος σε δυναμισμό μνηστήρας μετά τον Αντίνοο και ο πλουσιότερος ευγενής στην Ιθάκη.

«Πόλυβος» (στ. 446): Πατέρας του Ευρύμαχου.

«Ευρύκλεια» (στ. 479): Η οικονόμος του παλατιού, η παραμάνα του Οδυσσέα και του Τηλέμαχου (δηλαδί αυτή που τους ανέθρεψε).

«Ωπας» (στ. 479): Γιος του Πεισίνορα και πατέρας της Ευρύκλειας.

«Πεισίνορας» (στ. 480): Πατέρας του Ωπα και παππούς της Ευρύκλειας.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

«από το υπερώ ψηλά» (στ. 366), «από το θάλαμό της κατεβαίνει την ψηλή του σκάλα» (στ. 368), «στήθηκε στην κολόνα εκείνη που κρατεί στέρεον στέγην» (στ. 371), «ψηλά στον θάλαμο» (στ. 405), «στον ίσκιο της μεγάλης αίθουσας» (στ. 408), «μια κάμαρη ψηλή ... έβλεπε στην αυλή, πανέμορφη κι ολόγυρα προφυλαγμένη» (στ. 474-476): Στους στίχους αυτούς υπάρχουν πληροφορίες για την αρχιτεκτονική του παλατιού. Τα διαμερίσματα των γυναικών βρίσκονται ξεχωριστά από τα αντρικά διαμερίσματα. Το δωμάτιο της βασιλισσας βρίσκεται στο υπερώ, στον πρώτο όροφο. Το υπερώ και η μεγάλη αίθουσα (*το μέγαρο*) επικοινωνούν με μια μεγάλη σκάλα. Το δωμάτιο του Τηλέμαχου είναι ένα υπερυψωμένο κτίσμα, απομονωμένο και προφυλαγμένο ολόγυρα.

«βάγιες» (στ. 369), «πιστές οι ακόλουθες» (στ. 373, 404), «παρακόρες» (στ. 399): υπηρετικό προσωπικό.

«αργαλειός, ρόκα» (στ. 399): Η οικοτεχνία στην ομηρική εποχή ήταν πολύ αναπτυγμένη. Ο αργαλειός ήταν ένα σύνθετο εργαλείο με το οποίο ύφαιναν τα ρούχα τους οι αρχαίοι. Η ρόκα ήταν μια βέργα η οποία κατέληγε συνήθως σε σκήμα Υ ή Ψ στη μια άκρη της. Πάνω στην άκρη αυτή τοποθετούσαν μια τούφα μαλλί απ' όπου και τραβούσαν λίγο - λίγο για να κλώσουν το νήμα.

«την αντάλλαξε μ' είκοσι βόδια» (στ. 482): Στην εποχή που εκτυλίσσεται η Οδύσσεια το νόμισμα δεν είναι διαδεδομένο και οι αγοραπωλησίες γίνονται με ανταλλαγή προϊόντων.

«δαδιά κρατώντας αναμμένα» (στ. 486)

«τα δυο θυρόφυλλα της κάμαρης» (στ. 489)

«κλίνη» (στ. 490), «στο πλάι της κλίνης με τις τορνευτές οπές» (στ. 493)

«μαλακός χιτώνας» (στ. 491)

«πάσσαλος» (στ. 493)

«την πόρτα τράβηξε από την ασημένια της λαθή και κλείδωσε, σέρνοντας από το λουρί τον σύρτη» (στ. 495-496)

«φλοκάτη» (στ. 496)

ΤΕΧΝΙΚΑ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

Η είσοδος της Πηνελόπης

Στην ενότητα αυτή ο ποιητής εισάγει ένα νέο πρόσωπο, την Πηνελόπη, με εντυπωσιακό, σχεδόν κινηματογραφικό τρόπο: όλοι βρίσκονται στη μεγάλη αίθουσα και ακούν το τραγούδι του Φήμιου. Η Πηνελόπη κατεβαίνει τη σκάλα αργά και γεμάτη μεγαλοπρέπεια, ενώ δυο υπηρέτριες τη συνοδεύουν. Η βασιλισσα στέκεται στη μεγάλη κολόνα και με μια χαριτωμένη και περήφανη κίνηση τακτοποιεί τη μαντίλα της. Ο Όμηρος περιγράφοντας με έντονη θεατρικότητα τις κινήσεις της Πηνελόπης, σκιαγραφεί την προσωπικότητα της πρωίδας.

Διάλογος

Στην ενότητα αυτή εκτός από τις περιγραφές (του παλατιού, της εισόδου της Πηνελόπης, του δωματίου) κυριαρχεί ο διάλογος. Ο Τηλέμαχος μιλάει με τη μπτέρα του και με τους δύο μνηστήρες ξεχωριστά (Αντίνοο και Ευρύμαχο). Με τον τρόπο αυτό ο ποιητής κάνει το κείμενό του πιο ζωντανό και ενδιαφέρον.

Προϊδεασμός

στ. 416-420: Ο Τηλέμαχος μας προετοιμάζει για τη συνέλευση των Ιθακησίων (ραψωδία γ)

στ. 423-425: Ο Τηλέμαχος, προειδοποιώντας τους μνηστήρες, μας προϊδεάζει για τη μνηστηροφονία (ραψωδία χ).

στ. 498: Οι σκέψεις του Τηλέμαχου μας προετοιμάζουν για το ταξίδι του (ραψωδία γ)
Ειρωνεία

στ. 439-442: Ο Τηλέμαχος, ενώ γνωρίζει ότι οι θεοί είναι με το μέρος του, λέει ότι υπάρχουν πολλοί άλλοι Αχαιοί εκτός από τον ίδιο για να πάρουν την εξουσία, αφού ο Οδυσσέας είναι νεκρός.

στ. 450-452: Ο Ευρύμαχος εύχεται να μην πάρει ποτέ κανείς την περιουσία του Τηλέμαχου, τη στιγμή που ο ίδιος και οι άλλοι μνηστήρες κατασπατάλουν το βίος του Οδυσσέα.

Επιβράδυνση

Στους στίχους 480-485 υπάρχουν πληροφορίες για την Ευρύκλεια. Σκοπός της επιβράδυνσης είναι να εκτονωθεί η ένταση που δημιουργήθηκε από την αντιπαράθεση Τηλέμαχου - μνηστήρων.

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΜΟΤΙΒΑ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

«τὸν πιμπένο μας αοιδό» (στ. 386), «αλήθεια θρίσκω τόσο ωραίο να ακούει κανείς τον αοιδό μας... θα' λεγες πως η φωνή του μοιάζει με θεού» (στ. 414-415): Ο

Τηλέμαχος αναφέρεται με τιμπτικά λόγια στον τραγουδιστή Φήμιο. Οι αρχαίοι τιμούσαν τους αοιδούς, καθώς τους θεωρούσαν θεόπνευστους. Πολλοί αοιδοί ζούσαν στις αυλές των βασιλιάδων και είχαν μεγάλη φήμη.

«πικρόν όπως τον όρισε τον γυρισμό τους απ' την Τροία ή Αθηνά Παλλάδα» (στ. 364-365), «ο Δίας ίσως είναι ο αἴπος, που δίνει στους φιλόπονους ανθρώπους, καταπώς θέλει εκείνος στον καθένα» (στ. 388-389), «θα το δεχόμουν, αν ο Δίας το χάριζε» (στ. 435), «αυτά εναπόκεινται στην κρίση των θεών» (στ. 447): Σ' αυτούς τους στίχους θίγεται για μια ακόμη φορά το θέμα του καθορισμού της ανθρώπινης τύχης από τους θεούς.

«με τα δικά σου απασχολήσου έργα... εγώ ο κυθερνήτης» (στ. 398-401): Η άποψη αυτή του Τηλέμαχου για τα ενδιαφέροντα και τις ασχολίες των ανδρών και των γυναικών παρουσιάζει τη θέση των δύο φύλων στην εποχή του. Οι γυναίκες ασχολούνται με τις δουλειές του σπιτιού, των αργαλειών και τη ρόκα, ενώ οι άντρες είναι αυτοί που παίρνουν τις αποφάσεις. Οι γυναίκες στο σπίτι είναι περιορισμένες στο γυναικωνίτη και δεν λαμβάνουν μέρος στα γλέντια και στα συμπόσια.

«παρόλ' αυτά, υπάρχουν κι ἄλλοι... είναι νεκρός» (στ. 439-442): Στα χρόνια του Ομήρου ο θεσμός της κληρονομικής βασιλείας υπάρχει αλλά αρχίζει να εξασθενεί.

«Αν ίσως όμως και νομίζετε... φάτε λοιπόν κι αρπάξτε» (στ. 421-423), «τα κτήματά σου είναι βέβαια δικά σου... από ανθρώπους» (στ. 449-452): Στην ομηρική εποχή υπάρχει η έννοια της ατομικής ιδιοκτησίας και της συσσώρευσης πλούτου. Ο σφετερισμός της ξένης περιουσίας θεωρείται κακό και δίνει το δικαίωμα στον ιδιοκτήτη να τιμωρήσει σκληρά τον σφετεριστή.

«αλλά ωραίε και γενναίε εσύ, θέλω να σε ρωτήσω... ανάγκη» (στ. 453-457): Εδώ υπάρχει το μοτίβο των αλλεπάλληλων ερωτήσεων για να διαπιστωθεί η ταυτότητα ενός ξένου.

«Η Ευρύκλεια... την οργή της ἀλλος» (στ. 479-485): Ο Λαέρτης, όταν ήταν νεότερος, αντάλλαξε την Ευρύκλεια με είκοσι βόδια. Την πήρε στο παλάτι όχι για υπηρέτρια αλλά για παλλακίδα, δηλαδή ερωμένη του. Καταλαβαίνοντας όμως ότι η σύζυγός του θα αντιδρούσε, ανέθεσε στην Ευρύκλεια την ανατροφή του γιου του Οδυσσέα. Βλέπουμε εδώ το σεβασμό του συζύγου προς τη γυναίκα του αλλά και το θεσμό της παλλακείας. Η απόκτηση ερωμένης και νόθων παιδιών ήταν κάτι αρκετά συνηθισμένο στην αρχαιότητα.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ – ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (ΗΡΩΩΝ ΚΑΙ ΘΕΩΝ)

Πηνελόπη: Η παρουσία της Πηνελόπης είναι μεγαλόπρεπη κι επιβλητική. Είναι όμορφη, μυαλωμένη, διακριτική αλλά και υπερήφανη στις κινήσεις και στα λόγια της. Είναι ευαίσθητη, πιστή κι αφοσιωμένη στο σύντροφό της Οδυσσέα, γεγονός που φαίνεται από την ταραχή που της προκαλεί το τραγούδι του Φήμιου. Με το θρίνο της (στ. 405) εκφράζει τη μεγάλη αγάπη που τρέφει για το σύζυγό της. Ακόμη δείχνει έκπληξη αλλά και σεβασμό στις απόψεις του γιου της. Είναι έξυπνη και νιώθει ότι ο Τηλέμαχος μεγαλώνει και ωριμάζει, γι' αυτό και δεν αντιδρά στην απότομη συμπεριφορά του.

Τηλέμαχος: Ο Τηλέμαχος εδώ φαίνεται να θγαίνει από ένα ληθαργο. Παρουσιάζεται θαρρετός και τολμηρός, ώριμος και δυναμικός. Με σταθερότητα εκφράζει τις απόψεις του, τόσο στην Πηνελόπη όσο και στους μνηστήρες. Η απάντησή του προς τον Αντίνοο για το βασιλικό αξίωμα (στ. 434-445) καθώς και η απόκρυψη της πραγματικής ταυτότητας του Μέντη (στ. 461-468) φανερώνουν εξυπνάδα και ευελιξία. Σε όλη την ενότητα κυριαρχεί η μετάθασή του από την ανωριμότητα στην ενηλικίωση.

Αντίνοος : Είναι ο πιο θρασύς από τους μνηστήρες. Παρουσιάζεται παράλογος, καθώς κατηγορεί τον Τηλέμαχο για έπαρση, τη στιγμή που αυτός και οι υπόλοιποι μνηστήρες σπαταλούν αναίσχυντα την ξένη περιουσία.

Ευρύμαχος: Είναι ο δευτέρος σε σπουδαιότητα μνηστήρας μετά τον Αντίνοο. Μιλά στον Τηλέμαχο σε ήπιο τόνο, με διπλωματία, προκειμένου να του αποσπάσει πληροφορίες για τον ξένο. Πίσω όμως από αυτή τη γλυκύτητα κρύβεται θράσος και ειρωνεία που φαίνεται στο σίχο 453 όπου αποκαλεί τον Τηλέμαχο «ωραίε και γενναίε εσύ».

Ευρύκλεια: Είναι η πιο ταπεινή και διακριτική φιγούρα της ενότητας. Φροντίζει τον Τηλέμαχο σιωπηλή, γεμάτη αγάπη και αφοσίωση (στ. 479-480, 486-488).

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «φημισμένος αιοιδός» (στ. 362)
- «πικρός γυρισμός» (στ. 363-364)
- «σκεφτική και φρόνιμη» (στ. 367)
- «θεία γυναίκα» (στ. 370)
- «λαμπερή μαντίλα» (στ. 372)
- «θεϊκός αιοιδός» (στ. 374)
- «γνωστικός Τηλέμαχος» (στ. 385), «συνετός Τηλέμαχος» (στ. 411), «με σύνεση και γνώση του αντιμίλησε ο Τηλέμαχος» (στ. 460)
- «του νόστου η μέρα» (στ. 396)
- «τα μάτια λάμποντας» (στ. 406)
- «ύπνο γλυκό σταλάζοντας» (στ. 407)
- «θαλασσοφίλητη Ιθάκη» (στ. 440, 443)
- Τυπικές ερωτήσεις: στ 454-456
- «αθάνατη θεά» (στ. 468)
- «παθητικό τραγούδι» (στ. 470)

**ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΞΑΣΚΗΣΗ
ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ**

ΕΝΑΤΗΤΑ 1η

ΑΣΚΗΣΗ 1η: Γιατί ο ποιητής επικαλείται στο «προοίμιο» τη Μούσα; Για ποια μούσα πρόκειται; Τι γνωρίζετε για τις Μούσες;

ΑΣΚΗΣΗ 2η: Να σημειώσετε τη σωστή πρόταση:

a) Η Καλυψώ είναι Νύμφη

Σωστό Λάθος

- β) Οι Μούσες κατοικούν στην ύπαιθρο, στα δάση
και στα νερά
- γ) Ο Ποσειδώνας συμπαραστέκεται στον Οδυσσέα
στο ταξίδι της επιστροφής
- δ) Οι σύντροφοι του Οδυσσέα
χάθηκαν από δικό τους σφάλμα.
- ε) Ο προϊδεασμός ονομάζεται και
προσήμανση ή προειδοποίηση.

Ενάτητα 2Η

ΑΣΚΗΣΗ 3n:

Γιατί ο ποιητής ονομάζει τον Ερμή «Αργοφονιά»;

ΑΣΚΗΣΗ 4n:

Να επιλέξετε τη σωστή απάντηση:

- a) Ο εκφραστικός τύπος «της γης κυρίαρχος» συνοδεύει:
- i. Το Δία
 - ii. Τον Ερμή
 - iii. Τον Οδυσσέα
 - iv. Τον Ποσειδώνα.
- b) Στους στ. α 36-39 ο Δίας κατακρίνει τους θνητούς:
- i. Επειδή δεν προσφέρουν θυσίες στους θεούς
 - ii. Επειδή κάνουν σφάλματα
 - iii. Επειδή κατηγορούν τους θεούς για τα βάσανά τους
ενώ το φταιξίμο είναι δικό τους.
 - iv. Επειδή εφαρμόζουν την αυτοδικία.

Ενάτητα 3Η

ΑΣΚΗΣΗ 5n:

Να αποδώσετε περιληπτικά τους στ. 109-173.

Ενάτητα 4Η

ΑΣΚΗΣΗ 6n:

Να χαρακτηρίσετε τον Τηλέμαχο.

Οι απαντήσεις ΣΤΑ ΘΕΜΑΤΑ για ΕΞΑΣΚΗΣΗ – ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ
παρατίθενται στο τέλος του βιβλίου σελ. 361.

**ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ
του σχολικού βιβλίου**

ΕΡΩΤΗΣΗ 1η:

Οι σάκοι α 1–25 είναι το προοίμιο της Οδύσσειας. Προοίμιο είναι η εισαγωγή, ο πρόλογος του έπους. Κανονικά ένα επικό προοίμιο έχει τρία μέρη: 1. την επίκληση, όπου ο ποιητής καλεί τη Μούσα να τον βοηθήσει να αφηγηθεί τα γεγονότα, 2. τη διήγηση, όπου δίνει πολύ περιληπτικά την υπόθεση του έπους, και 3. την παράκληση, όπου γιτά από τη Μούσα να αρχίσει το ποίημα του από κάποιο συγκεκριμένο σημείο ή (όπως συμβαίνει και στο προοίμιο της Οδύσσειας) την καλεί να διαλέξει αυτή πού θα αρχίσει.

- a. Να επισημάνετε στο προοίμιο της Οδύσσειας πού βρίσκεται η επίκληση και που η παράκληση. Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.*
- b. Να μελετήσετε τους σάκους 1–25 και να συγκεντρώσετε δύσες πληροφορίες μπορείτε να αντιλήσετε από αυτούς για την υπόθεση της Οδύσσειας.*

Απάντηση:

- a) Η επίκληση βρίσκεται στον στ. 1 («τον άντρα, Μούσα, τον πολύτροπο, να μου ανιστορήσεις»). Ο ποιητής απευθύνεται στη Μούσα γιτώντας να του αφηγηθεί τα γεγονότα. Η παράκληση βρίσκεται στους στ. 12–13 («από όπου θες, ξεκίνα την αυτή την ιστορία, κόρη του Δία και πες την και σ' εμάς»). Εδώ ο ποιητής απευθύνεται και πάλι στη Μούσα. Της λέει να αρχίσει τη διήγηση της ιστορίας απ' οποιο σημείο εκείνη θέλει.
- b) Ο Όμηρος ήδη από το προοίμιο μας δίνει πληροφορίες για την υπόθεση της Οδύσσειας. Αρχικά μαθαίνουμε κάποια στοιχεία για τον κεντρικό ήρωα και τον χαρακτήρα του (στ. 1: είναι πολυταξιδεμένος, στ. 2–3: έπαιξε σημαντικό ρόλο στην άλωση της Τροίας, στ. 4–5: απέκτησε πολλές εμπειρίες και γνώσεις, στ. 7–8: αγαπούσε τους συντρόφους του, στ. 16–17: σκέφτεται την πατρίδα και την οικογένειά του). Έπειτα μαθαίνουμε ότι ο ήρωας έχει μείνει μόνος του. Οι σύντροφοί του σκοτώθηκαν

επειδή έφαγαν τα βόδια του θεού Ήλιου (σ. 9–11). Ο ίδιος βρίσκεται αιχμάλωτος της νεράιδας Καλυψώς (σ. 16–19) αλλά οι θεοί έχουν αποφασίσει να επιστρέψει τελικά στην πατρίδα του (σ. 20–21), όπου θα συνεχιστούν οι ταλαιπωρίες του (σ. 22). Τέλος πληροφορούμαστε ότι υπαίτιος των συμφορών του είναι ο θεός Ποσειδώνας (σ. 23–24) και μαθαίνουμε το όνομα του ήρωα, που είναι ο Οδυσσέας (σ. 24).

ΕΡΩΤΗΣΗ 2n:

Από τους στίχους 14–19 του προοιμίου φαίνεται ότι η Οδύσσεια αρχίζει, όταν ο Οδυσσέας βρίσκεται στο νησί της Καλυψώς. Αφού μελετήσετε προσεκτικά τους υπόλοιπους στίχους του προοιμίου, να επισημάνετε ποιες περιπέτειες του Οδυσσέα οι οποίες αναφέρονται μέσα στους στίχους αυτούς συνέβησαν στο χρονικό διάστημα προτού φτάσει αυτός στο νησί της Καλυψώς και ποιες στο διάστημα μετά την αναχώρηση του απ' αυτό. Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

Απάντηση

- Πριν φτάσει στο νησί της Καλυψώς, ο Οδυσσέας περιπλανήθηκε σε πολλούς τόπους και πέρασε πολλά βάσανα (σ. 4–5). Στη xώρα του Ήλιου έζησε μια φοβερή περιπέτεια, καθώς οι σύντροφοί του έφαγαν τα ιερά βόδια του θεού και αυτός τους τιμώρησε με το χαμό τους (σ. 9–11).
- Μετά την αναχώρησή του από το νησί της Καλυψώς, ο Οδυσσέας επέστρεψε στην Ιθάκη όπου τον περίμεναν νέες περιπέτειες (σ. 21–22).

ΕΡΩΤΗΣΗ 3n:

Τον άντρα τον πολύτροπο (a1): τον άντρα που έχει την ικανότητα να σκέφτεται με πολλούς τρόπους, να βρίσκει πολλούς τρόπους, για να ξεπερνά τις δυσκολίες, τον πολυμήχανο, τον εφευρετικό, τον εύστροφο, τον πανούργο. Ο ποιητής στους στίχους εκτός από την παραπάνω ικανότητα αναφέρει και άλλα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του άντρα αυτού. Να τα περιγράψετε. Ποια απ' αυτά και γιατί μας επιπρέπουν να συμπεράνουμε ότι ο ανώνυμος ακόμη άντρας για τον οποίο γίνεται ο λόγος είναι ο Οδυσσέας;

Απάντηση

Στους στίχους 1–11 αναφέρονται τα εξής χαρακτηριστικά γνωρίσματα του ήρωα:

- Είναι πολυταξιδεμένος, καθώς «βρέθηκε ως τα πέρατα του κόσμου να γυρνά» (στ. 1–2) και «γνώρισε πολιτείες πολλές» (στ. 4).
- Είναι γενναίος πολεμιστής και ήρωας του τρωικού πολέμου επειδή «της Τροίας πάτησε το κάστρο το ιερό» (στ. 2–3).
- Έχει πολλές γνώσεις και εμπειρίες, αφού «έμαθε πολλών ανθρώπων τις βουλές, κι έζησε, καταμεσής στο πέλαγος, πάθη πολλά που τον σημάδεψαν» (στ. 4–5).
- Είναι καλός φίλος και σύντροφος καθώς προσπαθεί να σπικώσει το βάρος για των συντρόφων του το γυρισμό (στ. 6–8).

Αν και στους στίχους αυτούς του προοιμίου δεν δίνεται το όνομα του ήρωα, καταλαβαίνουμε ότι πρόκειται για τον Οδυσσέα: στους στ. 2–3 ο ποιητής μας πληροφορεί ότι είναι ο πορθητής του κάστρου της Τροίας. Είναι γνωστό ότι ο Οδυσσέας συνέβαλε αποφασιστικά στην άλωση της πόλης (με το τέχνασμα του Δούρειου Ίππου). Και τα υπόλοιπα όμως χαρακτηριστικά (κοσμογυρισμένος, με γνώσεις και βάσανα, καλός σύντροφος) παραπέμπουν στον Οδυσσέα, όπως τον έχουμε γνωρίσει μέσα από τη μυθική παράδοση.

ΕΡΩΤΗΣΗ 4n:

Στην Οδύσσεια οι άνθρωποι παρουσιάζονται να είναι υπεύθυνοι για τις πράξεις τους στο βαθμό που είναι ελεύθεροι να κάνουν αυτό που θέλουν. Να μελετήσετε τους στίχους α 9–11 και τους στίχους μ 363–367, όπου ο Οδυσσέας απευθυνόμενος στους συντρόφους του, σταν βρίσκονταν στη Θρινακία, το υποσί του θεού Ήλιου, τους λέει:

«Φίλοι, υπάρχει ακόμη στο γοργό καράβι φαγητό, πιοτό· μακριά λοιπόν τα χέρια από τα βόδια, να μη μας βρει κι άλλο κακό μεγάλο· γιατί τα βόδια αυτά και τα θρεμμένα πρόβατα ανήκουν στον αμειλικτο θεό, τον Ήλιο, που βλέπει από ψηλά τα πάντα και τα πάντα ακούει».

Να συζητήσετε αν και οι σύντροφοι του Οδυσσέα είναι υπεύθυνοι για τις πράξεις τους. Να δικαιολογήσετε πων άποψή σας σπριγμένοι και στα δύο παραπάνω αποσπάσματα.

Απάντηση

Από τα δύο αποσπάσματα (α 9–11, μ 363–367) γίνεται φανερό ότι οι σύντροφοι του Οδυσσέα ήταν υπεύθυνοι για τις πράξεις τους. Ο Οδυσσέας τους είχε προειδοποιήσει να μείνουν «μακριά από τα βόδια, να μην τους βρει κανένα κακό γιατί αυτά ανήκαν στον αμελικτο θεό Ήλιο». Εξάλλου, όπως λέει ο ίδιος στο σ. 363, στο καράβι τους είχαν «φαγητό και ποτό», άρα δεν υπήρχε ανάγκη επιβίωσης.

ΕΡΩΤΗΣΗ 5n: *Στους στίχους α 26–108 γίνεται λόγος για πολλούς ανθρώπους και θεούς. Όμως πολλά από τα πρόσωπα αυτά απλώς αναφέρονται στο κείμενο (από τον ποιητή ή τα πρόσωπα που μιλούν), άλλα πάλι απλώς παρευρίσκονται στη συνέλευση χωρίς να μιλούν.*

Να διακρίνετε, όπως ορίζει ο παρακάτω πίνακας, τους θεούς από τους ανθρώπους και τα απλώς αναφερόμενα πρόσωπα από πρόσωπα που παρευρίσκονται στη συνέλευση των θεών. Όσα από τα παρευρισκόμενα πρόσωπα παίρνουν το λόγο και μιλούν να τα σημειώστε με έναν αστερίσκο πλάι στο όνομά τους.

Απάντηση:

ΘΕΟΙ		ΑΝΘΡΩΠΟΙ	
ΑΝΑΦΕΡΟΝΤΑΙ ΑΛΛΑ ΔΕΝ ΠΑΡΕΥΡΙΣΚΟΝΤΑΙ	ΠΑΡΕΥΡΙΣΚΟ- ΝΤΑΙ	ΑΝΑΦΕΡΟΝΤΑΙ ΑΛΛΑ ΔΕΝ ΠΑΡΕΥΡΙΣΚΟΝΤΑΙ	ΠΑΡΕΥΡΙ- ΣΚΟΝΤΑΙ
Ποσειδώνας (στ. 26) Καλυψώ (στ. 61) Άιλαντας (στ. 61) Πολύφημος (στ. 82) Θόωσα (στ. 83) Φόρκυς (στ. 83)	Δίας* Αθηνά* Ερμής Ήρα Αφροδίτη Εστία Δήμητρα Απόλλωνας Ήφαιστος Ἄρτεμη Ἄρης	Αιθίοπες (στ. 27) Αίγισθος (στ. 33, 40) Ορέστης (στ. 34) Αγαμέμνονας (στ. 34) Κλυταιμνήστρα (στ. 41) Οδυσσέας (στ. 56, 75) Τηλέμαχος (στ. 101) Αχαιοί (στ. 103)	Δεν παρευρίσκεται κανείς άνθρωπος στη συνέλευση των θεών.

- ΕΡΩΤΗΣΗ 6n:** Στην ενόπιτα αυτή παρακολουθούμε την πρώτη “αγορά” (= συνελεύση) των θεών στην Οδύσσεια. Αφού μελετήσετε προσεχτικά όλο το κείμενο, να απαντήσετε στα ακόλουθα ερωτήματα:
- Ποια θέματα συζητούν οι θεοί; Σε ποιο θέμα επικεντρώνεται η συζήτηση και ποια απόφαση παίρνουν γι' αυτό;
 - Ποια πρόταση γίνεται, για να μπορέσει να πραγματοποιηθεί η απόφασή τους;
- Οι απαντήσεις σας να είναι αιπολογημένες, όπου είναι δυνατόν.

Απάντηση

- Οι θεοί μιλούν για την ιστορία του Αίγιοθου, για το zήτημα της αιτομικής ευθύνης των ανθρώπων (στ. 36–51) και για το θέμα του Οδυσσέα (στ. 56–108). Η συζήτηση επικεντρώνεται στο θέμα του Οδυσσέα, καθώς αυτό αναπτύσσεται σε πολύ περισσότερους στίχους, και προκαλεί τις έντονες αντιδράσεις του Δία και της Αθηνάς (στ. 72, 74–78). Αυτό είναι λογικό, αφού το θέμα του Αίγιοθου έχει οριστικά κλείσει (ο ίδιος είναι νεκρός), ενώ του Οδυσσέα είναι ακόμη ανοικτό (προσπαθεί να επιστρέψει στην πατρίδα).
- Η πρόταση της Αθήνας, για να μπορέσει να πραγματοποιηθεί η απόφαση των θεών, είναι να στείλουν τον Ερμή στην Ωγυγία όπου θα ανακοινώσει στην Καλυψώ την εντολή των θεών (να αφήσει τον Οδυσσέα ελεύθερο). Προτείνει ακόμη να κατέβει η ίδια η Αθηνά στην Ιθάκη και να ενθαρρύνει τον Τηλέμαχο, ώστε να συγκαλέσει συνέλευση των Ιθακούλων, να εναντιώθει στους μνηστήρες και να ταξιδέψει στην Σπάρτη και στην Πύλο αναζητώντας πληροφορίες για τον πατέρα του (στ. 97–108).

- ΕΡΩΤΗΣΗ 7n:** Στηριζόμενοι μόνο στο κείμενο της ενόπιτας αυτής να περιγράψετε τη σάση των θεών απέναντι στο νόστο του Οδυσσέα. Σε κάθε περίπτωση να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

Ειδικότερα η σάση της Αθηνάς θεωρείται ευνοϊκή έως μεροληπτική για τον Οδυσσέα. Με ποια επιχειρήματα θα μπορούσατε να υποστηρίξετε αυτήν την άποψη;

Απάντηση

Η σάση του Ποσειδώνα απέναντι στον νόστο του Οδυσσέα φαίνεται από τα λόγια του Δία (σ. 79–88). Ο Ποσειδώνας είναι θυμωμένος με τον ήρωα γιατί τύφλωσε τον γιο του και αρνητικός στο θέμα της επιστροφής του. Ο Δίας συμφωνεί με το νόστο του Οδυσσέα, μιλάει με εκτίμηση για τις ικανότητες (σ. 76) και την ευσέβειά του (σ. 77). Η σάση της Αθηνάς είναι ευνοϊκή έως μεροληπτική για τον Οδυσσέα, καθώς είναι αυτή που θέτει το ζήτημα της επιστροφής του ήρωα. Μιλάει για αυτόν με θερμά λόγια (σ. 56–57), κατηγορεί άδικα την Καλυψώ (σ. 64–66), ρίχνει ευθύνες στο Δία (σ. 69–72) και τελικά προτείνει το σχέδιό της (σ. 97–108) δείχνοντας ότι έχει πάρει προσωπικά το θέμα του Οδυσσέα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 8n: *Θυμίθηκε τον φημισμένο Αίγισθο (a 33): Ο Αίγισθος πάταν πρώτος ξάδελφος του Αγαμέμνονα. Τον καιρό που ο Αγαμέμνονας έλειπε στην Τροία, αυτός ξελόγιασε τη νόμιμη γυναίκα του, την Κλυταιμνήστρα, και την ημέρα που εκείνος γύριζε νικητής από την Τροία, τον δολοφόνοσε. Την εποχή του φόνου ο γιος του Αγαμέμνονα, ο Ορέστης, πάταν μικρός. Οκιώ χρόνια αργότερα όμως θα πάρει εκδίκηση σκοτώνοντας τον Αίγισθο.*

a. Αφού συγκρίνετε το μύθο του Οδυσσέα με το μύθο του Αιγίσθου, όπως σας δίνεται στο παραπάνω σχόλιο, αλλά και στους σπίκους a 33–51, να αντιστοιχίσετε τα πρόσωπα των δύο μύθων:

Ορέστης	•	• Πινελόπη
Αγαμέμνονας	•	• μνηστήρες
Αίγισθος	•	• Τηλέμαχος
Κλυταιμνήστρα	•	• Οδυσσέας
- και να δικαιολογήσετε την αντιστοίχηση προσώπων την οποία υποδειξάτε στηριγμένοι στα γεγονότα των δύο μύθων.

b. Γιατί ο Δίας αναφέρεται στον Αίγισθο, ενώ το θέμα της α' "αγοράς" των θεών είναι ο νόστος του Οδυσσέα;

Απάντηση

- a) Ορέστης → Τηλέμαχος
 Αγαμέμνονας → Οδυσσέας

Αίγισθος → μνηστήρες

Κλυταιμνήστρα → Πηνελόπη

Αγαμέμνονας → Οδυσσέας

- Και οι δύο συμμετείχαν στον πόλεμο, αφήνοντας την πατρίδα και την οικογένειά τους (γυναίκα και γιο).
- Αντιμετωπίζουν παρόμοιο πρόβλημα, καθώς κάποιοι θέλουν να τους πάρουν το θρόνο και τη σύζυγο.

Κλυταιμνήστρα – Πηνελόπη

- Είναι και οι δύο βασιλισσες.
- Οι άντρες τους λείπουν στον πόλεμο.
- Έχουν νεαρούς γιους.
- Πολιορκούνται από υποψήφιους μνηστήρες.

Αίγισθος → μνηστήρες

- Θέλουν να κατακτήσουν το θρόνο και τη γυναίκα κάποιου άλλου.
- Σχεδιάζουν δολοφονία (ο Αίγισθος του Αγαμέμνονα, οι μνηστήρες του Τηλέμαχου).
- Και οι δύο πλευρές θα τιμωρηθούν γιατί αντιπροσωπεύουν την ασέβεια και την αλαζονεία.

Ορέστης → Τηλέμαχος

- Είναι γιοι βασιλιάδων.
- Είναι ανήλικοι και δεν έχουν τη δύναμη να επέμβουν σε όσα συμβαίνουν στα σπίτια τους.
- Είναι αποφασισμένοι να εκδικηθούν.

- β) Αν και το θέμα της αγοράς των θεών είναι ο νόστος του Οδυσσέα, ο Δίας αναφέρεται στον Αίγισθο για να εξυπηρετήσει κάποιους στόχους. Αρχικά, θέλει να τονίσει την αντίθεσή του ασεβούς και αλαζόνα Αίγισθου, που τιμωρήθηκε δίκαια, με τον ευσεβή και γνωστικό Οδυσσέα, που ταλαιπωρείται άδικα. Έτσι οι ακροατές νιώθουν συμπάθεια για τον ήρωα και αγωνία για τη συνέχεια του έπους. Ο δεύτερος στόχος του ποιητή είναι να προετοιμάσει τους ακροατές για την τιμωρία των μνηστήρων που θα ακολουθήσει.

ΕΡΩΤΗΣΗ 9η: *Αφού μελετήσετε όλο το κείμενο της ενόπτης, να αναφέρετε τα γεγονότα για τα οποία μας προετοιμάζει ο ποιητής ότι θα συμβούν. Για κάθε γεγονός να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.*

Απάντηση

Η απουσία του Ποσειδώνα (στ. 26–30) μας προετοιμάζει για τη συνέλευση των θεών (στ. 31–108), καθώς είναι μια ευκαιρία να συνηθίσει το θέμα του Οδυσσέα (είναι γνωστό ότι ο Ποσειδώνας είναι θυμωμένος με τον ήρωα). Το παράδειγμα του Αίγισθου (στ. 33–51) και η τιμωρία του από τον Ορέστη, μας προετοιμάζουν για την τιμωρία των μνηστήρων (ραψωδία x). Οι ομοιότητες ανάμεσα στον Αγαμέμνονα και τον Οδυσσέα παρουσιάζουν τη μνηστηροφονία ως δίκαιη και νόμιμη πράξη. Οι προτάσεις της Αθηνάς (στ. 97–108) μας προετοιμάζουν για τα γεγονότα που θα ακολουθήσουν (Ο Οδυσσέας θα φύγει από την Ωγυγία, ο Τηλέμαχος με τη βοήθεια της Αθηνάς θα συγκαλέσει συνέλευση στη ραψ. 8, θα ταξιδέψει στην Πύλο στη ραψ. γ και στη Σπάρτη στη ραψ. δ).

ΕΡΩΤΗΣΗ 10n: *Στο προοίμιο της Οδύσσειας είδαμε ότι οι σύντροφοι του Οδυσσέα «κάθηκαν απ' τα δικά τους τα μεγάλα σφάλματα» (α 9), και επομένως παρουσιάζονται υπεύθυνοι για τις πράξεις τους. Αφού μελετήσετε προσεκτικά το μύθο του Αιγίσθου και το υποσελίδιο σχόλιο για τη μοίρα (στ. 38 & 40), να συζητήσετε αν ισχύει το ίδιο και γι' αυτόν. Κατά τη συζήτηση να δικαιολογείτε τις απόψεις σας.*

Απάντηση

Ο Αίγισθος, όπως και οι σύντροφοι του Οδυσσέα, τιμωρήθηκε φρικτά εξαιτίας των πράξεών του. Έκανε μία σειρά σφαλμάτων παραβαίνοντας τη μοίρα. Δεν ήταν στο γραφτό του να συνάψει σχέσεις με τη νόμιμη γυναικά του Αγαμέμνονα, την Κλυταιμνήστρα, ούτε να ανέβει στο θρόνο σκοτώνοντας τον Αγαμέμνονα. Αυτός όμως δεν σεβάστηκε τον άγραφο νόμο της μοίρας, με αποτέλεσμα να τιμωρηθεί φρικτά αλλά δίκαια.

ΕΡΩΤΗΣΗ 11n: *Αφού θυμηθείτε το σχέδιο που πρότεινε η Αθηνά για το νόστο του Οδυσσέα (στ. α 93–108), να περιγράψετε ποιο μέρος αυτού του σχεδίου αρχίζει να πραγματοποιείται και με ποιο τρόπο.*

Απάντηση

Στη συνέλευση των θεών, το σχέδιο που πρότεινε η Αθηνά ήταν:

- να σταλεί ο Ερμής στην Ωγυγία και να ανακοινώσει στην Καλυψώ την απόφαση των θεών να αφήσει ελεύθερο τον Οδυσσέα (στ. 97–100).

– να πάει η ίδια στην Ιθάκη, για να εμψυχώσει τον Τηλέμαχο και να τον παροτρύνει να καλέσει συνέλευσην και να ταξιδέψει στην Πύλο και στη Σπάρτη (σ. 101–108). Στην ενόπτητα αυτή (σ. 109–173) το σχέδιο της θεάς αρχίζει να πραγματοποιείται, αφού πηγαίνει στην Ιθάκη (σ. 115–117) και μεταμορφωμένη σε Μέντη (σ. 118–119) συναντά τον Τηλέμαχο (σ. 127).

ΕΡΩΤΗΣΗ 12n: *Σε μια αφήγηση – περιγραφή γεγονότων έχουμε αλλαγή «σκηνής», όταν έχουμε αλλαγή α) τόπου β) πρόσωπων και γ) τόπου και πρόσωπων. Προσδιορίζοντας τις «σκηνές» παρακολουθούμε καλύτερα πώς κινούνται τα πρόσωπα στο χώρο.*

Με βάση τα κριτήρια προσδιορισμού μιας «σκηνής» να προσδιορίσετε τις «σκηνές» της ενόπτητας. Συγκεκριμένα:

1. να ορίσετε α. τους σπάους της κάθε σκηνής, β. τα πρόσωπα που συμμετέχουν στην καθεμιά, γ. τον τόπο στον οποίο βρίσκονται.

2. να δώσετε έναν τίτλο σε κάθε σκηνή.

Με τα σποιχεία που θα συγκεντρώσετε να συμπληρώσετε τους παρακάτω πίνακα.

Απάντηση

ΣΚΗΝΗΣ οπίστοι	τόπος	πρόσωπα	τίτλος
1n: 109–114	Όλυμπος	Αθηνά	Η προετοιμασία της Αθηνάς
2n: 115–135	Ιθάκη, παλάτι του Οδυσσέα	Αθηνά – Μέντης Τηλέμαχος μνηστήρες υπηρέτες	Η Αθηνά φτάνει στην Ιθάκη. Οι μνηστήρες διασκεδάζουν. Ο Τηλέμαχος βλέπει τον ξένο.
3n: 136–161	Μεγάλη αίθουσα του παλατιού	Αθηνά – Μέντης Τηλέμαχος μνηστήρες υπηρέτες	Η φιλοξενία της Αθηνάς – Μέντη
4n: 162–173	Μεγάλη αίθουσα του παλατιού	μνηστήρες Φήμιος υπηρέτες	Το γλέντι των μνηστήρων

ΕΡΩΤΗΣΗ 13n: Σύμφωνα με το τυπικό της φιλοξενίας στην ομπρική κοινωνία, ο ξενιστής (εκείνος δηλαδή που φιλοξενεί έναν ξένο) υποχρεούται:

1. *Να τον υποδεχτεί εγκάρδια (με προσφώνηση και χειραψία) και να τον προσκαλέσει σε φιλοξενία· αν ο ξένος έχει δόρυ, άλογα, άρμα, να φροντίσει να ταχτοποιηθούν,*
2. *να του προσφέρει λουτρό (αφού τον λουύσουν –συνήθως κάποιες δούλες–, τον αλείφουν με λάδι και τον ντύνουν με καθαρά ρούχα),*
3. *να τον φιλέψει (παραχωρώντας του κάθισμα σε θέση πιπική, φέρνοντάς του νερό να πλυθεί, τραπέζι να φάει, προσφέροντας του εκλεκτή μερίδα φαγητού και πιοτό), (σε εξαιρεπικές περιπτώσεις ο ξενιστής οργανώνει προς πμήν του ξένου του επίσημη υποδοχή με γιορτή ή ακόμη και αγώνες),*
4. *να τον ρωτήσει ποιος είναι, από που έρχεται και πι θέλει, μόνον αφού πρώτα τον φιλέψει,*
5. *αφού ακούσει το αίτημά του, να το ικανοποιήσει όσο μπορεί,*
6. *να προσφέρει στον ξένο διαμονή για όσες μέρες θέλει αυτός,*
7. *να τον αποχαιρετίσει με δώρα που επισφραγίζουν τη φιλία τους.*
 - a. *Να διαβάσετε προσεκτικά τους στίχους της ενότητας αυτής και να επισημάνετε σε ποιες από τις παραπάνω ενέργειες προβαίνει ο Τπλέμαχος ως ξενιστής της Αθηνάς–Μέντη στην ενότητα αυτή. Να σημειώνετε και τους στίχους στους οποίους επισημάνατε την κάθε ενέργεια.*
 - b. *Με αφορμή τη φιλοξενία της Αθηνάς–Μέντη από τον Τπλέμαχο να συζητήσετε για το θεσμό της φιλοξενίας στην ομπρική κοινωνία.*

Απάντηση

- α) Ο Τηλέμαχος, ως ξενιστής της Αθηνάς–Μέντη:
- 1: Υποδέχεται εγκάρδια τον ξένο (στ. 134–140), με προσφώνηση (στ. 137) και χειραψία (στ. 136). Τον προσκαλεί σε φιλοξενία (στ. 139), του παίρνει το δόρυ (στ. 137) και το τακτοποιεί στη θίκη (στ. 144).
 - 2: Του προσφέρει λουτρό (στ. 345)
 - 3: Φροντίζει να του φέρουν νερό για να πλυθεί (στ. 154–155). Φιλεύει τον ξένο (στ. 156–161), αφού του έχει παραχωρήσει κάθισμα σε τιμητική θέση (στ. 146–148), τραπέζι για να φάει (στ. 156), εκλεκτή μερίδα φαγητού και πιοτό (στ. 158–161).
 - 4: Ρωτάει τον ξένο ποιος είναι, από πού έρχεται και τι θέλει, αφού τον έχει φιλέψει (στ. 189–191).
 - 5: Η Αθηνά–Μέντης δεν προβάλλει κάποιο αίτημα για να ικανοποιήσει ο Τηλέμαχος.
 - 6: Ο Τηλέμαχος προτείνει στον ξένο να μείνει περισσότερο (στ. 344–345).
 - 7: Του προσφέρει δώρα ως επισφράγιση της φιλίας τους (στ. 346–348).

ΕΡΩΤΗΣΗ 14n: *Να περιγράψετε τη συμπεριφορά των μνηστήρων και του Τηλέμαχου και ιδιαίτερα την ψυχική διάθεσή του / κατάσταση στην οποία βρίσκεται αυτός. Με βάση τα στοιχεία που θα συγκεντρώσετε να περιγράψετε την κατάσταση που επικρατεί στην Ιθάκη.*

Απάντηση

Οι μνηστήρες ενδιαφέρονται μόνο για τη διασκέδασή τους και γλεντούν σπαταλώντας το χρόνο τους και την περιουσία του Οδυσσέα (στ. 120–126, 162–173). Είναι υπερόπτες (στ. 119–120), δεν υπολογίζουν τον Τηλέμαχο και συμπεριφέρονται σαν αφεντικά του παλατιού. Δεν δίνουν σημασία στην παρουσία του ξένου (στ. 127, 134–135), αδιαφορώντας για το θεσμό της φιλοξενίας. Ο Τηλέμαχος δε συμμετέχει στο γλέντι των μνηστήρων αλλά κάθεται προβληματισμένος και πικραμένος για την κατάσταση στο παλάτι (στ. 128–132). Σέβεται τους θεσμούς (στ. 135) και προσφέρει πλουσιοπάροχη φιλοξενία στον ξένο (στ. 139–161).

Από τη συμπεριφορά των μνηστήρων και του Τηλέμαχου, μπορούμε να καταλάβουμε ότι στην Ιθάκη επικρατεί αταξία: οι μνηστήρες έχουν καταλάβει το παλάτι και κατασπαταλούν την περιουσία του Οδυσσέα, ενώ η Ιθάκη μένει ακυβέρνητη, καθώς ο Τηλέμαχος είναι ακόμη αδύναμος να προστατεύσει τα δικαιώματα και τα υπάρχοντά του.

ΕΡΩΤΗΣΗ 15n: *Να καταγράψετε τα μέρη των ανακτόρων του Οδυσσέα τα οποία αναφέρονται κατά την υποδοχή και φιλοξενία της Αθηνάς–Μέντη και να τα αναγνωρίσετε στο διάγραμμα (κάτοψη του ομηρικού ανακτόρου) που σας δίνεται στην επόμενη σελίδα.*

Απάντηση

Κατά την υποδοχή και φιλοξενία της Αθηνάς–Μέντη αναφέρονται τα εξής μέρη των ανακτόρων:

- η εξώθυρα (στ. 117) ή αυλόθυρα (στ. 134) (α, β στο διάγραμμα της σελ. 62)
- η αυλή (στ. 117) (ΑΥΛΗ γ στο διάγραμμα)
- το μεγάλο δώμα (στ. 142) ή αίθουσα (στ. 162) (ΜΕΓΑΡΟ στο διάγραμμα)
- οι κολόνες (στ. 143) (2 στο διάγραμμα)

ΕΡΩΤΗΣΗ 16n: *Το κύριο θέμα του διαλόγου Αθηνάς–Τηλέμαχου είναι ο νόστος του Οδυσσέα, και συγκεκριμένα αν ζει ο Οδυσσέας πί πέθανε. Ο Τηλέμαχος είναι γενικά απαισιόδοξος για την επιστροφή του πατέρα του, ενώ η Αθηνά στην αρχή είναι αισιόδοξη για την τύχη του Οδυσσέα· στο τέλος του διαλόγου όμως μιλά σαν να έχει αμφιβολίες.*

a) *Να περιγράψετε αυτήν την ψυχική κατάσταση και τη σάστη γενικά του Τηλέμαχου κατά τη διάρκεια του διαλόγου στο θέμα που συνποιούν.*

b) *Να περιγράψετε αυτές τις διαφοροποιημένες θέσεις της Αθηνάς για την τύχη του Οδυσσέα.*

Και στις δύο περιπτώσεις να δικαιολογήσετε την απάντηση σας προσδιορίζοντας και τους σχετικούς στίχους.

Απάντηση

- a) Ο Τηλέμαχος παρουσιάζεται απαισιόδοξος, αδύναμος και θλιμμένος εξαιτίας των μνηστήρων που κατατρώγουν την περιουσία του (στ. 177–178) και πολιορκούν τη μητέρα του (στ. 270–279). Είναι ανήσυχος και προβληματισμένος για την τύχη του Οδυσσέα τον οποίο θεωρεί νεκρό (στ. 179–180, 184–187), εκφράζει αμφιβολίες για το αν αυτός είναι ο πραγματικός του πατέρας (στ. 239–240) και τονίζει πως ο Οδυσσέας είναι ο πιο δυστυχισμένος άνθρωπος πάνω στη γη (στ. 241–243).

- β) Η Αθηνά στην αρχή είναι αισιόδοξη για την τύχη του Οδυσσέα. Τονίζει ότι είναι ζωντανός σε κάποιο νησί (στ. 217–221) και ότι θα επιστρέψει στην πατρίδα του (στ. 226–228). Στη συνέχεια όμως, μιλάει σα να έχει αμφιβολίες λέγοντας στον Τηλέμαχο ότι «δεν νομίζει πως οι θεοί έχουν ορίσει τη γενιά του ανώνυμη στο μελλον» (στ. 247–248). Μιλάει υποθετικά (κι όχι με βεβαιότητα) για το γυρισμό του Οδυσσέα και την τιμωρία των μνηστήρων (στ. 284–295). Προσθέτει πως οι θεοί θα αποφασίσουν την επιστροφή ή όχι του Οδυσσέα (στ. 296–298), τον συμβουλεύει να ταξιδέψει για να μάθει αν ζει ο πατέρας του (στ. 319), ενώ αφήνει ανοικτό το ενδεχόμενο να έχει πεθάνει (στ. 321–325).

ΕΡΩΤΗΣΗ 17n: *Στους στίχους α 188–354 η Αθηνά με τη μορφή ενός θυντού, του Μέντη, παλιού φίλου του Οδυσσέα πηγαίνει στο παλάπι του Οδυσσέα, συναντά και συνομιλεί με τον Τηλέμαχο. Μόνο κατά την ανακώρωση της θα καταλάβει ο Τηλέμαχος ότι είκε μπροστά του τη θεά Αθηνά, γιατί η αποχώρωση της θεάς έγινε με τρόπο θαυμαστό (βλ. α. 335–360). Έτσι αρκικά λέμε ότι έχουμε ενανθρώπιση της Αθηνάς και μόνο στο τέλος, διάν αποκαλύπτεται η θεϊκή ταυτότητά της, λέμε ότι έχουμε επιφάνεια της θεάς.*

Να συζητήσετε για ποιο λόγο η Αθηνά προτίμησε την “ενανθρώπιση” κι όχι την “επιφάνεια” κατά την επίσκεψή της στην Ιθάκη και κατά τη διάρκεια του διαλόγου με τον Τηλέμαχο. Συγκεκριμένα αυτή η επιλογή σε περιπτερεί το διάλογο της με τον Τηλέμαχο;

Απάντηση

Η Αθηνά προτίμησε την ενανθρώπιση (τη μεταμόρφωση σε άνθρωπο) κι όχι την επιφάνεια (την παρουσία της στον Τηλέμαχο ως θεά) γιατί ο στόχος της δεν ήταν να αποκαλύψει στον Τηλέμαχο όλη την αλήθεια για τον πατέρα του, αλλά να του δώσει κουράγιο, ώστε ο ίδιος να ωριμάσει και να πάρει την κατάσταση στα χέρια του. Αν ο Τηλέμαχος ήξερε από την αρχή τι θα συμβεί, θα παρέμενε αδρανής και δεν θα έπαιζε ρόλο στην εξέλιξη του έπους.

ΕΡΩΤΗΣΗ 18n: *Αφού λάβετε υπόψη σας το θέμα του διαλόγου, τη θέση του Τηλέμαχου και τη στάση – τακτική της Αθηνάς γι' αυτό, να συζητήσετε τη σημασία του διαλόγου για την εξέλιξη της πλοκής του μύθου.*

Απάντηση

Το θέμα του διαλόγου είναι η τύχη του Οδυσσέα. Η θέση του Τηλέμαχου είναι απαισιόδοξη (πιστεύει ότι ο πατέρας του έχει πεθάνει), ενώ της Αθηνάς είναι συγκρατημένα αισιόδοξη. Η τακτική που ακολουθεί η θεά είναι να μιλά αρχικά με βεβαιότητα για το ότι ο Οδυσσέας ζει, ενώ σιγά σιγά εκφράζει αμφιβολίες. Η σημασία του διαλόγου στην εξέλιξη της πλοκής είναι μεγάλη, καθώς ο Τηλέμαχος θα πάρει θάρρος από την ελπίδα ότι ο πατέρας του είναι ζωντανός αλλά και θα βγει από την αδράνειά του, αφού αυτό δεν είναι εντελώς σίγουρο.

ΕΡΩΤΗΣΗ 19n: *Να περιγράψετε και να συζητήσετε τις δύο διαφορετικές στάσεις – αξίες ζωής οι οποίες υποδηλώνονται στους στίχους 241–242 και 262–266.*

Απάντηση

Στους στίχους 241–242 ο Τηλέμαχος εκφράζει το ιδανικό της ήρεμης οικογενειακής ζωής, των ευτυχισμένων γηρατειών και του ήσυχου θανάτου, ενώ στους στ. 262–266 προβάλλει το ιδεώδες του νησιοκού θανάτου, της δόξας που αποκτάει κάποιος όταν πεθάνει στο πεδίο της μάχης.

ΕΡΩΤΗΣΗ 20n: *Ποιες πληροφορίες μάς δίνει ο ποιητής σ' αυτή την ενότητα για τα έθιμα ταφής, το γάμο, τη φιλοξενία και τις οικονομικές δραστηριότητες των ανθρώπων; (Για κάθε πληροφορία να αναφέρετε και τους σχετικούς στίχους του κειμένου).*

Απάντηση

Έθιμα ταφής: περιγράφονται στους στ. 323–324. Αναφέρεται το επιτάφιο σήμα (= επιτύμβια στήλη που ύψωναν πάνω από τον τύμβο), τα κτερίσματα (= τα αντικείμενα που τοποθετούσαν στον τάφο του νεκρού και οι τιμές που του απέδιδαν).

Γάμος: πληροφορούμαστε για τα γαμήλια έθιμα στους στ. 305–308. Η γυναίκα βρίσκεται κάτω από την προστασία της πατρικής της οικογένειας που επιλέγει το γαμπρό, ετοιμάζει το γάμο και τα προικιά.

Φιλοξενία: στους στ. 346–348 και 351–354 αναφέρεται η ανταλλαγή δώρων μεταξύ ξενιστή και φιλοξενούμενου.

Οικονομικές δραστηριότητες: στους στ. 203–204 πληροφορούμαστε για το εμπόριο με τη μορφή ανταλλαγής προϊόντων.

ΕΡΩΤΗΣΗ 21n: Στην ενόπιτα αυτή, αλλά και γενικότερα στην Οδύσσεια, ο ποιητής άλλοτε αφηγείται ο ίδιος και άλλοτε βάζει διάφορα πρόσωπα να διαλέγονται.

- a) Να προσδιορίσετε στους στίχους a 174–361 τα σημεία του κειμένου στα οποία αφηγείται ο ίδιος ο ποιητής και εκείνα στα οποία μιλούν ο Τηλέμαχος και η Αθηνά.
- b) Να αναγνωρίσετε το πρόσωπο των ρημάτων που χρησιμοποιείται στην πρώτη και στη δεύτερη περίπτωση.
- γ) Για ποιο λόγο, κατά τη γνώμη σας, ο ποιητής άλλοτε αφηγείται ο ίδιος και άλλοτε βάζει τα πρόσωπα να συζητούν;

Απάντηση

- α) Ο ποιητής αφηγείται στους στ. 174–175 και 355–361. Στους στ. 197, 236, 246, 256, 280, 341, 349 ο ποιητής αφηγείται για να δώσει το λόγο στον ένα ή στον άλλο συνομιλητή.
- β) Στην αφήγηση ο ποιητής χρησιμοποιεί ρήματα σε γ' πρόσωπο («γύρισε», «πάρουν», «μιλησε», «ιελείωσε», «εχάθη» κλπ.). Στο διάλογο χρησιμοποιούνται ρήματα σε α' πρόσωπο όταν ο ομιλητής αναφέρεται στον εαυτό του («θα σου πω», «κυβερνώ», «έφτασα» κλπ.), σε β' πρόσωπο όταν απευθύνεται στο συνομιλητή του («βλέπεις», «ζητάς» κλπ.) και σε γ' πρόσωπο όταν αναφέρονται σε άλλα πρόσωπα («γνωρίζει» κλπ.).
- γ) Η εναλλαγή αφήγησης και διαλόγου σπάει τη μονοτονία, δημιουργεί ζωντάνια και δραματικότητα ώστε να παραμένει το ενδιαφέρον του ακροατή αμείωτο.

ΕΡΩΤΗΣΗ 22n: Να περιγράψετε τη συμπεριφορά του Τηλέμαχου προς τη μπτέρα του και προς τους μνηστήρες μετά το διάλογο του με την Αθηνά, καθώς και τις αντιδράσεις της Πηνελόπης και των μνηστήρων στη συμπεριφορά αυτή.

Απάντηση

Ο Τηλέμαχος επιδεικνύει δυναμισμό, διάθεσην ανεξαρτητοποίησης και αποφασιστικότητα, όταν επιπλήπτει τη μπτέρα του (στ. 385–401). Παρουσιάζεται ισχυρός, τολμηρός και επιθετικός, όταν διώχνει τους μνηστήρες (στ. 412–426) αλλά και διπλωμάτης, αφού τους xειρίζεται με εξυπνάδα και πονηριά, χωρίς να

δείξει τις προθέσεις του (στ. 435–445). Η Πνελόπη μένει κατάπληκτη από τη συμπεριφορά του Τηλέμαχου, δεν αντιδρά και συμμορφώνεται στις συμβουλές του γιου της (στ. 402–403). Οι μνηστήρες αιφνιδιάζονται από την αλλαγή της στάσης του Τηλέμαχου (στ. 426–427). Ο Αντίνοος αντιδρά με επιθετικότητα (στ. 429–432), ενώ ο Ευρύμαχος με ηπιότητα και διπλωματία (στ. 447–459).

ΕΡΩΤΗΣΗ 23n: *Να περιγράψετε την παρουσίαση της Πνελόπης προσέχοντας ιδιαίτερα τις λεπτομέρειες στις οποίες επιμένει ο ποιητής και την εντύπωση που προξένησε η εμφάνισή της αυτή στους μνηστήρες.*

Απάντηση

Ο ποιητής παρουσιάζει την Πνελόπη με κινηματογραφικό τρόπο. Αφού έχει δημιουργήσει ένα σκηνικό με τον αοιδό να τραγουδά και τους μνηστήρες να ακούν συνεπαρμένοι, η Πνελόπη κατεβαίνει γεμάτη υπερηφάνεια και μεγαλοπρέπεια την φυλή σκάλα, συνοδευόμενη από δύο υπηρέτριες. Στη συνέχεια στέκεται στη μεγάλη κολόνα και κάνει μια χαριτωμένη κίνηση τραβώντας το μαντίλι της. Όλοι σταματούν για να ακούσουν τη βασιλίσσα. Μετά τη σύντομη συνομιλία της με τον Τηλέμαχο, αποχωρεί, ενώ οι μνηστήρες μένουν εντυπωσιασμένοι και αναστατωμένοι από τη μεγαλοπρεπή παρουσία της, την ομορφιά και την αρχοντική της στάση.

ΕΡΩΤΗΣΗ 24n: *Να περιγράψετε τα συναισθήματα της Πνελόπης για τον Οδυσσέα και τον τρόπο με τον οποίο τα εκδηλώνει.*

Απάντηση

Η Πνελόπη φανερώνει τον πόνο που νιώθει εξαιτίας της απουσίας του Οδυσσέα, όταν ζητάει από το Φήμιο να πάψει αυτό το «θλίβερό και αβάσταχτο» τραγούδι που «σπαράζει την καρδιά της» (στ. 379–381). Αποκαλύπτει τον πόθο, την αγάπη και το θαυμασμό που τρέφει για το σύζυγό της (στ. 383–384). Με το θρήνο της στο στ. 405 εκδηλώνει τη δυστυχία και το σπαραγμό της για τον άντρα που αγαπά.

ΕΡΩΤΗΣΗ 25n: *Αφού μελετήσετε προσεκτικά τους στίχους α 362–397, 411–415, 469–471 αλλά και τους στίχους α 168–173, να συγκεντρώσετε πληροφορίες για τους αοιδούς. Συγκεκριμένα: α) Ποιο ήταν το έργο τους; β) Ποια ποινωνική τους θέση; γ) Ποιο ήταν το περιεχόμενο–θέματα των τραγουδιών τους; δ) Πότε και πού τα τραγουδούσαν;*

και ε) Ποια απίκηση είχαν τα τραγούδια τους; Να διασταυρώσετε τις πληροφορίες αυτές με τις πληροφορίες που σας δίνονται για τα θέματα αυτά στην Εισαγωγή του Βιβλίου σας (θλ. στ.. 12-14).

Απάντηση

- α) Το έργο των αοιδών ήταν να συνθέτουν και να τραγουδούν επικά ποιήματα.
- β) Είχαν υψηλή κοινωνική θέση, ήταν άτομα σεβαστά στον κοινωνικό τους περίγυρο.
- γ) Το περιεχόμενο των τραγουδιών τους ήταν τα πρωικά κατορθώματα ανθρώπων και θεών.
- δ) Οι αοιδοί τραγουδούσαν στα παλάτια των βασιλιάδων, στα σπίτια των ισχυρών αντρών, στα συμπόσια αλλά και σε δημόσιους χώρους, κατά τη διάρκεια εορτών και αγώνων.
- ε) Η απίκηση των τραγουδιών τους ήταν μεγάλη. Οι ακροατές τους άκουγαν με προσοχή, συνεπαρμένοι από τις συνθέσεις τους.

ΕΡΩΤΗΣΗ 26η: *Ποια λεπτομέρεια θα πρόσεχε περισσότερο κατά τη γνώμη σας σ' αυτή την ενότητα ένας εικαστικός καλλιτέχνης (ζωγράφος ή γλύπτης), ένας μουσικός ή ένας αρχιτέκτονας-διακοσμητής και γιατί; Αν θέλετε, προσπαθήστε να αποδώσετε τη λεπτομέρεια που θα πρόσεχε ένας από τους καλλιτέχνες αυτούς με ένα ανάλογο δικό σας έργο.*

Απάντηση

- Ένας καλλιτέχνης, ανάλογα με τους στόχους του, θα μπορούσε να προσέξει:
- την εντυπωσιακή και έντονα θεατρική εμφάνιση της Πηνελόπης ανάμεσα στους μνηστήρες.
 - το σπαρακτικό της θρήνο στην κάμαρά της.

ΕΡΩΤΗΣΗ 27η: *Επιμένοντας κυρίως σε αλλαγές που παρατηρείτε σε σχέση με την προηγούμενη συμπεριφορά των προσώπων, να περιγράψετε την κατάσταση που επικρατεί στην Ιθάκη αμέσως μετά την αναχώρηση της Αθηνάς, κατά τη διάρκεια της “αγοράς” των Ιθακοποίων και μετά απ' αυτήν.*

Απάντηση

Μετά την αναχώρηση της Αθηνάς, η κατάσταση που επικρατεί στην Ιθάκη αλλάζει. Ο Τηλέμαχος, από αδύναμος και άβουλος έφοβος, έχει γίνει ένας ώριμος και δυναμικός άντρας, ο οποίος δείχνει το κύρος του στους μνηστήρες αποφασίζοντας να τους διώξει. Κατά τη διάρκεια της αγοράς των Ιθακοίων συγκρούεται ανοιχτά μαζί τους. Μετά τη συνέλευση, ενώ όλοι επιστρέφουν στους προηγούμενους ρυθμούς τους, ο Τηλέμαχος ετοιμάζεται να αναλάβει δράση.

ΕΡΩΤΗΣΗ 28n: *Αφού θυμηθείτε πις οδηγίες που δίνει η Αθηνά στον Τηλέμαχο κατά τη διάρκεια του διαλόγου τους (στ. a 300–330) και ξαναδιαβάστε την περιληπτική αναδιήγηση της β ραψωδίας, να περιγράψετε πώς προσπαθεί ο Τηλέμαχος να υλοποιήσει αυτές πις οδηγίες στην Ιθακοίων “αγορά”.*

Απάντηση

Η Αθηνά στους στ. 300–330 έδωσε τις εξής οδηγίες στον Τηλέμαχο:

- να καλέσει σε συνέλευση τους Αχαιούς
- να διώξει τους μνηστήρες
- να στείλει την Πηνελόπη στο πατρικό της και να την αφήσει να ξαναπαντρευτεί, αν αυτή θέλει.
- να ταξιδέψει στην Πύλο και στη Σπάρτη, για να πάρει πληροφορίες για τον πατέρα του.
- αν μάθει ότι ο πατέρας του ζει, να κάνει υπομονή γι' αυτό το χρόνο.
- αν μάθει ότι πέθανε, να του αποδώσει νεκρικές τιμές και να σκοτώσει τους μνηστήρες.

Στη ραψωδία β ο Τηλέμαχος:

- συγκαλεί συνέλευση
- καταγγέλει τους μνηστήρες και τους διατάζει να φύγουν από το παλάτι
- δηλώνει ότι δεν μπορεί να στείλει τη μητέρα του στο πατρικό της, γιατί αυτό θα προκαλέσει την οργή θεών και ανθρώπων αλλά, αν ο Οδυσσέας έχει πεθάνει, είναι ελεύθερη να ξαναπαντρευτεί.
- Ζητά αναβολή ενός χρόνου για να μάθει αν ζει ο Οδυσσέας
- ανακοινώνει ότι θα αναζητήσει πληροφορίες για τον Οδυσσέα
- δεν αποκαλύπτει την πρόθεσή του να σκοτώσει τους μνηστήρες σε περίπτωση που ο Οδυσσέας είναι νεκρός.

ΡΑΨΩΔΙΑ γ'

ΣΤΙΧΟΙ 31-38ο: [ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΙΑ]

Ανάλυση Ενότητας

ΤΑ ΕΝ ΠΥΛΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΗ γ' ΡΑΨΩΔΙΑ

ΤΟΠΟΣ: Πύλος

ΧΡΟΝΟΣ: Ο Τηλέμαχος φτάνει στην Πύλο την 3η μέρα της Οδύσσειας

ΠΡΟΣΩΠΑ: Τηλέμαχος, Νέστορας, Αθηνά-Μέντορας, Πεισίστρατος

ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Στίχοι 31-113: Ο Τηλέμαχος στην Πύλο. Συνάντηση με το Νέστορα

Στίχοι 114-231: Η πρώτη αφήγηση του Νέστορα σχετικά με την επιστροφή των Αχαιών

Στίχοι 232-295: Η συζήτηση για την Οδυσσεά

Στίχοι 296-380: Η δεύτερη αφήγηση του Νέστορα

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Ο Τηλέμαχος και ο Αθηνά, μεταμορφωμένη σε Μέντορα, φτάνουν στην Πύλο. Στην παραλία συναντιούν τους κατοίκους της Πύλου και τον βασιλιά Νέστορα να προσφέρουν θυσίες στον Ποσειδώνα. Ο Νέστορας και οι δύο γιοι του υποδέχονται θερμά τους ξένους. Μετά το φαγητό και τις προσφορές, ο Τηλέμαχος ζητάει πληροφορίες για τον πατέρα του. Ο Νέστορας αρχίζει να αφηγείται περιστατικά από τον πόλεμο. Θυμάται ότι

η Αθηνά δημιούργησε έριδα ανάμεσα στον Αγαμέμνονα και τον Μενέλαο. Έτσι οι μισοί Αχαιοί έφυγαν με τον Μενέλαο (ανάμεσά τους ο Νέστορας και ο Οδυσσέας) ενώ οι υπόλοιποι με τον Αγαμέμνονα, στην πορεία όμως ο Οδυσσέας γύρισε πίσω. Ο βασιλιάς της Πύλου τελειώνει την ομιλία του αναφέροντας το φόνο του Αίγισθου από τον Ορέστη. Ο Τηλέμαχος παίρνει το λόγο και εύχεται να μπορούσε και αυτός να εκδικηθεί τους μνηστήρες αλλά αμφιβάλλει για τη βοήθεια των θεών. Η Αθηνά-Μέντορας επεμβαίνει λέγοντάς του ότι οι θεοί, ενώ μπορούν να βοηθούν τους ανθρώπους, δεν έχουν τη δύναμη να τους σώσουν από το θάνατο. Ο Τηλέμαχος συνεχίζει να είναι απαισιόδοξος, θεωρώντας βέβαιο το θάνατο του Οδυσσέα. Ζητάει από τον Νέστορα να του πεί για το θάνατο του Αγαμέμνονα και γιατί δεν αντέδρασε ο αδελφός του ο Μενέλαος. Τότε ο Νέστορας λέει ότι ο Αίγισθος κατόρθωσε να ξελογιάσει την Κλυταιμνήστρα, αφού έγιαλε από τη μέση έναν αοιδό τον οποίο είχε βάλει ο Αγαμέμνονας να την προσέχει. Στη συνέχεια αναφέρεται στις περιπέτειες του Μενέλαου και στις περιπλανήσεις του στην Αίγυπτο μέχρι που έφτασε στην πατρίδα, όπου και βρήκε τον Αίγισθο φονευμένο από τον Ορέστη. Ο Νέστορας κλείνει τον λόγο του συμβουλεύοντας τον Τηλέμαχο να φύγει αμέσως για τη Σπάρτη και προσφέρεται να του δώσει άμαξα, άλογα και τους γιους του για οδηγούς.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- στ. 36 «εταίροι»** = σύντροφοι, επιστήθιοι φίλοι
- στ. 46 «μαλαρατένιος»** –ια, –ιο = κατασκευασμένος από χρυσάφι ή άλλο πολύτιμο μέταλλο.
- στ. 61 «κραταιέ»:** κραταίος, –ή/–ά, –ό = δυνατός, ισχυρός
- στ. 75 «εκόρεσαν»:** ρ. κορεννώ = χορταίνω, παραγεμίζω, ικανοποιώ πλήρως
- στ. 79 «αρμενίζοντας»:** ρ. αρμενίζω = ταξιδεύω στο πέλαγος / τριγυρνώ, περιφέρομαι, γυρίζω
- στ. 87 (το) «κλέος»** = η τιμητική φήμη, η δόξα που προέρχεται από ηρωικά κατορθώματα
- στ. 96 «όλεθρος»** = καταστροφή
- στ. 121 «φιλόνικος»** –η, –ο = αυτός που του αρέσει να λογομαχεί, εριστικός, καβγατζής
- στ. 131 «μηχανεύομαστε»:** ρ. μηχανεύομαι = σκέφτομαι κυρίως κάτι πονηρό, σκαρφίζομαι
- στ. 134 (η) «πανουργία»** = το δόλιο τέχνασμα, η πονηριά
- στ. 138 «εκστατικός»** –ή, –ό = αυτός που βρίσκεται σε έκσταση / κατάπληκτος

- στ. 144 «ομόθυμοι»:** ομόθυμος, -η, -ο = ομόφωνος, ομόψυχος
- στ. 159 «εξωθούσε»:** ρ. εξωθώ = λειπουργώ πιεστικά ώστε να οδηγηθεί κάποιος σε αρνητική συμπεριφορά
- στ. 164 (ο) «κόλος»** = οργή συνδυασμένη με κακία
- στ. 169 «αλαλπιόν»:** ο αλαλπιός = αλαλαγμός, δυνατή κραυγή / έντονος θόρυβος
- στ. 185 «αρφίκυρτα πλοία»** = τα πλοία που είχαν κυρτά και τα δυο τους άκρα ή τις πλευρές τους
- στ. 192 «αψίκορος»** -η, -ο = αυτός που χορταίνει γρήγορα / αυτός που αλλάζει συχνά διάθεση / εδώ: γεμάτος θυμός
- στ. 202 «πρίμο αγέρι»** = ευνοϊκός άνεμος
- στ. 204 «μεριά ταυρίσια»:** (το) μερί = ο μηρός, το μπούτι
- στ. 206 «ιππόδαμος»** = δαμαστής αλόγων
- στ. 217 «δορυφόροι»** = αυτοί που κρατούν δόρατα (δόρυ + φέρω = κρατώ)
- στ. 230 (η) «αλκή»** = σωματική δύναμη
- στ. 240 «ακόλαστα έργα, υθριστικά»** = αξιόποινες / παράνομες και προσβλητικές πράξεις
- στ. 261 «αναφανδόν»** = ολοφάνερα
- στ. 275 «εφέστιος»** = αυτός που βρίσκεται στην εστία του, στο σπίτι του
- στ. 307 «ιππόθοιος»** = (τόπος) κατάλληλος για βοσκή αλόγων
- στ. 316 (η) «θορά»** = τροφή σαρκοφάγων ζώων
- στ. 319 (το) «ανάθημα»** = τάμα, υλικό αφιέρωμα σε θεό
- στ. 326 (το) «πιπδάλιο»** = το τιμόνι
- στ. 330 «μόλο»** = μολονότι, παρότι, αν και
- στ. 347 «πρώρη»** = πλώρη

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- «Νέστορας» (στ. 35):** Γιος του Νηλέα και της Χλωρίδας, εγγονός του Ποσειδώνα. Είναι ο τύπος του σοφού γέροντα αλλά και του γενναίου πολεμιστή. Είναι ο βασιλιάς της Πύλου.
- «Πειστόρατος» (στ. 40):** Ο μικρότερος από τους επτά γιους του Νέστορα.
- «Θρασυμήδης» (στ. 43):** Γιος του Νέστορα. Πήρε μέρος στον πόλεμο της Τροίας.
- «Νίνιο» (στ. 90):** Βουνό της Ιθάκης.
- «Αρφιρίτη» (στ. 100):** Μια από τις 50 Νηρηίδες, νύμφες της Θάλασσας. Ήταν κόρη του Νηρέα και της Δωρίδας και σύζυγος του Ποσειδώνα. Μπορούσε να προκαλέσει θαλασσοταραχή.

«Ακιλλέας» (στ. 118): Γιος του Πηλέα και της Θέτιδας. Ήταν βασιλιάς των Μυρμιδόνων στη Θεσσαλία. Θεωρείται ο καλύτερος πολεμιστής και ο πιο γενναίος ήρωας του Τρωικού πολέμου.

«Πρίαμος» (στ. 120): Γιος του Λαομέδοντα και βασιλιάς της Τροίας.

«Αίας» (στ. 121): Γιος του Τελαμώνα (βασιλιά της Σαλαμίνας) και εγγονός του Αιακού (βασιλιά της Αίγινας). Ήταν ξάδελφος του Αχιλλέα. Ξεχώρισε στον Τρωικό πόλεμο για τη γενναιότητά του.

«Πάτροκλος» (στ. 122): Γιος του Μενοίτιου και της Σθενέλης. Γεννήθηκε στον Οπούντα της Λοκρίδας αλλά έζησε στη Θεσσαλία, στην αυλή του Πηλέα γιατί, όταν ήταν νέος, σκότωσε το γιο του Αμφιδάμαντα. Μεγάλωσε μαζί με τον Αχιλλέα και η δυνατί τους φιλία έγινε παροιμιώδης. Ο Πάτροκλος σκοτώθηκε από τον Έκτορα στην Τροία. Ο Αχιλλέας εκδικήθηκε το θάνατο του φίλου του σκοτώνοντας τον Έκτορα.

«Αιρείδες» (στ. 153): Οι γιοι του Αιρέα, ο Μενέλαος και ο Αγαμέμνονας.

«Τένεδος» (στ. 181): Νησί του Βορείου Αιγαίου

«του Τυδέα ο γιος» (στ. 192): Ο Διομήδης.

«το υποί Ψυρία» (στ. 196-197): Τα Ψαρά.

«Μίμαντας» (στ. 198): Ακρωτήριο στο δυτικό άκρο της χερσονήσου της Ερυθραίας στη Μ. Ασία.

«Γεραιστός» (στ. 204): Όρμος και ακρωτήριο στη νότια Εύβοια. Στην αρχαιότητα υπήρχε εκεί ναός του Ποσειδώνα.

«Μυρμιδόνες» (στ. 217): Πολεμικό έθνος της Θεσσαλίας με βασιλιά τον Πηλέα.

«του Αχιλλέα ο γιος» (στ. 218): Ο Νεοπόλεμος.

«Φιλοκίπτης» (στ. 219): Γιος του Ποίαντα, βασιλιάς της Μαγνησίας. Ήταν σπουδαίος τοξότης. Ο Ηρακλής του έδωσε τα δηλητηριασμένα του βέλη.

«Ιδομενέας» (στ. 220): Βασιλιάς της Κρήτης. Γιος του Δευκαλίωνα και εγγονός του Μίνωα.

«Αίγισθος» (στ. 224): Γιος του Θυέστη και της κόρης του Πελοπίας. Η Πελοπία εξέθεσε τον Αίγισθο μετά τη γέννησή του και τον ανέθρεψε μια αίγα (= κατοίκα) από την οποία πήρε και το όνομά του. Ήταν εραστής της Κλυταιμνήστρας και δολοφόνος του συζύγου της Αγαμέμνονα. Τον σκότωσε ο Ορέστης, ο γιος του Αγαμέμνονα, για να εκδικηθεί το θάνατο του πατέρα του.

«Μέντορας» (στ. 282): Γιος του Άλκιμου. Πιστός φίλος του Οδυσσέα ο οποίος, όταν έφυγε για την Τροία, του εμπιστεύτηκε την επίβλεψη της περιουσίας του.

«Μενέλαος» (στ. 291): Βασιλιάς της Σπάρτης, γιος του Αιρέα, αδελφός του Αγαμέμνονα, σύζυγος της ωραίας Ελένης.

«Κλυταιμνήστρα» (στ. 310): Κόρη του Τυνδάρεω και της Λήδας, αδελφής της Ελένης και σύζυγος του Αγαμέμνονα. Τη σκότωσε ο γιος της Ορέστης.

«Φοιθος» (στ. 324): Όνομα του Απόλλωνα.

«Φρόντις» (στ. 327): Γιος του Ονήτορα, κυβερνήτης του πλοίου του Μενέλαιου.

«Κύδωνες» (στ. 339): Κρητική φυλή στα ΒΔ παράλια του νησιού.

«Ιάρδανος» (στ. 339): Ποταμός της Κρήτης.

«Γόρτυνα» (στ. 341): Πόλη της Κρήτης.

«Φαιστός» (στ. 343): Πόλη της Κρήτης, από τα σημαντικότερα κέντρα του μινωικού πολιτισμού.

«πολύχρυσες Μυκήνες» (στ. 352): Το σημαντικότερο κέντρο του μυκηναϊκού πολιτισμού. Σύμφωνα με τον Όμηρο, ο βασιλιάς της πόλης ήταν ο Αγαμέμνονας.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- «Οι εταίροι ετοίμαζαν το γεύμα, έψιναν κρέατα, άλλα τα σούθλιζαν» (στ. 36), «Κάψαμε πολλά μεριά ταυρίσια στον Ποσειδώνα» (στ. 204–205), έκαιγε στους θεούς πάνω στους ιερούς βωμούς, μεριά πολλά» (στ. 318): Εδώ περιγράφεται ένα μέρος της θυσίας. Οι θυσίες ήταν είτε αιματηρές (θυσιάζονται ζώα) είτε αναίματες.
- «τους πρόσφερε κομμάτι από τα σπλάχνα, τους κέρασε κρασί με τη μαλαματένια κούπα» (στ. 45–46), «μαλαματένιο κύπελλο» (στ. 55–59), «δίδυμη κούπα ωραία» (στ. 70).
- «κι όταν εσύ τελειώσεις την ευχή και τη σπονδή ... γλυκόπιοτο κρασί» (στ. 50–52): Η σπονδή ήταν τελετουργική πράξη κατά την οποία έχυναν κρασί ή άλλο υγρό (από αγγείο ή κύπελλο) στη γη προς τιμήν κάποιου θεού.
- «κι όπως είχαν ψηθεί ... γεύμα» (στ. 73–74)
- «μέγα κάστρο» (στ. 119)
- «βαθύζωνες γυναίκες» (στ. 175)
- «αμφίκυρτα πλοία» (στ. 207)
- «καράβια με την πρώρη μελανή» (στ. 341)
- «κρέμασε και πολλά αναθήματα, χρυσαφικά και υφάσματα» (στ. 318–319): Οι προσφορές στους θεούς γίνονταν με σκοπό να τους καλοπιάσουν, να τους εξευμενίσουν ή να τους ευχαριστήσουν.
- «θέλη» (στ. 323)
- «πποδάλιο» (στ. 357)
- «επικήδειο δείπνο» (στ. 357)
- «άμαξα και άλογα» (στ. 375)

ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

Αναδρομή: Στην ενότητα αυτή ο Όμηρος βάζει το Νέστορα να κάνει αναδρομή στο παρελθόν. Με τον τρόπο αυτό πληροφορούμαστε για τα γεγονότα μετά την άλωση της Τροίας, ενώ αναδεικνύεται κυρίαρχη η μορφή του Οδυσσέα (ο ποιητής συνδέει την ιστορία του Αγαμέμνονα με αυτήν του Οδυσσέα και τη μοίρα του Τηλέμαχου με τη μοίρα του Ορέστη).

Ειρωνεία

(στ. 45–70): Ο Τηλέμαχος και η Αθηνά παίρνουν μέρος σε θυσία προς τιμήν του Ποσειδώνα, ενώ γνωρίζουμε ότι ο Ποσειδώνας είναι ο υπαίτιος των συμφορών του Οδυσσέα και αντίπαλος της Αθηνάς.

(στ. 255–269): Ο Νέστορας εύχεται να δειξει η Αθηνά στον Τηλέμαχο την ίδια αγάπη που έδειξε και στον πατέρα του, πράγμα που ο Τηλέμαχος δεν πιστεύει. Η ειρωνεία βρίσκεται στο ότι η Αθηνά κάθεται μαζί τους και βοηθάει τον Τηλέμαχο.

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΜΟΤΙΒΑ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

- **«όλοι οι θνητοί έχουν ανάγκη τους θεούς» (στ. 53):** Οι αρχαίοι Έλληνες θεωρούσαν ότι ο σεβασμός προς τους θεούς ήταν πολύ σημαντικός. Δεν μπορούσαν να φανταστούν έναν κόσμο χωρίς θεούς. Πίστευαν ότι οι θεοί επενέβαιναν στα ανθρώπινα πράγματα και καθόριζαν την τύχη των θνητών.
- **«μόνο που είναι αυτός νεότερός σου, δικός μου μάλλον συνομιλικός, γι' αυτό προσφέρω σ' εσένα πρώτα το μαλαματένιο κύπελλο» (στ. 54–55):** Εδώ φαίνεται ο σεβασμός προς τους μεγαλύτερους. Οι άνθρωποι εκτιμούσαν και σέβονταν τους γεροντότερους εξαιτίας της πείρας και των γνώσεών τους.
- Στους στίχους **37–83** οι περιποιήσεις των Πυλίων προς τον Τηλέμαχο και την Αθηνά–Μέντορα δείχνουν πόσο σημαντικό ρόλο έπαιζε η φιλοξενία. Το τυπικό είναι το ίδιο όπως στη ραψ. α 134–161, α 189–194. Μετά από την υποδοχή, τις περιποιήσεις και το φαγητό, ο οικοδεσπότης απευθύνει στον ξένο τις τυπικές ερωτήσεις (ραψ. γ 79–83).
- **«Εμπόριο ίσως, μήπως την τύχη κυνηγάτε; όπως οι πειρατές ... θλάβη» (στ. 81–83):** Στα χρόνια του Ομήρου, αρχίζει να αναπτύσσεται το εμπόριο και τα θαλάσσια ταξίδια συνδέονται άμεσα με αυτό. Η πειρατεία ήταν συνηθισμένη στα νησιά και στις παράλιες περιοχές.
- **«να κερδίσει ο νέος κλέος, να μάθει ο κόσμος τ' όνομά του» (στ. 87), «γι'**

αυτό θα διαλαλούν οι Αχαιοί παντού το κλέος του ... στο μέλλον» (στ. 235–236):

Η απόκτηση φήμης («κλέος») και υστεροφρημίας ήταν πρωταρχικός στόχος των ανθρώπων της ομηρικής εποχής.

- «όχι, δεν μεταστρέφεται εύκολα των αθανάτων η θουλή» (στ. 166).
- «ω, ναι, είναι καλό ν' αφήνει κάποιος γιο πεθαίνοντας» (στ. 226), «εκείνος εκδικάθηκε» (στ. 234): Η εκδίκηση ήταν αποδεκτή και το να έχει κανείς γιο, σήμαινε ότι ο γιος θα μπορούσε να εκδικηθεί όποιον προσέβαλλε τη φήμη της οικογένειάς του.
- «Αλλά οι θεοί δεν δρισαν μια τέτοια τόχη ... πατέρα μου» (στ. 241–242): Επαναλαμβάνεται εδώ η άποψη ότι οι θεοί ρυθμίζουν την ανθρώπινη τύχη.
- «Μόνο που τον κοινό θάνατο ... του θανάτου» (στ. 277–280): Μόνο στο θάνατο δεν μπορούν να επέμβουν οι θεοί.
- «έπρεπε να τον θάψει ... νεκρώσιμες τιμές» (στ. 331–332): Οι νεκρικές τιμές έπρεπε να αποδίδονται πάντοτε, κάτω από οποιεσδήποτε συνθήκες. Το σώμα του νεκρού δεν έπρεπε να μένει άταφο γιατί πίστευαν ότι ο νεκρός δεν θα έπαιρνε ποτέ τη θέση του στον Άδη αλλά θα περιπλανιόταν χωρίς να βρίσκει λύτρωση.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ – ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (ΗΡΩΩΝ ΚΑΙ ΘΕΩΝ)

Αθηνά: Η θεά συνεχίζει να πρωταγωνιστεί και σ' αυτή τη ραψωδία. Είναι η βοηθός και η εμψυχώτρια του Τηλέμαχου. Δείχνει την αγάπη της προς τον Τηλέμαχο, όπως είχε κάνει παλαιότερα και με τον Οδυσσέα (στ. 255–261). Είναι υποχωρητική προς τον Ποσειδώνα, αφού του απευθύνει σεβάσμια δέηση (στ. 60–69).

Πεισίστρατος: Είναι ευγενικός και φιλόξενος (στ. 40–55)

Νέστορας: Είναι το σύμβολο της σοφίας. Είναι έξυπνος, συνετός, ικανός, ήρεμος, καλός ομιλητής και συμβουλάτορας. Με συγκίνηση, ευαισθησία και ειλικρίνεια αποκρίνεται στα ερωτήματα του Τηλέμαχου. Είναι απλός και καταδεκτικός απέναντι στο νεαρό και δέχεται να λύσει τις απορίες του σχετικά με τη δολοφονία του Αγαμέμνονα και να τον συμβουλέψει με πατρική αγάπη (στ. 297–379).

Τηλέμαχος: Με τη βοήθεια της Αθηνάς ξεπερνάει τη διστακτικότητά του και εμφανίζεται ώριμος και συνετός (στ. 139–141).

Μιλάει με θαυμασμό και αγάπη για τον πατέρα του (στ. 92–93, 105–111). Είναι απαισιόδοξος για την τύχη του Οδυσσέα (στ. 106–107, 241–243, 266–269).

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕώ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «Αθηνά Παλλάδα» (στ. 31, 261)
- «μέγας Ποσειδώνας» (στ. 48, 60)
- «Ποσειδώνας, κραταίος της γης» (στ. 61)
- «ιππικός Γερήνιος Νέστωρ» (στ. 79, 114, 246, 296)
- «φρόνιμος Τηλέμαχος» (στ. 84, 232, 281)
- «θείος Οδυσσέας» (στ. 142)
- «βαθύζωνες γυναίκες» (στ. 175)
- «αμφίκυρτα πλοία» (στ. 185)
- «άθλιος όλεθρος» (στ. 224)
- «γλαυκόματι Αθηνά» (στ. 255)
- «η θεά Αθηνά, τα μάτια λάμποντας» (στ. 270)
- «ξανθός Μενέλαιος» (στ. 300)
- «πέλαγο, που έχει το χρώμα του κρασιού» (στ. 333)

**ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΞΑΣΚΗΣΗ
ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ**

ΑΣΚΗΣΗ 1n: Να συμπληρώσετε τα κενά:

- a. Οι πάν είτε αιματηρές είτε αναίμακτες.
- β. Ο σκότωσε τον για να εκδικηθεί το θάνατο του πατέρα του.
- γ. Ο Τηλέμαχος και η Αθηνά μεταμορφωμένη σε πηγαίνουν στην Πύλο.
- δ. Ο είναι σύμβολο της σοφίας.

ΑΣΚΗΣΗ 2n: Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της Α στήλης με τις λέξεις της Β στήλης:

A	B
----------	----------

a. Παλλάδα	1. Αθηνά
β. ξανθός	2. πέλαγο
γ. Ιππικός Γερήνιος	3. Μενέλαιος
δ. γλαυκόματη	4. Νέστορας

ΑΣΚΗΣΗ 3n: Ποια γεγονότα από την Τροία αφηγείται ο Νέστορας;

Οι απαντήσεις ΣΤΑ ΘΕΜΑΤΑ για ΕΞΑΣΚΗΣΗ – ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ παρατίθενται στο τέλος του βιβλίου σελ. 361.

ΡΑΨΩΔΙΑ δ'

ΣΤΙΧΟΙ 241-666: [ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΙΑ]

Ανάλυση Ενότητας

ΤΑ ΕΝ ΛΑΚΕΔΔΙΜΩΝΙ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΗ Δ΄ ΡΑΨΩΔΙΑ

ΤΟΠΟΣ: Σπάρτη

ΧΡΟΝΟΣ: Η 5η και η 6η ημέρα της Οδύσσειας

ΠΡΟΣΩΠΑ: Ελένη, Μενέλαος, Τηλέμαχος

ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Στίχοι 241-339: Ο Τηλέμαχος βρίσκεται στην Σπάρτη. Ο Μενέλαος και ο Ελένη διηγούνται περιστατικά από την Τροία, σχετικά με τον Οδυσσέα.

Στίχοι 340-666: Δεύτερη ημέρα στην Σπάρτη. Δεύτερη αφήνοντας την Μενέλαον.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Ο Τηλέμαχος και ο Πεισίστρατος φτάνουν στην Σπάρτη, στο παλάτι του Μενέλαιου. Η Ελένη ρίχνει στο κρασί των ανδρών ένα μαγικό βότανο που διώχνει τη λύπη, για να αντέξουν τη συγκίνηση από τις αφηγήσεις που θα ακολουθήσουν. Ύστερα διηγείται ένα κατόρθωμα του Οδυσσέα. Ο ήρωας, μεταμφιεσμένος σε ζηπιάνο, μπήκε στο κάστρο της Τροίας, σκότωσε αρκετούς Τρώες, έμαθε τα κατατόπια και ξαναβγήκε χωρίς να τον καταλάβει κανείς, εκτός από την Ελένη. Στη συνέχεια ο Μενέλαος διηγείται το τέχνασμα με το Δούρειο Ίππο και πώς ο Οδυσσέας έσωσε τους άντρες που είχαν

κρυφτεί σπν κοιλιά του αλόγου, όταν η Ελένη μιμείτο τις φωνές των γυναικών τους, για να τους αναγκάσει να βγουν από το ξύλινο άλογο. Γεμάτος συγκίνση ο Τηλέμαχος ζητάει να αποσυρθούν για ύπνο.

Την επόμενη μέρα, ο Μενέλαος ρωτάει τον Τηλέμαχο το λόγο της επίσκεψής του. Ο Τηλέμαχος ζητάει πληροφορίες για τον πατέρα του και περιγράφει την κατάσταση που επικρατεί στην Ιθάκη. Ο Μενέλαος αφηγείται τις περιπέτειές του στο νησί Φάρος όπου έμεινε αποκλεισμένος, επειδή δεν είχε θυσιάσει στους θεούς. Εκεί ήρθε να τον βοηθήσει η Ειδοθέη, κόρη του Πρωτέα. Του υπέδειξε με ποιον τρόπο να παγιδέψει τον πατέρα της και να μάθει από αυτόν πώς θα επιστρέψει στην πατρίδα του.

Ο Μενέλαος ακολούθησε τις συμβουλές της, πληροφορήθηκε για το φόνο του αδελφού του Αγαμέμνονα από τον Αίγισθο και για το χαμό του Αίαντα του Λοκρού. Έμαθε ακόμη ότι ο Οδυσσέας βρισκόταν χωρίς τη θέλησή του στο νησί της Καλυψώς. Ο Πρωτέας του μίλησε και για τη δική του μοίρα. Του είπε ότι δεν θα πάει στον Άδη αλλά στα Ηλύσια πεδία. Ο Μενέλαος ακολούθησε τις συμβουλές του ενάλιου γέροντα και επέστρεψε στην πατρίδα του.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

στ. 241 «στοχάστκε»: ρ. στοχάζομαι = σκέφτομαι βαθιά

στ. 243 (n) «χολή»: = (μτφ) η πικρία

στ. 243 «πραϋνει»: ρ. πραϋνω = καταπραϋνω, μαλακώνω

στ. 244 (n) «λπσμοσύνη»: = η λίθη, έλλειψη μνήμης

στ. 246 «ο χαλκός του εχθρού»: = τα όπλα του εχθρού

στ. 298 «καρτερόψυχος», -n, -o = ο γενναίος, ο ανδρείος

στ. 308 (οι) «αριστείς»: = οι άριστοι, αυτοί που ξεχωρίζουν για την αξία τους

στ. 327 (n) «τέρψη»: = ευχαρίστηση

στ. 330 «κλίνες» (n) κλίνη = το κρεβάτι

στ. 339 «πεπλοφόρος»: = αυτή που φοράει πέπλο (ο πέπλος ήταν αρχαίο γυναικείο ένδυμα).

στ. 343 «σπλπνά»: σπλπνός, -ή, -ό = λαμπερός, γυαλιστερός

στ. 351 (ο) «στυλοβάτης»: = το στήριγμα

στ. 353 «κάρπιμα χωράφια»: χωράφια καρποφόρα, γόνιμα

στ. 355 «σωρπδόν»: (επιρρ) = κατά σωρούς / σε μεγάλη ποσότητα / σε μεγάλο βαθμό.

στ. 355 «ελικοκέρατα»: ελικοκέρατος, -η, -ο = αυτός που έχει στριφτά κέρατα.

στ. 362 «τρισάμοιρος»: δυστυχισμένος

στ. 371 (το) «φρόνημα»: οι απόψεις, οι πεποιθήσεις

- στ. 372 «ελαφίνα πάποσε μονιά από λιοντάρι ανήμερο»** = ελαφίνα κατέφυγε σε φωλιά άγριου λιονταριού (η μονιά = φωλιά άγριων ζώων. Ανήμερος, -η, -ο = άγριος).
- στ. 373 «θυζανιάρικα»** = αυτά που θηλάζουν ακόμη
- στ. 375 «Χλοερές»:** χλοερός, -ή, -ό = σκεπασμένος με χλωρό χόρτο.
- στ. 378 «άμποτε»** = μακάρι
- στ. 387 «ενάλιος», -ος/α, -ον -=** αυτός που βρίσκεται μέσα στη θάλασσα.
- στ. 389 «μόλο»** = παρόλο, μολονότι
- στ. 398 «απάνεμος», -η, -ο =** προστατευμένος από ανέμους
- στ. 446 «άσφαλτος», -η, -ο =** χωρίς σφάλματα, χωρίς λάθη
- στ. 448 «αθρόες»:** αθρόος, -α, -ο = αυτός που εμφανίζεται σε αφθονία / ομαδικός / μαζικός.
- στ. 448 «άποδες»** = χωρίς πόδια
- στ. 455 «κουβέρτες»:** (η) κουβέρτα (του πλοίου) = κατάστρωμα.
- στ. 471 «σε κατατρέχει»:** ρ. κατατρέχω = καταδιώκω, προσπαθώ να βλάψω κάποιον.
- στ. 481 «γονυπεπίς», -ές, -ές =** πεσμένος στα γόνατα
- στ. 496 (η) «αρβροσία»** = η τροφή των Ολύμπιων θεών
- στ. 497 (η) «δορά»** = τομάρι, γδαρμένο δέρμα ζώου
- στ. 510 (ο) «κάπρος»** = το αγριογούρουνο
- στ. 541 «μολοντούτο»** = όμως
- στ. 554 «πολλοί χαλάσπικαν»** = πέθαναν
- στ. 561 «προσώρας»** = προς το παρόν, για την ώρα
- στ. 563 «υπερφίαλος», -η, -ο =** υπεροπτικός, αλαζόνας
- στ. 567 «μεγαλαυχήθηκε»** = καυχήθηκε
- στ. 589 «τάλαντα χρυσού»:** (το) τάλαντο = μονάδα βάρους/νομισματική μονάδα
- στ. 599 «ανίερο»:** ανίερος, -η, -ο = ασεβής, ανόσιος
- στ. 635 «θα σε προπέμψουν»:** ρ. προπέμπω = ξεπροβοδίζω, συνοδεύω κάποιον που φεύγει
- στ. 636 «μακαρισμένη»** = ευτυχισμένη
- στ. 652 (τα) «συγά»** = οι ξύλινοι πάγκοι όπου κάθονται οι κωπηλάτες και τραβούν κουπί
- στ. 664 «καλοξυσμένη»** = καλοφτιαγμένη

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

«Ελένη» (στ. 241): Κόρη του Δία, σύζυγος του Μενέλαου, αδελφή της Κλυταιμνήστρας. Σύμφωνα με το μύθο, η αρπαγή της από τον Πάρη (Αλέξανδρο) υπήρξε η

αφορμή του τρωικού πολέμου. Η Ελένη ήταν σύμβολο ομορφιάς.

«Πολυδάμνη» (στ. 251): Σύζυγος του Αιγύπτιου Θόωνα.

«Θδωνας» (στ. 251): Αιγύπτιος ευγενής που φιλοξένησε το Μενέλαο και την Ελένη στον τόπο του, στο δελτία του ποταμού Νείλου.

«Παιίνονας» (στ. 255): Γιατρός των θεών στον Όμηρο.

«Διηφοβος» (στ. 305): Ένας από τους 50 γιούς του Πριάμου, ο αγαπημένος αδερφός του Έκτορα. Μετά το θάνατο του Πάρη, του αδερφού του, ο Διηφοβος πήρε γυναίκα του την ωραία Ελένη.

«του Τυδέα ο γιος» (στ. 310): Ο Διομήδης.

«Αντικλος» (στ. 316): Ένας από τους Αχαιούς που κλείστηκαν στο Δούρειο Ίππο.

«Λακεδαίμων» (στ. 347): ή Λακωνία/η πρωτεύουσα της Λακωνίας (Σπάρτη).

«Αυγήν» (στ. 340): Θεά του πρωινού, προάγγελος του Ήλιου.

«Φάρος» (στ. 394): Μικρό νησί της Αιγύπτου, απέναντι από την Αλεξάνδρεια. Ο Πτολεμαίος Β' ο Φιλάδελφος (283-246 π.Χ.) ένωσε το νησί με την ήπειρο κι έκτισε τον περίφημο φάρο της Αλεξάνδρειας (ύψους 120 μέτρων, ένα από τα 7 θαύματα).

«Πρωτέας» (στ. 406): Ένας από τους 3 γέροντες της θάλασσας. Φύλαγε τις φώκιες του Ποσειδώνα στο νησί Φάρος. Είχε προφτικές ικανότητες και μπορούσε να μεταμορφώνεται.

«Ειδοθέν» (στ. 407): Θαλασσινή θεότητα, κόρη του Πρωτέα.

«Ζεφυρος» (στ. 447): Θεοποιημένος δυτικός άνεμος, αδελφός του Βορέα.

«Αίας ο Λοκρός» (στ. 559): Γιος του Οἰλέα, του βασιλιά των Οπουντίων Λοκρών. Ήταν λιγότερο σωματώδης από τον Αίαντα τον Τελαμώνιο και γι' αυτό ονομαζόταν «μείων» (= μικρότερος). Έλαβε μέρος στον τρωικό πόλεμο. Μετά την άλωση της Τροίας βίασε τη μάντισσα Κασσάνδρα μέσα στο ναό της Αθηνάς και η θεά τον τιμώρησε.

«στις Γύρης τους μεγάλους βράχους» (στ. 560): οι βράχοι της Γύρης βρίσκονταν κοντά στο ακρωτήριο Καφηρέας (Κάβο-Νιόρο) στην Εύβοια ή ήταν ερημονήσια κοντά στη Μύκονο.

«στον κάβο του Μαλέα» (στ. 578): Πρόκειται για το γνωστό και σήμερα ακρωτήριο (Κάβο-Μαλιάς) στην Πελοπόννησο. Ήταν από παλιά γνωστό στους ναυτικούς ως επικίνδυνο πέρασμα.

«Θυέστης» (στ. 581): Γιος του Πέλοπα και της Ιπποδάμειας, δίδυμος αδελφός του Αιρέα.

«Ηλύσια πεδία» (στ. 635): Φαντασική χώρα στο δυτικό άκρο της γης. Στα Ηλύσια πεδία επικρατούσε διαρκής άνοιξη. Εκεί έστελναν οι θεοί τους ήρωες και τους ανθρώπους που αγαπούσαν, μετά το θάνατό τους.

«Ραδάμανθης» (στ. 636): Κρητικός ήρωας, γιος του Δία και της Ευρώπης, αδερφός του Μίνωα και του Σαρπηδόνα. Επειδή, όσο ζούσε, φημιζόταν για τη σοφία και τη δικαιοσύνη του, μετά το θάνατό του έγινε κριτής των νεκρών στον Κάτω Κόσμο μαζί με το Μίνωα και τον Αιακό.

«Ωκεανός» (στ. 639): Γιος του Ουρανού και της Γαίας, ο μεγαλύτερος από τους Τιτάνες. Θεωρείτο μέγας και ευρύς ποταμός που περιέκλειε την επίπεδη (όπως νόμιζαν) γη. Ο Ωκεανός ως θεός είναι ο πατέρας όλων των ποταμών.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- «Ρίχνει στο κρασί τους ... ένα βοτάνι που το πένθος σθίνει, τη χολή πραῦνει ... πολλά φαρμακερά» (στ. 242-253): Η χρήση βοτάνων ήταν πολύ διαδεδομένη στην αρχαιότητα.
- «τον έλουσα, τον ἀλειψα με λάδι, τον ἐντυσα με ρούχα καθαρά» (στ. 279-280), «πεπλοφόρος» (στ. 339), «ωραία σαντάλια» (στ. 343): στους στίχους αυτούς πληροφορούμαστε για τη χρήση αρωματικών ελαίων και για είδη ένδυσης και υπόδησης.
- «κοφτερό σπαθί» (στ. 284), «δάδες» (στ. 353), «καμπύλα αγκίστρια» (στ. 410), «άμαξα καλοξυσμένη» (στ. 664), «ωραία κούπα» (στ. 665), «πις κλίνες τους να σπίσουν, να ρίξουν πάνω τους ωραία στρωσδια, πορφυρά, να απλώσουν τα καλιά και τις σγουρές φλοκάτες» (στ. 330-331): Διάφορα αντικείμενα καθημερινής χρήσης, όπλα και εργαλεία, είδη του σπιτιού.
- «αίθουσα με τη σκεπή» (στ. 329), «πρόδομος» (στ. 335) = ο πρώτος χώρος του κτηρίου, πριν από τα δωμάτια), «στη μέσα κάμαρη του ψηλοτάβανου σπιτιού» (στ. 338-339): αρχιτεκτονικά μέρη.
- «ιερά κι ωραία σφάγια να προσφέρεις» (στ. 528): θυσίες zώων.
- «μακρόκουνα καράβια» (στ. 559), «ζυγά» (στ. 652): πληροφορίες για τη ναυπηγική τέχνη.

ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

Αναδρομή: Οι διηγήσεις της Ελένης και του Μενέλαου αναφέρονται σε γεγονότα του παρελθόντος που συνέβησαν κατά τη διάρκεια του τρωικού πολέμου. Με την αναδρομική αφήγηση ο ποιητής θέλει να τονίσει τον ηρωισμό και τις ικανότητες του Οδυσσέα, να συνδέσει την «Τηλεμάχεια» με την Οδύσσεια (πληροφορώντας τον Τηλέμαχο ότι ο πατέρας του βρίσκεται στο νησί της Καλυψώς) και να συνδέσει το νόστο του Μενέλαου με το νόστο του Οδυσσέα (όπως ο Μενέλαος κατάφερε

να επιστρέψει στην πατρίδα του μετά από διάφορες περιπέτειες, έτσι θα συμβεί και με τον Οδυσσέα).

Πλαπά παρομοίωση: Στους **στ. 372-377** ο Μενέλαος εύχεται να σκοτώσει ο Οδυσσέας τους μνηστήρες παρομοιάζοντάς τον με άγριο λιοντάρι που βρίσκει στη φωλιά του νεογέννητα ελάφια και τα κατασπαράζει. Η εικόνα που δημιουργείται είναι πολύ έντονη. Η ανάλυση της παρομοίωσης:

- αναφορικό μέρος: «Πώς κάποτε ... άθλια κι άσχημα» (στ. 372-376).
- δεικτικό μέρος: «παρόμοιο θάνατο θα δώσει και σ' εκείνους ο Οδυσσέας» (στ. 377).
- κοινός όρος: ο άγριος και ξαφνικός θάνατος ελαφιών και μνηστήρων.

Μοτίβα* παραμυθιού: Στη ραψωδία δ υπάρχουν θέματα που συναντούμε στα παραμύθια και στις λαϊκές διηγήσεις πολλών λαών:

- τα μαγικά βότανα
- η μεταμφίεση του Οδυσσέα σε ζηπιάνο
- οι μεταμορφώσεις του Πρωτέα (σε λιοντάρι, φίδι, λεοπάρδαλη, κάπρο, νερό και δέντρο)

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

MOTIVA ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

- Φιλοξενία:** Στη ραψωδία δ υπάρχει το τυπικό της φιλεξενίας, όπως το γνωρίσαμε και στις προηγούμενες ραψωδίες. Ο Μενέλαος και η Ελένη προσφέρουν γεύμα στους ξένους (στ. 261), τους στρώνουν να κοιμηθούν (στ. 328-336), ενώ το επόμενο πρωί, μετά τις περιποιήσεις, ο Μενέλαος ζητά να μάθει το λόγο της επίσκεψής τους (στ. 346-349). Στο τέλος ο Μενέλαος προτείνει στον Τηλέμαχο να μείνει κι άλλες μέρες στο παλάτι (στ. 661-662), του λέει ότι θα του δώσει λαμπρά δώρα (στ. 663-664) και ότι θα κάνουν σπονδή για να επισφραγίσουν τη φιλία τους (στ. 665-666).
- «օρκίσπικα δρόκο θαρύ» (στ. 280):** Εδώ τονίζεται η ιερότητα του όρκου.
- «μετανιωμένη για την τύφλα μου που μου την φόρτωσε η Αφροδίτη» (στ. 288-289):** Βλέπουμε την ικανότητα των θεών να αλλάζουν τη σκέψη και τη θέληση των ανθρώπων.

* Μοτίβο παραμυθιού: με τον όρο αυτό εννοούμε ένα θέμα το οποίο επαναλαμβάνεται σταθερά στα παραμύθια κι έχει αποκτήσει μια στερεότυπη μορφή μέσα από την πολύχρονη χρήση. Δεν πρέπει να συγχέεται με τα «ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ/MOTIVA ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ» (leitmotiv) τα οποία είναι μοτίβα που επανέρχονται συνεχώς στο ίδιο λογοτεχνικό έργο (στην Οδύσσεια).

- «οι αιθάνατοι πάντοτε θέλουν να θυμόμαστε πις εντολές τους» (στ. 391-392), «μ' όλο που τον μισούσε η Αθηνά» (στ. 563), «κι όταν μαλάκωσα το χόλο των αιθάνατων θεών» (στ. 656): Ο Μενέλαιος τονίζει ότι οι θεοί του στέρησαν το νόστο, επειδή δεν τους πρόσφερε θυσίες. Εδώ υπάρχει ένα στοιχείο ανθρωπομορφισμού των θεών, αφού οι θεοί παρουσιάζονται θυμωμένοι και εκδικητικοί.
- «όχι, δεν αποκλείστηκα από μόνος μου· μάλλον θα πρέπει νά 'χω σφάλμα στους θεούς που τον πλατύ ουρανό κατέκουν» (στ. 420-421): οι άνθρωποι πίστευαν ότι η τύχη τους εξαρτάται από τη θέληση των θεών, αλλά και ότι επιπρεάζουν οι ίδιοι ως ένα βαθύτερο της θεϊκές αποφάσεις με τα σφάλματά τους.
- «γιατί είναι δύσκολο θεός να δαμαστεί από θνητού το χέρι» (στ. 442). Εδώ τονίζεται η ανθρώπινη αδυναμία σε σύγκριση με την τεράστια δύναμη των θεών. Όταν οι θνητοί νικούν τους θεούς, το πετυχαίνουν μόνο με τη βοήθεια ενός άλλου θεού.
- «και θα μπορούσε μέχρι τέλους ν' αποφύγει το μοιραίο ... κι ο νους του φύλλωσεν» (στ. 562-572): Ο ποιητής παραθέτει το παράδειγμα του Αίαντα του Λοκρού για να δείξει ότι η ανθρώπινη αλαζονεία είναι βαρύ αμάρτημα και τιμωρείται από τους θεούς.
- «Μην κλαίς του Αιρέα γιε, ασταμάτητα, γιατί το κλάμα δεν θύγαζει πουθενά» (στ. 611-612): Φράση με αποφθεγματικό χαρακτήρα.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ – ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (ΗΡΩΩΝ ΚΑΙ ΘΕΩΝ)

Ελένη: Η ωραία Ελένη δείχνει την εξυπνάδα της, όταν ρίχνει κρυφά το βότανο στο κρασί των αντρών για να ελαφρύνει την ατμόσφαιρα (στ. 241-256), καθώς και στο επεισόδιο στην Τροία, όπου μόνο αυτή αναγνώρισε το μεταμφιεσμένο Οδυσσέα (στ. 275). Είναι καλή οικοδέσποινα, ευγενική και περιποιητική (στ. 259-263, 328-333). Παρουσιάζεται μετανιωμένη και απαλλαγμένη από επικρίσεις, καθώς αποδίδει τη σχέση της με τον Πάρον σε επέμβαση της Αφροδίτης (στ. 287-292).

Μενέλαιος: Στη ραψωδία δ ο Μενέλαιος παρουσιάζεται ευγενικός με τη γυναίκα του (στ. 294) και με τους ξένους (στ. 346-349), φιλόξενος (στ. 661-666) και φιλικός. Μιλάει με θαυμασμό και αγάπη για τον Οδυσσέα (στ. 297-298, 370-371).

Τηλέμαχος: Για μια ακόμη φορά ο γιος του Οδυσσέα φαίνεται απογοητευμένος (στ. 323-324, 362). Είναι συγκινημένος (στ. 322-323) και μιλάει με θαυμασμό για τον πατέρα του (στ. 325, 365). Παράλληλα δείχνει θάρρος και αποφασιστικότητα (στ. 363-368) προκειμένου να μάθει την αλήθεια.

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕώ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «αντρείος» (στ. 266)
- «όρκος βαρύς» (στ. 280)
- «ξανθός Μενέλαος» (στ. 294, 369)
- «Αθηνά Παλλάδα» (στ. 320)
- «συνετός Τηλέμαχος» (στ. 321), «φρόνιμος Τηλέμαχος» (στ. 350)
- «γιε του Αιτρέα, ευγενικέ Μενέλαιε» (στ. 322, 351)
- «κάρπιμα χωράφια» (στ. 353)
- «βόδια στριφτόποδα κι ελικοκέρατα» (στ. 355)
- «φρικτός χαμός» (στ. 358)
- «αλάνθαστος ενάλιος γέροντας» (στ. 387, 406, 428, 446)
- «ψαρίσιο πέλαγος» (στ. 425, 435, 472, 525, 579)
- «θολωτές σπηλιές» (στ. 448)
- «Αχαιοί, που κάλκινο πουκάμισο φορούν» (στ. 555)
- «δόλιος Αίγισθος» (στ. 588)
- «πέταξαν τα λόγια μου σαν τα πουλιά» (στ. 620)
- «Ιππόθοτο Άργος» (στ. 633)

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΞΑΣΚΗΣΗ ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΑΣΚΗΣΗ 1n: Να περιγράψετε το τυπικό της φιλοξενίας κάνοντας αναφορές στο κείμενο της ραψωδίας δ.

ΑΣΚΗΣΗ 2n: Να περιγράψετε την αναδρομή ως αφηγηματική τεχνική και να προσδιορίσετε για ποιους λόγους τη χρησιμοποιεί ο ποιητής στη ραψωδία δ.

ΑΣΚΗΣΗ 3n: Να χαρακτηρίσετε την Ελένη και να δικαιολογήσετε τους χαρακτηρισμούς.

Οι απαντήσεις ΣΤΑ ΘΕΜΑΤΑ για ΕΞΑΣΚΗΣΗ – ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ παρατίθενται στο τέλος του βιβλίου σελ. 361.

**ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ
του σχολικού βιβλίου (σελ. 100-103)
(ραψωδίες γ & δ)**

ΕΡΩΤΗΣΗ 1n: *Τι πετυχαίνει ο ποιητής βάζοντας τον ίδιο το Νέστορα να αφηγείται τις δικές του περιπέτειες και τις περιπέτειες άλλων συμπολεμιστών του;*

Απάντηση:

Ο ποιητής, βάζοντας το Νέστορα να αφηγείται τις δικές του περιπέτειες και τις περιπέτειες άλλων ηρώων, πετυχαίνει να ενισχύσει τη δραματικότητα, την αιθεντικότητα και την αληθοφάνεια της διήγησης, καθώς ο Νέστορας έζησε τα γεγονότα που περιγράφει, ενώ σε επίπεδο τεχνικής η αφήγηση του Νέστορα εξυπηρετεί την επιβράδυνση του μύθου.

ΕΡΩΤΗΣΗ 2n: *Να καταγράψετε τους πρωες της τρωικής εκστρατείας οι οποίοι αναφέρονται στην αφήγηση του Νέστορα και να τους κατατάξετε σε κατηγορίες ανάλογα με τη μοίρα που είχε ο καθένας κατά τη διάρκεια του τρωικού πολέμου και κατά την επιστροφή του μετά την άλωση της Τροίας.*

Απάντηση:

ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΤΡΩΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ		ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΤΡΟΙΑΣ	
ΝΕΚΡΟΙ	ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ	ΝΕΚΡΟΙ	ΑΙΣΙΟΣ ΝΟΣΤΟΣ
• Αχιλλέας (γ στ. 212)	• Μενέλαιος (γ στ. 323-350)	• Αγαμέμνονας (στ. 223-224)	• Νέστορας
• Αίας (γ στ. 121)			• Νεοπόλεμος (γ στ. 218)
• Πάτροκλος (γ στ. 122)			• Φιλοκτίτης (γ στ. 219)
• Αντίλοχος (γ στ. 124)			• Ιδομενέας (γ στ. 220)

ΕΡΩΤΗΣΗ 3n: *Ποιες συγκεκριμένες πληροφορίες παίρνει ο Τηλέμαχος για την τύχη του πατέρα του από το Νέστορα;*

Απάντηση:

Οι μόνες συγκεκριμένες πληροφορίες που παίρνει ο Τηλέμαχος από το Νέστορα, σχετικά με την τύχη του Οδυσσέα είναι ότι ο Οδυσσέας έφυγε με το Νέστορα από την Τροία, αλλά, μόλις έφτασαν στην Τένεδο, γύρισε πίσω στον Αγαμέμνονα (στ. 173-188) και ότι τον Οδυσσέα βοηθούσε η θεά Αθηνά (στ. 260-261).

ΕΡΩΤΗΣΗ 4n: *Στην αφήγηση του Νέστορα να προσδιορίσετε και, όπου είναι δυνατόν, να περιγράψετε τη διάθεση του αφηγητή, το ακροατήριο, το χρόνο και το χώρο της αφήγησης, την αφορμή και το θέμα της.*

Απάντηση:

Η **διάθεση του Νέστορα** είναι μελαγχολική, καθώς με συγκίνων και πικρία θυμάται τους νεκρούς συντρόφους του και όσα συνέβησαν στην Τροία (στ. 115-130) και νοσταλγική όταν αναπολεί τον Οδυσσέα (στ. 134-137) και τη φιλία τους (στ. 142-146). Στη συνέχεια η διάθεσή του αλλάζει, καθώς προσπαθεί να δώσει θάρρος στον Τηλέμαχο (στ. 229-231) και παρουσιάζεται αισιόδοξος σχετικά με την τύχη του Οδυσσέα (στ. 252-264). Όταν μιλάει για τον Αίγισθο (στ. 229-305) εκφράζει τον αποτροπιασμό του. Τέλος, ο Νέστορας δείχνει το ενδιαφέρον του για τον Τηλέμαχο συμβουλεύοντάς τον (στ. 363-379).

Το **ακροατήριο** αποτελούν ο Τηλέμαχος, η Αθηνά - Μέντορας, οι δύο γιοί του Νέστορα και κάτοικοι της Πύλου.

Ο χρόνος της αφήγησης: Ο Νέστορας διηγείται τις ιστορίες από τον τρωικό πόλεμο αμέσως μετά τις θυσίες στον Ποσειδώνα.

Ο χώρος της αφήγησης είναι η παραλία της Πύλου. Η αφορμή της αφήγησης είναι η επιθυμία του Τηλέμαχου να πάρει πληροφορίες για την τύχη του Οδυσσέα.

Το θέμα της αφήγησης είναι η τύχη του Οδυσσέα και άλλων ηρώων του τρωικού πολέμου (στ. 115-231), οι περιπέτειες του Μενέλαου μέχρι να επιστρέψει στην πατρίδα και η τραγική μοίρα του Αγαμέμνονα (στ. 297-361).

ΕΡΩΤΗΣΗ 5n: *Αφού λάβετε υπόψη σας το κείμενο της ραφ. γ 31-380 και τις περιληπτικές αναδιηγήσεις των ραφ. β και γ, να εντάξετε το κείμενο της ενόπτιας αυτής στη μεγάλη αφηγηματική ενόπτια στην οποία ανήκει και να συντάξετε ένα κείμενο 80-100 λέξεων με το οποίο θα αφηγείστε τα αμέσως προηγούμενα και τα αμέσως επόμενα*

Απάντηση:

Το κείμενο της ραψ. γ 31-380 εντάσσεται στη μεγάλη αφηγηματική ενότητα «Τηλεμάχεια» της οποίας κεντρικό πρόσωπο είναι ο Τηλέμαχος που αναζητά πληροφορίες για την πατέρα του με τη βοήθεια της Αθηνάς.

Μετά τη συνέλευση των Ιθακίων, η Αθηνά μεταμορφώνεται σε Μέντορα, δίνει θάρρος και οδηγίες στον Τηλέμαχο για τις κινήσεις που πρέπει να κάνει. Οι δυο τους ταξιδεύουν στην Πύλο, όπου παίρνουν μέρος στις θυσίες προς τιμήν του Ποσειδώνα, φιλοξενούνται στο παλάτι του Νέστορα κι ακούν τη διήγησή του. Την επόμενη μέρα ο Νέστορας στέλνει το γιο του Πεισίστρατο να συνοδέψει τον Τηλέμαχο στο ταξίδι του. Οι δυο νέοι ταξιδεύουν όλη την ημέρα και περνούν το βράδυ τους στις Φηρές.

ΕΡΩΤΗΣΗ 6n: *Τι πετυχαίνει ο ποιητής βάγοντας τον ίδιο το Μενέλαο και την Ελένη να αφηγούνται τις δικές τους περιπέτειες και τις περιπέτειες άλλων πρώων;*

Απάντηση:

Με αυτόν τον τρόπο ο ποιητής πετυχαίνει να ενισχύσει τη δραματικότητα των διηγήσεων, να ολοκληρώσει τη σκιαγράφηση της ηρωικής και πολυδιάστατης προσωπικότητας του Οδυσσέα και να συνδέσει το νόστο του ήρωα με το νόστο του Μενέλαου. Τέλος, ο ποιητής στρέφει τη δράση προς το νησί της Καλυψώς, όπου βρίσκεται ο Οδυσσέας κι έτσι συνδέεται η «Τηλεμάχεια» με την Οδύσσεια.

ΕΡΩΤΗΣΗ 7n: *Να καταγράψετε τους ήρωες της τρωικής εκστρατείας οι οποίοι αναφέρονται στην αφήγηση του Μενέλαου και να τους κατατάξετε σε κατηγορίες ανάλογα με τη μοίρα που είχε ο καθένας κατά τη διάρκεια του τρωικού πολέμου και κατά την επιστροφή του μετά την άλωση της Τροίας.*

Απάντηση:

ΗΡΩΕΣ	ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΤΡΩΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ	ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΤΡΟΙΑΣ
Οδυσσέας	γενναίος, πολυμήχανος (στ. 299-318)	περιπλανιέται ακόμη (στ. 558)
Αίας ο Λοκρός	έλαβε μέρος στην τρωική εκστρατεία	πνίγηκε εξαιτίας της αλαζονείας του (στ. 559-574)
Αγαμέμνονας	ήταν αρχηγός των Αχαιών	τον σκότωσε ο Αίγισθος (στ. 587-602)

ΕΡΩΤΗΣΗ 8n: *Ποιες συγκεκριμένες πληροφορίες παίρνει ο Τηλέμαχος για την τύχη του πατέρα του από την αφήγηση του Μενέλαιου;*

Απάντηση:

Οι συγκεκριμένες πληροφορίες που παίρνει ο Τηλέμαχος από το Μενέλαιο είναι οι εξής:

- Ο Οδυσσέας βρίσκεται, χωρίς τη θέλησή του, απομονωμένος στο νησί της Καλυψώς (στ. 627-628).
- Είναι δυστυχισμένος (στ. 627).
- Δεν έχει καράβι για να φύγει (στ. 630).
- Έχει κάσει τους συντρόφους του (στ. 631).

ΕΡΩΤΗΣΗ 9n: *Στη μακρά αφήγηση του Μενέλαιου να προσδιορίσετε και, όπου είναι δυνατόν, να περιγράψετε τη διάθεση του αφηγητή, το ακροατήριο, το χρόνο και το χώρο της αφήγησης, την αφορμή και το θέμα της.*

Απάντηση:

Η διάθεση του αφηγητή: Ο Μενέλαιος μιλάει με θαυμασμό και σεβασμό για τον Οδυσσέα (στ. 296-299, 314, 317-318, 370-384). Νιώθει συγκίνηση και πόνο, καθώς θυμάται το χαμό του αδερφού του Αγαμέμνονα (στ. 606-608), ενώ η καλή και ευγενική του διάθεση φαίνεται όταν προτείνει στον Τηλέμαχο να τον φιλοξενήσει κι άλλες μέρες (στ. 661-666).

Το ακροατήριο: Στην πρώτη αφήγηση του Μενέλαιου (στ. 294-320) παρευρίσκονται η Ελένη, ο Τηλέμαχος και ο Πεισίστρατος. Στη δεύτερη αφήγηση (στ. 370-666) ο μόνος ακροατής που γνωρίζουμε με σιγουριά είναι ο Τηλέμαχος.

Ο χρόνος της αφήγησης: Ο Μενέλαιος αρχίζει την εξιστόρηση το βράδυ, μετά το δείπνο, ενώ η δεύτερη αφήγηση του ξεκινά το πρωί της επόμενης μέρας.

Ο χώρος της αφήγησης: Είναι τα ανάκτορα του Μενέλαιου.

Η αφορμή της αφήγησης: Για την πρώτη αφήγηση του Μενέλαιου αφορμή είναι μια αναφορά της Ελένης (στ. 262-292) στον Οδυσσέα. Αφορμή για τη δεύτερη αφήγηση είναι η επιθυμία του Τηλέμαχου να μάθει για τον πατέρα του (στ. 351-368).

Το θέμα της αφήγησης: Είναι τα κατορθώματα του Οδυσσέα και οι περιπέτειες του Μενέλαιου.

ΕΡΩΤΗΣΗ 10η: *Αφού διαβάσετε το απόσπασμα από το θεατρικό έργο «Η Ελένη της Σπάρτης» του Φλαμανδού ποιητή Εμίλ Βεράρεν (βλ. Παράρτημα σ. 435), να περιγράψετε και να χαρακτηρίσετε τις σχέσεις του Μενέλαου και της Ελένης στο απόσπασμα της ραψωδίας δ που γνωρίσατε και στο θεατρικό αυτό απόσπασμα.*

Απάντηση:

Στο απόσπασμα της ραψ. δ, οι σχέσεις του Μενέλαου και της Ελένης είναι σχέσεις αμοιβαίας αγάπης και τρυφερότητας. Η Ελένη εμφανίζεται μετανιωμένη για τη σχέση της με τον Πάρο (σ. 287-289) και μιλάει για το σύνυγό της με κολακευτικά λόγια για το μυαλό και την εμφάνισή του (σ. 291-292). Ο Μενέλαος εμφανίζεται ευγενικός και γεμάτος θαυμασμό για τη γυναίκα του (σ. 294).

Στο θεατρικό απόσπασμα φαίνεται να στηρίζονται περισσότερο στην ευγνωμοσύνη και στο καθήκον. Η Ελένη παρουσιάζεται ανακουφισμένη που βρίσκεται στο σπίτι της, ήρεμη αλλά και «κουρασμένη». Εξίσου αποστασιοποιημένος είναι και ο Μενέλαος, ο οποίος μιλάει για το καθήκον των Ελλήνων να φέρουν την Ελένη πίσω, αλλά δεν εκφράζει τα δικά του συναισθήματα.

ΓΕΝΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑΣ (ΣΕΛ. 101-103)

ΕΡΩΤΗΣΗ 1η: *Να υποθέσετε πι θα έλεγε η Αθηνά στο Δία και στους άλλους θεούς, αν ήθελε να τους ενημερώσει για όσα είδε να συμβαίνουν στην Ιθάκη και στην Πύλο και για όσα η ίδια έκανε.*

Να συντάξετε ένα κείμενο 200-250 λέξεων με το θέμα αυτό με τη βοήθεια του ομηρικού κειμένου και των περιληπτικών αναδημητήσεων των ραψωδιών γ και δ.

Απάντηση:

«Φτάνοντας στην Ιθάκη, βρήκα το παλάτι του Οδυσσέα να έχει καταληφθεί από τους μνηστήρες της Πινελόπης. Οι νεαροί αυτοί έτρωγαν, έπιναν και γλεντούσαν, ξοδεύοντας την ξένη περιουσία. Ο Τηλέμαχος παρακολούθισε θλιμμένος όσα συνέβαιναν στο σπίτι του, ανίκανος να αντιδράσει. Τίποτε δεν φαινόταν να λειπουργεί στην Ιθάκη: αντίθετα, βασίλευε πλήρης αταξία. Προσπάθησα, λοιπόν, να βοηθήσω τον Τηλέμαχο δίνοντάς του θάρρος κι ελπίδα για τον πατέρα του. Μεταμορφωμένη στη Μέντη, τον συμβούλεψα για τις κινήσεις του κι αυτός με

άκουσε προσεκτικά. Έπειτα τον συνόδεψα στην Πύλο, όπου κυριαρχούσε μια διαφορετική εικόνα. Οι ευσεβείς κάτοικοι, μαζί με το βασιλιά Νέστορα και τους δυο γιούς του, έκαναν θυσίες. Μας πρόσφεραν φιλοξενία σε ένα ήρεμο και ασφαλές περιβάλλον. Ο Τηλέμαχος, προσπαθώντας να μάθει νέα για τον πατέρα του, έδειχνε ανίσυχος και απαισιόδοξος. Του εξήγησα ότι οι θεοί, ενώ έχουν τεράστια δύναμη πάνω στους θνητούς, δεν μπορούν να τους σώσουν από τη μοίρα τους σε σχέση με το θάνατο. Ο Νέστορας του είπε όλα όσα ήξερε και τον συμβούλεψε σαν αληθινός πατέρας.»

ΕΡΩΤΗΣΗ 2n: *Να περιγράψετε την κατάσταση που επικρατεί στην Ιθάκη, όπως αυτή παρουσιάζεται στις α και β ραψωδίες, σε ένα κείμενο 300-350 λέξεων.*

Απάντηση:

Στη ραψωδία α, στην Ιθάκη επικρατεί αταξία, ανασφάλεια και σύγχυση. Ο βασιλιάς δεν επέστρεψε ποτέ από την Τροία, ενώ σφετεριστές της περιουσίας του έχουν εισβάλει στο παλάτι. Ο πατέρας του Λαέρτης, γέροντας πια, έχει αποτραβηχτεί στα κτήματά του, αφού δεν αντέχει να θλέπει αυτή την εικόνα εξαθλίωσης. Ο Τηλέμαχος είναι ένα φοβισμένο παιδί, ανίκανο να αναλάβει οποιαδήποτε πρωτοβουλία. Η κατάσταση αρχίζει να αλλάζει όταν φτάνει στο παλάτι η Αθηνά μεταμορφωμένη σε Μέντη και συμβουλεύει τον Τηλέμαχο δίνοντάς του κουράγιο.

Στη ραψωδία β υπάρχει μεγαλύτερη κινητικότητα από την πλευρά του Τηλέμαχου, ο οποίος συγκαλεί συνέλευση. Μετά από την ενθάρρυνση της Αθηνάς, καταγγέλει δημόσια τους μνηστήρες και ζητά την επέμβαση των Ιθακησίων. Η αγορά λήγει άδοξα, αρχίζει όμως να διαφαίνεται η αλλαγή της κατάστασης.

ΕΡΩΤΗΣΗ 3n: *Στις α και β ραψωδίες ο ποιητής φροντίζει ώστε, είτε ο ίδιος είτε τα διάφορα πρόσωπα με τη δράση και τη συμπεριφορά τους γενικά να μας δώσουν μια εικόνα της κατάστασης που επικρατεί στην Ιθάκη.*

Λαμβάνοντας υπόψη ότι ο Οδυσσέας απονοτάζει από την Ιθάκη, αλλά επίκειται ο νόστος του, να συζητήσετε το λόγο για τον οποίο το κάνει αυτό ο ποιητής.

Απάντηση:

Ο ποιητής δίνει την άσχημη εικόνα που επικρατεί στην Ιθάκη ώστε οι ακροατές να νιώσουν απέχθεια για τους μνηστήρες και να δεχτούν εύκολα την τιμωρία τους

από τον Οδυσσέα, στη «μνηστηροφονία» (ραψ. χ).

ΕΡΩΤΗΣΗ 4n: *Ο Τηλέμαχος στην προσπάθειά του να υλοποιήσει τις προτροπές-οδηγίες της Αθηνάς με τη σάση-συμπεριφορά του στην Ιθάκη μετά την αναχώρηση της θεάς και κατά την «αγορά» των Ιθακοπίσιων, αλλά και με το ταξίδι του στην Πύλο και στη Σπάρτη, δοκιμάζει να εξομοιωθεί με τον πατέρα του.*

Να συζητήσετε την άποψη αυτή για το στόχο της «Τηλεμάχειας» και να προσπαθήσετε να την υποστηρίξετε ή να την απορρίψετε απολογημένα. Κατά τη συζήτηση να λάβετε υπόψη σας και τους στίχους δ 153-154 όπου μιλά η Ελένη και το σίκο δ 686, όπου μιλά ο Μενέλαος στον Τηλέμαχο.

Στην περίπτωση που αποδεχτείτε την ερμηνεία αυτή, σκεφτείτε για ποιο λόγο ο ποιητής επιδιώκει να «ευηλικιώσει» τον Τηλέμαχο και να τον εξομοιώσει με τον πατέρα του.

Απάντηση:

Ο ποιητής επιδιώκει την «ευηλικίωση» του Τηλέμαχου για να πετύχει την εξομοίωσή του με τον Οδυσσέα. Στην «Τηλεμάχεια», οι κινήσεις του Τηλέμαχου εμπεριέχουν αναφορές στη μοίρα του Οδυσσέα. Ο Τηλέμαχος αναλαμβάνει δράση (προειδοποιεί τους μνηστήρες ότι θα τους διώξει, συγκαλεί συνέλευση των Ιθακοπίσιων) παίζοντας το ρόλο του βασιλιά (δηλ. του Οδυσσέα). Έπειτα φεύγει κι ο ίδιος από την Ιθάκη, όπως είχε κάνει πριν χρόνια ο Οδυσσέας. Ο λόγος για τον οποίο ο ποιητής θέλει να εξομοιώσει το γιο με τον πατέρα είναι γιατί θέλει να σκιαγραφήσει την προσωπικότητα του Οδυσσέα μέσα από τον Τηλέμαχο και για να μας προετοιμάσει για την κοινή τους δράση στη «μνηστηροφονία».

ΕΡΩΤΗΣΗ 5n: *Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται η δομή της «Τηλεμάχειας».*

- Na συμπληρώσετε στις παρενθέσεις τα γράμματα των ραψωδιών στις οποίες συνέβησαν τα γεγονότα που περιγράφει η κάθε φράση.*
- Na συμπληρώσετε τα κενά διαστήματα στις αγκύλες με*

μία από τις παρακάτω φράσεις, εκείνη που ταιριάζει σε κάθε γεγονός:

«**αναστέλλεται προσωρινά»**

«**δεν επιτυχάνεται»**

«**επιτυχάνεται»**

«**οι τελευταίες πληροφορίες για τον Οδυσσέα»**

«**πληροφορίες για νόστους άλλων πρώων – τίποτε σκεδόν για τον Οδυσσέα»**

«**πραγματοποιείται αμέσως»**

Απάντηση:

Η ΔΩΜΗ ΤΗΣ ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑΣ

ε σχερσ' των θεών (ραψ. ε)

► A σπάριστη ως επιστρέψει ο Οδυσσέας

► B σκέδιο της Αθηνάς για την επιστροφή του Οδυσσέα

Η Αθηνά στην Ιθάκη
οδηγίες στον Τιλέ, αχο (ραψ. α)
[τιραγματοποιείται αμέσως]

Ο Ερμής στην Ωγυγία
εντολή στην Καλυψώ
[αναστέλλεται προσωρινά]

Υλοποίηση των οδηγιών από τον Τηλέμαχο (ραψ. β έως δ)

→ 1 ε σχερσ' των Ιθεκησών (ραψ. β)

► ε κατεγγελίς των ψυνοτήρων
(επιτυχάνεται)

► β αποτομή των ψυνοτήρων
(δεν επιτυχάνεται)

→ 2 αποδημία του Τιλέ, αχος (ραψ. γ & δ) σταζήτηση του Οδυσσέα

→ ε ουτόν Πύλο (ραψ. γ)
[πληροφορίες για νόστους άλλων πρώων
τίποτε σκεδόν γιατον Οδυσσέα]

► β οπι Σπάρτη (ραψ. δ)
οι τελευταίες πληροφορίες για τον Οδυσσέα

ΕΡΩΤΗΣΗ 6n: *Να συζητήσετε για ποιο λόγο ο ποιητής πλέκει το μύθο του Οδυσσέα έτσι, ώστε, ενώ αποφασίζεται ο νόσος του, πραγματοποιείται πρώτα η αναζήτησή του;*

Απάντηση:

Ο λόγος για τον οποίο ο ποιητής παρουσιάζει πρώτα την αναζήτηση του ήρωα, ενώ μας έχει κάνει γνωστό ότι οι θεοί έχουν αποφασίσει την επιστροφή του στην πατρίδα, είναι για να παρουσιάσει τις περιπέτειες του Οδυσσέα μέχρι να φτάσει στην Ιθάκη, αφού η Οδύσσεια είναι ένα έπος νόστου.

ΕΡΩΤΗΣΗ 7n: *Στην Εισαγωγή (σελ. 13-14) αναφέρθηκε ότι στην επική ποίηση υπήρχαν ορισμένες φράσεις που επαναλαμβάνονταν απαράλλακτες ή ελαφρώς παραλλαγμένες και μάλιστα σε συγκεκριμένες θέσεις μέσα στους στίχους. Οι επαναλαμβανόμενες αυτές φράσεις ονομάζονται εκφραστικοί τύποι (αλλιώς λέγονται: τυπικές εκφράσεις) και είναι ένα ενδεικτικό στοιχείο για την προφορική σύνθεση, εκτελεση και διάδοση των επών. Οι εκφραστικοί τύποι πολλές φορές καταλάμβαναν έναν ολόκληρο στίχο. Άλλοι από αυτούς ήταν ρηματικοί και άλλοι ονοματικοί.*

Οι ρηματικοί αποτελούνταν από φράσεις με πυρήνα τους ένα ρήμα ή μια μετοχή. Οι ονοματικοί αποτελούνταν συνήθως από ένα κύριο όνομα (ενός θεού, ενός ήρωα, αλλά ακόμη και ενός γώου ή πράγματος) συνοδευόμενο από ένα επίθετο ή μια περίφραση. Το νόημα αυτών των επιθέτων ή των περιφράσεων δεν ήταν πάντα δεμένο με τα συμφραγόμενα του κειμένου.

a. Να συγκεντρώσετε τους προσδιορισμούς, μονολεκτικούς και περιφραστικούς, που συνοδεύουν το όνομα της θεάς Αθηνάς (στίχοι 93, 174, 197, 349, 355, 405-406, γ 255, 270) και να περιγράψετε ποιες ιδιότητες - χαρακτηριστικά γνωρίσματα αποδίδονται σ' αυτήν με τους προσδιορισμούς αυτούς.

b. να συζητήσετε 1. αν το νόημα των προσδιορισμών αυτών είναι δεμένο ή όχι με τα συμφραγόμενα και τις προσθέτουν οι προσδιορισμοί αυτοί στο νόημα του κειμέ-

νον σε κάθε περίπτωση· και 2. γιατί οι εκφραστικοί τύποι αποτελούν ενδεικτικό στοιχείο για την προφορική σύνθεση, εκτέλεση και διάδοση των επών.

Απάντηση:

- a) • «**τα μάπια λάμποντας**» (στ. α 93, 147, 349, 355, 405-406, γ 270): ο περιφραστικός προσδιορισμός αποδίδει τη λάμψη των ματιών της θεάς.
 - «**γλαυκόματη**» (στ. α 174, γ 255): ο μονολεκτικός προσδιορισμός αποδίδει το χρώμα και κυρίως τη φωτεινότητα των ματιών της Αθηνάς.
- β) 1. Στους περισσότερους στίχους, το νόημα των προσδιορισμών αυτών δεν είναι δεμένο με τα συμφραζόμενα, ούτε προσθέτει κάπι στο νόημα του κειμένου. Εξαίρεση ο στίχος 293, όπου ο προσδιορισμός αποδίδει τη χαρά της θεάς για την απόφαση των θεών να επιστρέψει ο Οδυσσέας και ο στίχος γ 270 όπου αποδίδεται η οργή της Αθηνάς για τα λόγια του Τηλέμαχου.
2. Οι εκφραστικοί τύποι που επαναλαμβάνονται μέσα στο έπος, αποτελούν ενδεικτικό στοιχείο για την προφορική σύνθεση, εκτέλεση και διάδοση των επών αφού, αν αυτές οι διαδικασίες γίνονται με τη βοήθεια της γραφής, δεν θα υπήρχε η ανάγκη των συνεχών επαναλήψεων. Οι τυπικές λοιπόν εκφράσεις αποτελούσαν ένα έτοιμο υλικό στη διάθεση των αιδών, χάρη στο οποίο μπορούσαν να απομνημονεύσουν τόσο μεγάλα ποιήματα.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΘΕΜΑΤΑ

*Συνθετικών - Δημιουργικών Εργασιών για την
"ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑ" (σελ. 104-105)*

ΕΡΩΤΗΣΗ 1n: a. Ας υποθέσουμε πως ως βοηθός σκηνοθέτη αναλαμβάνετε να βρείτε ποιοι ρόλοι υπάρχουν στην ταινία που θα γυρίσετε με θέμα την Οδύσσεια, ώστε να αναζητήσετε έπειπα τον ανάλογο αριθμό ηθοποιών και κομπάρσων.

Μετά την ανάγνωση της «Τηλεμάχειας», συγκροτήστε έναν κατάλογο προσώπων με τρεις στάλες: I. Πρόσωπα των οποίων ο ρόλος πρέπει να ανατεθεί σε ηθοποιούς, II. Πρόσωπα τα οποία προς το παρόν απλώς αναφέρονται, δίκως να εμφανίζονται επί σκηνής, τα οποία όμως εκπιμάτε όπι αργότερα θα παίξουν ρόλο και επομένως θα πρέπει να βρείτε ηθοποιούς και γι' αυτά και, τέλος, III. Κομπάρσοι.

β. Από όσα γνωρίζετε για την υπόθεση της Οδύσσειας θυμάστε άλλα πρόσωπα το ρόλο των οποίων θα πρέπει να αποθέσετε σε ηθοποιούς και τα οποία δεν αναφέρθηκαν καθόλου στην πρώτη μεγάλη αφηγηματική ενότητα; Σημειώστε τα σε ξεχωριστή σπίλη (IV). Συγκρίνοντας τον αριθμό των προσώπων των σπιλών I και II με τον αριθμό των προσώπων που δεν αναφέρονται καθόλου (σπίλη IV), μπορούμε να πούμε όπι τα περισσότερα και σημαντικότερα πρόσωπα της Οδύσσειας έχουν ήδη παρουσιαστεί στην «Τηλεμάχεια»;

γ. Ποιο πρόσωπο νομίζετε πως θα έχει τον πρωταγωνιστικό ρόλο στην ταινία σας; Προσέξτε σε ποια σπίλη σημειώσατε το όνομά του.

Απάντηση:

I. ΠΡΟΣΩΠΑ ΠΟΥ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΝΑΤΕΘΕΙ ΣΕ ΗΘΟΠΟΙΟΥΣ	II. ΠΡΟΣΩΠΑ ΠΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΑΠΛΩΣ ΑΝΑΦΕΡΟΝΤΑΙ ΔΙΧΩΣ ΝΑ ΕΜΦΑΝΙΖΟΝΤΑΙ, ΆΛΛΑ ΑΡΓΟΤΕΡΑ ΘΑ ΠΑΙΞΟΥΝ ΡΟΛΟ	III. ΚΟΜΠΑΡΣΟΙ	IV. ΠΡΟΣΩΠΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΑΝΑΦΕΡΟΝΤΑΙ ΣΤΗΝ «ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑ» ΆΛΛΑ ΠΟΥ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΝΑΤΕΘΕΙ ΣΕ ΗΘΟΠΟΙΟΥΣ
Δίας, Αθηνά, Μέντης (Αθηνά), Τηλέμαχος, Πληνελόπη, Ευρύκλεια, Φέρμιος, Αντίνοος, Ευρύμαχος, Μέντορας (Αθηνά), Νέστορας, Πεισίστρατος, Μενέλαιος, Ελένη	Ποσειδώνας Οδυσσέας Καλυψώ Ερμής Λαέρτης	Οι υπόλοιποι θεοί υπηρέτες Μνηστήρες Ιθακήσιοι Πύλιοι Σπαρτιάτες	Κίρκη Πολύφρημος Ναυσικά Αλκίνοος Αρήτη

Αν συγκρίνουμε των αριθμό των προσώπων παρατηρούμε ότι τα πρόσωπα της στήλης IV είναι λιγότερα από αυτά των στηλών I και II, συνεπώς τα περισσότερα και σημαντικότερα πρόσωπα της Οδύσσειας έχουν ήδη παρουσιαστεί στην «Τηλεμάχεια».

γ) Τον πρωταγωνιστικό ρόλο θα έχει ο Οδυσσέας, του οποίου το όνομα προς το παρόν απλώς αναφέρεται.

ΕΡΩΤΗΣΗ 2n: *Στο χάρτη 3 που θα βρείτε στη σ. 494 του Παραρτίματος να χαράξετε πις πορείες του νόστου του Διομήδη, του Νέστορα, του Αγαμέμνονα και του Μενέλαου, χρησιμοποιώντας για την καθεμιά διαφορετικό χρώμα. Θα πρέπει να μελετήσετε πρώτα προσεκτικά τις σχετικές αφηγήσεις του Νέστορα και του Μενέλαου στις ραψωδίες γ και δ, καθώς και δύσες γεωγραφικές πληροφορίες σας δίνονται στα υποσελίδια σχόλια των ραψωδιών αυτών. [Φυσικά θα αγνοηθούν οι περιπλανήσεις του Μενέλαου (Κύπρος, Φοινίκη, Αιθίοπες, Λιβύη κ.λπ.) που δεν αναφέρονται στα αποσπάσματα της Οδύσσειας που περιέχονται στο βιβλίο αυτό])*

Απάντηση:

Διομήδης	Νέστορας	Αγαμέμνονας	Μενέλαος
(1) Τροία	(1) Τροία	(1) Τροία	(1) Τροία
(2) Τένεδος	(2) Τένεδος	(14) Μαλέας	(24) Γεραιστός
(24) Γεραιστός	(24) Γεραιστός	Κύθηρα	(14) Μαλέας
(17) Άργος	(27) Πύλος	(15) Μυκήνες	(22) Αίγυπτος
			(31) Φάρος
			(22) Αίγυπτος
			(18) Σπάρτη

ΕΡΩΤΗΣΗ 3n: *Να καταγράψετε τους χαρακτηρισμούς και τις πληροφορίες που δίνουν άμεσα ή έμμεσα για την προσωπικότητα του Οδυσσέα η Αθηνά (ως θεά αλλά και ως Μέντης ή Μέντο-*

ρας), ο Δίας, ο Τηλέμαχος, η Πηνελόπη, οι μυνοπτέρες, ο Νέστορας, η Ελένη και ο Μενέλαος.

Απάντηση:

Η Αθηνά χαρακτηρίζει τον Οδυσσέα «γενναίο αλλά δύσμοιρο» (στ. α 57), «δύστυχο κι οδυρόμενο» (στ. α 64), «τόση γνώση που κατέχει» (στ. α 96), «καρτερικό» (στ. α 100). Στους στ. α 64-68 μας πληροφορεί για την ακούσια παραμονή του στην Ωγυγία.

Η Αθηνά - Μέντης τον χαρακτηρίζει «θείο» (στ. α 217), «πολυμήχανο» (στ. α 228), «τιμωρό» (στ. α 282).

Ο Δίας χαρακτηρίζει τον Οδυσσέα «θεϊκό» (στ. α 75). Στους στ. α 76-77 μας πληροφορεί για τη σύνεση και την ευσέβεια του ήρωα.

Ο Τηλέμαχος τον χαρακτηρίζει «κοσμογυρισμένο» (στ. α 196), «τον πιο δυστυχισμένο που γεννήθηκε στον κόσμο» (στ. α 243), «θείο» (στ. α 442), «καρτερικό (στ. γ 93), «πιο δύστυχο παρά κανέναν άλλο» (στ. γ 106-7), «τιμημένο» (στ. γ 110), «τρίσμοιρο» (στ. δ 362).

Η Πηνελόπη λέει για τον Οδυσσέα ότι είχε «δόξα απέραντη, απλωμένη στην Ελλάδα και μέσα στο Αργος» (στ. α 383-384). Ο Νέστορας χαρακτηρίζει τον Οδυσσέα «έμπειρο αρχηγό και πολυμήχανο» (στ. γ 187), «εκδικητή της βίας» (στ. γ 253). Η Ελένη τον χαρακτηρίζει «αντρείο» (στ. δ 266), «πονηρό και ξύπνιο» (στ. δ 277). Μας πληροφορεί ότι «όλους τους άθλους κατόρθωσε με την υπομονή του» (στ. δ 265) και για το επεισόδιο στην Τροία (στ. δ 269-285) στο οποίο φαίνεται η εξυπνάδα και η πονηριά του.

Ο Μενέλαος τον χαρακτηρίζει «καρτερόψυχο» (στ. δ 298), «αντρείο» (δ. 299), «θείο» (δ 310), «περήφανο με τίμιο φρόνημα» (δ 371), ενώ στους στ. 380-382 μιλάει για τη νίκη του ήρωα στην πάλη και τη μεγάλη του δύναμη.

ΕΡΩΤΗΣΗ 4n: *Στην Εισαγωγή (σελ. 13-14) αναφέρθηκε ότι στην επική ποίηση υπήρχαν οριομένες φράσεις που επαναλαμβάνονταν απαραλλακτικές ή ελαφρώς παραλλαγμένες και μάλιστα σε συγκεκριμένες θέσεις μέσα στους στίχους. Οι επαναλαμβανόμενες αυτές φράσεις ονομάζονται εκφραστικοί τύποι (αλλιώς λέγονται: τυπικές εκφράσεις) και είναι ένα ενδεικτικό στοιχείο για την προφορική σύνθεση, εκτέλεση και διάδοση των επών. Οι εκφραστικοί τύποι πολλές φορές καταλαμβαναν έναν ολόκληρο στίχο. Άλλοι από αυτούς πήναν ρηματικοί και άλλοι ονοματικοί.*

Οι ρηματικοί αποτελούνταν από φράσεις με πυρήνα τους ένα ρήμα ή μια μετοχή. Οι ονοματικοί αποτελούνταν συνήθως από ένα κύριο όνομα (ενός θεού, ενός ήρωα, αλλά ακόμη και ενός ζώου ή πράγματος) συνοδευόμενο από ένα επίθετο ή μια περίφραση. Το νόημα αυτών των επιθέτων ή των περιφράσεων δεν πίαν πάντα δεμένο με τα συμφραζόμενα του κειμένου.

Να συγκεντρώσετε τους προσδιορισμούς, μονολεκτικούς και περιφραστικούς, που συνοδεύουν τα ονόματα:

1. *Αίγιοθος* (στίχοι α 33, 333, γ 227, 292, 356, δ 588)
2. *Τηλέμαχος* (στίχοι α 236, 256, 341, 433, 460, γ 232, δ 350)
3. *Νέστορας* (στίχοι γ 76, 88, 114, 233, 244, 296)
4. *Ελένη* (στίχοι δ 201, 241, 328, 339)
5. *υνοί* (στίχοι α 58, 60, 220, δ 627)
 - a. *Αφού περιγράψετε ποιες ιδιότητες - χαρακτηριστικά γνωρίσματα αποδίδονται με τους προσδιορισμούς αυτούς στα ονόματα αυτά, να αναζητήσετε μεταξύ αυτών μία ή δύο περιπτώσεις στις οποίες το νόημα των προσδιορισμών αυτών δε φαίνεται να είναι δεμένο με τα συμφραζόμενα του κειμένου.*
 - b. *Να βρείτε κι εσείς άλλο ένα όνομα πράγματος ή προσώπου που παραπρίσατε όπι συνοδεύεται κατά κανόνα από τον ίδιο προσδιορισμό, περιφραστικό ή μονολεκτικό και να παραθέσετε τους στίχους στους οποίους επιβεβαιώνεται η παραπόρπση σας.*
 - c. *Να βρείτε μια φράση που παραπρίσατε όπι επαναλαμβάνεται σταθερά ή ελαφρώς παραλλαγμένη και να επισημάνετε τους στίχους στους οποίους επιβεβαιώνεται η παραπόρπση σας.*

Απάντηση:

1. **Αίγιοθος:** «φημισμένος» (α 33), «δόλιος» (α 333, γ 227, δ 588), «πατροκτόνος» (γ 227), «δολοπλόκος» (γ 292, 356).

2. **Τηλέμαχος:** «με φρόνηση και γνώση» (α 236), «φρόνιμος πάντα και με γνώση» (α 256), «ο τόσο γνωστικός» (α 341), «με τη δική του γνώση» (α 433), «με σύνεση και γνώση» (α 460), «φρόνιμος» (γ 232, δ 350).
3. **Νέστορας:** «ιππικός Γερίνιος» (γ 76, 114, 244, 296), «δόξα λαμπρή των Αχαιών» (γ 88, 233).
4. **Ελένη:** «θυγατέρα του Διός (δ 241), «Αργεία» (δ 328), «πεπλοφόρος» (δ 339), «γυναικά θείας ομορφιάς (δ 339).
5. **vnοί:** «περιβρεχτο (α 58, 220), «κατάφυτο με δέντρα» (α 60), «απόμακρο» (δ 627).
 - a) 1. Ο προσδιορισμός «φημισμένος» αποδίδει την κακή φήμη που απέκτησε ο Αίγισθος με τις ανόσιες πράξεις του, ενώ οι προσδιορισμοί «δόλιος» και «δολοπλόκος» αποδίδουν το πανούργο πνεύμα του και τους δόλους που χρησιμοποίησε για να σκοτώσει τον Αγαμέμνονα και να ανέβει στο θρόνο. Ο προσδιορισμός «πατροκτόνος» αναφέρεται στο ότι ο Αίγισθος σκότωσε τον πατέρα του Ορέστη.
 2. Οι προσδιορισμοί που συνοδεύουν τον Τηλέμαχο αποδίδουν τη σύνεση και τη γνώση του.
 3. Ο προσδιορισμός «ιππικός» αποδίδει την επιδεξιότητα του Νέστορα στα άλογα, ενώ «Γερίνιος» ονομάζεται γιατί καταγόταν από τη Γερνία. Ο προσδιορισμός «δόξα λαμπρή των Αχαιών» αποδίδει την καλή του φήμη.
 4. Η Ελένη ονομάζεται «θυγατέρα του Διός» γιατί, σύμφωνα με την εκδοχή του μύθου, ήταν κόρη του Δία. Ο προσδιορισμός «αργεία» αποδίδει την καταγωγή της από το Άργος. Ο προσδιορισμός «πεπλοφόρος» αποδίδει την ενδυμασία της και «γυναικά θείας ομορφιάς» την απαράμιλλη καλλονή της.
 5. Ο προσδιορισμός «περιβρεχτο» αποδίδει το χαρακτηριστικό του νησιού, που βρέχεται γύρω-γύρω από θάλασσα. «Κατάφυτο με δέντρα» ονομάζεται για να τονιστεί η πλούσια βλάστηση και «απόμακρο» για να δείξει πόσο απομονωμένο από άλλα μέρη ήταν.
Ο προσδιορισμός «περιβρεχτο» δε δένει με τα συμφραζόμενα του κειμένου, καθώς αποδίδει στο νησί ένα προφανές χαρακτηριστικό του. Το ίδιο ισχύει και για τον προσδιορισμό «πεπλοφόρος» που συνοδεύει την Ελένη.
- 6) «θολωτές σπιλιές» (α 18, 85, δ 448).
- γ) «πέταξαν τα λόγια σαν τα πουλιά» (α 138).

ΡΑΨΩΔΙΑ ε'

ΣΤΙΧΟΙ 1-552

ΦΔΥΣΣΕΩΣ ΣΧΕΔΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΗΝ ε' ΡΑΨΩΔΙΑ

ΤΟΠΟΣ: Όλυμπος - Ωγυγία - πέλαγος - Σχερία

ΧΡΟΝΟΣ: η 7η - 31η ημέρα της Οδύσσειας

ΠΡΟΣΩΠΑ: Αθηνά, Δίας, Ερμής, Καλυψώ, Οδυσσέας, Ινώ (Λευκοθέη),
Ποσειδώνας

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ ΡΑΨΩΔΙΑΣ

Ενότητα 1η (στ. 1-251):

Η δεύτερη αγορά των θεών.

Ο Ερμής στην Ωγυγία.

Διάλογος Ερμί - Καλυψώς και Καλυψώς - Οδυσσέα.

Ενότητα 2η (στ. 252-552):

Ο Οδυσσέας κατασκευάζει σχεδία και φεύγει από την Ωγυγία.

Η συνάντηση με τον Ποσειδώνα. Η τρικυμία.

Η εμφάνιση της Λευκοθέης και η σωτηρία του Οδυσσέα.

ΕΝΟΤΗΤΑ 1Η: (ΣΤΙΧΟΙ 1-251)

Ανάλυση Ενότητας

ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

- Σπίκοι 1-49:** Η δεύτερη «αγορά» των θεών.
- Σπίκοι 50-164:** Ο Ερμής στην Ωγυγία. Διάλογος Ερμή - Καλυψώς.
- Σπίκοι 165-251:** Διάλογος Καλυψώς - Οδυσσέα.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Στον Όλυμπο, οι θεοί συνεδριάζουν για δεύτερη φορά. Η Αθηνά επαναφέρει το θέμα του Οδυσσέα· τότε ο Δίας διατάζει τον Ερμή να πάει στην Ωγυγία, να βρει την Καλυψώ και να της πει να ελευθερώσει τον Οδυσσέα.

Ο Ερμής φτάνει στο πανέμορφο νησί όπου συναντά την Καλυψώ και της ανακοινώνει τις αποφάσεις των θεών. Η νεράιδα οργίζεται, στο τέλος όμως υπακούει στις εντολές του Δία. Βρίσκει τον Οδυσσέα κοντά στη θάλασσα να κλαίει και του λέει ότι είναι ελεύθερος να γυρίσει στην πατρίδα του. Ο Οδυσσέας την αντιμετωπίζει με δυσπιστία. Ακολουθεί δείπνο στη σπηλιά της Καλυψώς, όπου η νεράιδα προσπαθεί να τον μεταπείσει. Στην προσπάθειά της αυτή, του μιλάει για τις νέες περιπέτειες που θα συναντήσει, του προσφέρει την αθανασία και συγκρίνει τον εαυτό της με την Πηνελόπη. Ο Οδυσσέας εμμένει στην απόφασή του να επιστρέψει στο σπίτι του. Ο πήλιος δύει και η νύχτα τους βρίσκει αγκαλιασμένους.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- στ. 10 «νηφάλιος», -α, -ο =** ήρεμος, ψύχραιμος
- στ. 35 «καλλίκομη» =** με ωραία μαλλιά (η κόμη = τα μαλλιά)
- στ. 40: (η) «φύτρα» =** γενιά, σόι
- στ. 57 «κρατερός», -ή, -ό =** δυνατός, ισχυρός
- στ. 69 «καλόσχιστος», -η, -ο =** αυτός που σχίζεται εύκολα
- στ. 72 «θρασομανούσε»:** ρ. θρασομανώ = φουντώνω, θεριεύω
- στ. 78 «νιούτσικη»:** νιούτσικος, -η, -ο = σε νεαρή ηλικία

- στ. 79 «κρίνες»:** (η) κρίνη = πηγή νερού
- στ. 107 «ευφράνθη»:** ρ. ευφραίνομαι = ευχαριστιέμαι
- στ. 116 (το) «σκουτάρι»** = η ασπίδα
- στ. 118 «συφοριασμένος», -η, -ο** = δυστυχισμένος
- στ. 120 «κούρσεψαν»:** ρ. κουρσεύω = λεπιλατώ, κυριεύω με βίαιο τρόπο
- στ. 125 «εντέλεται»:** ρ. εντέλλομαι = αναθέτω σε κάποιον να κάνει κάπι, διατάζω, παραγγέλω
- στ. 126 «να τον κατευδώσεις»:** ρ. κατευδώνω = εύχομαι σε κάποιον «καλό ταξίδι»
- στ. 137 «άσπιλη»:** άσπιλος, -η, -ο = αγνός, αμόλυντος
- στ. 139 «πλοκάμους»:** (ο) πλόκαμος = πλεξούδα μαλλιών
- στ. 145 (η) «καρίνα»** = το κατώτατο μέρος του σκελετού του πλοίου.
- στ. 147 «πυρφόρος», -ος, ο** = αυτός που προκαλεί ή που μεταδίδει φωτιά
- στ. 192 «αποτρόπαιος», -α, -ο** = απεχθής, απαίσιος
- στ. 217 «οι θροτοί»** = οι θυντοί, οι άνθρωποι
- στ. 223 «Λαερπάδη διογέννητε»:** Λαερπάδης = ο γιός του Λαέρτη, διογέννητος = αυτός που κατάγεται από το Δία
- στ. 245 «μηλάθο πέλαγος»** = μελανό, σκουρόχρωμο πέλαγος.

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

«Αυγή» (στ. 1): Η θεά του πρωινού, προάγγελος του Ήλιου.

«Τιθωνός» (στ. 1): Γιος του Λαομέδοντα και της Στρυμώς (κόρη του Θεού-ποταμού Σκάμανδρου), αδερφός του Πρίαμου. Ήταν εξαιρετικά όμορφος νέος. Τον ερωτεύτηκε η Αυγή και του χάρισε την αθανασία, παρέλειψε όμως να του δώσει και αιώνια νεότητα. Έτσι, ο Τιθωνός γερνούσε και ζάρωνε, ώσπου έφτασε να γίνει σαν μικρό μωρό παιδί. Η Αυγή τον λυπήθηκε και τον μεταμόρφωσε σε τζιτζίκι.

«Σχερία» (στ. 39): Το υνοί των Φαιάκων. Κάποιοι το ταυτίζουν με την Κέρκυρα.

«Φαιάκες» (στ. 39): Μυθικός λαός που κατοικεί στην Σχερία. Ασχολούνται με το εμπόριο και τη ναυσιπλοΐα. Βασιλιάς τους είναι ο Άλκινοος.

«Πρίαμος» (στ. 119): Ο μικρότερος γιος του Λαομέδοντα, βασιλιάς της Τροίας.

«Ωρίωνας» (στ. 135): Εξαιρετικά όμορφος και δυνατός, άφταστος κυνηγός. Τον ερωτεύτηκε η Αυγή, αλλά η Άρτεμη ζήλεψε. Μετά το φόνο του, οι θεοί τον έκαναν αστερισμό.

«Ιασίονας» ή Ιάσιος (στ. 140): τον ερωτεύτηκε η θεά Δήμητρα.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- «ξυλόδεπη σκεδία» (στ. 38)
- «θα του χαρίσουν **χαλκό, χρυσό και ρούχα**» (**στ. 43**): εδώ φαίνεται η συνήθεια των ανθρώπων της εποχής να προσφέρουν δώρα στον φιλοξενούμενο.
- «μ' όλα τα λάφυρα που του 'πεσαν στη μοιρασία» (**στ. 46**): μετά την κατάληψη μιας πόλης, ακολουθούσε η λεπλασία και το μοίρασμα των λαφύρων.
- «**ωραία σαντάλια**» (**στ. 51**): υποδήματα
- «**στη σκάρα μια φωτιά μεγάλην**» (**στ. 67**), «**υφαίνοντας στον αργαλειό με τη χρυσή σάτην**» (**στ. 71**), «**κάθισμα γυαλιστερό κι ωραίο**» (**στ. 97**): είδη καθημερινής χρήστης.
- «**καρίνα**» (**στ. 145**), «**καράβια και κουπιά**» (**στ. 175**), «**πελέκησε μακριά μαδέρια, συνάρμοσέ τα με καρφιά και φτιάξε μια σκεδία πλατιά, στήριξε πάνω της ψηλά δοκάρια**» (**στ. 179-81**): μέρη του πλοίου και οδηγίες για την κατασκευή πλεούμενου.
- «**ψωμί, νερό και κόκκινο κρασί**» (**στ. 183**): βασικά είδη διατροφής.

ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

Προϊδεασμοί

στ. 28-32: Τα λόγια του Δία μας προϊδεάζουν για την επιστροφή του Οδυσσέα (ραψ. v), τη μνηστηροφονία (ραψ. x) και για τον ασφαλή γυρισμό του Τηλέμαχου στην Ιθάκη (ραψ. o).

στ. 36-49: Οι εντολές του Δία στον Ερμή μας προετοιμάζουν για το ταξίδι του Οδυσσέα από το νησί της Καλυψώς στο νησί των Φαιάκων (ραψ. ε, στ. 252-552), τη διαμονή και τη φιλοξενία του στη Σχερία (ραψ. η, θ, ν) και την άφιξή του στην Ιθάκη (ραψ. v).

στ. 159-161: Τα λόγια της Καλυψώς μας προϊδεάζουν για το διάλογό της με τον Οδυσσέα στους στίχους 176-251.

Παρομοιώσεις

στ. 15: Ο Οδυσσέας, ως βασιλιάς των Ιθακήσιων, παρομοιάζεται με πατέρα που συμπεριφέρεται με γλυκύτηπα στα παιδιά του. Σκοπός της παρομοίωσης είναι να αναδειχθεί το ανθρώπινο πρόσωπο του ηγέτη Οδυσσέα.

στ. 59-61: Ο Ερμής παρομοιάζεται με γλάρο, καθώς πετάει πολύ κοντά στη θάλασσα. Η παρομοιώση δημιουργεί μια όμορφη εικόνα.

Εικόνες

Στους στ. 66-88 υπάρχει μια ωραία περιγραφή του φυσικού τοπίου που περιβάλλει τη σπηλιά της Καλυψώς. Ο ποιητής δημιουργεί 3 ειδυλλιακές εικόνες:

- 1) **στ. 66-71:** Η Καλυψώ υφαίνει στον αργαλειό τραγουδώντας, δίπλα σε μια μεγάλη φωτιά.
- 2) **στ. 72-80:** Γύρω από τη σπηλιά υπάρχει δάσος με διάφορα δέντρα (λεύκες, σκλήθρες, κυπαρίσσια), όπου κουρνιάζουν πουλιά (γεράκια, κουκουβάγιες, κουρούνες). Ακόμη, απλώνεται μια κληματαριά και 4 κρήνες με γάργαρο νερό.
- 3) **στ. 81-84:** Στις δυο πλευρές εκτείνονται λιβάδια με άγριες βιολέτες και άγρια σέλινα.

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ – ΜΟΤΙΒΑ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

- «Είναι της μοίρας του ... της πατρίδας του» (**στ. 47-49**): Οι θεοί καθορίζουν τις τύχες των ανθρώπων, όσο αυτοί ζουν. Το θάνατο των ανθρώπων τον καθορίζει η μοίρα.
- «τον αναγνώρισε – γιατί οι θεοί δεν μένουν μεταξύ τους άγνωστοι» (**στ. 90**).
- «... η θεά και του έσπρωσε τραπέζι: αφθονη αμβροσία, νέκταρ κόκκινο» (**στ. 104-105**): Οι αρχαίοι πίστευαν ότι μόνο οι θεοί μπορούν να γεύονται την εξαιρετικά νόστιμη κι ευωδιαστή «αμβροσία» (= το φαγητό των θεών) και το «νέκταρ» (= το ποτό των θεών).
- «αλλά το ξέρει, την εντολή του Δία ... άλλος θεός δεν τολμησε να παραβεί ποτέ και να χαλάσει» (**στ. 116-117**): Ανάμεσα στους θεούς ο Δίας έχει τη μεγαλύτερη δύναμη. Οι μικρότερες θεότητες είναι αναγκασμένες να υπακούουν στους ανώτερους. Έτσι δημιουργείται μια *ιεραρχία*:
 - Μοίρα (πρέπει να τη σέβονται θεοί και άνθρωποι)
 - Δίας (έχει τη μεγαλύτερη δύναμη από όλους τους θεούς)
 - Ανώτεροι θεοί (Ολύμπιοι) (υπακούουν στο Δία και στη μοίρα)
 - Κατώτερες θεότητες (σέβονται τις αποφάσεις των ανώτερων θεών)
 - Άνθρωποι
- Στην ενότητα υπάρχουν πολλά στοιχεία **ανθρωπομορφισμού** των θεών:
 - η «αιγορά» των θεών (**στ. 1-50**) μοιάζει με τις ανθρώπινες συνελεύσεις (ο Δίας είναι ο απόλυτος μονάρχης και οι υπόλοιποι θεοί συμμορφώνονται στις εντολές του)

- η Καλυψώ υφαίνει τραγουδώντας, σαν μια θνητή (**στ. 70-71**)
- η Καλυψώ φιλοξενεί τον Ερμή (**στ. 96-107**), σύμφωνα με το τυπικό της ανθρώπινης φιλοξενίας
- ο Ερμής εντυπωσιάζεται με το τοπίο στο νησί της Καλυψώς 9στ. 85-86) σαν να ήταν άνθρωπος
- η Καλυψώ κατηγορεί τους θεούς (**στ. 132-144**) για ζόλια και φθόνο, τους αποδίδει δηλαδή ανθρώπινα συναισθήματα.
- «**μέγα όρκο να προσφέρεις**» (**στ. 197**): Ο όρκος είχε δεσμευτική σημασία. Όποιος δεσμευόταν με όρκο, ήταν υποχρεωμένος να τηρήσει τις υποσχέσεις του.
- «**καθόλου δεν τους πρέπει, θνητές να ανταγωνίζονται θεές στις ομορφιάς της κάρη**» (**στ. 234-235**): Οι στίχοι είναι διατυπωμένοι με τη μορφή γνωμικού.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ – ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (ΗΡΩΩΝ ΚΑΙ ΘΕΩΝ)

Αθηνά: Για μια ακόμη φορά, δείχνει την αγάπη και το ενδιαφέρον της για τον Οδυσσέα. Παρουσιάζεται τολμηρή και έξυπνη, καθώς χρησιμοποιεί νέα επιχειρήματα (στ. 14-15, 22-23) για να κινήσει την προσοχή του Δία.

Δίας: Είναι ο απόλυτος άρχοντας ανάμεσα στους θεούς και κανείς δεν τολμάει να παραβεί τις εντολές του (στ. 50, 111, 116-117, 163-164).

Ερμής: Παρουσιάζεται πρόθυμος και υπάκουος στις εντολές του Δία (στ. 50, 111, 116-117). Είναι φιλικός απέναντι στην Καλυψώ και προσπαθεί να μην τη στενοχωρήσει (στ. 111-112). Γι' αυτό χρησιμοποιεί τη διπλωματία μιλώντας της για τη μοίρα (στ. 128-130) και τις συμβουλές (στ. 163-164).

Καλυψώ: Η μεγάλη της αγάπη για τον Οδυσσέα φανερώνεται στο ξέσπασμά της εναντίον των θεών (στ. 132-144) και στην προσπάθεια που κάνει να τον κρατήσει κοντά της προσφέροντάς του την αθανασία (στ. 229-230). Συμπεριφέρεται με πάθος, σαν ερωτευμένη γυναίκα.

Οδυσσέας: Στην αρχή (στ. 167-175) βρίσκεται σε άσχημη ψυχολογική κατάσταση. Περνά τον καιρό του δίπλα στη θάλασσα, με κλάματα και θρήνους. Παρουσιάζεται αδύναμος (στ. 171-172) και δύσπιστος απέναντι στην Καλυψώ (στ. 190-198). Αντιδρά έξυπνα και δεν συγκρίνει την Πινελόπη με τη νεράιδα (στ. 238-241). Είναι υπομονετικός, επίμονος και με μεγάλη ψυχική αντοχή (στ. 244-248), προκειμένου να γυρίσει στην πατρίδα του.

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΩΝ

- «ο Δίας που τα σύννεφα συνάζει» (στ. 25)
- «Κόρη, τι λόγος βγήκε από το στόμα σου ανεμπόδιστος» (στ. 26)
- «καλλίκομη νύφη» (στ. 35)
- «τον νόστο του καριερικού Οδυσσέα» (στ. 36)
- «ωραία σαντάλια ... θεσπέσια και χρυσά» (στ. 51-52)
- «της αιρύγητης θάλασσας» (στ. 60)
- «καλλίκομη νεράιδα» (στ. 66)
- «η Καλυψώ, αρχοντική θεά» (στ. 89, 96)
- «ψυχοπομπός κι αργοφονιάς» (στ. 106, 162, 165)
- «ο Δίας, που έχει σκουτάρι τη βροντή του» (στ. 116, 153)
- «ροδοδάχτυλη Αυγή» (στ. 135)
- «με τους ωραίους πλοκάμους» (στ. 139)
- «άκαρπο πέλαγος» (στ. 156)
- «σεβαστή νεράιδα» (στ. 165)
- «ουράνιοι θεοί» (στ. 186)

ΕΛΩΤΗΤΑ ΖΗ: {ΣΤΙΧΟΙ 252-552}

Ανάλυση Ενότητας

✓ Η ΣΧΕΔΙΑ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ Η ΤΡΙΚΥΜΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΝΑΥΑΓΙΟ

ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

- Στίχοι 252-289:** Η κατασκευή της σχεδίας.
- Στίχοι 290-310:** Η αναχώρηση του Οδυσσέα από την Ωγυγία.
- Στίχοι 311-420:** Ο Ποσειδώνας βλέπει τον Οδυσσέα. Η τρικυμία και το ναυάγιο. Οι συμβουλές της Λευκοθέης.
- Στίχοι 421-552:** Η σωτηρία του Οδυσσέα με τη βοήθεια της Αθηνάς.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Την επόμενη μέρα, αρχίζουν οι προετοιμασίες για την κατασκευή της σχεδίας. Η Καλυψώ βοηθάει τον Οδυσσέα, ο οποίος ετοιμάζει την αυτοσχέδια βάρκα του μέσα σε 4 μέρες. Την πέμπτη μέρα, η νεράιδα του δίνει τις απαραίτητες προμήθειες (φαγητά, νερό και κρασί) και ο Οδυσσέας αναχωρεί. Για 17 μέρες πλέει στη θάλασσα. Την δέκατη ογδοή μέρα, αντικρίζει τα βουνά της χώρας των Φαιάκων. Τότε, τον βλέπει ο Ποσειδώνας και φοβερά οργισμένος, σπικώνει τρικυμία. Η Λευκοθέη τον λυπάται και τον βοηθά δίνοντάς του συμβουλές και ένα άφθαρτο μαγνάδι (= μαντίλι). Ο Ποσειδώνας, βλέποντας τον Οδυσσέα να παλεύει μες τα κύματα, φεύγει ικανοποιημένος.

Την ίδια ώρα βρίσκει ευκαιρία η Αθηνά να επέμβει. Ήσυχάζει τους ανέμους κι έτσι ο Οδυσσέας κατορθώνει να κολυμπήσει μέχρι τις εκβολές ενός ποταμού. Εκεί, ικετεύει τον ποταμό να τον σώσει, εκείνος εισακούει την ικεσία του και ηρεμεί τα νερά του. Ο Οδυσσέας ρίχνει το μαγνάδι στο νερό και βγαίνει στη στεριά, όπου η Αθηνά του στέλνει λυτρωτικό ύπνο.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

στ. 259 (το) «σπειλιάρι» = χοντρό ξύλινο ραβδί, ρόπαλο. (Εδώ: ξύλινη λαβή τσεκουριού)

- στ. 265 «ουρανομήκης», -ης, -ες** = αυτός που εκτείνεται τόσο μακριά ή ψηλά, ώστε να δίνει την εντύπωση ότι φτάνει ως τον ουρανό
- στ. 273 «τα σοφιλιασε»:** ρ. σοφιλάζω = συναρμόζω, εφαρμόζω
- στ. 277 (η) «πλάθα»** = η σχεδία
- στ. 278 «τα ίκρια»** = σανίδες του καταστρώματος
- στ. 279 (η) «κουβέρτα»** = το κατάστρωμα
- στ. 280 (η) «αντένα»** = η κεραία του ιστού του πλοίου, στην οποία στερεώνονται τα πανιά του
- στ. 286 «τα ξάρπια»** = καραβόσκοινα για τη στροφή της αντένας
- στ. 304 «τον είχε ορμηνέψει»:** ρ. ορμηνεύω = καθοδηγά, συμβουλεύω κάποιον
- στ. 314 «κολώθηκε»** = θύμωσε, οργίστηκε, πικράθηκε
- στ. 325 (ο) «λεβάντες»** = ισχυρός ανατολικός άνεμος
- στ. 325 (ο) «πουνέντες»** = δυτικός άνεμος
- στ. 355 «ανέθλεψε»:** ρ. αναβλέπω = ξαναβλέπω/κοιτώ προς τα πάνω
- στ. 356 «κελάρυσε»:** ρ. κελαρύζω = (για νερό) ηχώ ευχάριστα καθώς κυλώ
- στ. 367 «καλλίσφυρη»** = με ωραίους αστραγάλους/με ωραία πόδια
- στ. 381 (το) «μαγνάδι»** = κάλυμμα της κεφαλής, μαντήλι
- στ. 406 (η) «θημωνιά»** = σωρός από στάχυα ή κόρτα χωρισμένα σε δεμάτια
- στ. 432 (η) «νηνεμία»** = απόλυτη ηρεμία του καιρού, άπνοια
- στ. 441 «όλος σπουδή»** = γεμάτος βιασύνη
- στ. 444 (ο) «γδούπος»** = υπόκωφος θόρυβος
- στ. 445 «τα ύφαλα»** = βράχια του βυθού
- στ. 447 (η) «αλισάκνη»** = λεπτό στρώμα από αλάτι
- στ. 449 «κάβοι»:** (ο) κάβος = απότομο και ψηλό ακρωτήριο
- στ. 470 (το) «κάπτος»** = κάθε θαλάσσιο θηλαστικό μεγάλου μεγέθους (π.χ. φάλαινα)
- στ. 473 (το) «μένος»** = η μανία, η οργή
- στ. 483 (το) «θαλάμι»** = η φωλιά υδρόβιων ζώων
- στ. 493 «καλλίρροος», -η, -ο** = αυτός που έχει καλό ρεύμα, που τα νερά του ρέουν κανονικά
- στ. 518 (ο) «σκοίνος»** = είδος φυτού
- στ. 519 (το) «αγιάζι»** = διαπεραστικό κρύο, υγρασία, πάχνη
- στ. 532 (το) «ξάγναντο»** = σημείο απ' όπου μπορεί κανείς να έχει πανοραμική θέα ενός τόπου
- στ. 551 (ο) «κάματος»** = κούραση

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

«Πούλια» (στ. 300): Ο αστερισμός των Πλειάδων.

«Βουκόλος» (στ. 301): Ο αστερισμός του Βοώτη, που δύει αργά τα ξημερώματα.

«Σόλυμοι» (στ. 313): Πολεμοχαρής λαός της Μ. Ασίας.

«Ινώ ... Λευκοθέη» (στ. 367-368): Η Ινώ ή Λευκοθέη ήταν κόρη του Κάδμου και αδερφή της Σεμέλης (η μητέρα του Διόνυσου).

«Κάδμος» (στ. 367): Ο μυθικός ιδρυτής της Θήβας.

«Αιγές» (στ. 420): Σύμφωνα με μια άποψη, είναι υποί κοντά στην Εύβοια ή μεταξύ Τίνου και Χίου. Άλλοι πιστεύουν ότι είναι η Κάρυστος της Εύβοιας ή ότι βρίσκεται στην Αχαΐα. Μάλλον πρόκειται για φανταστική πόλη, αφού λέγεται ότι εκεί είχε το παλάτι του ο Ποσειδώνας.

«Αμφιρίτη» (στ. 471): Νηροίδα, σύζυγος του Ποσειδώνα.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- **«κλαμύδα και κιπώνα» (στ. 253), «ρούχο κάτασπρο, μακρύ, χαρπωμένο, αραχνούφαντο και zώστικε στη μέση της zώνης χρυσή κι ωραία, ρίκνοντας στο κεφάλι της μαντίλι» (στ. 254-256):** πληροφορούμαστε για διάφορα είδη ένδυσης.
- Στους **στ. 258-287** παίρνουμε πληροφορίες για τη ναυπηγική τέχνη, καθώς παρακολουθούμε τον Οδυσσέα να κατασκευάζει μια ξύλινη σχεδία.
- Στους **στ. 300-306** μαθαίνουμε πώς υπολόγιζαν οι ναυτικοί της εποχής την πορεία τους, με βάση τη θέση των αστεριών.
- **«ένα ασκί, μαύρο κρασί γιορμάτο ... πολλά» (στ. 293-295)**
- **«του τάφου τα κτερίσματα» (στ. 343):** ταφικό έθιμο

ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

Πλαπιά παρομοίωση

στ. 362-366: Οι άνεμοι που πηγαινοφέρνουν τη σχεδία παρομοίαζονται με το χειμερινό βοριά που σαρώνει στον κάμπο αγκάθια. Η ανάλυση της παρομοίωσης:

- α) αναφορικό μέρος: «Πώς ο χειμερινός ... ένα πράμα» (στ. 362-363).
- β) δεικτικό μέρος: «έτσι και τη σχεδία ... ο πουνέντες» (στ. 364-366).
- γ) κοινός όρος: η ορμή και δύναμη του ανέμου.

στ. 405-406: Τα μαδέρια σκορπίζονται σαν τα άχυρα της θημωνιάς. Η ανάλυση της παρομοίωσης:

- α) αναφορικό μέρος: «Πώς άνεμος ... της θημωνιάς» (στ. 405-406).
- β) δεικτικό μέρος: «έτσι σκορπίστηκαν και τα μακριά μαδέρια» (στ. 406).
- γ) κοινός όρος: η ισχύς του ανέμου και του κύματος.

στ. 435-441: Η αγαλλίαση που ένιωσε ο Οδυσσέας όταν αντίκρισε τη στεριά παρομοιάζεται με την αγαλλίαση που νιώθουν τα παιδιά όταν βλέπουν τον άρρωστο πατέρα να γίνεται καλά. Η ανάλυση της παρομοίωσης:

- α) αναφορικό μέρος: «Πώση ... αγάλλεται» (στ. 435-440).
- β) δεικτικό μέρος: «τόση αγαλλίαση ... της δασωμένης» (στ. 440-441).
- γ) κοινός όρος: η ένταση των συναισθημάτων.

στ. 483-486: Ο ποιητής παρομοιάζει τις κολλημένες σάρκες των χεριών του Οδυσσέα στα βράχια, με τα κολλημένα χαλίκια στης θηλές του χταποδιού. Η ανάλυση της παρομοίωσης:

- α) αναφορικό μέρος: «Πώς όταν ξεκολλούν ... πυκνά χαλίκια» (στ. 483-484).
- β) δεικτικό μέρος: «παρόμοια μείναν ... στα βράχια» (στ. 485-486).
- γ) κοινός όρος: η μεγάλη πίεση.

στ. 546-549: Ο Οδυσσέας, καθώς είναι σκεπασμένος με φύλλα, παρομοιάζεται με δαυλό κρυμμένο σε μαύρη στάχτη. Η ανάλυση της παρομοίωσης:

- α) αναφορικό μέρος: «Πώς κάποιος ... ν' ανάβει» (στ. 546-548).
- β) δεικτικό μέρος: «με ένα δαυλό παρόμοιος ... φύλλα» (στ. 549).
- γ) κοινός όρος: η ολοκληρωτική κάλυψη το δαυλού και του σώματος του Οδυσσέα.

Μοτίβο παραμυθιού: στους στ. 381-386 υπάρχει το μοτίβο του μαγικού αντικειμένου (μαντίλι) που δίνεται ως φυλακτό στον ήρωα. Το μοτίβο αυτό έχει περάσει σε πολλά παραμύθια και λαικές διηγήσεις.

Εσωτερικός μονόλογος: Ο Οδυσσέας συνομιλεί με τον εαυτό του. Με τον τρόπο αυτό, τα συναισθήματα του ήρωα φαίνονται πιο αληθινά και οι σκέψεις του περισσότερο αυθεντικές. Στην ενότητα υπάρχουν δύο μονόλογοι του ήρωα στους στ. 329-345 και στους στ. 393-401.

Συστολή του χρόνου (= όταν ο ποιητής αναφέρεται συνοπτικά σε γεγονότα που έχουν μεγάλη διάρκεια).

στ. 258-289: σε 32 στίχους ο ποιητής περιγράφει την κατασκευή της σχεδίας που κράτησε 4 μέρες.

στ. 300-307: σε 8 στίχους καλύπτεται ένα διάστημα 17 ημερών.

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΜΟΤΙΒΑ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

- «όπου του μέλλεται πως θα ξεφύγει ... συμφοράς» (**στ. 318-319**), «όπου η μοίρα σου σου γράφει να γλιτώσεις» (**στ. 380**): Στους στίχους αυτούς βλέπουμε ότι ο ομηρικός άνθρωπος πίστευε ότι η μοίρα καθορίζει το θάνατο των ανθρώπων.
- «Ευτυχισμένοι ... ανίκουστου θανάτου» (**στ. 336-344**): Στην Οδύσσεια συχνά συνδέεται η ανθρώπινη ευτυχία με τον ευτυχισμένο θάνατο. Καλότυχος θεωρείται όποιος έχει καλό τέλος, πρωικό θάνατο. Εδώ ο Οδυσσέας εύχεται να είχε πεθάνει στην Τροία, ένδοξα, πάνω στη μάχη και να του είχαν αποδοθεί οι πρέπουσες τιμές.
- «επάκουσε ... ποταμέ βασιλικέ μου» (**στ. 497**): οι αρχαίοι Έλληνες θεοποιούσαν τους ποταμούς.
- Στην ενότητα υπάρχουν τα εξής παραδείγματα **ανθρωπομορφισμού των θεών**:
στ. 315-316: ο Ποσειδώνας, αν και θεός, αγνοεί τις εξελίξεις σχετικά με το θέμα του Οδυσσέα.
στ. 320-415: η εμπαθής και εκδικητική συμπεριφορά του Ποσειδώνα παραπέμπει σε ανθρώπινες αντιδράσεις

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ – ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

(ΗΡΩΩΝ ΚΑΙ ΘΕΩΝ)

Καλυψώ: Η νεράιδα, παρά τον ψυχικό της πόνο, βοηθάει τον Οδυσσέα να κατασκευάσει τη σχεδία, του δίνει προμήθειες για το ταξίδι και τον συμβουλεύει, αποδεικνύοντας έτσι έμπρακτα την αγάπη που νιώθει γι' αυτόν.

Οδυσσέας: Μόλις ξεσπά η τρικυμία, ο Οδυσσέας απελπίζεται κι εύχεται να είχε πεθάνει ένδοξα, στο πεδίο της μάχης. Η αντίδρασή του είναι φυσιολογική και ανθρώπινη. Γρήγορα όμως ξαναβρίσκει το θάρρος του κι αγωνίζεται μέχρι τέλους, με τη βούθεια βέβαια της Αθηνάς και της Λευκοθέης.

Ποσειδώνας: Αρχικά νιώθει έκπληξη, καθώς βλέπει τον Οδυσσέα να ταξιδεύει (στ. 315-319). Έπειτα, γεμάτος οργή, στέλνει μια φοβερή τρικυμία. Ο θεός κάνει κατάχρηση της δύναμής του και παρουσιάζεται μικροπρεπής κι εκδικητικός για μια ακόμη φορά μέσα στην Οδύσσεια.

Λευκοθέη: Είναι συμπονετική (στ. 373-374), εμψυχώτρια (στ. 375, 380) και βοηθός

(στ. 376-387) του Οδυσσέα. Παρουσιάζεται ως η αντίθετη δύναμη προς τον Ποσειδώνα.

Αθηνά: Είναι η συμπαραστάτης του Οδυσσέα, η προστάτιδα δύναμη που, με τις επεμβάσεις της (στ. 421-424, 550-552) βγάζει τον Οδυσσέα από τη δύσκολη θέση.

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΩΝ

- «Μόλις πήρε να χαράζει, φάνηκε ροδοδάχτυλη η Αυγή» (στ. 251)
- «μεγαλόψυχος Οδυσσέας» (στ. 257)
- «Καλυψώ θεόμορφη» (στ. 267, 272, 284, 290, 304)
- «θείος Οδυσσέας» (στ. 297, 426, 542)
- «μέγιας Ποσειδώνων» (στ. 312)
- «μαύρη μοίρα» (στ. 320)
- «ευρύχωρη Τροία» (στ. 338)
- καλλίσφυρη Ινώ» (στ. 367)
- «κοσμοσείστης Ποσειδώνων» (στ. 373, 403)
- «μπλάθι πέλαγος» (στ. 385)
- «ψαροτρόφο πέλαγο» (στ. 367)
- «η Αθηνά, τα μάτια λάμποντας» (στ. 477)
- «αθάνατοι θεοί» (στ. 500)

**ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΞΑΣΚΗΣΗ
ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ**

ΕΝΔΗΤΗΤΑ 1Η

ΑΣΚΗΣΗ 1η: Σε ποιες περιπτώσεις τα λόγια του Δία μας προϊδεάζουν για γεγονότα που θα συμβούν αργότερα; Για ποια γεγονότα μας προϊδεάζουν;

ΑΣΚΗΣΗ 2η: Να επιλέξετε τη σωστή απάντηση:

Σωστό Λάθος

a. Στους στ. 59-61 ο Ερμής παρομοιάζεται	☐	☒
με πατέρα που συμπεριφέρεται με γλυκύπιτα στα παιδιά του.		
b. Τα λόγια της Καλυψώς στους στ. 159-161 μας	☐	☒
προϊδεάζουν για το διάλογο με τον Οδυσσέα που θα ακολουθήσει.		
c. Η αμβροσία καθόριζε το θάνατο των ανθρώπων.	☒	☐
d. Ο όρκος είχε δεσμευτική σημασία.	☐	☒
e. Ο Οδυσσέας είναι ευτυχισμένος κοντά στην Καλυψώ.	☒	☐

ΑΣΚΗΣΗ 3η: Να επισημάνετε τα σημεία του κειμένου στα οποία φαίνεται ο ανθρωπομορφισμός των θεών. Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

ΕΝΔΗΤΗΤΑ 2Η

ΑΣΚΗΣΗ 4η: Να αναλύσετε τις παρομοιώσεις των στ. 405-406 και 435-441.

ΑΣΚΗΣΗ 5η: Να χαρακτηρίσετε τον Ποσειδώνα.

Οι απαντήσεις στα ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΞΑΣΚΗΣΗ – ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ παρατίθενται στο τέλος του βιβλίου σελ. 361.

**ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ
του σχολικού βιβλίου**

ΕΡΩΤΗΣΗ 1n: *Αφού θυμηθείτε την απόφαση που πήραν οι θεοί στην α' «αγορά» τους, το σχέδιο της Αθηνάς και τον τρόπο που εφαρμόστηκε αυτό στις ραψωδίες α-δ, να περιγράψετε ποια καινούργια στοιχεία προκύπτουν σχετικά με το νόστο του Οδυσσέα από τη β' «αγορά» των θεών και για ποια γεγονότα μας προετοιμάζει αυτή.*

Απάντηση:

- Στην α' «αγορά» τους, οι θεοί αποφάσισαν ότι είναι καιρός να επιστρέψει ο Οδυσσέας στην πατρίδα του. Το σχέδιο της Αθηνάς ήταν: I) να σταλεί ο Ερμής στην Ωγυγία, για να μεταφέρει στην Καλυψώ την απόφαση των θεών, II) να ταξιδέψει η ίδια στην Ιθάκη, για να εμψυχώσει τον Τηλέμαχο, ώστε να συγκαλέσει συνέλευση των Ιθακοίων και να ταξιδέψει στην Πύλο και τη Σπάρτη, αναζητώντας πληροφορίες για τον πατέρα του.
- Στη ραψ. α η Αθηνά πραγματοποιεί το II μέρος του σχεδίου, στη ραψ. β περιγράφεται η συνέλευση των Ιθακοίων, στη ραψ. γ ο Τηλέμαχος και η Αθηνά - Μέντορας βρίσκονται στην Πύλη και στη ραψ. δ ο Τηλέμαχος πηγαίνει στη Σπάρτη.
- Τα νέα στοιχεία για το νόστο του Οδυσσέα που προκύπτουν από τη β' «αγορά» των θεών είναι τα εξής:
 - α) στ. 28: Ο Οδυσσέας, γυρίζοντας, θα πάρει εκδίκηση από τους μνηστήρες.
 - β) στ. 36-37: Θα επιστρέψει κωρίς συνοδεία.
 - γ) στ. 38-39: Θα φτάσει στη Σχερία, αφού ταλαιπωρηθεί για 20 μέρες.
 - δ) στ. 41-43: Οι Φαίακες θα τον τιμήσουν σαν θεό και θα τον στείλουν με καράβι και δώρα στην πατρίδα του.
- Η β' «αγορά» των θεών μας προετοιμάζει για την ασφαλή επιστροφή του Τηλέμαχου στην Ιθάκη (στ. 29-32), για το ταξίδι του Οδυσσέα στη Σχερία και για το γυρισμό του στην Ιθάκη (στ. 37-49).

ΕΡΩΤΗΣΗ 2n: *Αφού περιγράψετε τις εντολές που δίνει ο Δίας στον Ερμή για την Καλυψώ, τις εντολές που δίνει ο Ερμής στην Καλυ-*

ψώ και τι τελικά ανακοινώνει η Καλυψώ στον Οδυσσέα, να συζητήσετε γιατί κάθε πρόσωπο αλλάζει, λίγο πί πολύ, πις εντολές που πήρε αλλά και τη συμπεριφορά του ανάλογα με το πρόσωπο στο οποίο απευθύνεται.

Απάντηση:

Ο Δίας δίνει εντολή στον Ερμή να ανακοινώσει στην Καλυψώ την απόφαση των θεών να φτάσει ο Οδυσσέας στη Σχερία, αφού ταλαιπωρηθεί για 20 μέρες. Ο Ερμής, επικαλούμενος την ισχύ του Δία και της μοίρας (στ. 109-124), λέει στην Καλυψώ ότι κανείς δεν μπορεί πια να εμποδίζει το νόστο του ήρωα. Η Καλυψώ δεν αναφέρει στον Οδυσσέα τη συνάντησή της με τον Ερμή, αλλά παρουσιάζει ως δική της την απόφαση των θεών να τον αφήσουν ελεύθερο (στ. 177-178).

Κάθε πρόσωπο αλλάζει τις εντολές που πήρε και τη συμπεριφορά του, ανάλογα με το πρόσωπο στο οποίο απευθύνεται. Ο Ερμής προσπαθεί να αποτινάξει από πάνω του κάθε ευθύνη και να παρουσιάσει την απόφαση των θεών ως απαράβατη επιταγή της μοίρας, γιατί δεν θέλει να στενοχωρίσει την Καλυψώ. Έτσι, ενώ εμφανίζεται υπάκουος και σιωπηλός μπροστά στο Δία, αλλάζει συμπεριφορά απέναντι στην Καλυψώ και την προσεγγίζει με φιλικό τρόπο. Η Καλυψώ παρουσιάζει ως δική της την απόφαση των θεών, κάνοντας μια τελευταία προσπάθεια να κρατήσει τον Οδυσσέα κοντά της. Θέλει να φανεί καλή και διαλλακτική στα μάτια του αγαπημένου της.

ΕΡΩΤΗΣΗ 3n: *Να συζητήσετε αν η απόφαση για το νόστο του Οδυσσέα είναι απόφαση των Ολυμπίων θεών, της Καλυψώς ή του Οδυσσέα. Κατά τη συζήτηση να τεκμηριώνετε τις απόψεις σας με σποικεία από το κείμενο.*

Απάντηση:

Η απόφαση για το νόστο του Οδυσσέα είναι απόφαση των Ολύμπιων θεών, όπως φαίνεται στους στ. 27-28, όπου ο Δίας υπενθυμίζει στην Αθηνά ότι εκείνη αποφάσισε την επιστροφή του ήρωα και στον σ. 35 όπου ο Δίας παραγγέλλει στον Ερμή να μεταφέρει στην Καλυψώ την εντολή των θεών για το νόστο του Οδυσσέα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 4n: *Οι αρχαίοι πίστευαν ότι οι θεοί τους όχι μόνο μπορούσαν να εμφανιστούν με μορφή κάποιου ανθρώπου, αλλά και όπεικαν ανθρώπινες ιδιότητες, συμπεριφορά και συνήθειες ανθρώπων.*

Αφού περιγράψετε ιδιότητες, συνήθειες, συμπεριφορές της

Καλυψώς και του Ερμή, οι οποίες είναι ανθρώπινες, να συζητήσετε αυτήν την ανθρωπομορφική αντίληψη των αρχαίων για τους θεούς.

Απάντηση:

Η Καλυψώ υφαίνει στον αργαλειό της τραγουδώντας σαν θνητή γυναίκα (στ. 71), φιλοξενεί τον Ερμή σύμφωνα με το τυπικό της ανθρώπινης φιλοξενίας (στ. 98-105), ξεσπάει οργισμένη εναντίον των θεών (στ. 132-134) και νιώθει για τον ήρωα πάθος, έρωτα και αγάπη, ανθρώπινα δηλαδή συναισθήματα. Ο Ερμής στους στ. 85-88 εντυπωσιάζεται από την ομορφιά του τοπίου της Ωγυγίας, σαν να ήταν θνητός και γενικά όλη του η στάση (υπακοή προς το Δία, φιλική διάθεση απέναντι στην Καλυψώ) ταιριάζουν σε ανθρώπους κι όχι σε θεούς.

(Για την ανθρωπομορφική αντίληψη των αρχαίων για τους θεούς βλ. ραψ. α, ενότητα 1n, ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ/MOTIVA ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ (στ. 23).

ΕΡΩΤΗΣΗ 5n: *Ο Οδυσσέας με την απόφασή του να αφίσει την Ωγυγία, για να επιστρέψει στην Ιθάκη, θυσιάζει όσα του πρόσφερε η θεά Καλυψώ. Τι πρόσφερε η θεά στον Οδυσσέα για να τον κρατήσει κοντά της και τη επέλεξε εκείνος; Πώς εξηγείτε την επιλογή του;*

Απάντηση:

Η Καλυψώ, για να κρατήσει κοντά της τον Οδυσσέα, του προσέφερε: α) διαμονή σ' έναν πανέμορφο τόπο (στ. 72-84), β) την αγάπη και τη φροντίδα της (στ. 151), γ) την αθανασία και την αιώνια νεότητα (στ. 152, 230). Ο Οδυσσέας επέλεξε να γυρίσει στην Ιθάκη και στην Πηνελόπη, αρνούμενος τα θεϊκά προνόμια. Η επιλογή του εξηγείται από την αγάπη που νιώθει για την πατρίδα και για την οικογένειά του. Προτιμά να επιστρέψει στον ανθρώπινο κόσμο, στον οποίο ανήκει.

ΕΡΩΤΗΣΗ 6n: *Να συζητήσετε αν τα λόγια που λέει ο Οδυσσέας του ποιήματος του Λευτέρη Αλεξίου «Ο Οδυσσέας στην Καλυψώ» και του ποιήματος «Καλυψώ» του Γιάννη Τζανή (θα τα βρείτε στο Παράρτημα σ. 436) εκφράζουν και τον ομπρικό Οδυσσέα.*

Απάντηση:

Στο ποίημα του Λ. Αλεξίου και στο ποίημα του Γ. Τζανή αναγνωρίζουμε τον ήρωα της Οδύσσειας. Ο Οδυσσέας αρνείται τη θεϊκή ομορφιά και την αθανασία και επιλέγει

τη θνητή του υπόσταση («μα εντός μου εμένα αίμα θνητό κυλάει/του θανάτου η μοίρα είναι στα κόκαλά μου ριζωμένη»).

ΕΡΩΤΗΣΗ 7n: *Να περιγράψετε τον τρόπο με τον οποίο ο ποιητής περιγράφει το νησί και τη σπηλιά, προσέχοντας ιδιαιτέρως:*
a. τη θέση του Ερμή στο χώρο και το οπικό του πεδίο και
b. τη δημιουργία εικόνων στην περιγραφή.

Απάντηση:

- Ο ποιητής περιγράφει το νησί και τη σπηλιά της Καλυψώς μέσα από τα μάτια του Ερμή. Καθώς κινείται ο θεός στο χώρο, αλλάζει και το οπικό του πεδίο: βλέπει τη σπηλιά συνολικά (στ. 66) → προχωρεί και το βλέμμα του επικεντρώνεται στο εσωτερικό της σπηλιάς (στ. 67-71) → στρέφει τη ματιά του γύρω, κοντά στη σπηλιά (στ. 72-76) → το βλέμμα του επικεντρώνεται στην κληματαριά και στις κρήνες (στ. 77-80) → κοιτάζει μακριά, αγκαλιάζοντας με το βλέμμα του τα λιβάδια.
- Για τις εικόνες που δημιουργούνται βλ. ραψ. ε, Ενότητα 1n, ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ, εικόνες.

ΕΡΩΤΗΣΗ 8n: *Να περιγράψετε τη συμπεριφορά και την ψυχική κατάσταση του Ερμή, της Καλυψώς και του Οδυσσέα, λαμβάνοντας υπόψη και το χώρο μέσα στον οποίο κινούνται/δρουν τα πρόσωπα αυτά (νησί - σπηλιά Καλυψώς).*

Απάντηση:

Ο Ερμής, βλέποντας το τοπίο γύρω από τη σπηλιά της Καλυψώς, μένει κατάπληκτος και θαυμάζει την παραδεισένια ομορφιά (στ. 85-88). Όταν μπαίνει στο εσωτερικό της σπηλιάς, προσγειώνεται στην πραγματικότητα κι εκτελεί την αποστολή του.

Η Καλυψώ αρχικά είναι ευτυχισμένη, καθώς υφαίνει τραγουδώντας στη σπηλιά της (στ. 70-71). Μετά την άφιξη του Ερμή, οργίζεται με τους θεούς (στ. 132-134), αλλά τελικά συμμορφώνεται στην απόφασή τους (στ. 159-161). Βγαίνοντας από τη σπηλιά, πλησιάζει λυπημένη τον Οδυσσέα και του ανακοινώνει ότι είναι ελεύθερος να φύγει (στ. 177-187). Όταν επιστρέφουν στη σπηλιά, η Καλυψώ είναι ιδιαίτερα περιποιητική (στ. 214-221) σε μια τελευταία προσπάθεια να τον κρατήσει κοντά της (στ. 223-235).

Ο Οδυσσέας κάθεται στο περιγιάλι και κλαίει κοιτώντας το πέλαγος (στ. 167-176). Όταν η Καλυψώ του ανακοινώνει την απόφασή της, αυτός εκπλήσσεται και αμφιβάλλει (στ. 188-198).

Μέσα στη σπηλιά, ο Οδυσσέας δέχεται τις περιποιήσεις της νεράιδας (στ. 220-221) και συζητάει μαζί της. Κατά τη διάρκεια της συζήτησης αποδεικνύει τη σύνεση και την εξυπνάδα του, μιλώντας με κολακευτικά λόγια (στ. 237-241) και λογικά επιχειρήματα (στ. 242-243), ενώ παράλληλα δείχνει την τόλμη και την υπομονή του (στ. 244-248).

ΕΡΩΤΗΣΗ 9n: *Αφού διαβάσετε τους σπίκους ε 66-85 και το ποίημα του Άγγελου Σικελιανού «Το τραγούδι της Καλυψώς» (θα το βρείτε στο Παράρτημα σσ. 437-8), να καταγράψετε εικόνες από την περιγραφή του υποιού της Καλυψώς και στα δύο κείμενα και να επισημάνετε τις αισθήσεις που ενεργοποιεί κάθε εικόνα.*

Απάντηση:

Στους στ. ε 67-69 η εικόνα της φωτιάς ενεργοποιεί την όραση και την όσφρηση (το καμμένο ξύλο μοσχοβολάει). Στους στ. ε 70-71 η εικόνα της Καλυψώς στον αργαλειό ενεργοποιεί την όραση και την ακοή (τραγουδάει). Στους στ. ε 72-82 η εικόνα του τοπίου γύρω από τη σπηλιά ενεργοποιεί την όραση, την όσφρηση (στ. 73: «κυπαρίσσια μοσχομυριστά») και την ακοή (ακούμε τα πουλιά που κελαπδούν και τα νερά που τρέχουν από τις κρήνες).

Στο ποίημα του Α. Σικελιανού στους στ. 1-4 η εικόνα της σπηλιάς ενεργοποιεί την όσφρηση (στ. 2: «ευωδιά»). Στους στ. 5-8 η εικόνα της Καλυψώς ενεργοποιεί την όραση (πλέκει τις πλεξούδες) και την ακοή (τραγουδάει). Στους στ. 9-28 τα παιχνιδίσματα της αχίδας και της πεταλούδας ενεργοποιούν την όραση. Στους στ. 29-32 η εικόνα του κύματος ενεργοποιεί την όραση και την ακοή (ακούμε τον παφλασμό των κυμάτων). Στους στ. 33-36 το τραγούδι της θεάς ενεργοποιεί την ακοή και στους στ. 37-40 η εικόνα των ελαφιών και των πουλιών ενεργοποιεί την όραση.

ΕΡΩΤΗΣΗ 10n: *Αφού μελετήσετε το ποίημα «Ραψωδία» του Κωστή Παλαμά (βλ. στο παράρτημα σσ. 438-9),*

- να αναζητήσετε αναφορές του ποιήματος αυτού στην ενότητα ε 1-251 της Οδύσσειας και να τις καταγράψετε.
Μπορείτε να οργανώσετε την απάντησή σας σε πίνακα με δύο στήλες: στην πρώτη θα σημειώνετε τους σπίκους του ποιήματος αυτού και στη δεύτερη τους αντίστοιχους σπίκους της Οδύσσειας.*

- Να περιγράψετε τον αντίκτυπο που είχε στην ψυχή του*

μικρού μαθητή π Οδύσσεια και την επίδραση που άσκησε στη ζωή του.

Απάντηση:

a.	ΣΤΙΧΟΙ ΤΗΣ «ΡΑΨΩΔΙΑΣ» ΤΟΥ Κ. ΠΑΛΑΜΑ	ΣΤΙΧΟΙ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ ε 1-251
	στ. 12-13: «στη σπηλιά ... κυπαρίσσια»	στ. 72-73: «γύρω από τη σπηλία ... μυριστά»
	στ. 14-15: «στη σπηλιά ... του κέδρου»	στ. 68-69: «Μοσκοβόλαγε ... θούγια»
	στ. 16: «η Καλυψώ η λαμπρόμαλλο»	στ. 66: «καλλίκομη νεράιδα»
	στ. 17-18: «με τη χρυσή σαΐτα ... καλλίφωνα»	στ. 70-71: «να τραγουδά ... χρυσή σαΐτα»
	στ. 20-24: «ω λατρεμένοι ... θνητοί»	στ. 132-134: «άσπλαχνοι ... μαζί του»
	στ. 31-34: «ο ναυαγός ... πελάγο»	στ. 92-95: «τον μεγαλόψυχο ... πέλαγος»
	στ. 35-36: «κι ο άσπρος γλάρος ... ψάρια»	στ. 59-61: «σαν το γλάρο ... νερό»

- b. Η ακρόαση της Οδύσσειας γέμισε με χαρά το μικρό μαθητή κι έδωσε ώθηση στη φαντασία του. Ακούγοντας το ποίημα όλα άλλαξαν, η πραγματικότητα μεταμορφώθηκε. Το παιδί έβλεπε πια το θρανίο σαν θρόνο παλατιού, το δάσκαλο σαν προφήτη. Η φτωχοπούλα χώρα έγινε το πανέμορφο νησί της Καλυψώς και η καρδιά του αγοριού γέμισε μουσική.

ΕΡΩΤΗΣΗ 11η: *Αφού λάβετε υπόψη σας το κείμενο της ραψ. ε 1-251 και τις περιληπτικές αναδιηγήσεις των ραψ. δ και ε, να εντάξετε το κείμενο της ενόπιτας αυτής στη μεγάλη αφηγηματική ενόπιτα στην οποία ανήκει και να συντάξετε ένα κείμενο 80-100 λέξεων με το οποίο θα αφηγείστε τα αμέσως προηγούμενα και τα αμέσως επόμενα.*

Απάντηση:

Το κείμενο της ραψ. ε 1-251 ανήκει στη μεγάλη αφηγηματική ενόπιτα που

ονομάζουμε «Φαιακίδα». Στην προηγούμενη μεγάλη αφηγηματική ενότητα, την «Τηλεμάχεια» υλοποιήθηκε το β' μέρος του σχεδίου της Αθηνάς, σχετικά με την αναζήτηση του Οδυσσέα, ενώ στη ραψωδία ε αρχίζει να υλοποιείται το α' μέρος του σχεδίου της, σχετικά με την επιστροφή του ήρωα.

Στη ραψωδία δ ο Τηλέμαχος βρίσκεται στη Σπάρτη, ενώ την ίδια ώρα στην Ιθάκη οι μνηστήρες σχεδιάζουν τη δολοφονία του. Η Πηνελόπη μαθαίνει για το ταξίδι του γιού της και για τα σχέδια των μνηστήρων και γεμίζει απόγνωση. Η Ευρύκλεια την καθησυχάζει, ενώ η Αθηνά της στέλνει ένα γλυκό όνειρο. Στη ραψωδία ε (στ. 252-552) ο Οδυσσέας κατασκευάζει μια σχέδια και ταξιδεύει στο πέλαγος μέχρι που τον βλέπει ο Ποσειδώνας και του στέλνει μια φοβερή τρικυμία. Με τη βούθεια της Λευκοθέης και της Αθηνάς, ο Οδυσσέας κατορθώνει να φτάσει σώος στο νησί των Φαιάκων.

ΕΡΩΤΗΣΗ 12n: *Να περιγράψετε και να αξιολογήστε τις γνώσεις και τις ικανότητες ναυπηγικής και ναυσιπλοΐας του Οδυσσέα και ειδικότερα την ικανότητά του να αντιμετωπίσει την τρικυμία.*

Απάντηση:

Στην ενότητα αυτή ο Οδυσσέας αποδεικνύει τις γνώσεις του στον τομέα της ναυπηγικής και της ναυσιπλοΐας. Οι ναυπηγικές του ικανότητες φαίνονται στο ότι κατασκευάζει μόνος του τη σχεδία (στ. 269-289) και μάλιστα σε 4 μόνο μέρες. Ο Οδυσσέας κατέχει και τα μυστικά της ναυσιπλοΐας, αφού κατόρθωσε να αντιμετωπίσει τη φοβερή τρικυμία με επιμονή και ψυχραιμία που ταιριάζει σε έμπειρο ναυτικό (στ. 355-360, 395-401). Σημαντική βούθεια και στις δύο περιπτώσεις του παρέχει η Καλυψώ, δίνοντάς του εργαλεία και υλικά για τη σχεδία (στ. 258-266, 272, 284) και συμβουλές για την ποντοπορία (σ. 300-306).

ΕΡΩΤΗΣΗ 13n: *Αφού περιγράψετε και αξιολογήσετε τις ενέργειες που κάνει ο Οδυσσέας προκειμένου να σωθεί από την τρικυμία και τις ενέργειες των θεών, να συνηπίσετε πού οφείλεται η σωτηρία του.*

Απάντηση:

Στους στ. 355-360 ο Οδυσσέας, μετά την πρώτη έκπληξη και τη λιποψυχία του μπροστά στην τρικυμία, ξαναβρίσκει δύναμη κι αρπάζεται από τη σχεδία. Στους στ. 390-401, παρά τη συμβουλή της Λευκοθέης να εγκαταλείψει τη σχεδία και να κολυμπήσει, ο ήρωας σκέφτεται να ακολουθήσει άλλη τακτική και να κρατηθεί από αυτή, όσο αντέχουν τα μαδέρια. Στους στ. 407-412, μετά το τεράστιο κύμα, ο Οδυσσέας καθαλικεύει έναν κορμό κι ακολουθεί τις συμβουλές της Λευκοθέης (ζώνεται το μαγνά-

δι και κολυμπά). Στους στ. 443-473, βλέποντας ότι δεν υπάρχει τρόπος να βγει στη στεριά, βάζει μπρος τη λογική του να βρει κάποια λύση. Στους στ. 478-480 μαζεύει τη δύναμή του και πάνεται από το βράχο, ώσπου να περάσει το μεγάλο κύμα. Τέλος, στους στ. 489-504 καταλαβαίνει ότι το στόμα του ποταμού είναι ο καλύτερος τόπος για να βγει στη στεριά και απευθύνει ικεσία στον ποταμό.

Η σωτηρία του Οδυσσέα οφείλεται στην επέμβαση της Αθηνάς (στ. 421-426, 477, 488), στις συμβουλές και στη βοήθεια της Λευκοθέης (στ. 373-387), στην επιμονή, την ψυχραιμία, την υπομονή και το θάρρος του.

ΕΡΩΤΗΣΗ 14n: *Tην Οδύσσεια χαρακτηρίζει ο ανθρωποκεντρισμός, δηλαδή η αντίληψη ότι το κέντρο και ο σκοπός του κόσμου είναι ο άνθρωπος, όπι όλα πρέπει να οδηγούν στο καλό του ανθρώπου· ανθρωποκεντρικός είναι ο πολιτισμός που προβάλλει ως αξία τον άνθρωπο, τις ικανότητές του.*

Να συζητήσετε τον ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα της Οδύσσειας με βάση την ε ραψωδία, λαμβάνοντας υπόψη σας κατά τη συζήτηση: α) πις συνθήκες κάτω από τις οποίες παίρνει την απόφαση ο Οδυσσέας και επομένως και τη σημασία που έχει η απόφασή του αυτή, β) την κατασκευή της σκεδίας, γ) τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζει την τρικυμία ο Οδυσσέας.

Απάντηση:

Στη ραψωδία ε διακρίνουμε τον ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα της Οδύσσειας. Ο ποιητής τοποθετεί τον άνθρωπο στο κέντρο του κόσμου, πράγμα που φαίνεται:

- Από την απόφαση του Οδυσσέα να επιστρέψει στον ανθρώπινο κόσμο παρά τις θελητικές προσφορές της Καλυψώ. Ο ήρωας επιλέγει να ζήσει εκεί που ανήκει, σε έναν πολιτισμό που έχει ως πυρήνα του τον άνθρωπο με τις χαρές (πατριδιοικογένεια) και τις λύπες του (βάσανα-γηρατειά-θάνατος).
- Η ίδια ανθρωποκεντρική αντίληψη κυριαρχεί και στη σκονή της κατασκευής της σκεδίας, καθώς ο ποιητής παρουσιάζει τον Οδυσσέα να δημιουργεί σε πολύ λίγο χρόνο (4 ημέρες) το μέσο για την ελευθερία του.
- Ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζει την τρικυμία ο Οδυσσέας προβάλλει με τον καλύτερο τρόπο τον ανθρωποκεντρισμό του έπους. Ο ήρωας κατορθώνει να βγει ζωντανός από την πιο άγρια αναμέτρηση με τον Ποσειδώνα και με τα στοιχεία της φύσης.

ΕΡΩΤΗΣΗ 15n: *Η παρομοίωση είναι σχήμα λόγου κατά το οποίο για να κατανοήσουμε την ιδιότητα ενός προσώπου, ενός πράγματος, μιας ιδέας, το συσκεπίζουμε με κάπι άλλο πολύ γνωστό που έχει την ίδια ιδιότητα σε μεγαλύτερο βαθμό. Η σύγκριση γίνεται με πις παρομοιαστικές λέξεις σαν, καθώς, όπως, ... (Λεξικό Ιδρύματος Τριανταφυλλίδην).*

Όταν αναλύουμε μια παρομοίωση, 1. προσδιορίζουμε:

a) το αναφορικό μέρος της παρομοίωσης (την εικόνα) που εισάγεται με λέξεις όπως: σαν, όπως, πώς, καθώς...

b. το δεικτικό μέρος της παρομοίωσης (την αφήγηση) που εισάγεται με λέξεις όπως: έτσι, παρόμοια ...

γ. τον κοινό όρο ανάμεσα στην εικόνα και στην αφήγηση.

αλλά κυρίως: 2. επισημαίνουμε τις σχέσεις μεταξύ του αναφορικού και δεικτικού μέρους.

Να αναλύσετε τις παρομοιώσεις των σπίκων ε 362-366 και 435-441 και να συγπιπτετε α) τη πετυχαίνει ο ποιητής με τις δύο αυτές παρομοιώσεις και β) για ποιο λόγο αφηγούμενος την περιπέτεια του Οδυσσέα χρησιμοποιεί τόσο πολλές παρομοιώσεις.

Απάντηση:

Βλέπε ραψ. ε, Ενότητα 2n, ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ, «Παρομοιώσεις»

Οι παρομοιώσεις δημιουργούν έντονες εικόνες που κάνουν το κείμενο πιο ευχάριστο και πιο ενδιαφέρον, γι' αυτό ο ποιητής τις χρησιμοποιεί τόσο συχνά.

ΕΡΩΤΗΣΗ 16n: *Να εντοπίσετε τα σημεία του κειμένου στα οποία ο Οδυσσέας μονολογεί και να συγπιπτετε το λόγο για τον οποίο ο ποιητής βάζει τον Οδυσσέα να μονολογεί.*

Απάντηση

(Για τον εσωτερικό μονόλογο του Οδυσσέα, βλ. ραψ. ε, Ενότητα 2n, ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ). Ακόμη, ο Οδυσσέας μονολογεί στους στ. 453-473 και 521-529, όπου εκθέτει τα διλήμματά του για τις κινήσεις που πρέπει να κάνει.

Κι εδώ σκοπός του ποιητή είναι να προβάλλει με αμεσότητα τις σκέψεις και τα συναισθήματα του ήρωα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 17n: *Προοικονομώ σημαίνει σχεδιάζω εκ των προτέρων,*

προετοιμάζω, προβλέπω κάπ που θα το χρησιμοποιήσω αργότερα. Στη λογοτεχνία η προοικονομία είναι ένας τρόπος αφηγηματικής τεχνικής, τον οποίο χρησιμοποιεί και ο ποιητής των ομηρικών επών. Με την τεχνική αυτή ο ποιητής διαμορφώνει καταστάσεις, κινεί τα πρόσωπα, τα βάζει να μιλούν ή να ενεργούν με τέτοιο τρόπο, ώστε να προγραμματίζει σε γενικές γραμμές επεισόδια που θα συμβούν και να σχεδιάζει έτοι την εξέλιξη της πλοκής του έργου. Όπου ο ποιητής δίνει πληροφορίες ή κάνει υπαινιγμούς για τα θέματα αυτά ή και γενικότερα για θέματα που σχετίζονται με την πλοκή του έργου δέμε σπέρχουμε προοικονομία.

Με ποιο τρόπο προοικονομείται α) η μνηστηροφονία στην πρώτη «αγορά» των θεών και β) το ναυάγιο του Οδυσσέα και η σωτηρία του στην ενότητα αυτή; *Να δικαιολογήσετε σε κάθε περίπτωση τις απαντήσεις σας.*

Απάντηση:

Το ναυάγιο του Οδυσσέα προοικονομείται στους στίχους:

- α) στ. 311-314: Ο Ποσειδώνας βλέπει τον Οδυσσέα και χολώνεται.
- β) στ. 320: Ο θεός λέει ότι ο ήρωας «θα χορτάσει για καλά τη μαύρη μοίρα του»

Η σωτηρία του Οδυσσέα προοικονομείται στα λόγια του Ποσειδώνα (στ. 318-319, 415-418) και στα λόγια της Λευκοθέης (στ. 375).

ΕΡΩΤΗΣΗ 18η: *Ο ποιητής καθώς αφηγείται χρησιμοποιεί το χρόνο με δύο τρόπους: άλλοτε αφηγείται εξαντλητικά γεγονότα που καλύπτουν μία μέρα (διαστολή του χρόνου) και άλλοτε αναφέρεται συνοπτικά σε γεγονότα που διαρκούν πολλές μέρες (συστολή του χρόνου).*

Να βρείτε τουλάχιστον δύο παραδείγματα, ένα διαστολής κι ένα συστολής, από τις ραψωδίες α έως ε.

Απάντηση:

Παραδείγματα διαστολής του χρόνου:

- Η παραμονή της Αθηνάς - Μέντη στην Ιθάκη (ραψ. α).
- Οι θυσίες στην Πύλο (ραψ. γ).

- Η φιλοξενία του Τηλέμαχου στη Σπάρτη (ραψ. δ). (για παραδείγματα συστολής του χρόνου βλ. ραψ. ε, Ενότητα 2η, ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ).

ΕΡΩΤΗΣΗ 19η: *Αφού προσδιορίσετε τις θεότητες που εμπλέκονται στην περιπέτεια του Οδυσσέα με την τρικυρία, να συντηνίσετε:*

- τη στάση που κρατά ο καθένας απέναντι στον Οδυσσέα, και*
- τη χρονική σπιγμή που επιδέγει ο καθένας να δράσει.*

Απάντηση:

- Για τη στάση κάθε θεότητας απέναντι στον Οδυσσέα, βλ. ραψ. ε, Ενότητα 2η, ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ/ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ.
- Ο Ποσειδώνας επεμβαίνει αμέσως μόλις βλέπει τον Οδυσσέα στη θάλασσα (σ. 311-326), επειδή γνωρίζει πως, αν ο ήρωας φτάσει στη Σκερία, θα έχει σημάνει το τέλος των περιπετειών του.

Η Λευκοθέη επεμβαίνει τη σπιγμή που οι άνεμοι πηγαινοφέρνουν τον Οδυσσέα (σ. 361-387) με σκοπό να τον εμψυχώσει και να τον συμβουλέψει για τη σωτηρία του.

Η Αθηνά επεμβαίνει αμέσως μετά την αποχώρηση του Ποσειδώνα (σ. 419-425), όταν το πεδίο είναι ελεύθερο.

Ο Ποταμός ενεργεί ύστερα από παράκληση του Οδυσσέα (σ. 505-507) και γαληνεύει την ορμή του, σώζοντας τη ζωή του ήρωα τη σπιγμή που αυτός είχε αρχίσει να κάνει τις δυνάμεις του.

ΡΑΨΩΔΙΑ ζ'

ΣΤΙΧΟΙ 1-402

ΦΔΥΣΣΕΩΣ ΑΦΙΞΙΣ ΕΙΣ ΦΑΙΑΚΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΗ ζ' ΡΑΨΩΔΙΑ

ΤΟΠΟΣ: οι χώρα των Φαιάκων

ΧΡΟΝΟΣ: η 32η ημέρα της Οδύσσειας

ΠΡΟΣΩΠΑ: Ναυσικά, Οδυσσέας, Αλκίνοος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ ΡΑΨΩΔΙΑΣ

Ενότητα 1n (στ. 1-138)

Ο Οδυσσέας στην χώρα των Φαιάκων.

Η Ναυσικά στο ποτάμι.

Ενότητα 2n (στ. 139-402)

Συνομιλία Οδυσσέα και Ναυσικάς.

ΕΝΟΤΗΤΑ 1Η: [ΣΤΙΧΟΙ. 1-138]*Ανάλυση Ενότητας*

- ✓ Ο ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΩΝ ΦΑΙΑΚΩΝ
- ✓ Η ΝΑΥΣΙΚΑ ΣΤΟ ΠΟΤΑΜΙ

ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Στίχοι 1-62: Το όνειρο της Ναυσικάς.

Στίχοι 63-102: Οι ετοιμασίες της Ναυσικάς.

Στίχοι 103-138: Το πλύσιμο των ρούχων και τα παιχνίδια των κοριτσιών.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Στη Σχερία, την ώρα που ο Οδυσσέας κοιμάται, η Αθηνά εμφανίζεται στο όνειρο της Ναυσικάς με την όψη μιας φίλης της και την παρακινεί να πάνε στο ποτάμι να πλύνουν τα ρούχα, αφού έφτασε πια σε ηλικία γάμου. Το πρωί η Ναυσικά ενημερώνει τους γονείς της, παίρνει τα απαραίτητα και ξεκινά με τις άλλες κοπέλες για το ποτάμι. Εκεί πλένουν τα ρούχα, κάνουν το λουτρό τους, τρώνε κι αρχίζουν τα παιχνίδια.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

στ. 2 (ο) «κάματος» = η κούραση

στ. 11 «σποφάγους»: σποφάγος = αυτός που καταναλώνει σπάρι, δημητριακά

στ. 17 «τώρα κρατούσε την αρχή» = είχε την εξουσία, ήταν βασιλιάς

στ. 32 «επισπίθιος» -α, -ο = στενός (φιλός)

στ. 34 «νωθρή»: νωθρός, -η, -ο = χωρίς ζωντάνια

στ. 45 «σε ορέγονται»: ρ. ορέγομαι = λαχταρώ

στ. 47 «απ' όπου έχει αναβλαστόσει και η δική σου φύτρα» = απ' όπου προέρχεται και η δική σου γενιά

στ. 54 «οι γούρνες»: (η) γούρνα = λάκκος/φυσικό ή χτιστό κοιλωμα για συγκέντρωση νερού όπου έπλεναν τα ρούχα

στ. 59 (η) «αιθρία» = ο καλός καιρός

- στ. 63 «καλλίθρον»** = αυτή που έχει ωραίο θρόνο
- στ. 75 «καλλίτροχος»** = αυτός που έχει ωραίους τροχούς
- στ. 81 «θαλερά»:** θαλερός, -ή, -ό = ανθηρός, ακμαίος
- στ. 82 (το) «χοροστάσι»** = τόπος που χορεύουν
- στ. 88 «μιούλες»** = θολησκά μουλάρια
- στ. 101 (η) «λίκυθος»** = ειδος αγγείου
- στ. 106 «ακαταπόντες»** = ακούραστες
- στ. 117 «χαβούζες»** = λάκκοι που σχηματίζονται στα βράχια, όπου έπλεναν τα ρούχα
- στ. 119 «απόσωσαν»:** ρ. αποσώνω = τελειώνω
- στ. 126 (η) «πετόσφαιρα»** = ειδος παιχνιδιού με μπάλα που παιζόταν με τα χέρια
(πετόσφαιρα ή πετοσφαίριση ονομάζεται σήμερα το βόλεϊ)
- στ. 126 (ο) «κεφαλόδεσμος»** = μαντήλι ή κορδέλα που φοριούνται στο κεφάλι
- στ. 131 (ο) «κάπρος»** = ο αγριόχοιρος, το αγριογούρουνο
- στ. 131 «ωκύποδα»** = γρήγορα στα πόδια
- στ. 132: «αγροδίαιπες»** = αυτές που ζουν στους αγρούς

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

«Υπερεία» (στ. 5): η πρώτη (μυθική) χώρα των Φαιάκων. Βρισκόταν κοντά στη χώρα των Κυκλώπων.

«Ναυσίθοος» (στ. 9): μυθικός βασιλιάς των Φαιάκων, γιος του Ποσειδώνα. Οδήγησε τους Φαιάκες από την Υπερεία στη Σχερία, όπου ίδρυσε και οργάνωσε την πόλη.

«Άλκινοος» (στ. 17): γιος του Ναυσίθου, σύζυγος της Αρίτης και βασιλιάς των Φαιάκων.

«Ναυσικά» (στ. 24): κόρη του Άλκινου.

«Χάρπες» (στ. 26): η Θάλεια, η Ευφροσύνη και η Αγλαΐα. Κόρες του Δία, θεότητες της ομορφιάς, ακόλουθες της Αφροδίτης.

«Άρτεμη» (στ. 129): κόρη του Δία και της Λητώς, προστάτιδα του κυνηγιού.

«Ταῦγετος» (στ. 130): βουνό της Σπάρτης.

«Ευρύμανθος» (στ. 130): βουνό της Πελοποννήσου.

«Νύμφες» (στ. 132): θλ. ραψ. α, ενότητα 1η, ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ, σχόλιο για τη «νεράιδα Καλυψώ».

«Λητώ» (στ. 134): κόρη του Τιτάνα Κοίου και της Φοίβης, μητέρα της Άρτεμης και του Απόλλωνα.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- «γύρω στην πόλη τείχος ύψωσε» (στ. 12).

- «**μοίρασε και τη γη**» (**στ. 14**): η διανομή της καλλιεργήσιμης γης δείχνει ισότητα ως προς την κατανομή του πλούτου.
- «**στολισμένος θάλαμος**» (**στ. 22**): τα δωμάτια των γυναικών βρίσκονταν χωριστά από τα διαμερίσματα των αντρών.
- «**παραστάτης**» (**στ. 25**): κολώνα της πόρτας.
- «**θυρόφυλλα**» (**στ. 27**).
- «**κλινοσκεπάσματα**» (**στ. 29**).
- **Έθιμα του γάμου** (**στ. 35-38**): πριν από το γάμο πλένονται τα προικιά της νύφης η οποία χαρίζει ρούχα στους συγγενείς του γαμπρού.
- «**άμαξα και μούλες**» (**στ. 49**), «**μαστίγιο ... πνία**» (**στ. 103**).
- «**ζωστοί κιτώνες**» (**στ. 50**), «**πέπλοι λυτοί**» (**στ. 51**), «**ενδύματα χρωματιστά που λάμπουν**» (**στ. 51**), «**κεφαλόδνεσμος**» (**στ. 126**): πληροφορούμαστε για τα είδη ρουχισμού.
- «**σπιν εσπία καθισμένη με τις ακόλουθες της**» (**στ. 68**).
- «**κλώθωντας νήματα βαμμένα σπιν προφύρα της θαλάσσης**» (**στ. 69**): ο στίχος αναφέρεται στη βασιλισσά Αρήτη. Τη βλέπουμε να ασκολείται με δουλειές του σπιτιού. Η πορφύρα είναι ένα κοκύλι από το οποίο βγαίνει μια χρωστική ουσία. Το χρώμα της πορφύρας (πορφυρό) είναι βαθυκόκκινο προς το μαβί.
- «**κοροστάσι**» (**στ. 82**): χώρος όπου διασκέδαζαν οι νέοι.
- «**καρότσα**» (**στ. 91**).
- «**σ' ένα καλάθι τρόφιμα**» (**στ. 98**), «**το γιδίσιο ασκί το γέμισε κρασί**» (**στ. 99**).
- «**Λίκυθος χρυσή με λάδι λιπαρό για ν' αλειφτείν**» (**στ. 101-102**), «**κάνουν το λουτρό τους, με λάδι αλείφτηκαν**» (**στ. 122**): η καθαριότητα και η περιποίηση του σώματος ήταν βασική φροντίδα των ανθρώπων της εποχής.
- «**καθοιύζες**» (**στ. 117**): οι κοιλότητες των βράχων, στις οποίες έπλεναν τα ρούχα.
- «**πετόσφαιρα**» (**στ. 126**): τα κορίτσια παίζουν με τη μπάλα.

ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

Παρέκθιση: Στους **στ. 5-16** ο ποιητής απομακρύνεται για λίγο από το κύριο θέμα της αφήνοντας και κάνει μια ιστορική αναδρομή, ώστε οι ακροατές να πάρουν πληροφορίες για την κοινωνία των Φαιάκων.

Προοικονομία

σ. 34-53: το όνειρο της Ναυσικάς μας προετοιμάζει για τη μετάβασή της στο ποτάμι και τη συνάντηση με τον Οδυσσέα.

Πλατιά παρομοίωση: Στους **στ. 129-138** υπάρχει μια πλατιά παρομοίωση στην οποία ο

ποιητής παραλληλίζει τη Ναυσικά και τις άλλες κοπέλες με την Άρτεμην και τις Νύμφες. Σκοπός της παρομοίωσης είναι να τονιστεί η ομορφιά και το παράστημα της Ναυσικάς που ξεχωρίζει από τα άλλα κορίτσια. Ανάλυση της παρομοίωσης:

- α) αναφορικό μέρος: «πώς η τοξεύτρα ... όλες τους» στ. 129-136
- β) δεικτικό μέρος: «παρόμοια ... παράστεκαν» στ. 137-138
- γ) κοινός όρος: η υπεροχή της Άρτεμης και της Ναυσικάς στην ομορφιά και το ανάστημα σε σχέση με τις άλλες κοπέλες.

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ –

ΜΟΤΙΒΑ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

- «**τώρα κρατούσε την αρχή ο Αλκίνοος**» (**στ. 17**): μαθαίνουμε ότι στην χώρα των Φαιάκων υπήρχε ο θεομόριος της βασιλείας.
- «**Ἐτοι στοχάζομαι ... κι η σεβαστή σου μάνα**» (**στ. 39-40**): το θέμα της καλής φήμης, της δημόσιας εκτίμησης που απολαμβάνει κάποιος είναι βασικό στην Οδύσσεια.
- «**και για τον Ὄλυμπο κινούσε ... την αιωνία ζωήν**» (**στ. 55-60**): στους στίχους αυτούς φαίνονται οι αντιλήψεις των ανθρώπων της ομηρικής εποχής, σχετικά με την κατοικία των θεών.
- «**έτοιμο να προσέλθει στη Βουλή με τους βασιλικούς συμβούλος**» (**στ. 71**): ο Αλκίνοος δεν ασκεί την εξουσία εντελώς μόνος του, αλλά η διοίκηση της πόλης γίνεται από ένα σύνολο αρχόντων. Ο βασιλιάς έχει τις περισσότερες αρμοδιότητες και είναι ο πρώτος μεταξύ ίσων (στ. 78: «Πρώτος εσύ μέσα στους πρώτους της Βουλής που αποφασίζει»).
- «**σεμνά διστάζοντας ... που τη συγκινούσε**» (**στ. 85-86**): η Ναυσικά αισθάνεται ντροπή και σεβασμό μπροστά στον Αλκίνοο διστάζοντας να του μιλήσει ανοικτά για το γάμο της. Τα ήθη της εποχής δεν επέτρεπαν σε μια κοπέλα να μιλάει με άνεση στον πατέρα της.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ – ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

(ΗΡΩΩΝ ΚΑΙ ΘΕΩΝ)

Αθηνά: Για μια ακόμη φορά, η θεά εμφανίζεται εφευρετική, αφού παρουσιάζεται στο όνειρο της Ναυσικάς μεταμορφωμένη σε φήλη της και τη συμβουλεύει να πάει στο ποτάμι. Η Αθηνά κινεί τα νήματα της ιστορίας και προωθεί τη δράση.

Ναυσικά: Η νεαρή βασιλοπούλα παρουσιάζεται σεμνή, ντροπαλή και συνετή απέναντι

στον πατέρα της (στ. 74-86), καθώς διστάζει να του μιλήσει ανοικτά για το θέμα που την απασχολεί. Η δικαιολογία που προβάλλει (στ. 76-84) δείχνει τη διακριτικότητα και τη λεπτότητά της, ενώ η απόφασή της να μιλήσει στον Αλκίνοο φανερώνει το θάρρος της. Ο δυναμισμός της Ναυσικάς φαίνεται στους στ. 100-108 όπου οδηγεί την ίδια το αμάξι με μεγάλη επιδεξιότητα. Στους στ. 115-126 παρουσιάζεται η χαρούμενη πλευρά της. Η κοπέλα παίζει και διασκεδάζει με τις φίλες της. Τέλος, η ομορφιά της τονίζεται στους στ. 129-138.

Αλκίνοος: Ο ποιητής μας πληροφορεί ότι ο βασιλιάς των Φαιάκων γνωρίζει τις θελήσεις των θεών (στ. 18), ενώ τον χαρακτηρίζει μεγαλόκαρδο (στ. 24). Η συμπεριφορά του απέναντι στη Ναυσικά (στ. 87-91) δείχνει την εξυπνάδα, την καλοσύνη και την αγάπη του.

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕΑ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «θείος Οδυσσέας» (στ. 1).
- «καλόστρωτη Υπερεία» (στ. 5).
- «αλαζόνες Κύκλωπες» (στ. 6).
- «ωραίος σαν θεός Ναυσίθοος» (στ. 9).
- «η Αθηνά, τα μάτια λάμποντας» (στ. 20, 54, 61).
- «μεγαλόψυχος Οδυσσέας» (στ. 21).
- «στολισμένος θάλαμος» (στ. 22).
- «η σεβαστή σου μάνα» (στ. 40).
- «ζωστοί χιτώνες» (στ. 50).
- «πέπλοι λυτοί» (στ. 51).
- «καλλίθροντη Αυγή» (στ. 63).
- «εξαίσιοι πέπλοι» (στ. 64).
- «καλλίτροχο αμάξι» (στ. 75, 90).
- «λείο αμάξι» (στ. 96).
- «γιδίσιο ασκί» (στ. 99).
- «χρυσή λίνκυθος με λάδι λιπαρό» (στ. 101).
- «λαμπρά ννία» (στ. 103).
- «καλλίροος ποταμός» (στ. 109).
- «αδάμαστη παρθένα Ναυσικά» (στ. 137).

ΕΝΟΤΗΤΑ 2Η: [ΣΤΙΧΟΙ. 139-402]

Ανάλυση Ενότητας

✓ ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ ΟΔΥΣΣΕΑ ΚΑΙ ΝΑΥΣΙΚΑΣ

ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Σπίκοι 139-159: Ο μονόλογος του Οδυσσέα.

Σπίκοι 160-265: Η συνομιλία Οδυσσέα και Ναυσικάς. Οι οδηγίες στις ακόλουθές της.

Σπίκοι 266-305: Το λουτρό και το γεύμα του Οδυσσέα.

Σπίκοι 306-384: Οι οδηγίες της Ναυσικάς προς τον Οδυσσέα.

Σπίκοι 385-402: Η αναχώρηση της Ναυσικάς. Η προσευχή του Οδυσσέα.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Καθώς τα κορίτσια παίζουν, η Αθηνά επεμβαίνει και φροντίζει να πέσει η μπάλα τους στο ποτάμι. Οι κοπέλες αρχίζουν να φωνάζουν, με αποτέλεσμα να ξυπνήσει ο Οδυσσέας. Προσπαθώντας να καταλάβει πού βρίσκεται, εμφανίζεται γυμνός μπροστά τους και τις τρομάζει. Η Ναυσικά μένει ατάραχη. Ο Οδυσσέας την πλησιάζει και ζητάει τη βοήθειά της. Η βασιλοπούλα προστάζει τις ακόλουθές της να τον πλύνουν στο ποτάμι, ο ίδιος όμως αρνείται και κάνει μόνος το λουτρό του. Η Αθηνά προσθέτει χάρη και ομορφιά στον ήρωα. Η Ναυσικά εκφράζει το θαυμασμό της για τον ξένο και δίνει εντολές να του προσφέρουν φαγητό. Στη συνέχεια τον συμβουλεύει τι πρέπει να κάνει όταν φτάσουν στο παλάτι. Ξεκινούν όλοι μαζί, και μόλις φτάνουν στο iερό άλσος της Αθηνάς, ο Οδυσσέας μένει πίσω και προσεύχεται στη θεά, η οποία τον ακούει αλλά δεν φανερώνεται από σεβασμό στον Ποσειδώνα.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

στ. 149 «συλλογίστηκε στα φρένα»: τα φρένα (ή οι φρένες) στον Όμηρο είναι το κέντρο των πνευματικών ιδιοτήτων και ενεργειών, αλλά και των συναισθημάτων.

στ. 161 (το) «σύδεντρο»: κατάφυτη έκταση γεμάτη δέντρα.

στ. 171 «δικογνώμοσε»: ρ. δικογνωμώ = βρίσκομαι ανάμεσα σε δύο αντίθετες γνώμες.

- στ. 179 «μειλίχια»:** μειλίχιος, -α, -ο = γλυκός/ήπιος.
- στ. 185 «δέσποινά μου»:** τιμητική προσφώνηση για κυρία υψηλής κοινωνικής θέσης.
- στ. 187 (το) «ανάρριμπα» =** παράστημα.
- στ. 190 «τρισμάκαρες» =** τρισευτυχισμένοι.
- στ. 206 «έκθαμβος», -η, -ο =** έκπληκτος/θαμπωμένος.
- στ. 209 «αέναος», -η, -ο =** συνεχής, ασταμάτητος.
- στ. 222 (η) «οιμόνοια» =** αρμονική συμβίωση/σύπνοια.
- στ. 222 «εύφημη» =** φημισμένη, με καλή φήμη.
- στ. 224 «ομοφρονούν κι ομονοούν» =** έχουν τις ίδιες απόψεις, συμφωνούν.
- στ. 232 «επιφανείς»:** επιφανής, -ής, -ές = διαπρεπής, λαμπρός, σπουδαίος, ονομαστός.
- στ. 250 «στα έσκατα όρια» =** στο τελευταίο σημείο.
- στ. 250 «πολυκύμαντος», -η, -ο =** με πολλά κύματα, τρικυμειώδης.
- στ. 268 (η) «άλμη» =** η αλμύρα της θάλασσας.
- στ. 276 «απόνιψη»:** ρ. απονίπτω = πλένω καλά/τελειώνω το πλύσιμο.
- στ. 304 (η) «σπουδή» =** η βιασύνη.
- στ. 330 (η) «φαρέτρα» =** η θήκη στην οποία μπαίνουν τα βελτη του τόξου.
- στ. 349 (το) «όνειδος» =** ντροπή, προσβολή.
- στ. 357 «νάματα»:** (το) νάμα = νερό που αναβλύζει από πηγή.
- στ. 358 (το) «τέμενος» =** 1) ήταν το τμήμα γης που παραχωρούσαν τιμητικά στο βασιλιά 2) ο ιερός χώρος ο αφιερωμένος σε θεό ή ήρωα.
- στ. 385-386 «τις μουλδες βίτσισε κι έφεξε το μαστίγιο» =** χτύπησε τα μουλάρια με το μαστίγιο κι αυτό έλαμψε.
- στ. 386 «του ποταμού τα ρείθρα» =** η κοίτη του ποταμού.

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

«Δῆλος» (στ. 198): υνοί των Κυκλαδών. Η Δῆλος θεωρείτο ιερή, γιατί εκεί γέννησε η Λητώ τον Απόλλωνα και την Άρτεμη.

«Αιρυτώνη» (στ. 394): επίθετο της θεάς Αθηνάς που σημαίνει «αδάμαστη», «ακαταπόνητη».

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- «να διπλώσει τα ωραία της ρούχα» (στ. 141, 307).
- «σφαιρά ... μπάλα» (στ. 145, 147).

- «το πανωφόρι και χιτώνα και σε μια λίκυθο χρυσή του δίνουν λάδι λιπαρό» (στ. 263-264), «και θ' αλειφτώ παντού με λάδι» (στ. 269), «με λάδι αλείφτηκε και φέρεσε τα ρούχα» (στ. 280).
- «πυργωμένα τείχη» (στ. 322).
- «κι έχει μπροστά της όμορφο, διπλό λιμάνι ... στη σειρά του» (στ. 323-332): εδώ πληροφορούμαστε ότι η πόλη είχε λιμάνι όπου έβρισκαν καταφύγιο τα πλοία. Η περιγραφή της κατασκευής των πλοίων δείχνει γνώσεις ναυπηγικής και το υψηλό επίπεδο πολιτισμού των Φαιάκων.
- «από τ' άλλα αρχοντικά ... θα σε κρύψουν» (στ. 367-369): ο βασιλική κατοικία ήταν πιο λαμπρή και επιβλητική από τα άλλα κτίσματα.
- «να κλώθει νήματα βαμμένα στην πορφύρα της θαλάσσης» (στ. 373): βλ. ραψ. z, ενότητα 1η, πολιτιστικά στοιχεία στ. 69.
- «ο θρόνος» (στ. 376).
- «μαστίγιο» (στ. 386).

ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

Μονόλογος: Στους στ. 150-159 ο Οδυσσέας ξυπνάει ταραγμένος και μονολογεί προσπαθώντας να καταλάβει πού βρίσκεται.

Στους **στ. 185-227** ο Οδυσσέας α) παρουσιάζεται στη Ναυσικά ως ικέτης (στ. 185/206), β) της απευθύνει φιλοφρονήσεις (στ. 185-206), γ) μιλάει για τα βάσανά του (στ. 207-212), δ) διατυπώνει τα αιτήματά του (στ. 217-220), ε) κλείνει το λόγο του με ευχές (στ. 221-227).

Στους **στ. 312-384** η Ναυσικά σε έναν μεγάλο μονόλογο α) Βεβαιώνει τον Οδυσσέα ότι θα τον βοηθήσει (στ. 312-317), β) του δίνει πληροφορίες για το δρόμο, για τους Φαιάκες και για το παλάτι (στ. 318-368), γ) τον συμβουλεύει πώς να συμπεριφερθεί στους γονείς της (στ. 369-384).

Πλατιά παρομοίωση: Στους **στ. 163-169** ο ποιητής κάνει μια πλατιά παρομοίωση, αναφερόμενος στον Οδυσσέα. Παρομοιάζει τον ήρωα με πεινασμένο λιοντάρι που ψάχνει να βρει τροφή σε κοπάδια με άγρια και ήμερα zώα. Με την ίδια τόλμη θγαίνει και ο Οδυσσέας μπροστά στα κορίτσια, γιατί τον πιέζει η ανάγκη. Η ανάλυση της παρομοίωσης:

α) αναφορικό μέρος: «σαν το ... σε μάντρα φυλαγμένη» (στ. 163-167).

β) δεικτικό μέρος: «παρόμοιος ... η ανάγκη» (στ. 168-169).

γ) κοινός όρος: είναι η ανάγκη για εξεύρεση τροφής.

Στους **στ. 198-206** ο Οδυσσέας αναφέρεται στην ομορφιά της Ναυσικάς και στην

έκπληξη που του προκαλεί η εμφάνισή της παρομοιάζοντάς την με ένα πανέμορφο βλαστάρι φοινικιάς που είχε δει κάποτε στη Δήλο. Η ανάλυση της παρομοίωσης:

- αναφορικό μέρος: «ω ναι ... ωραίος βλαστός» (στ. 198-204).
- δεικτικό μέρος: «έτσι και σένα ... ν' ακουμπίσω» (στ. 205-206).
- κοινός όρος: η κατάπληξη που προκάλεσε στον ήρωα η θέα της ομορφιάς.

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΜΟΤΙΒΑ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

- **Το θέμα της ικεσίας (στ. 177-183, 185, 215, 254, 378-379):** ο ικέτης θεωρείτο πρόσωπο ιερό κι απαραβίαστο που προστατευόταν από το Δία. Υπήρχε συγκεκριμένο τυπικό: ο ικέτης καθόταν πάνω ή πλάι στις στάχτες της εστίας του σπιτιού και είτε γονάτιζε μπροστά σ' αυτόν που ικέτευε και αγκάλιαζε τα γόνατά του, είτε με το ένα χέρι άγγιζε τα γόνατα και με το άλλο το πηγούνι αυτού στον οποίο απευθυνόταν. Συνόδευε τις παρακλήσεις του με ευχές.
- **«γιατί δεν είναι άλλο σπίριγμα ... καλό τους όνομα» (στ. 223-227):** εδώ προβάλλεται το ιδανικό της ενωμένης κι αγαπημένης οικογένειας.
- **«ο ολύμπιος Δίας ... να τα υπομείνει» (στ. 230-234):** οι αρχαίοι πίστευαν ότι την ανθρώπινη τύχη την καθορίζουν οι θεοί και κυρίως ο Δίας. Γι' αυτό το λόγο οι άνθρωποι πρέπει να υπομένουν καρτερικά τα βάσανά τους, σεβόμενοι τις αποφάσεις των θεών.
- **«την άσκημή τους όμως φέμην ... περίεργος» (στ. 333-334), «αν κάπι τέτοιο πουν, θα 'ταν για μένα όνειδος» (στ. 348):** συναντούμε για μια ακόμη φορά τις αντιλήψεις για την επιδίωξη καλής φέμης.
- **«θα αγανακτούσα ... πριν από γάμο επίσημο» (στ. 349-351):** η αγνότητα μιας κοπέλας πριν από το γάμο θεωρείτο σημαντικό προσόν.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ – ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

(ΗΡΗΩΝ ΚΑΙ ΘΕΩΝ)

Οδυσσέας: Ξυπνάει ταραγμένος και προσπαθεί να καταλάβει πού βρίσκεται, γρήγορα όμως ανακτά το θάρρος του και με αποφασιστικότητα πηγαίνει να δει από πού προέρχονται οι φωνές (στ. 149-159). Τον διακρίνει το αίσθημα της ντροπής, καθώς σκεπάζει τη γύμνια του (στ. 161-162). Με σύνεση, εξυπνάδα και διακριτικότητα μιλάει στη Ναυσικά, προσπαθώντας να κερδίσει τη συμπάθειά της.

Ναυσικά: Αντιμετωπίζει με θάρρος και αυτοπεποίθηση τον εξαθλιωμένο και γυμνό

Οδυσσέα (στ. 173-175). Είναι ευγενική (στ. 229), φιλόξενη (στ. 300) και, παρά τη νεαρή της ηλικία, συμβουλεύει τον ξένο με μεγάλη ωριμότητα.

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «τα μάτια λάμποντας, η θεά Αθηνά» (στ. 142).
- «θείος Οδυσσέας» (στ. 148, 266, 276, 392).
- «συλλογίστηκε στα φρένα και στο νου του» (στ. 149).
- «κόρες καλλιπλόκαμες» (στ. 168, 242, 272, 292).
- «πεντάμορφη κόρη» (στ. 177).
- «μειλίχια λόγια» (στ. 179, 182).
- «μπλάθο πέλαγος» (στ. 208).
- «κύμα αέναο» (στ. 209).
- «θύελλες πυκνές» (στ. 209).
- «γενναίος Αλκίνοος» (στ. 240, 262).
- «αιρύγητη θάλασσα» (στ. 278).
- «ανύπαντρη παρθένα» (στ. 281).
- «η Ναυσικά, τα χέρια της λευκά» (στ. 228, 306).
- «Αθηνά Πιαλλάδα» (στ. 399).

**ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΞΑΣΚΗΣΗ
ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ**

Ενάτητα 1η

ΑΣΚΗΣΗ 1n: Να αποδώσετε περιληπτικά τους στ. 1-138.

ΑΣΚΗΣΗ 2n: Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της Α στήλης με τις λέξεις της Β στήλης:

A

- α. Ταῦγετος
- β. Ναυσίθοος
- γ. Λητώ
- δ. Υπερεία
- ε. Άλκινοος

B

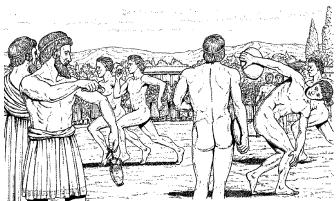
- 1. πατέρας της Ναυσικάς
- 2. μητέρα της Άρτεμης
- 3. βουνό της Σπάρτης
- 4. μυθικός βασιλιάς των Φαιάκων
- 5. η πρώτη χώρα των Φαιάκων

Ενάτητα 2η

ΑΣΚΗΣΗ 3n: Να περιγράψετε το τυπικό της ικεσίας.

ΑΣΚΗΣΗ 4n: Να αναλύσετε την παρομοίωση των στ. 163-169.

Οι απαντήσεις στα ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΞΑΣΚΗΣΗ – ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ παρατίθενται στο τέλος του βιβλίου σελ. 361.

ΡΑΨΩΔΙΑ θ'

ΣΤΙΧΟΙ 1-709: [ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΙΑ]

Ανάλυση Ενότητας

ΦΔΥΣΣΕΩΣ ΣΥΣΤΑΣΙΣ ΠΡΟΣ ΦΑΙΑΚΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΗ θ' ΡΑΨΩΔΙΑ

ΤΟΠΟΣ: το νησί των Φαιάκων

ΧΡΟΝΟΣ: η 33η ημέρα της Οδύσσειας

ΠΡΟΣΩΠΑ: Οδυσσέας, Αλκίνοος, Λαοδάμας, Ευρύαλος, Φαίακες, Δημόδοκος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ ΡΑΨΩΔΙΑΣ

Ενότητα 1η (στ. 1-302): Η επίσημη φιλοξενία

Γεύμα (πρώτο τραγούδι του Δημόδοκου), Αθλητικοί αγώνες.

Ενότητα 2η (στ. 303-461): Η επίσημη φιλοξενία

Μουσικοχορευτικές επιδείξεις (δεύτερο τραγούδι του Δημόδοκου)

Ενότητα 3η (στ. 462-709): Η επίσημη φιλοξενία

Δώρα, λουτρό, δείπνο (τρίτο τραγούδι του Δημόδοκου)

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΡΑΨΩΔΙΑΣ θ (ΣΤ. 1-709)

Ο Αλκίνοος και ο Οδυσσέας πηγαίνουν στην αγορά του νησιού. Ο βασιλιάς παρουσιάζει τον ξένο στους συμβούλους των Φαιάκων και δίνει εντολή να ετοιμάσουν 52

έφηβοι το καράβι που θα τον μεταφέρει στην πατρίδα του. Μετά από πλούσιο δείπνο στο παλάτι, ο αιοδός Δημόδοκος τραγουδάει τη φιλονικία Οδυσσέα - Αχιλλέα. Ο Οδυσσέας συγκινείται, πράγμα που καταλαβαίνει ο Αλκίνοος και προτείνει να αρχίσουν τα αγωνίσματα.

Πηγαίνουν όλοι στην αγορά και παρακολουθούν τους αθλητικούς αγώνες. Ο Λαοδάμας, γιος του Αλκίνου καλεί την Οδυσσέα να αγωνιστεί, αλλά αυτός αρνείται. Τότε ο Ευρύαλος του προσβάλλει, ο Οδυσσέας του απαντά και ρίχνει τον πιο βαρύ δίσκο μακρύτερα απ' όλους, ενώ τους προκαλεί και για τα υπόλοιπα αγωνίσματα. Ο Αλκίνοος επεμβαίνει και καλεί τους χορευτές.

Ο Δημόδοκος τραγουδάει για την παγίδα που έστησε ο Ἡφαιστος στη σύζυγό του Αφροδίτη και στον εραστή της Άρη. Γύρω χορεύουν νεαροί Φαίακες έναν εξαίσιο χορό, αποδεικνύοντας πως είναι αξεπέραστοι χορευτές. Έπειτα, σύμφωνα με το τυπικό της φιλοξενίας, όλοι οι Φαίακες προσφέρουν δώρα στον ξένο, ο οποίος παίρνει το λουτρό του και γευματίζει. Ο Δημόδοκος ξαναπιάνει το τραγούδι και διηγείται την ιστορία με το δούρειο ίππο, γεγονός που προκαλεί τη συγκίνηση του Οδυσσέα.

Ο Αλκίνοος διακόπτει τον αιοδό και απευθύνει ερωτήσεις προς τον ξένο, ζητώντας να μάθει την ταυτότητά του.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

στ. 9: «**παραπλήσιοι**» = ο ένας δίπλα στον άλλο.

στ. 12: «**πάρεξ**» = εκτός.

στ. 42: «**σκαρμούς**»: (ο) σκαρμός = περιστρεφόμενη διχάλα για τη στερέωση του κουπιού.

στ. 81: «**συνδαιπυμόνες**» = αυτοί που κάθονται μαζί στο ίδιο τραπέζι.

στ. 194: «**πολύκωπο καράβι**» = με πολλά κουπιά.

στ. 315: (η) «**μαρμαρώνη**» = ακτινοβολία, λάμψη.

στ. 342: «**ο Άρης χρυσοχάλινος**» = ο Άρης που κυβερνούσε τα άλογά του με χρυσά χαλινάρια.

στ. 359: «**περιώνυμος**» = ξακουστός.

στ. 359: «**κωλός**» = κουτσός.

στ. 402: «**Έκπιθόλε Απόλλωνα**»: εκπιθόλος = αυτός που ρίχνει μακριά. Ο Απόλλων ονομάστηκε έτσι, γιατί ήταν καλός τοξότης.

στ. 429: «**(το) μειδίαμα**» = χαμόγελο.

στ. 615-616: «**εξίλασπριο αφιέρωμα**» = αφιέρωμα στους θεούς για να εξίλεωθούν οι άνθρωποι για τα αμαρτήματά τους.

στ. 642: «**παρειές**» = τα μάγουλα.

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

«Δημόδοκος» (στ. 51): ο ένας από τους δύο αοιδούς της Οδύσσειας (ο άλλος είναι ο Φήμιος).

«Λαοδάμας» (στ. 159): γιος του Αλκίνου.

«Φιλοκτίτης» (στ. 261): βασιλιάς στη Θεσσαλική Μαγνησία, άφταστος τοξότης.

«Εύρυτος» (στ. 266): βασιλιάς της Οικαλίας (στη Μεσσηνία) περίφημος τοξότης.

«Επειός» (στ. 596): γιος του Πανοπέα από τη Φωκίδα, εξαιρετικός τεχνίτης. Ανέλαβε το τεχνικό μέρος της κατασκευής του δούρειου ήπου, με τη βοήθεια της Αθηνάς.

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΜΟΤΙΒΑ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

- **«Ξένε ... λειψός» (στ. 198-210):** με αυτά τα λόγια του Οδυσσέα εκφράζεται η αντίληψη ότι ένας άνθρωπος δεν μπορεί να έχει όλες τις αρετές.
- **«γιατί ποιος ... το χάνει» (στ. 249-252):** οι στίχοι αναφέρονται στην ευγνωμοσύνη που πρέπει να νιώθει ο φιλοξενούμενος γι' αυτόν που τον φιλοξένησε και έχουν διαχρονική αξία.

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «ροδοδάκτυλο ... χαραυγή» (στ. 1).
- «θείος Οδυσσέας, αυτός που πάτισε της Τροίας το κάστρο» (στ. 3-4).
- «μεγαλόψυχος Οδυσσέας» (στ. 12).
- «γενναίος Αλκίνοος» (σ. 5, 11).
- «λαμπρό παλάτι» (στ. 66).
- «φημισμένος αοιδός» (στ. 102, 435).
- «Φαίακες, που έχουν χαρά τους το κουπί» (στ. 117-118).
- «ανελέητη πάλη» (στ. 153).
- «Αλκίνοος θεόμορφος» (στ. 303).
- «καλλιστέφανη Αφροδίτη» (στ. 318).
- «δόλιο έργο» (στ. 331).
- «Άρης χρυσοχάλινος» (στ. 342).
- «ευθύς ανταποκρίθηκε ο Ερμής, ψυχοπομπός κι αργοφονιάς» (στ. 401).
- «ο περιώνυμος χωλός θεός» (στ. 359, 414).
- «Αλκίνοες κραταιέ, περίβλεπτε σ' όλη τη χώρα» (στ. 458, 482).
- «ύστερα τον προσφώνησε και πέταξαν τα λόγια του σαν τα πουλιά» (στ. 491).

**ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ
του σχολικού βιβλίου (σελ. 186-192)
(ραψωδίες ζ & θ)**

ΕΡΩΤΗΣΗ 1n: *Με ποιον τρόπο και με ποιο πρόσκημα πετυχαίνει η Αθηνά να οδηγήσει τη Ναυσικά στο ποτάμι; Ποιος είναι ο πραγματικός σκοπός της θεάς;*

Απάντηση:

Η Αθηνά παρουσιάζεται στο όνειρο της Ναυσικάς με τη μορφή μιας φίλης της. Για να κατορθώσει να την οδηγήσει στο ποτάμι, χρησιμοποιεί ως πρόσκημα το ότι έφτασε σε ηλικία γάμου και πρέπει να πλύνει τα προικιά της. Ο πραγματικός όμως σκοπός της θεάς είναι να συναντήσει τη Ναυσικά τον Οδυσσέα, ώστε να του προσφέρουν οι δικοί της όσα χρειάζεται για να επιστρέψει ασφαλής στην Ιθάκη.

ΕΡΩΤΗΣΗ 2n: *Η Αθηνά ερφανίζεται στο όνειρο της Ναυσικάς με τη μορφή μιας φίλης της.*

Να συζητήσετε πώς σχετίζεται αυτή η επιλογή του προσώπου με το περιεχόμενο του ονείρου και την ηλικία της Ναυσικάς.

Απάντηση:

Η Αθηνά επιλέγει να εμφανιστεί με τη μορφή μιας φίλης της Ναυσικάς· έτσι η κοπέλα θα πειστεί ευκολότερα, καθώς οι δυο τους έχουν την ίδια ηλικία και κοινά ενδιαφέροντα, σκέφτονται δηλαδή το γάμο, τα προικιά κ.λπ.

ΕΡΩΤΗΣΗ 3n: *Ο ποιητής προκειμένου να προβάλει την ομορφιά της Ναυσικάς χρησιμοποιεί δύο παρομοιώσεις.*

- Na τις προσδιορίσετε και να τις αναλύσετε, για να δεξερετε το βαθμό στον οποίο πετυχαίνει ο ποιητής το στόχο του αυτό.*
- Ποια σχέσην νομίζετε ότι μπορεί να έχει η προβολή της ομορφιάς της Ναυσικάς αλλά και η διάθεσή της να παντρευτεί με την εξέλιξη της πλοκής του μύθου;*

Απάντηση:

- Για τις παρομοιώσεις βλ. ραψ. z, Ενότητα 1n, ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ, Πλα-

τιά Παρομοίωση στ. 129-138 και ραψ. z, Ενότητα 2n, ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ, Πλατιά Παρομοίωση, στ. 198-206.

- β. Η προβολή της ομορφιάς της Ναυσικάς έχει ως σκοπό να δικαιολογήσει την έκπληξη που νιώθει ο Οδυσσέας μπροστά στην κοπέλα, ώστε να της μιλήσει με κολακευτικά λόγια που θα την κάνουν να τον συμπαθήσει και να τον υπολογίσει ως υποψήφιο σύζυγο, αφού νιώθει ότι είναι σε πλικά γάμου.
Η συμπάθεια που θα αισθανθεί θα την τάνε κάνει να περιποιηθεί και να προσφέρει φιλοξενία στον Οδυσσέα, γεγονός που είναι και ο απότερος στόχος του ποιητή.

ΕΡΩΤΗΣΗ 4n: *Na περιγράψετε σε ένα κείμενο 300-350 λέξεων την ιστορία των Φαιάκων, την πολιτική τους οργάνωση, τις σκέσεις των μελών της οικογένειας, τα έθιμα γάμου και τις ασχολίες των κατοίκων, στηριζόμενοι/ες μόνο στις πληροφορίες που μπορείτε να αντιλίσετε από τους σπίχους z 1-138.*

Απάντηση:

Οι Φαιάκες αρχικά ζούσαν στην Υπερεία, μια μυθική χώρα που βρισκόταν κοντά στη χώρα των Κυκλώπων. Την εποχή εκείνη βασιλιάς των Φαιάκων ήταν ο Ναυσίθοος, ο οποίος μετέφερε το λαό του στη Σχερία, μακριά από τους επικίνδυνους γύγαντες. Στη συνέχεια, ανέβηκε στο θρόνο ο Αλκίνοος, σύζυγος της Αρήτης και πατέρας της Ναυσικάς, ο οποίος ασκεί την εξουσία μαζί με τη συνέλευση των Φαιάκων.

Στα πλαίσια της οικογένειας, ο πατέρας έχει τον πρώτο λόγο αλλά και η μπτρική φιγούρα είναι εξίσου ισχυρή όλα τα μέλη διατηρούν στενούς δεσμούς μεταξύ τους, σέβονται και υπακούουν ο ένας τον άλλο. Στην κοινωνία των Φαιάκων ισχύει ο θεσμός του γάμου και υπάρχουν γαμήλια έθιμα, όπως είναι το πλύσιμο των προικιών της νύφης και τα δώρα που δίνει η νύφη στους συγγενείς του γαμπρού.

Οι Φαιάκες ασχολούνται με τη γεωργία και είναι θαυμάσιοι ναυτικοί. Οι ασχολίες των γυναικών περιορίζονται κυρίως στις οικιακές εργασίες (πλύσιμο ρούχων, υφαντική τέχνη). Οι νέοι διασκεδάζουν χορεύοντας στο χοροστάσι και παίζοντας διάφορα παιχνίδια, όπως είναι η πετόσφαιρα.

Γενικά, η πολιτική και κοινωνική οργάνωση των Φαιάκων μαρτυρούν υψηλό επίπεδο πολιτισμού για την εποχή που εξετάζουμε.

ΕΡΩΤΗΣΗ 6n: *Με ποιο τρόπο προοικονομείται η συνάντηση του Οδυσσέα και της Ναυσικάς στη ραψ. z; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.*

Απάντηση:

Βλ. ραψ. z, Ενόπτητα 1n, ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ, προοικονομία.

ΕΡΩΤΗΣΗ 7n: *Ο Μέγας Βασιλειος, σχολιάζοντας τη σκηνή της συνάντησης και του διαλόγου του Οδυσσέα και της Ναυσικάς γράφει: «Όπως άκουσα να λέει κάποιος άνθρωπος, ικανός να κατανοήσει το πνεύμα του ποιητή, ολόκληρη η ποίηση του Ομήρου είναι ένας έπαινος της αρετής και όλα στον Όμηρο, εκτός απ' αυτά που είναι επουσιώδη, οδηγούν στην αρετή· ιδιαιτέρως στους στίχους εκείνους όπου παρουσιάζει το στρατηγό των Κεφαλλίνων (τον Οδυσσέα), όταν σώθηκε γυμνός από το ναυάγιο, και μόνο με την εμφάνισή του να προκαλεί το σεβασμό στη βασιλοπούλα, χωρίς καθόλου να τα χάσει από ντροπή που τον είδε γυμνό, γιατί πράγματι τον παρουσίασε στολισμένο με αρετή αντί με ευδύματα». (Μεγάλου Βασιλείου, Προς τους νέους, ὅπως ἂν ἐξ Ἑλληνικῶν ὀφελοῖντο λόγων, 4, 16-23).*

Να συζητήσετε το σκόλιο αυτό του Μεγάλου Βασιλείου, το οποίο αναφέρεται στη Ναυσικά και στον Οδυσσέα, με στόχο να το υποστηρίξετε ή να το αμφισβητήσετε με επιχειρήματα τα οποία μπορείτε να αντιλίσετε από το ίδιο το κείμενο (z 160-274).

Απάντηση:

Χρειάζεται μεγάλη προσοχή, όταν προσεγγίζουμε έργα που ανίκουν σε πολιτισμούς πολύ παλαιότερους ή διαφορετικούς από το δικό μας. Η έννοια «αρετή» είχε διαφορετικό νόημα για τον αρχαίο Έλληνα από το Χριστιανό της εποχής του Μ. Βασιλείου ή από έναν άνθρωπο της δικής μας εποχής. Το ίδιο το κείμενο έρχεται σε αντίθεση με την ερμηνεία του ιεράρχη: η Ναυσικά αντέδρασε ψύχραιμα μπροστά στο γυμνό Οδυσσέα επειδή «η Αθηνά της έδωσε το θάρρος της καρδιάς» (σ. 174), ενώ ο Οδυσσέας δεν παρουσιάστηκε στολισμένος με ηθική αρετή αλ-

λά «με σύνεση και πονηριά» (στ. 177-184), ιδιότητες που θεωρούνταν αρετές για τον αρχαίο άνθρωπο. Παρόλ' αυτά, τα σημαντικά έργα της λογοτεχνίας παραμένουν πάντα ανοικτά σε διάφορες ερμηνείες και προσεγγίσεις.

ΕΡΩΤΗΣΗ 8n: *Η ηθογράφηση των προσώπων (δηλαδή η περιγραφή και αξιολόγηση της συμπεριφοράς και της δράσης τους) γίνεται από: α' τις σκέψεις, τα συναισθήματα, τα λόγια και τις πράξεις των ίδιων, β' τις σκέψεις, τα συναισθήματα, τα λόγια και τους χαρακτηρισμούς άλλων προσώπων του έργου για τα πρόσωπα που ηθογραφούνται, και τέλος γ' από τις σκέψεις, τα συναισθήματα, τα λόγια και τους χαρακτηρισμούς του αφηγητή/ποιητή.*

Με βάση τα κριτήρια αυτά να ηθογραφήσετε:

- a. τον Οδυσσέα 1. από το μονόλογό του, 2. από το διάλογό του με τη Ναυσικά, 3. από τις παρομοιώσεις που αναφέρονται σ' αυτόν, 4. από τη συμπεριφορά του γενικά προς τη Ναυσικά και τις άλλες κοπέλες πριν και μετά το διάλογο.
- b. Τη Ναυσικά 1. από το διάλογό της με τον Οδυσσέα, 2. από την παρομοίωση που αναφέρεται σ' αυτήν, 3. από τη συμπεριφορά της γενικά προς τον Οδυσσέα και τις κοπέλες πριν και μετά το διάλογο.

Απάντηση:

Για την ηθογράφηση του Οδυσσέα και της Ναυσικάς βλ. ραψ. z, Ενότητα 2n, ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ/ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (ηρώων και θεών), Οδυσσέας, Ναυσικά.

ΕΡΩΤΗΣΗ 9n: *Ο λόγος του Οδυσσέα προς τη Ναυσικά (z 185-227) έχει την παρακάτω δομή, κατασκευή, δηλαδή αποτελείται από τα εξής μέρη:*

1. ο Οδυσσέας προσφωνεί τη Ναυσικά, ικετεύει γονατιστός,
2. επαινεί την ομορφιά της,
3. δίνει πληροφορίες για τη μοίρα του,
4. ζητά έλεος-βοήθεια,

5. εύχεται σπους θεούς για τη Ναυσικά.

- a. **Να προσδιορίσετε τα σπηλαία του κειμένου και τους σχετικούς σπίχους που αναφέρονται σε κάθε μέρος του λόγου του.**
- b. **Να αξιολογήσετε το λόγο του Οδυσσέα, δηλαδή να κρίνετε αν αυτός εξυπηρετεί το σκοπό που θέλει να πετύχει μιλώντας στη Ναυσικά.**

Απάντηση:

- a. 1) Ο Οδυσσέας προσφωνεί τη Ναυσικά και την ικετεύει γονατιστός στην αρχή του λόγου του (στ. 185).
2) Επαινεί την ομορφιά της κοπέλας αμέσως μετά την προσφώνηση και την ικεσία (στ. 186-206), λέγοντας πως μοιάζει με την Άρτεμη και παρομοιάζοντάς την με βλαστάρι φοινικιάς.
3) Δίνει πληροφορίες για τη μοίρα του (στ. 207-214) εκθέτοντας τα βάσανα και τις περιπέτειές του.
4) Ο Οδυσσέας ζητά από τη Ναυσικά έλεος και θοίθεια ώστε να βρει το δρόμο για την πόλη και ρούχα για να ντυθεί (στ. 215-220).
5) Ο ήρωας εύχεται να χαρίσουν οι θεοί στη Ναυσικά σύνυγο, οικογένεια, αγάπη, καλή φήμη (στ. 221-227).
- b. Ο σκοπός του Οδυσσέα είναι να κερδίσει τη συμπάθεια της Ναυσικάς. Τα λόγια του εξυπηρετούν αυτό το σκοπό, αφού οι φιλοφρονήσεις κολακεύουν τη βασιλοπούλα (1, 2, 5), ενώ η έκθεση των ταλαιπωριών (3) και η δήλωση ικεσίας (1, 4) αγγίζουν τα φιλάνθρωπα αισθήματά της.

ΕΡΩΤΗΣΗ 10n: **Να προσδιορίσετε τη δομή του λόγου της Ναυσικάς προς τον Οδυσσέα (z 229-241). Με άλλα λόγια: να βρείτε τα μέρη από τα οποία αποτελείται ο λόγος της και να δώσετε έναν τίτλο στο κάθε μέρος εργαζόμενοι όπως υποδεικνύει η προηγούμενη άσκηση.**

Απάντηση:

- Ο λόγος της Ναυσικάς έχει την παρακάτω δομή:
- 1) Η Ναυσικά προσφωνεί τον Οδυσσέα (στ. 229: «ξένε»).
 - 2) Τονίζει την αξία και τη σύνεσή του (στ. 229: «ασήμαντος δε φαίνεσαι μήτε κι η φρόνηση σού λείπει»).

- 3) Προσπαθεί να τον καθησυχάσει και του προτείνει να κάνει υπομονή ώσπου να τελειώσουν τα πάθη του (στ. 230-234).
- 4) Του υπόσχεται ότι θα τον βοηθήσει να πάει στην πόλη και ότι θα του δώσει ρούχα, σεβόμενη το θεσμό της ικεσίας (στ. 235-239).
- 5) Του δίνει πληροφορίες σχετικά με τον τόπο στον οποίο βρίσκονται (στ. 239-241).

ΕΡΩΤΗΣΗ 11n: *Ποια συναισθήματα προξενεί στη Ναυσικά ο Οδυσσέας με την εμφάνισή του, τα λόγια του και τη συμπεριφορά του; Πώς και σε ποιους στόχους εκφράζονται τα συναισθήματα αυτά;*

Απάντηση:

Τα λόγια και η συμπεριφορά του Οδυσσέα προξενούν τη συμπάθεια και τη συμπόνια της Ναυσικάς (στ. 252-254), ενώ η εμφάνισή του μετά το λουτρό προκαλεί το θαυμασμό και ξυπνά το ερωτικό της ενδιαφέρον (στ. 291, 294-299, 336-338, 342-344).

ΕΡΩΤΗΣΗ 12n: *Ένας ερμηνευτής της Οδύσσειας, ο Ι.Θ. Κακριδής, σκολιάζοντας τη συνάντηση-συνομιλία Οδυσσέα και Ναυσικάς διατύπωσε την άποψη: «στερνή κι όχι μικρότερη δοκιμασία του Οδυσσέα θα σταθεί η συνάντησή του με τη βασιλοπούλα των Φαιάκων, την παρθενική κόρη με την τόση δροσιά και χάρη. Κι όμως και από τη δοκιμασία αυτή ο ήρωας θα θγει νικητής».*

Να συζητήσετε την άποψη αυτή στηριζόμενοι/ες στο κείμενο της ραψωδίας γ και την ερμηνεία που δίνετε εσείς σ' αυτό.

Απάντηση

Η συνάντηση του Οδυσσέα με τη Ναυσικά αποτελεί πράγματι για τον ήρωα την τελευταία μεγάλη δοκιμασία πριν επιστρέψει στην Ιθάκη. Ο άνθρωπος που αναδείκτηκε ως ένας από τους γενναιότερους στον τρωικό πόλεμο, που κατάφερε να γλιτώσει από την οργή των θεών, που «πάλεψε» με τέρατα και στοιχεία της φύσης, πρέπει τώρα να αντιμετωπίσει την ομορφιά και τη χάρη της παρθενικής κοπελάς. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να βρει τρόπους ώστε να κερδίσει τη συμπάθεια της Ναυσικάς, χωρίς να προσβάλει την αγνόητά της. Επιστρατεύοντας λοιπόν την ικεσία, τις φιλοφρονήσεις και τις ευχές, κατορθώνει να θγει νικητής και να γοντεύσει το νεαρό κορίτσι.

ΕΡΩΤΗΣΗ 13n: *Να περιγράψετε πς οδηγίες που δίνει η Ναυσικά στον Οδυσσέα (z 316-389). Πώς ανταποκρίνεται ο Οδυσσέας σ' αυτές; Για να απαντήσετε θα χρειαστεί να μελετήσετε τους σπίκους z 391-402 και την περιλοππική αναδιήγηση της n ραφωδίας.*

Απάντηση:

Η Ναυσικά δίνει οδηγίες στον Οδυσσέα για την είσοδό του στην πόλη και για τη συμπεριφορά που πρέπει να επιδείξει στο παλάτι. Του λέει να ακολουθήσει το αμάξι των κοριτσιών πεζός, ώστε να μην προκαλέσουν τα σχόλια των κατοίκων. Μόλις φτάσουν στο ιερό άλσος της Αθηνάς, ο Οδυσσέας θα πρέπει να μείνει εκεί μόνος, ώσπου οι κοπέλες να μπουν στο παλάτι. Στη συνέχεια ο Οδυσσέας, υπολογίζοντας ότι τα κορίτσια έχουν φτάσει, θα μπει στην πόλη και θα ρωτήσει ποιο είναι το παλάτι του Αλκίνοου. Εκεί, θα προσπεράσει τον βασιλιά και θα πέσει ικέτης στα γόνατα της βασιλισσας.

Ο Οδυσσέας, όπως φαίνεται στους στ. z 391-402 και στην περιλοππική αναδιήγηση της ραφ. n, ακολούθησε τις οδηγίες της Ναυσικάς.

ΕΡΩΤΗΣΗ 14n: *Αφού λάβετε υπόψη σας:*

- a. *πς πληροφορίες που συγκεντρώσατε για τον πολιπομό και την κοινωνία των Φαιάκων στην ενόπτη z 1-138 και όσες μπορείτε να συγκεντρώσετε συμπληρωματικά από την ενόπτη z 139-402 και την περιλοππική αναδιήγηση της ραφωδίας n,*
- b. *το πήθος της Ναυσικάς,*
- c. *τις οδηγίες της Ναυσικάς προς τον Οδυσσέα και τον τρόπο με τον οποίο ο Οδυσσέας ανταποκρίνεται σ' αυτές,*
- να συγπίσετε για τον πολιπομό και την κοινωνία των Φαιάκων και να προσπαθήσετε να δικαιολογήσετε το χαρακτηρισμό: «η χώρα των Φαιάκων είναι μια χώρα ειρηνική κι ευτυχισμένη, μια κοινωνία ιδανική σχεδόν ουτοπική».*

Απάντηση:

(για το α' μέρος της ερώτησης βλ. παραπάνω την απάντηση στην ερώτηση 4).

Σύμφωνα με τις πληροφορίες που υπάρχουν στις ραψωδίες ζ και θ, μπορούμε να χαρακτηρίσουμε την χώρα των Φαιάκων ευτυχισμένη και ειρηνική και την κοινωνία τους ιδανική, σχεδόν ουτοπική. Οι Φαιάκες είναι ένας λαός πολιτισμένος, αφού γνωρίζουν την καλλιέργεια της γης, έχουν κοινωνικούς θεσμούς (όπως η βασιλεία, ο γάμος), οχυρωμένη πόλη, διπλό λιμάνι, αγορά και βωμό. Είναι άνθρωποι φιλειρηνικοί και αδιαφορούν για τις πολεμικές τέχνες. Γενικά, η χώρα των Φαιάκων βρίσκεται στα σύνορα του πραγματικού και του μυθικού κόσμου.

ΕΡΩΤΗΣΗ 15n: *Ανθρωπισμός, ανθρωπιά είναι η συμπεριφορά που ταιριάζει σε άνθρωπο προς το συνάνθρωπό του και που τη χαρακτηρίζει η αγάπη προς αυτόν και ο σεβασμός προς τον άνθρωπο γενικώς ως αξία.*

Να συζητήσετε αν τη συνάντηση και συνομιλία Οδυσσέα και Ναυσικάς (z 139-402) τη χαρακτηρίζει ανθρωπιά· οι απόψεις σας να σπρίζονται στα δεδομένα του κειμένου και να είναι απολογημένες.

Απάντηση:

Η συνάντηση και συνομιλία Οδυσσέα και Ναυσικάς χαρακτηρίζεται από ανθρωπιά, κυρίως από την πλευρά της νεαρής βασιλοπούλας. Η Ναυσικά εκδηλώνει τα φιλάνθρωπα συναισθήματά της στον ξένο: α) προσπαθεί να τον παρηγορίσει για τα βάσανά του (σ. 230-234), β) του υπόσχεται ότι θα τον βοηθήσει (σ. 235-238), γ) μιλάει γι' αυτόν με συμπόνοια (σ. 252-254), δ) δίνει εντολές στις ακόλουθές της να τον περιποιηθούν (σ. 257-259), ε) τον συμβουλεύει πώς να συμπεριφερθεί στην πόλη και στο παλάτι ώστε να έχει την αμέριστη συμπαράσταση των Φαιάκων (σ.312-384).

ΕΡΩΤΗΣΗ 16n: *Να μελετήσετε τους στίχους 7-21 του ποιήματος «Ο Οδυσσέας στο ποτάμι» του Τάκη Σινόπουλου (βλ. Παράρτημα σσ. 439-40) και να συγκρίνετε τη σκηνή της συνάντησης του Οδυσσέα με τη Ναυσικά στο απόσπασμα αυτό και στους στίχους z 139 κ.ε. της Οδύσσειας. Ποιες παραπρόσεις μπορείτε να κάνετε;*

Απάντηση:

Το ποίημα του Σινόπουλου, παρά τη διαφορά στο ύφος και τη διάθεση, παρουσιάζει πολλές ομοιότητες με το κείμενο z 139 κ.ε.: Ο Οδυσσέας ξυπνάει από βα-

ρύ ύπνο (στ. 9 «η πέτρα του ύπνου θα κυλίσει από τα μάτια σου» – στ. z. 148 «κι ο θείος Οδυσσέας ξυπνά». Οι φίλες της Ναυσικάς τρομάζουν στ. 11-12 «κι οι νύμφες θα τρομάξουν ... γοργοπόδαρες» – στ. z 170-172 «Όμως τους φάνηκε φρικτός ... της όχθης»), η ίδια όμως θα παραμείνει ατάραχη (στ. 18 «... να σκύβει ατάραχο ν' αγγίζει το ποτάμι» – στ. z 173-175 «Μόνον του Αλκίνοου η θυγατέρα ... τα μέλη»).

ΕΡΩΤΗΣΗ 17n: *Υποθέστε ότι είστε μια από τις κοπέλες που συνόδεψαν τη Ναυσικά στο ποτάμι και μετά την επιστροφή σας στην πόλη θέλετε να διηγηθείτε τη συνάντησή σας με τον Οδυσσέα σε δικά σας πρόσωπα: στη μπτέρα σας ή σε μία φίλη σας που δεν ήρθε μαζί σας. Όσα θα πείτε στο επόμενο μάθημα προφορικά στην τάξη μπορείτε να τα έχετε προετοιμάσει συντάσσοντας ένα κατάλληλο κείμενο, ανάλογα με το πρόσωπο στο οποίο θα απευθυνθείτε.*

Απάντηση:

Σήμερα το πρωί η Ναυσικά κάλεσε όλες τις φίλες της, να πάμε στο ποτάμι να πλύνουμε τα προικιά, αφού είμαστε πια σε ηλικία γάμου. Φτάσαμε εκεί με το αμάξι που οδηγούσε η ίδια, κατεβήκαμε και λύσαμε τις μούλες για να βοσκήσουν. Αφού πλύναμε τα ρούχα και τα απλώσαμε να στεγνώσουν, κάναμε το λουτρό μας, αλειφτήκαμε με λάδι, φάγαμε κι αρχίσαμε τα παιχνίδια με τη μπάλα. Καθώς παίζαμε με γέλια και τραγούδια, μου ξέφυγε το τόπι κι έπεσε στα νερά του ποταμού. Τρέξαμε να το πιάσουμε φωνάζοντας και ξαφνικά αντικρίσαμε έναν άντρα γυμνό, βρώμικο και άγριο. Τότε όλες τρομάξαμε πολύ και σκορπίσαμε πανικόβλητες, ψάχνοντας ένα μέρος να κρυφτούμε. Μόνο η Ναυσικά έμεινε ατάραχη κι άρχισε να μιλάει με τον ξένο για αρκετή ώρα. Αφού βεβαιωθήκαμε ότι ήταν άνθρωπος που είχε την ανάγκη μας, τον περιποιηθήκαμε όπως ταιριάζει σε φιλοξενούμενο κι έπειτα μας ακολούθησε πεζός μέχρι το ιερό άλσος της Αθηνάς.

ΕΡΩΤΗΣΗ 18n: *Από τους σπίκους θ 1-302 ποιες πρωτοβουλίες φαίνεται ότι αναλαμβάνει ο Αλκίνοος (ο ίδιος προσωπικά ή οι Φαιάκες κατ' εντολή του), α. για να καθησυχάσει τον φιλοξενούμενό του ότι θα τον βοηθήσουν να επιστρέψει στην πατρίδα του και β. για να τον ευχαριστήσει, αλλά και για να προβάλει τον πολιτισμό των Φαιάκων;*

Απάντηση:

- Ο Αλκίνοος, για να καθησυχάσει το φιλοξενούμενό του πως θα τον βοηθήσουν να επιστρέψει στην πατρίδα του, δίνει εντολή να ετοιμάσουν 52 άριστοι ναυτικοί ένα καράβι που θα τον μεταφέρει στον προορισμό του (στ. 39-42).
- Ο βασιλιάς των Φαιάκων, για να ευχαριστήσει τον Οδυσσέα, αλλά και για να προβάλει τον πολιτισμό της χώρας του, ετοιμάζει πλούσιο γεύμα στο παλάτι, τραγούδια από τον αοιδό Φήμιο, αγώνες και χορούς από τους καλύτερους χορευτές.

ΕΡΩΤΗΣΗ 19n: *a. Σε ποια αγωνίσματα διαγωνίζονται οι νεαροί Φαίακες στους αγώνες που διοργάνωσε ο βασιλιάς Αλκίνοος προς χάριν του Οδυσσέα, σε ποιο απ' όλα συμμετέχει ο Οδυσσέας και σε ποια άλλα προκαλεί τους Φαίακες να παραβγούν μαζί του;*
b. Αφού ψάξετε αν υπάρχουν έπαθλα για τους νικητές, να βγάλετε τα συμπεράσματά σας για τα κίνητρα όσων συμμετείχαν σ' αυτούς τους αγώνες.

Απάντηση:

- Οι νεαροί Φαίακες διαγωνίζονται στο τρέξιμο (στ. 145-152), στην πάλη (στ. 153-154), στο άλμα (στ. 155), στη δισκοβολία (στ. 156) και στην πυγμαχία (στ. 157). Ο Οδυσσέας συμμετέχει στη δισκοβολία (στ. 221-230) και προκαλεί τους Φαίακες να παραβγούν μαζί του στην πυγμαχία, στην πάλη και στο τρέξιμο (στ. 245-246), ενώ αναφέρει την ικανότητά του στην τοξοβολία και τον ακοντισμό (στ. 257-264, 271).
- Στο κείμενο δεν υπάρχει πουθενά υπαινιγμός για χρηματικά ή άλλα έπαθλα για τους νικητές των αγώνων. Καταλαβαίνουμε λοιπόν ότι τα κίνητρα όσων συμμετείχαν στους αγώνες ήταν η δόξα και η καλή φήμη των αθλητών.

ΕΡΩΤΗΣΗ 20n: *Ποιες δραστηριότητες εκφράζουν τους Φαίακες σύμφωνα με τα λεγόμενα από το βασιλιά Αλκίνοο στους σπίκους θ 285-300; Ποιες διαφορές διαπιστώνετε μεταξύ των όσων λέει ο Αλκίνοος στους σπίκους αυτούς και όσων είπε στους σπίκους θ 123-126 και πώς πις εξηγείτε;*

Απάντηση:

Ο Αλκίνοος, ενώ στην αρχή υπερηφανεύεται για την υπεροχή των Φαιάκων στην πυγμαχία, την πάλη, στο άλμα και στο δρόμο (στ. 123-126), στη συνέχεια (στ. 283-

300) αντιφάσκει μηλώντας μόνο για το τρέξιμο, ενώ παραδέχεται ότι δεν είναι «ακατανίκητοι πυγμάχοι μήτε και παλαιστές». Προσθέτει ότι οι Φαίακες είναι αξεπέραστοι στη ναυτιλία, στα γλέντια και στο χορό. Η αλλαγή αυτή οφείλεται στο ότι ο Οδυσσέας νίκησε εύκολα στη δισκοβολία και προκάλεσε τους Φαίακες σε όλα τα άλλα αγωνίσματα, αποδεικνύοντας έμπρακτα ότι δεν είναι ανίκητοι. Για το μόνο αγώνισμα που μήποτε με αμφιβολία αν θα τα καταφέρει, είναι το τρέξιμο (στ. 272-275).

ΕΡΩΤΗΣΗ 21n: *Αφού περιγράψετε ποια χαρακτηριστικά γνωρίσματα και ικανότητες του Οδυσσέα αναδεικνύονται από τις συναισθηματικές αντιδράσεις του στο τραγούδι του Δημόδοκου, από το λόγο του προς τον Ευρύαλο και τους Φαίακες και από τη συμμετοχή του στα αγωνίσματα, να συζητήσετε με ποιο σκοπό ο ποιητής πλέκει το μύθο έτσι, ώστε να πάρει τελικά μέρος στους αγώνες ο Οδυσσέας παρά την αρχική απροθυμία του. Να πάρετε υπόψη και όσα λέγονται για τις επιδιώξεις της Αθηνάς στους στίχους θ 24-27.*

Απάντηση:

Ο Οδυσσέας, όσο τραγουδάει ο Δημόδοκος ιστορίες από τον τρωικό πόλεμο, συγκινείται και δεν μπορεί να κρατήσει τα δάκρυά του. Όταν το τραγούδι τελειώνει, ο ήρωας κάνει σπονδές στους θεούς και έπειτα ξαναρχίζει το θρήνο του (στ. 102-113). Από αυτές τις αντιδράσεις καταλαβαίνουμε ότι πρόκειται για έναν άνθρωπο βαθιά συναισθηματικό, ευαίσθητο και ευσεβή. Από τα λόγια που απευθύνει στον Ευρύαλο (στ. 198-220) φαίνεται η σύνεση, η γενναιότητα και η ευθύτητα που τον διακρίνει. Τέλος, η συμμετοχή και η νίκη του στα αγωνίσματα (στ. 221-230) δείχνουν τη μεγάλη ψυχική και σωματική αντοχή και τη δύναμή του.

Ο ποιητής πλέκει το μύθο έτσι ώστε να πάρει τελικά ο Οδυσσέας μέρος στους αγώνες, για να αποδείξει την αξία του στους Φαίακες και να τον δεχτούν σαν φίλο, να νιώσουν σεβασμό και δέος μπροστά στον άνθρωπο που κατόρθωσε να νικήσει στα αγωνίσματα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 22n: *Ο Οδυσσέας, όταν βγαίνει στην χώρα των Φαιάκων, δεν είναι ένας ήρωας αλλά ένας απελπισμένος ναυαγός. Τον χωρίζουν πάνω από εννιά χρόνια από το τέλος του τρωικού*

*πολέμου και έχουν μεσολαβήσει πάνω από εφτά χρόνια
απραξίας στην Ωγυγία. Ζητώντας από τους Φαιάκες να τον
προπέμψουν στην πατρίδα του εύχεται (n 246-248):
«... μόνον να δω
τις δούλες και τα κτήματά μου, το σπίτι μου μεγάλο και
ψηλόσπεγο,
τότε ας τελειώσει κι η ζωή μου».*

*Η παραμονή του όμως στη Σχερία θα του δώσει την
ευκαιρία να θυμηθεί το πρωικό του παρελθόν και να
ξαναθρεύ τον εαυτό του. Μπορούμε να πούμε ότι ο
Οδυσσέας στη Σχερία προετοιμάζεται για την επιστροφή
του στην Ιθάκη.*

- a. Με ποιες αφορμές στην ενόπτητα αυτή θυμάται ο
Οδυσσέας την παλιά του δόξα και τον παλιό του εαυτό;*
- b. Ποιες συγκεκριμένες σπηγμές του ένδοξου παρελθόντος
του θυμάται και ποιες ιδιότητές του ανακτά;*

Απάντηση:

- a. Οι αφορμές για να θυμηθεί ο Οδυσσέας το ένδοξο παρελθόν του, είναι το τραγούδι του Δημόδοκου που εξιστορεί γεγονότα από τον τρωικό πόλεμο (σ. 90-101) και η συμμετοχή του στα αγωνίσματα (σ. 212-270).
- b. Μέσα από το τραγούδι του αοιδού, ο Οδυσσέας ξαναζεί τη φιλονικία του με τον Αχιλλέα (στ. 93-96) και τη συμμετοχή του σε αγώνες τοξοβολίας και ακοντισμού (στ. 257-271), ενώ ανακτά δύναμη, κουράγιο και αγωνιστικότητα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 23η: *Με βάση όσα αφηγείται ο ποιητής να κάνετε (προφορικά)
την περιγραφή και το σχολιασμό των αθλητικών αγώνων
που οργανώθηκαν από τον Αλκίνοο προς τιμήν του
Οδυσσέα, όπως θα την έκανε ένας σπυρερινός αθλητικός
ανταποκριτής ενός ραδιοφωνικού σταθμού. Ο χρόνος που
σας διαθέτει ο σταθμός είναι μόνο δύο λεπτά.*

Απάντηση:

«Βρισκόμαστε στην αγορά των Φαιάκων, όπου έχει μαζευτεί πολύς κόσμος για να παρακολουθήσει τους αθλητικούς αγώνες που διοργάνωσε ο βασιλιάς Αλκίνοος προς τιμήν του ξένου μας. Οι αθλητές είναι έτοιμοι να αγωνιστούν. Ανάμεσά τους

διακρίνουμε τον Ακρόνεο, τον Ωκύαλο, τον Ελατρέα, το Ναυτέα, τον Πρυμνέα, τον Αγχίαλο και τον Ερετμέα, τον Ποντέα και τον Πρωρέα, το Θόωνα και τον Αναβοσίνεο. Ακόμη βλέπουμε τον Αμφίαλο, τον Ευρύαλο και τους τρεις γιους του βασιλιά: το Λαοδάμαντα, τον Άλιο και τον Κλυτόννο.

Αυτή τη σπιγμή ξεκινά ο αγώνας δρόμου· τα παλικάρια ορμούν σπικώνοντας σύννεφα σκόνης. Ο Κλυτόννος μοιάζει να έχει φτερά στα πόδια του ... τους προσπερνάει όλους ... και ναι, είναι ο τελικός νικητής! Οι αγώνες συνεχίζονται με πάλη. Μετά από μια δύσκολη προσπάθεια ο Ευρύαλος νικά όλους τους αθλητές. Στο άλμα, την πρώτη θέση παίρνει ο Αμφίαλος και στην πυγμαχία ο Λαοδάμας, μετά από έναν αμφίρροπο αγώνα.

Βλέπουμε όμως τον ξένο να σπικώνεται από τη θέση του και να παίρνει τον πέτρινο δίσκο· δεν μπορούμε να καταλάβουμε τι ετοιμάζεται να κάνει, αφού ο δίσκος αυτός είναι πολύ βαρύτερος από εκείνους που χρησιμοποιούν οι αθλητές μας. Και να, ο ξένος στριφογυρίζει το δίσκο με απίστευτη δύναμη ... οι θεατές τρομαγμένοι σκύβουν στο έδαφος ... ο ξένος ρίχνει το δίσκο σε απόσταση πολύ μεγαλύτερη από των άλλων δισκοβόλων. Κυρίες και κύριοι ο άνθρωπος αυτός κατόρθωσε την πιο θεαματική ρίψη που έχουμε δει ποτέ ... είναι πράγματι ένας μεγάλος αθλητής».

ΕΡΩΤΗΣΗ 24n: *Ποια η αφορμή και ποιο το θέμα του δεύτερου τραγουδιού του Δημόδοκου, πότε και πού τραγουδιέται, ποιο το ακροατήριο και ποιος ο αντίκτυπος που είχε το τραγούδι αυτό στους ακροατές του;*

Απάντηση:

Αφορμή για το δεύτερο τραγούδι του Δημόδοκου είναι το πρόσταγμα που δίνει ο Αλκίνοος να αρχίσει ο χορός των νέων, ώστε να δει ο ξένος τις ικανότητες των χορευτών. Θέμα του τραγουδιού είναι η εξωσυνυγική σχέση που σύνηψε η Αφροδίτη με τον Άρη και η τιμωρία των μοιχών από το σύνυγο της θεάς, Ήφαιστο. Το ακροατήριο είναι οι συγκεντρωμένοι στο ανάκτορο του Αλκίνου. Ο αντίκτυπος του τραγουδιού: οι θεατές ευχαριστούνται με την ιστορία του Δημόδοκου και γεμίζουν αγαλλίαση (στ. 435-438).

ΕΡΩΤΗΣΗ 25η: *Τι επιδιώκει ο Αλκίνοος όταν καλεί το Δημόδοκο να τραγουδήσει και τους νέους να χορέψουν; Πέτυχε τους στόχους του; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.*

Απάντηση:

Ο Αλκίνοος καλεί το Δημόδοκο να τραγουδήσει και τους νέους να χορέψουν, με σκοπό να εντυπωσιάσει και να ευχαριστήσει τον ξένο. Οι στόχοι του επιτυγχάνονται, αφού ο Οδυσσέας μένει έκθαμβος με το χορό (σ. 314-316), γεμίζει αγαλλίαση με το τραγούδι του Δημόδοκου (σ. 435-436) και εκφράζει το θαυμασμό του στον Αλκίνοο για τις ικανότητες των χορευτών (σ. 458-461).

ΕΡΩΤΗΣΗ 26η: *Να συγκρίνετε το τραγούδι για την αγάπη του Άρη και της Αφροδίτης με το γνωστό μύθο του Αισώπου για τον αγώνα του λαγού με τη χελώνα (θλ. Παράρτημα σ. 440, «Χελώνα και λαγός»). Ποιο πρόσωπο του τραγουδιού αντιστοιχεί με το λαγό και ποιο με τη χελώνα; Πού οφείλεται η επικράτηση της χελώνας στον αγώνα της με το λαγό και που η επιτυχία του αντίστοιχου προσώπου στο τραγούδι του Δημόδοκου; Να δικαιολογήσετε τις απαντήσεις σας.*

Απάντηση:

Αν συγκρίνουμε το τραγούδι για την αγάπη του Άρη κι της Αφροδίτης με το μύθο του Αισώπου «Χελώνα και λαγός», διαπιστώνουμε πολλές ομοιότητες. Ο Ήφαιστος αντιστοιχεί με τη χελώνα, καθώς είναι εκ πρώτης όψεως ο καταδικασμένος να αποτύχει: είναι χωλός, κακοφπιαγμένος και αργός όπως η χελώνα, ενώ ο Άρης είναι νέος, όμορφος, εύρωστος και ταχύς, όπως ο λαγός του μύθου. Τελικά όμως, επικρατούν ο Ήφαιστος και η χελώνα, γιατί, παρά τα σωματικά τους μειονεκτήματα, διαθέτουν πονηριά (ο Ήφαιστος) και υπομονή (η χελώνα). Το δίδαγμα των δύο ιστοριών μπορεί να συνοψιστεί στα λόγια των Θεών: «όχι, τ' άνομα έργα δεν ευδοκιμούν· ο αργός προφθαίνει τον ταχύ», καθώς τόσο ο Άρης όσο και ο λαγός ηπίθηκαν εξαιτίας της αλαζονείας τους.

ΕΡΩΤΗΣΗ 27n: *Οι θεοί γελούν δύο φορές στο τραγούδι για τον έρωτα του Άρη και της Αφροδίτης.*

Τι το αστείο βρίσκουν πιν πρώτη και πι τη δεύτερη φορά;

Απάντηση:

Οι θεοί την πρώτη φορά γελούν με το πάθημα του Άρη και της Αφροδίτης, καθώς τους αντικρίζουν αιχμάλωτους στο δίκτυο που έστησε ο Ήφαιστος (στ. 488-489).

Τη δεύτερη φορά γελούν με τα λόγια του Ερμή, πως μακάρι να πλάγιαζε με την πανέμορφη Αφροδίτη, ακόμη κι αν επρόκειτο να τον έδεναν με αμέτρητα δεσμά (στ. 402-405).

ΕΡΩΤΗΣΗ 28n: *Τι θεωρείτε κωμικό στο τραγούδι του Δημόδοκου «για πιν αγάπη του Άρη με πιν καλλιστέφανη Αφροδίτη»;*

Απάντηση:

Τα κωμικά στοιχεία του τραγουδιού του Δημόδοκου είναι το θέαμα των δύο εραστών μέσα στο δίκτυο του Ήφαιστου και η απάντηση του Ερμή στην ερώτηση που του έθεσε ο Απόλλων (στ. 397-405), όπως φαίνεται από την εύθυμη αντίδραση των θεών.

ΕΡΩΤΗΣΗ 29n: *Αφού λάβετε υπόψη σας το κείμενο πις ραψ. θ 1-461 και τις περιληπτικές αναδιηγήσεις των ραψ. η και θ, να εντάξετε το κείμενο πις ενότητας αυτής στη μεγάλη αφηγηματική ενότητα στον οποία ανήκει και να συντάξετε ένα κείμενο 80-100 λέξεων με το οποίο θα αφηγείστε τα αμέσως προηγούμενα και τα αμέσως επόμενα.*

Απάντηση:

Το κείμενο της ραψ. θ 1-461 ανήκει στη μεγάλη αφηγηματική ενότητα που τιτλοφορείται «Φαιακίδα».

Ο Οδυσσέας πηγαίνει στο παλάτι του Αλκίνοου και προσπέφτει ικέτης στη βασιλισσα Αρήτη ζητώντας να τον στείλει στην πατρίδα του. Ο Αλκίνοος δίνει εντολές να τον περιποιηθούν. Η βασιλισσα ρωτάει για την ταυτότητα του ξένου, ο Οδυσσέας όμως δεν αποκαλύπτεται. Την επόμενη μέρα μετά τους αγώνες, τις χορευτικές επιδείξεις και τα τραγούδια του Δημόδοκου, το βασιλικό ζεύγος προσφέρει ακριβά δώρα στον Οδυσσέα και οργανώνει λαμπρό συμπόσιο προς τιμήν του.

ΕΡΩΤΗΣΗ 30n: *Να συγκεντρώσετε πληροφορίες για τους αοιδούς από όλη τη ραψωδία θ· ειδικότερα για το έργο τους και την κοινωνική τους θέση, το θέμα των τραγουδιών τους, τον τρόπο εκτέλεσής τους και την απίχνηση που είχαν αυτά στο ακροατήριο.*

Απάντηση:

- Το έργο των αοιδών:** οι αοιδοί τραγουδούσαν στα συμπόσια των αρχόντων, όπως π.χ. ο Δημόδοκος τραγουδά στο παλάτι του Αλκίνουου.
- Η κοινωνική τους θέση:** οι αοιδοί θεωρούνταν θεόπνευστοι και οι σύγχρονοί τους τούς σέβονταν πολύ, όπως φαίνεται στους στ. θ 51-53, 75-79, 582, 591, 602, από τα τυπικά επίθετα «θείος» (στ. 51, 56, 107), «τιμημένος» (στ. 75), «φρυμισμένος» (στ. 102, 435).
- Το θέμα των τραγουδιών:** οι αοιδοί τραγουδούσαν τα «κατορθώματα γενναίων ανδρών» (στ. 90-91) και ιστορίες για τους θεούς (στ. 318).
- Ο τρόπος εκτέλεσης των τραγουδιών:** οι αοιδοί τραγουδούσαν με συνοδεία κιθάρας (στ. 83-84, 301-302), ενώ έκαναν συχνά διαλείμματα, για να ξεκουράζονται από τα πολύστιχα τραγούδια (στ. 107, 110).
- Η απίχνηση των τραγουδιών:** η απίχνηση των τραγουδιών στο ακροατήριο ήταν μεγάλη, όπως φαίνεται από τις αντιδράσεις του Οδυσσέα και των Φαιάκων, οι οποίοι ακούν το Δημόδοκο γεμάτοι αγαλλίαση (στ. 435-438), και αργότερα στα λόγια του Οδυσσέα και στην προσφορά του προς τον αοιδό (στ. 575-583, 590-594).

ΕΡΩΤΗΣΗ 31n: *Να χαρακτηρίσετε τα τρία τραγούδια του Δημόδοκου ανάλογα με το περιεχόμενό τους και να δώσετε ένα τίτλο στο καθένα.*

Απάντηση:

Το πρώτο τραγούδι του Δημόδοκου (στ. 90-106) μιλάει για τις σχέσεις των ηρώων της τρωικής εκστρατείας (τίτλος: «Η φιλονικία Οδυσσέα - Αχιλλέα»), το δεύτερο (στ. 317-434) μπορεί να χαρακτηρισθεί εύθυμο και χαρούμενο (τίτλος: «Το πάθημα του Άρη και της Αφροδίτης»), ενώ το τρίτο (στ. 603-629) έχει περιεχόμενο ηρωικό και είναι περιγραφικό (τίτλος: «Δούρειος Ίππος»).

ΕΡΩΤΗΣΗ 32n: *Ο Οδυσσέας στους πρώτους στίχους της επόμενης ραψωδίας και πριν απαντήσει στα ερωτήματα που του έθε-*

σε ο Αλκίνοος για την ταυτόπτα του, θα επαινέσει τον αοιδό και την ευφρόσυνη αιμόσφαιρα του συμποσίου μ' αυτά τα λόγια:

«Ευγενικέ μου Αλκίνοε, που ξεχωρίζεις πρώτος στο λαό σου,

*ωραίο πράγματι ν' ακούς έναν καλό αοιδό,
ὅπως αυτός εδώ, με θεία θα ἀλεγες φωνή.*

5 *Kι ομολογώ, απόλαυσον ἄλλη δεν υπάρχει πιο χαριτωμένη,*

απ' όταν σμίγει ο κόσμος όλος σ' ευφροσύνη· στην αίθουσα

οι καλεσμένοι, καθισμένοι στη σειρά, ακούν τον αοιδό

προσπλωμένοι· και τα τραπέζια εκεί μπροστά γεμάτα

ψωμί και κρέας· ο οινοχόος να τραβά απ' τον κρατήρα

10 *το κρασί και να περνά, να το κερνά στις κούπες.*

Βαθιά το αισθάνομαι πως είναι αυτό δι', πιο ωραίο υπάρχει».

Με βάση τους παραπάνω στίχους και τους στίχους θ 569-643 να περιγράψετε τη διαδικασία και την αιμόσφαιρα ενός αρχαίου συμποσίου. Να επιμείνετε ιδιαίτερα στο ρόλο του αοιδού και στη σάση των παρευρισκομένων απέναντί του.

Απάντηση:

- α) **Η διαδικασία:** στα συμπόσια το υπηρετικό προσωπικό μοίραζε τα φαγητά στα τραπέζια και κερνούσε το κρασί. Μόλις οι συνδαιτυμόνες τελείωναν το φαγητό, ο κήρυκας έδινε την κιθάρα στον αοιδό κι αυτός άρχιζε το τραγούδι.
- β) **Η αιμόσφαιρα:** η αιμόσφαιρα του συμποσίου εξαρτιόταν σε μεγάλο βαθμό από το περιεχόμενο των τραγουδιών. Άλλες στιγμές λοιπόν υπήρχε εύθυμη διάθεση, ενώ άλλοτε ήταν διάχυτη η συγκίνηση. Γενικά, τα συναισθήματα ήταν έντονα και όλοι ένιωθαν μεγάλην απόλαυση.
- γ) **Ο ρόλος του αοιδού:** ήταν πρωταρχικός, αφού αυτός διαμόρφωνε την αιμόσφαιρα και προσέφερε στο κοινό μεγάλη ευχαρίστηση με τα τραγούδια του.

- δ) **Η σάση των παρευρισκομένων απέναντι στον αιδό:** οι καλεσμένοι άκουγαν προσπλωμένοι στον αιδό, και του έδειχναν την εκτίμησή τους είτε με καλά λόγια είτε έμπρακτα (π.χ. ο Οδυσσέας προσφέρει στο Δημόδοκο το καλύτερο κομμάτι κρέατος, στ. 575-579).

ΕΡΩΤΗΣΗ 33n: *Να συζητήσετε ποιοι είναι οι βαθύτεροι λόγοι που κάνουν τον Οδυσσέα να ζητήσει από τον αιδό να τραγουδήσει το τραγούδι για το δούρειο ίππο και γιατί ξεσπά σε θρήνο στο άκουσμά του;*

Απάντηση:

Ο Οδυσσέας ζητά από τον αιδό να τραγουδήσει το τραγούδι με το δούρειο ίππο, γιατί εκεί θα θυμηθεί το ένδοξο παρελθόν του και θα ξαναβρεί τον εαυτό του. Όταν το ακούει, ξεσπά σε θρήνο γιατί ξαναζεί τα γεγονότα του πολέμου και καταλαβαίνει τη διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στον πρωικό Οδυσσέα της Τροίας και στον Οδυσσέα που έμεινε άπραγος στο νησί της Κίρκης για οχτώ σχεδόν χρόνια.

ΕΡΩΤΗΣΗ 34n: *Να περιγράψετε την προσωπικότητα του Οδυσσέα από τη δράση του, όπως την πληροφορούμαστε στο τραγούδι του δούρειου ίππου (θ 595-629), και από τη σάση/συμπεριφορά του όσο ακούει αυτό το τραγούδι. Να προσέξετε και την παρομοίωση των σπίχων θ 633-643.*

Απάντηση:

Όπως φαίνεται από το τραγούδι για το δούρειο ίππο, ο Οδυσσέας είναι πανέξυπνος και πολυμήχανος (στ. 597-599), ορμητικός και θαρραλέος, αιτρόμυτος (στ. 625-629).

Από τη συμπεριφορά του όσο ακούει το τραγούδι, βλέπουμε την ευαισθησία και την ανθρωπιά του, καθώς κλαίει και θρηνεί, μοιάζοντας με γυναίκα που μοιρολογεί τον άντρα της (στ. 633-643).

ΕΡΩΤΗΣΗ 35n: *Στην ένθετη αφήγηση του Νέστορα (ραψωδία γ) και στην ένθετη αφήγηση του Μενέλαου (ραψωδία δ) διαπιστώθηκαν η διάθεση του αφηγητή, το ακροατήριο, ο χώρος και ο χρόνος, η αφορμή και το θέμα της αφήγησης και, τέλος, ο αντίκτυπος που είχε η αφήγηση στο ακροατήριο.*

Να διευκρινίσετε αν τα σποιχεία αυτά υπάρχουν και στα τρία τραγούδια του Δημόδοκου και να τα προσδιορίσετε. Σε ποια συμπεράσματα καταλήγετε;

Απάντηση:

	1ο τραγούδι	2ο τραγούδι	3ο τραγούδι
Διάθεση του αφηγητή	δεν αποκαλύπτεται		
Ακροατήριο	Αλκίνοος, Αρίτη, Οδυσσέας, Φαίακες	Αλκίνοος, Αρίτη, Οδυσσέας, Φαίακες	Αλκίνοος, Αρίτη, Οδυσσέας, Φαίακες
Χρόνος αφήγησης	Μετά το γεύμα	Μετά τους αθλητικούς αγώνες και τις χορευτικές επιδείξεις	Μετά το δείπνο
Χώρος αφήγησης	Η μεγάλη αίθουσα του παλατιού	Αγορά	Η μεγάλη αίθουσα του παλατιού
Αφορμή αφήγησης	Ο Αλκίνοος ζητά από το Δημόδοκο να τραγουδήσει (στ. 51-53)	Ο Αλκίνοος ζητά από το Δημόδοκο να τραγουδήσει (στ. 301-302)	Ο Οδυσσέας παρακινεί τον αοιδό (στ. 595-602)
Αντίκτυπος της αφήγησης	Ο Οδυσσέας κλαίει συνεχώς κατά τη διάρκεια του τραγουδιού (στ. 102-113)	Ο Οδυσσέας και οι Φαίακες γεμίζουν αγαλλίαση ακούγοντας το τραγούδι (στ. 435-438)	Ο Οδυσσέας ξεσπά σε θρήνο (στ. 630-644)

Συμπεράσματα:

- Οι αοιδοί, επειδή ήταν επαγγελματίες, δεν φανέρωναν τη διάθεσή τους όσο τραγουδούσαν.

- Εκτελούσαν τα τραγούδια τους μετά το φαγητό, όταν οι συνδαιτυμόνες είχαν ικανοποιήσει την όρεξή τους.
- Τραγουδούσαν όταν τους το ζητούσε ο οικοδεσπότης ή κάποιος καλεσμένος.
- Εκτελούσαν τις συνθέσεις με άφογο τρόπο και κατόρθωναν να συγκινήσουν το ακροατήριό τους.

ΕΡΩΤΗΣΗ 38n: *Να συγκεντρώσετε από όλη τη ραψωδία θ πληροφορίες για τον πολιτισμό και την κοινωνία των Φαιάκων οι οποίες επιβεβαιώνουν το υψηλό επίπεδο πολιτισμού, την ανθρωπιά και το ειρηνικό πνεύμα της κοινωνίας αυτής.*

Απάντηση:

Το υψηλό επίπεδο πολιτισμού των Φαιάκων φαίνεται από την εξελιγμένη ναυπηγική τέχνη (στ. 39-45, 59-65), τους αθλητικούς αγώνες και τις καλλιτεχνικές δραστηριότητές τους. Το ειρηνικό τους πνεύμα επιβεβαιώνεται στα λόγια του Αλκίνοου στους στ. 287-300 και η ανθρωπιά τους στην συνολική συμπεριφορά τους απέναντι στον ξένο.

ΡΑΨΩΔΙΑ Ι'

ΣΤΙΧΟΙ 1-41 και 240-630

ΑΛΚΙΝΟΥ ΑΠΟΛΟΓΟΙ. ΚΥΚΛΩΠΕΙΑ.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΗΝ Ι' ΡΑΨΩΔΙΑ

ΤΟΠΟΣ: ο τόπος που διεξάγεται η διήγηση του Οδυσσέα είναι τα ανάκτορα του Αλκίνου

ΧΡΟΝΟΣ: η 3η ημέρα της παραμονής του Οδυσσέα στη Σχερία και η 33η ημέρα της Οδύσσειας

ΠΡΟΣΩΠΑ: ο Οδυσσέας ως αφηγητής και ο Πολύφρημος ως κεντρικό πρόσωπο των αφηγήσεων

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ ΡΑΨΩΔΙΑΣ

Ενότητα 1η (στ. 1-41)

Ο Οδυσσέας αποκαλύπτει την ταυτότητά του και αφηγείται τις περιπέτειές του.

Ενότητα 2η (στ. 240-518)

Η τύφλωση του Πολύφρημου.

Ενότητα 3η (στ. 519-630)

Η φυγή και η «ύβρις» του Οδυσσέα.

ΕΛΩΤΗΤΑ 1Η: [ΣΤΙΧΟΙ 1-41]*Análysis Enótetaς*

- ✓ Ο ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΕΙ ΤΗΝ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟΥ
ΚΑΙ ΑΦΗΓΕΙΤΑΙ ΤΙΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΤΟΥ

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Είδαμε ότι η ραψωδία θ ολοκληρώθηκε με τα ερωτήματα του Αλκίνοου σχετικά με την ταυτότητα του Οδυσσέα. Η ραψωδία 1 ξεκινά με την απάντηση του Οδυσσέα, ο οποίος στην αρχή μιλάει γενικά για την απόλαυση που νιώθουν οι άνθρωποι που κάθονται στο ίδιο τραπέζι κι ακούν τον αοιδό να τραγουδάει. Έπειτα αποκαλύπτει το όνομα και την καταγωγή του, ενώ μιλάει εγκωμιαστικά για την Ιθάκη.

Αναφέρει τις δυσκολίες που του δημιούργησαν η Καλυψώ και η Κίρκη και τονίζει ότι η αγάπη του για την πατρίδα και τους γονείς του τον έκαναν να αντέξει.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- στ. 6 (η) «ευφροσύνη»** = μεγάλη χαρά, ψυχική ευχαρίστηση
- στ. 9 (ο) «οινοχόος»** = ο υπηρέτης που γέμιζε κρασί τα ποτήρια
στα συμπόσια < οἶνος (= κρασί) + χέω (=χύνω)
- στ. 12 «η ψυχή σου ορμήθηκε»** = επιθύμησες, θέλησες

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- «Νίρπο» (στ. 23):** Βουνό της Ιθάκης
- «Αία» (στ. 35):** Το μυθικό νησί της Κίρκης

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ**ΜΟΤΙΒΑ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ**

- **«Κι ομολογώ ... ό,τι πο ωραίο υπάρχει» (στ. 5-11):** εδώ ο Οδυσσέας προβάλλει το ιδανικό της ειρηνικής και χαρούμενης ζωής, του γλεντιού και των απολαύσεων.

- «εγώ δεν ξέρω να ’χω δει κάπι γλυκύτερο απ’ τη γη της» (στ. 31), «τίποτε άλλο πιο γλυκό από πατρίδα και γονιούς» (στ. 37): Η αξία των δύο στίχων είναι διαχρονική. Ο Οδυσσέας τονίζει πόσο σημαντική είναι η πατρίδα και η οικογένεια.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ – ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (ΗΡΩΝ ΚΑΙ ΘΕώΝ)

Οδυσσέας

Είναι ευγενικός απέναντι στον Αλκίνοο (στ. 2) και πρόθυμος να αποκαλύψει την ταυτότητά του (στ. 20).

Δείχνει την φιλοπατρία του μιλώντας εγκωμιαστικά για την πατρίδα του (στ. 31, 37) και την εξυπνάδα του, καθώς αποκρύπτει την ύπαρξη συζύγου και γιου, αφού γνωρίζει ότι θα ήταν καλοδεχούμενος γαμπρός για τον Αλκίνοο. Ο ίδιος τονίζει την πονηριά του στους στ. 20-21.

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «πολύγνωμος Οδυσσέας» (στ. 1)
- «επουράνιοι θεοί» (στ. 15)
- «δασωμένη Ζάκυνθος» (στ. 26)
- «θολωτές σπηλιές» (στ. 32)
- «θεά δαιμονική» (στ. 33)
- «πολυδάκρυτος νόστος» (στ. 40)

ΕΝΟΤΗΤΑ 2Η: [ΣΤΙΧΟΙ 240-518]

Ανάλυση Ενότητας

✓ Η ΤΥΦΛΩΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΥΦΗΜΟΥ

ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑών

- Στ. 240-339:** Ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του στη σπηλιά του Πολύφημου. Η γνωριμία τους.
- Στ. 340-418:** Ο Οδυσσέας μεθάει τον Πολύφημο.
- Στ. 419-466:** Η τύφλωση.
- Στ. 467-518:** Η δραπέτευση από τη σπηλιά.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Στη σπηλιά του Πολύφημου, οι σύντροφοι του Οδυσσέα τον παρακαλούν να πάρουν προμήθειες και να γυρίσουν στο καράβι, αυτός όμως αποφασίζει να μείνουν για να γνωρίσουν τον Κύκλωπα. Ο Πολύφημος φτάνει και αποδεικνύεται αφιλόξενος, ασεβής προς τους θεούς και ανθρωποφάγος. Την επόμενη μέρα, κι αφού έχει καταβροχθίσει 4 συνοδικά άντρες, φεύγει για τη βοσκή, φυλακίζοντάς τους στη σπηλιά. Ο Οδυσσέας ετοιμάζει το σχέδιο για την τύφλωση του Κύκλωπα. Μόλις αυτός επιστρέψει, και τρώει άλλους 2 άνδρες, ο Οδυσσέας τον μεθάει με κρασί. Ο Πολύφημος ζητά να μάθει το όνομα του ξένου κι ο Οδυσσέας απαντά πως τον λένε Ούτιν (δηλαδή «Κανένα»). Ο Κύκλωπας απειλεί ότι θα τον φάει τελευταίο και τον παίρνει ο ύπνος. Ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του τον τυφλώνουν με έναν πάσσαλο. Ο Πολύφημος καλεί σε βοήθεια τους άλλους Κύκλωπες φωνάζοντας πως τον σκοτώνει ο Κανένας. Εκείνοι τον περιγελούν και φεύγουν. Ο Οδυσσέας και οι άντρες του δραπετεύουν από τη σπηλιά δεμένοι κάτω από τις κοιλιές των κριαριών του Πολύφημου και γυρνούν στο καράβι τους.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

στ. 244 «ερίφια» = κατσίκια

στ. 261 (ο) «օρυμαγδός» = δυνατός θόρυβος, πάταγος, σαματάς

- στ. 264 «τα σερνικά»** = τα αρσενικά
- στ. 284 «μολοντούτο»** = όμως
- στ. 285 «μισεύοντας»:** ρ. μισεύω = ξενιτεύομαι
- στ. 300 «μωρός», -ή, -ό** = ανόητος, άμυναλος
- στ. 328 «άμεικτο γάλα»** = γάλα που δεν αραιώθηκε με νερό
- στ. 346 «μπασίς»:** (n) μπασία = η είσοδος
- στ. 351 «βυσσοδομούσα»:** ρ. βυσσοδομώ = μηχανορραφώ δολοπλοκώ
- στ. 360 (n) «օργιά»** = μονάδα μήκους ίση με την απόσταση των χεριών τεντωμένων στα πλάγια
- στ. 374 «βοσκήματα»:** (το) βόσκημα = zώο που βόσκει
- στ. 399 «μεστώνουν»:** ρ. μεστώνω = κάνω κάτι να ωριμάσει/γίνομαι ώριμος
- στ. 409 «Ούπς»** = Κανένας
- στ. 416 «βούκες»:** (n) βούκα = μπουκιά
- στ. 419 (n) «κόβολη»** = ζεστή στάχτη
- στ. 422 «ελίπικο παλούκι»** = παλούκι που προέρχεται από κορμό ελιάς
- στ. 427 «αρδάχνοντας»:** ρ. αρδάχνω = αρπάζω
- στ. 437 (o) «χαλκίας»** = τεχνίτης που κατεργάζεται το χαλκό και άλλα μέταλλα
- στ. 450 «βοάς»:** ρ. βοώ = κραυγάζω, φωνάζω
- στ. 458 «η νόσος του μεγάλου Δία»** = κάποια μορφή ψυχικής ασθένειας που οι αρχαίοι πίστευαν ότι την έστελνε ο Δίας
- στ. 459 «δεσποικός»** = τυραννικός
- στ. 473 «δασύμαλλα»:** δασύμαλλος, -η, -ο = μαλλιαρός, με πυκνά μαλιά
- στ. 477 «συντρία»** = ανά τρία, τρία-τρία
- στ. 479 «κουβανούσαν»** = κουβαλούσαν
- στ. 480 «μπροστάρης»** = το κριάρι που οδηγεί το κοπάδι
- στ. 483 «ανάστροφος», -η, ο** = αναποδογυρισμένος
- στ. 488 «σπαργωμένος», -η, -ο** = γεμάτος γάλα
- στ. 499 «πιλαλώντας»:** ρ. πιλαλώ = τρέχω
- στ. 516 «λιγνόποδα βοσκήματα»** = zώα με λιγνά (λεπτά) πόδια.

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

«Ξένιος Δίας» (στ. 298): Το επίθετο «Ξένιος» αποδιδόταν στο Δία γιατί ήταν προστάτης των ξένων.

«Κύκλωπας» (στ. 327): Για τους Κύκλωπες βλ. ραψωδία α, ενότητα 2η, ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ, σχόλιο για το σ. 80 και για τον Πολύφρημο σ. 82.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- **Κπνοτροφικές ασκολίες των Κυκλώπων:** στ. 243-247, 263-265, 270-275, 373-375, 379-380, 485-489

ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

Παρομοιώσεις

Στους στ. 429-436 ο τρόπος με τον οποίο ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του στρίβουν το μυτερό παλούκι στο μάτι του Κύκλωπα, παρομοιάζεται με τον τρόπο που ένας τεχνίτης τρυπάει το ξύλο του καραβιού με τρυπάνι, ενώ οι άλλοι εργάτες τον βοηθούν.

Στους στ. 437-440 ο θόρυβος που ακούγεται από το παλούκι στο μάτι του Πολύφημου παρομοιάζεται με τους ήχους που κάνει το πυρακτωμένο πελέκι ή σκεπάρνι, όταν το βάζει ο τεχνίτης σε κρύο νερό.

Επική ειρωνεία

Στους στ. 496-511 ο Πολύφημος μιλάει στον μπροστάρη κριό του κοπαδιού για το κακό που τον θρίκε, αγνοώντας αυτό που γνωρίζουν οι ακροατές, δηλαδή ότι ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του είναι κρυμμένοι στις κοιλιές των κριαριών.

Ρεαλισμός

Ο ποιητής με ωμό ρεαλισμό περιγράφει εικόνες που σοκάρουν τον ακροατή (στ. 318-323, 416-418, 427-444). Σκοπός αυτών των περιγραφών είναι να νιώσουν οι ακροατές φρίκη για τον πρωτογονισμό και τη βαρβαρότητα του Πολύφημου (στ. 318-323) και άγρια χαρά για την τιμωρία του (στ. 427-444).

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ –

ΜΟΤΙΒΑ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΩ

- **«Ξένοι, ποιοι να 'στε; ... κακό;» (στ. 278-281):** Ο Πολύφημος απευθύνει τυπικές ερωτήσεις για την ταυτότητα των ξένων και παράλληλα αναφέρει τους δύο λόγους για τους οποίους συνήθως έκαναν μακρινά θαλασσινά ταξίδια οι άνθρωποι της εποχής: το εμπόριο και η πειρατεία.
- **«αν η δική μου βούληση δεν το θελίσει» (στ. 307):** τα λόγια του Πολύφημου αποτελούν ύθρη, καθώς μιλάει αλαζονικά, αδιαφορώντας για τους θεούς. Συνεπώς, θα ακολουθήσει η τιμωρία του. Εδώ υπάρχει το σχήμα *άτη* (θόλωμα του μυαλού) – ύθρη (ασέβεια, αλαζονεία) – νέμεση (θεία δίκη) – *τίση* (τιμωρία).

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ – ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (ΗΡΩΩΝ ΚΑΙ ΘΕΩΝ)

Οι σύντροφοι του Οδυσσέα: Σ' αυτή την ενότητα παρουσιάζονται πιο συνετοί από τον Οδυσσέα (σ. 248-251), αλλά υπάκουοι και με μεγάλο σεβασμό προς τον αρχηγό τους.

Οδυσσέας

Αρχικά παρουσιάζεται μωρός και ασύνετος, αφού παρασύρεται από την περιέργειά του να γνωρίσει τον Κύκλωπα (σ. 253). Στη συνέχεια όμως ξεδιπλώνει τις πραγματικές του αρετές: εξυπνάδα και πονηριά (στ. 351, 404-410, στη σύλληψη του σκεδίου της τύφλωσης και της δραπέτευσης), ευσέβεια (στ. 294-298), θάρρος (στ. 282-284), ψυχραιμία και αυτοέλεγχος (στ. 331-338), δημοκρατικότητα (στ. 368), προνοητικότητα (στ. 336-338, 406-410).

Πολύφημος

Ο Πολύφημος συμβολίζει έναν κόσμο βάρβαρο και πρωτόγονο, δημιουργώντας μια μεγάλη αντίθεση με τον πολιτισμένο κόσμο που αντιπροσωπεύει ο Οδυσσέας. Ο Κύκλωπας είναι τεράστιος, με υπερφυσική σωματική δύναμη, απολίτισμος και ακοινώνυτος. Μοιάζει με άγριο θηρίο. Παράλληλα είναι αλαζόνας, καθώς δεν σέβεται τους θεούς και τους άγραφους νόμους. Είναι ανόητος και κουτοπόνηρος, αφού προσπαθεί με αφέλεια να αποσπάσει πληροφορίες από τον Οδυσσέα (στ. 278-281).

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «αλμυρή θάλασσα» (στ. 252)
- «πλωτοί δρόμοι» (στ. 278)
- «μακάριοι θεοί» (στ. 303)
- «ο Δίας με την αιγίδα του» (στ. 303)
- «καλοχτισμένο καράβι» (στ. 308)
- «φρικτός χαμός» (στ. 316, 335)
- γενναία ψυχή» (στ. 331)
- «κρασί φλοιγάτο» (στ. 401)
- «φιλόξενο δώρο» (στ. 407, 413)

◀ ΝΟΤΗΤΑ 3Η: [ΣΤΙΧΟΙ 519-630]

Análynosη Ενότητας

✓ Η ΦΥΓΗ ΚΑΙ Η «ΥΒΡΙΣ» ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του μπαίνουν στο πλοίο και ξεκινούν. Μόλις απομακρύνονται λίγο, ο Οδυσσέας μιλάει με προσβλητικά λόγια στον Κύκλωπα, ο οποίος πετάει ένα βράχο εναντίον τους. Ο Οδυσσέας συνεχίζει να φωνάζει και αποκαλύπτει στον Πολύφρημο το πραγματικό του όνομα. Ο Κύκλωπας απαντά πως ο μάντης Ευρυμίδης Τίλεμος είχε προβλέψει την τύφλωσή του από κάποιον Οδυσσέα.

Ακόμη, προσεύχεται στον Ποσειδώνα, ζητώντας να τιμωρηθεί ο Οδυσσέας. Το καράβι συνεχίζει το ταξίδι του και φτάνει στο νησί που βρίσκονται τα υπόλοιπα πλοία των συντρόφων του Οδυσσέα. Εκεί ο ήρωας προσφέρει θυσία στο Δία, την οποία όμως ο θεός αρνείται. Την επόμενη μέρα ανοίγονται στη θάλασσα με τα πλοία.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

στ. 528 «χλευάζοντας»: ρ. χλευάζω = κοροϊδεύω, περιπαίζω

στ. 573 «αχαμνός», -ή, -ό = αδύνατος, κακεκτικός

στ. 525 «ζυγά» = τα καθίσματα των κωπιλατών

στ. 567 (η) «μαντοσύνη» = μαντική τέχνη, μαντική ικανότητα

στ. 625 «πρυμάτσες» = τα σκοινιά με τα οποία δένεται η πρύμνη του πλοίου στην προκυμαία.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- «ζυγά», «γαλάζια πλώρη» (στ. 537), «πιμόνι» (στ. 538), «κουπιά» (στ. 544), «καραβίσια ξύλα» (στ. 555), «γερές κουβέρτες» (στ. 605), «πρυμάτσες» (στ. 625): μέρη του πλοίου.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ – ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (ΗΡΩΩΝ ΚΑΙ ΘΕΩΝ)

Οδυσσέας: Προκαλεί και ειρωνεύεται τον Πολύφρημο, καθώς αισθάνεται υπερήφανος

για το ότι κατόρθωσε να τον τυφλώσει και να ξεφύγει. Είναι ασύνετος, αφού δεν σκέφτεται τον κίνδυνο στον οποίο βάζει τον εαυτό του και τους συντρόφους του. Παρουσιάζεται εμπαθής και αλαζόνας. Τυφλωμένος από θυμό και εκδικητική μανία, μιλάει προσβλητικά για τον Ποσειδώνα (στ. 584), διαπράττοντας ύθρον.

Κύκλωπας: Είναι απελπισμένος. Η τεράστια σωματική του δύναμη έρχεται σε αντίθεση με το μικρό μυαλό του.

Σύντροφοι: Παρουσιάζονται πιο συνετοί από τον Οδυσσέα, αφού προσπαθούν να τον εμποδίσουν να προκαλέσει τον Πολύφημο.

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «αλμυρή θάλασσα» (στ. 524)
- «αφρισμένη θάλασσα» (στ. 526, 627)
- «θολωτή σπιλιά» (στ. 530)
- «ανόσια έργα» (στ. 532)
- «φιλόξενο δώρο» (στ. 576)
- «μακάριοι θεοί» (στ. 579)
- «Ποσειδών με την κατάμαυρή σου κόμη» (στ. 587)
- «βαθυγάλαζη πλάρη» (στ. 600)
- «βαθύ καράβι» (στ. 610)
- «Κρονίδης Δίας, που τον σκέπουν μαύρα νέφη, κύριος των πάντων» (στ. 614-615)
- «καλοκούβερτα καράβια» (στ. 617)

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΞΑΣΚΗΣΗ ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΕΝΑΤΗΤΑ 2Η

ΑΣΚΗΣΗ 1n: Να χαρακτηρίσετε τον Πολύφημο

ΕΝΑΤΗΤΑ 3Η

ΑΣΚΗΣΗ 2n: Να αποδώσετε περιληπτικά τους στ. 519-630.

Οι απαντήσεις στα ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΞΑΣΚΗΣΗ – ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ παρατίθενται στο τέλος του βιβλίου σελ. 361.

ΡΑΨΩΔΙΑ κ'

ΣΤΙΧΟΙ 211-582: [ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΙΑ]

Ανάλυση Ενότητας

ΤΑ ΠΕΡΙ ΑΙΘΛΟΥ ΚΑΙ ΛΑΙΣΤΡΥΓΩΝΩΝ ΚΑΙ ΚΙΡΚΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΗΝ κ' ΡΑΨΩΔΙΑ

ΤΟΠΟΣ: Αία (το νησί της Κίρκης)

ΧΡΑΝΟΣ: στην ημέρα της Οδύσσειας

ΠΡΑΣΩΠΑ: στην αφήγηση του Οδυσσέα εμφανίζεται ο ίδιος, ο Κίρκη, ο Ερμής, ο Ευρύλοχος, ο Πολίτης

ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Στίχοι 211-309: Ο Οδυσσέας στο νησί της Κίρκης. Η μεταμόρφωση των συντρόφων σε γουρούνια.

Στίχοι 310-347: Ο Ερμής συμβουλεύει τον Οδυσσέα πώς να αντιμετωπίσει τα μάγια της Κίρκης

Στίχοι 348-531: Η συνάντηση με τη μάγισσα. Η Κίρκη λύνει τα μάγια. Η παραμονή στο νησί.

Στίχοι 532-582: Ο Οδυσσέας ςητά να φύγει. Η Κίρκη του δίνει οδηγίες για την κάθιδο στον Άδην.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Ο Οδυσσέας φτάνει στην Αία, το νησί της Κίρκης. Οι σύντροφοι χωρίζονται σε δύο ομάδες με αρχηγούς τον Οδυσσέα και τον Ευρύλοχο. Η ομάδα του Ευρύλοχου αναλαμβάνει να εξερευνήσει το νησί, ώσπου φτάνουν στο παλάτι της Κίρκης. Εκεί συναντούν μαγεμένους λύκους και λιοντάρια. Οι άντρες μπαίνουν μέσα όλοι, εκτός από τον Ευρύλοχο. Η Κίρκη με ένα μαγικό φίλτρο τούς μεταμορφώνει σε γουρούνια.

Ο Ευρύλοχος ανακοινώνει στον Οδυσσέα ότι οι άντρες του έχουν εξαφανιστεί κι αυτός αποφασίζει να πάει να δει τι συμβαίνει. Στο δρόμο συναντά τον Ερμή μεταμορφωμένο σε έφενθο, ο οποίος τού δίνει ένα βοτάνι, το μάλυ, και τον συμβουλεύει πώς να αντιμετωπίσει τα μάγια της Κίρκης.

Ο Οδυσσέας πηγαίνει στο παλάτι, όπου η Κίρκη προσπαθεί να τον μεταμορφώσει. Τα μάγια της δεν πιάνουν γιατί το μάλυ εξουδετερώνει τα φίλτρα της κι έτσι ο Οδυσσέας βρίσκει την ευκαιρία να την απειλήσει με το σπαθί του.

Η μάγισσα συμφιλιώνεται μαζί του και λύνει τα μάγια των συντρόφων. Μένουν για ένα χρόνο στο νησί, ώσπου οι άντρες υπενθυμίζουν στον Οδυσσέα το νόστο. Εκείνος ζητάει από την Κίρκη να τους αφήσει να φύγουν και η θεά του δέει πως πρέπει πρώτα αυτός να κατέβει στον Άδη και του δίνει οδηγίες για το ταξίδι στον κόσμο των νεκρών.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

στ. 219 (η) «θίγλα» = ψηλό σημείο απ’ όπου μπορεί κανείς να ελέγχει όλη την περιοχή.

στ. 220 «πελάγη ατέρμονα»: ατέρμων, -ων, -ον = χωρίς όρια, απέραντος

στ. 222 «δρυμούς»: (ο) δρυμός = δάσος

στ. 225 «οε θρίνο οξύ»: οξύς, -εία, -ύ = έντονος, δυνατός

στ. 238 «օρεσίθιοι»: ορεσίθιος, -α, -ο = αυτός που ζει στα βουνά

στ. 239 «γυπεμένα», στ. 331 «να σε γυπέψει»: ρ. γυπεύω = γονιεύω, θέλγω/κάνω μάγια.

στ. 246 «σεινάμενη» = που κουνιέται

στ. 251 (το) «φαντό» = υφαντό

στ. 268 (το) «χοιροστάσι» = το μέρος όπου εκτρέφονται γουρούνια

στ. 272 «πρίνους ... καρπούς κρανιάς» = ο πρίνος και η κρανιά είναι δέντρα

στ. 273 «χαμοκύλιστα» = που κυλιούνται χάμω

στ. 300 «ολοφυρόμενος», 463 «ολοφύρονται»: ρ. ολοφύρομαι = θρηνώ, οδύρομαι, κλαίω με αναφίλητά

- στ. 309 «ανάγκη αδήριπο»:** αδήριτος, -η, -ο = επιτακτικός
- στ. 332 «καταλεπώχς»** (επιρρ.) = με μεγάλη ακρίβεια, με όλες τις λεπτομέρειες
- στ. 367 «ανέκραξε»:** ρ. ανακράζω = καλώ κάποιον φωνάζοντας
- στ. 388 «αν δεν συγκατανεύσεις»:** ρ. συγκατανεύω = δίνω την έγκρισή μου, συναινώ
- στ. 392 «περίκαλλο»** = πανέμορφη
- στ. 405 το «χάλκωμα»** = σκεύος κατασκευασμένο από χαλκό
- στ. 463 «οικτρά»** (επίρρ.) = άθλια, θλιβερά
- στ. 465 «δαμάλια»:** (το) δαμάλι = μοσχάρι ή ταύρος νεαρής πλικίας
- στ. 495 «απόκοτος»** = αυτός που κάνει κάπι παράτολμο, απερίσκεπτος
- στ. 519 «θαλερό κλάμα»:** θαλερός, -η, -ο = ανθηρός, ακμαίος
- στ. 520 «άλγη»:** (το) άλγος = σωματικός ή ψυχικός πόνος
- στ. 582 «άραχλο»:** άραχλος → άραχνος, -η, -ο = γεμάτος αράχνες/σκοτεινός, ζοφερός

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

«Λαιστρυγόνα» (στ. 224): η χώρα των Λαιστρυγόνων.

«Αντιφάτης» (στ. 224): βασιλιάς των Λαιστρυγόνων.

«Ευρύλοχος» (στ. 230): Σύντροφος και συγγενής του Οδυσσέα (είχε παντρευτεί την αδερφή του Οδυσσέα, Κτιμένη).

«Κίρκη» (στ. 235): Κόρη του Ήλιου και της κόρης του Ωκεανού Περσοίδας (ή, σύμφωνα με άλλη εκδοχή, η Κίρκη ήταν κόρη της Εκάπης). Κατοικεί στο νησί Αία. Είναι μάγισσα.

«Πολίτης» (στ. 253): σύντροφος του Οδυσσέα.

«ο χρυσόραβδος θεός που σκότωσε τον Άργο» (στ. 376): Ο Ερμῆς.

«Άδης» (στ 557): Γιος του Κρόνου και της Ρέας, αδερφός του Δία και άλλων θεών. Είναι ο θεός των νεκρών, ο βασιλιάς του Κάτω Κόσμου. Άλλο όνομα του Άδην είναι «Πλούτων».

«Περσεφόνη» (στ 558): Κόρη του Δία και της Δήμητρας, σύμφωνα με την πιο διαδεδομένη εκδοχή. Ο Άδης την ερωτεύτηκε και την απίγαγε με τη σύμφωνη γνώμη του Δία, όσο απουσίαζε η Δήμητρα. Μόλις η Δήμητρα έμαθε τι είχε συμβεί, εξοργισμένη και στενοχωρημένη άρχισε τα ταξίδια σε όλη την Ελλάδα, για να βρει την κόρη της. Στο τέλος ο Δίας έδωσε εντολή στον Άδην να δώσει πίσω την Περσεφόνη η οποία όμως έχοντας φάει ένα σπόρο από ρόδι, είχε συνδεθεί για

πάντα με τον Κάτω Κόσμο. Ο Δίας αποφάσισε να μοιράζει η Περσεφόνη το χρόνο της ανάμεσα στον Επάνω και στον Κάτω Κόσμο.

«Τειρεσίας» (στ. 559): Γιος του Ευήρη και της Νύμφης Χαρικλώς. Διάσημος τυφλός μάντης. Διατήρησε το χάρισμα της προφητείας και μετά το θάνατό του.

«Ωκεανός» (στ. 577): Ο μεγαλύτερος από τους Τιτάνες, γιος του Ουρανού και της Γαίας. Είναι η προσωποποίηση του νερού. Τον φαντάζονταν σαν ένα ποταμό που κυλάει γύρω από τη γη. Ο Ωκεανός ως θεός είναι ο πατέρας όλων των ποταμών. Από την Τηθύ απέκτησε πολλές κόρες, τις Ωκεανίδες.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- «**υφαίνοντας φαντό μεγάλο**» (στ. 250-251): πληροφορούμαστε για τη χρήση του αργαλειού.
- «**θυρόφυλλα**» (στ. 260), «**θρόνους και σκαρνιά**» (στ. 263), «**στους θρόνους πάνω όμορφα στρωσίδια πορφυρά, απλώνοντας λινό πανί από κάτω**» (στ. 397-398), «**αργυρά τραπέζια**» (στ. 399): μέρη της διακόσμησης και της επίπλωσης του σπιτιού».
- «**κρασί της Πράμνου, τυρί τριμένο και κριθάλευρο, μέλι χρυσό**» (στ. 264-265), «**ψωμί και άλλα πολλά εδέσματα**» (στ. 418-419): είδη διατροφής.
- «**κράνος χάλκινο**» (στ. 231), «**σπαθί με τ' ασημένια του καρφιά ... χάλκινο**» (στ. 295-296), «**τόξο**» (στ. 297), «**θάλε σπι θίκη το σπαθί σου**» (στ. 378): είδη οπλισμού.
- «**μαλαματένια κάνιστρα**» (στ. 400), «**κρατήρας ασημωμένος**» (στ. 401), «**κούπες χρυσές**» (στ. 402): σκεύη καθημερινής χρήσης.
- «**Η τέταρτη κουβάλησε νερό ... και κιπώνα**» (στ. 403-411): στους στίχους αυτούς περιγράφεται το λουτρό, το άλειμμα με λάδι και το ντύσιμο.
- «**Τότε και η παρακόρη ... να μας φιλέψει**» (στ. 415-419): το νίψιμο των χεριών και η παρουσία υπηρετικού προσωπικού.
- «**«κλαίνες σγουρές», «κιπώνες»** (στ. 512): ενδυμασία.

ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΩ

Πλατιά παρομοίωση: Στους στ. 242-246 οι λύκοι και τα λιοντάρια που συμπεριφέρονται σαν κατοικίδια zώα παρομοιάζονται με σκύλους που μαζεύονται υπάκουα γύρω από το αφεντικό τους. Η ανάλυση της παρομοίωσης:

- α) αναφορικό μέρος: «Πώς γύρω από τον κύρη τους ... μασουλήσουν» (σ. 242-244).
- β) δεικτικό μέρος: «έτσι κι αυτούς ... με την ουρά σεινάμενη» (σ. 245-246).
- γ) κοινός όρος: η φιλική διάθεση των ζώων.

Στους **στ. 465-470** οι σύντροφοι του Οδυσσέα παρομοιάζονται με μικρά δαμάλια που χοροπιδούν γύρω από τις αγελάδες. Σκοπός της παρομοίωσης είναι να δειξει τη μεγάλη χαρά των συντρόφων. Η ανάλυση της παρομοίωσης:

- α) αναφορικό μέρος: «Πώς τα μικρά δαμάλια ... τις μανάδες τους» (σ. 465-469).
- β) δεικτικό μέρος: «έτσι κι εκείνοι ... δάκρυα χαράς» (σ. 469-470).
- γ) κοινός όρος: η μεγάλη χαρά.

Προοικονομία: Στον **στ. 262** ο Ευρύλοχος μόνος, μένει πίσω από τους υπόλοιπους άνδρες γιατί υποψιάζεται δόλο. Έτσι προοικονομείται η μεταμόρφωση των συντρόφων στους επόμενους στίχους.

Ο από μηχανής θεός: Ο Ερμής στους **στ. 314-347** δρα ως από μηχανής θεός και δίνει συμβουλές στον Οδυσσέα πώς να αντιμετωπίσει την Κίρκη. Χωρίς τη βούθειά του ο Οδυσσέας δεν θα κατάφερνε να τα βγάλει πέρα μαζί της, αφού αυτή είχε μαγικές ικανότητες.

Προϊδεασμός: Στους **στ. 324-342** ο Ερμής δίνει οδηγίες στον Οδυσσέα για τη συνάντησή του με τη μάγισσα. Με τον τρόπο αυτό, ο ποιητής κάνει γνωστά στους ακροατές όσα θα συμβούν αμέσως μετά.

Στους **στ. 556-560** η Κίρκη λέει στον Οδυσσέα ότι θα πάει στον Άδη. Έτσι ο ποιητής προετοιμάζει τους ακροατές για όσα θα συμβούν στην ραψ. λ.

Συστολή του χρόνου: Ο ποιητής σε δύο μόνο στίχους (530-531) αναφέρεται σε γεγονότα που διήρκεσαν έναν ολόκληρο χρόνο.

Μοτίβα παραμυθιού

- Τα μαγικά βότανα της Κίρκης, με τα οποία η μάγισσα εξημερώνει τα άγρια θηρία και το ποτό που, όποιος το πιει, ξεχνάει για πάντα την πατρίδα του.
- Το μαγικό ραβδί της Κίρκης, με το οποίο μεταμορφώνει τους ανθρώπους.

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ – ΜΟΤΙΒΑ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΩ

- «ποιος άνθρωπος ... με τα μάτια του;» (**στ. 432-435**): στα λόγια του Οδυσσέα διακρίνουμε το ιδανικό του «φιλέταιρου», του ανθρώπου που ενδιαφέρεται για τους συντρόφους του.

- «οι ἄλλοι ὄμως περιφέρονται ἀδειες σκιές» (στ. 563): εδώ βλέπουμε τις αντιλήψεις που επικρατούσαν στην ομηρική εποχή για τη ζωή μετά το θάνατο. Οι νεκροί περιφέρονται στον Κάτω Κόσμο σαν ἀδειες σκιές, χωρίς προορισμό.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ – ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (ΗΡΩΩΝ ΚΑΙ ΘΕΩΝ)

Οδυσσέας: Στη ραψωδία κ. ο Οδυσσέας παρουσιάζεται γενναίος και φιλέταιρος, δηλαδή άνθρωπος που αγαπάει και βοηθάει τους συντρόφους του (στ. 309, 382-383, 432-438, 450-451). Είναι δυναμικός αρχηγός, αφού οι σύντροφοί του συμμορφώνονται στις υποδείξεις και τις εντολές του (στ. 228-229, 283, 508-509). Όταν η Κίρκη του λέει ότι πρέπει να κατέβει στον Άδη, ο Οδυσσέας αντιδρά ανθρώπινα, ξεσπώντας σε θρίνο (στ. 564-567).

Κίρκη: Είναι ένα πρόσωπο αντιφατικό. Στην αρχή συμπεριφέρεται ύπουλα και με κακά στους συντρόφους και στον Οδυσσέα (στ. 263-273, 328, 360), έπειτα όμως δείχνει φοβισμένη (στ. 367-368), υπάκουη (στ. 390, 429), φιλόξενη και περιποιητική (στ. 393-420, 510-513, 518-531), ευγενική («βλαστάρι του Διός» στ. 454, 554. «Διογέννητε» στ. 518) και πρόθυμη να συμβουλέψει τον Οδυσσέα (στ. 556-563, 573-582).

Ευρύλοχος: Υποψιάζεται το δόλο της Κίρκης (στ. 262) και μένει χωριστά από τους άντρες του. Φοβάται και παρακαλεί τον Οδυσσέα (στ. 299-305) και τον κατηγορεί ανοικτά για το χαμό των συντρόφων στη χώρα του Πολύφημου (στ. 488-496). Τελικά υπακούει στον αρχηγό (στ. 507-509).

Σύντροφοι: Είναι στενοχωρημένοι για το χαμό των φίλων τους (στ. 223-226). Παρά το φόβο τους, ακολουθούν τις εντολές του Οδυσσέα (στ. 233-234, 487). Εκφράζουν τα συναισθήματά τους (στ. 450-451, 463-478, 514-515) και με σύνεση υπενθυμίζουν στον αρχηγό τους ότι είναι καιρός να φύγουν από το νησί της Κίρκης (στ. 534-538).

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «φωτοδότης ήλιος» (στ. 215)
- «ατέρμονα πελάγη» (στ. 220)
- «Ευρύλοχος, ωραίος σαν θεός» (στ. 230)
- «καλλιπλόκαμπ θεά» (στ. 248, 352)
- «υφαίνοντας φαντό μεγάλο» (στ. 250-251, 286)

- «θυρόφυλλα λαμπρά» (στ. 260)
- «θεών βλαστάρι» (στ. 301), «βλαστάρι του Διός» (στ. 454, 476, 554, 573)
- «καράβι μελανό και κοιλό» (στ. 308)
- «κούπα ολόχρυση» (στ. 358, 402)
- «τα λόγια της, που πέταξαν σαν τα πουλιά» (στ. 368, 425)
- «μέγας όρκος» (στ. 340, 388, 430)
- «περίκαλλη κλίνη» (στ. 342, 545)
- «όμορφα στρωσίδια, πορφυρά» (στ. 397-398)
- «αργυρά τραπέζια» (στ. 399)
- «μαλαματένια κάνιστρα» (στ. 400)
- «αργυρή λεκάνη» (στ. 416)
- «τραχιά Ιθακή» (στ. 473, 525)

**ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΞΑΣΚΗΣΗ
ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ**

ΕΝΑΤΗΤΑ 1Η

ΑΣΚΗΣΗ 1n: Να συμπληρώσετε τα κενά:

- a. Τα μαγικά και το μαγικό της Κίρκης είναι στοιχεία που συναντούμε στα παραμύθια.
- β. Ο Άδης ερωτεύτηκε την και την πήρε μαζί του στον Κάτω Κόσμο.
- γ. Ο διατίρπωσε το χάρισμα της μαντείας και μετά το θάνατό του.
- δ. Οι περιφέρονται στον Κάτω Κόσμο σας άδειες σκιές, σύμφωνα με τις αντιλήψεις της ομηρικής εποχής.

ΑΣΚΗΣΗ 2n: Να χαρακτηρίσετε την Κίρκη και να δικαιολογήσετε τους χαρακτηρισμούς.

Οι απαντήσεις στα ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΞΑΣΚΗΣΗ – ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ παρατίθενται στο τέλος του βιβλίου σελ. 361.

ΡΑΨΩΔΙΑ λ'

ΣΤΙΧΟΙ 1-54, 92-250, 369-607

ΝΕΚΥΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΗ λ' ΡΑΨΩΔΙΑ

ΤΟΠΟΣ: στο παλάτι του Αλκίνου ο Οδυσσέας αφηγείται την κατάβασή του στον Άδη

ΧΡΟΝΟΣ: τη 33η ημέρα της Οδύσσειας

ΠΡΟΣΩΠΑ: Στον Άδη, ο Οδυσσέας συναντά την Αντίκλεια, τον Τειρεσία, τον Αχιλλέα, τον Αίαντα κ.ά. Στη χώρα των Φαιάκων βλέπουμε τον Αλκίνοο, την Αρήτη, τον Εχέννο.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ ΡΑΨΩΔΙΑΣ

Ενότητα 1η (στ. 1-54, 92-250)

Ο Οδυσσέας στον Άδη.

Ο Οδυσσέας συνομιλεί με τον Τειρεσία και την Αντίκλεια.

Ενότητα 2η (στ. 369-607)

Έπαινος του Οδυσσέα ως αφηγητή.

Ο Οδυσσέας συνομιλεί με τον Αγαμέμνονα και τον Αχιλλέα.

ΕΛΩΤΗΤΑ 1Η: [ΣΤΙΧΟΙ 1-54, 92-250]*Análysis Enótētās*

- ✓ Ο ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΣΤΟΝ ΑΔΗ
- ✓ Ο ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΣΥΝΟΜΙΛΕΙ ΜΕ ΤΟΝ ΤΕΙΡΕΣΙΑ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΤΙΚΛΕΙΑ

ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

- Στίχοι 1-54:** Ο Οδυσσέας φτάνει στον Άδη. Θυσίες και σπονδές.
- Στίχοι 92-168:** Συνάντηση με τον Τειρεσία.
- Στίχοι 169-250:** Συνάντηση του Οδυσσέα με τη μπτέρα του Αντίκλεια.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του ταξιδεύουν με καράβι, ώσπου φτάνουν στη χώρα των Κιμμερίων. Εκεί θυσιάζουν zώα και κάνουν σπονδές στους νεκρούς γύρω από ένα λάκκο. Οι νεκροί μαζεύονται για να πιουν αίμα. Ο Οδυσσέας όμως τους εμποδίζει να πλησιάσουν μέχρι που φτάνει ο μάντης Τειρεσίας και ζητά να πιει αίμα, ώστε να μπορέσει να πει τις προφητείες του.

Ο Οδυσσέας τον αφήνει και τότε ο μάντης του λέει ότι το νόστο του εμποδίζει ο Ποσειδώνας που είναι θυμωμένος επειδή τύφλωσε το γιο του Πολύφρονο.

Παρόλ' αυτά ο Οδυσσέας θα επιστρέψει στην πατρίδα αρκεί αυτός και οι σύντροφοί του να σεβαστούν τα βόδια του θεού Ήλιου· σε αντίθετη περίπτωση θα χαθούν σύντροφοι. Ο Οδυσσέας θα ταλαιπωρηθεί πολύ να φτάσει στην πατρίδα του, όπου θα πρέπει να αντιμετωπίσει όσους σπαταλούν το βίος του.

Ο Τειρεσίας συμβουλεύει τον Οδυσσέα να πάει σε μέρος που δε γνωρίζουν τη θάλασσα για να κάνει θυσία στον Ποσειδώνα. Ο Οδυσσέας ρωτά τον μάντη πώς θα βρει τρόπο να μιλήσει στη μπτέρα του κι αυτός του απαντά ότι πρέπει να την αφήσει να πιει αίμα. Πράγματι, η Αντίκλεια πίνει αίμα και με συγκινητικά λόγια απευθύνεται στη γιο της. Τον πληροφορεί για τους δικούς του στην Ιθάκη, του εξηγεί ότι πέθανε από τη στενοχώρια της γι' αυτόν. Ο Οδυσσέας προσπαθεί να την αγκαλιάσει, αλλά συνειδητοποιεί ότι η ψυχή της μάνας του είναι άυλη.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- στ. 8 (το) «δέος»** = συναίσθημα φόβου και θαυμασμού ή σεβασμού.
- στ. 9 «τ' ἄρμενα»** = εξαρτήματα του πλοίου (πανιά, σκοινιά κ.λπ.).
- στ. 12 «ποντοπορούσε»:** ρ. ποντοπορώ = διασχίζω το πέλαγος.
- στ. 16 (η) «καταχνιά»** = ομίχλη.
- στ. 21 «θροτούς»:** ο θροτός = ο θνητός.
- στ. 36 (το) «σμάρι»** = σμήνος, πλήθος.
- στ. 37 «λιτάνευσα»:** ρ. λιτανεύω = κάνω λιτανεία < (αρχ.) λίσσομαι = ικετεύω
(λατ.) lito = θυσιάζω.
- στ. 39 (το) «έρεθος»** = βαθύ σκοτάδι.
- στ. 47 «τρόμος χλωρός»** = ωντρός, μεγάλος τρόμος.
- στ. 49 «κείτονταν»** = ήταν πεσμένα, βρίσκονταν χάμω.
- στ. 106 «την πάσα αλήθεια»** = όλη την αλήθεια.
- στ. 116 «να νοστίσετε»** = να γυρίσετε στην πατρίδα.
- στ. 129 «το βίο σου»:** (το) βίος = η περιουσία.
- στ. 142 (το) «λικνιστήρι»** = ξύλινο αγροτικό εργαλείο για το διαχωρισμό του καρπού
των σιτηρών από τα άχυρα.
- στ. 168 «τα θέσφατα»:** (το) θέσφατο = ο λόγος των θεών.
- στ. 172 «ζοφερό σκοτάδι»** = απόλυτο σκοτάδι που δημιουργεί άσχημα
συναισθήματα.
- στ. 206 «τα μετόχια»** = αγροκτήματα.
- στ. 207 «άρπιο»** = ολόκληρο.
- στ. 212 (το) «υποστατικό»** = αγρόκτημα.
- στ. 214 «ο θέρος»** = το θέρος, το καλοκαίρι.
- στ. 214 «μεστώνουν»** = ωριμάζουν.

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- «Κιμέριοι» (στ. 15):** Μυθικός λαός που κατοικούσε σε μια χώρα που δεν ανέτειλλε
ποτέ ο ήλιος.
- «Περιμπόης» (στ. 25):** σύντροφος του Οδυσσέα.
- «Ευρύλοχος» (στ. 25):** σύντροφος του Οδυσσέα.
- «Αντίκλεια» (στ. 93):** Μητέρα του Οδυσσέα, σύζυγος του Λαέρτη, κόρη του Αυτόλιου.
- «Τειρεσίας» (στ. 99):** Βλ. ραψ. κ, ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ.

«Θρινακία» (στ. 119): Μυθικό υποσί, όπου έβοσκαν τα βόδια του θεού Ἡλίου.

«Ἡλιος» (στ. 121): Βλ. ραψ. α, Ενότητα 1η, ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- «Ἐκεί τα σφάγια ... το αίμα τους» (στ. 25-38): περιγράφονται σπονδές στους νεκρούς και θυσία zώων.
- «καλοσπρωμένη κλίνη, με φλοκάπες, σεντόνια αστραφτερά» (στ. 211).

ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

Αφήγηση – Περιγραφή: Στους στ. 1-54 ο ποιητής διηγείται την άφιξή του στην χώρα των Κιμμερίων και περιγράφει τις σπονδές και τις θυσίες προς τους νεκρούς.

Διάλογος: Στους στ. 101-250 κυριαρχεί ο διάλογος. Τα πρόσωπα που συνομιλούν είναι ο Οδυσσέας με τον Τειρεσία (στ. 101-166) και ο Οδυσσέας με τη μπτέρα του Αντίκλεια (στ. 172-250).

Προοικονομία: Στους στ. 249-250 τα λόγια της Αντίκλειας προοικονομούν τη συνάντηση Οδυσσέα - Πηνελόπης (ραψ. τ).

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΜΟΤΙΒΑ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

- «αίμα να πιω, για να σου πω την πάσα αλπίθεια» (στ. 105-106), «όποιος απ' τους νεκρούς ... και θα φύγει» (στ. 164-166): στους στίχους αυτούς φαίνεται η αντίληψη ότι οι νεκροί πίνουν αίμα για να ανακτήσουν τις vontikές τους δυνάμεις, ώστε να μπορέσουν να επικοινωνήσουν με τους ζωντανούς.
- «Αυτή είναι η μοίρα των βροτών ... φτερουγίζει» (στ. 243-247): Οι αρχαίοι πίστευαν ότι μετά το θάνατο, η ψυχή χωρίζεται από το σώμα και περιφέρεται στον Άδη σαν άδεια, άπιαστη σκιά.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ – ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (ΗΡΩΩΝ ΚΑΙ ΘΕΩΝ)

Οδυσσέας: Παρά τον τρόμο που νιώθει όταν αντικρίζει τους νεκρούς (στ. 47), μένει ψύχραιμος και κάνει σπονδές, ενώ με θάρρος προσπαθεί να απομακρύνει τις ψυχές από το λάκκο με το αίμα (στ. 52-54).

Τη στιγμή που συναντά τη μπτέρα του Αντίκλεια, ο ήρωας συγκλονίζεται και γεμί-

ζει δάκρυα· παρόλ' αυτά την εμποδίζει να πλοσιάσει δείχνοντας έτσι την ψυχική του δύναμη (στ. 95-96). Στη συνομιλία του με τον Τειρεσία παρουσιάζεται υπάκουος (στ. 106-107) και καρτερικός, καθώς δέχεται τη μοίρα που του έστειλαν οι θεοί (στ. 155).

Όταν τον πλοσιάζει η Αντίκλεια, ο Οδυσσέας σε ένα συγκλονιστικό διάλογο μαζί της, ξεδιπλώνει κλιμακωτά τα συναισθήματά του: αγωνία για την οικογένειά του (στ. 189-199), λαχτάρα (στ. 229-233), αγάπη και πόνο για τη μάνα του (στ. 230-237).

Τειρεσίας: Μπαίνει στη σκνή επιβλητικός, με μεγάλη επισημότητα κρατώντας το χρυσό του σκήπτρο (στ. 99-100). Είναι ο μόνος από τους νεκρούς που διατηρεί τη μνήμη και τη συνείδοσή του, αφού αναγνωρίζει αμέσως τον Οδυσσέα και τον προσφωνεί με το όνομά του. Πίνει αίμα, για να μπορέσει να ξεδιπλώσει τις προφητικές του ικανότητες (στ. 104-106) και συμβουλεύει τον ήρωα με ποιον τρόπο να επικοινωνήσει με τη μπτέρα του (στ. 163-166).

Αντίκλεια: Η μπτέρα του Οδυσσέα, όπως όλοι οι νεκροί, για να αναγνωρίσει το γιο της χρειάζεται αίμα (στ. 170). Μόλις ανακτά τις υοπικές της δυνάμεις, εκδηλώνει το ενδιαφέρον και την αγάπη για το παιδί της (στ. 172-180). Προσπαθεί να τον καθησυχάσει σχετικά με την Πηνελόπη και τον Τηλέμαχο (στ. 201-208). Του μιλάει για τον καημό του Λαέρτη που περιφέρεται περιήυπος περιμένοντας τον Οδυσσέα (στ. 209-219) και για το μαρασμό, που την οδήγησε στο θάνατο (στ. 220-228).

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕΑ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «αλμυρό, θείο νερό» (στ. 2)
- «μαύρο καράβι» (στ. 3)
- «καρδιά βαριά, χύνοντας μαύρο δάκρυ» (στ. 5)
- «Κίρκη καλλιπλόκαμπη» (στ. 8)
- «κατάμαυρο κριάρι, που ξεχωρίζει στο κοπάδι μας» (στ. 35)
- «κοντάρια χάλκινα» (στ. 42)
- «ανίκουστη βοή» (στ. 46)
- «ανελέπτος χαλκός» (στ. 49)
- «κρατερός Άδονς» (στ. 51)
- «άγια Τροία» (στ. 94)
- «Γέννημα του Διός, γιε του Λαέρτη, πολυμήχανε Οδυσσέα» (στ. 101)

- «το ξίφος με τ' αργυρά καρφιά (στ. 107-108)
- «μαύρο αίμα» (στ. 38, 109, 170)
- «τέλειος μάντης» (στ. 110)
- «καλάρμοστο κουπί» (στ. 143)
- «και πέταξαν τα λόγια σαν τα πουλιά» (στ. 171, 234)
- «ζοφερό σκοτάδι» (στ. 172)
- «Ίλιο με τις καλές φοράδες» (στ. 188)
- «σεβαστή μάνα» (στ. 200, 240)

ΕΛΛΗΝΙΚΑ 2Η: [ΣΤΙΧΟΙ 369-607]

Ανάλυση Ενότητας

- ✓ ΕΠΑΙΝΟΣ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ ΩΣ ΑΦΗΓΗΤΗ
- ✓ Ο ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΣΥΝΟΜΙΛΕΙ ΜΕ ΤΟΝ ΑΓΑΜΕΜΝΟΝΑ
ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΧΙΛΛΕΑ

ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Στίχοι 369-425: Οι Φαιάκες επαινούν τον Οδυσσέα ως αφηγητή.

Στίχοι 426-524: Η συνάντηση με τον Αγαμέμνονα στον Άδη.

Στίχοι 525-607: Η συνάντηση με τον Αχιλλέα στον Άδη.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Στο νησί των Φαιάκων έχει πέσει η νύχτα. Ο Οδυσσέας σταματά την αφήγησή του λέγοντας ότι θέλει να κοιμηθεί. Η βασιλισσα Αρίτη, γονευμένη από τις ιστορίες του Οδυσσέα, απευθύνεται στους Φαιάκες και τους ρωτά να τον κρατήσουν και να του προσφέρουν δώρα. Ο Εξένος συμφωνεί με την Αρίτη και καλεί το βασιλιά να αποφασίσει. Ο Αλκίνοος λέει ότι την επόμενη μέρα θα φροντίσει για όλα και προτρέπει τον Οδυσσέα να συνεχίσει τη διήγησή του.

Πράγματι, ο Οδυσσέας εξιστορεί τη συνάντησή του με το νεκρό Αγαμέμνονα, ο οποίος, αφού του αφηγήθηκε το φόνο του από τον Αίγισθο, ζήτησε να μάθει νέα για το γιο του, τον Ορέστη. Τότε εμφανίστηκε ο νεκρός Αχιλλέας για να πληροφορηθεί σχετικά με το γιο του, τον Νεοπόλεμο.

Ο Οδυσσέας μήλησε με κολακευτικά λόγια για το νεαρό και καθησύχασε τον Αχιλλέα ότι ο γιος του έφυγε σώος για την πατρίδα. Η ψυχή του Αχιλλέα έφυγε τρέχοντας, γεμάτη χαρά και υπερηφάνεια.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

στ. 445 «*το ρώμη*» = μεγάλη σωματική δύναμη

στ. 463 (το) «*παχνί*» = το μέρος όπου τρώει ένα ζώο, η φάτνη

στ. 464 «οικτρότατος» = αθλιότατος

στ. 552 «άκληρος», -η, -ο = αυτός που δεν έχει παιδιά/αυτός που δεν έλαβε μερίδιο από κληρονομιά.

στ. 562 «σωροδόν» = κατά σωρούς, σε μεγάλη ποσότητα.

στ. 569 «ανεπίληπτος» = άψογος, άμεμπτος

στ. 603 «μαίνεται»: ρ. μαίνομαι = διακατέχομαι από μανία

στ. 606 «ασφόδελο λιθάδι» = λιθάδι με ασφόδελους (= είδος φυτού που μοιάζει με αγριοκρέμμυδο. Το συνέδεαν με τον Κάτω Κόσμο.)

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

«Αρπίτης» (στ. 379): Σύζυγος του Αλκίνου, βασιλισσα της Σχερίας, μπρέρα της Ναυσικάς.

«Εξέντος» (στ. 387): Ο γεροντότερος από τους Φαιάκες

«Αλκίνοος» (στ. 391): Βασιλιάς των Φαιάκων, σύζυγος της Αρπίτης, πατέρας της Ναυσικάς.

«Κασσάνδρα» (στ. 475): Κόρη του Πρίαμου και της Εκάβης. Σύμφωνα με μια εκδοχή, την ερωτεύτηκε ο Απόλλωνας και της υποσχέθηκε πως, αν δεχόταν να συνάψουν ερωτικές σχέσεις, θα της μάθαινε να μαντεύει το μέλλον. Η Κασσάνδρα δέχτηκε, μόλις άμως διδάχτηκε τη μαντική τέχνη, ξέφυγε από τη συμφωνία. Ο Απόλλωνας τότε την τιμώρησε, καταδικάζοντάς την να μη γίνονται πιστευτές οι προφητείες της. Ο Αγαμέμνονας ερωτεύτηκε την Κασσάνδρα και, φεύγοντας από την Τροία, την πίρε μαζί του στις Μυκήνες όπου δολοφονήθηκαν από τον Αίγισθο και την Κλυταιμνήστρα. Το όνομα «Κασσάνδρα» χρησιμοποιείται και σήμερα για να χαρακτηρίσει ανθρώπους που προλέγουν άσκημα πράγματα αλλά κανείς δεν τους πιστεύει.

«Πάτροκλος» (στ. 526): Γιος του Μενοίτιου, αδελφικός φίλος του Αχιλλέα. Η φιλία τους έμεινε παροιμιώδης.

«Αντιλοχος» (στ. 526): Γιος του Νέστορα, αδελφικός φίλος του Αχιλλέα.

«Αίαντας» (στ. 527): Γιος του Τελαμώνα, βασιλιά της Σαλαμίνας. Ήταν ο δυνατότερος και γενναιότερος Αχαιός μετά τον Αχιλλέα.

«Αιακίδης» (στ. 529): Ο Αχιλλέας. Ονομαζόταν έτσι επειδή ήταν εγγονός του Αιακού.

«Μυρμιδόνες» (στ. 557): Θεοσαλικός λαός, του οποίου βασιλιάς ήταν ο Αχιλλέας.

«Φθία» (στ. 558): Βρισκόταν στην περιοχή του Σπερχειού, στη σημερινή Φθιώτιδα.

«Ελλάδα» (στ. 558): Ήταν τμήμα της Θεσσαλίας.

«Σκύρος» (στ. 572): Νησί του Αιγαίου.

«Ευρύπυλος» (στ. 584): Γιός του Τήλεφου και της Αστυόχης, αδερφής του Πρίαμου.

Ήταν βασιλιάς των Κητείων.

«Κίπειοι» (στ. 585): Λαός της Μ. Ασίας.

«Επειός» (στ. 588): Ο τεχνίτης που κατασκεύασε το δούρειο ίππο με τη βοήθεια της Αθηνάς.

«Μέμνονας» (στ. 586): Γιος του Τιθωνού και της Αυγής, ανιψιός του Πρίαμου. Στον ιρωικό πόλεμο πολέμησε στο πλευρό των Τρώων. Τον σκότωσε ο Αχιλλέας για να εκδικηθεί το θάνατο του Αντίλοχου.

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

MOTIVA TΗΩ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

- **«μην λυπηθείτε τα μεγάλα δώρα» (στ. 384), «ώστε κι εγώ ... της κώρας» (στ. 396-399):** ή προσφορά δώρων ήταν υποχρέωση του ξενιστή στα πλαίσια της φιλοξενίας.
- **«Ωνταί ... που τη στεφανώθηκε» (στ. 482-485), «εκείνη υφαίνοντας στο νου της ... φρόνιμη» (στ. 487-490), «Γι' αυτό λοιπόν ... κρυφά» (στ. 497-499), «γιατί πιστές γυναίκες δεν υπάρχουν πια» (στ. 513):** Στους στίχους αυτούς ο Αγαμέμνονας εκφράζει το μένος του εναντίον των γυναικών. Η ακραία συμπεριφορά του δικαιολογείται, αν σκεφτούμε όσα του έκανε η γυναικά του Κλυταιμνήστρα όταν αυτός έλειπε στην Τροία. Σύνηψε ερωτικές σχέσεις με τον Αίγισθο και στη συνέχεια σκεδίασε με τον εραστή της τη δολοφονία του Αγαμέμνονα.
- **«κακό όποιος βγάζει από το στόμα του λόγια του ανέμου» (στ. 521-522):** ή φράση έχει αξία γνωμικού και εκφράζει τη διαχρονική αντίληψη ότι δεν πρέπει να μιλούμε για πράγματα που δεν γνωρίζουμε.
- **«Μη θες ... των νεκρών» (στ. 550-553):** στους στίχους αυτούς ο Αχιλλέας εκφράζει μια αντίληψη σχετικά με το θάνατο. Σε αντίθεση με τις αντιλήψεις πολλών μεταγενέστερων θρησκειών, για τους αρχαίους ο θάνατος δεν φέρνει την ηρεμία και τη λύτρωση. Η μεταθανάτια ζωή αντιπροσωπεύει το σκότος και την ανυπαρξία, την απώλεια της συνείδησης και των νοντικών λειτουργιών.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ – ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (ΗΡΩΩΝ ΚΑΙ ΘΕΩΝ)

Οδυσσέας: Η Αρίτη χαρακτηρίζει τον Οδυσσέα «ισορροπημένο στο μυαλό» (στ. 381), ενώ ο Αλκίνοος τονίζει την τιμιότητα, (στ. 410) το λαμπρό νου και την αφηγηματική του ικανότητα (στ. 415). Ο Οδυσσέας παρουσιάζεται επίσης καταδεκτικός, καθώς δέχεται τη φιλοξενία και τα δώρα που του προτείνουν οι Φαίακες (στ. 401-405), συμπονετικός προς τον Αγαμέμνονα (στ. 446), συνετός και προσεκτικός σε όσα λέει (στ. 521-522, 568-570).

Αλκίνοος: Είναι ευγενικός με τον Οδυσσέα (στ. 409-418), στον οποίο δείχνει το ενδιαφέρον του (στ. 423-425). Σέβεται τους θεσμούς της φιλοξενίας και προσφέρει απλόχερα τη βοήθειά του (στ. 393-399).

Αγαμέμνονας: Ο νεκρός βασιλιάς πλησιάζει γεμάτος λύπη και πόνο τον Οδυσσέα (στ. 437, 442-443) και εξιστορεί τον τραγικό του θάνατο. Καταφέρεται εναντίον των γυναικών (στ. 482-490, 497-499, 512-513), αλλά αγωνιά για την τύχη του γιου του (στ. 514-518).

Αχιλλέας: Ο νεκρός ήρωας εμφανίζεται πιο ώριμος σε σχέση με την Ιλιάδα. Θεωρεί τη ωάν ως το σημαντικότερο αγαθό κι όχι την εξουσία, τη δόξα και τα πλούτη (στ. 550-553). Ρωτάει με αγωνία για τον αγαπημένο του πατέρα (στ. 554-559), ενώ η έκδηλη χαρά που νιώθει ακούγοντας για το γιο του Νεοπόλεμο, φανερώνει τη μεγάλη του αγάπη (στ. 604-607). Η γενναιότητα και το θάρρος του χαρακτήρα του διακρίνονται στους στ. 560-566.

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕΑ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «γρήγορο καράβι» (στ. 374)
- «ισόθεοι εταίροι» (στ. 419)
- «πολυμήχανος Οδυσσέας» (στ. 426)
- «ολέθρια γυναίκα» (στ. 434)
- «πέταξαν τα λόγια σαν τα πουλιά» (στ. 447-448, 531)
- «φριχτή θύελλα, μ' ανέμους φοβερούς» (στ. 452)
- «Γέννημα του Διός, γιε του Λαέρτη, πολυμήχανε Οδυσσέα» (στ. 457, 532)
- «ανόσιο έργο» (στ. 484)
- «τραχιά Ιθάκη» (στ. 540)
- «καράβι ισόρροπο και κοίλο» (στ. 571)

**ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΞΑΣΚΗΣΗ
ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ**

Ενάτητα 1η

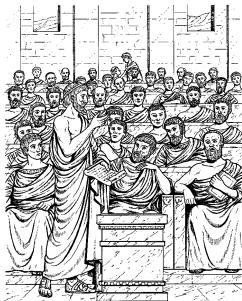
ΑΣΚΗΣΗ 1η: Πώς αντιδρά ο Οδυσσέας όταν συναντά τις ψυχές και πώς όταν αντικρίζει την ψυχή της μητέρας του;

Ενάτητα 2η

ΑΣΚΗΣΗ 2η: Να σχολιάσετε τη στάση του Αγαμέμνονα ως προς τις γυναίκες, υποδεικνύοντας και σημεία του κειμένου.

ΑΣΚΗΣΗ 3η: Να σχολιάσετε τις απόψεις του Αχιλλέα για τη ζωή και το θάνατο.

Οι απαντήσεις στα ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΞΑΣΚΗΣΗ – ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ παρατίθενται στο τέλος του βιβλίου σελ. 361.

ΡΑΨΩΔΙΑ μ'

ΣΤΙΧΟΙ 297-511: [ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΙΑ]

Análysis Enótetas

ΣΕΙΡΗΝΕΣ, ΣΚΥΛΛΑ, ΧΑΡΥΒΔΙΣ, ΒΟΕΣ ΗΛΙΟΥ

- ✓ ΟΙ «ΝΗΠΙΟΙ» ΣΗΝΤΡΟΦΟΙ ΧΑΝΟΝΤΑΙ
- ✓ Ο «ΦΙΛΕΤΑΙΡΟΣ» ΑΡΧΗΓΟΣ ΜΟΝΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΗ μ' ΡΑΨΩΔΙΑ

- ΤΟΠΟΣ:** η Θρινακία (το νησί του Ήλιου). Όταν ο Οδυσσέας διακόπει την αφήγησή του, βρισκόμαστε στο νησί των Φαιάκων
- ΧΡΟΝΟΣ:** η 33η ημέρα της Οδύσσειας. Οι περιπέτειες που αφηγείται ο Οδυσσέας συνεβόσαν στο δεύτερο εξάμηνο της επιστροφής του από την Τροία.
- ΠΡΟΣΩΠΑ:** Οδυσσέας, Ευρύλοχος, Ήλιος, Δίας, σύντροφοι, Χάρυβδη.

ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

- Στίχοι 297-354:** Ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του φτάνουν στη Θρινακία. Ορκίζονται ότι δεν θα πειράξουν τα κοπάδια και πέφτουν για ύπνο.
- Στίχοι 355-422:** Οι σύντροφοι καταπατούν τους όρκους και σφάζουν τα ιερά βόδια του Ήλιου.
- Στίχοι 423-448:** Η οργή του Ήλιου και του Δία.
- Στίχοι 449-511:** Η αναχώρηση και ο χαμός των συντρόφων. Ο Οδυσσέας μόνος φτάνει στο νησί της Καλυψώς.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Το καράβι του Οδυσσέα φτάνει στο νησί του Ήλιου, τη Θρινακία. Ο Οδυσσέας προτείνει να αποφύγουν να μείνουν εκεί, σύμφωνα με μια προφητεία του μάντη Τειρεσία. Ο Ευρύλοχος όμως φέρνει αντιρρήσεις και πείθει τους υπόλοιπους να μείνουν για να ξεκουραστούν. Ο Οδυσσέας ορκίζει τους συντρόφους του να μην πειράξουν τα ζώα του νησιού. Κατεβαίνουν από το πλοίο, δειπνούν και κοιμούνται. Την επόμενη μέρα μια καταιγίδα τους εμποδίζει να φύγουν από το νησί. Ο Οδυσσέας καλεί τους συντρόφους σε συνέλευση και τους υπενθυμίζει ότι δεν πρέπει να αγγίξουν τα ιερά βόδια του Ήλιου. Καθώς η κακοκαιρία συνεχίζεται, τελειώνουν οι προμήθειες και με την πρώτη ευκαιρία που ο Οδυσσέας απομακρύνεται, οι σύντροφοι σφάζουν τα βόδια. Ο Ήλιος οργίζεται και ο Δίας υπόσχεται ότι θα τους τιμωρήσει.

Μόλις καλυτερεύει ο καιρός, ο Οδυσσέας και οι σύντροφοι ανοίγονται στη θάλασσα όπου ξεσπάει θύελλα, ενώ το αστροπελέκι του Δία χτυπά το πλοίο τους. Οι σύντροφοι πνίγονται και μόνο ο Οδυσσέας γλιτώνει. Καθώς περιπλανιέται στη θάλασσα, συναντά τη Χάρυβδον αλλά κατορθώνει να ξεφύγει φτάνοντας σώος στην Ωγυγία.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

στ. 302 (το) «μουκανπό» = η φωνή της αγελάδας

στ. 302 «μαντρισμένα βόδια» = βόδια κλεισμένα σε μαντρί

στ. 354 «νίδυμιος» = γλυκός, πδονικός, βαθύς (ύπνος)

στ. 403 «βόδια ... ελικοκέρατα» = βόδια με στριφτά κέρατα

στ. 405 «ψηφίκομπς» = ψηλής

στ. 414 «αυτοσπημένη» (επίρρ.) = αμέσως

στ. 417 (n) «κνίσα» = ο καπνός και η μυρωδιά του κρέατος που ψήνεται

στ. 456 (n) «νεφέλη» = σύννεφο, νέφος

στ. 459 (n) «λαιλαπά» = θύελλα, καταιγίδα

στ. 470 «κουρούνες» = μαύρα θαλασσοπούλια

στ. 475 (n) «σκότα» = σκοινί με το οποίο τεντώνονται τα πανιά του πλοίου

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

«Πέτρες» (στ. 297): Πρόκειται για τις Συμπληγάδες πέτρες. Ήταν ένα ζευγάρι σκοπέλων που συγκρούονταν μεταξύ τους και δεν άφηναν τα πλοία να περάσουν.

Οι μόνοι που κατόρθωσαν να τις περάσουν ήταν ο Ιάσονας με τους Αργοναύτες.

«Χάρυβδον» (στ. 297): Θαλάσσιο τέρας, κόρων της Γης και του Ποσειδώνα. Ζούσε σε ένα βράχο στον πορθμό που χωρίζει την Ιταλία από τη Σικελία. Τρεις φορές την ημέρα κατάπινε μεγάλη ποσότητα θαλασσινού νερού, τραβώντας στο λάρυγγά της

ό,πι επλεε και τρεις φορές το ξανάβγαζε από μέσα της.

«Σκύλλα» (στ. 298): Θαλάσσιο τέρας που ζούσε στην άλλη πλευρά του πορθμού.

«Υπερίονας Ἡλιος» (στ. 300): Βλ. ραψ. α, Ενότητα 1n, ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ, «τα βόδια του υπέρλαμπρου Ἡλιου» (στ. 10-11).

«Λαμπετώ» (στ. 424): Κόρη του Ἡλιου και της Νέαιρας. Μαζί με την αδερφή της την Φαέθονσα ήταν φύλακες των κοπαδιών του Ἡλιου στη Θρινακία.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- **«Ἀμέσως πίραν κι ἔφεραν τα βόδια του Ἡλιου ... στις σούβλες» (στ. 400-413):** στους στίχους αυτούς περιγράφεται η σφαγή και η θυσία των βοδιών.
- Στους **στ. 460-476** αναφέρονται διάφορα μέρη του πλοίου: **τα ξάρπα (στ. 460), τα ἄρμενα (στ. 461), το αμπάρι (στ. 462), ο ιστός του καραβιού (στ. 463), η πρύμη (στ. 463), το κατάστρωμα (στ. 465), η καρίνα (στ. 473), η σκότα (στ. 474), το κατάρτι (στ. 476).**

ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

Κυκλικό σχήμα: Η διάγηση του Οδυσσέα τελειώνει στη ραψωδία μ (στ. 505-511) όπως είχε αρχίσει στη ραψωδία 1 (στ. 32-33): με αναφορά της παραμονής του στο νησί της Καλυψώς.

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΜΟΤΙΒΑ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

- **«Ἄλλα σας παρακαλά, όλοι σας ορκιστείτε τον απαράθατο όρκο» (στ. 341):**

Σε πολιτισμούς που δεν είχε αναπτυχθεί η γραφή, ο όρκος είχε μεγάλη σημασία, καθώς δεν υπήρχαν γραπτά κείμενα ως αποδεικτικά μέσα. Για τους αρχαίους Έλληνες, οι όρκοι αποτελούσαν ηθική δέσμευση και είχαν αξία ιερού και απαράθατου νόμου.

Η τιμωρία, λοιπόν, των συντρόφων του Οδυσσέα είναι φοβερή (πνίγηκαν) γιατί όχι μόνο έφαγαν τα ιερά βόδια του θεού Ἡλιου, αλλά παρέβησαν τον απαράθατο όρκο που έδωσαν.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ – ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (ΗΡΩΩΝ ΚΑΙ ΘΕΩΝ)

Οδυσσέας: Εμφανίζεται σώφρων και συνετός, καθώς προσπαθεί να αποφύγει την παραμονή στη Θρινακία, λαμβάνοντας υπόψη την προφητεία του Τειρεσία και τις

συμβουλές της Κίρκης (στ. 304-307, 310-314). Το όπι τελικά υποχωρεί δείχνει την αγάπη και το ενδιαφέρον που νιώθει για τους κουρασμένους συντρόφους του και δικαιολογεί το χαρακτηρισμό «φιλέταιρος». Ακόμη παρουσιάζεται προνοητικός, αφού φροντίζει να δεσμεύσει τους συντρόφους του με όρκους (στ. 340-345). Μετά το χαμό τους, ο Οδυσσέας αναδεικνύει για μια ακόμη φορά την ψυχική και σωματική του αντοχή (στ. 480-503).

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

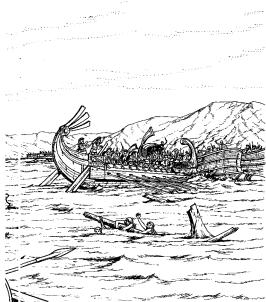
- «μελανό καράβι» (στ. 301)
- «ο λόγος του μάντη Τειρεσία ... βροτούς» (στ. 303-307), «πι μου παράγγειλαν ... βροτούς» (στ. 310-312)
- «κραταιοί θεοί» (στ. 331)
- «μαύρη νύχτα» (στ. 332)
- «και πέταξαν τα λόγια μου σαν τα πουλιά» (στ. 339)
- «καλόχιστο καράβι» (στ. 348)
- «βαθύ λιμάνι» (στ. 348)
- «ο Δίας που τα σύννεφα συνάζει» (στ. 356, 433)
- «βαθιά σπηλιά» (στ. 360)
- «καμπύλα αγκίστρια» (στ. 376)
- «βόδια ελικοκέρατα, ευρυμέτωπα» (στ. 402-403)
- «καλόχιστο καράβι» (στ. 406)
- «ανόσιο έργο» (στ. 422)
- «Δία πατέρα και θεοί μακαρισμένοι, αιώνιοι» (στ. 419, 426)
- «γυργό καράβι» (στ. 437)
- «πυρφόρος κεραυνός» (437)
- «μπλάθο πέλαγος» (στ. 438)
- «η Καλυψώ, καλλίκομη, δαιμονική θεά» (στ. 506)

**ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΞΑΣΚΗΣΗ
ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ**

ΑΣΚΗΣΗ 1n: Να συγκεντρώσετε τις λέξεις του κειμένου που αναφέρονται σε μέρη του πλοίου.

ΑΣΚΗΣΗ 2n: Για ποιους λόγους οι σύντροφοι του Οδυσσέα τιμωρήθηκαν τόσο σκληρά;

Οι απαντήσεις στα ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΞΑΣΚΗΣΗ – ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ παρατίθενται στο τέλος του βιβλίου σελ. 361.

ΡΑΨΩΔΙΑ ν'

ΣΤΙΧΟΙ 1-139, 210-241

ΦΔΥΣΣΕΩΣ ΑΠΟΠΛΟΥΣ ΠΑΡΑ ΦΑΙΑΚΩΝ (1-210)

ΦΔΥΣΣΕΩΣ ΑΦΙΞΙΣ ΕΙΩ ΙΘΑΚΗΝ (210-494)

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΗ ν' ΡΑΨΩΔΙΑ

ΤΟΠΟΣ: Αρχικά βρισκόμαστε στη Σχερία και στη συνέχεια στην Ιθάκη.

ΧΡΟΝΟΣ: 33η, 34η, 35η ημέρα της Οδύσσειας.

ΠΡΟΣΩΠΑ: Οδυσσέας, Αλκίνοος, Δημόδοκος, Ποντόνοος, Αρίτη, Αθηνά

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ ΡΑΨΩΔΙΑΣ

Ενότητα 1η (στ. 1-139)

Από τη Σχερία στην Ιθάκη

Ενότητα 2η (στ. 210-241)

Ο Οδυσσέας στην Ιθάκη.

Συνάντηση και συνομιλία Οδυσσέα και Αθηνάς.

Οι πρώτοι αναγνωρισμοί.

ΕΝΟΤΗΤΑ 1Η: [ΣΤΙΧΟΙ 1-139]*Análysis Enótētās***✓ ΑΠΟ ΤΗ ΣΧΕΡΙΑ ΣΤΗΝ ΙΘΑΚΗ****ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ**

- Στίχοι 1-72:** Οι Φαίακες δίνουν στον Οδυσσέα πλούσια δώρα και ετοιμάζουν αποχαιρετιστήριο γεύμα.
- Στίχοι 73-105:** Ο Οδυσσέας φεύγει από τη Σχερία και ταξιδεύει με πλοίο.
- Στίχοι 106-139:** Το καράβι φτάνει στην Ιθάκη.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Ο Οδυσσέας τελειώνει την εξιστόρηση των περιπετειών του στους Φαίακες. Ο Αλκίνοος του υπόσχεται ότι θα τον στείλει στην Ιθάκη και καλεί τους Φαίακες να δώσουν πλούσια δώρα στο φιλοξενούμενό του. Την επόμενη μέρα, μετά το αποχαιρετιστήριο γεύμα, ο Οδυσσέας και οι Φαίακες ανταλλάσσουν ευχές και κάνουν σπονδές στους θεούς. Ο Οδυσσέας με επίσημη συνοδεία επιβιβάζεται στο καράβι και ταξιδεύει βυθισμένος σε βαρύ ύπνο. Νωρίς το πρωί το πλοίο φτανει στην Ιθάκη, οι Φαίακες κατεβάζουν τον κοιμισμένο Οδυσσέα και παίρνουν το δρόμο της επιστροφής.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- στ. 14 «θουληφόροι»** = αυτοί που παίρνουν τις αποφάσεις, οι «πρώτοι».
- στ. 24 «τα συγά του καραβιού»** = οι πάγκοι που κάθονται οι κωπηλάτες.
- στ. 56 «να προπέμψουν»:** ρ. προπέμπω = ξεπροβοδίζω, συνοδεύω κάποιον που φεύγει.
- στ. 64 «ενθρονισμένοι»** = αυτοί που κάθονται σε θρόνο, που έχουν την εξουσία.
- στ. 83 «θρώσπ και πόσπ»:** (n) θρώσπ = η κατανάλωση φαγητού, (n) πόσπ = το να πίνει κανείς.
- στ. 107 «εωθινή Αυγή»:** εωθινός, -η, -ο = πρωινός.
- στ. 113 «καλοκούθερτα καράβια»** = καράβια με ωραία καταστρώματα.

στ. 118-119 «αμφορείς διπλόχεροι» = αμφορείς με δύο λαβές.

στ. 123 «μπασιές»: (η) μπασιά = είσοδος.

στ. 135 «μεγάθυμη»: μεγάθυμος, -η, -ο = μεγαλόψυχος.

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

«του Φόρκυνα» (στ. 109): ο Φόρκυς ήταν θαλάσσιος γέροντας (θεότητα της θάλασσας).

«ναιάδες» (στ. 117): Βλ. ραψ. α, Ενότητα 1η, ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ, «Νεράιδα Καλυψώ» (στ. 17-18).

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- **«ψηλόροφο παλάπι» (στ. 4), «κάλκινο κατώφλι» (στ. 5):** στοιχεία αρχιτεκτονικής.
- **«κασέλα σκαλιστή» (στ. 12), «τρίποδα» (στ. 15), «λεβέτη» (στ. 16), «αλέτρι» (στ. 37), «κούπα δίγουσθη» (στ. 65), «πανωφόρι (στ. 78), «κιπώνας» (στ. 79), «σκέπασμα, σεντόνι» (στ. 84), «λίθινοι κρατήρες» (στ. 118), «αμφορείς διπλόχεροι» (στ. 119), «πέτρινοι αργαλειοί» (στ. 120), «αλιπόρφυρα φαντά» (στ. 121):** αντικείμενα και εργαλεία καθημερινής χρήσης, είδη ρουχισμού.
- **«τα συγά του καραβιού» (στ. 24), «στης πρύμπης την κουβέρτα» (στ. 85), «πρυμάτσα» (στ. 89), «κουπί» (στ. 90), «καρίνα» (στ. 127):** μέρη του πλοίου.

ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

Πλαπά παρομοίωση: Στους στ. 35-42 η γλυκιά αναμονή του Οδυσσέα που βλέπει τον ήλιο να πέφτει, παρομοιάζεται με το συναίσθημα του κουρασμένου και πεινασμένου γεωργού ο οποίος περιμένει το δειλινό για να ξεκουραστεί. Η ανάλυση της παρομοίωσης:

- α) αναφορικό μέρος «πόσσο και πώς ... που λυγίζουν» (στ. 35-40)
- β) δεικτικό μέρος «τόσο αγαλλίαση ... Οδυσσέα» (στ. 41-42)
- γ) κοινός όρος: η αγαλλίαση που νιώθουν στη σκέψη ότι μια ακόμη περιπέτεια τελείωσε.

Στους στ. 93-98 το πλοίο που μεταφέρει τον Οδυσσέα στην Ιθάκη παρομοιάζεται με άλογα που καλπάζουν, δημιουργώντας μια όμορφη εικόνα. Η ανάλυση της παρομοίωσης:

- α) αναφορικό μέρος: «Πώς στον κάμπο ... δρόμο τους» (στ. 93-96).
 β) δεικτικό μέρος: «παρόμοια ορθώνονταν ... θάλασσα» (στ. 97-98).
 γ) κοινός όρος: η ταχύτητα και η χάρη της κίνησης του καραβιού και των αλόγων.

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΜΟΤΙΒΑ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

- **«μετά μαζεύουμε κι απ' το λαό το μερικό του ... μόνο στη μια μεριά» (στ. 17-18):** στους στίχους αυτούς βλέπουμε ότι ο Βασιλιάς αποφασίζει για την αξία των δώρων, χωρίς να ζητήσει τη γνώμη του λαού. Στα δώρα όμως θα έχει συμμετοχή ο λαός, ώστε να μοιραστεί ισότιμα το βάρος των εξόδων.
- **«Αμέσως στου Οδυσσέα τα θλέφαρα ... λες κι πάταν θάνατος» (στ. 91-92):** ο βαθύς ύπνος του Οδυσσέα καθώς ταξιδεύει προς την Ιθάκη συμβολίζει πιθανότατα το πέρασμα του ήρωα σε μια άλλη φάση της ζωής του. Ο κύκλος των μεγάλων περιπλανήσεων και περιπτειών κλείνει και ο ίδιος βυθίζεται σε ένα ύπνο που μοιάζει με θάνατο. Όταν ξυπνήσει, θα βρίσκεται στην Ιθάκη, αναγεννημένος, έτοιμος να ζήσει μια ζωή διαφορετική όσο κι αν τα βάσανά του δεν έχουν ακόμη τελειώσει.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ – ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (ΗΡΩΩΝ ΚΑΙ ΘΕΩΝ)

Οδυσσέας: Ο ήρωας, αφού μάγεψε το ακοατήριο με τις αφηγήσεις του (στ. 1-2), επιδεικνύει για μια ακόμη φορά ευγένεια και ευγνωμοσύνη προς τους Φαίακες (στ. 45-54, 651-672), ενώ νιώθει ανυπομονοσία για την επιστροφή του στην πατρίδα (στ. 33-42).

Αλκίνοος: Είναι φιλόξενος και γενναιόδωρος (στ. 4-16, 28-29) με τον Οδυσσέα, ευσεβής προς τους θεούς (στ. 58-60).

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «ο Αλκίνοος, γενναία ψυχή» (στ. 23)
- «θείος αοιδός Δημόδοκος» (στ. 32)
- «οι Φαίακες, που έχουν χαρά τους το κουπί» (στ. 43)
- «ουράνιοι θεοί» (στ. 49)
- «άψογη γυναίκα» (στ. 50)

- «θείος Οδυσσέας» (στ. 65, 73)
- «τα λόγια του πετούσαν σαν πουλιά (στ. 67)
- «βαθουλό καράβι» (στ. 82)

**ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΞΑΣΚΗΣΗ
ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ**

ΑΣΚΗΣΗ 1n: Να συμπληρώσετε τα κενά:

- Ο είναι φιλόξενος και γενναιόδωρος.
- Ο ήταν θαλάσσιος γέροντας.
- Ο είναι εξαίρετος αφηγητής.

ΑΣΚΗΣΗ 2n: Να αναλύσετε τις παρομοιώσεις των στ. 35-42 και 93-98.

ΑΣΚΗΣΗ 2n: Να αντιστοιχίσετε τους χαρακτηρισμούς της Α στήλης με τα ουσιαστικά της Β στήλης:

A

- θείος αοιδός
- γενναία ψυχή
- βαθουλό
- ουράνιοι

B

- καράβι
- Φαίακες
- Δημόδοκος
- θεοί
- Αλκίνοος

Οι απαντήσεις στα ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΞΑΣΚΗΣΗ – ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ παρατίθενται στο τέλος του βιβλίου σελ. 361.

**ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ
του σχολικού βιβλίου (σελ. 269-281)
(ραψωδίες 1-ν 139)**

ΕΡΩΤΗΣΗ 1n: *Να συγπίσετε πι πετυχαίνει ο ποιητής βάζοντας τον ίδιο τον Οδυσσέα να αφηγείται πις περιπέτειές του.*

Απάντηση:

Ο ποιητής βάζοντας τον ίδιο τον Οδυσσέα να αφηγείται πις περιπέτειές του πετυχαίνει να κάνει τη διάγνωσή του πιο άμεση και πιο παραστατική, ενώ τις προσδίδει αυθεντικότητα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 2n: *Με ποια αφορμή, σε ποιο χώρο, σε ποια χρονική σπιγμή και με ποια διάθεση αρχίζει ο Οδυσσέας να αφηγείται ο ίδιος πις περιπέτειές του; Να συγπίσετε αν ο Οδυσσέας έχει πι δεν έχει πραγματικά διάθεση να αφηγηθεί πις περιπέτειές του.*

Απάντηση:

Αφορμή της αφήγησης: είναι το τρίτο τραγούδι του Δημόδοκου και η επιθυμία του Αλκίνοου να μάθει την ταυτότητα του ξένου (θ στ. 692-709).

Χώρος: το παλάτι του βασιλιά των Φαιάκων.

Χρονική σπιγμή: μετά το τρίτο τραγούδι του Δημόδοκου ο Οδυσσέας, παρά την αναστάτωση που του προκάλεσε το τραγούδι του αιοιδού για τα κατορθώματά του στην Τροία, έχει τη διάθεση να αφηγηθεί τις περιπέτειές του για να μάθουν οι Φαιάκες ποιος πραγματικά είναι.

ΕΡΩΤΗΣΗ 3n: *Από το στίχο 1-41 αρχίζει ο Οδυσσέας πι μακρά αφήγηση των περιπετειών του μετά την αναχώρησή του από την Τροία και πριν την άφιξή του στην Ωγυγία.*

Με τη βοήθεια των περιληπτικών αναδιηγήσεων των ραψωδιών 1-έως μ:

- να καταχωρίσετε πις περιπέτειες αυτές του Οδυσσέα και των συντρόφων του κατά ραψωδία στον παρακάτω πίνακα,*

θ. να σημειώσετε στην παρένθεση δίπλα από κάθε περιπέτεια τον αριθμό των στίχων που καλύπτει αυτή, και γ. να μετρήσετε πόσες είναι.

Να κάνετε τις παρατηρήσεις σας σχετικά με την έκταση και τη διάταξη των περιπετειών σε κάθε ραψωδία.

Απάντηση:

ραψωδία	Οι περιπέτειες του Οδυσσέα και των συντρόφων του
ι	Στην χώρα των Κικόνων (στ. 42-75) Στην χώρα των λωτοφάγων (στ. 96-116) Στην χώρα των Κυκλώπων (στ. 117-603)
κ	Στο νησί του Αιόλου (στ. 1-89) Στη γη των Λαιστρυγόνων (στ. 90-151) Στην Αία, το νησί της Κίρκης (στ. 152-652)
λ	Ο Οδυσσέας στον Άδην (στ. 1-250)
μ	Οι σειρήνες (στ. 177-231) Σκύλλα και Χάρυθην (στ. 232-296) Στο νησί του Ήλιου (στ. 297-471)
Σύνολο περιπετειών: 10	

Όλες οι ραψωδίες περιέχουν από 3 περιπέτειες, εκτός από τη λ που περιέχει μία περιπέτεια. Η έκτασή τους καθορίζεται από τη χρονική διάρκεια και από τη σπουδαιότητα κάθε περιπέτειας. Η διάταξη τους σε κάθε ραψωδία γίνεται κλιμακωτά: στην αρχή μπαίνει η μικρότερη, έπειτα η λίγο μεγαλύτερη και, στο τέλος, υπάρχει η πιο μεγάλη και η πιο σημαντική.

ΕΡΩΤΗΣΗ 4n: *Οι περιπέτειες του Οδυσσέα και των συντρόφων του διαδραματίζονται: στον τότε γνωστό κόσμο – ας τον πούμε «πραγματικό» – σ' έναν άλλο κόσμο που θυμίζει τον κόσμο των παραμυθιών – ας πούμε αυτόν το δεύτερο κόσμο «φαντασικό» – και στον Άδην.*

Αφού καταγράψετε με τη βοήθεια της περιληπτικής αναδι-

γησης της ραψωδίας ι πις περιπέτειες που αναφέρονται στη ραψωδία αυτή, να βρείτε σε ποιον από τους τρεις αυτούς κόσμους διαδραματίζεται η καθημιά απ' αυτές. Να δικαιολογήσετε πις απαντήσεις σας.

Απάντηση:

Στη ραψ. ι αναφέρονται οι περιπέτειες του Οδυσσέα στη χώρα των Κικόνων, που ανήκει στον «πραγματικό» κόσμο (καθώς τοποθετείται στη Θράκη), στη χώρα των Λωτοφάγων που βρίσκεται ανάμεσα στον «πραγματικό» κόσμο και στον κόσμο του παραμυθιού (παραμυθικό στοιχείο είναι ο λωτός που όταν τον φάει κανείς ξεννά τη χώρα και τους δικούς του) και στη χώρα των Κυκλώπων, η οποία ανήκει στον «φανταστικό» κόσμο, καθώς οι Κύκλωπες είναι μυθικά μονόφθαλμα και γιγαντόσωμα όντα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 5η: *Ο Οδυσσέας επαινεί το Δημόδοκο και τον διαδέχεται αφηγούμενος πις δικές του περιπέτειες.*

Ποια παραπήρηση μπορείτε να κάνετε, αν λάβετε υπόψη σας το περιεχόμενο του τρίτου τραγουδιού του Δημόδοκου και την αρχή των «Απολόγων» (ι 40-41);

Απάντηση:

Ο Δημόδοκος τραγούδησε για το δούρειο ίππο, δηλαδή για κατορθώματα των πρώων της Τροίας τα οποία είχαν γίνει γνωστά από όσους κατόρθωσαν να επιστρέψουν στην πατρίδα τωντανοί. Ο Οδυσσέας στην αρχή των «Απολόγων» (στ. 40-41) λέει ότι θα ιστορήσει τον περιπετειώδη του νόστο, δηλαδή γεγονότα που κανείς άλλος εκτός από τον ίδιο δεν θα μπορούσε να γνωρίζει.

ΕΡΩΤΗΣΗ 6η: *Σιους σπίκους : 11-39 ο Οδυσσέας αποκαλύπτει την ταυτότητά του και αυτοσυστίνεται σπους Φαίακες.*

Ποιες πληροφορίες επιλέγει και δίνει για τον εαυτό του και την πατρίδα του και γιατί;

Απάντηση

Ο Οδυσσέας αποκαλύπτει το όνομά του και το όνομα του πατέρα του (σ. 20), μιλάει για τη μεγάλη φρήμη που απέκτησε εξαιτίας της πονηριάς του (σ. 20-21), για την πατρίδα του, για την καθήλωσή του στο υποστήριγμα της Καλυψώς, για την Κίρκη και για τη στενοχώρια που τον κατατρώει, καθώς επιθυμεί να γυρίσει στους δικούς του. Ο λόγος που επιλέγει να δώσει αυτές τις πληροφορίες είναι για να κάνει τους

Φαίακες να σεβαστούν το λαμπρό του παρελθόν και να συγκινηθούν με τα βάσανά του, ώστε να τον βοηθήσουν να γυρίσει στην Ιθάκη.

ΕΡΩΤΗΣΗ 7n: *Πώς αποδεικνύεται η δίψα για γνώση του Οδυσσέα και των συντρόφων του από τις περιπέτειές τους στις χώρες των Κικόνων, των Λωτοφάγων και των Κυκλώπων; Για να απαντήσετε θα χρειαστεί να μελετήσετε και την περιληπτική αναδιπύοντης ραψωδίας 1.*

Απάντηση:

Η δίψα για γνώση ωθεί τον Οδυσσέα να στείλει τους συντρόφους του να εξερευνήσουν τη χώρα των Λωτοφάγων, η δοκιμή όμως των λωτών οφείλεται στην περιέργειά τους. Στη χώρα των Κυκλώπων φαίνεται ξεκάθαρα το φιλέρευνο πνεύμα του ήρωα, καθώς θέλει να μάθει για τους κατοίκους της περιοχής, για την κοινωνική τους οργάνωση και για το θεσμό της φιλοξενίας. Αντίθετα ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του έφτασαν στη χώρα των Κικόνων κυρίως για να ανεφοδιαστούν σε τρόφιμα και λάφυρα από τη ληστρική επιδρομή, κι όχι εξαιτίας της δίψας τους για γνώση.

ΕΡΩΤΗΣΗ 8n: *Να αναφέρετε τους δόλους που επιστρατεύει ο Οδυσσέας για να αντιμετωπίσει τον Κύκλωπα.
Ποιον από δόλους κρίνετε πιο αποτελεσματικό για τη σωτηρία του ίδιου και των συντρόφων του και γιατί;*

Απάντηση:

Οι δόλοι που επιστρατεύει ο Οδυσσέας για να αντιμετωπίσει τον Κύκλωπα είναι οι εξής:

- Όταν τον ρωτάει ο Πολύφημος πού βρίσκεται το καράβι του, ο Οδυσσέας απαντά ότι το έχει συντρίψει ο Ποσειδώνας πάνω σε βράχια (σ. 1 313-315).
- Δίνει στον Κύκλωπα να πιει κρασί με σκοπό να τον ναρκώσει (σ. 383-394).
- Λέει ότι το όνομά του είναι Ούτις, δηλαδή Κανένας, με σκοπό να ξεγελάσει τον αφελή Κύκλωπα (σ. 406-410).
- Εφευρίσκει το κόλπο της απόδρασης και δένει τα κριάρια ανά τρία βάζοντας από κάτω έναν άντρα. Με τον τρόπο αυτό ο τυφλός Πολύφημος δεν τους αντιλαμβάνεται που φεύγουν από τη σπηλιά (σ. 470-483).

Όλοι οι δόλοι του Οδυσσέα εξυπηρετούν τη σωτηρία των συντρόφων. Ίσως ο πιο αποτελεσματικός να είναι ο γ), αφού με το πλαστό όνομα Ούτις που φωνάζει ο

Κύκλωπας, οι υπόλοιποι γίγαντες του περιγελούν και δεν σπεύδουν να τον βοηθήσουν νομίζοντας ότι τους κοροϊδεύει.

ΕΡΩΤΗΣΗ 9n: *Ο Οδυσσέας αιχμάλωτος στη σπηλιά του Κύκλωπα προβληματίστηκε για την απόφαση που τελικά πήρε.*

Να συζητήσετε α) ποια προβλήματα υπήρχε το ενδεχόμενο να αντιμετωπίσει ο Οδυσσέας και β) ποιες πιθανότητες είχε να φέρει σε πέρας με επιτυχία την απόφαση που πήρε.

Ποια άλλη λύση σκέφτηκε και γιατί την απέρριψε;

Απάντηση:

Στους στ. 1 331-370 ο Οδυσσέας αμφιταλαντεύεται αλλά τελικά παίρνει την απόφαση να τυφλώσουν τον Πολύφημο. α) Το πρόβλημα που ίσως αντιμετώπιζε ήταν να μην πιει το κρασί που του πρόσφερε ή να μην ναρκωνόταν ο Κύκλωπας. β) Οι πιθανότητες που είχε ο ήρωας να φέρει σε πέρας το σχέδιό του ήταν υπολογίσιμες, καθώς η προσπάθειά του να νικήσει τον Πολύφημο στηριζόταν στη δική του εξυπνάδα και στην ανοσία του Κύκλωπα.

Η άλλη λύση που σκέφτηκε ήταν να σκοτώσει τον Πολύφημο καθώς αυτός κοιμόταν, αλλά την απέρριψε γιατί κατάλαβε ότι, σε τέτοια περίπτωση, δεν θα μπορούσαν οι σύντροφοι να κουνήσουν την τεράστια πέτρα που έφραζε την είσοδο της σπηλιάς και έτσι θα ήταν καταδικασμένοι να πεθάνουν εκεί.

ΕΡΩΤΗΣΗ 10n: *Να αναλύσετε τις παρομοιώσεις που χρησιμοποιεί ο Οδυσσέας περιγράφοντας την τύφλωση του Κύκλωπα. Να επιμείνετε κυρίως στο π επιδιώκει και π πετυχαίνει ο Οδυσσέας χρησιμοποιώντας τις συγκεκριμένες παρομοιώσεις.*

Απάντηση:

Για τις παρομοιώσεις βλ. και ραψ. 1, Ενότητα 2n, ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ. Η ανάλυσή τους:

- 1) στ. 429-436:
 - α) αναφορικό μέρος: «Πώς ο τεχνίτης ... σαν τρελό» (στ. 429-432)
 - β) δεικτικό μέρος: «όμοια κι εμείς ... περιστρέφαμε» (στ. 432-433)
 - γ) κοινός όρος: ο τρόπος με τον οποίο γίνονται οι δύο ενέργειες.
- 2) στ. 437-440:

α) αναφορικό μέρος: «Πώς ο χαλικάς ... τη δύναμή του (στ. 437-439).

β) δεικτικό μέρος: «παρόμοια τσίριζε ... μάτι του» (στ. 439-440)

γ) κοινός όρος: ο ήχος.

Ο Οδυσσέας χρησιμοποιεί τις δύο παρομοιώσεις επιδιώκοντας να κάνει πιο παραστατική και ζωντανή την αφήγησή του και επειδή θέλει να δειξει την ένταση της προσπάθειάς τους, πράγμα που πετυχαίνει αφού ο ακροατής «βλέπει» με τα μάτια της φαντασίας του τις εικόνες ολοζώντανες.

ΕΡΩΤΗΣΗ 11n: *Στο προοίμιο ο ποιητής χαρακτηρίζει τον Οδυσσέα «πολύτροπο» και ακόμη λέει ότι «γνώρισε πολιτείες πολλές» και «έμαθε πολλών ανθρώπων πις βουλές», ενώ ο ίδιος πάλι ο Οδυσσέας, όταν αυτοσυστίνεται στους Φαιάκες λέει για τον εαυτό του ότι «όλοι καλά με ξέρουν για τους δόλους μου» (ι 20-21).*

Να δικαιολογήσετε αυτούς τους χαρακτηρισμούς του Οδυσσέα σπριζόμενοι στην περιληπτική αναδίηγηση της ραψωδίας ι και στο κείμενο της ενόπτιας αυτής.

Απάντηση:

Ο χαρακτηρισμός «πολύτροπος» επιβεβαιώνεται στην ραψωδία ι από το σχέδιο της τύφλωσης του Πολύφρημου και της διαφυγής των αντρών από τη σπηλιά. Ο Οδυσσέας «γνώρισε πολιτείες πολλές» και «έμαθε πολλών ανθρώπων τις βουλές» αφού ταξίδεψε στη χώρα των Κικόνων, των Λωτοφάγων και των Κυκλώπων, όπου πληροφορήθηκε για τις συνήθειες των κατοίκων. Για τους δόλους του Οδυσσέα βλ. παραπάνω απάντηση στην ερώτηση 8.

ΕΡΩΤΗΣΗ 12n: *Να ηθογραφήσετε τον Κύκλωπα, όπως παρουσιάζεται στην ενόπτια αυτή.*

Απάντηση:

Βλ. ραψ. ι, Ενόπτια 2n, ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ/ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (ηρώων και θεών), «Πολύφρημος».

ΕΡΩΤΗΣΗ 14n: *Να περιγράψετε και να συγκρίνετε την κοινωνία και τον πολιτισμό των Κυκλώπων με την κοινωνία και τον πολιτισμό των Φαιάκων.*

Απάντηση:

Οι Κύκλωπες είναι ένας λαός ανθρωποφάγων γιγάντων, βάρβαρων και

απολίτιστων. Ζουν σε ημιάγρια κατάσταση μέσα σε σπηλιές χωρίς ισχυρούς κοινωνικούς δεσμούς μεταξύ τους. Δεν έχουν οργανωμένο σύστημα διακυβέρνησης, ούτε νόμους, ούτε θρησκευτικούς δεσμούς.

Η βασική τους ενασχόληση είναι η κτηνοτροφία, ενώ δεν γνωρίζουν την καλλιέργεια της γης. Αντιπροσωπεύουν ένα από τα αρχικά στάδια του πολιτισμού και βρίσκονται σε μεγάλη αντίθεση με τους Φαίακες.

Ο πολιτισμός των Φαίακων είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένος για την εποχή στην οποία εξελίσσεται η Οδύσσεια. Οι Φαίακες έχουν κοινωνική και πολιτική οργάνωση (υπάρχει βασιλιάς και συμβούλιο αρχόντων), νόμους και θεσμούς. Οι κάτοικοι ασχολούνται με τη γεωργία και τη ναυτιλία, με καλλιτεχνικές δραστηριότητες (μουσική, χορός) και με τον αθλητισμό. (για την κοινωνία των Φαίακων βλ. και ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ σε' 186-192 (ραψ. z και θ), Απάντηση στην ερώτηση 14 και 36).

ΕΡΩΤΗΣΗ 15η: *Υποθέστε ότι είστε ένας από τους συντρόφους του Οδυσσέα που βγίκαν γωντανοί από τη σπηλιά του Κύκλωπα. Μόλις συναντέστε με τους άλλους συντρόφους σας που περίμεναν στο καράβι και πριν αυτό αναχωρήσει, σας ρωτούν π συνέβη μέσα στη σπηλιά. Τι θα τους λέγατε μέσα σε δυο λεπτά με βασικά που γνωρίσατε στην ενόπτια αυτή;*

Απάντηση:

«Όταν κατεβήκαμε από το πλοίο, συναντήσαμε μια σπηλιά, μπήκαμε μέσα και έκπληκτοι αντικρίσαμε αρνιά και κατσίκια μαντρωμένα, κάδους με τυρόγαλο και πιανέρια με τυριά. Όλοι προσπαθούσαμε να πείσουμε τον Οδυσσέα να πάρουμε δύτικα χρειαζόμασταν και να γυρίσουμε στο καράβι, αυτός όμως επέμενε να γνωρίσει τον κάτοικο της σπηλιάς. Αφού φάγαμε, βλέπουμε έναν μονόφθαλμο γίγαντα να μπαίνει με θόρυβο στη σπηλιά και να αρμέγει τα zώα. Μόλις μας αντιλήφθηκε, άρχισε να ρωτά από πού είμαστε. Ο Οδυσσέας του απάντησε και ζήτησε φιλοξενία. Τότε αυτός, γεμάτος αλαζονεία, είπε ότι δεν υπολογίζει τους θεούς και ζήτησε να μάθει πού βρίσκεται το καράβι μας. Ο Οδυσσέας είπε ψέματα, ότι συνετρίβη, γιατί φοβήθηκε για τη zώνη σας.

Ξαφνικά ο Κύκλωπας άρπαξε δύο συντρόφους και τους έφαγε μπροστά μας. Ο τρόμος ήταν απεργίραπτος. Περιμέναμε ξάγρυπνοι να ξημερώσει. Την επόμενη μέρα ο γίγαντας έφυγε για τη βοσκή, αφού καταβρόχθισε άλλους δύο συντρό-

φους. Ο Οδυσσέας παρήγγειλε να φτιάξουμε ένα μυτερό παλούκι από έναν κορμό ελιάς που βρήκαμε στη σπηλιά. Μόλις σουρούπωσε, έφτασε ο Κύκλωπας, έφαγε ακόμη δυο άντρες και τότε ο Οδυσσέας του έδωσε να πιει κρασί. Αυτός μεθύσε κι έπεσε σε βαθύ ύπνο, αφού πρώτα ρώτησε το όνομα του Οδυσσέα. Ο αρχηγός μας του απάντησε ότι τον λένε Ούτιν. Μόλις ο Πολύφημος κοιμήθηκε για τα καλά, πυρώσαμε το παλούκι στη φωτιά και τον τυφλώσαμε.

Ο Κύκλωπας ούρλιαζε από τους πόνους και καλούσε σε βοήθεια του γείτονές του, λέγοντας ότι τον σκοτώνει ο Ούτις. Εκείνοι, νομίζοντας ότι τους κοροϊδεύει, έφυγαν, χωρίς να δώσουν σημασία. Ο Οδυσσέας έδεσε ανά τρία τα κριάρια και μας έκρυψε έναν έναν κάτω από την κοιλιά τους. Σήμερα το πρωί, φύγαμε χωρίς να μας αντιληφθεί ο Κύκλωπας και φτάσαμε τρέχοντας ως εδώ».

ΕΡΩΤΗΣΗ 16n: *Ο ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας της Οδύσσειας επιβεβαιώνεται από τη σάσπη, συμπεριφορά και δράση του Οδυσσέα και των συντρόφων του στη χώρα των Κικόνων, στη χώρα των Λωτοφάγων και στη υποίη των Κυκλώπων και ιδιαίτερως από την ικανότητα του Οδυσσέα να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τον Πολύφημο.*

Να συζητήσετε την άποψη αυτή, αφού λάβετε υπόψη σας την περιληπτική αναδιπύηση και το κείμενο της ραψωδίας 1.

Απάντηση:

Στο κέντρο της Οδύσσειας βρίσκονται οι άνθρωποι με όλες τις ικανότητες και τις αδυναμίες τους. Στη ραψωδία 1 ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του είναι οι πρωταγωνιστές, η κινητήρια δύναμη της ιστορίας. Στη χώρα των Κικόνων οι άνθρωποι λεηλατούν την Ίσμαρο, στη χώρα των Λωτοφάγων τρώνε τους «απαγορευμένους» καρπούς, δηλαδή αποφασίζουν να ενεργήσουν, ακόμη κι αν η απόφασή τους αυτή είναι λανθασμένη.

Τέλος, στη χώρα των Κυκλώπων προβάλλονται οι νοντικές ικανότητες που μόνο στον άνθρωπο υπάρχουν: ο Οδυσσέας νικά μόνο με τη δύναμη του μυαλού του το γιγαντόσωμό ον με την υπεράνθρωπη σωματική δύναμη.

ΕΡΩΤΗΣΗ 17n: *Όταν κάποιος συμπεριφέρεται με προσβληπτικό τρόπο που υπερβαίνει τη φύση του και τα επιτρεπτά όρια δράσης του, λέμε ότι διαπράπει «ύβριν». Η συμπεριφορά αυτή οφείλεται*

σε υπερεκτίμηση των δυνάμεων του ή σε υπερβολικό πάθος και εκδηλώνεται με προσθλπικές ή βίαιες πράξεις και αλαζονικά λόγια.

Ο Οδυσσέας στην ενότητα αυτή (ι 519-630) πέφτει σε «ύβριν».

Με ποιες πράξεις και με ποια λόγια εκδηλώνεται η «ύβρις» του Οδυσσέα;

Απάντηση:

Η «ύβρις» του Οδυσσέα εκδηλώνεται στους στ. 529-534 όπου, χωρίς λόγο πια, προκαλεί τον Κύκλωπα και στους στ. 560-563 όπου, γεμάτος έπαρση, λέει το πραγματικό του όνομα και στους στ. 582-584 όπου μιλάει με ασέβεια για τον Ποσειδώνα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 18η: **Θυμάστε όπι στο προίμιο της Οδύσσειας οι σύντροφοι του Οδυσσέα χαρακτηρίστηκαν «νίπιοι και μωροί» γιατί έφαγαν τα βόδια του Ήλιου, παρά τις προειδοποιήσεις του Οδυσσέα. Αντίθετα ο Οδυσσέας υπήρξε φρόνιμος και φυλάκτηκε από την «ύβριν» εκείνη.**

Από τη στάση του Οδυσσέα και των συντρόφων του κατά τη φυγή τους από τη χώρα των Κυκλώπων μπορούμε να πούμε όπι επιβεβαιώνονται οι ίδιοι χαρακτηρισμοί για τα ίδια πρόσωπα; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

Απάντηση:

Στη ραψωδία 1, οι ρόλοι των προσώπων φαίνεται να έχουν αντιστραφεί. Ο Οδυσσέας παρουσιάζεται «νίπιος και μωρός» εξαιτίας της αλαζονείας του, όταν προκαλεί τον ανήμπορο Κύκλωπα (στ. 560-563) και όταν διαπράπει «ύβριν» προς τον Ποσειδώνα (στ. 582-584). Αντίθετα, οι σύντροφοί του αποδεικνύονται πιο συνετοί και μυαλωμένοι, αφού προσπαθούν με λογικά επιχειρήματα να τον πείσουν να σταματήσει τις προκλήσεις του (στ. 551-557).

ΕΡΩΤΗΣΗ 19η: **Εκτός από τον Οδυσσέα και ο Πολύφημος διαπράπει «ύβριν» για την οποία πιμωρείται από τους θεούς με το χέρι του Οδυσσέα.**

Να μελετήσετε τους στίχους 1 278-534 και να απαντήσετε:

α) Με ποιες πράξεις και με ποια λόγια εκδηλώνεται η «ύβρις» του Πολύφημου;

6) Ποια η τιμωρία του και πώς αποδεικνύεται ότι η τιμωρία αυτή προέρχεται από τους θεούς;

Απάντηση:

- a) Ο Πολύφημος διαπράτει «ύβριν» όταν, γεμάτος αλαζονεία, λέει ότι οι Κύκλωπες δεν νοιάζονται για τις αποφάσεις του Δία και των θεών γιατί είναι οι ίδιοι πολύ πιο δυνατοί (στ. 300-307). Ακόμη διαπράτει «ύβριν» τρώγοντας τους συντρόφους του Οδυσσέα, αφού έτσι καταπατεί τον ιερό θεσμό της φιλοξενίας.
- b) Η τιμωρία του Κύκλωπα είναι η τύφλωσή του από τον Οδυσσέα. Το ότι η τιμωρία αυτή προέρχεται από τους θεούς το καταλαβαίνουμε από τα λόγια του ήρωα «γι' αυτό και σε τιμώρησαν, ο Δίας κι οι θεοί» (στ. 533-534).

ΕΡΩΤΗΣΗ 20n: *Αφού λάβετε υπόψη σας τη συμπεριφορά των μνηστήρων, όπως περιγράφεται στους στίχους α 162-183, α 249-255, α 408-471, γ 232-243, δ 350-356 και στην περιληπτική αναδιπύηση της ραψωδίας 8, να συντάξετε ένα κείμενο στο οποίο να δικαιολογείτε γιατί αυτή η συμπεριφορά αποτελεί «ύβριν».*

Απάντηση:

Οι μνηστήρες διαπράπουν «ύβριν» καθώς έχουν εγκατασταθεί στο παλάτι του Οδυσσέα, κατασπαταλούν την περιουσία του (στ. α 162-183, δ 350-356), προσπαθούν να συνάψουν σχέσεις με τη νόμιμη γυναικά του βασιλιά της Ιθάκης (στ. α 408-471), αδιαφορώντας για τον ιερό θεσμό της φιλοξενίας. Η συμπεριφορά τους είναι αλαζονική απέναντι στον Τηλέμαχο (στ. α 249-255, γ 232-243) και ασεβής προς τους θεούς και τα ιερά σημάδια που ερμηνεύει ο μάντης Αλιθέρσος (ραψ. β).

ΕΡΩΤΗΣΗ 21n: *Οι αρχαίοι πίστευαν ότι κάθε «ύβρις» προκαλεί την «νέμεσιν», την οργή των θεών, και επιφέρει την «πίστην», δηλαδή την τιμωρία.*

Αφού μελετήσετε α) τη ζητάει ο Πολύφημος προσευχόμενος στον πατέρα του, τον Ποσειδώνα (ι 587-595), β) πώς ανταποκρίθηκε ο Ποσειδώνας στην προσευχή του, γ) πώς αντέδρασε ο Δίας στην ευχαριστίρια θυσία του Οδυσσέα (ι 612-617), να συντησετε για τη σημασία που έχει η «ύβρις» του Οδυσσέα για την εξέλιξη της πλοκής του μύθου.

Απάντηση:

Το μεγαλύτερο τμήμα της Οδύσσειας καταλαμβάνει η εξιστόρηση των περιπέτειών του Οδυσσέα, μέχρι να φτάσει στην πατρίδα του την Ιθάκη. Για να δικαιολογηθούν αυτές οι ταλαιπωρίες του ήρωα, χρειάζεται μια αιτία που θα τις προκαλέσει. Έτσι, ο ποιητής εφευρίσκει την «ύβριν» του Οδυσσέα που θα αποτελέσει κινητήρια δύναμη για την εξέλιξη της ιστορίας. Η αλαζονεία του Οδυσσέα προκαλεί την οργή του Πολύφρημου, ο οποίος ζητάει από τον Ποσειδώνα την τιμωρία του ήρωα. Η άρνηση του Δία να δεχτεί τη θυσία που κάνει ο Οδυσσέας επισφραγίζει την απόφαση του Ποσειδώνα κι έτσι ξεκινούν οι νέες περιπλανήσεις του ήρωα της Τροίας.

ΕΡΩΤΗΣΗ 22n: *Ο Οδυσσέας αποκρύπτοντας το πραγματικό του όνομα λέει στον Κύκλωπα όπι ονομάζεται «Ούτις», Κανένας.*

Από την εξέλιξη της περιπέτειας του Οδυσσέα στην κάρα των Κυκλώπων πώς θλέπετε όπι βούθησε τον Οδυσσέα το ψεύτικο αυτό όνομα με το οποίο συστίθηκε στον Κύκλωπα;

Απάντηση:

Το ψεύτικο όνομα με το οποίο ο ήρωας συστίθηκε στον Πολύφρημο τον βούθησε πολύ, αφού, όταν ο Κύκλωπας καλούσε σε βούθεια τους γείτονές το φωνάζοντας όπι τον σκοτώνει ο Ούτις (= Κανένας), εκείνοι τον αγνόησαν πιστεύοντας ότι έπασχε από τη «νόσο του μεγάλου Δία», δηλαδή από κάποια ψυχική διαταραχή.

ΕΡΩΤΗΣΗ 23n: *Να καταγράψετε τις οδηγίες του Ερμή προς τον Οδυσσέα και να ελέγξετε αν και πώς τις εφαρμόζει ο Οδυσσέας.*

Απάντηση:

Ο Ερμής, μεταμορφωμένος σε έφηβο, δίνει τις ακόλουθες οδηγίες προς τον Οδυσσέα:

- να μπει στο αρχοντικό της Κίρκης, κρατώντας το «καλό βοτάνι», δηλαδή το αντίδοτο για τα μάγια της (σ. κ 325-326)
- μόλις η Κίρκη τον χτυπήσει με το ραβδί της για να τον μεταμορφώσει, αυτός να χιμήξει καταπάνω της, προσποιούμενος ότι θέλει να την σκοτώσει (σ. κ 333-335)
- να μνη αρνηθεί να πλαγιάσει με τη θεά, αλλά να τη δεσμεύσει με όρκο ότι δεν θα του κάνει κακό (σ. κ 336-342)

Ο Οδυσσέας εφαρμόζει τις οδηγίες του Ερμή:

- α) δεν τον πιάνει το φαρμάκι της Κίρκης γιατί κρατούσε το βοτάνι του Ερμή (στ. κ 361)
- β) χιμά καταπάνω της, σαν να επρόκειτο να τη σκοτώσει (στ. κ 364-366)
- γ) δέχεται την ερωτική συνεύρεση μαζί της, τη δένει όμως πρώτα με όρκο ότι δεν θα του κάνει άλλο κακό (στ. κ 385-389).

ΕΡΩΤΗΣΗ 24n: «Φιλέταιρος» σημαίνει «*αυτός που αγαπάει, νοιάζεται και υπερασπίζεται τους συντρόφους του*».

Με βάση την περιπέτεια του Οδυσσέα στο υνοί της Κίρκης όπως τη γνωρίσατε από την αναδιήγηση και το κείμενο της ραψωδίας κ κ να συνηθίσετε α) αν δικαιώνεται ο χαρακτηρισμός του Οδυσσέα ως «φιλέταιρου» και β) αν επιβεβαιώνεται ο αρχηγικός του ρόλος.

Απάντηση:

Βλ. ραψ. κ, ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ/ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (ηρώων και θεών), Οδυσσέας (εκτός από το σχόλιο για την κάθοδο στον Άδη).

ΕΡΩΤΗΣΗ 25n: *Να συνηθίσετε για ποιο λόγο η περιπέτεια του Οδυσσέα στο υνοί της Κίρκης είναι πολύ σημαντική για το νόστο του. Ο καθένας να συντάξει στο σπίτι του ένα κείμενο περίπου 150 λέξεων όπου θα εκθέτει τις απόψεις του για το θέμα αυτό.*

Απάντηση:

Η περιπέτεια του Οδυσσέα στο υνοί της Κίρκης είναι σημαντική για το νόστο του, καθώς η μάγισσα του υποδεικνύει ότι πρέπει να πάει στον Άδη και να πάρει πληροφορίες για την επιστροφή στην πατρίδα του, από τον μάντη Τειρεσία. Ακόμη, η Κίρκη του δίνει πληροφορίες για τη μετάβαση στο βασίλειο του Κάτω Κόσμου (κ. 573-582).

Ένας άλλος λόγος που κάνει τη διαμονή στην Αία σημαντική, είναι ότι ο Οδυσσέας και οι άντρες του πέρασαν εκεί έναν χρόνο ξεκούρασης και πρεμίας, αναλαμβάνοντας νέες δυνάμεις για τη συνέχιση του ταξιδιού της επιστροφής.

ΕΡΩΤΗΣΗ 26n: *Η Κίρκη, όπως και η Καλυψώ, με τις ενέργειες και τη συμπεριφορά τους στην αρχή εμποδίζουν το νόστο του Οδυσσέα, τελικά όμως τον βοηθούν να επιστρέψει στην πατρίδα του.*

**Να συγπίσετε: α) με ποιο τρόπο η καθεμιά πήθελε να τον κρατήσει κοντά της;
και β) πώς τελικά η καθεμιά πήρε την απόφαση να βοηθήσει τον Οδυσσέα και πώς τον βοήθησε;**

Απάντηση:

- Η Καλυψώ κρατούσε τον Οδυσσέα στο υπούργο της για πάνω από επτά χρόνια επειδή ήταν ερωτευμένη μαζί του. Η Κίρκη κρατά τον ήρωα για ένα χρόνο, κυρίως γιατί επιδιώκει τη συντροφιά του, βλέποντάς τον σαν ερωτικό σύντροφο.
- Η Καλυψώ βοηθά τον Οδυσσέα να κατασκευάσει μια σχεδία, του δίνει προμήθειες για το ταξίδι και συμβουλές σχετικά με την πορεία που πρέπει να ακολουθήσει. Η ίδια, ενώ πονάει πολύ που θα τον αποχωριστεί, αναγκάζεται να τον αφήσει να φύγει γιατί εκτελεί τις εντολές των Θεών. Αντίθετα, η Κίρκη δεν υποφέρει που θα χάσει τον Οδυσσέα και τον βοηθά δίνοντάς του οδηγίες για τη μετάβασή του στον Άδων.

ΕΡΩΤΗΣΗ 27η: Να περιγράψετε την εικόνα του Άδη και την κατάσταση των νεκρών, όπως παρουσιάζονται στους σπίκους λ 1-54 και 92-250 αλλά και στους σπίκους κ 554-582.

Απάντηση:

Ο Άδης έχει το βασιλείο του κοντά σε μια χώρα σκοτεινή και ζοφερή που δεν τη βλέπει ποτέ ο πλιός (στ. λ 14-19), όπου πάντοτε υπάρχει νύχτα και παγωνιά (στ. λ 20). Εκεί, δεν μπορεί να φτάσει καράβι με ζωντανούς (στ. κ 570-571). Το παλάτι του Άδη βρίσκεται μετά τον Ωκεανό, σε μια χαμηλή ακτή, όπου φυτρώνουν σκούρες ψηλές λεύκες και πιές στα άλση της Περσεφόνης (στ. κ 577-579). Οι νεκροί περιφέρονται στον Κάτω Κόσμο σαν άδειες σκιές. Οι ψυχές τους, άυλες, τριγυρίζουν το λάκκο με το αίμα σπικώνοντας «ανίκουστη βούνη» (στ. λ 38-46). Θέλουν να πιουν αίμα, γιατί μόνο έτσι ανακτούν τις υοντικές τους δυνάμεις· και τότε όμως παραμένουν σκιές χωρίς σώμα και διαστάσεις (στ. κ 230-233, 243-247).

ΕΡΩΤΗΣΗ 28η: Να συγκρίνετε την εικόνα του ομηρικού Άδη με την εικόνα του Κάτω κόσμου στα δημοτικά μας τραγούδια (θλ. Παράρτημα σ. 440). Ποιες παρατηρήσεις μπορείτε να κάνετε από τη σύγκριση;

Απάντηση:

Η εικόνα του ομηρικού Άδη είναι πολύ κοντά στην εικόνα του Κάτω κόσμου που περιγράφουν τα δημοτικά τραγούδια: ποταμοί χωρίζουν τον Άδη από τον κόσμο των ζωντανών, επικρατεί πάντα νύχτα και σιωπή, οι νεκροί δεν επικοινωνούν ούτε μεταξύ τους, ενώ όλα είναι μαύρα κι άραχνα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 29n: *Σύμφωνα με την ελληνική μυθολογία στον Άδη κατέβηκαν ζωντανοί ο Ήρακλής με εντολή του Ευρυθέα, για να φέρει στον πάνω κόσμο τον Κέρβερο, ο Ορφέας, για να ελευθερώσει από το θάνατο την αγαπημένη του Ευρυδίκη, και τέλος ο Θοσέας και ο Πειρίθοος, για να αρπάξουν τη βασιλισσα του Κάτω κόσμου Περσεφόνη, που τηνήθελε για γυναίκα του ο Πειρίθοος. Απ' αυτούς μόνον ο Ήρακλής έφερε σε πέρας την αποστολή του, με τη βοήθεια του Ερμή και της Αθηνάς. Αυτός ελευθέρωσε και τον Θοσέα, δεν μπόρεσε όμως να ελευθερώσει και τον Πειρίθοο, που έμεινε για πάντα παγιδευμένος στον Άδη.*

- Na συγκρίνετε το σκοπό για τον οποίο κατεβαίνουν στον Άδη ο Οδυσσέας και οι άλλοι πρωες που αναφέρονται παραπάνω.*
- Na αξιολογίσετε την κάθοδο του Οδυσσέα στον Άδη ως κατόρθωμα ενός θυντού, αφού τη συγκρίνετε και με την κάθοδο των άλλων πρώων.*

Απάντηση:

- Ο Οδυσσέας κατεβαίνει στον Άδη για να μάθει από τον Τειρεσία σχετικά με το νόστο του, ενώ ο Ήρακλής, ο Ορφέας, ο Θοσέας και ο Πειρίθοος για να πάρουν κάποιον από 'κει. Η κατάβαση δηλαδή του Οδυσσέα παρουσιάζεται στο έπος σαν μια αναγκαία ενέργεια για την εκπλήρωση των στόχων του ήρωα.
- Η κάθοδος του Οδυσσέα στον Άδη είναι ένα σπουδαίο κατόρθωμα, αφού κανένας άλλος θυντός δεν κατάφερε να κάνει κάτι τέτοιο, εκτός από τον Ήρακλή που είχε τη βοήθεια της Αθηνάς και του Ερμή.

ΕΡΩΤΗΣΗ 30n: *a. Αφού μελετήσετε τους σπίκους λ 111-132, να καταγράψετε τις πληροφορίες που δίνει ο μάντης στον Οδυσσέα.*

- β. Με ποιο σκοπό οι πληροφορίες αυτές δίνονται στον Οδυσσέα με κάποιες προϋποθέσεις (μπορεί, ανίσως, αν όμως...);**
- γ. Ποια η σημασία που έχουν για την επιστροφή στην πατρίδα του;**

Απάντηση:

- Οι πληροφορίες που δίνει ο Τειρεσίας στον Οδυσσέα είναι οι εξής:
 - Ο Ποσειδώνας θα σταθεί εμπόδιο στο δρόμο του (σ. λ 111-115).
 - Θα περάσει πολλές ταλαιπωρίες ο ίδιος και οι σύντροφοί του (σ. λ 116).
 - Θα φτάσουν στο νησί της Θρινακίας. Αν δεν πειράξουν τα βόδια του Ήλιου θα νοούν· διαφορετικά ίσως γλιτώσει μόνο ο Οδυσσέας (σ. λ 118-127).
 - Θα ταξιδέψει στην Ιθάκη με ξένο καράβι (σ. λ 128).
 - Στην Ιθάκη θα τιμωρήσει τους μνηστήρες (σ. λ 128-132).
 - Ο Τειρεσίας αφήνει κάποιες αμφιθολίες στον Οδυσσέα σχετικά με την επιτυχία του νόστου, ώστε να υπάρχει αγωνία και ενδιαφέρον για την εξέλιξη της πλοκής. Ακόμη, ο μάντης θέλει να δειχει πόσο καταλυτική είναι η ανθρώπινη βούληση· πολλά θα εξαρτηθούν από τις επιλογές του ήρωα.
 - Οι πληροφορίες του Τειρεσία αποκτούν μεγάλη σημασία για τον Οδυσσέα, καθώς τον προετοιμάζουν να δεχτεί τα γεγονότα που θα ακολουθήσουν.
- Το ότι γνωρίζει από πριν τη μοίρα του, θα βαρύνει τη σημασία των επιλογών του.

ΕΡΩΤΗΣΗ 31η: *Οι πληροφορίες που δίνει στον Οδυσσέα η Ανίκλεια για την κατάσταση στην Ιθάκη δεν επαναλαμβάνουν, αλλά συμπληρώνουν εκείνες που, άμεσα ή έμμεσα, του δίνει ο Τειρεσίας για το ίδιο θέμα.*

Αφού μελετήσετε προσεκτικά τις πληροφορίες που παίρνει Οδυσσέας από την Αντίκλεια, να συζητήσετε: α. αν ισχύει η παραπάνω θέση, και β. αν και γιατί οι πληροφορίες αυτές βοηθούν τον Οδυσσέα για το νόστο του στην Ιθάκη.

Απάντηση:

- Οι πληροφορίες που δίνει η Αντίκλεια στον Οδυσσέα συμπληρώνουν τα λεγόμενα του Τειρεσία, αφού ξεκαθαρίζεται η στάση της Πηνελόπης (σ. 201-204), ο ρόλος του Τηλέμαχου (σ. λ 205-208) και μαθαίνουμε για τον Λαέρτη (σ. λ 209-219).

8. Οι πληροφορίες αυτές βοηθούν τον Οδυσσέα γιατί μαθαίνοντας ότι η γυναίκα του τού είναι πιστή και ότι ο γιος του έχει κύρος στην κοινωνία της Ιθάκης, βρίσκει μια ψυχολογική στήριξη και πάιρνει κουράγιο. Από την άλλη πλευρά, η περιγραφή της άσκημης κατάστασης του πατέρα του τον κάνει να θέλει να γυρίσει γρήγορα κοντά του για να μνη χαθεί από τη στενοχώρια, όπως συνέβη με την Αντίκλεια.

ΕΡΩΤΗΣΗ 32n: *Με ποια λόγια και ποια συμπεριφορά εκδηλώνεται στην ενότητα αυτή ο συναισθηματικός δεσμός μάνας και γιου;*

Απάντηση:

Η Αντίκλεια στους στ. λ 172-180 εκδηλώνει το ενδιαφέρον της για τον Οδυσσέα ρωτώντας πώς έφτασε ως εκεί, ενώ αυτός σπεύδει να την καθησυχάσει και να την ενημερώσει για την πορεία του (στ. 182-188). Στη συνέχεια δείχνει την έγνοια του θέλοντας να μάθει πώς πέθανε ο μπέρα του (στ. λ 189-192). Η Αντίκλεια περιγράφει την κατάσταση στην Ιθάκη, με τέτοιο τρόπο που να μη στενοχωρίσει τον Οδυσσέα, αλλά να του δώσει κουράγιο για τη συνέχεια (στ. λ 201-208). Εκφράζει τη μεγάλη αγάπη που νιώθει για το παιδί της στους στ. λ 220-228. Ο Οδυσσέας, γεμάτος πόθο, προσπαθεί να αγκαλιάσει τη μάνα του αλλά με θλίψη διαπιστώνει ότι είναι αδύνατο (στ. 229-238).

ΕΡΩΤΗΣΗ 33n: *Θα ξέρετε ίσως ότι η πρώτη και η τελευταία θέση σε μια σειρά είναι προβεβλημένες και γι' αυτό θεωρούνται και οι πιο σημαντικές. Έχοντας αυτό υπόψη σας να απαντήσετε στα ακόλουθα ερωτήματα:*

- Ποιες ερωτήσεις υποβάλλονται από την Αντίκλεια και τον Οδυσσέα στο μεταξύ τους διάλογο, ποιες απαντήσεις δίνονται αντίστοιχα και από τους δύο και με ποια σειρά υποβάλλονται οι ερωτήσεις και δίνονται οι απαντήσεις;*
- Πώς εξηγείτε τη σειρά που επιλέγει το καθένα από τα δύο αυτά πρόσωπα;*

Απάντηση:

- Αρχικά η Αντίκλεια ρωτάει το γιο της πώς έφτασε ως τον Άδη (στ. λ 172-176) και αν πήγε στην Ιθάκη (στ. λ 177-180). Ο Οδυσσέας απαντά ότι βρίσκεται εκεί για να πάρει πληροφορίες από τον Τειρεσία, ότι δεν έχει ακόμη νοστήσει, (στ. λ 182-188), ενώ ζητά να μάθει πώς αυτή πέθανε (στ. λ 189-192) και τι κάνουν οι δικοί

- του (σ. λ 193-199). Η Αντίκλεια τον καθησυχάζει πληροφορώντας τον ότι όλοι στην Ιθάκη είναι καλά, εκτός από το Λαέρτη που ζει απομονωμένος (σ. λ 201-219) και του εξηγεί ότι η ίδια χάθηκε από τη θλίψη της γι' αυτόν (σ. 220-228).
6. Οι ερωτήσεις και οι απαντήσεις μάνας και γιου υποβάλλονται κλιμακωτά (όπως ξεδιπλώνονται τα συναισθήματά τους), δηλαδή ξεκινούν από την εκδίλωση ενδιαφέροντος, περνούν στην ανησυχία, στην έκρηξη αγάπης και τρυφερότητας, στη λαχτάρα και τον πόνο.

ΕΡΩΤΗΣΗ 34n: *Να αναδιηγηθείτε προφορικά σε ένα με δύο λεπτά τη συνάντηση και συνομιλία του Οδυσσέα με την Αντίκλεια αναδεικνύοντας τα κρίσιμα σημεία και τις σημαντικές λεπτομέρειες της συνάντησης αυτής.*

Απάντηση:

Βλ. παραπάνω Απάντηση στην ερώτηση 31a, 32, 33a.

ΕΡΩΤΗΣΗ 35n: *Ποιες πληροφορίες και παραινέσεις δίνει ο Αγαμέμνονας στον Οδυσσέα οι οποίες είναι δυνατόν να τον βοηθήσουν στο νόστο του; Να απαντήσετε αιπολογημένα.*

Απάντηση:

Ο Αγαμέμνονας λέει στον Οδυσσέα ότι «δεν τον απειλεί φόνος από τη γυναικά του», καθώς η Πηνελόπη είναι «φρόνιμη», συνετή και έξυπνη» (σ. λ 500-502). Με τον τρόπο αυτό του δίνει κουράγιο και θάρρος για τη συνέχεια. Ακόμη τον συμβουλεύει «κρυφά, ποτέ στα φανερά να μην αράξεις στη γλυκειά πατρίδα το καράβι σου» (σ. λ 512-513), πράγμα που θα φανεί χρήσιμο στον Οδυσσέα, όταν φτάσει κρυφά στην Ιθάκη, ώστε να καταστρώσει αινενόχλητος το σχέδιο της μνηστηροφορίας.

ΕΡΩΤΗΣΗ 36n: *Ο Οδυσσέας στη συνομιλία του με τον Αχιλλέα τον καλοτυχίζει γιατί όταν γούσε οι Αργίτες τον προύσσαν και τώρα στον Άδη απολαμβάνει ξεχωριστές πρέσις ανάμεσα στους νεκρούς.*

Ποια είναι η άποψη του Αχιλλέα; Να τη συζητήσετε.

Απάντηση:

Ο Αχιλλέας λέει ότι θα προτιμούσε να ήταν ζωντανός, ακόμη κι αν δεν απολάμβανε καμιά τιμή, ακόμη κι αν ξενοδούλευε σε κάποιον χωρίς περιουσία.

Βλ. και ραψ. λ, Ενότητα 2η, ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ/MOTIVA ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ, σχόλιο για τους στ. 550-553.

ΕΡΩΤΗΣΗ 37n: *Να συγκρίνετε πις απόψεις του Αχιλλέα για τη ζωή και το θάνατο με πις απόψεις που εκφράζονται για τα ίδια θέματα στα δημοτικά μας τραγούδια (βλ. Παράρτημα σ. 440) και να κάνετε πις παραπρόσεις σας.*

Απάντηση:

Οι απόψεις του Αχιλλέα ταυτίζονται με τις απόψεις που εκφράζονται στα δημοτικά τραγούδια σχετικά με το θάνατο. Τονίζεται η αξία της ζωής που ταυτίζεται με το φως, ενώ ο θάνατος προβάλλεται ως μια κατάσταση θλίψης, απομόνωσης και αποχωρισμού από τους αγαπημένους, σαν μια καταδίκη μέσα στο απόλυτο σκοτάδι.

ΕΡΩΤΗΣΗ 38n: *Στη συνομιλία Οδυσσέα - Αχιλλέα μέσα από τα λόγια του Οδυσσέα για το γιο του Αχιλλέα, το Νεοπόλεμο, παρουσιάζεται ο ιδανικός τύπος του άντρα της πρωικής εποχής.*

Να περιγράψετε τα χαρακτηριστικά αυτού του τύπου και να τον αξιολογήσετε με βάση τα δεδομένα της εποχής εκείνης.

Απάντηση:

Ο ιδανικός τύπος του άντρα της πρωικής εποχής, όπως περιγράφεται στη συνομιλία Οδυσσέα - Αχιλλέα, παίρνει πρωτοβουλίες (στ. λ 575), είναι έξυπνος και συνετός (στ. λ 575), στη μάχη ξεχωρίζει από το πλήθος και βγαίνει μπροστά, αψηφώντας τον κίνδυνο, είναι ορμητικός και αποτελεσματικός (στ. λ 576-585), με ωραία σωματική διάπλαση (στ. λ 586), ψύχραιμος και θαρραλέος (στ. λ 592-597).

ΕΡΩΤΗΣΗ 39n: *Να αναζητήσετε στη συνομιλία του Οδυσσέα με τον Αχιλλέα αξίες και αντιλήψεις που εκφράζουν τη μεταπολεμική εποχή.*

Απάντηση:

Οι αξίες και οι αντιλήψεις που εκφράζουν τη μεταπολεμική εποχή είναι η ηρεμία της οικογενειακής ζωής και η κατάκτηση και διατήρηση αξιωμάτων όπως φαίνεται από τις ερωτήσεις του Αχιλλέα σχετικά με την τύχη του πατέρα του.

ΕΡΩΤΗΣΗ 40n: Άστοχα ερωτήματα λέγονται οι άστοχες υποθέσεις - ερωτήσεις που κάνει κάποιος γι' αυτό που θέλει να μάθει. Κατόπιν όλες αυτές οι υποθέσεις - ερωτήσεις απορρίπτονται από τον ερωτώμενο, για να δοθεί έτσι έμφαση στη σωστή εκδοχή-απάντηση που δίνεται τελευταία.

a. **Τι ρωτά ο Οδυσσέας των Αγαμέμνονα και ποιες υποθέσεις κάνει γι' αυτό; Ποια απάντηση δίνει ο Αγαμέμνονας;**

b. **Τι πετυχαίνει ο ποιητής βάζοντας των Αγαμέμνονα να απορρίπτει πρώτα τις υποθέσεις που έκανε ο Οδυσσέας για τον τρόπο που πέθανε και να αποκαλύπτει στο τέλος τον τραγικό του θάνατο;**

Απάντηση:

- Ο Οδυσσέας στους στ. λ 450-455 ρωτά των Αγαμέμνονα τον τρόπο του θανάτου του. Οι υποθέσεις που κάνει είναι α) μήπως υπαίτιος είναι ο Ποσειδώνας που του έστειλε κάποια φοβερή τρικυμία; β) μήπως τον σκότωσαν εχθροί στη στεριά επειδή προσπάθησε να αρπάξει ως λεία πρόβατα ή γυναίκες; γ) μήπως κάνοντας επίθεση σε πόλη; Ο Αγαμέμνονας απορρίπτει όλες τις υποθέσεις του Οδυσσέα στους στ. λ 458-460 και εξηγεί ότι τον σκότωσε ο Αίγισθος (στ. λ 461-467).
- Ο ποιητής πετυχαίνει να δώσει έμφαση στο φρικτό χαμό των Αγαμέμνονα από το χέρι του Αίγισθου, ώστε ο ακροατής να νιώσει αποτροπιασμό για το δολοφόνο και συμπάθεια για το νεκρό.

ΕΡΩΤΗΣΗ 41n: *Να αναζητήσετε στα αποσπάσματα των δημοπικών τραγουδιών του Παραρτήματος (σ. 441) τα άστοχα ερωτήματα και να ελέγξετε αν αυτά έχουν τον ίδιο λειτουργικό ρόλο στην ομηρική και στη δημοπική μας ποίηση. Να βρείτε ένα τουλάχιστον ακόμη δημοπικό τραγούδι στο οποίο απαντάται το θέμα των άστοχων ερωτήσεων.*

Απάντηση:

Στα δύο παραδείγματα των δημοπικών τραγουδιών του Παραρτήματος, τα άστοχα ερωτήματα έχουν τον ίδιο λειτουργικό ρόλο με τα άστοχα ερωτήματα της Οδύσσειας. Δηλαδή, χρησιμοποιούνται για να αυξήσουν κλιμακωτά την ποιητική ένταση, ώστε να δοθεί έμφαση στη λύση-απάντηση που υπάρχει στον τελευταίο στίχο.

Η τεχνική των άστοχων ερωτημάτων υπάρχει στο δημοτικό τραγούδι (κλέφτικο) «Του Μπουκουβάλα».

«Το πι ’ναι ο αχός που γίνεται κι η ταραχή η μεγάλη;
 Μήνα βουθάλια σφάζονται, μήνα θεριά μαλώνουν;
 Κι ουδέ βουθάλια σφάζονται, κι ουδέ θεριά μαλώνουν,
 ο Μπουκουβάλας πολεμάει με χίλιους πεντακόσιους».

ΕΡΩΤΗΣΗ 42n: *Tι απήκησε η αφήγηση του Οδυσσέα στο ακροατήριό του; Γιατί ο Οδυσσέας διέκοψε την αφήγησή του και μάλιστα γιατί διάλεξε τη συγκεκριμένη σπηλή; Να δικαιολογήσετε τις απαντήσεις σας.*

Απάντηση:

Η αφήγηση του Οδυσσέα μάγεψε το ακροατήριο που έμεινε να τον κοιτάζει σιωπηλό από την απόλαυση (στ. λ 377-379). Ο Οδυσσέας διέκοψε την αφήγησή του γιατί, όπως ο ίδιος λέει στους στ. λ 369-372 δεν θα του έφτανε όλο το βράδυ να μιλάει για όλα τα πρόσωπα που συνάντησε στον Άδη.

ΕΡΩΤΗΣΗ 43n: *H «Νέκυια», η λ ραψωδία, έχει μια εσωτερική συμμετρία και ισορροπία.*

Με τη βοήθεια της περιληπτικής αναδιήγησης της ραψωδίας λ και του πίνακα 2 της σελ. 501 του Παραρτήματος να μελετήσετε τη δομή της ραψωδίας αυτής και να επισημάνετε ορισμένα χαρακτηριστικά της συμμετρίας και ισορροπίας της.

Απάντηση:

Τα χαρακτηριστικά της εσωτερικής συμμετρίας της ραψ. λ:

- Το πρώτο μέρος χωρίζεται από το δεύτερο με μια διακοπή της διήγησης στη μέση της ραψωδίας.
- Το πρώτο και το δεύτερο μέρος αναφέρονται στο παρελθόν του Οδυσσέα (ενώ η διακοπή στο παρόν της Οδύσσειας).
- Ο πρόλογος (στ λ 1-54) έχει σαν θέμα το ταξίδι στον Άδη και την έκκληση των νεκρών· συμμετρικά ως προς τον πρόλογο κλείνει ο επιλογός με τη συγκέντρωση των νεκρών και τη φυγή από τον Άδη.
- Το β' κομμάτι του πρώτου μέρους (στ. 55-250) αντιστοιχεί με το α' κομμάτι του δεύτερου μέρους (στ. 435-636) καθώς περιέχει το καθένα από 3 συνομιλίες του

Οδυσσέα με άλλα πρόσωπα (Ελπίνορας – Τειρεσίας – Αντίκλεια στο πρώτο μέρος, Αγαμέμνονας – Αχιλλέας – Αίαντας στο δεύτερο).

- ε) Το γ' κομμάτι του πρώτου μέρους (στ. 251-368) περιλαμβάνει έναν κατάλογο σπουδαίων γυναικών, όπως και το β' κομμάτι του δεύτερου μέρους (στ. 637-705) περιλαμβάνει συμμετρικά έναν κατάλογο σπουδαίων αντρών.

ΕΡΩΤΗΣΗ 44n: *Να αξιολογήσετε τη στάση και τη συμπεριφορά των συντρόφων του Οδυσσέα, αφού πάρετε υπόψη σας α) τις συστάσεις του Οδυσσέα προς αυτούς, β) τις συνθήκες κάτω από τις οποίες λαμβάνουν τις αποφάσεις τους και τις πραγματοποιούν και γ) τα λόγια με τα οποία προσπαθούν αυτοί να δικαιολογήσουν τις αποφάσεις τους.*

Απάντηση:

Οι σύντροφοι του Οδυσσέα συμπεριφέρονται χωρίς σύνεση και προνοητικότητα, αλλά αφήνονται να παρασυρθούν από την κούρασή τους και δεν υπολογίζουν τις συμβουλές του Οδυσσέα (στ. μ 309-354). Αν είχαν υπακούσει στον αρχηγό τους θα είχαν φύγει, πριν ζεσπάσει η φοβερή κακοκαιρία που τους καθήλωσε στο νησί (στ. μ 355-371).

Στη συνέχεια συμπεριφέρονται με ανοσία και κουτοπονηρία και, παρασυρόμενοι από τον Ευρύλοχο, σφάζουν τα ιερά βόδια όσο λείπει ο Οδυσσέας (στ. μ 378-422, 445-448).

ΕΡΩΤΗΣΗ 45n: *Αφού μελετήσετε προσεκτικά όλη την περιπέτεια του Οδυσσέα και των συντρόφων του στη Θρινακία, να συνηθίσετε αν η συμπεριφορά των συντρόφων αποτελεί «ύβριν», αν η οργή των θεών εναντίον τους είναι δικαιολογημένη και αν η πιμωρία τους είναι δίκαιη.*

Απάντηση:

Η συμπεριφορά των συντρόφων του Οδυσσέα αποτελεί «ύβριν», γιατί καταπάτησαν τους όρκους προς τους θεούς που έδωσαν κατόπιν παράκλησης του Οδυσσέα και επέδειξαν αλαζονική συμπεριφορά τρώγοντας τα βόδια του Ήλιου, αν και είχαν εναλλακτικές λύσεις. Βλ. και ραψ. μ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ/MOTIVA ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ, σχόλιο στ. 341.

Αφού λοιπόν οι σύντροφοι του Οδυσσέα διέπραξαν «ύβριν» είναι λογικό ότι θα ακολουθήσει η οργή των θεών («νέμεσις») και η τιμωρία τους («τίσις»).

ΕΡΩΤΗΣΗ 46n: *Οι σύντροφοι του Οδυσσέα στη Θρινακία αποδείχτηκαν κοινοί άνθρωποι, όχι ήρωες, όπως ο Οδυσσέας που τελικά πέτυχε το νόστο του.*

Να δικαιολογήσετε την άποψη αυτή, αφού μελετήσετε προσεκτικά τη συμπεριφορά των συντρόφων του Οδυσσέα στη Θρινακία, στο ομπρικό κείμενο και το ποίμα του Γ. Σεφέρη «Οι σύντροφοι στον Άδη» (θα το βρείτε σ. 441 στο Παράτημα).

Απάντηση:

Οι σύντροφοι του Οδυσσέα στη Θρινακία αποδείχτηκαν κοινοί άνθρωποι, έρμαια των παρορμήσεών τους. Δεν είχαν την προνοτικότητα και την ισχυρή θέληση του αρχηγού τους και προτίμοςαν να επιλέξουν μια απόλαυση που τους στοίχισε την ίδια τους τη ζωή.

ΕΡΩΤΗΣΗ 47n: *Η περιπέτεια του Οδυσσέα και των συντρόφων του στο νησί της Θρινακίας επιβεβαιώνει τον Οδυσσέα ως «φιλέταιρο» αρχηγό και τους συντρόφους του ως «υπήπους».*

Να συντάξετε ένα κείμενο δύο παραγράφων όπου θα δικαιολογήσετε τους χαρακτηρισμούς αυτούς, σε μία παράγραφο τον καθένα, σπριζόμενοι/ες μόνο στην περιπέτεια της Θρινακίας.

Απάντηση:

Για τον Οδυσσέα βλ. ραψ. μ, ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ/ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (ηρώων και θεών).

Για τους συντρόφους βλ. παραπάνω Απάντηση στις ερωτήσεις 44 και 46.

ΕΡΩΤΗΣΗ 48n: *Η περιπέτεια του Οδυσσέα και των συντρόφων του στο νησί της Θρινακίας θεωρείται η κρισιμότερη από όλες τις περιπέτειες των «Απολόγων» για το νόστο του Οδυσσέα.*

Να συζητήσετε την άποψη αυτή.

Απάντηση:

Πράγματι, η περιπέτεια στο νησί της Θρινακίας είναι η κρισιμότερη για το νόστο του Οδυσσέα, γιατί τότε χάνει όλους του τους συντρόφους και περιπλανιέται μόνος, ώσπου φτάνει στο νησί της Καλυψώς.

- ΕΡΩΤΗΣΗ 49n:** *a. Να περιγράψετε τον αντίκτυπο που είχε στο ακροατήριο η αφήγηση των περιπετειών του Οδυσσέα από τον ίδιο.*
- b. Από όσα αποσπάσματα της διήγησης των περιπετειών του Οδυσσέα στους Φαιάκες ακούσατε και μελετήσατε κι εσείς, θεωρείτε δικαιολογημένο τον αντίκτυπο που είχε η διήγηση αυτή στο ακροατήριό του;*

Απάντηση:

- Οι Φαιάκες μαγεύτηκαν από τη διήγηση του Οδυσσέα (σ. v 1-2). Ο Αλκίνοος για να δειξει την ευχαρίστηση που ένιωσε ακούγοντας τον ήρωα να περιγράφει τις περιπέτειες του, προτείνει να του δώσουν επιπλέον δώρα (σ. v 15-16).
- Ο αντίκτυπος που είχε η διήγηση του Οδυσσέα στο ακροατήριο είναι απολύτως δικαιολογημένος, αφού ο ήρωας εξιστόρησε με μοναδικό τρόπο τα ενδιαφέροντα ταξιδία του και τις συναρπαστικές εμπειρίες που απέκτησε σε κόσμους μακρινούς και μυθικούς.

- ΕΡΩΤΗΣΗ 50n:** *Στην αρχή της ραψωδίας ο ολοκληρώνεται η φιλοξενία του Οδυσσέα από τους Φαιάκες.*

Να περιγράψετε πις τελευταίες φάσεις αυτής της φιλοξενίας. Πώς εκφράζει ο Οδυσσέας την ευγνωμοσύνη του για τη φιλοξενία των Φαιάκων;

Απάντηση:

Οι τελευταίες φάσεις της φιλοξενίας: α) ο Αλκίνοος ορίζει τα δώρα που θα δοθούν στον Οδυσσέα (σ. v 12-16), β) διοργανώνει θυσία και πλούσιο γεύμα με μουσική προς τιμή του (σ. v 30-32), γ) κάνουν σπονδές (σ. v 46-64), δ) ετοιμάζουν καράβι με προμήθειες που θα τον μεταφέρει στην Ιθάκη (σ. v 78-86). Ο Οδυσσέας εκφράζει την ευγνωμοσύνη του προς το βασιλικό ζεύγος με ευχές (σ. v 49-54, 68-72).

- ΕΡΩΤΗΣΗ 51n:** *Στην Εισαγωγή αναφέρθηκε ότι στην επική ποίηση ορισμένα θέματα, ενέργειες, δραστηριότητες (λ.χ. πώς φιλοξενούσαν έναν ξένο, πώς γινόταν ένας αναγνωρισμός, πώς σκηνοθετούνταν μια ένθετη διήγηση) επαναλαμβάνονται με πις ίδιες περίπου λεπτομέρειες ή ακόμη και με πις ίδιες λέξεις*

πί φράσεις. Τα επαναλαμβανόμενα αυτά θέματα, ενέργειες, δραστηριότητες ονομάζονται θεματικοί τύποι (αλλιώς λέγονται: τυπικές σκηνές ή τυπικά θέματα) και είναι ένα ακόμη ενδεικτικό στοιχείο για την προφορική σύνθεση, εκτέλεση και διάδοση των επών.

Αφού μελετήσετε και δοσα λέγονται στην Εισαγωγή (σσ. 13-14) για το ςπίτημα αυτό, να συζητήσετε: α. για ποιο λόγο η φιλοξενία και η ένθετη διήγηση ή η ένθετη αοιδή αποτελούν θεματικούς τύπους, και β. ποια η σημασία των θεματικών τύπων για τη σύνθεση των επών.

Απάντηση:

- Η φιλοξενία και η ένθετη διήγηση αποτελούν θεματικούς τύπους γιατί βασίζονται σε ένα συγκεκριμένο τυπικό που περιλαμβανει τις ίδιες περίπου ενέργειες κι έτσι ήταν εύκολο να αποδοθούν με τις ίδιες περίπου λέξεις από τους αοιδούς.
- Η λειπουργία των θεματικών τύπων για τη σύνθεση των επών ήταν καθοριστική, καθώς τα έπη συνθέτονταν και εκτελούνταν προφορικά. Με τους θεματικούς τύπους που επαναλαμβάνονταν σε σταθερές θέσεις μέσα στο έπος, μπορούσαν οι αοιδοί να απομνημονεύουν τα πολύ μεγάλα αυτά ποιήματα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 52η: *Η επιστροφή του Οδυσσέα στην πατρίδα του πραγματοποιείται στην αρχή της ραψωδίας ν κάτω από αρκετά παράξενες και απροσδόκητες συνθήκες. Μπορείτε να διαβάσετε στο Παράρτημα σ. 442 το ποίημα του Μπέρτολντ Μπρεχτ «Ο γυρισμός του Οδυσσέα», για να δείτε πόσο διαφορετικό φαντάστηκε το γυρισμό του δικού του Οδυσσέα.*

- Na περιγράψετε τις συνθήκες κάτω από τις οποίες επιστρέφει ο Οδυσσέας στην Ιθάκη και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες φανταγόσασταν εσείς όπως θα πραγματοποιηθεί αυτή η επιστροφή.*
- Na συζητήσετε για τους λόγους που έκαναν τον ποιητή να προπηδεί μια τέτοια επιστροφή.*

Απάντηση:

- Ο Οδυσσέας επιστρέφει στην Ιθάκη βυθισμένος σε βαθύ ύπνο κι όχι άγρυπνος

και γεμάτος ανυπομονησία, όπως πιθανότατα θα μπορούσε κάποιος να φανταστεί.

- β. βλ. ραψ. ν, Ενότητα 1n, ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ, σχόλιο για τους στ. 91-92.

ΕΡΩΤΗΣΗ 53n: *Στην αρχή της ραψωδίας ν, στη μέση του έπους, βλέπουμε να εκπληρώνεται η απόφαση των θεών: ο Οδυσσέας επιστρέφει επιτέλους στην Ιθάκη μετά από μια πολύχρονη και περιπετειώδη περιπλάνηση.*
Θεωρείτε όπι με την άφιξή του στην Ιθάκη ολοκληρώθηκε ο νόστος του; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

Απάντηση:

Με την επιστροφή στην Ιθάκη, τυπικά ο νόστος του Οδυσσέα έχει συντελεστεί: ουσιαστικά όμως δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί, αφού δεν θα συναντήσει αμέσως τους δικούς του, ούτε θα αποκαλύψει την ταυτότητά του αρχικά. Πρόκειται λοιπόν να αντιμετωπίσει κι άλλες περιπέτειες: μόλις τελειώσουν τα βάσανά του, τότε θα έχει ολοκληρωθεί ο νόστος του.

ΓΕΝΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ της "ΦΑΙΑΚΙΔΑΣ"
(σελ. 278-281)

ΕΡΩΤΗΣΗ 1n: Στις σσ. 23-4 της Εισαγωγής δίνεται σύντομα η αφήγηση των γεγονότων της Οδύσσειας με χρονογραφική σειρά. Και ο πίνακας 4 στη σ. 503 του Παραρτίματος παρουσιάζει τις περιπέτειες του Οδυσσέα επίσης με χρονογραφική σειρά.

Με ποια σειρά και από ποιον αφηγητή πληροφορείται ο ακροατής/αναγνώστης της Οδύσσειας την καθεμιά από τις περιπέτειες αυτές;

Απάντηση:

Η σειρά με την οποία πληροφορείται ο ακροατής/αναγνώστης τις περιπέτειες του Οδυσσέα είναι η εξής: α) Στο υντί της Καλυψώς (ραψ. α 58-68 από την Αθηνά, ε 50-296 από τον ποιητή), β) στο υντί των Φαιάκων (ραψ. ε 518-552, ζ 1-402, θ 1-709, ι 1-41: από τον ποιητή), γ) στη Χώρα των Κυκλώπων (ραψ. ι 240-630 από τον Οδυσσέα), δ) στην Αία, το υντί της Κίρκης (ραψ. κ 211-582 από τον Οδυσσέα), ε) στον Άδη (ραψ. λ 1-54, 92-250, 369-607 από τον Οδυσσέα), στη στο υντί του Ήλιου (ραψ. μ 297-478 από τον Οδυσσέα).

ΕΡΩΤΗΣΗ 2n: Στον παρακάτω πίνακα αποδίδεται σχηματικά η βασική δομή της «Φαιακίδας», της δεύτερης μεγάλης αφηγηματικής ενότητας της Οδύσσειας. Η «Φαιακίδα» παριστάνεται σαν ένα κιβώτιο που περιέχει δύο άλλα, στα οποία περικλείονται οι περιπέτειες του Οδυσσέα από την Τροία μέχρι και την πρώτη πημέρα παραμονής του στη Σχερία.

a. Αφού συμβουλευτείτε και τις σχετικές περιληπτικές αναδιπύνσεις να συμπληρώσετε στον πίνακα αυτό τα κενά διαστήματα στις παρενθέσεις.

b. Πώς καταλαβαίνετε την άποψη όπως η «Φαιακίδα» μοιάζει με ένα κιβώτιο που περιέχει δύο άλλα μεγαλύτερα κιβώτια;

γ. Αν ο ποιητής είχε προποίσει να αφηγηθεί τις περιπέτειες

αυτές του Οδυσσέα με τη σειρά που συνέβησαν, με ποια σειρά θα έπρεπε να τοποθετήσετε τα τρία κιβώτια το ένα δίπλα στο άλλο;

Απάντηση:

a.

1. ΦΑΙΑΚΙΔΑ

(ραψωδίες ζ έως ν 139)

(αφηγούνται οι: Οδυσσέας, ποιητής)

(η παραμονή του Οδυσσέα στη Σχερία διαρκεί: **3 μέρες**)

2. Αρίτης

απόλογος

(ραψ. n στ. **284-348**)

1ο θράδυ στο παλάτι
του Αλκίνοου

(αφηγείται)

ο: Οδυσσέας

(αυτές οι περιπέτειες
είχαν διαρκέσει
περίπου: **8 χρόνια**)

3. Αλκίνοου απόλογοι

(ραψωδίες 1 έως ω)

2ο θράδυ στο παλάτι του Αλκίνοου

(αφηγείται ο: Οδυσσέας)

(αυτές οι περιπέτειες
είχαν διαρκέσει περίπου*: **2 χρόνια**)

* το χρονικό αυτό διάστημα προκύπτει από την αφαίρεση του χρόνου παραμονής του Οδυσσέα στην Τροία και στην Ωρυγία από το συνολικό χρόνο απουσίας του από την Ιθάκη (19+χρόνια).

6. Η Φαιακίδα, η οποία εκτυλίσσεται στο παρόν της Οδύσσειας, μοιάζει με ένα μεγάλο κιβώτιο που εμπεριέχει δύο μικρότερα (δύο δευτερεύουσες αφηγήσεις, που αφορούν στο παρελθόν των ηρώων).
- γ. 1) το κιβώτιο των περιπετειών που κράτησαν 2 χρόνια
2) το κιβώτιο των περιπετειών που διήρκεσαν 8 χρόνια
3) το κιβώτιο της Φαιακίδας

ΕΡΩΤΗΣΗ 3n:

Η περιπέτεια του Οδυσσέα στη ραψωδία είχει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: a. γίνεται στο παρόν, β. είναι ατομική και γ. η αφήγησή της γίνεται σε τρίτο πρόσωπο από τον ποιητή.

Ποια είναι τα αντίστοιχα χαρακτηριστικά των περιπετειών που αφηγείται ο ίδιος ο Οδυσσέας στον Αλκίνοο και στους Φαιάκες;

Απάντηση:

Οι περιπέτειες που αφηγείται ο Οδυσσέας στον Αλκίνοο: α. έγιναν στο παρελθόν, β. αφορούν τον ίδιο και τους συντρόφους του, γ. η αφήγησή τους γίνεται σε πρώτο πρόσωπο.

ΕΡΩΤΗΣΗ 4n: *Ο Οδυσσέας, όταν θγαίνει στην χώρα των Φαιάκων, είναι ένας άγνωστος και άδοξος ναυαγός· ένας άνθρωπος βασανισμένος που από το παρελθόν του δε θυμάται παρά μόνο πάθη. Στη Σχερία όμως οι αναμνήσεις θα ξυπνήσουν και χάρη σ' αυτές θα ανακτήσει το πρωϊκό του παρελθόν και την ταυτότητά του. Έτσι, όταν αναχωρεί από τη Σχερία είναι και πάλι ο δοξασμένος Οδυσσέας.*

Να συζητήσετε πώς συμβάλλουν στην ανάκτηση του πρωϊκού παρελθόντος του Οδυσσέα:

1. *η στάση και η συμπεριφορά του κατά τους αθλητικούς αγώνες που διοργανώνουν οι Φαιάκες προς πρώτη φορά*
2. *η ακρόαση της πρώτης και τρίτης αοιδής του Δημόδοκου*
3. *η αφήγηση των «Μεγάλων απολόγων».*

Απάντηση:

Στη Σχερία ο Οδυσσέας ξαναβρίσκει τον παλιό, ένδοξο εαυτό του. Σ' αυτό συμβάλλει:

1. η νίκη του στη δισκοβολία (στ. θ 221-230) που τον κάνει να θυμηθεί τη σωματική του δύναμη και τις αθλητικές επιδόσεις του παρελθόντος (στ. θ 255-271).
2. η ακρόαση του πρώτου και του τρίτου τραγουδιού του Δημόδοκου στα οποία περιγράφονται στιγμές από την Τροία, όπου ο ήρωας είχε διαπρέψει,
3. η αφήγηση των «Μεγάλων απολόγων», όπου ο Οδυσσέας εξιστορεί ο ίδιος τα μεγάλα του κατορθώματα, «ξαναθυμάται» τις ικανότητές του και μαγεύει τους Φαιάκες.

ΕΡΩΤΗΣΗ 5n: *Η συμπεριφορά του Οδυσσέα ως ατόμου και ως αρχηγού κατά τη διάρκεια των περιπετειών του από την Τροία ως τη*

Θρινακία διαφοροποιείται και εξελίσσεται.

Αφού συγκρίνετε τη στάση και τη συμπεριφορά του σας περιπέτειές του στο νησί των Κυκλώπων, στο νησί της Κίρκης και νησί του Ήλιου να συζητήσετε γι' αυτή τη διαφοροποίηση και εξέλιξη.

Απάντηση:

Στο νησί των Κυκλώπων ο Οδυσσέας, γεμάτος περιέργεια για τους κατοίκους, επιλέγει να τους γνωρίσει. Αποφασίζει να περιμένει τον Πολύφημο στη σπηλιά του, αρνούμενος να ακούσει τις συμβουλές των συντρόφων του. Στο νησί της Κίρκης επιλέγει και πάλι να το εξερευνήσει, κινείται όμως πιο μεθοδικά ώστε να βοηθήσει τους συντρόφους του που έπεσαν θύματα της μάγισσας.

Στη Θρινακία ο Οδυσσέας φαίνεται πιο ώριμος, καθώς προσπαθεί με κάθε τρόπο να αποφύγει τους κινδύνους: αντιπίθεται στην πρόταση των συντρόφων του να μείνουν εκεί κι όταν τελικά αποκλείονται λόγω της κακοκαιρίας, ο ήρωας τους δένει με όρκους, για να μην πειράξουν τα βόδια του Ήλιου.

Ο Οδυσσέας, μέσα από κάθε περιπέτεια που βιώνει, αποκτά εμπειρίες που τον ωριμάζουν. Μαθαίνει έτσι να είναι πιο προσεκτικός και υποψιασμένος, πιο προνοητικός, ελέγχοντας την παρορμητικότητά του.

ΕΡΩΤΗΣΗ 6η: *Από την Ιλιάδα (Β 631-637) μαθαίνουμε ότι ο Οδυσσέας φεύγοντας για την Τροία είχε στις διαταγές του δώδεκα πολεμικά πλοία. Στην Οδύσσεια (ι 177) μαθαίνουμε ότι και στο γυρισμό του του ακολουθούσαν δώδεκα πλοία. Όμως από όλους τους πήρωες του τρωικού πολέμου μόνο ο Οδυσσέας θα γυρίσει εντέλει στην πατρίδα του μόνος, χωρίς συντρόφους, και με ξένο καράβι.*

a. Με τη βοήθεια των περιληπτικών αναδημόσεων των ραψωδιών ι έως μ να βρείτε σε ποιες περιπέτειες έκαστε συντρόφους του ή καράβια ο Οδυσσέας και πόσους/α σε καθεμιά. Μπορείτε να οργανώσετε την απάντησή σας σε πίνακα.

b. Από όσα ακούσατε να αφηγείται ο Οδυσσέας στους «Μεγάλους απολόγους» σε ποιο βαθμό, κατά τη γνώμη σας, ευθυνόταν εκείνος για την απόλεια τόσων συντρόφων και τόσων καραβιών; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

Απάντηση:

a.	Περιπέτειες	Σύντροφοι	Καράβια
	Στη χώρα των Κικόνων	Χάθικαν 6 σύντροφοι από κάθε καράβι (6x12=72 σύντροφοι)	
	Στη χώρα των Κυκλώπων	Χάθικαν 6 σύντροφοι	
	Στη γη των Λαιστρυγόνων	Χάθικε το πλήρωμα 11 καραβιών + 1 σύντροφος	Χάθικαν 11 καράβια
	Σκύλλα	Χάθικαν 6 σύντροφοι	
	Στο νησί του Ήλιου	Χάθικαν όσοι σύντροφοι είχαν απομείνει	Χάθικε το τελευταίο καράβι σε θύελλα που προκάλεσε ο Ποσειδώνας

8. Ο Οδυσσέας έχει μερίδιο ευθύνης για το χαμό των 6 συντρόφων στο νησί των Κυκλώπων, αφού από δική του περιέργεια υποχρέωσε τους συντρόφους του να εξερευνήσουν τη χώρα. Για τις υπόλοιπες περιπτώσεις ευθύνεται μόνο έμμεσα (αφού αυτόν «κυνηγάει» ο Ποσειδώνας). Δεν πρέπει όμως να ξεχνάμε ότι η ανθρώπινη τύχη και κυρίως ο θάνατος καθορίζονται από τη μοίρα και είναι προδιαγεγραμμένα (σύμφωνα με τις αντιλήψεις των αρχαίων).

ΕΡΩΤΗΣΗ 7η: *Αφού συγκρίνετε τη στάση και τη συμπεριφορά των συντρόφων του Οδυσσέα στο νησί της Θρινακίας, με τη στάση και τη συμπεριφορά τους στο νησί των Κυκλώπων και στο νησί της Κίρκης, να συζητήσετε:*

a. για ποιο λόγο οι σύντροφοι του Οδυσσέα ως άνθρωποι ενεργούν ή συμπεριφέρονται με το συγκεκριμένο κάθε φορά τρόπο, και

b. με ποιο σκοπό ο ποιποίς θέλει οι σύντροφοι του Οδυσσέα ως ήρωες του έπους να ενεργούν ή να συμπεριφέρονται με τον τρόπο αυτό.

Απάντηση:

- a. Στο νησί των Κυκλώπων οι σύντροφοι του Οδυσσέα προσπαθούν να τον πείσουν να πάρουν τις απαραίτητες προμήθειες και να φύγουν, αφού δεν γνωρίζουν τις διαθέσεις των κατοίκων. Στο τέλος της περιπέτειας, όταν ο Οδυσσέας προκαλεί με υβριστικά λόγια τον Πολύφημο, οι σύντροφοι προσπαθούν να τον συγκρατήσουν, γιατί – ως ψυχραιμότεροι – καταλαβαίνουν ότι βρίσκονται σε κίνδυνο.
- Στο νησί της Κίρκης είναι φοβισμένοι, αλλά αναγκάζονται να κάνουν την εξερεύνηση, αφού εκτελούν διαταγές του αρχηγού τους. Μετά από ένα χρόνο, υπενθυμίζουν στον Οδυσσέα το νόστο, αφού σκέφτονται τον τελικό στόχο του ταξιδιού.
- Στη Θρινακία οι ρόλοι αντιστρέφονται. Οι σύντροφοι πιέζουν τον Οδυσσέα να παραμείνουν στο νησί, γιατί είναι εξαντλημένοι από τις περιπέτειες. Εκεί φέρονται ανόπτα, αφού τρώνε τα ιερά βόδια, (ενώ είχαν ορκιστεί το αντίθετο) και έτσι διαπράπτουν «ύβριν».
- b. Ο ποιητής βάζει τους συντρόφους να διαπράπτουν «ύβριν» στη Θρινακία, ώστε να τιμωρηθούν και ο Οδυσσέας να φτάσει μόνο στην Ιθάκη.

ΕΡΩΤΗΣΗ 8n:

Οι περιπέτειες του Οδυσσέα και των συντρόφων του διαδραματίζονται: στον τότε γνωστό, γεωγραφημένο κόσμο-ας τον πούμε «πραγματικό» –, σ’ έναν άλλο κόσμο που θυμίζει τον κόσμο των παραμυθιών κι όπου πιο πολύ κυριαρχούν οι φόβοι της φαντασίας-ας πούμε τον δεύτερο αυτό κόσμο «φανταστικό»-και στον Άδη. Αφού καταγράψετε τις περιπέτειες που έζησε ο Οδυσσέας, με τους συντρόφους του ή μόνος του, από τότε που έφυγε από την Τροία μέχρι που επέστρεψε στην πατρίδα του την Ιθάκη, να βρείτε σε ποιον από τους τρεις αυτούς κόσμους διαδραματίζεται η καθημιά απ’ αυτές. Να δικαιολογήσετε τις απαντήσεις σας. (Βλ. και ερώτηση 3 στη σελ. 269)

Απάντηση:

«ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΣ» ΚΟΣΜΟΣ	«ΦΑΝΤΑΣΤΙΚΟΣ» ΚΟΣΜΟΣ	ΑΔΗΣ
<ul style="list-style-type: none"> • Κίκονες (ζουν στην Ίσμαρο και πολέμησαν στην Τροία) • Σχερία (η κοινωνία των Φαιάκων βρίσκεται ανάμεσα στον πραγματικό και το φανταστικό κόσμο). 	<ul style="list-style-type: none"> • Λωτοφάγοι (είναι φανταστικά όντα) • Κύκλωπες (ανθρωποφάγοι γίγαντες). • Αίολος (κλείνει τους ανέμους σε ασκούς) • Λαιστρυγόνες (είναι όντα φανταστικά) • Κίρκη (είναι μάγισσα) • Σειρήνες (φανταστικά όντα) • Σκύλλα-Χάρυβδη (φανταστικά όντα) • Θρινακία (φανταστικός τόπος) • Ωγυγία (παραμυθένιο νησί, νεράϊδα Καλυψώ) 	<ul style="list-style-type: none"> • Συνάντηση του Οδυσσέα με τις ψυχές της Αντίκλειας και του Τειρεσία.

ΕΡΩΤΗΣΗ 9η: Όπως είδαμε οι «Αλκίνου απόλογοι» αρχίζουν από το στίχο 1 41 και με μία σύντομη διακοπή (λ 369-425) συνεχίζονται ως το τέλος της ραψωδίας μ, ώστε να καταλαμβάνουν σκεδόν τέσσερις ραψωδίες. Σ' αυτούς ο Οδυσσέας αφηγείται τις περιπέτειές του μετά την αναχώρησή του από την Τροία και πριν την άφιξή του στην Ωγυγία. Τις άλλες περιπέτειες του Οδυσσέα πριν φτάσει στην Ιθάκη τις πληροφορούμαστε από τον ίδιο τον ποιητή στις ραψωδίες ε έως θ και ν 1-209.

- a. Με τη βοήθεια των περιληπτικών αναδιηγήσεων των ραψωδιών ε έως μ να σκηματίσετε έναν πίνακα όπου
1. θα καταχωρίσετε όλες τις περιπέτειες με τη σειρά που τις πληροφορούμαστε μέσα στο έπος και με βάση το

νησί ή τη χώρα όπου διαδραματίζεται η καθεμιά,

- 2. Θα σημειώσετε σε μια παρένθεση δίπλα από κάθε περιπέτεια τον αριθμό των στίχων ή των ραφωδιών που καλύπτει αυτή, και**
- 3. Θα τις απαριθμήσετε.**

6. Να κάνετε τις παραπρόσεις σας σχεπικά με τη σημασία και την έκταση που καταλαμβάνει η κάθε περιπέτεια.

γ. Αν θέλετε να καταχωρίσετε τις περιπέτειες του Οδυσσέα με τη σειρά που αυτός τις έζησε, ποιες θα έπρεπε να μετακινήσετε και πού;

Θα βοηθηθείτε πολύ, αν συμβουλευτείτε και τον πίνακα της άσκησης 3 σελ. 269.

Απάντηση:

α

	Περιπέτεια	Τόπος	Στίχοι/Ραφωδίες
1)	Καλυψώ	Ωγυγία	ραψ. ε
2)	Φαίακες	Σχερία	ραψ. z, n, θ, 1 1-41, λ 369-425
3)	Κίκονες	Θράκη	1 42-75
4)	Λωτοφάγοι	Γη των Λωτοφάγων	1 95-116
5)	Κύκλωπες	Νησί των Κυκλώπων	1 117-630
6)	Αίόλος	Νησί του Αιόλου	κ 1-89
7)	Λαιστρυγόνες	Λαιστρυγόνα	κ 90-151
8)	Κίρκη	Αία	κ 152-652
9)	Συνάντηση με ψυχές	Άδης (Κάτω Κόσμος)	ραψ λ
10)	Σειρήνες	Νησί των Σειρήνων	μ 177-231
11)	Σκύλλα - Χάρυβδη	Βράχοι	μ 232-296
12)	Βόδια του Ήλιου	Θρινακία	μ 297-471

- β. Ανάλογα με την έκταση κάθε περιπέτειας, μπορούμε να διαπιστώσουμε τη σημασία της. Η περιπέτεια στην Ωγυγία καταλαμβάνει ολόκληρη τη ραψ. ε (αφού ο Οδυσσέας έμεινε εκεί σχεδόν 8 χρόνια) και η κάθοδος στον Άδην εκτυλίσσεται σε όλη τη ραψ. λ (αφού ο Οδυσσέας είναι ο μόνος θνητός που κατόρθωσε κάπι τόσο σημαντικό). Οι λιγότεροι σπουδαίες περιπέτειες αναπτύσσονται σε λιγότερους στίχους. Η παραμονή στη Σχερία καταλαμβάνει 3 ολόκληρες ραψωδίες (z, η, θ) και αποσπάσματα από την ι και λ, τόσο γιατί είναι ένας πολύ σημαντικός σταθμός για τον ήρωα (αφού είναι ο τελευταίος πριν την Ιθάκη), όσο γιατί περιλαμβάνει τις αφηγήσεις των περιπετειών του.
- γ. Οι δύο πρώτες περιπέτειες (Καλυψώ, Φαιάκες) πρέπει να μπουν στο τέλος, στις θέσεις 11 και 12.

ΕΡΩΤΗΣΗ 10n: *Να δώσετε ένα πίλο στο καθένα από τα δύο σκήσα που ακολουθούν και να σημειώσετε δίπλα στον πίλο σε μια παρένθεση το γράμμα της ραψωδίας στην οποία αναφέρεται το καθένα.*

Απάντηση:

- α' σκήσο (αριστερά): «Ο Οδυσσέας συνταντά τη μάγισσα Κίρκη» (ραψ. κ 152-652)
- β' σκήσο (δεξιά): «Ο ασκός του Αιόλου» (ραψ. κ 1-89)

ΕΡΩΤΗΣΗ 11n: *Να συγκρίνετε τα συναισθήματα και τις σκέψεις του Γάλλου ποιητή Ιωακείμ Ντυ Μπελέ (Joachim du Bellay) όπως τα εκφράζει στο ποίημά του «Νοσταλγία της πατρίδας» (βλ. στο Παράρτημα σ. 443) με τα συναισθήματα και τις σκέψεις του Οδυσσέα, όσο αυτός απουσίαζε από την Ιθάκη.*

Απάντηση:

Οι σκέψεις και τα συναισθήματα του Γάλλου ποιητή μοιάζουν πολύ με τα αντίστοιχα του Οδυσσέα. Και οι δύο επιθυμούν την πατρίδα που φαντάζει στα μάτια τους ό,τι πιο όμορφο και ιερό υπάρχει. Όπως ο ήρωας της Οδύσσειας άφησε πίσω του το παραδεισένιο νησί της Καλυψώς, έτσι και ο Γάλλος ποιητής επιλέγει να γυρίσει στο ταπεινό χωριό του, αφήνοντας τα ρωμαϊκά παλάτια και τον Τίβερη, επιθυμώντας το γνώριμο τοπίο.

ΕΡΩΤΗΣΗ 12n: *Στο XX Κάντο του (βλ. στο Παράρτημα σ. 442) ο αμερικανός ποιητής Έζρα Πάουντ (Ezra Pound) διαμαρτύρεται για την αδικία που γίνεται σε βάρος των συντρόφων του Οδυσσέα.*

- a. Σε ποιες συγκεκριμένες περιπέτειες της Οδύσσειας κάνει αναφορά ο ποιητής Έζρα Πάουντ;**
- β. Αφού διαβάσετε και το ποίημα του Γ. Σεφέρη «Οι σύντροφοι στον Άδη» (βλ. στη σελ. 441 του Παραρτήματος), να συζητήσετε αν οι σύντροφοι του Οδυσσέα είναι πράγματα αδικημένοι.**

Απάντηση:

- a. Ο Έζρα Πάουντ αναφέρεται στις περιπέτειες:
- στο υνόι της Κίρκης (στ. 13)
 - στο υνόι της Καλυψώς (στ. 14)
 - στις Σειρήνες (στ. 16-17)
 - στο υνόι του Ήλιου (στ. 18-20)
- β. Στο ποίημα του Ε. Πάουντ οι σύντροφοι του Οδυσσέα παρουσιάζονται αδικημένοι, αφού επισκιάστηκαν από τη δόξα του Οδυσσέα (στ. 5), παρόλα τα βάσανα που πέρασαν συνοδεύοντας τον αρχηγό τους.

Αντίθετα, στο ποίημα του Σεφέρη, οι σύντροφοι του Οδυσσέα χάθηκαν εξαιπτίας των λανθασμένων επιλογών τους, «ανίδεοι και χορτάτοι».

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΘΕΜΑΤΑ

Συνθετικών - Δημιουργικών Εργασιών για την

"ΦΑΙΑΚΙΔΑ" (σελ. 282-288)

ΕΡΩΤΗΣΗ 5n: *Αν και ο θάνατος των συντρόφων του Οδυσσέα αποδίδεται σε δική τους ευθύνη, έχει όμως προαναγγελθεί επανειλημμένα και προαποφασιστεί.*

Να συντάξετε ένα κείμενο στο οποίο θα απαντάτε τεκμηριωμένα στα παρακάτω ερωτήματα:

- a. Ποιοι προανήγγειλαν, ποιοι ευκήθηκαν και ποιοι προφήτεψαν το τέλος των συντρόφων του Οδυσσέα και σε ποια περίσταση;**
- β. Ποιος αποφάσισε το τέλος τους αυτό και γιατί πήρε μια τέτοια απόφαση;**
- γ. Τι έκανε ο Οδυσσέας και ποιοι ίδιοι οι σύντροφοι για να το αποτρέψουν;**

Απάντηση:

- Το τέλος των συντρόφων προανήγγειλε ο ποιητής στο προοίμιο, το ευχήθηκε ο Πολύφρων (ραψ. 1, σ. 593) και ο Ήλιος (ραψ. μ, σ. 426-428) και το προφήτεψε ο Τειρεσίας (ραψ. λ, σ. 120-127).
- Το θάνατο των συντρόφων αποφάσισε ο Δίας, αφού δεν δέχτηκε τη θυσία του Οδυσσέα (ραψ. 1, σ. 615-618) και υποσχέθηκε στον Ήλιο ότι θα τιμωρήσει αυτούς που έφαγαν τα βόδια του (ραψ. μ, σ. 437-438).
- Ο Οδυσσέας προσπάθησε να αποτρέψει τους συντρόφους του να κάνουν στάση στο νησί του Ήλιου (σ. μ 303-314), τους έδεσε με όρκους ότι δεν θα πειράξουν τα ιερά βόδια (σ. μ 340-347), ενώ τους τόνισε τον κίνδυνο (σ. μ 363-367). Οι σύντροφοι αρχικά υπάκουονταν στον αρχηγό τους και σεβάστηκαν τους όρκους, στο τέλος όμως καταπάτησαν τις υποσχέσεις τους και βρήκαν το θάνατο.

ΕΡΩΤΗΣΗ 6η: *Στο δρόμο του Οδυσσέα για το γυρισμό στην πατρίδα ιδιαίτερο ρόλο έπαιξαν πρόσωπα θηλυκού γένους, θεές αλλά και θυητές γυναικες.*

- Ποια γυναικεία πρόσωπα (θητέες ή θεές) είδαμε στις ραψωδίες α έως κ να εμπλέκονται στο νόστο του Οδυσσέα;*
- Πώς έδρασε το καθένα από τα πρόσωπα αυτά σε σχέση με το νόστο του Οδυσσέα: θεικά, αρνητικά ή και με τους δύο τρόπους;*

Απάντηση

ΠΡΟΣΩΠΑ	ΘΕΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ	ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ
• Αθηνά	✓	
• Καλυψώ	✓	✓
• Λευκοθέη	✓	
• Ναυσικά	✓	
• Αρήτη	✓	
• Κίρκη	✓	✓

ΕΡΩΤΗΣΗ 7n:

Από όλους τους νόστους των ἀλλων τρωικών πρώων που μας αφηγείται ο ποιητής της Οδύσσειας περισσότερο επιμένει στο νόστο του Αγαμέμνονα, για την τραγική ιστορία του οποίου μιλούν διάφορα πρόσωπα του έπους. Κι όμως τα πρόσωπα αυτά δεν επαναλαμβάνουν μονότονα τα ίδια γεγονότα· αντίθετα το καθένα μάς δίνει συμπληρωματικές πληροφόριες.

- a. Ποια πρόσωπα του έπους μίλησαν για την τραγική ιστορία της οικογένειας του Αγαμέμνονα και πόσο άμεσες είναι οι γνώσεις του καθενός για τα γεγονότα που αφηγείται;**
- β. Γιατί νομίζετε ότι επιμένει τόσο ο ποιητής στην αφήγηση του τραγικού νόστου του Αγαμέμνονα;**
- γ. Αφού ξαναδιαβάσετε όλους τους σχετικούς στίχους (α 33-51, 331-333, γ 223-228, 297-320 και 349-361, δ. 575-605 και 611-616, λ 457-490), να ανασυνθέσετε την ιστορία αυτή που γνωρίσατε αποσπασματικά, σε ένα κείμενο δικό σας (400-500 λέξεων) όπου θα εκθέτετε τα γεγονότα με χρονογραφική σειρά, δηλαδή με τη σειρά που συνέβησαν.**

Απάντηση:

- α. Για την τραγική ιστορία του Αγαμέμνονα αρχικά μίλησε ο Δίας (στ. α 33-51), ο οποίος, ως θεός, έχει άμεση γνώση των γεγονότων, όπως και η Αθηνά (στ. α 331-333). Στη συνέχεια μίλησε ο Νέστορας (στ. γ 223-228 και 297-320) χωρίς όμως να έχει άμεση γνώση όσων έχουν συμβεί (τα έχει ακούσει από ἄλλους). Ο Πρωτέας (στ. δ 575-605 και 611-616) έχει άμεση γνώση αφού ανήκει στις Θεότητες. Τέλος, τα γεγονότα αφηγείται ο ίδιος ο Αγαμέμνονας (στ. λ 457-490), ο οποίος πρωταγωνιστεί σε αυτά.
- β. Ο ποιητής επιμένει στην αφήγηση του τραγικού νόστου του Αγαμέμνονα γιατί αυτός παρουσιάζει πολλές ομοιότητες με το νόστο του Οδυσσέα [Βλ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ (σελ. 57-64), Απάντηση στην ερώτηση 8].
- γ. (ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΑ) Ο Αγαμέμνονας, φεύγοντας για την Τροία, άφησε πίσω του έναν αοιδό να προσέχει την Κλυταιμνήστρα. Όσο ο βασιλιάς απουσιάζει, ο Αίγι-

σθος εξοντώνει τον αοιδό και συνάπτει σχέσεις μαζί της, παρά την προειδοποίηση του Ερμή ότι οι θεοί θα τον τιμωρήσουν. Μόλις τελειώνει ο πόλεμος, ο Αίγισθος στίνει φονική ενέδρα στον Αγαμέμνονα, ο οποίος πέφτει νεκρός. Ο διολοφόνος ανεβαίνει στο θρόνο των Μυκηνών όπου βασιλεύει για 7 χρόνια. Τον δύδοο χρόνο, επιστρέφει στην πόλη ο γιος του Αγαμέμνονα, ο Ορέστης, και σκοτώνει τον Αίγισθο και την μητέρα του Κλυταιμνήστρα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 8η: *To θέμα της Οδύσσειας είναι ο νόστος του Οδυσσέα. Κι διμώς επανειλημμένα από διάφορα πρόσωπα του έπους παίρνουμε σημαντικές πληροφορίες για τη δράση του Οδυσσέα στην Τροία και ιδιαίτερα για τη δράση του κατά το τελευταίο έτος, το έτος της άλωσης.*

Na μελετήσετε τους στίχους: γ 134-188, δ 264-292 και 293-320, θ 595-629, λ 568-603 και 610-630 και να προσπαθήσετε:

- a. *να χαρακτηρίσετε τον Οδυσσέα με βάση τη δράση του αλλά και τη γενικότερη συμπεριφορά του στην Τροία·*
- b. *να συνθέσετε ένα δικό σας κείμενο (400-500 λέξεων) όπου θα αφηγείστε όλη τη σκηνή της άλωσης της Τροίας με επίκεντρο το δούρειο ίππο.*

Απάντηση:

- a. Ο Οδυσσέας στην Τροία επέδειξε μεγάλες ικανότητες και σπουδαία γνωρίσματα του χαρακτήρα του.

Η πονηρία και η κλεπτοσύνη του (η ικανότητά του να πετυχαίνει αυτό που θέλει, χωρίς να τον αντιλαμβάνονται) φαίνεται στο επεισόδιο όπου, μεταμφιεσμένος σε ζητιάνο κατόρθωσε να μπει στο κάστρο της Τροίας. Το τέχνασμα του δούρειου ίππου δείχνει τη μεγάλη εξυπνάδα του Οδυσσέα, ενώ η ψυχραιμία και η αυτοσυγκράτησή του έσωσε τους πολεμιστές, όταν η Ελένη μιμείτο τις φωνές των γυναικών για να βγουν έξω και να τους σκοτώσουν οι Τρώες. Ιδιαίτερα πρέπει να τονιστεί και η γενναιότητα του Οδυσσέα, ο οποίος πολέμησε ηρωικά στο πλευρό των Αχαιών.

b. (ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΑ):

Στην Τροία, οι Αχαιοί βάζουν φωτιά στο στρατόπεδό τους και μπαίνουν στα πλοία για να κάνουν τους Τρώες να πιστέψουν ότι εγκατέλειψαν τον πόλεμο. Οι Τρώες μεταφέρουν το ξύλινο άλογο στην ακρόπολη και προσπαθούν να σκεφτούν τι να το κάνουν. Μέσα στο δούρειο ίππο (το τέχνασμα το οποίο συνέλαβε ο Οδυσσέας

και την κατασκευή πραγματοποίησε ο Επειός με τη βοήθεια της Αθηνάς) βρίσκονται οι καλύτεροι πολεμιστές των Αργείων. Η Ελένη με το Δηφόβο, πλησιάζει το άλογο κι αρχίζει να μιμείται τις φωνές των γυναικών, όσων βρίσκονταν μέσα. Ο Μενέλαος, ο Διομήδης και ο Άντικλος ξεγελιούνται αλλά ο Οδυσσέας τους συγκρατεί να μην κάνουν αισθητή την παρουσία τους. Μόλις βραδιάζει, οι Αχαιοί βγαίνουν από το δούρειο ίππο και επιτίθενται στους Τρώες. Ακολουθεί σφαγή. Ο Μενέλαος και ο Οδυσσέας πηγαίνουν στο παλάτι του Δηφόβου, όπου με τη βοήθεια της Αθηνάς σκοτώνουν τους εχθρούς και ο πόλεμος λήγει υπέρ των Αχαιών.

ΕΡΩΤΗΣΗ 9n: *Στην “Φαιακίδα” τέσσερις φορές ο ύπνος του Οδυσσέα αποδεικνύεται ιδιάτερα σημαντικός για την εξέλιξη της πλοκής της Οδύσσειας: 1. όταν βγαίνει ναυαγός στο νησί των Φαιάκων (ε 520-552 και z 1-2), 2. την πρώτη φορά που φεύγει από το νησί του Αιόλου και λίγο πριν φτάσει με όλα τα πλοία του στην Ιθάκη (θλ. την περιληπτική αναδιήγηση της ραψωδίας κ), 3. στη Θρινακία, όταν οι σύντροφοι του τελευταίου καραβιού θυσίασαν και έφαγαν τα βόδια του Ηλίου (μ 378-422), και 4. κατά τη μεταφορά του και την απόθεσή του από τους Φαιάκες στην Ιθάκη (ν 86-139). την τελευταία αυτή φορά μάλιστα ο ύπνος του παραβάλλεται με θάνατο (ν 91-92).*

Αφού συμβουλευτείτε τα παραπάνω αποσπάσματα και τις σκεπτικές περιληπτικές αναδιηγήσεις, να συντάξετε ένα κείμενο όπου θα απαντάτε απιολογημένα στις ερωτήσεις που ακολουθούν:

- Σε ποιες από τις περιπώσεις αυτές ο ύπνος επενεργεί αρνητικά για το νόστο και σε ποιες θετικά;*
- Ποιος είναι ο λόγος που κοιμάται ο Οδυσσέας στην κάθε χωριστή περίπτωση και πως εξυπηρετεί ο καθένας από τους ύπνους αυτούς την εξέλιξη της υπόθεσης;*
- Εφόσον ο τελευταίος από τους τέσσερις ύπνους πραβάλλεται με θάνατο, πώς θα χαρακτηρίζετε το ξύπνημα του Οδυσσέα στην πατρίδα του την Ιθάκη;*

Απάντηση:

- Ο ύπνος επενεργεί αρνητικά στον Οδυσσέα, όταν φεύγει από το νησί του Αιόλου, γιατί οι σύντροφοί του νομίζοντας ότι κρύβει θησαυρούς στο ασκί του Αιόλου, το

ανοίγουν κι απελευθερώνονται δυνατοί άνεμοι που βγάζουν το καράβι από την πορεία του. Αρνητικά επενεργεί και ο ύπνος του Οδυσσέα στη Θρινακία όπου οι σύντροφοι βρίσκουν την ευκαιρία να σφάζουν τα iερά βόδια, εξοργύζοντας τον Ήλιο, ο οποίος ζητά την τιμωρία τους.

Ο ύπνος του Οδυσσέα όταν βγάίνει στο νησί των Φαιάκων επενεργεί θετικά, αφού βρίσκει χρόνο η Αθηνά να προτρέψει τη Ναυσικά να πάει στο ποτάμι, ώστε να συναντήσει και να βοηθήσει τον ήρωα. Εξίσου θετικός είναι και ο ύπνος του Οδυσσέα όσο ταξιδεύει προς την Ιθάκη, αφού τον ξεκουράζει και του δίνει δύναμη να συνεχίσει τους αγώνες του.

- β. Φεύγοντας από το νησί του Αιόλου, ο Οδυσσέας κοιμάται, επειδή είναι κουρασμένος. Στη Θρινακία, τον ύπνο των στέλνουν οι θεοί. Στο νησί των Φαιάκων ο ήρωας κοιμάται λόγω εξάντλησης και κατά το γυρισμό στην Ιθάκη για να ξεκουράστει και να αναζωογονηθεί.
- (Για το πως εξυπηρετεί ο κάθε ύπνος την εξέλιξη της Οδύσσεας, βλ. α σκέλος της ίδιας άσκησης).
- γ. Το ξύπνημα του Οδυσσέα στην Ιθάκη μπορεί να χαρακτηριστεί ως ανάσταση του ήρωα, ο οποίος αφίνει στη Σχερία την παλιά του ζωή, “πεθαίνει” στο ταξίδι κι “αναγεννάται” στην πατρίδα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 10n: *Στο κάρτη 4 που θα βρείτε στη σ. 495 στο Παράρτημα να χαράξετε την πορεία του νόστου του Οδυσσέα. Θα πρέπει να μελετήσετε πρώτα προσεκτικά τις σχετικές αφηγήσεις στις ραψωδίες γ, ε και ι έως ν 209. [Για τις περιπέτειες του Οδυσσέα έξω από τον τότε γνωστό κόσμο έχει δοθεί μια σημαντική απεικόνιση κάτω ακριβώς από το σχετικό κάρτη].*

Απάντηση:

Η πορεία του νόστου του Οδυσσέα: Τροία → Τένεδος → Τροία → Κίκονες → Μαλέας → Χώρα των Λωτοφάγων → νησί των Κυκλώπων → νησί του Αιόλου → Ιθάκη (χωρίς να φτάσουν) → νησί του Αιόλου → χώρα των Λαιστρυγόνων → Αία → Άδης → Αία → Σειρήνες → Χάρυβδη → Σκύλλα → Θρινάκια → Ωγυγία → Σχερία → Ιθάκη

ΕΡΩΤΗΣΗ 11n: *Στην αρχή της ραψωδίας ν, στη μέση του έπους, βλέπουμε να εκπληρώνεται η απόφαση των θεών: ο Οδυσσέας επιστρέφει επιπέδους στην Ιθάκη μετά από ένα πολύχρονο*

και περιπετειώδη νόσο.

- a. Πόσα χρόνια πέρασαν από τότε που αναχώρησε ο Οδυσσέας από την Τροία με προορισμό την πατρίδα του, την Ιθάκη; (Σχετικές πληροφορίες θα βρείτε στην εισαγωγή, στην περιληπτική αναδιήγηση της 8 ραψωδίας και στο κείμενο της γ και της ε ραψωδίας).*
- b. Πόσο παρέμεινε στο νησί της Καλυψώς, την Ωγυγία; (Σχετικές πληροφορίες θα βρείτε στην περιληπτική αναδιήγηση της η ραψωδίας)*
- γ. Πόσο διαρκέσαν οι περιπέτειες του που αφηγείται στον Αλκίνοο και τους Φαίακες (στις ραψωδίες 1 έως μ); Σχετικές πληροφορίες θα βρείτε στην Εισαγωγή. Το χρονικό αυτό προκύπτει από την αφαίρεση του χρόνου παραμονής του Οδυσσέα στην Τροία και στην Ωγυγία από το συνολικό χρόνο απουσίας του από την Ιθάκη· αξιοποίησε και τις απαντήσεις των δύο προηγούμενων ερωτήσεων).*
- δ. Πόσο κράτησε η αφήγηση αυτών των περιπετειών στον Αλκίνοο και τους Φαίακες; (Σχετικές πληροφορίες θα βρείτε στο κείμενο των ραψωδιών θ, λ 369-434 και ν 1-139).*
- ε. Πόσο παρέμεινε στο νησί της Κίρκης, την Αία; (Σχετικές πληροφορίες θα βρείτε στο κείμενο της κ ραψωδίας).*
- ζ. Πόσες ημέρες πέρασαν από τότε που αποφασίστηκε ο νόσος του Οδυσσέα στην α' "αγορά" των θεών; (Σχετικές πληροφορίες θα βρείτε στις περιληπτικές αναδιηγήσεις των ραψωδιών α έως ν).*
- η. Πόσες ημέρες παρέμεινε στο νησί των Φαιάκων, τη Σχερία; (Σχετικές πληροφορίες θα βρείτε στο κείμενο των ραψωδιών, ζ, θ, λ και ν 1-139 και στις περιληπτικές αναδιηγήσεις των ραψωδιών ζ έως ν).*

Απάντηση:

- α) Πέρασαν 10 χρόνια.
- β) Στην Ωγυγία έμεινε σχεδόν 8 χρόνια.
- γ) Οι περιπέτειες που αφηγείται στον Αλκίνοο διήρκεσαν περίπου 2 χρόνια.
- δ) Η αφήγηση των περιπετειών στους Φαίακες κράτησε δύο μέρες.

- ε) Στην Αία έμεινε ένα χρόνο
- ζ) Από τότε που αποφασίστηκε ο νόσος του Οδυσσέα (α' "αγορά" των θεών) πέρασαν 34 μέρες.
- η) Ο Οδυσσέας έμεινε στη Σχερία 3 μέρες.

ΕΡΩΤΗΣΗ 12η: *Με τη βοήθεια των περιληπτικών αναδιηγήσεων και του πίνακα 6 του Παραρτίματος να συντάξετε ένα “ημερολόγιο” της “Φαιακίδας” (ραψωδίες ε έως ν 209) ανάλογο του “ημερολογίου” της “Τηλεμάχειας” που θα βρείτε στο Παράρτημα σ. 500 (πίνακας 1).*

Απάντηση:

Ραψωδίες	ημέρες	γεγονότα
ε	7η - 11η	Ο Ερμής στην Ωγυγία Η κατασκευή της σκεδίας
ε	12η - 31η	Ο Οδυσσέας φεύγει από την Ωγυγία. Το ναυάγιο. Άφιξη στη Σχερία
ζ	32η	Συνάντηση Οδυσσέα και Ναυσικάς
η	32η απόγευμα και βράδυ	Στο παλάτι του Αλκινόου
θ	33η	Αθλητικοί αγώνες - τραγούδια - χορός - δείπνο
ι 1 - 41	33η νύχτα	Ο Οδυσσέας αποκαλύπτεται
ι 42 - 75	33η νύχτα	Αφήγηση της περιπέτειας των Κικόνων
ι 95 - 116	33η νύχτα	Αφήγηση της περιπέτειας στη χώρα των Λωτοφάγων
ι 117 - 630	33η νύχτα	Αφήγηση της περιπέτειας στο νησί των Κυκλώπων
κ 1 - 89	33η νύχτα	Αφήγηση της περιπέτειας στο νησί του Αιόλου
κ 90 - 151	33η νύχτα	Αφήγηση της περιπέτειας στη γη των Λαιοστρυγόνων

Ραψωδίες	ημέρες	γεγονότα
κ 152 - 652	33η νύχτα	Αφήγηση της περιπέτειας στην Αία
λ	33η νύχτα	Αφήγηση της καθόδου στην Άδη
μ 1 - 176	33η νύχτα	Αφήγηση της επιστροφής στην Αία
μ 177 - 231	33η νύχτα	Αφήγηση της περιπέτειας με τις Σειρήνες
μ 232 - 296	33η νύχτα	Αφήγηση για Σκύλλα και Χάρυβδην
μ 297 - 471	33η νύχτα	Αφήγηση της περιπέτειας στη Θρινακία
ν 1 - 139	34η - 35η	Ταξίδι της επιστροφής
ν 140 - 209	35η	Επεισοδιακή επιστροφή των Φαιάκων

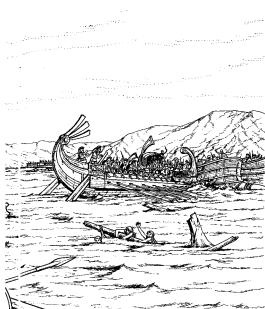
ΕΡΩΤΗΣΗ 13η: α. Μετά την ανάγνωση και της “Φαιακίδας”, συμπληρώστε τον πίνακα με τον κατάλογο προσώπων που συγκροτήσατε ως βοηθός σκηνοθέτη με τα πρόσωπα της “Τηλεμάχειας” (βλ. σ. 104, συνθετική εργασία 1)

Θυμίζουμε όπι είκαν διαμορφωθεί τέσσερις σπίλες:

- I. πρόσωπα των οποίων ο ρόλος πρέπει να ανατεθεί σε ηθοποιούς,
 - II. πρόσωπα τα οποία προς το παρόν απλώς αναφέρονται, δίκως να εμφανίζονται επί σκηνής, τα οποία όμως εκπράτε όπι αργότερα θα παιζουν ρόλο και επομένως θα πρέπει να βρείτε ηθοποιούς και γι' αυτά,
 - III. κομπάρσοι, και τέλος
 - IV. άλλα πρόσωπα το ρόλο των οποίων θα πρέπει να αναθέσετε σε ηθοποιούς και τα οποία δεν αναφέρθηκαν καθόλου.
- β. προσθέστε τώρα μια πέμπτη σπίλη: V. πρόσωπα που κατέχουν σπηλαντικό ρόλο στην εξέλιξη υπς υπόθεσης, όμως δε θα πρέπει να αναθέσετε το ρόλο τους σε ηθοποιούς, γιατί δεν παρουσιάζονται επί σκηνής αλλά μόνο μέσω της αφήγησης.

Απάντηση:

Ηθοποιοί	Πρόσωπα που προς το παρόν απλώς αναφέρονται	κομπάρσοι	πρόσωπα που δεν αναφέρονται ακόμα αλλά ο ρόλος τους θα ανατεθεί σε ηθοποιούς	πρόσωπα με σπηλαντικό ρόλο που δύναται να εμφανίζονται επί σκηνής
Δίας	Λαέρτης	υπόλοιποι θεοί	Εύμαιος	Πολύφημος
Αθηνά		υπηρέτες	Φιλοίτιος	Αίολος
Αθηνά - Μέντης		υπόλοιποι μνηστήρες		Κίρκη
Τηλέμαχος		Ιθακίσιοι		Τειρεσίας
Πηνελόπη		Πύλιοι		Αντίκλεια
Ευρύκλεια		γιοι του Νέστορα		Αγαμέμνονας
Φήμιος		Σπαρτιάτες		Ήλιος
Αντίνοος		φίλες της Ναυσικάς		
Ευρύμαχος		Φαίακες		
Λεώκριτος				
Αλιθέρσης				
Αθηνά - Μέντορας				
Νέστορας				
Πειοίστρατος				
Διοκλής				
Μενέλαος				
Ελένη				
Μέδοντας				
Ερμής				
Καλυψώ				
Οδυσσέας				
Ποσειδώνας				
Ναυσικά				
Λευκοθέη				
Αθηνά – φίλη της Ναυσικάς				
Αλκίνοος				
Δημόδοκος				
Αρήτη				
Λαοδάμαντας				

ΡΑΨΩΔΙΑ Ν'

ΕΝΟΤΗΤΑ 2Η (ΣΤΙΧΟΙ 210 - 421)

Análysis Enótetas

- ✓ Ο ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΣΤΗΝ ΙΘΑΚΗ
- ✓ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΚΑΙ ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ ΟΔΥΣΣΕΑ ΚΑΙ ΑΘΗΝΑΣ
- ✓ ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΜΟΙ

ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Στίχοι 210 - 250: Ο Οδυσσέας ξυπνά στην Ιθάκη αλλά η θολή ομίχλη δεν τον αφίνει να αναγνωρίσει την πατρίδα του.

Στίχοι 250 - 323: Ο Οδυσσέας συνομιλεί με την μεταμορφωμένη σε βοσκόπουλο Αθηνά. Ο πύραυλος συστίνεται ως Κρητικός.

Στίχοι 324 - 421: Η Αθηνά αποκαλύπτεται στον Οδυσσέα.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Ο Οδυσσέας ξυπνά στην Ιθάκη αλλά δεν αναγνωρίζει την πατρίδα του, καθώς η Αθηνά έχει σκορπίσει θολή ομίχλη. Η ανησυχία που νιώθει τον κάνει κακύπτοτο με τους Φαιάκες. Υποψιάζεται ότι του έκλεψαν τα δώρα αλλά τα μετράει και τα βρίσκει σωστά. Τότε παρουσιάζεται μπροστά του η Αθηνά, μεταμορφωμένη σε νεαρό βοσκό κι ο Οδυσσέας τον ρωτάει που βρίσκεται. Το παλικάρι τού απαντά πως το ννοί είναι η Ιθάκη. Ο Οδυσσέας διηγείται μια φεύγικη ιστορία. Λέει πως είναι Κρητικός που έφυγε από την πατρίδα του, επειδή σκότωσε τον γιο του Ιδομενέα. Καθώς ταξίδευε σε φοινικικό καράβι, μια τρικυμία τους ανάγκασε να σταματήσουν στην Ιθάκη, όπου τον άφοσαν ολομόναχο. Η Αθηνά αλλάζει μορφή

και παίρνει την όψη μιας όμορφης ψηλής γυναίκας. Του αποκαλύπτει ποια είναι και τον συμβουλεύει πώς να συμπεριφερθεί στην Ιθάκη. Ο Οδυσσέας πείθεται στα σημάδια της θεάς και την ακούει προσεκτικά. Στη συνέχεια κρύβουν τα δώρα στη σπηλιά των ναϊάδων και αρχίζουν να καταστρώνουν σχέδιο για την εξόντωση των μνηστήρων.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

στ. 215 «τα καθέκαστα»: οι λεπτομέρειες ενός ζητήματος

στ. 225 «ολοφυρόμενος»: ρ. ολοφύρομαι = θρηνώ, κλαίω με λυγμούς

στ. 239 «περιβλεπτι (Ιθάκη)»: περιβλεπτος, -η, -ο = αυτός που φαίνεται από παντού, επιφανής

στ. 240 «ικέσιος»: αυτός που προστατεύει τους ικέτες (επίθετο του Δία)

στ. 240 «εφορά»: ρ. εφορώ = επιβλέπω, επιτηρώ, εποπτεύω

στ. 272 «φτενό»: αδύνατο, λεπτό

στ. 282 «αιγίοχος Δίας»: (επίθετο του Δία) = αυτός που κρατά

την ασπίδα > ή αἰγίς = η ασπίδα του Δία και ο φολιδωτός θώρακας της Αθηνάς.

στ. 384 «να φθίνουν»: ρ. φθίνω = μειώνομαι σταδιακά

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- **«Ιδομενέας» (στ. 289):** Γιος του Δευκαλίωνα και εγγονός του Μίνωα, βασιλιάς της Κρήτης. Πήρε μέρος στον Τρωϊκό πόλεμο και γύρισε σώος στην πατρίδα του.
- **«Ορσιλοχος» (στ. 290):** Πλαστό πρόσωπο που εφευρίσκει ο Οδυσσέας για να συστηθεί στην Αθηνά, υποτιθέμενος γιος του Ιδομενέα.
- **«Ηλίδα» (στ. 309):** η Ήλεια.
- **«Επειοί» (στ. 310):** κάτοικοι της Ηλείας. Πήραν το όνομά τους από το βασιλιά Επειό (ο οποίος δεν έχει σχέση με τον Επειό που έφτιαξε το Δούρειο Ίππο).

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

«δεβέτια, τρίποδες ... χρυσαφικά κι ωραία φαντά φορέματα» στ. (245 - 246).

«κάπα διπλωτή ... πέδιλα ... κοντάρι» (στ. 253 - 254).

«δόρυ χάλκινο» (στ. 300), «μυτερό κοντάρι χάλκινο» (στ. 305)

ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

Ειρωνεία

Στους **στ. 286-323** ο Οδυσσέας διηγείται μια πλαστή ιστορία σχετικά με την ταυτότητα και την καταγωγή του, στο βοσκόπουλο χωρίς να γνωρίζει ότι πρόκειται για την θεά Αθηνά, η οποία ξέρει όλη την αλήθεια.

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΜΟΤΙΒΑ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

«κι ωστόσο δεν την αναγνώρισε ... ανομία τους» (στ. 211 - 218): Η Αθηνά περιβάλλει την Ιθάκη με θολή ομίχλη, ώστε ο Οδυσσέας να μην αναγνωρίσει την πατρίδα του αμέσως ούτε και να γίνει αντιληπτός από τους άλλους. Πρόκειται για ένα βασικό μοτίβο της Οδύσσειας που χρησιμοποιείται για να προστατέψει τον ήρωα και για να εντείνει τη δραματικότητα του αναγνωρισμού που θα ακολουθήσει.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ – ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (ΗΡΩΩΝ ΚΑΙ ΘΕΩΝ)

Οδυσσέας: Στην ενότητα αυτή σκιαγραφείται η ανθρώπινη πλευρά του Οδυσσέα. Ο ήρωας ξυπνά στην Ιθάκη αλλά δεν την αναγνωρίζει. Ανησυχεί για τους θησαυρούς και φτάνει στο σημείο να κατηγορήσει του Φαίακες ότι τον έκλεψαν. Τον βλέπουμε λοιπόν να συμπεριφέρεται κακύποπτα, αχάριστα και δίχως σύνεση (στ. 236-247).

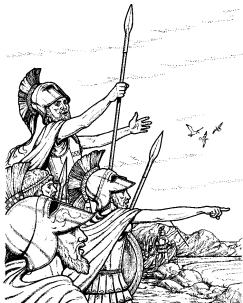
Όταν συναντά την Αθηνά-βοσκό δείχνει την εξυπνάδα του και την πονηριά του, καθώς κρατά κρυμμένη τη χαρά που του προκαλεί η διαβεβαίωση ότι βρίσκεται στην Ιθάκη (στ. 280-285). Πάντοτε ψύχραιμος κι ετοιμόλογος εφευρίσκει μια πλαστή ιστορία σχετικά με την καταγωγή του (στ. 286-323). Μετά την αποκάλυψη της Αθηνάς συνεχίζει νά είναι δύσπιστος (στ. 358-375), στό τέλος όμως πείθεται και εκδηλώνει την αγαλλίαση που τον πλημμυρίζει (στ. 400 - 407).

Αθηνά: Είναι πάντα η συμπαραστάτις του Οδυσσέα: Τον προστατεύει περιβάλλοντάς τον με ομίχλη (στ. 212-218), τον ανακουφίζει από τις άσχημες σκέψεις του (στ. 250-254, 266 - 279), τον επαινεί για την πονηριά του (στ. 330-336) και ομολογεί την συμπάθεια που του έχει (στ. 337-356). Η δυσπιστία του Οδυσσέα (στ. 370 - 375) δεν την εξοργίζει, αλλά πρόθυμα του δείχνει τα σημάδια της Ιθάκης, προκειμένου να τον πείσει (στ. 391-398). Τέλος, τον βοηθάει να κρύψουν τα δώρα και

να καταστρώσουν το σχέδιο εξόντωσης των μνηστήρων. (σ. 410-413, 420-421).

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «περίβλεπτη Ιθάκη» (σ. 239)
- «ικέσιος Δίας» (σ. 240)
- «κοῦλο καράβι» (σ. 244, 319)
- «ασίγαστη θάλασσα» (σ. 249)
- «τα λόγια του πετούσαν σαν πουλιά» (σ. 256, 283, 329)
- «τότε αποκρίθηκε η θεά Αθηνά τα μάτια λάμποντας» (σ. 265, 325, 376, 408)
- «μακρόφυλλη ελιά» (σ. 393)
- «θολωτή κι ευρύχωρη σπηλιά» (σ. 396)
- «καταπράσινο βουνό» (σ. 398)
- «δασωμένο Νήριτο» (σ. 398)
- «βασανισμένος ο Οδυσσέας και θείος» (σ. 400)
- «κάρπιμο χώμα» (σ. 401)
- «αλαζονικοί μνηστήρες» (σ. 421)

ΡΑΨΩΔΙΑ π'

ΣΤΙΧΟΙ 1-260: [ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΙΑ]

Análysis Enótetas

ΤΗΛΕΜΑΧΟΥ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΜΟΣ ΟΔΥΣΣΕΩΣ

- ✓ Ο ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ ΣΤΟ ΚΑΛΥΒΙ ΤΟΥ ΕΥΜΑΙΟΥ
- ✓ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΜΟΣ ΟΔΥΣΣΕΑ ΚΑΙ ΤΗΛΕΜΑΧΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΗΝ π' ΡΑΨΩΔΙΑ

- ΤΟΠΟΣ:** το καλύβι του Εύμαιου (Ιθάκη)
ΧΡΟΝΟΣ: η 38η ημέρα της Οδύσσεας
ΠΡΟΣΩΠΑ: Οδυσσέας, Τηλέμαχος, Ευμαίος, Αθηνά

ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Στίχοι 1-62: Ο Τηλέμαχος φτάνει στο καλύβι του Εύμαιου και δέχεται τις περιποίησεις του.

Στίχοι 63-172: Ο Τηλέμαχος συνομιλεί με τον ξένο. Ο Εύμαιος αναχωρεί για το παλάτι.
Στίχοι 173-260: Ο αναγνωρισμός του Οδυσσέα από τον Τηλέμαχο.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Ο Τηλέμαχος φτάνει στο καλύβι του Εύμαιου όπου τα σκυλιά του υποδέχονται κουνώντας την ουρά τους, χωρίς να γαθγίσουν. Ο Οδυσσέας ειδοποιεί το χοιροβοσκό όπι κάποιος δικός του έχει έρθει. Ο Εύμαιος, γεμάτος συγκίνηση, καλωσορίζει τον

Τηλέμαχο, σα να ήταν γιος του. Ο νεαρός ρωτάει για την Πηνελόπη και μαθαίνει ότι μένει πιστή στον Οδυσσέα. Στη συνέχεια ο χοιροβοσκός στρώνει το τραπέζι για φαγητό. Μετά το γεύμα ο Τηλέμαχος ζητά να μάθει ποιος είναι ο ξένος και ο Εύμαιος τού απαντάει ότι πρόκειται για έναν περιπλανώμενο Κρητικό. Ο Τηλέμαχος εκδηλώνει την αδυναμία του να φιλοξενήσει τον ξένο στο παλάτι, του υπόσχεται όμως ότι θα του δώσει τα απαραίτητα εφόδια για να ταξιδέψει. Ο Οδυσσέας παίρνει το λόγο και ξεσκάωνει τον Τηλέμαχο εναντίον των μνηστήρων. Ο Τηλέμαχος εκθέτει την κατάσταση που επικρατεί στο παλάτι κι εκφράζει το παράπονο ότι δεν έχει κανένα να τον στηρίξει. Έπειτα στέλνει τον Εύμαιο να ειδοποιήσει κρυφά την Πηνελόπη για την άφιξή του. Ο βοσκός των συμβουλεύει να ενημερώσει πρώτα το Λαέρτη, ο Τηλέμαχος όμως του λέει να το αναθέσει στη μπέρα του.

Μετά την αναχώρηση του Εύμαιου εμφανίζεται η Αθηνά στον Οδυσσέα και του κάνει νόημα να πάει κοντά της. Έξω από το καλυβί, η θεά του λέει έφτασε η ώρα να αποκαλυφθεί στο γιο του και του δίνει την κανονική του μορφή. Ο Οδυσσέας πλησιάζει τον ξαφνιασμένο από τη μεταμόρφωση Τηλέμαχο και του λέει ότι είναι ο πατέρας του. Ο νεαρός είναι δύσπιστος αρχικά, στη συνέχεια όμως πείθεται και πέφτει στην αγκαλιά του Οδυσσέα. Οι δύο τους κλαίνε από χαρά και συγκίνηση. Κάποια στιγμή, ο Τηλέμαχος ζητά να μάθει πώς έφτασε ο πατέρας του στην Ιθάκη. Αυτός των πληροφορεί για το ταξίδι του και του ανακοινώνει ότι πρέπει να σχεδιάσουν το φόρο των μνηστήρων.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

στ. 4 «συναθροισμένους»: μαζεμένους, συγκεντρωμένους

στ. 12 «δεν αλυχτούν οι σκύλοι»: ρ. αλυχτώ = γαθνίζω, ουρλιάζω

στ. 19 «τον κύρο του»: (ο) κύρης = ο πατέρας, ο γονιός /το αφεντικό

στ. 29 «εμίσεψες»: ρ. μισεύω = ξενιτεύομαι

στ. 36 (το) «σινάφι» = σύνολο ανθρώπων που ασκούν το ίδιο επάγγελμα/κοινωνική ομάδα

στ. 58 «πινάκια»: (το) πινάκιο = πιάτο, πήλινο σκεύος

στ. 87 (το) «υποστατικό» = το αγρόκτημα/εδώ η στάνη και το καλύβι

στ. 118 «προπολακίζουν»: ρ. προπολακίζω = εκτοξεύω ύβρεις σε κάποιον που εμφανίζεται δημόσια

στ. 127 «γένια ...μονόκληρη»: κάθε πατέρας που έχει ένα μόνο παιδί

στ. 132 «κακόβουλοι»: κακόβουλος, -η, -ο = αυτός που επιδιώκει το κακό κάποιου άλλου

στ. 181 (το) «νεύμα» = γνέψιμο

στ. 204 «σπλαχνίσου μας»: ρ. σπλαχνίζομαι = συμπονώ

στ. 205 «δώρα από δουλεμένο μάλαμα» = δώρα από κατεργασμένο χρυσό

στ. 212 (οι) «παρειές»: (η) παρειά = το μάγιοντο

στ. 227 «να αποθαυμάζεσαι»: ρ. αποθαυμάζω = αισθάνομαι έκπληξη και θαυμασμό

στ. 246 (ο) «οδυρρός» = θρήνος

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

«Αρκείσιος» (στ. 128): Πατέρας του Λαέρτη και παππούς του Οδυσσέα

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

«ανάβοντας χαράματα φωτιά, ετοίμαζαν το πρωινό τους» (στ. 2), «θγήκαν οι άλλοι στη βοσκή με τους συναθροισμένους χοίρους» (στ. 3-4), «οι σκύλοι που γαυγίζουντε τους ξένους» (στ. 5), «στάνη» (στ. 53), «τότε ο χοιροβοσκός έσπρωσε κάτω χλοερά κλαδιά κι απάνω τους προβίᾳ» στ. (56-57): στους σπίκους αυτούς υπάρχουν πληροφορίες για τη ζωή των βοσκών (συνήθειες, διαμονή, ζώα)

«κούπες» (στ. 17), «πινάκια με κρέατα ψημένα» (στ. 58-59), «πανέρια με ψωμί» (στ. 60), «συγκερνούσε στη γαθάθα το γλυκόπιοτο κρασί» (στ. 60-61)

«χάλκινο δόρυ» (στ. 48), «ξίφος δίκοπο» (στ. 89).

«λίθινο κατώφλι» (στ. 49), «μαντρί» (στ. 174), «υψωμένος τοίχος της αυλής» (στ. 183), «καλύθα» (στ. 197)

«χλαίνω και κτιώνα» (στ. 88), «πένιλα» (στ. 89), «πουκαμίσα» (στ. 192), «πανωφόρι» (στ. 193): είδη ένδυσης

«δώρα από δουλεμένο μάλαμα» (στ. 205), «δώρα λαμπρά, χαλκό, μαλάματα πολλά, φαντά φορέματα» (στ. 256-257): εδώ φαίνεται η συνήθεια να δίνονται δώρα

ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

Πλαστιά παρομοίωση

Στους στ. 21-26 ο ποιητής παρομοιάζει τη συνάντηση Ευμαίου - Τηλέμαχου με τη συνάντηση πατέρα και γιου. Σκοπός της παρομοίωσης είναι να δείξει τη συγκίνηση του Εύμαιου και την αγάπη που νιώθει για τον Τηλέμαχο, δημιουργώντας έτσι μια έντονα φορτισμένη σκηνή.

Η ανάλυση της παρομοίωσης:

- α) αναφορικό μέρος: «με πόσο αγάπη και κόπο» (στ. 21-23)
 β) δεικτικό μέρος: «έτσι και τον θεόμορφο ... από θάνατο» (στ. 24-26)
 γ) κοινός όρος: η συγκίνηση της συνάντησης
 (στον στ. 26 υπάρχει η απλή παρομοίωση «οάμπως να γλίτωσε από θάνατο» η οποία εντάσσεται στην πλατιά παρομοίωση και ενισχύει το νόημά της).

Στους **στ. 243-245** ο ποιητής παρομοιάζει το θρήνο Οδυσσέα - Τηλέμαχου με το θρήνο αρπακτικών πουλιών που οι κυνηγοί έχουν πάρει τα μικρά τους.

Η ανάλυση της παρομοίωσης:

- α) αναφορικό μέρος: «σαν αετοί ... προτού ξεπεταρίσουν» (στ. 243-244)
 β) δεικτικό μέρος: «τόσο πικρό ... κύλησε» (στ. 245)
 γ) κοινός όρος: η ένταση των συναισθημάτων

Επική ειρωνεία:

Στους **στ. 11-14** ο Οδυσσέας υποθέτει ότι φτάνει στο καλύβι κάποιος γνωστός, επειδή οι σκύλοι δεν γαβγίζουν. Ο ήρωας αγνοεί κάπι που οι ακροατές γνωρίζουν (ότι είναι ο Τηλέμαχος).

Στους **στ. 27-32** ο Εύμαιος αντιμετωπίζει τον Τηλέμαχο σαν να ήταν γιος του. Εμείς γνωρίζουμε ότι ο πραγματικός πατέρας του Τηλέμαχου παρακολουθεί τη σκηνή ενώ οι ήρωες το αγνοούν.

Στους **στ. 52,66,123,201** ο Τηλέμαχος προσφωνεί τον Οδυσσέα «ξένο», αγνοώντας ότι πρόκειται για τον πατέρα του.

Στους **στ. 78-79** ο Τηλέμαχος εκφράζει τη στενοχώρια του που δεν μπορεί να φιλοξενήσει στο παλάτι τον ξένο. Η ειρωνεία βρίσκεται στο ότι ο Τηλέμαχος αγνοεί ότι ο «φιλοξενούμενος» του είναι ο αφέντης του παλατιού.

Στους **στ. 109-111** ο Οδυσσέας εύχεται να ήταν ο γιος του Οδυσσέα ή να γύριζε ο ίδιος ο ήρωας για να πάρει εκδίκηση από τους μνηστήρες. Η ειρωνεία βρίσκεται στην άγνοια του Τηλέμαχου, ο οποίος ακούει αυτά τα λόγια χωρίς να ξέρει ότι πράγματι έχει γυρίσει ο πατέρας του.

Προοικονομία

Στους **στ. 3-4** η φράση «βγήκαν οι άλλοι στη βοσκή» προοικονομεί την άφιξη του Τηλέμαχου. Ο ποιητής απομακρύνει τα άλλα πρόσωπα, ώστε να μείνουν στη σκηνή μόνο ο Οδυσσέας και ο Εύμαιος.

Στο **στ. 111** ο Οδυσσέας προετοιμάζει τον Τηλέμαχο ότι θα επιστρέψει ο πατέρας του κι έτσι προοικονομείται ο αναγνωρισμός πατέρα και γιου.

Στους **στ. 95-99** τα λόγια του Τηλέμαχου προοικονομούν τη συμπεριφορά των μνηστήρων στον Οδυσσέα, όταν αυτός θα παρουσιαστεί στο παλάτι σαν ζητιάνος.

Στους **στ. 170-172** ο αναχώρηση του Εύμαιου προοικονομεί τον αναγνωρισμό Οδυσσέα και Τηλέμαχου που θα ακολουθήσει.

Αποστροφή*

Στους **στ. 69 και 148** ο ποιητής διακόπτει την τριτοπρόσωπη αφήγηση και απευθύνεται στον Εύμαιο σε δεύτερο πρόσωπο.

Άστοχα ερωτήματα

(για την ερμηνεία του όρου «άστοχα ερωτήματα» βλ. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ (ραψ. 1-ν 139), ερώτηση 40.

Στους **στ. 105-107** ο Οδυσσέας κάνει άσκοπες ερωτήσεις προς τον Τηλέμαχο, σχετικά με τη στάση του στο θέμα των μνηστήρων.

Επιθράδυνση

Στοιχεία που επιθραδύνουν την εξέλιξη της υπόθεσης είναι:

- α) η αναδιήγηση της πλαστής ιστορίας για την ταυτότητα του Οδυσσέα, από τον Εύμαιο (στ. 71-75)
- β) η αναφορά στο Λαέρτη (στ. 151-160)

Μοτίβο παραμυθιού

Το χρυσό ραβδί με το οποίο η Αθηνά μεταμορφώνει τον Οδυσσέα (στ. 191) είναι ένα στοιχείο που συναντάται πολύ συχνά στα παραμύθια.

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΜΟΤΙΒΑ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

«Αν πάλι ... τα ανόσια έργα τους» (στ. 115-116): στους στίχους αυτούς τίθεται το σήπτημα της τημής. Ο Οδυσσέας εκφράζει την αντίληψη ότι είναι προτιμότερο κάποιος να πεθάνει υπερασπιζόμενος την περιουσία και τα δικαιώματά του, παρά να zει και να ανέχεται τις προσβολές και τις αδικίες που του κάνουν.

«όμως αυτά το ξέρω πως είναι στο χέρι των θεών» (στ. 140): εδώ υπάρχει η αντίληψη ότι οι θεοί είναι ρυθμιστές της ανθρώπινης τύχης.

«Πίρε την όψη όμορφης, ψηλής γυναίκας, στα ωραία εργόχειρα επιδέξιας» (στ. 175): Η Αθηνά εμφανίζεται στον Οδυσσέα με τη μορφή μιας ωραίας γυναίκας. Πρόκειται για επιφάνεια (όχι για ενανθρώπιση της θεάς) γιατί σκοπός της είναι να

* Αποστροφή: σχήμα λόγου στη ρητορική κατά το οποίο ο ομιλητής διακόπτει τη ροή του λόγου του και απευθύνεται σε συγκεκριμένο πρόσωπο ή σε αφηρημένη ιδέα, χρησιμοποιώντας το δεύτερο πρόσωπο (εσύ ...)

την αναγνωρίσει ο Οδυσσέας κι όχι να καλύψει ταυτότητά της πίσω από κάποια μεταμόρφωση.

«γύρισε αλλού το βλέμμα του με δέος, μήπως του φανερώθηκε κάποιος θεός» (στ. 198-199):

Ο Τηλέμαχος, βλέποντας τη μεταμόρφωση του ζητιάνου σε έναν όμορφο άντρα, νομίζει ότι πρόκειται για κάποιο θεό. Αποστρέφει το βλέμμα του από σεβασμό, γιατί δεν θεωρεί ότι είναι ικανός να κοιτάξει κατάματα ένα θεό.

Η σκηνή του αναγνωρισμού: Ο αναγνωρισμός είναι ένα βασικό μοτίβο της Οδύσσειας,

ένας θεματικός τύπος που ακολουθεί μια συγκεκριμένη διαδικασία:

1. Αρχικά αποκρύπτεται η ταυτότητα του Οδυσσέα με τη μεταμόρφωσή του σε ζητιάνο και με την πλαστή ιστορία για το ποιος είναι (στ. 70-75)
2. Τα δύο πρόσωπα που συμμετέχουν στον αναγνωρισμό μένουν μόνα στη σκηνή. Εδώ μένει ο Οδυσσέας με τον Τηλέμαχο, καθώς οι άλλοι βοσκοί είκαν θγει από το πρωί (στ. 3-4) και ο Εύμαιος εστάλη στο παλάτι για να ενημερώσει την Πηνελόπη (στ. 165-172).
3. Η ταυτότητα του Οδυσσέα αποκαλύπτεται με άρση της μεταμόρφωσής του σε ζητιάνο, με μια δεύτερη μεταμόρφωση σε νέο, όμορφο άντρα (στ. 191-195) και με την ομολογία της πραγματικότητας την ταυτότητας (στ. 208-209).
4. Ο Τηλέμαχος εκφράζει τη δυσπιστία του να δεχτεί την ταυτότητα του ξένου (στ. 214-224) αλλά δεν απαιτεί αποδεικτικά στοιχεία, όπως συμβαίνει στις διαδικασίες αναγνωρισμού.
5. Ο Οδυσσέας, για να πείσει τον Τηλέμαχο ποιος είναι, επαναλαμβάνει με έμφαση ότι είναι ο Οδυσσέας (στ. 226-231) και εξηγεί ότι η αλλαγή στην εμφάνισή του έγινε με επέμβαση της θεάς Αθηνάς (στ. 232-238).
6. Ακολουθεί ο αναγνωρισμός συνοδευόμενος από τον σπαρακτικό θρήνο πατέρα και γιου (στ. 239-246).

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ – ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (ΗΡΩΩΝ ΚΑΙ ΘΕΩΝ)

Εύραιος: Ο χοιροβοσκός είναι ένας άνθρωπος απλός, γεμάτος καλοσύνη κι αγάπη, αφοσιωμένος στη βασιλική οικογένεια. Πολύ συγκινημένος, εκδηλώνει την πατρική του στοργή προς τον Τηλέμαχο, μιλώντας με λόγια τρυφερά (στ. 15-36) και προσφέροντάς του περιποίησεις (στ. 56-61). Δείχνει την ανθρωπιά του όταν μεσολαβεί στον Τηλέμαχο για να φιλοξενήσει τον ξένο (στ. 70-76), ενώ εκδηλώνει ενδιαφέρον για το Λαέρτη που ζει μόνος και δυστυχισμένος (στ. 150-160).

Τηλέμαχος: Είναι ευγενικός και καταδεκτικός τόσο με το χοιροβοσκό (στ. 38-40), όσο και με το ζητιάνο (στ. 50-54). Δείχνει τα φιλόξενα αισθήματα του, καθώς δέχεται να προσφέρει όποια βοήθεια μπορεί στον ξένο (στ. 87-94) αλλά ταυτόχρονα παρουσιάζεται δειλός και ανώριμος να βρει λύση για την κατάσταση που επικρατεί στο παλάτι (στ. 80-81). Όταν δίνει εντολή στον Εύμαιο να ανακοινώσει την άφιξη του στην Πηνελόπη, εκδηλώνει τη μεγάλη αγάπη που νιώθει για την μητέρα του (στ. 141-145).

Στη σκηνή του αναγνωρισμού, ο Τηλέμαχος φανερώνει την ευσέβειά του, γυρνώντας το βλέμμα του με δέος, επειδή νομίζει ότι έχει μπροστά του κάποιο θεό. Έπειτα παρουσιάζεται δύσπιστος απέναντι στον Οδυσσέα (στ. 214-224), τελικά όμως πείθεται και εκδηλώνει τη λατρεία που νιώθει γι' αυτόν (στ. 239-240).

Οδυσσέας: Όταν εμφανίζεται ο Τηλέμαχος, ο Οδυσσέας επιδεικνύει αξιομνημόνευτη ψυχραιμία, καθώς παρακολουθεί φαινομενικά ατάραχος μια σκηνή στην οποία πρωταγωνιστής έπρεπε να είναι ο ίδιος (στ. 15-49). Στη συνέχεια προσπαθεί να εμψυχώσει το γιο του να αναλάβει δράση, μιλώντας του με λόγια γεμάτα πάθος εναντίον των μνηστήρων (στ. 101-121). Τέλος, στη σκηνή του αναγνωρισμού ο Οδυσσέας ξεδιπλώνει τα συναισθήματά του μέσα από το θρύνο του: λαχτάρα, πόθο, πόνο, αγάπη για το μονάκριβο γιο του που έχει να δει σκεδόν 20 χρόνια (στ. 241-246).

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «θείος χοιροβοσκός» (στ. 1, 25, 65)
- «θείος Οδυσσέας» (στ. 7, 62)
- «και πέταξαν τα λόγια του σαν τα πουλιά» (στ. 10,27, 200)
- «κρασί σπινθηροβόλο» (στ. 18)
- «θεόμορφος Τηλέμαχος» (στ. 24)
- «συνετός Τηλέμαχος» (στ. 37,77) «φρόνιμος Τηλέμαχος» (στ. 122)
- «χάλκινο δόρυ» (στ. 48)
- «λίθινο κατώφλι» (στ. 49)
- «βασανισμένος ο Οδυσσέας και θείος» (στ. 100, 251)
- «άψογος Οδυσσέας» (στ. 110)
- «δασωμένη Ζάκυνθος» (στ. 134)
- «βραχώδη Ιθάκη» (στ. 135)
- «Λαερτιάδη διογέννητε, ω πολυμήχανε Οδυσσέα» (στ. 185)

**ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΞΑΣΚΗΣΗ
ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ**

ΑΣΚΗΣΗ 1n: Ποιος αντιλαμβάνεται πρώτος τίν άφιξη του Τηλέμαχου; Γιατί ο ποιητής επιλέγει αυτό το πρόσωπο;

ΑΣΚΗΣΗ 2n: Γιατί ο ποιητής βάζει τόν Οδυσσέα να παρακολουθεί σιωπηλός τη σκηνή στους στ. 15-64;

ΑΣΚΗΣΗ 3n: Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της Α και της Β στήλης

A

- a. «κάθισε ξένε μου»
- β. «καί τότε Εύμαιε ... αποκρίθηκες»
- γ. «γλυκό μου φως»
- δ. «συνετός Τηλέμαχος»

B

- 1. τρυφερότητα
- 2. τυπική έκφραση
- 3. ειρωνεία
- 4. σχήμα αποστροφής

ΑΣΚΗΣΗ 4n: Πώς κατορθώνει ο ποιητής να απομονώσει τον Οδυσσέα και τον Τηλέμαχο; Για ποιο λόγο;

Οι απαντήσεις στα ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΞΑΣΚΗΣΗ - ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ παρατίθενται στο τέλος του βιβλίου σελ. 361.

**ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ
του σχολικού βιβλίου (σελ. 317-321)
(ραψωδίες ν 210-421 - π)**

ΕΡΩΤΗΣΗ 1n: *Για ποιο λόγο ο ποιητής δίνει τέτοια εξέλιξη στην πλοκή της Οδύσσειας, ώστε α) οι Φαιάκες να μεταφέρουν τους Οδυσσέα κοιμισμένο να τον αφίσουν στην Ιθάκη και β) ο Οδυσσέας να μην αναγνωρίζει την πατρίδα του, όταν ξυπνά;*

Απάντηση:

- α) Βλ. ραψ. ν. ενότητα 1n, ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ, σχόλιο για τους στ. 91-92
- β) Βλ. ραψ. ν ενότητα 2n, ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ, σχόλια για τους στ. 211-218

ΕΡΩΤΗΣΗ 2n: *Με βάση της περιληπτικές αναδιηγήσεις των ραψωδιών ν 210-494, ξ, ο, π να περιγράψετε το σχέδιο με το οποίο η Αθηνά προετοιμάζει τη μνηστηροφονία σε συνεργασία με τον Οδυσσέα και την εφαρμογή του σχεδίου αυτού μέχρι τη ραψωδία π.*

Απάντηση:

Το σχέδιο της μνηστηροφορνίας: ο Οδυσσέας, μεταμορφωμένος σε ζητιάνο θα πάει στο καλύβι του χοιροβοσκού Εύμαιου. Στο μεταξύ η ίδια θα βρει τον Τηλέμαχο στη Σπάρτη και θα τον ξεσκώσει να γυρίσει στην Ιθάκη.

Η εφαρμογή του σχεδίου: Η Αθηνά φεύγει για τη Σπάρτη και ο Οδυσσέας, μεταμορφωμένος σε ζητιάνο, φτάνει στο καλύβι του Εύμαιου. Εκεί μαθαίνει για την κατάσταση που επικρατεί στο παλάτι. Η Αθήνα βρίσκει τον Τηλέμαχο και του λέει μια ψεύτικη ιστορία, ότι δίθεν η Πηνελόπη ετοιμάζεται να παντρευτεί τον Ευρύμαχο. Τον συμβουλεύει να φύγει αμέσως για την Ιθάκη αλλά να μην πάει κατευθείαν στο παλάτι (πρέπει να περάσει από τον Εύμαιο). Ο Τηλέμαχος πραγματοποιεί τις οδηγίες της θεάς και συναντά τον πατέρα του. Μετά τον αναγνωρισμό, καταστρώνουν το σχέδιο του φόνου των μνηστήρων.

ΕΡΩΤΗΣΗ 3n: *Να περιγράψετε τον τόπο και τα πρόσωπα που παρουσιάζονται μεταμορφωμένα ή αλλαγμένα στην ενότητα ν 210-*

421. Με ποιο σκοπό παρουσιάζεται μεταμορφωμένο ή αλλαγμένο το καθένα απ' αυτά;

Απάντηση:

Στους στ. ν 219-221 ο Οδυσσέας βλέπει αλλαγμένα όλα τα χαρακτηριστικά σημεία της Ιθάκης: τα μονοπάτια, τα λιμάνια, τα βράχια και τα δέντρα, ώστε να μπν αναγνωρίσει αμέσως την πατρίδα του και κάνει αισθητή την παρουσία του. Η Αθηνά στους στ. 250-254 παρουσιάζεται μεταμορφωμένη σε νεαρό βοσκό, με σκοπό να κρύψει την αληθινή της ταυτότητα και να δοκιμάσει τον Οδυσσέα. Έπειτα, παίρνει την όψη μιας όμορφης ψηλής γυναίκας, γιατί, παρά την ομολογία της θεϊκής της υπόστασης, δεν είναι δυνατό να εμφανιστεί σε όλη τη λαμπρότητά της σε ένα θνητό.

ΕΡΩΤΗΣΗ 4n: *O πρώτος αναγνωρισμός του Οδυσσέα, όταν φτάνει στην Ιθάκη, είναι ο αναγνωρισμός της πατρίδας του. Για να αναγνωρίσει όμως την Ιθάκη ο Οδυσσέας, έπρεπε ν Αθηνά να του πει πού βρίσκεται, να του δώσει σημάδια του τόπου του και τελικά να διώξει την ομήκλη, που είκε ρίξει η ίδια πάνω στην πόλη και παραμόρφωνε, άλλαζε την εικόνα του. Ο αναγνωρισμός αυτός αποτελεί τον τύπο, για τους υπόλοιπους αναγνωρισμούς που ακολουθούν.*

Να συγπιπτετε:

- a. αν και γιατί ισχύει αυτή η άποψη, αφού πρώτα περιγράφετε τη διαδικασία με την οποία γίνεται ο αναγνωρισμός της Αθηνάς από τον Οδυσσέα και τον Οδυσσέα από την Αθηνά και αφού συγκρίνετε τις διαδικασίες αυτές με τη διαδικασία του αναγνωρισμού της Ιθάκης από τον Οδυσσέα, και*
- b. τη σημασία που έχουν οι τρεις αναγνωρισμοί για την προετοιμασία και τη διεκπεραίωση της μνηστροφονίας.*

Απάντηση:

- Η διαδικασία του αναγνωρισμού της Αθηνάς από τον Οδυσσέα:
 - Η Αθηνά εμφανίζεται μεταμορφωμένη σε νεαρό βοσκό (στ. 250-254)
 - Τα δύο πρόσωπα που συμμετέχουν στον αναγνωρισμό είναι μόνα στη σκηνή. Πράγματι, εκτός από το βοσκό και την Αθηνά, δεν υπάρχει κανείς άλλος.

3. Η Αθηνά αποκαλύπτεται με άρση της μεταμόρφωσης σε βοσκό με μια δεύτερη μεταμόρφωση σε όμορφη γυναικά (στ. 326-327) και με ομολογία της πραγματικής της ταυτότητας (στ. 342-344).
4. Ο Οδυσσέας εκφράζει τη δυσπιστία του (στ. 371-375) για το αν βρίσκεται πραγματικά στην Ιθάκη.
5. Η Αθηνά για να τον πείσει του παρουσιάζει ατράντατα σημάδια (στ. 391 - 398)
6. Ο Οδυσσέας αποδέχεται τις αποδείξεις και ακολουθεί ο αναγνωρισμός (στ. 400-407)

Η διαδικασία του αναγνωρισμού του Οδυσσέα από την Αθηνά:

1. Ο Οδυσσέας «κρύβει» την ταυτότητά του πίσω από μια πλαστή διίγηση (στ. 284 - 323)
2. Παραδέχεται έμμεσα ότι είναι ο Οδυσσέας (στ. 360 - 369)
- Η διαδικασία του αναγνωρισμού της Ιθάκης από τον Οδυσσέα:
1. Αρχικά ο τόπος παρουσιάζεται στα μάτια του Οδυσσέα με άλλη μορφή (στ. 211 - 214, 219 - 221)
2. Το τοπίο «αποκαλύπτεται», αφού η Αθηνά - βοσκός ονομάζει την Ιθάκη (στ. 278)
3. Ο Οδυσσέας εκφράζει τη δυσπιστία του για τον τόπο (στ. 347 - 375) και έμμεσα ζητά αποδείξεις.
4. Η Αθηνά του φανερώνει τα σημάδια της Ιθάκης (στ. 391 - 398)
5. Ο Οδυσσέας αναγνωρίζει την πατρίδα του και συγκινημένος φιλά την πατρική γη (στ. 400-401)

Οι τρεις αναγνωρισμοί έχουν πολλά κοινά στοιχεία, ώστε να μπορούμε να μιλήσουμε για συγκεκριμένο τύπο τον οποία ακολουθούν. Η διαδικασία του αναγνωρισμού περνά από συγκεκριμένο στάδια, που είναι ίδια σε όλες τις περιπτώσεις. Εξαίρεση στους αναγνωρισμούς αποτελεί αυτός του Οδυσσέα από την Αθηνά· τούτο είναι εύλογο, καθώς η θεά γνωρίζει την αληθεία από την αρχή.

- 6) Ο αναγνωρισμός της Ιθάκης κάνει τον Οδυσσέα να συνειδητοποιήσει ότι έφτασε πια στον προορισμό του και πρέπει να αναλάβει δράση, ενώ ο αμοιβαίος αναγνωρισμός του ήρωα με την Αθηνά λειτουργεί σε δύο επίπεδα: η Αθηνά θα καταστρώσει μαζί του τις λεπτομέρειες του σχεδίου και παράλληλα ο Οδυσσέας θα πάρει δύναμη γνωρίζοντας ότι έχει με το μέρος του κάποιο θεό.

ΕΡΩΤΗΣΗ 5η: *'Όταν η Αθηνά - βοσκός λέει στον Οδυσσέα ότι βρίσκεται στην Ιθάκη, αυτός καίρεται βέβαια, κρύβει όμως τη χαρά*

του και δεν της λέει ποιος είναι· αντίθετα, διηγείται σ' αυτήν μια πλαστή ιστορία, όπου συνυπάρχουν ψέματα και αλήθειες (ν 286-323).

- a. Αφού συγκρίνετε την ιστορία του Οδυσσέα, όπως τη γνωρίζετε μέχρι τώρα, με την πλαστή ιστορία που διηγείται ο Οδυσσέας στην Αθηνά-βοσκό, να περιγράψετε ποιες αλήθειες ή παραλλαγμένες αλήθειες της λέει και ποια ψέματα.**
- b. Για ποιο λόγο και με ποιο σκοπό, κατά τη γνώμη σας, ο Οδυσσέας δεν αποκαλύπτει την ταυτότητά του, αλλά διηγείται μια πλαστή ιστορία και μάλιστα με το συγκεκριμένο περιεχόμενο;**

Απάντηση:

- a) Αλήθειες:
- Τα δώρα των Φαιάκων (στ. 288)
 - Τα λάφυρα από την Τροία και οι περιπέτειες (στ. 293 - 299)
 - Ο βαθύς ύπνος του (στ. 318)
 - Η μεταφορά των θησαυρών από το πλοίο στην Ιθάκη (στ. 319 - 320)
- Παραλλαγμένες αλήθειες:
- Λέει ότι τον μετέφερε φοινικικό καράβι (στ. 307), ενώ στην πραγματικότητα ήταν πλοίο των Φαιάκων.
- Ψέματα:
- Η καταγωγή του από την Κρήτη (στ. 286)
 - Ο φόνος του Ορσιλοχου (στ. 289 - 290)
 - Ο προορισμός του (στ. 309 - 310)
 - Η άφιξή του στην Ιθάκη που παρουσιάζεται τυχαία (στ. 311 - 317)
- b) Ο Οδυσσέας διηγείται την πλαστή ιστορία, με σκοπό να προφυλαχθεί, αφού δεν μπορεί ακόμη να έχει εμπιστοσύνη σε κανένα. Επιλέγει τη συγκεκριμένη ιστορία, ώστε να προκαλέσει τη συμπάθεια του βοσκού για τις περιπέτειές του.

ΕΡΩΤΗΣΗ 6η: *Στην πλαστή ιστορία που διηγείται ο Οδυσσέας στην Αθηνά (ν 285 - 323) ένα από τα ψέματα που της λέει είναι όπι η απία για την οποία έφυγε από την Κρήτη πήταν η δολοφονία του Ορσιλοχου.*

Με ποιο σκοπό νομίζετε όπι ο Οδυσσέας λέει αυτό το ψέμα;

Απάντηση:

Ο Οδυσσέας χρησιμοποιεί αυτό το ψέμα σαν μια έμμεση προειδοποίηση για το τι μπορεί να πάθει ο νεαρός, αν σκεφτεί να πειράξει τους θησαυρούς του.

- ΕΡΩΤΗΣΗ 7n:** *Στην αρχή της συνομιλίας του Οδυσσέα με την Αθηνά ή Αθηνά τον χαρακτηρίζει «κουτούζικο». Η συνέχεια δύναται αποδεικνύει το εντελώς αντίθετο.
Ποια λόγια, ποιες ενέργειες και ποια συμπεριφορά του Οδυσσέα και της Αθηνάς το αποδεικνύουν αυτό;*

Απάντηση:

Η εξυπνάδα και η πονηριά του Οδυσσέα φαίνονται στην πλαστή ιστορία που διηγείται (στ. 284 - 323), στους χαρακτηρισμούς που του αποδίδει η Αθηνά (στ. 330 - 336, 377 - 379) και στο όπι τον συγκρίνει με τον εαυτό της (στ. 338 - 341).

- ΕΡΩΤΗΣΗ 8n:** *Από τα βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα του ίθους του Οδυσσέα είναι το «πολύτροπο» μυαλό του, η ρροτορική και αφηγηματική του ικανότητα, η πανουργία και η «κλεπτοσύνη» του (η ικανότητά του δηλαδή να αποκρύπτει την ταυτότητά του, για να πετύχει το σκοπό του, χωρίς να τον υποψιάζονται οι άλλοι).
a. Ποια από τα γνωρίσματα αυτά του Οδυσσέα, κατά τη γνώμη σας, αποκαλύπτονται και αναδεικνύονται στην ενότητα αυτή;
b. Να αναφέρετε ορισμένα περιστατικά από όσα μάθατε μέχρι σήμερα για τον Οδυσσέα τα οποία αποδεικνύουν την κλεπτοσύνη του.*

Απάντηση:

- a) Στην ενότητα αυτή αναδεικνύονται όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του ίθους τού Οδυσσέα (το «πολύτροπο» μυαλό του, η ρροτορική και αφηγηματική του ικανότητα, η πανουργία και «κλεπτοσύνη» του) μέσα από την πλαστή ιστορία που διηγείται με μεγάλη πειστικότητα.
b) Η «κλεπτοσύνη» του Οδυσσού αποδεικνύεται: i) από τον τρόπο με τον οποίο μπήκε στο κάστρο της Τροίας μεταμορφωμένος σε ζητιάνο χωρίς να τον

αντιληφθούν (ραψ. δ 269 - 285) ii) από το όνομα «Ούτις» με το οποίο συστήθηκε στον Πολύφημο (ραψ. 1406 - 410)

ΕΡΩΤΗΣΗ 9n: *Πώς καταλαβαίνει ο Οδυσσέας όπι συνομιλεί με θεά και μάλιστα την Αθηνά;*

Απάντηση

Ο Οδυσσέας συνειδητοποιεί ότι συνομιλεί με θεά, όταν αυτή μεταμορφώνεται σε εντυπωσιακή γυναίκα (σ. 326 - 327). Το ότι είναι η θεά Αθηνά, το αποκαλύπτει η ίδια στους στ. 342 - 343.

ΕΡΩΤΗΣΗ 10n: *Όταν ένας θεός ή μια θεά δηλώνουν την παρουσία τους στους ανθρώπους με σπηλαία, με την αιφνίδια εμφάνιση / εξαφάνιση / μεταμόρφωσή τους ή – κάπι που συμβαίνει πιο σπάνια – όταν αποκαλύπτουν την ταυτότητά τους στους ανθρώπους με θαυμαστές ή μαγικές ενέργειες και γνώσεις που δεν μπορεί να έχει ένας άνθρωπος ή ακόμη και συστίνονται ως θεοί, τότε μιλούμε για επιφάνεια. Όταν δύως παρουσιάζονται στους ανθρώπους με μορφή ανθρώπου (γνωστού συνήθως σ' αυτούς), θέλοντας ακριβώς να αποκρύψουν τη θεϊκή τους ιδιότητα, μιλούμε για ενανθρώπιση.*

- Στην ενόπτια v 210-421 έχουμε και ενανθρώπιση και επιφάνεια της Αθηνάς. Με ποιο τρόπο και για ποιο σκοπό πραγματοποιούνται αυτές;*
- Ενανθρωπίσεις και επιφάνειες έχουμε και σε άλλες ραψωδίες, όπως στη δ (στ. 501-642), στην ε (στ. 367-389), στη θ (στ. 9-27), στην κ (στ. 248-270 και 311-349). Σε καθεμιά από τις περιπτώσεις αυτές να βρείτε ποιος θεός ή θεά ενανθρωπίζεται ή επιφαίνεται, με ποια μορφή ενανθρωπίζεται, με ποιο τρόπο επιφαίνεται και για ποιο σκοπό;*

Απάντηση:

- Ένανθρωπιση της θεάς έχουμε στους στ. 250-254, όπου η Αθηνά παίρνει τη μορφή νεαρού βοσκού γιατί θέλει να κρύψει την ταυτότητά της από τον Οδυσσέα. Επιφάνεια, έχουμε στους στ. 326-327, όταν παίρνει τη μορφή εντυπωσιακής γυ-*

ναικάς, με σκοπό να αποκαλύψει ποια πραγματικά είναι.

- β) 1. Στη ραψ. δ 501-642 ο Πρωτέας επιφαίνεται (παίρνοντας τη μορφή λιονταριού, φιδιού, λεοπάρδαλης, κάπρου, νερού και δέντρου) με σκοπό να απελευθερωθεί από το Μενέλαο.
2. Στη ραψ. ε 367-389 η Λευκοθέη επιφαίνεται (παίρνοντας τη μορφή πτηνού), με σκοπό να βοηθήσει τον Οδυσσέα.
3. Στη ραψ. θ 9-27 η Αθηνά ενανθρωπίζεται (παίρνοντας τη μορφή κήρυκα του Αλκίνοο), με σκοπό να βοηθήσει τον Οδυσσέα να τον αποδεχτούν οι Φαίακες.
4. Στη ραψ. κ 248-270 ενανθρωπίζεται η Κίρκη με σκοπό να παρασύρει τους συντρόφους του Οδυσσέα.
5. Στη ραψ. κ 311-349 ο Ερμής ενανθρωπίζεται σε νεαρό, με σκοπό να συμβουλέψει και να βοηθήσει τον Οδυσσέα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 11n: *Από την περιλοππική αναδιπύηση των σπίχων ν 210-494 πληροφορούμαστε την απόφαση της Αθήνας να σπεύσει στη Σπάρτη, για να φέρει πίσω τον Τηλέμαχο.*
Αφού συμβουλευτείτε τους πίνακες 1 (το «πμερολόγιο» της «Τηλεμάχειας») και 6 (το «πμερολόγιο» της Οδύσσειας) καθώς και την περιλοππική αναδιπύηση της ραψωδίας δ, να βρείτε πόσες ημέρες απουσιάζει ο Τηλέμαχος από την Ιθάκη και πόσες ημέρες διαρκεί η σύντομη - όπως την ήθελε - παραμονή του στη Σπάρτη, όταν αποφασίζεται η επιστροφή του από την Αθηνά.

Απάντηση

Ο Τηλέμαχος φεύγει από την Ιθάκη το βράδυ της 2ης ημέρας και επιστρέφει τα ξημερώματα της 38ης ημέρας. Στη Σπάρτη φτάνει το βράδυ της 5ης ημέρας και φεύγει για την Ιθάκη το πρωί της 36ης ημέρας. Άρα, μένει στη Σπάρτη 31 ημέρες.

ΕΡΩΤΗΣΗ 12n: *Αφού λάβετε υπόψη σας το κείμενο της ραψωδίας ν και τις περιλοππικές αναδιπύσεις των ραψωδιών ν (1-209 και 210-494) και ξ, να εντάξετε το κείμενο της ενόπιτας αυτής στη μεγάλη αφηγηματική ενόπιτα στην οποία ανήκει και να συνιάξετε ένα κείμενο 80-100 λέξεων με το οποίο θα αφηγείστε τα αμέσως προηγούμενα και τα αμέσως επόμενα.*

Απάντηση

Το κείμενο της ενότητας αυτής εντάσσεται στην μεγάλη αφηγηματική ενότητα που πιλοφορείται «Μνησηροφονία» (εκτός από το κείμενο v 1-209 που ανήκει στη «Φαιακίδα»).

Ο Οδυσσέας ξεκινά το ταξίδι της επιστροφής βυθισμένος σε ύπνο. Το καράβι φτάνει στην Ιθάκη και οι Φαίακες τον αφένουν στην ακρογιαλία. Η Αθηνά εμφανίζεται στον Οδυσσέα και οι δύο τους καταστρώνουν σχέδιο εξόντωσης των μνηστήρων. Ο Οδυσσέας, μεταμορφωμένος σε γηιάνο με τη βοήθεια της θεάς, πηγαίνει στο καλύβι του χοιροβοσκού Εύμαιου.

ΕΡΩΤΗΣΗ 13n: *Σε ποια ραψωδία αποφασίζεται και σε ποια πραγματοποιείται η συνάντηση Οδυσσέα και Τηλέμαχου; Με τη βοήθεια των περιληπτικών αναδιηγήσεων των ραψωδιών ξ και ο να βρείτε πώς αυτή προοικονομείται στις ραψωδίες αυτές;*

Απάντηση

Η συνάντηση του Οδυσσέα με τον Τηλέμαχο αποφασίζεται στη ραψωδία v (210-494), όταν η Αθηνά λέει ότι θα πάει στη Σπάρτη να ξεσκάσει τον Τηλέμαχο. Η συνάντηση πραγματοποιείται στη ραψωδία π. Στη ραψωδία ξ προοικονομείται από τη συνάντηση Οδυσσέα και Εύμαιου και στη ραψωδία ο από την προτροπή της Αθηνάς να περάσει ο Τηλέμαχος από το καλύβι του Εύμαιου.

ΕΡΩΤΗΣΗ 14n: *Στην ενότητα a 109-173 μάθατε όπι σε μια αφήγηση - περιγραφή γεγονότων έχουμε αλλαγή «σκηνής», όταν έχουμε αλλαγή, α' τόπου, β' προσώπων και, γ' τόπου και προσώπων.*
Με βάση τα κριτήρια προσδιορισμού μιας “σκηνής” να προσδιορίσετε τις «σκηνές» της ενότητας π 1-245. Συγκεκριμένα:

1. *Να ορίσετε α) τους σπίκους που περιλαμβάνει κάθε σκηνή, β) τα πρόσωπα που συμμετέχουν στην καθεμιά, γ) τον τόπο στον οποίο βρίσκονται.*

2. Να δώσετε έναν τίτλο σε κάθε σκηνή.

Με τα στοιχεία που θα συγκεντρώσετε να συμπληρώσετε τον πίνακα της επομένης σελίδας.

Όσοι/ες θέλετε, να zωγραφίσετε μια από αυτές τις σκηνές.

Απάντηση:

Σκηνή/ στίχοι	τόπος	πρόσωπα	τίτλος
1n: 15-47	έξω από την καλύβα	Εύμαιος, Τηλέμαχος	Ο Εύμαιος υποδέχεται τον Τηλέμαχο
2n: 48-172	Στο εσωτερικό της καλύβας	Εύμαιος, Τηλέμαχος, Οδυσσέας - ζητιάνος	Ο Τηλέμαχος συνομιλεί με το ζητιάνο
3n: 173-196	Έξω από την καλύβα	Αθηνά, Οδυσσέας	Η Αθηνά δίνει στον Οδυσσέα την πραγματική του όψη
4n: 197-245	Στο εσωτερικό της καλύβας	Τηλέμαχος, Οδυσσέας	«Ο αναγνωρισμός»

ΕΡΩΤΗΣΗ 15n: *Να περιγράψετε τη συναισθηματική κατάσταση και τη γενικότερη συμπεριφορά του Εύμαιου αναλύοντας και τις παρομοιώσεις των σπίχων π 21-26.*

Απάντηση

Βλ. ραψ. π ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ / ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ «Εύμαιος» και για την ανάλυση των παρομοιώσεων, βλ. ραψ. π, ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ, «πλατιά παρομοίωση».

ΕΡΩΤΗΣΗ 16n: *Να περιγράψετε τη συναισθηματική κατάσταση και τη γενικότερη συμπεριφορά του Οδυσσέα και του Τηλέμαχου όπως εκδηλώνονται στους σπίκους π 1-172.*

Απάντηση

Βλ. ραψ. π, ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ / ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ, «Τηλέμαχος» («Είναι ευγενικός ... για τη μπέρα του»), «Οδυσσέας» («όταν εμφανίζεται ... των μνηστήρων»).

ΕΡΩΤΗΣΗ 17n: *Ο Τηλέμαχος στην πρώτη αυτή συνάντησή του με τον Οδυσσέα τον προσφωνεί «ξένε» (βλ. σπίκους π 52, 123, 201).*

- Ποιες σκέψεις και ποια συναισθήματα σας γεννά αυτή η προσφώνηση;*
- Σε ποιες άλλες περιπτώσεις στη ραψωδία αυτή ή στη*

ραψωδία v (210-494) σας γεννήθηκαν ανάλογες σκέψεις και συναισθήματα και γιατί;

Απάντηση

- α) Η προσφώνηση του Τηλέμαχου προς τον πατέρα του μας δημιουργεί ένταση, συγκίνηση και αγωνία για αυτό που θα ακολουθήσει.
- β) Ανάλογες σκέψεις και συναισθήματα γεννήθηκαν: στους στ. 11-14 όταν πλησιάζει ο Τηλέμαχος και ο Οδυσσέας που αγνοεί ποιος είναι, εικάζει ότι πρόκειται για κάποιον γνώριμο
 - στους στ. 16-32 όταν ο Εύμαιος υποδέχεται τον Τηλέμαχο σαν να ήταν γιος του.
 - στους στ. 78-79, όταν ο Τηλέμαχος εκδηλώνει την αδυναμία του, να φιλοξενήσει τον «ξένο»
 - στους στ. 109-114, όταν ο «ξένος», προσπαθώντας να ενθαρρύνει τον Τηλέμαχο, εύχεται να ήταν γιος του ή να ερχόταν ο ίδιος ο Οδυσσέας στην Ιθάκη.

Ακόμη τα ίδια συναισθήματα γεννήθηκαν στην ραψ. v (στ. 226-250), όταν ο Οδυσσέας ξυπνάει από το βαθύ ύπνο και δεν αναγνωρίζει την πατρίδα του, νομίζοντας ότι βρίσκεται σε τόπο εχθρικό.

ΕΡΩΤΗΣΗ 18n: *Ειρωνεία είναι α' σκήμα λόγου κατά το οποίο ένας ομιλητής χρησιμοποιεί λέξεις ή φράσεις με περιεχόμενο εντελώς αντίθετο από αυτό που εννοεί, για να κλευάσει ή να περιπαΐζει, να εκφράσει έντονη αγανάκτηση κ.ά.τ., β' τεχνική στην πλοκή του μύθου που παρουσιάζει τους πήρωες να αγνοούν την αδήθεια, τους θεατές, ακροατές ή αναγνώστες δύως να τη γνωρίζουν και να αγωνιούν για την πλάνη των πρώων (από το Λεξικό του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη).*

- a. Με ποια από τις μορφές αυτές παρουσιάζεται η ειρωνεία στην ενότητα αυτή;*
- b. Να προσδιορίσετε τα σημεία εκείνα του κειμένου όπου δημιουργείται κατάσταση ειρωνείας, να την περιγράψετε και να εξηγήσετε πώς δημιουργείται αυτή.*

Απάντηση

- α. Στην ενότητα αυτή η ειρωνεία παρουσιάζεται ως τεχνική στην πλοκή του μύθου (β')
- β. Βλ. ραψ. π, ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ, “Επική ειρωνεία”

ΕΡΩΤΗΣΗ 19n: Ο αναγνωρισμός στην Οδύσσεια πραγματοποιείται με μια ορισμένη διαδικασία, η οποία κάθε φόρα μπορεί να παρουσιάζει ορισμένες διαφοροποίσεις. Δηλαδή ο αναγνωρισμός είναι κι αυτός ένας θεματικός τύπος, όπως λ.χ. η φιλοξενία. Κατά τη διαδικασία του αναγνωρισμού:

1. αποκρύπτεται η ταυτότητα κάποιου προσώπου με μεταμόρφωση /παραμόρφωση ή με μια ψεύτικη ιστορία,
2. απομονώνονται τα δύο πρόσωπα που μετέχουν στον αναγνωρισμό,
3. αποκαλύπτεται η ταυτότητα του προσώπου που πρόκειται να αναγνωρισθεί με άρση της μεταμόρφωσης/παραμόρφωσης ή με μια δεύτερη μεταμόρφωση/παραμόρφωση και με ομολογία της πραγματικής του ταυτότητας,
4. το πρόσωπο που αναγνωρίζει εκφράζει τη δυσπιστία του να δεκτεί την ταυτότητα του άλλου και απαιτεί αποδεικτικά σποιχεία,
5. έπειτα, το πρόσωπο που αναγνωρίζεται παρουσιάζει αποδεικτικά σποιχεία,
6. ακολουθεί ο αναγνωρισμός συνοδευμένος και από την έκφραση των ανάλογων συναισθημάτων.

Να περιγράψετε τη διαδικασία του αναγνωρισμού του Οδυσσέα από τον Τηλέμαχο προσδιορίζοντας ταυτόχρονα σε ποιους σπίκους πραγματοποιείται η κάθε φάση αυτής της διαδικασίας.

Απάντηση:

Βλ. ραψ. π, ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ, σχόλιο για την «σκηνή» του αναγνωρισμού.

ΕΡΩΤΗΣΗ 20n: Να συγκρίνετε τη διαδικασία του αναγνωρισμού του Οδυσσέα από τον Τηλέμαχο με τη διαδικασία του αναγνωρισμού της Ιθάκης από τον Οδυσσέα και να κάνετε πις παραπρόσεις σας.

Απάντηση:

Ομοιότητες:

- α) Ο Οδυσσέας αποκρύπτει την ταυτότητά του με τη μεταμόρφωση σε ζητιάνο. – Η ταυτότητα της Ιθάκης αποκρύπτεται πίσω από τη θολή ομίχλη.
- β) Ο Τηλέμαχος και ο Οδυσσέας, μετά την αποχώρηση του Εύμαιου, μένουν μόνοι. – Ο Οδυσσέας είναι ολομόναχος στην Ιθάκη και αναρωτιέται πού βρίσκεται.
- γ) Στην αναγνώριση του Οδυσσέα από τον Τηλέμαχο, επεμβαίνει η Αθηνά επαναφέροντας τον Οδυσσέα στην πραγματική του μορφή. – Η Αθηνά βοηθά τον Οδυσσέα να αναγνωρίσει την Ιθάκη.
- δ) Ο Τηλέμαχος δυσπιστεί για το αν είναι πράγματι ο Οδυσσέας αυτός που βλέπει. – Ο Οδυσσέας δυσπιστεί αν πρόκειται όντως για την Ιθάκη.
- ε) Ο Οδυσσέας παρουσιάζει στον Τηλέμαχο ως αποδεικτικό στοιχείο την επέμβαση της Αθηνάς. – Η Αθηνά παρουσιάζει «σημάδια» της Ιθάκης.
- στ) Ο Τηλέμαχος αναγνωρίζει τον πατέρα του και εκφράζει τα συναισθήματά του. – Ο Οδυσσέας αναγνωρίζει την Ιθάκη και φιλάει το χώμα.

Διαφορές:

στο γ) η Αθηνά εμφανίζεται στον Οδυσσέα με τη μορφή ωραίας γυναίκας, ενώ στην αναγνώριση της Ιθάκης εμφανίζεται με τη μορφή νεαρού βοσκού.

ΕΡΩΤΗΣΗ 21η: *Ποιες πληροφορίες δίνονται από τον Εύμαιο και τον Τηλέμαχο για την κατάσταση που επικρατεί στο παλάτι του Οδυσσέα και ποιες ενέργειες εκδηλώνονται από την Τηλέμαχο και τον Οδυσσέα οι οποίες προετοιμάζουν τη μνηστηροφονία;*

Απάντηση:

Οι πληροφορίες του Εύμαιου:

- Η Πινελόπη παραμένει πιστή στο σύνυγό της (στ. 45-47).
- Ο Λαέρτης, αποτραβηγμένος στα κτήματα, ζει μέσα στη θλίψη και τον πόνο από τότε που έφυγε ο Τηλέμαχος (στ. 150-160).

Οι πληροφορίες του Τηλέμαχου:

- Η Πινελόπη βρίσκεται σε διλημμα αν πρέπει να παντρευτεί ή όχι (στ. 82-86).
- Τα αρχοντόπουλα της περιοχής έχουν εγκατασταθεί στο παλάτι και κατασπαταλούν την περιουσία του Οδυσσέα (στ. 132-139).

Οι ενέργειες του Τηλέμαχου και του Οδυσσέα που μας προετοιμάζουν για τη μνηστηροφονία είναι οι εξής:

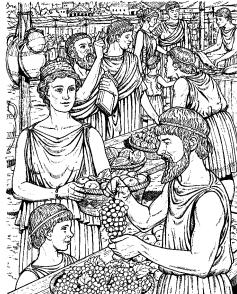
- Η προσπάθεια του Οδυσσέα να ξεσκώσει τον Τηλέμαχο εναντίον των μνηστήρων (σ. 102-121).
- Οι οδηγίες του Τηλέμαχου προς τον Εύμαιο να κρατήσει μυστική την άφιξή του στην Ιθάκη και να μιλήσει μόνο στην Πηνελόπη (σ. 141-147, 162-169).

ΕΡΩΤΗΣΗ 22η: *Με βάση όσα πληροφορηθήκατε διαβάζοντας την περιληπτική αναδιήγηση της ραψωδίας π να περιγράψετε το σχέδιο της μνηστροφονίας, όπως το προετοίμασε ο Οδυσσέας με τον Τηλέμαχο.*

Απάντηση:

Το σχέδιο της μνηστροφονίας:

- Ο Τηλέμαχος θα φύγει πρώτος για το παλάτι
- Έγινε από λίγο θα τον ακολουθήσουν ο Οδυσσέας και ο Εύμαιος
- Ο Τηλέμαχος θα πρέπει να ανεχτεί τις προσβολές των μνηστήρων προς τον πατέρα του, ώστε να μείνει κρυφή η ταυτότητα του Οδυσσέα.
- Ο Τηλέμαχος θα απομακρύνει από την αίθουσα όλα τα όπλα, εκτός από αυτά που χρειάζονται οι ίδιοι.
- Ο Οδυσσέας και ο γιος του θα δοκιμάσουν την εμπιστοσύνη των δούλων, ώστε να διαπιστώσουν ποιοι μπορούν να τους βοηθήσουν.

ΡΑΨΩΔΙΑ ρ'

ΣΤΙΧΟΙ 333-378 [*ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΙΑ*]

Análysis enótetas

ΤΗΛΕΜΑχού επανόδος εις Ιθάκην

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΗ ρ' ΡΑΨΩΔΙΑ

ΤΟΠΟΣ: το παλάτι του Οδυσσέα

ΧΡΟΝΟΣ: η 39η ημέρα της Οδύσσειας

ΠΡΟΣΩΠΑ: Οδυσσέας, Εύμαιος, Άργος

✓ Ο ΑΡΓΟΣ, ΤΟ ΠΙΣΤΟ ΣΚΥΛΙ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Κοντά στο παλάτι, ο Οδυσσέας και ο Εύμαιος συζητούν. Ο Άργος, το γέρικο σκυλί του βασιλιά της Ιθάκης, μόλις αντιλαμβάνεται το αφεντικό του, κουνάει την ουρά του αλλά δεν καταφέρνει να φτάσει ως τον Οδυσσέα. Αυτός δακρύζει κρυφά και ρωτάει τον Εύμαιο για το σκυλί. Ο χοιροβοσκός μιλάει στον Οδυσσέα για την ταχύτητα και τις ικανότητες του Άργου και κατηγορεί τις δούλες ότι σταμάτησαν να φροντίζουν τον σκύλο. Οι δύο άντρες μπαίνουν στην αίθουσα και ο Άργος πεθαίνει, αφού είδε μετά από τόσα χρόνια το αφεντικό του.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

στ. 334 «ένα σκυλί που ζάρωνε» = που καθόταν κουλουριασμένο, μαζεμένο

στ. 341 «μούδλες» = τα θηλυκά μουλάρια

στ. 343 «να κοπρίσουν»: ρ. κοπρίζω = ρίχνω στο χώμα κοπριά για λίπασμα.

στ. 361 (το) «σκαρί» = εδώ: η σωματική διάπλαση, η κατάσταση του σώματος

στ. 363 (π) «αλκή» = η σωματική δύναμη

στ. 376 «αυτοσπημεί»: (επίρρ.) = την ίδια σπιγμή, αμέσως

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

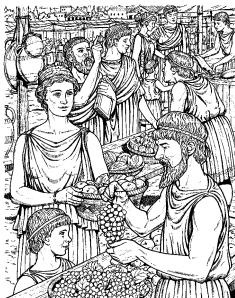
MOTIVA ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

«Ξέρεις, οι δούλοι ... ή μέρα της σκλαβιάς» (στ. 369-373): τα λόγια του Εύμαιου

απηκούν τις αντιλήψεις των ανθρώπων της εποχής, σχετικά με τη δουλεία. Ο Εύμαιος, αν και ο ίδιος είναι υπηρέτης, λέει ότι οι δούλοι παύουν να κάνουν σωστά τη δουλειά τους, όταν δεν βρίσκονται υπό την επιτήρηση των αφεντικών. Θεωρεί ότι ο άνθρωπος, όταν πέσει σε καθεστώς δουλείας, χάνει ένα μέρος της αρετής του. Ζώντας λοιπόν σε συνθήκες στέρησης των δικαιωμάτων, ο άνθρωπος χάνει το σεβασμό και το ενδιαφέρον για τη δουλειά του και για τους άλλους, δηλαδή υποβιβάζεται ηθικά και κοινωνικά.

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «καρτερικός Οδυσσέας» (στ. 335)
- «άγια Τροία» (στ. 337)
- «περήφανοι μνηστήρες» (στ. 375)
- «η μαύρη μοίρα του θανάτου» (στ. 376)

ΡΑΨΩΔΙΑ Σ'

ΣΤΙΧΟΙ 1-140 [ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΙΑ]
Análysi enótetas

ΦΔΥΣΣΕΩΣ ΚΑΙ ΙΡΟΥ ΠΥΓΜΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΗ σ' ΡΑΨΩΔΙΑ

ΤΟΠΟΣ: το παλάπι του Οδυσσέα

ΧΡΟΝΟΣ: η 39η ημέρα της Οδύσσειας

ΠΡΟΣΩΠΑ: Ίρος, Οδυσσέας, Τηλέμαχος, Αντίνοος, Αμφίνομος

ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑώ

Στ. 1-43: Ο Ίρος προκαλεί τον Οδυσσέα.

Στ. 44-100: Οι μνηστήρες αποφασίζουν να γίνει αγώνας πάλης μεταξύ Οδυσσέα και Ίρου.

Στ. 101-140: Ο αγώνας και η νίκη του Οδυσσέα.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Μόλις πέφτει το βράδυ, φτάνει στο παλάπι ο ζητιάνος Αρναίος, γνωστός στην Ιθάκη ως «Ίρος». Βλέποντας τον Οδυσσέα, θυμώνει και προσπαθεί να τον διώξει. Ο Οδυσσέας του λέει ότι υπάρχει χώρος και για τους δύο αλλά ο Ίρος συνεχίζει να τον προκαλεί. Ο Αντίνοος διασκεδάζει με το θέαμα των δύο ζητιάνων που μαλώνουν και προτείνει στους άλλους μνηστήρες να οργανώσουν έναν αγώνα πάλης, με έπαθλο για το νικητή ένα εκλεκτό έδεσμα και δικαίωμα συμμετοχής στα γεύματα των μνηστήρων. Ο Οδυσσέας συμφωνεί και ο Τηλέμαχος επεμβαίνει

προειδοποιώντας τους μνηστήρες να μην απλώσουν χέρι πάνω στον ξένο.

Ο Οδυσσέας, καθώς γυμνώνει τα μέλη του, προκαλεί την έκπληξη των μνηστήρων για τη στιβαρή του κατασκευή και τάσσονται υπέρ του. Παρά το φόβο του Ίρου, ο αγώνας ξεκινά και γρήγορα νικητής αναδεικνύεται ο Οδυσσέας. Οι μνηστήρες τον επιδοκιμάζουν και του δίνουν ευχές.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

στ. 2 «ψωμοζήτης» = αυτός που ζητάει ψωμί, ο ζητιάνος

στ. 5 (το) «σκαρί» = εδώ: η σωματική διάπλαση

στ. 33 «φουρκισμένος» -η, -ο = οργισμένος

στ. 33 «αλιτάριος» -α, -ο = αυτός που συμπεριφέρεται με άσχημο τρόπο, παλιάνθρωπος

στ. 34 «λιμάρης» -α, -ικο = λιγούρης, πεινασμένος

στ. 39 «ανασκουμπώσου»: ρ. ανασκουμπώνομαι = ενεργοποιούμαι, ετοιμάζομαι για δράση

στ. 58 «εφεξής» (επίρρ.) = στο εξής, από 'δω και πέρα

στ. 80 (τα) «αχαμνά» = τα ανδρικά γεννητικά όργανα

στ. 85 «αποσβολώθηκαν»: ρ. αποσβολώνομαι = μένω άφωνος από κατάπληξη

στ. 87 «τα ράκη» (το) ράκος = κουρέλι

στ. 98 «ρήγα»: (ο) ρήγας = βασιλιάς

στ. 114 «μουκανίζοντας» = μουγκρίζοντας

στ. 129 «ακαμάτης» -άτρα -άπισσα, -άτικο = τεμπέλης

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

«Αρναίος» (στ. 6): γνωστός ζητιάνος της Ιθάκης. Του έδωδαν το παρατσούκλι «Ίρος» από την Ίριδα, την αγγελιοφόρο των Θεών, επειδή μετέφερε μπνύματα, οπότε του το ζητούσαν.

«Άιρος» (στ. 86): λογοπαίγνιο με το όνομα Ίρος. Η λέξη σχηματίζεται από το α στερπτικό + Ίρος για να υποδηλώσει ότι ο ζητιάνος, παλεύοντας με τον Οδυσσέα, θα χάσει τα πάντα.

«Έχετος» (στ. 98): Μυθικός βασιλιάς της Ήπειρου, γνωστός για την σκληρότητά του. Για να τιμωρίσει την κόρη του Μετώπη επειδή σύναψε ερωτικές σχέσεις με τον Αιχμόδικο, την τύφλωσε με ορειχάλκινες βελόνες και ακρωτηρίασε τον εραστή της.

ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

Ρεαλισμός

Στους στ. 98-100 ο Αντίνοος με σκληρά λόγια περιγράφει στον Ίρο τι πρόκειται να πάθει αν κάσει τον αγώνα. Στους στ. 110-115 με ωμό ρεαλισμό ο ποιητής περιγράφει την πάλη των δύο zntiánov.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ – ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (ΗΡΩΩΝ ΚΑΙ ΘΕΩΝ)

Ίρος

Ο áσχημος χαρακτήρας του zntiánov φαίνεται από τον προκλητικό τρόπο με τον οποίο απευθύνεται στον Οδυσσέα (στ. 14-19, 34-41). Είναι θρασύδειλος, αφού προκαλεί ένα γέρο zntiáno óso τον θεωρεί αδύναμο, ενώ παραλύει από το φόβο του, όταν συνειδητοποιεί την πραγματική δύναμη του ξένου (στ. 88-90, 101-103).

Οδυσσέας

Αρχικά παρουσιάζεται διαλλακτικός στις προκλήσεις του Ίρου και προσπαθεί να συμβιβαστεί μαζί του (στ. 21-24), δείχνοντας óμως ότι δεν θα ανεχτεί την áσχημη συμπεριφορά του (στ. 24-32). Δείχνει την πονηριά και την προνοτικότητά του, όταν τους βάζει να ορκιστούν ότι κανείς δεν θα πάρει το μέρος του Ίρου ενώ λέει ότι η πείνα του τον σπρώχνει να αναμετρηθεί μαζί του (στ. 64-68).

Αντίνοος

Στην ενότητα αυτή εκπροσωπεί τους μνηστήρες. Είναι σκληρός και κακός, διασκεδάζει με τη δυστυχία των állaw. Αντιμετωπίζει τους zntiánous σαν zώα που θα του προσφέρουν ψυχαγωγικό θέαμα, αποδεικνύοντας την ωμότητα του χαρακτήρα του και τον ιθικό του ξεπεσμό (στ. 46-49). Είναι βάρβαρος και χοντροκομμένος, óπως φαίνεται από τα ωμά λόγια που απευθύνει στον Ίρο (στ. 92-100).

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «Οδυσσέας πολύγνωμος» (στ. 20)
- «ο Αντίνοος, αγέρωχη ψυχή» (στ. 44)
- «Αγέρωχοι μνηστήρες» (στ. 53)
- «ορκιστείτε τώρα τον μεγάλο όρκο» (στ. 66)
- «γενναίος Τηλέμαχος» (στ. 71)
- «να βρεις τον Έχετο, ρήγα ανελέντο με ξένους και δικούς» (στ. 98, 132)

- «βασανισμένος ο Οδυσσέας και θείος» (στ. 104)
- «ύστερα τον προσφώνησε με λόγια που πετούσαν σαν πουλιά» (στ. 120).

**ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΞΑΣΚΗΣΗ
ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ**

ΑΣΚΗΣΗ 1n: Να χαρακτηρίσετε τον Αντίνοο από τη στάση και τη συμπεριφορά του στον αγώνα πάλης Ἱρου - Οδυσσέα.

ΑΣΚΗΣΗ 2n: Να συγκεντρώσετε τις τυπικές εκφράσεις («εκφραστικούς τύπους») της ενότητας.

Οι απαντήσεις ΣΤΑ ΘΕΜΑΤΑ για ΕΞΑΣΚΗΣΗ – ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ παρατίθενται στο τέλος του βιβλίου σελ. 361.

ΡΑΨΩΔΙΑ τ'

ΣΤΙΧΟΙ 100-539

ΦΔΥΣΣΕΩΣ ΚΑΙ ΠΗΛΕΛΟΠΗΣ ΦΜΙΛΙΑ.

ΤΑ ΝΙΠΤΡΑ.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΗΝ τ' ΡΑΨΩΔΙΑ

Τάπιοώ: *το παλάτι του Οδυσσέα*

Χρόνοώ: *η 39η ημέρα της Οδύσσειας*

Πράξωπια: *Οδυσσέας, Πηνελόπη, Ευρύκλεια*

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ ΡΑΨΩΔΙΑΣ

Ενότητα 1η (στ. 100-383)

Η πρώτη συνομιλία Οδυσσέα και Πηνελόπης.

Η Πηνελόπη ρωτάει να μάθει την ταυτότητα του ξένου.

Ο Οδυσσέας τής αφηγείται μια πλαστή διήγηση.

Η Ευρύκλεια ετοιμάζεται να πλύνει τα πόδια του Οδυσσέα.

Ενότητα 2η (στ. 384-539)

Τα «Νίπτρα», αναγνωρισμός του Οδυσσέα από την Ευρύκλεια.

Η Ευρύκλεια πλένει τα πόδια του Οδυσσέα και αναγνωρίζει την ουλή.

Ο Οδυσσέας υποχρεώνει τη γερόντισσα να μην αποκαλύψει την άφιξή του.

◀ ΝΟΤΗΤΑ 1Η: [ΣΤΙΧΟΙ 100-383]

Análysinos Enótetaς

✓ Η ΠΡΩΤΗ ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ ΟΔΥΣΣΕΑ ΚΑΙ ΠΗΝΕΛΟΠΗΣ

ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

- Στίχοι 100-173:** Η Πηνελόπη ρωτάει τον ξένο για την ταυτότητά του.
- Στίχοι 174-230:** Ο Οδυσσέας συστίνεται ως Αίθονας και διηγείται μια πλαστή ιστορία. Η Πηνελόπη συγκινείται.
- Στίχοι 231-278:** Η Πηνελόπη δοκιμάζει τον ξένο.
- Στίχοι 279-327:** Ο Οδυσσέας βεβαιώνει την Πηνελόπη ότι ο άνδρας της είναι ζωντανός.
- Στίχοι 328-383:** Η Πηνελόπη δίνει εντολή στις παρακόρες να περιποιηθούν τον ξένο. Ο Οδυσσέας ζητά να του πλύνει τα πόδια μια γερόντισσα.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Η Πηνελόπη ρωτά τον ξένο ποιος είναι, ο Οδυσσέας όμως δεν απαντά ξεκάθαρα. Η βασιλίσσα διηγείται τα βάσανά της και το κόλπο με τον αργαλειό, με το οποίο ξεγελούσε τους μνηστήρες, ενώ επιμένει να μάθει την ταυτότητα του ξένου. Αυτός απαντά ότι είναι ο Αίθων από την Κρήτη και ότι φιλοξένησε στο νησί τον Οδυσσέα, όταν αυτός πήγαινε στην Τροία. Η Πηνελόπη, ακούγοντας για τον άντρα της, ξεσπά σε δάκρυα. Μόλις συνέρχεται, ζητά από τον ξένο να της πει για τα ρούχα που φορούσε ο Οδυσσέας και για τους συντρόφους του, για να διαπιστώσει αν λέει αλήθεια. Ο Οδυσσέας της περιγράφει τα ρούχα και της μιλάει για τον κίρυκα Ευρυθάτη, έναν από τους συντρόφους. Η Πηνελόπη συγκινείται και καίρεται με τα λόγια του ξένου, ο οποίος τη διαβεβαιώνει ότι άκουσε από το βασιλιά των Θεσπρωτών Φειδόνα πως ο άντρας της ζει και θα γυρίσει σύντομα. Η Πηνελόπη δεν πείθεται στα λόγια του ξένου αλλά δίνει εντολές στις παρακόρες να τον περιποιηθούν. Αυτός ζητά να του πλύνει τα πόδια μια γερόντισσα. Η Πηνελόπη καλεί την Ευρύκλεια.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- στ. 107 «απέρμονη»:** ατέρμονος, -η, -ο = αυτός που δεν έχει τέλος
- στ. 122 «άμετρο»:** άμετρος, -η, -ο = αυτός που δεν μπορεί να μετρηθεί/αυτός που υπερβαίνει τα όρια
- στ. 154 «ασαθάνωτο»** = χωρίς σάβανο
- στ. 162 «επ' αυτοφώρῳ»** = τη στιγμή που γίνεται κάτι
- στ. 187 «βέροι»:** βέρος, -α, -ο = γνήσιος/ντόπιος
- στ. 200 «στον κάθο του Μαλέα»** = στο ακρωτήρι Μαλέα
- στ. 200 «πόδισε»:** ρ. ποδίζω = αράζω σε απάνεμο λιμάνι/διακόπτω την πλεύση/απομακρύνω την πλώρη από την κατεύθυνση του ανέμου
- στ. 201 «λεχώνες»:** (η) λεχώνα = γυναίκα που μόλις γέννησε.
- στ. 221 «αναλιώνει»** = λιώνει
- στ. 222 «πουνέντες ... σιρόκος»** = ο πουνέντες είναι δυτικός ψυχρός άνεμος, ενώ ο σιρόκος ζεστός νοτιοανατολικός άνεμος
- στ. 231 «γύδο»:** (ο) γύδος = η σπαρακτική κραυγή που βγάζει κάποιος όταν θρηνεί
- στ. 243 (η) «περόνη»:** = καρφίτσα
- στ. 260 (το) «σέβας»** = ο σεβασμός
- στ. 296 (ο) «πόντιος»** = η ανοιχτή θάλασσα
- στ. 316 (η) «δρυς»** = η βελανιδιά
- στ. 326 «στου φεγγαριού τη χάση»** = η περίοδος κατά την οποία η σελήνη φαίνεται όλο και μικρότερη
- στ. 338 «τους προβοδούσε»** = τους ξεπροβόδιζε
- στ. 342 «μυρώνετε»:** ρ. μυρώνω = αλείφω με αρωματικά έλαια
- στ. 349 «ρακένδυτος», -η, -ο** = ντυμένος με κουρέλια

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- «Δωριείς» (στ. 188):** Ελληνικά φύλα που γύρω στον 12ο αι. π.Χ. εγκαταστάθηκαν στην Πελοπόννησο, τη Δ. Ελλάδα και την Κρήτη.
- «Κύδωνες» (στ. 189):** Θεωρούνται οι αρχαιότεροι κάτοικοι της Κρήτης. Έκτισαν την πόλη Κυδωνία στα ΒΔ του νησιού. Το όνομά τους το πήραν από τον Κύδωνα (γιο του Ερμή ή του Απόλλωνα).
- «Πελασγοί» (στ. 189):** Προελληνικό φύλο που κατοικούσε στον ελλαδικό χώρο πριν από την κάθιδο των ελληνικών φύλων.

«Κνωσσός» (στ. 190): Η πρωτεύουσα του βασιλείου του Μίνωα με τα γνωστά λαμπρά ανάκτορα.

«Μίνως» (στ. 190): Γιος του Δία και της Ευρώπης, βασιλιάς της Κρήτης.

«Δευκαλίων» (στ. 192): Γιος του Μίνωα και της Πασιφάης.

«Ιδομενέας» (στ. 193): Γιος του Δευκαλίωνα, εγγονός του Μίνωα, βασιλιάς της Κρήτης.

«Αίθων» (στ. 195): Πλαστό όνομα του Οδυσσέα. Το επίθετο «αιθων» σημαίνει φλογερός / λαμπερός / ρωμαλέος / ορμητικός.

«Άμνισός» (στ. 200): Λιμάνι της Κνωσσού

«Κακοῖλο» (στ. 278): Ίλιο είναι η Τροία (< κακός + ίλιο)

«Φείδων» (στ. 306): Βασιλιάς των Θεσπρωτών

ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

Διάλογος

Στους στ. 104-379 ξετυλίγεται η συνομιλία Πηνελόπης και Οδυσσέα με τη μορφή λόγου - αντίλογου.

Πλαπά παρομοίωση

Στους (στ. 221-226) τα δάκρυα που κυλούν στα μάγουλα της Πηνελόπης παρομοιάζονται με χιόνια που λιώνουν και κυλούν στα βουνά. Η ανάλυση της παρομοίωσης:

- α) αναφορικό μέρος: «Όπως το χιόνι τα νερά» (στ. 221-223).
- β) δεικτικό μέρος: «έτσι κι εκείνη θρηνώντας» (στ. 224-225)
- γ) Κοινός όρος: η μεγάλη ποσότητα και ο τρόπος με τον οποίο κυλούν δάκρυα και λιωμένα χιόνια.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- «πανί... ψηλό αργαλειό, αρχίζοντας να υφαίνω φαντό μακρύ κι αραχνούφαντο» (στ. 143-145): Η υφαντική ήταν μια από τις κύριες ασχολίες των γυναικών.
- «χλαίνη / ...πορφυρή, σγουρή, διπλόφαρδη/...διπλά θηλυκώμενη... λάμποντας σαν τον ήλιο» (στ. 242-250), «κάλκινο ξίφος, πανωφόρι ωραίο... ξακρισμένο» (στ. 258-259): Πληροφορίες για τα ενδύματα και τη μικροτεχνία (τέχνη του κοσμήματος).

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΜΟΤΙΒΑ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

- «**Όσο για κείνου, είπε πως πίγαινε στη Δωδώνη... φύλλωμα**» (**στ. 315-316**): Στη Δωδώνη υπήρχε ένα από τα μεγαλύτερα μαντεία της αρχαιότητας, το οποίο ήταν αφιερωμένο στο Δία. Οι ιερείς του μαντείου έδιναν χρησμούς σύμφωνα με τον ήχο που έκαναν τα φύλλα της ιερής βελανιδιάς. Τα μαντεία ήταν ένα θεμελιώδες στοιχείο της αρχαίας ελληνικής θρησκείας. Οι άνθρωποι πίγαιναν εκεί για να ενημερωθούν σχετικά με το μέλλον, να zητήσουν τη γνώμη του μαντείου π.χ. για την έκβαση μιας εκστρατείας κ.λπ.
- «**μήπως θρεθεί στον κόσμο μας κάποια γυναίκα να με φέξει που θα τον άφοντα νεκρό ασαθάνωτο, έναν που του περίσσευαν τα πλούτο**» (**στ. 152-154**): Εδώ βλέπουμε τις αντιλήψεις σχετικά με τα ταφικά έθιμα. Θεωρείται ελλειψη σεβασμού προς το νεκρό να ταφεί χωρίς σάβανο.
- «**Του ανθρώπου η ζωή... πολλοί το μελετούν**» (**στ. 351-357**): για μια ακόμη φορά θίγεται το ζήτημα της καλής φήμης, ενώ φαίνεται η αντιληψη ότι, ανάλογα με τη συμπεριφορά προς τους άλλους, διαμορφώνεται η τύχη του καθενός.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ – ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (ΗΡΩΩΝ ΚΑΙ ΘΕΩΝ)

Πηνελόπη

Είναι ευγενική και φιλόξενη προς το ρακένδυτο ξένο (στ. 339-350, 380-383) αλλά και κακύποπτη στα αισιόδοξα μνύματά του (στ. 232-236). Η εξυπνάδα, η πονηριά και η υπομονή του χαρακτήρα της φαίνονται στο τέχνασμα με τον αργαλειό (στ. 142-159). Η αγάπη για τον άντρα της (στ. 141) την κάνει να αντέχει τις πιέσεις των μνηστήρων (στ. 141-142), ενώ εκδηλώνεται με θρηνητικά ξεσπάσματα μόλις ακούει γι' αυτόν (στ. 219-226, 231, 267-269).

Οδυσσέας

Σε αυτή την ενότητα ο ήρωας ξεδιπλώνει όλες τις αρετές του: η εξυπνάδα του φαίνεται στις πλαστές ιστορίες που διηγείται στην Πηνελόπη ώστε να την εμψυχώσει και να την προετοιμάσει για το γυρισμό του, χωρίς όμως να γίνει αντιληπτή η πραγματική του ταυτότητα. Κρύβει τα συναισθήματά του (στ. 227-230) και δεν παρασύρεται από τη λαχτάρα του για την Πηνελόπη.

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «βασανισμένος ο Οδυσσέας και θείος» (στ. 102)
- «η Πηνελόπη, φρόνιμη και με γνώση» (στ. 103)
- «Ανταποκρίθηκε πολύγνωμος ο Οδυσσέας μιλώντας» (στ. 106, 174, 237,358)
- «Τον λόγο πήρε πάλι η Πηνελόπη, φρόνιμο κι έξυπνο μυαλό» (στ. 126)
- «θείος Οδυσσέας» (στ. 147)
- «σεβαστός Λαέρτης» (στ. 150)
- «Ω σεβαστή γυναίκα του Οδυσσέα ομόκλινη, που τον εγέννησε ο Λαέρτης» (στ. 175-176)
- «Σεμνή γυναίκα, του Οδυσσέα, που τον ανάστησε ο Λαέρτης» (στ. 280, 359)
- «Ανταποκρίθηκε η Πηνελόπη, φρόνιμο μυαλό» (στ. 328)
- «Ανταποκρίθηκε με δική της φρόνηση η Πηνελόπη» (στ. 372)

ΕΝΟΤΗΤΑ 2Η: [ΣΤΙΧΟΙ 384-539]***Ανάλυση Ενότητας*****✓ ΤΑ «ΝΙΠΤΡΑ», ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΥΡΥΚΛΕΙΑ****ΧΩΡΙΣΜΑ υπόθεσης**

- Στίχοι 384-417:** Η Ευρύκλεια πλένει τα πόδια του Οδυσσέα και αναγνωρίζει την ουλή.
- Στίχοι 417-493:** Πώς ο Οδυσσέας απέκτησε την ουλή.
- Στίχοι 494-539:** Ο αναγνωρισμός του Οδυσσέα από την Ευρύκλεια.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Η Ευρύκλεια συγκινημένη από την ομοιότητα του ξένου με το αφεντικό της, αρχίζει να κλαίει. Ο Οδυσσέας προσπαθεί να μείνει στο σκοτάδι, φοβούμενος μήπως η γερόντισσα αναγνωρίσει μια ουλή στο πόδι του. Όταν ήταν μικρός τον τραυμάτισε ένας κάπρος, κάποια μέρα που βγήκε για κυνήγι στον Παρνασσό με τον Αυτόλυκο και τα παιδιά του. Η Ευρύκλεια ψηλαφίζει την ουλή και καταλαβαίνει ότι έχει μπροστά της τον Οδυσσέα. Αυτός την πιάνει από το λαιμό και την απειλεί να μην πει τίποτα σε κανένα. Η παραμάνα του δίνει την υπόσχεσή της και τον περιποιείται.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- στ. 388 (ο) «θροπός»** = άνθρωπος
- στ. 388 «τὸν τέρπει»:** ρ. τέρπω = προσφέρω ευχαρίστησην
- στ. 397 (το) «όνειδος»** = ντροπή
- στ. 401 «αφόρμισαν»:** ρ. αφορμίζω = προκαλώ ερεθισμό πληγής. Εδώ χρησιμοποιείται μεταφορικά
- στ. 410 (το) «λεθέπι»** = το σκεύος για το πλύσιμο των ποδιών
- στ. 414 «ψαύοντας»:** ρ. ψαύω = αγγίζω ελαφρά
- στ. 418 (ο) «κάπρος»** = το αγριογούρουνο

στ. 423 «ερίφια»: (το) ερίφιο = το κατσίκι

στ. 433 «οδυσσάμενος»: ρ. θύσσομαι = είμαι οργισμένος με κάποιον

στ. 460 «βαθύρροος»: βαθύρρους, -ουν = αυτός που έχει βαθύ ρεύμα/που έχει πολύ νερό.

στ. 464 «μακρόισκιο»: = αυτό που ρίχνει μακριά τη σκιά του

στ. 465 (η) «λόχην»: = τόπος γεμάτος πυκνούς θάμνους

στ. 490 «καταλεπώς»: (επίρρ.) = λεπτομερώς

στ. 537 «απόνιψε»: = τέλειωσε το πλύσιμο

στ. 539 «ράκη»: (το) ράκος = το κουρέλι

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

«Ικάριος» (στ. 399): Ο πατέρας της Πινελόπης

• **«Αυτόλυκος» (στ. 419):** Γιος του Ερμή και της Χιόνης ή της Στιλβης, πατέρας της Αντίκλειας και παππούς του Οδυσσέα. Από τον πατέρα του τον Ερμή πήρε το χάρισμα να κλέβει χωρίς να τον πιάνουν.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- **«πήρε η γερόντισσα... ζεστό» (στ. 410-412), «Μετά του απόνιψε τα πόδια, με λάδι τα άλειψε» (στ. 537-538):** το πλύσιμο και η περιποίηση των ποδιών
- **«κι αυτοί υπακούντας... το μοίρασαν» (στ. 446-449):** το γδάρσιμο, ο τεμαχισμός και το ψήσιμο των ζώων
- Στους **στ. 435-484** περιγράφεται το κυνήγι άγριων ζώων

ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

Ειρωνεία

Στους **στ. 403-405** η Ευρύκλεια επισημαίνει την ομοιότητα του ξένου με τον Οδυσσέα, αιγνοώντας ότι πρόκειται για τον ίδιο.

Επιθράδυνση

Στους **στ. 417-493** ο ποιητής αφηγείται την ιστορία της ουλής του Οδυσσέα, επιθραδύνοντας έτσι τους ρυθμούς της εξέλιξης του έπους.

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΜΟΤΙΒΑ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

- «**Γαμπρέ και θυγατέρα μου... έτοι να το φωνάξουν»** (**στ. 432-436**): στους στίχους αυτούς υπάρχει η ομηρική εικδοχή σχετικά με το όνομα του Οδυσσέα. Σύμφωνα με αυτή, ο παππούς του μικρού Αυτόλυκος, έδωσε το όνομα “Οδυσσέας” συνδέοντάς το με τον ίδιο που “έφτασε ως εδώ οδυσσάμενος”, δηλαδή επειδή πολλοί θύμωσαν μαζί του. Ο Αυτόλυκος με τον τρόπο αυτό κληροδοτεί στο παιδί τα δικά του χαρακτηριστικά που –εκτός από την οργή των ανθρώπων– είναι η κλεπτοσύνη (= η ικανότητα να κλέβει και να εξαπατά τους άλλους) ο όρκος και τα μαγικά ξόρκια.
- «**Μιλώντας έριξε το μάτι της στην Πηνελόπη ... ή Αθηνά το νου της**» (**στ. 505-508**): Η Αθηνά επεμβαίνει για μια ακόμη φορά, ρίχνοντας σε λήθαργο την Πηνελόπη ώστε να μην ακούσει τον διάλογο Ευρύκλειας - Οδυσσέα. Η επέμβαση της θεάς γίνεται για λόγους οικονομίας του έπους.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ – ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (ΗΡΩΩΝ ΚΑΙ ΘΕΩΝ)

Ευρύκλεια

Είναι αφοσιωμένη και αγαπάει τον Οδυσσέα, όπως φαίνεται από το θρίνο (στ. 386-405) και από τα λόγια της στους στ. 503 και 523-530.

Οδυσσέας

Στην ενόπτια αυτή είναι γεμάτος αγωνία μήπως τον αναγνωρίσει η Ευρύκλεια (στ. 412-415) ή μήπως φανερώσει την άφιξή του (στ. 515-516). Γι' αυτό αντιδρά απειλητικά, αναγκάζοντάς την να σωπάσει (στ. 509-511, 534). Η τρυφερότητα που νιώθει για την παραμάνα φαίνεται στην προσφώνηση “μανούλα” (στ. 511).

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «μυαλωμένη Πηνελόπη» (**στ. 399**)
- «Ανταποκρίθηκε στα λόγια της ο Οδυσσέας πολύγνωμος» (**στ. 406, 531**)
- «Ανταποκρίθηκε στα λόγια του η γνωστική Ευρύκλεια» (**στ. 522**)

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΞΑΣΚΗΣΗ ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΑΣΚΗΣΗ 1n: Να συμπληρώσετε τα κενά:

- a. Η ξεγελούσε για τρία χρόνια τους.....
..... προσποιούμενή ότι υφαίνει το του
.....

b. Ο συστίνεται στην ως
..... από την Κρήτη.

ΑΣΚΗΣΗ 2n: Για ποιο λόγο ο ποιητής βάζει τον Οδυσσέα να αφηγείται την ιστορία της ουλής του;

Οι απαντήσεις ΣΤΑ ΘΕΜΑΤΑ για ΕΞΑΣΚΗΣΗ – ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ παρατίθενται στο τέλος του βιβλίου σελ. 361.

**ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ
του σχολικού βιβλίου (σελ. 356-358)
(ραψωδίες ρ - τ)**

ΕΡΩΤΗΣΗ 1n: Με βάση πις περιληπτικές αναδιηγήσεις των ραψ. ρ, σ, τ και υ να περιγράψετε α) την εφαρμογή του σκεδίου της μνηστηροφρονίας μέχρι τη ραψ. υ, όπως το προετοίμασαν η Αθηνά με τον Οδυσσέα και ο Οδυσσέας με τον Τηλέμαχο και β) τη συμπεριφορά των μνηστήρων π οποία προοικονομεί και δικαιώνει τη μνηστηροφρονία που επίκεπται.

Απάντηση:

- a) Ο Τηλέμαχος πηγαίνει στο παλάτι πρώτος ενώ λίγο αργότερα έρχονται ο Εύμαιος και ο Οδυσσέας μεταμορφωμένος σε ζητιάνο. Οι μνηστήρες περιπαίζουν τον Οδυσσέα, ο οποίος υπομένει τις κοροϊδίες τους με υπομονή. Όταν οι μνηστήρες

- αποχωρούν, ο Οδυσσέας και ο Τηλέμαχος απομακρύνονται με τη βοήθεια της Αθηνάς τα όπλα από την αίθουσα.
- 8) Η άσκηση συμπεριφορά των μνηστήρων προς το γηπέτων Οδυσσέα προοικονομεί και δικαιολογεί το φονικό που θα ακολουθήσει. Ο Αντίνοος μιλάει με χυδαία λόγια στον Οδυσσέα και του πετάει ένα σκαμνί, τραυματίζοντας τον στον ώμο. Οι μνηστήρες προκαλούν αγώνας πάλης Οδυσσέα και Ίρου, γελώντας ειρωνικά και χλευάζοντάς τον.

ΕΡΩΤΗΣΗ 2n: *Πώς προβάλλεται ο δεσμός Οδυσσέα και Άργου στους σπίκους ρ 333-378;*

Απάντηση:

Ο δεσμός που ενώνει τον Άργο με το αφεντικό του φαίνεται από την προσπάθεια του σκύλου να πλησιάσει τον Οδυσσέα (σ. ρ 346-348), από το δάκρυ του ήρωα (σ. 350), από το ενδιαφέρον με το οποίο ρωτά για το ζωό (σ. 352-357) και από το θάνατο του Άργου μόλις είδε τον αφέντη του, τον οποίο περίμενε είκοσι χρόνια (σ. 376-378).

ΕΡΩΤΗΣΗ 3n: *Από όσα γνωρίζετε στους σπίκους ρ 333-378 να γράψετε την ιστορία της ζωής του Άργου όπως θα τη διηγούνταν ο ίδιος.*

Απάντηση:

«Από τότε που θυμάμαι τον εαυτό μου, ζούσα στο παλάτι κοντά στο αφεντικό μου, το βασιλιά της Ιθάκης. Ήμουν γερός και δυνατός, γρήγορος στα πόδια. Τα πρώτα χρόνια οι νεαροί του παλατιού με έπαιρναν στο κυνήγι όπου κυνηγούσαν αγριοκάτσικα, ζαρκάδια και λαγούς· ποτέ δεν μου ξέφυγε αγρίμι. Όταν έφυγε ο αφέντης μου, οι δούλες έπαιφαν να μου δίνουν σημασία. Τα χρόνια πέρασαν κι εγώ γερνούσα μόνος, περιμένοντας να δω και πάλι τον αγαπημένο Οδυσσέα. Και μια μέρα το αφεντικό ξαναγύρισε. Προσπάθησα να πάω σ' αυτόν· το μόνο όμως που κατάφερα ήταν να σαλέψω την ουρά μου, σημάδι πως τον γνώρισα. Ο ίδιος δεν ήρθε κοντά μου, μόνο με κοίταξε με αγάπη και δάκρυσε. Είχε έρθει η ώρα να κλείσω τα μάτια μου».

ΕΡΩΤΗΣΗ 4n: *Να περιγράψετε την σάστη, τη συμπεριφορά και δράση του Οδυσσέα και του Ίρου πριν από την πυγμαχία, κατά τη διάρκειά της και μετά.*

Απάντηση:

Βλ. ραψ. 6 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ / ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ, “Ιρος”, “Οδυσσέας”.

ΕΡΩΤΗΣΗ 5n:

Na συνιάξετε ένα δικό σας κείμενο 250-300 λέξεων περιγράφοντας α) τη στάση και συμπεριφορά των μνηστήρων και των δούλων του παλατιού προς τον Οδυσσέα και β) τις εντυπώσεις του Οδυσσέα καθώς αντικρίζει για πρώτη φορά μετά από είκοσι χρόνια το σπιτικό του και διαπιστώνει ο ίδιος τη στάση και τη συμπεριφορά των μνηστήρων και των δούλων προς αυτόν ως zπιάνο αλλά και προς τον Οδυσσέα και τους δικούς του. Na λάβετε υπόψη σας το κείμενο και τις περιληπτικές αναδιπνήσεις των ραψωδιών ρ και σ.

Απάντηση:

- Ο Οδυσσέας και ο Εύμαιος συναντούν έξω από την πόλη το Μελάνθιο, έναν δούλο προστατευόμενο του Αντίνοου. Ο Μελάνθιος βρίζει και κλωτσάει τον Οδυσσέα. Στο παλάτι ο Μελάνθιος συνεχίζει τις υβριστικές του επιθέσεις μαζί με τον Αντίνοο, ο οποίος εκσφενδονίζει εναντίον του Οδυσσέα ένα σκαμνί. Ακολουθεί η πάλη του Οδυσσέα με τον Ίρο, όπου οι μνηστήρες πυροδοτούν την αιμόσφαιρα. Μετά τη νίκη του Οδυσσέα, οι μνηστήρες αλλάζουν συμπεριφορά και τον καλούν στο τραπέζι τους. Ο Αμφίνομος παραδόξως συμπεριφέρεται με ευγένεια. Τέλος, μια δούλα ερωμένη του Ευρύμαχου, η Μελανθώ, βρίζει χυδαία τον Οδυσσέα, μαζί με τον εραστή της.
- Ο Οδυσσέας, καθώς αντικρίζει το σπίτι του μετά από είκοσι ολόκληρα χρόνια και διαπιστώνει τη στάση και τη συμπεριφορά των μνηστήρων και των δούλων, διατηρεί την ψυχραιμία του. Βέβαια, είναι λογικό ότι μέσα του θα νιώθει οργή, όμως δεν δείχνει τα συναισθήματά του, προκειμένου να επιτύχει τον τελικό του στόχο.

ΕΡΩΤΗΣΗ 6n:

Na συζητήσετε πώς υπηρετούν την προετοιμασία και την προοικονομία της μνηστηροφονίας η συμπεριφορά και η δράση του Οδυσσέα και των μνηστήρων στην ενότητα αυτή.

Απάντηση:

- Ο Οδυσσέας προειδοποιεί τον Ίρο (σ. 30-32) ότι δεν θα ξαναπατήσει στο παλάτι,

προειδοποιώντας έμμεσα και τους μνηστήρες.

- Ο Οδυσσέας αποκαλύπτει το στίβαρό του σώμα (σ. 80-84), ώστε να εντυπωσιάσει όχι μόνο τον Ίρο αλλά και τους μνηστήρες, δείχνοντας ότι είναι ικανός να πολεμήσει.
- Η χυδαία συμπεριφορά των μνηστήρων που διασκεδάζουν βάζοντας τους δύο ςητιάνους να χτυπηθούν, προειδοποιεί για την δίκαιη τιμωρία τους.

ΕΡΩΤΗΣΗ 7n: *Γιατί ο Οδυσσέας στην περίπτωση του Ίρου διαφοροποιεί τη σάση των αποφασίζοντας να τον τιμωρήσει αμέσως και δεν αναβάλλει την τιμωρία του για αργότερα όπως κάνει λ.χ. με το Βοσκό Μελάνθιο; Πώς διασφαλίζει όπι δε θα αποκαλυφθεί η πραγματική του ταυτότητα;*

Απάντηση:

Ο Οδυσσέας πρέπει να τιμωρήσει αμέσως τον Ίρο, ώστε να μπορέσει να παραμείνει ο ίδιος στο παλάτι για την εκτέλεση της μνηστηροφρονίας. Διασφαλίζει τη διατήρηση της ανωνυμίας του αφίνοντας τον Ίρο ζωντανό, αφού, αν τον σκότωνε, ίσως οι μνηστήρες να υποψιάζονταν ποιος πραγματικά είναι.

ΕΡΩΤΗΣΗ 8n: *Ποιες διαφορές παρατηρείτε στη γλώσσα και στο ύφος που χρησιμοποιεί ο ποιητής στο επεισόδιο του καθγά Οδυσσέα και Ίρου σε σύγκριση με τη γλώσσα και το ύφος που χρησιμοποιεί ο ποιητής στο επεισόδιο του αναγνωρισμού Οδυσσέα και Άργου; Πώς εξηγείτε τις διαφορές που επισημάνατε;*

Απάντηση:

Στο επεισόδιο του καθγά Οδυσσέα και Ίρου, ο ποιητής χρησιμοποιεί σκληρές και χοντροκομμένες αγοραίες εκφράσεις (π.χ. στ. 14, 21, 25, 33, 34-35, 97-100), θέλοντας να δείξει τη βιαιότητα του επεισοδίου και τη φαύλη προσωπικότητα του Ίρου και των μνηστήρων. Αντίθετα, στο επεισόδιο του αναγνωρισμού Οδυσσέα και Άργου, ο ποιητής χρησιμοποιεί τρυφερές εκφράσεις και λέξεις ήπιες, που φορτίζουν όμως την αιμόσφαιρα με συγκίνηση, ώστε να αναδειχτεί η σχέση αγάπης μεταξύ των δύο.

ΕΡΩΤΗΣΗ 9n: *Στους στίχους τ 104-105 η Πηνελόπη ςητά από τον Οδυσσέα να συσπιθεί, εκείνος όμως αποφεύγει να απαντήσει*

στις ερωτήσεις της και αναφέρεται στην ίδια. Να συγπίσετε πι επιδιώκει ο Οδυσσέας δίνοντας μια τέτοια απάντηση και πι πετυχαίνει τελικά. Να πάρετε υπόψη σας όχι μόνο την απάντηση του Οδυσσέα αλλά και την απάντηση της Πηνελόπης και να προσέξετε την παρομοίωση που χρησιμοποιεί ο Οδυσσέας για την Πηνελόπη.

Απάντηση:

Ο Οδυσσέας προσπαθεί να αποφύγει την απάντηση, μιλώντας με εγκωμιαστικά λόγια για την Πηνελόπη και εκφράζοντας τον πόνο του (σ. 107-125). Με τον τρόπο αυτό πετυχαίνει να του μιλήσει η Πηνελόπη για την κατάσταση στην Ιθάκη (σ. 133-140) και να ομολογήσει την πίστη στον άντρα της (σ. 141-173).

ΕΡΩΤΗΣΗ 10η: *Ο κύριος κορμός της πλαστής διήγησης του Οδυσσέα στην Πηνελόπη χωρίζεται σε τρία μέρη (τ 183-217, 238-266, 280-327). Ποια ερωτήματα ή σχόλια της Πηνελόπης δίνουν αφορμή στον Οδυσσέα να διηγηθεί το καθένα από τα τρία αυτά μέρη; Ποιον πλαγιόπιλο θα προτείνατε για το καθένα;*

Απάντηση:

- Στους στ. 183-217 ο Οδυσσέας διηγείται την πλαστή του ιστορία με αφορμή τις ερωτήσεις της Πηνελόπης (σ. 171) σχετικά με τη γενιά και την πατρίδα του (“Ο «ξένος» συστίνεται ως Κρητικός και λέει ότι έχει φιλοξενήσει τον Οδυσσέα”).
- Στους στ. τ 238-266 ο Οδυσσέας απαντά στις ερωτήσεις της Πηνελόπης σχετικά με την όψη, τα ρούχα και τους συντρόφους του Οδυσσέα (σ. 235-236). (“Ο «ξένος» δίνει τα αναγνωριστικά σημάδια”).
- Στους στ. 280-327 ο Οδυσσέας μιλάει, με αφορμή το θρήνο και την απαισιοδοξία της Πηνελόπης όπι δεν θα ξαναδεί τον άντρα της (σ. 275-278). (“Ο «ξένος» καθησυχάζει την Πηνελόπη”).

ΕΡΩΤΗΣΗ 11η: *Στους στίχους τ 235-236 η Πηνελόπη υποθάλλει στον Οδυσσέα τρία ερωτήματα, για να δοκιμάσει την αξιοποστία του, και εκείνος της απαντά με το δεύτερο μέρος της πλαστής διήγησής του.*

Να συγπίσετε: α) ποιες απαντήσεις δίνει ο Οδυσσέας στα ερωτήματα της Πηνελόπης και β) πι επιδιώκει και πι πετυχαίνει τελικά ο Οδυσσέας με πις απαντήσεις που δίνει.

Απάντηση:

- α) Ο «ξένος» δεν απαντά για την όψη του Οδυσσέα αλλά περιγράφει τα ρούχα που φορούσε (σ. 241-250) και αναφέρει το σύντροφο Ευρυθάτη (σ. 261-264).
- β) Με τις απαντήσεις που δίνει, επιδιώκει να πείσει την Πηνελόπη ότι λέει αλήθεια, πράγμα που πετυχαίνει αφού η βασιλισσα αναγνωρίζει τα ρούχα που της περιγράφει και τον θεωρεί «φίλο πολύτιμο» (σ. 270-274).

ΕΡΩΤΗΣΗ 12n: *Στην πλαστή διάγνωση του Οδυσσέα στην Πηνελόπη (τ 183-217, 238-266, 280-327) υπάρχουν πληροφορίες αληθινές, ψεύτικες και πληροφορίες στις οποίες το ψέμα αναμειγνύεται με την αλήθεια.*

- a. Να δώσετε από ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα για κάθε περίπτωση, χρησιμοποιώντας ως μέτρο της αλήθειας την ιστορία του Οδυσσέα, όπως τη γνωρίσατε μέχρι τη ραψωδία τ.*
- b. Να συζητήσετε για ποιο λόγο ο Οδυσσέας ακολουθεί αυτή την τακτική στη συνομιλία του με την Πηνελόπη.*

Απάντηση:

- α. Αληθινή είναι η πληροφορία σχετικά με τη φιλοξενία του Οδυσσέα στη χώρα των Φαιάκων (σ. τ 293-301). Ψεύτικη είναι η πληροφορία σχετικά με την παραμονή του στη χώρα των Θεοπρωτών (σ. τ 306-309) ενώ στην πληροφορία σχετικά με το υνοί του Ήλιου (σ. 293-298), το ψέμα αναμειγνύεται με την αλήθεια αφού ο Οδυσσέας μετά την περιπέτειά του αυτή δεν βγίνει στο υνοί των Φαιάκων αλλά στο υνοί της Καλυψώς.
- β. Ο Οδυσσέας ακολουθεί αυτή την τακτική γιατί θέλει να εμψυχώσει την Πηνελόπη σχετικά με το γυρισμό του, χωρίς όμως ακόμη να αποκαλυφθεί.

ΕΡΩΤΗΣΗ 13n: *Με βάση όσα λέει για τον Οδυσσέα ο ποιητής στους στίχους τ 227-230 να συζητήσετε γιατί ο Οδυσσέας κρατά αυτή τη στάση και πώς αυτή η στάση υπηρετεί τα σχέδιά του.*

Απάντηση:

Ο Οδυσσέας απέναντι στη γυναίκα του κρατά τόσο ψύχραιμη στάση, γιατί δεν πρέπει ακόμη να της αποκαλύψει την ταυτότητά του. Έτσι εξυπηρετεί τα σχέδιά του, καθώς, για να επιτευχθεί η μνηστηροφονία, πρέπει ο Οδυσσέας να παρουσιαστεί στους μνηστήρες ως ζητιάνος του οποίο η Πηνελόπη περιβάλλει με την εύνοιά της.

ΕΡΩΤΗΣΗ 14n: Ποια σημασία έχει η συναισθηματική κατάσταση και η γενικότερη συμπεριφορά της Πηνελόπης κατά τη διάρκεια της συνομιλίας της με τον Οδυσσέα - σπιάνο για τον Οδυσσέα προσωπικά και για την προετοιμασία της μνηστηροφρονίας;

Απάντηση:

Η συναισθηματική κατάσταση και η συμπεριφορά της Πηνελόπης παίζουν σημαντικό ρόλο τόσο για τον Οδυσσέα προσωπικά (εμψυχώνεται και πρεμεί, διαπιστώνοντας την πίστη και την αγάπη της γυναίκας του), όσο και για την προετοιμασία της μνηστηροφρονίας (ο Οδυσσέας κερδίζει τη συμπάθεια της βασιλισσας κι έτσι υπάρχουν όλες οι προϋποθέσεις να δράσει ανενόχλητος στο παλάτι).

ΕΡΩΤΗΣΗ 15n: Στο ποίημά του με τίτλο «Πηνελόπη» (βλ. Παράρτημα σ. 444) ο ποιητής Κ. Παλαμάς συνοψίζει τις δυσκολίες που αντιμετώπισε η γυναίκα του Οδυσσέα όλο εκείνο τον καιρό που ο άντρας απουσίαζε και πλέκει το εγκώμιο της. Στην ενότητα τ 100-383 ο ίδιος ο Οδυσσέας πλέκει ένα εγκώμιο για την Πηνελόπη, ενώ η ίδια η Πηνελόπη διεκτραγωδεί τα βάσανά της.

a. Με τη βοήθεια όσων λέει η Πηνελόπη στον Οδυσσέα στην ενότητα αυτή αλλά και με τη βοήθεια όλων όσων γνωρίζετε μέχρι τώρα από την Οδύσσεια να εξηγήσετε καθεμιά από τις φράσεις με τις οποίες συνοψίζει ο Κ. Παλαμάς το δράμα της Πηνελόπης στους πέντε πρώτους στίχους του ποιήματος.

b. Πώς προβάλλει ο ποιητής Κ. Παλαμάς την αρετή της Πηνελόπης και ποιο θεωρεί υπέρτατο έπαινό της;

Απάντηση:

a) Η εξήγηση των φράσεων του ποιήματος του Κ. Παλαμά:

- «πόλεμοι μακρινοί, φουρτούνες, ξένοι τόποι σου τον κρατάν το σύντροφο χρόνια και χρόνια» (στ. 1-2): ο τρωϊκός πόλεμος κράτησε για δέκα χρόνια τον Οδυσσέα μακριά από την Πηνελόπη, κι άλλα τόσα ο ήρωας περιπλανήθηκε σε ξένους τόπους παλεύοντας με φουρτούνες (ταλαιπωρίες).
- «σε φοβερίζουν κίντυνοι και καταφρόνια έγνοια, πλάνη, κι οργή σε ζώνει, Πη-

- νελόπη. Οι οχιροί σου γύρω, και σιμά σου οι χαροκόποι» (στ. 3-5): οι μνηστήρες απειλούν την Πηνελόπη, σπαταλώντας την περιουσία του άντρα της και πιέζοντάς την για γάμο. Η ίδια ζει σε πλάνη για την τύχη του Οδυσσέα και είναι γεμάτη οργή για τους μνηστήρες και την μαύρη της μοίρα.
- 8) Ο ποιητής προβάλλει την αρετή της Πηνελόπης τονίζοντας τη συνυγική της πίστη (στ. 6-8) που τη θεωρεί ως υπέρτατο έπαινο της (στ. 15) σε συνδυασμό με τη σύνεσή της (στ. 20).

ΕΡΩΤΗΣΗ 16n: *Να συζητήσετε για ποιο λόγο ο ποιητής διακόπτει τη διαδικασία του αναγνωρισμού του Οδυσσέα από την Πηνελόπη και φέρνει τα πράγματα έτσι, ώστε να αναγνωρίζεται ο Οδυσσέας όχι από την Πηνελόπη αλλά από την Ευρύκλεια. Να λάβετε υπόψη σας ότι τελικά ο αναγνωρισμός του Οδυσσέα από την Πηνελόπη ολοκληρώνεται μετά τη μνηστηροφονία στην ραψωδία ψ.*

Απάντηση:

Ο ποιητής διακόπτει τη διαδικασία του αναγνωρισμού του Οδυσσέα από την Πηνελόπη πριν από τη μνηστηροφονία, για να μην την κάνει συνεργό στο φρικτό φόρο.

ΕΡΩΤΗΣΗ 17n: *Να συζητήσετε γιατί ο Οδυσσέας δέχεται να πλύνει την Ευρύκλεια τα πόδια του, ενώ ξέρει ότι υπάρχει κίνδυνος να τον αναγνωρίσει από την ουλή του, και γιατί, όταν εκείνη τον αναγνωρίζει, της απαγορεύει με αυστηρότητα να αποκαλύψει την ταυτότητά του.*

Απάντηση:

Ο Οδυσσέας δεν μπορεί να αρνηθεί το πλύσιμο των ποδιών, γιατί κάτι τέτοιο θα ήταν αδικαιολόγητο σύμφωνα με τα έθιμα της εποχής και μπορεί να δημιουργούσε υποψίες σχετικά με την ταυτότητά του. Όταν η Ευρύκλεια τον αναγνωρίζει της απαγορεύει να αποκαλύψει την ταυτότητά του, ώστε να πραγματοποιήσει με ασφάλεια τη μνηστηροφονία.

ΕΡΩΤΗΣΗ 18n: *Αφού πάρετε υπόψη σας το κείμενο και τις περιληπτικές αναδιηγήσεις των ραψωδιών ρ, σ, τ, και υ, να υποθέσετε ποια πρόσωπα θα βρεθούν σύμμαχοι του Οδυσσέα στην*

επικείμενη μνηστηροφονία και ποια αντίπαλοί του. Να δικαιολογήσετε πς απαντήσεις σας με βάση κυρίως τη συμπεριφορά του κάθε προσώπου.

Απάντηση:

Σύμμαχοι του Οδυσσέα θα είναι ο Εύμαιος (λόγω της αφοσίωσής του στη βασιλική οικογένεια), η Ευρύκλεια (είναι η γυναίκα που μεγάλωσε τον Οδυσσέα και τρέφει γι' αυτόν μεγάλη αγάπη) και ο Φιλοίτιος (στη ραψ. υ δηλώνει την αφοσίωσή του στον Οδυσσέα, νομίζοντας ότι δεν έχει ακόμα επιστρέψει). Αντίπαλοι του Οδυσσέα θα είναι ο Μελάνθιος (που επιδεικνύει χυδαία συμπεριφορά προς τον Οδυσσέα - zητιάνο) και η Μελανθώ (για τους ίδιους λόγους).

ΕΡΩΤΗΣΗ 19n: *Από τους στίχους τ 384-539 να συγκεντρώσετε όλες τις άγνωστες μέχρι τη ραψωδία αυτή πληροφορίες για τη ζωή του Οδυσσέα και με βάση αυτές να εντάξετε ένα κείμενο 100-150 λέξεων όπου θα βιογραφείτε τον Οδυσσέα.*

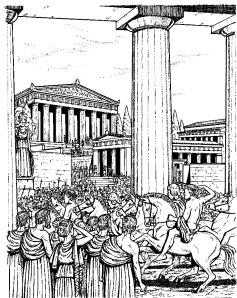
Απάντηση:

- Το όνομα “Οδυσσέας” το έδωσε ο παππούς του Αυτόλυκος, πατέρας της Αντίκλειας, οποίος του έταξε μερίδιο από την κληρονομιά (στ. τ 433-438).
- Όταν ο Οδυσσέας μεγάλωσε λίγο, πήγε στον Αυτόλυκο για να πάρει τα ταξίματα, στο κυνήγι όμως πληγώθηκε από ένα κάπρο και του έμεινε μια ουλή στο πόδι.
- Η Ευρύκλεια θίλασε κι ανέθρεψε τον Οδυσσέα (στ. τ 511-512).

ΕΡΩΤΗΣΗ 20n: *Τι πετυχαίνει ο ποιητής παρεμβάλλοντας την ιστορία με τον Αυτόλυκο και την ουλή του Οδυσσέα στην αφήγηση της σκηνής των “νίπρων”;*

Απάντηση:

Ο ποιητής κάνει μια παρέκβαση από την κύρια αφήγηση διηγούμενος την ιστορία της ουλής του Οδυσσέα. Έτσι επιβραδύνει τους ρυθμούς εξέλιξης του έπους, ώστε να μεγαλώσει η αγωνία των ακροατών και παράλληλα δίνει νέες πληροφορίες σχετικά με την παιδική πλική του ήρωα.

ΡΑΨΩΔΙΑ Φ'

ΣΤΙΧΟΙ 245-444: [ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΙΑ]

Ανάλυση Ενότητας

ΤΦΞΟΥ ΦΕΞΙΣ

ΤΟΠΟΣ: το παλάτι του Οδυσσέα

ΧΡΟΝΟΣ: η 40η ημέρα της Οδύσσειας

ΠΡΟΣΩΠΑ: Ευρύμαχος, Αντίνοος, Οδυσσέας, Πηνελόπη, Τηλέμαχος, Ευρύκλεια, Φιλοίτιος, Εύμαιος.

✓ Ο ΑΓΩΝΑΣ ΤΟΥ ΤΟΞΟΥ

ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Στίχοι 245-269: Ο Ευρύμαχος δοκιμάζει να τεντώσει το τόξο. Ο Αντίνοος διακόπτει τον αγώνα.

Στίχοι 270-313: Ο Οδυσσέας ζητά να τεντώσει το τόξο. Ο Αντίνοος αντιδρά οργισμένα.

Στίχοι 314-364: Η Πηνελόπη ζητά να αφήσουν τον ξένο να αγωνιστεί. Ο Τηλέμαχος παρεμβαίνει για να αποχωρήσει η μπέρα του.

Στίχοι 365-411: Ο Εύμαιος δίνει το τόξο στον Οδυσσέα. Οι πόρτες κλείνουν. Οι μνηστήρες σχολιάζουν τον Οδυσσέα.

Στίχοι: 412-444: Ο Οδυσσέας τεντώνει το τόξο. Δίνεται το σύνθημα για τη μνηστηροφονία.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Ο Ευρύμαχος κάνει μια αποτυχημένη προσπάθεια να τεντώσει το τόξο και ο Αντίνοος προτείνει διακοπή του αγώνα. Ακολουθούν σπονδές. Ο Οδυσσέας ζητά να τον αφίσουν να δοκιμάσει το τόξο. Ο Αντίνοος τού απαντά θυμωμένος ότι έχει μεθύσει και τον απειλεί ότι θα τον στείλουν στον Έχετο. Η Πινελόπη παίρνει το λόγο και εξηγεί ότι, ακόμη κι αν νικήσει ο ζητιάνος, δεν πρόκειται να γίνει γυναίκα του. Ο Ευρύμαχος μιλάει για την ντροπή που θα νιώσουν οι μνηστήρες αν νικήσει ο ζητιάνος και η βασιλισσα απαντά με σκληρά λόγια για τους καταπατητές της περιουσίας του Οδυσσέα και αποφασίζει να λάβει μέρος ο ξένος στον αγώνα.

Ο Τηλέμαχος επεμβαίνει και στέλνει τη μπέρα του στα διαμερίσματά της. Οι μνηστήρες στρέφονται κατά του Εύμαιου που κουβαλάει το τόξο· τελικά εκείνος το δίνει στον Οδυσσέα, ύστερα από παρέμβαση του Τηλέμαχου. Η Ευρύκλεια και ο Φιλοίτιος κλείνουν τις εισόδους του παλατιού. Όσο ο Οδυσσέας εξετάζει το τόξο, οι μνηστήρες κάνουν σχόλια εις βάρος του. Ο Οδυσσέας τεντώνει το τόξο και, μεγάλη ευκολία, ρίχνει μια σαΐτα. Τότε λέει στον Τηλέμαχο πως έφτασε η ώρα του δείπνου. Ο Τηλέμαχος καταλαβαίνει τα συνθηματικά λόγια και παίρνει τα όπλα του.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

στ. 254 «να τανύσουμε»: ρ. τανύω = τεντώνω

στ. 265 (ο) «γιδολάτης»: αυτός που βόσκει κατσίκια

στ. 280 «προσώρας» (επιρρ.) = προς το παρόν

στ. 289 (το) «δοξάρι»: το τόξο

στ. 297 (η) «καταβόθρα»: υπόνομος. Η λέξη χρησιμοποιείται μεταφορικά για ανθρώπους που τρώνε ή πίνουν υπερβολικά.

στ. 327 (η) «καταλαλιά» = λόγια εις βάρος κάποιου, κατηγορίες

στ. 330 «τορνεμένο τόξο» = καλοφτιαγμένο τόξο

στ. 335 «εύφορη μνεία» = εδώ: η καλή φήμη

στ. 346 «θα τον προπέμψω»: ρ. προπέμπω = ξεπροβοδίζω, συνοδεύω κάποιον που φεύγει

- στ. 360 «αναθιβάνοντας»:** ρ. αναθιβάνω = μιλώ για κάποιον/ βάζω κάπι στο μυαλό μου/ θυμάμαι κάποιον
- στ. 364 «σφάλισε»:** ρ. σφαλίζω = κλείνω ερμητικά
- στ. 366 «ξιπασμένος», -n, -o =** υπερόπτης, αλαζόνας, αυτός που υπερηφανεύεται
- στ. 397 «κανάθινο σκοινί» =** σκοινί φτιαγμένο από φυτικές ίνες
- στ. 397 (το) «χαγιάπι» =** σκεπαστό μέρος στο εξωτερικό του σπιτιού
- στ. 408 «κακόζηλος», -n, -o:** αυτός που μιμείται με αδέξιο και άτεχνο τρόπο
- στ. 416 (το) «στριφτάρι»:** ο στροφέας με τον οποίο τεντώνονται οι χορδές των μουσικών οργάνων
- στ. 417 «αρνίσια κόρδα» =** χορδή φτιαγμένη από έντερα αρνιού
- στ. 441 (το) «νεύμα» =** κίνηση, νόημα
- στ. 444 «παραστάτης» =** αυτός που στέκεται δίπλα σε κάποιον για να τον βοηθήσει

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

«Κένταυρος» (στ. 298): Οι Κένταυροι ήταν τερατόμορφα όντα, από τη μέση και πάνω άνθρωποι και από τη μέση και κάτω άλογα.

«Ευρυτίων» (στ. 299): Ένας από τους Κενταύρους, ο οποίος στο γάμο του Πειρίθου με την Ιπποδάμεια μέθυσε και προσπάθησε να αρπάξει τη νύφη, προκαλώντας έτσι τη μάχη Κενταύρων και Λαπιθών.

«Πειρίθοος» (στ. 299): Θεοσαλικός ήρωας, βασιλιάς των Λαπιθών. Ήταν γιος του Ιξίονα και της Δίας.

«Λαπίθες» (στ. 300): Θεοσαλικός λαός που κατοικούσε στην Πίνδο, στο Πίλιο, στην Όοσσα και σε άλλα μέρη της Ελλάδας.

«Έχετος» (στ. 310): βλ. ραψ. σ., ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚά, σχόλιο για το στ. 98.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- «Τότε τους έφεραν ... Εκείνοι στάλαξαν σπονδές» (στ. 270-273): περιγράφεται η διαδικασία της σπονδής

- «εύκολα τη χορδή τεντώνει ... κόρδα» (**στ. 416-417**): μέρη της κιθάρας.
- «Άρπαξε ευθύς μια γρήγορη σαΐτα ... φαρέτρα ... τόξο ... στον πάνω ... χορδή με τη δικαλωτή σαΐτα .. θέλος πελέκι ... η χάλκινη σαΐτα ... στην άκρη» (**στ. 424 - 431**): στους στίχους αυτούς περιγράφεται το τόξο και η τοξοβολία.

ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΩ

Ειρωνεία

Στους **στ. 318-323** και **325-327**, αρχικά η Πνελόπη κι έπειτα ο Ευρύμαχος, λένε ότι είναι αταίριαστο να παντρευτεί η βασιλισσα το ζητιάνο, ακόμη κι αν αυτός κατορθώσει να τεντώσει το τόξο. Η ειρωνεία βρίσκεται στο ότι ο “ζητιάνος” είναι ήδη σύζυγος της Πνελόπης.

Στους **στ. 338-347** η Πνελόπη μιλάει υπέρ του ξένου και υπόσχεται να τον στείλει στον προορισμό του. Η ειρωνεία βρίσκεται στο ότι η βασιλισσα, χωρίς να το ξέρει, υπερασπίζεται των άντρα της και υπόσχεται να βοηθήσει να φύγει αυτός που τόσα χρόνια περιμένει.

Στους **στ. 405-407** οι μνηστήρες σχολιάζουν ότι μπορεί ο “ζητιάνος” να έχει ένα ίδιο τόξο ή ότι θέλει να φτιάξει ένα παρόμοιο, αγνοώντας ότι το τόξο του ανήκει.

Προοικονομία

Στους **στ. 356-364** ο Τηλέμαχος ζητάει από την μπτέρα του να ανέβει στα δώματά της. Η απόσυρση της Πνελόπης προοικονομεί τη μνηστηροφρονία και γίνεται γιατί δεν είναι δυνατό να εκτυλιχθεί μπροστά στα μάτια της βασιλισσας μια τόσο βίαιη σκηνή.

Στους **στ. 394-397** η Ευρύκλεια και ο Φιλοίτιος κλείνουν ερμητικά το παλάτι για να μνη μπορέσει να φύγει κανείς από τους μνηστήρες, προοικονομώντας έτσι τη μνηστηροφρονία.

Στους **στ. 420-421** ο πανικός των μνηστήρων και η βροντή του Δία προοικονομούν τη σφαγή που θα ακολουθήσει.

Επιβράδυνση

Στους **στ. 298-307** η διήγηση για τους Κενταύρους αποτελεί παρέκβαση που λειπουργεί επιβραδυντικά στην εξέλιξη της υπόθεσης.

Πλαπά παρομοίωση

Στους στ. 415-419 ο Οδυσσέας, καθώς τεντώνει το τόξο, παρομοιάζεται με αιοιδό που τεντώνει τη χορδή της κιθάρας. Η ανάλυση της παρομοίωσης:

- α) αναφορικό μέρος: «Πώς ένας αιοιδός ... αρνίσια κόρδα» (στ. 415-417)
- β) δεικτικό μέρος: «Έτσι κι ο Οδυσσέας ... σαν χελιδόνα» (στ. 418-419)
- γ) κοινός όρος: η ευκολία με την οποία ο Οδυσσέας και ο αιοιδός τεντώνουν τις χορδές (στην πλατιά παρομοίωση εντάσσεται και η απλή “κελαΐδησε καλά σαν χελιδόνα”)

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

MOTIVA ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΩ

- «τότε η ντροπή μας θα ακουστεί και θα τη μάθουν οι μελλούμενοι» (στ. 255), «ντρεπόμαστε δύως την καταλαλιά ... την ντροπή» (στ. 327-333): στα αποσπάσματα αυτά θίγεται και πάλι το θέμα της φήμης και της υστεροφημίας. Οι μνηστήρες φοβούνται ότι, αν κερδίσει ο ζητιάνος θα χάσουν την καλή τους φήμην και θα ντροπιαστούν, αφού θα έχουν νικηθεί από έναν άνθρωπο κατώτερης κοινωνικής τάξης.
- «Άλλα του λόγου σου ... του σπιτιού» (στ. 356-359): Εδώ φαίνονται οι αντιλήψεις της εποχής σχετικά με το ρόλο των δύο φύλων. Οι γυναίκες θεωρούνταν ικανές μόνο για τις δουλειές του σπιτιού, ενώ οι άντρες ήταν αυτοί που έπαιρναν τις αποφάσεις. Τα λόγια ανήκουν στον Τηλέμαχο, ο οποίος κάνει μια ακόμη προσπάθεια να αποδείξει ότι έχει πλέον “ενηλικιωθεί”, όπως και στη ραψ. α στ. 398-401.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ – ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

(ΗΡΩΩΝ ΚΑΙ ΘΕΩΝ)

Ευρύμαχος: Ανησυχεί για τη φήμη του βλέποντας ότι δεν καταφέρνει να τεντώσει το τόξο (στ. 249-255). Φοβάται την κοινωνική απαξίωση σε περίπτωση που ο “κατώτερος” ζητιάνος νικήσει (στ. 325-333).

Ανίνοος: Είναι εξίσου υποκριτής με τον Ευρύμαχο, αφού παραβλέπει τις ανομίες που διαπράπει ο ίδιος και οι υπόλοιποι μνηστήρες στον οίκο του Ο-

δυσσέα (στ. 336-337). Ζητά αναβολή του αγώνα τοξοβολίας προσποιούμενος τον ευσεβή (στ. 258-260), ενώ στην πραγματικότητα φοβάται την αποτυχία. Είναι σκληρός και άδικος απέναντι στο ζητιάνο, τον οποίο απειλεί με άσκημα λόγια ότι θα τον στελεῖ στο Ἐχετο, ακόμη κι αν νικήσει στο τόξο (στ. 291-313).

Πηνελόπη: Δείχνει τα καλά της αισθήματα, όταν υπερασπίζεται τον ξένο και υπόσχεται ότι θα τον βοηθήσει να φτάσει στον προορισμό του (στ. 315-317, 341-347). Είναι θαρραλέα και καταγγέλλει ανοικτά τους μνηστήρες ότι “ατιμάζουν το σπίτι ενός ενάρετου κι αντρείου” (στ. 335-337). Παρά την έκπληξη της, υπακούει στις εντολές του γιου της και αποσύρεται από την αίθουσα (στ. 349-364).

Οδυσσέας: Η μεγάλη του πονηριά φαίνεται όταν κολακεύει τον Αντίνοο από τον οποίο ζητάει ευγενικά να του δώσουν να δοκιμάσει το τόξο (στ. 276-287). Είναι υπομονετικός και αντιμετωπίζει με αξιοθαύμαστη ψυχραιμία τις προσβολές του Αντίνοου (στ. 291-313). Η προσεκτική εξέταση του τόξου (στ. 401-408) δείχνει την προνοπτικότητά, του ενώ το νεύμα και τα συνθηματικά λόγια προς τον Τηλέμαχο (στ. 438-441) φανερώνουν ότι ο πανέξυπνος αυτός άντρας δεν αφήνει τίποτα στην τύχη, αλλά ελέγχει και μεριμνά για όλα.

Τηλέμαχος: Στην ενότητα αυτή δείχνει το δυναμισμό του, καθώς τονίζει ότι το τόξο τού ανήκει και ότι αυτός αποφασίζει σε ποιον θα το δώσει (στ. 349-355). Συμπεριφέρεται σαν ώριμος άντρας απέναντι στην μητέρα του (στ. 356-361) και στους υπόλοιπους παρευρισκόμενους (στ. 374-381).

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΑ

- «Θαλασσοφίλητη Ιθάκη» (στ. 251-252)
- «καμπύλα τόξα» (στ. 264)
- «ο Οδυσσέας, πολύγνωμος και δολοπλόκος» (στ. 274)
- «θεόμορφος Αντίνοος» (στ. 278)
- «γυαλιστερό τόξο (στ. 283) / δοξάρι» (στ. 289).
- «Πήρε το λόγο αμέσως, με τη δική της γνώση, η Πηνελόπη» (στ. 314)
- «βασανισμένος ο Οδυσσέας και θείος» (στ. 422)

**ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΞΑΣΚΗΣΗ
ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ**

ΑΣΚΗΣΗ 1n: *Na σχολιάσετε τα λόγια που ο Τηλέμαχος απευθύνει στην Πινελόπη στους στ. 356–359.*

ΕΡΩΤΗΣΗ 2n: *Na σημειώσετε τη σωστή απάντηση:*

α. Ο Αντίνοος επιμένει να συνεχιστεί ο αγώνας του τόξου

Σωστό	Λάθος
☐	☐

β. Η Πινελόπη επιπλήπτει τον Τηλέμαχο για την ανωριμότητά του.

Σωστό	Λάθος
☐	☐

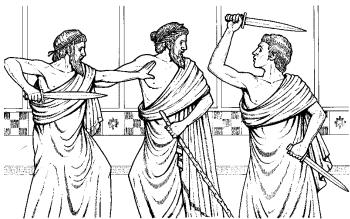
γ. Ο Εύμαιος δίνει το τόξο στον Οδυσσέα

Σωστό	Λάθος
☐	☐

δ. Ο Μελάνθιος κλείνει την αυλόθυρα με κανάθινο σκοινί

Σωστό	Λάθος
☐	☐

Οι απαντήσεις ΣΤΑ ΘΕΜΑΤΑ για ΕΞΑΣΚΗΣΗ – ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ παρατίθενται στο τέλος του βιβλίου σελ. 361.

ΡΑΨΩΔΙΑ χ'

ΣΤΙΧΟΙ 1-132 και 310-397: [ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΙΑ]

Ανάλυση Ενότητας

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

ΤΟΠΟΣ: το παλάτι του Οδυσσέα

ΧΡΟΝΟΣ: η 40η ημέρα της Οδύσσειας

ΠΡΟΣΩΠΑ: Οδυσσέας, Αντίνοος, Ευρύμαχος, Τηλέμαχος, Αμφίνομος, Λειώδης, Φήμιος, Μέδων

ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

- Στίχοι 1-36:** Ο Οδυσσέας σκοτώνει τον Αντίνοο
στίχοι 37-93: Ο Οδυσσέας αποκαλύπτεται. Ο θάνατος του Ευρύμαχου
Στίχοι 94-132: Ο φόνος του Αμφίνομου. Ο Τηλέμαχος βοηθά τον πατέρα του.
- Στίχοι 310-330:** Η εξόντωση του Λειώδη
Στίχοι 331-397: Η σωτηρία του Φήμιου και του Μέδοντα.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Ο Οδυσσέας πετάει τα κουρέλια του και σημαδεύει τον Αντίνοο. Ο μνηστήρας πεθαίνει και οι υπόλοιποι απειλούν τον Οδυσσέα, πιστεύοντας ότι τον σκότωσε κατά λάθος. Ο βασιλιάς της Ιθάκης αποκαλύπτει ποιος είναι. Ο Ευρύμαχος, τρομοκρατημένος προσπαθεί να συμβιβάσει την κατάσταση, προσφέροντας αποζημίωση.

Ο Οδυσσέας αρνείται και τότε ο μνηστήρας καλεί τους άλλους να πολεμήσουν εναντίον του, όμως πέφτει νεκρός από ένα βέλος. Στη συνέχεια ο Τηλέμαχος σκοτώνει τον Αμφίνομο και φεύγει για να φέρει όπλα στον πατέρα του.

Ο Λειώδης προσπέφτει ικέτης στον Οδυσσέα να μνη τον σκοτώσει, ο ήρωας όμως του κόβει το κεφάλι. Ο αοιδός Φήμιος ικετεύει κι αυτός και, με επέμβαση του Τηλέμαχου, ο Οδυσσέας του χαρίζει τη ζωή, όπως και στον κήρυκα Μέδοντα.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

στ. 1 «ράκη»: (το) ράκος = κουρελή

στ. 3 (η) «φαρέτρα» = η θίκη για τα βέλη

στ. 5 «ατέλεστο»: ατέλεστος, -ος, -ον = ακατόρθωτος / βέβηλος

στ. 26 (το) «σκουτάρι» = η ασπίδα

στ. 26 «άλκιμο»: άλκιμος, -η, -ο = δυνατός

στ. 30 «άφευκτος», -η, -ο = αναπόφευκτος, αυτός που δεν μπορεί κανείς να τον αποφύγει

στ. 55 «δεν έστερξε»: ρ. στέργω = δέχομαι, δίνω τη συγκατάθεσή μου

στ. 65 «σφετεριστικατε»: ρ. σφετερίζομαι = προσπαθώ με αθέμιτο τρόπο να αποκτήσω κάτι που δεν μου ανήκει

στ. 86 «αμφίστομο»: αμφίστομο σπαθί είναι αυτό που κόβει κι απ' τις δύο πλευρές, δίκοπο

στ. 88 (το) «σκάπη»: συκώπι

στ. 109 (ο) «βουκόλος»: = βοσκός (κυρίως για βόδια)

στ. 129 (το) «σάκος»: ασπίδα

στ. 334 «γλυκόφθογγη κιθάρα»: γλυκόφθογγος, -η, -ο = αυτός που θγάζει γλυκό ήχο

στ. 393 «πολύτρυπο δίκτυ» = με πολλές τρύπες

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- **«Λειώδης» (στ. 310):** ένας από τους μνηστήρες
- **«Μέδων» (στ. 360):** κήρυκας του παλατιού

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- *Οπλισμός:*
δοξάρι, φαρέτρα, βέλη (στ. 3), σαΐτες (στ. 4), χαλός (στ. 17), σκουτάρι, δόρυ

(στ. 26), σπαθιά (στ. 79), περικεφαλαίες μ' αλογίσια φούντα (στ. 117), σάκος (στ. 129).

ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

Ρεαλισμός: Η θανάτωση των μνηστήρων περιγράφεται με ρεαλισμό, δημιουργώντας δυνατές εικόνες (στ. 18-21, 85-93, 97-100, 327-330).

Πλαπά παρομοίωση: Στους **στ. 392-397** οι σωριασμένοι νεκροί μνηστήρες παρομοιάζονται με ψάρια πιασμένα σε δίκτυα. Η ανάλυση της παρομοίωσης:
 α) αναφορικό μέρος: «ωσάν τα ψάρια ... τα θανατώνει» (στ. 392-396)
 β) δεικτικό μέρος: «όμοιοι ... σωριασμένοι» (στ. 397)
 γ) κοινός όρος: ο επιθανάτιος σπασμός και το σώριασμα μνηστήρων και ψαριών

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ – ΜΟΤΙΒΑ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

- «Δεν φοβηθήκατε καν τους θεούς ... πάνω στο κεφάλι σας» (στ. 41-43): Ο Οδυσσέας τονίζει την ύβριν των μνηστήρων και προαναγγέλλει το φόνο τους. Η εκδίκηση και η αυτοδικία νομίμοποιούνται.
- «Βάρος θα το 'χεις στην καρδιά σου, αν θανατώσεις αοιδό - εμένα που θεούς κι ανθρώπους τραγουδώ κι ευφραίνω. Κι αν είμαι αυτοδιδακτος, κάποιος θεός εμπνέει μέσα μου όσα τραγούδια τραγουδώ» (στ. 348-351): Από την ικεσία του Φήμιου, καταλαβαίνουμε ότι ο φόνος ενός αοιδού θα ήταν βαρύ σφάλμα, αφού οι αοιδοί θεωρούνταν θεόπνευστοι.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ – ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (ΗΡΩΩΝ ΚΑΙ ΘΕΩΝ)

Οδυσσέας: Εμφανίζεται εδώ ως αμείλικτος τιμωρός της αλαζονείας των μνηστήρων. Με απαράμιλλο θάρρος και σκληρότητα εξοντώνει τους μνηστήρες, αρνούμενος κάθε συμβίβασμό και υλική αποζημίωσην. Στο τέλος δείχνει την ευσέβεια και το δίκαιο χαρακτήρα του, χαρίζοντας τη σωτηρία στο Φήμιο και το Μέδοντα.

Μνηστήρες: Είναι θρασύδειλοι, αφού απειλούν τον Οδυσσέα όσο νομίζουν ότι σκότωσε κατά λάθος τον Αντίνοο (στ. 27-35) ενώ, όταν μαθαίνουν ποιος

είναι, προσπαθούν με διάφορες δικαιολογίες να σώσουν τη ζωής τους. Ο φαύλος και διεφθαρμένος **Ευρύμαχος** προτείνει στον Οδυσσέα υλική αποζημίωση (στ. 58-62) και προσπαθεί να ρίξει το φταιξιό στο νεκρό Αντίνοο (στ. 51-52). Ο **Λειώδης**, εξίσου δειλός, κάνει μια ύστατη προσπάθεια να γλιτώσει, πέφτοντας ικέτης στα πόδια του Οδυσσέα και παρουσιάζοντας τον εαυτό του αμέτοχο, θύμα των περιστάσεων (στ. 310-320).

Τηλέμαχος: Με μεγάλη γενναιότητα στέκεται στο πλευρό του πατέρα του και των βοηθών, φέρνοντάς του οπλισμό (στ. 105-119) και σκοτώνοντάς τον Αμφίνομο (στ. 97-104). Η ευσέβεια και η καλοσύνη του φαίνονται από την επέμβασή του για τη σωτηρία του Φήμιου και του Μέδοντα (στ. 357-364).

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΩΝ

- «πολυμήχανος Οδυσσέας» (στ. 2, 36, 63)
- «γοργές σαΐτες» (στ. 4)
- «άλκιμο δόρυ» (στ. 26)
- «στο κεφάλι τους κρεμόταν κιόλας σ' όλους η θηλιά του ολέθρου» (στ. 35, 43)
- «μακρόισκιο δόρυ» (στ. 102)
- «τα λόγια του πετούσαν σαν πουλιά» (στ. 106, 311)

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΞΑΣΚΗΣΗ ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΑΣΚΗΣΗ 1n: *Na συμπληρώσετε τις προτάσεις:*

- a. Οι μνηστήρες στους στ. 27-32 απειλούν τον Οδυσσέα-ζητιάνο επειδή

 b. Ο Ευρύμαχος, προκειμένου να σωθεί, επιρρίπτει την ευθύνη
 και προτείνει στον Οδυσσέα
 c. Ο Τηλέμαχος άφοσε το δόρυ του στο νεκρό σώμα του Αντίνοου επειδή

 d. Ο Οδυσσέας χαρίζει τη ζωή στον και στον ύστερα από επέμβαση του

Οι απαντήσεις στα ΘΕΜΑΤΑ για ΕΞΑΣΚΗΣΗ – ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ παρατίθενται στο τέλος του βιβλίου σελ. 361.

ΡΑΨΩΔΙΑ ψ'

ΣΤΙΧΟΙ 1-278: [ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΙΑ]

Análysis Enótētās

ΦΔΥΣΣΕΩΣ ΥΠΩ ΠΗΛΕΛΟΠΗΣ
ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΜΩΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΗΝ ψ' ΡΑΨΩΔΙΑ

ΤΟΠΟΣ: το παλάτι του Οδυσσέα

ΧΡΟΝΟΣ: η 40η ημέρα της Οδύσσειας

ΠΡΟΣΩΠΑ: Ευρύκλεια, Πινελόπη, Οδυσσέας, Τηλέμαχος, Ευρυνόμη

ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Στίχοι 1-96: Η Ευρύκλεια πληροφορεί την Πινελόπη ότι ο Οδυσσέας σκότωσε τους μνηστήρες.

Στίχοι 97-175: Συνάντηση Οδυσσέα και Πινελόπης.

Στίχοι 176-278: Ο αναγνωρισμός του Οδυσσέα από την Πινελόπη.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Η Ευρύκλεια τρέχει να ξυπνήσει την Πινελόπη για να της αναγγείλει τα νέα. Η Πινελόπη δεν την πιστεύει αλλά η γερόντισσα επιμένει ότι γύρισε ο Οδυσσέας και σκότωσε όλους τους μνηστήρες. Η Πινελόπη κατεβαίνει στη μεγάλη αίθουσα για να διαπιστώσει τι έχει συμβεί. Κάθεται αμίλητη μπροστά στον Οδυσσέα και ο Τηλέμαχος την επιπλήνει για την σκληρότητά της. Αυτή του εξηγεί ότι νιώθει έκπληξη και μιλάει για

τα κρυφά σημάδια που έχουν οι δύο σύζυγοι. Ο Οδυσσέας ζητάει να προσποιηθούν όπι έχουν γλέντι στο παλάτι, ώστε να φύγουν για το κτίμα χωρίς να καταλάβει κανείς όσα συνέβησαν. Στο μεταξύ η Ευρυνόμη περιποιείται το βασιλιά της Ιθάκης και, με τη βοήθεια της Αθηνάς, ο Οδυσσέας εμφανίζεται όμορφος σαν θεός μπροστά στη γυναικά του. Την κατηγορεί για την ψυχρή της στάση και δίνει εντολή στην Ευρύκλεια να ετοιμάσει το κρεβάτι του. Η Πηνελόπη, θέλοντας να τον δοκιμάσει, ζητά από την γερόντισσα να βγάλει το κρεβάτι έξω από την κάμαρή τους και να του στρώσει εκεί να κοιμηθεί. Ο Οδυσσέας οργίζεται και λέει ότι το κρεβάτι δεν είναι δυνατόν να μετακινηθεί, αφού ο ίδιος το είχε σκαλίσει πάνω στον κορμό μιας ελιάς. Η Πηνελόπη ακούει το κρυφό σημάδι και πέφτει στην αγκαλιά του άντρα της. Η Αθηνά, για να τους δώσει χρόνο, παρατείνει τη διάρκεια της νύχτας.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- στ. 1 (το) «υπερώ»** = ο επάνω όροφος του σπιτιού, όπου βρίσκονταν συνίθως τα γυναικεία διαμερίσματα
- στ. 2 (η) «δέσποινα»** = η κυρία του σπιτιού / προσφώνηση για γυναικά ευγενικής καταγωγής
- στ. 22 «Κακοῖλο»** = Βλ. ραψ. τ, Ενότητα 1n, ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ, σχόλιο για το στ. 278
- στ. 47 (το) «παραγώνι»** = το τζάκι / ο χώρος κοντά στο τζάκι
- στ. 53 «λύθρο»:** (το) λύθρον ή (ο) λύθρος = βρομιά / αίμα με σκόνη ή ιδρώτα
- στ. 55 «θειαφίζει»:** ρ. θειαφίζω = ρίχνω θειάφι ή καίω θειάφι για να απολυμάνω κάτι
- στ. 59 «ατέρμονη»:** ατέρμων, -ων, -ον / ατέρμονας, -η, -ο = αυτός που δεν έχει τέλος
- στ. 60 «εφέσποις», -α, -ο** = αυτός που βρίσκεται στο σπίτι του
- στ. 70 «μεγαλόφρονες»:** μεγαλόφρων, -ων, -ον = αυτός που έχει υψηλό φρόνημα
- στ. 81 (η) «πυροσπία»** = πυροστάτης, σχάρα για το τζάκι
- στ. 104 (το) «αντιφέγγισμα»** = η αντανάκλαση του φωτός
- στ. 106 «ομόκλινη»:** ομόκλινος = αυτός που μοιράζεται το κρεβάτι με άλλον / σύζυγος
- στ. 112 «επιπρώντιας»:** ρ. επιπριμώ = κατηγορώ / επιπλήπτω, μαλώνω
- στ. 141 (το) «ανπιστόλη»** = στήριγμα
- στ. 216 «θαλερός», -ή, -ό** = ακμαίος, ανθηρός
- στ. 224 (το) «κλινοπόδαρο»** = το πόδι του κρεβατιού

- στ. 225 (το) «πλάνησα»:** ρ. πλανίω = λειαινώ ξύλινη επιφάνεια
- στ. 227 (το) «φίλνησι»** = το ελεφαντόδοντο / το σεντέφι (μαργαριτάρι)
- στ. 227 «τάννησα»:** ρ. τανύω = τεντώνω
- στ. 251 (η) «άτη»** = η τύφλωση του μυαλού
- στ. 259 (ο) «ίμερος»** = πόθος, λαχτάρα, μεγάλη επιθυμία
- στ. 275 «ρείθρα»:** (το) ρείθρο = ρεύμα νερού, ρυάκι
- στ. 276 «ωκύποδα»:** ωκύπους, -ους, -ουν = αυτός που τρέχει γρήγορα, γοργοπόδαρος

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

«Ευρυνόμη» (στ. 177): υπηρέτρια του παλατιού

«Ακτορίδα» (στ. 255): υπηρέτρια του παλατιού

«Φαέθων και Λάμπος» (στ. 277): τα áλογα που έσερναν το áρμα της Αυγής

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- **«Η Ευρυνόμη πήρε να τον λούζει... και κιπώνα» (στ. 177-179):** περιγράφονται το λουτρό, το áλειψμα με αιθέρια έλαια, το ντύσιμο
- **«στρώσε τη στέρη κλίνη... που λάμπουν» (στ. 202-205):** έπιπλα και είδη ρουχισμού
- Στους **στ. 215-228** ο Οδυσσέας περιγράφει το κτίσιμο της κάμαρας και την κατασκευή του κρεβατιού

ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

Πλαπιά παρομοίωση

Στους **στ. 182-185** η βελτίωση της εμφάνισης του Οδυσσέα με την επέμβαση της Αθηνάς παρομοιάζεται με την επιχρύσωση ενός óμορφου ασημένιου αγάλματος από επιδεξιό τεχνίτη. Σκοπός της παρομοίωσης είναι να τονιστεί η ομορφιά του Οδυσσέα μπροστά στα μάτια της Πηνελόπης. Η ανάλυση της παρομοίωσης:

- α) αναφορικό μέρος: «Πώς πάνω... τώρα ωραία» (στ. 182-184)
- β) δεικτικό μέρος: «τόσο ομορφιά χύνει στην κεφαλή του και στους ώμους» (στ. 185)
- γ) κοινός όρος: η τελειοποίηση της εμφάνισης Οδυσσέα και αγάλματος.

Στους **στ. 261-269** ο ποιητής παρομοιάζει την ψυχική ευφορία των δύο συζύγων-που ξανασμίγουν μετά από 20 χρόνια με την ευτυχία που νιώθουν οι ναυαγοί όταν πατούν στη στεριά, μετά από μεγάλη θαλασσοταραχή. Η ανάλυση της της παρομοίωσης:

α) αναφορικό μέρος: «Πόστι αγαλλίασο... στη στέρεη γη» (σ. 261-268)

β) δεικτικό μέρος: «Τόση αγαλλίασο... τον άντρα της» (σ. 268-269)

γ) κοινός όρος: η αγαλλίασο μετά το τέλος των ταλαιπωριών

Επιθράδυνσον

Στους **στ. 136-175** ο κατάστρωση του σχεδίου για το ψεύτικο γλέντι λειτουργεί επιθραδυντικά στην εξέλιξη του έπους, ώστε να εκτονωθεί η ένταση που δημιουργήθηκε από τη συνάντηση Οδυσσέα - Πηνελόπη.

Στους **στ. 215-228** η ιστορία της κατασκευής του κρεβατιού επιθραδύνει τους ρυθμούς και ταυτόχρονα αποτελεί αδιάσειστη απόδειξη για τον αναγνωρισμό του Οδυσσέα από την Πηνελόπη.

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΜΟΤΙΒΑ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

- **«γιατί κόθεις στη μέση τον γλυκό μου ύπνο... Κακοῖλο» (στ. 18-22):** Ο ποιητής φροντίζει ώστε η Πηνελόπη, όσο διαρκεί η μνηστηροφονία, να είναι βυθισμένη σε ύπνο. Αυτό γίνεται γιατί δεν πρέπει η βασιλισσα να είναι παρούσα σε μια τόσο βίαιη σκηνή, όπως άλλωστε και καμιά άλλη γυναικά. Ο ύπνος της Πηνελόπης μπορεί ακόμη να ερμηνευτεί ως το πέρασμα σε μια νέα φάση της ζωής της, ως ένας συμβολικός θάνατος των χρόνων που πέρασε δυστυχισμένη, μακριά από τον Οδυσσέα. (Βλ. ραψ. ν. Ενότητα 1η, ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ, σχόλιο για τους στ. 91-92).
- **«κάποιος Θεός τους σκότωσε... με το χαμό τους» (στ. 70-74):** Η Πηνελόπη δίνει τη δική της εξήγηση για το φόνο των μνηστήρων. Μέσα από τα λόγια της βλέπουμε την αντίληψη ότι η αλαζονική συμπεριφορά τιμωρείται σκληρά από τους θεούς. Οι μνηστήρες διέπραξαν ύβριν που προκάλεσε τη νέμεσιν (= οργή των θεών), άρα η τίσις (= η τιμωρία) είναι το λογικό επακόλουθο.
- **«Εμείς ωστόσο... το πράγμα» (στ. 136-143):** εδώ θίγεται το θέμα της αντεκδίκησης. Ο Οδυσσέας φοβάται ότι οι συγγενείς των μνηστήρων θα θελήσουν να αντιδράσουν βίαια, παίρνοντας εκδίκηση για το φοβερό φονικό. Στην ομηρική κοινωνία η αυτοδικία είναι κάτι συνηθισμένο και επιβεβλημένη από την πλευρά των οικείων του θύματος. Γ' αυτό, αν κάποιος έκανε φόνο, έφευγε από την πόλη για να γλιτώσει από την οργή των συγγενών.
- **Η σκηνή του αναγνωρισμού** είναι ένα τυπικό θέμα της Οδύσσειας και γίνεται με την ακόλουθη διαδικασία:

 1. Η ταυτότητα του Οδυσσέα αποκρύπτεται πίσω από τα κουρέλια που φοράει.

2. Μετά το λουτρό του Οδυσσέα, αυτός και η Πηνελόπη μένουν μόνοι.
3. Ο Οδυσσέας μετά τις περιποιήσεις της Ευρυνόμης και την επέμβαση της Αθηνάς, ακτινοβολεί λάμψη και ομορφιά, χωρίς να θυμίζει σε τίποτα τον κουρελή κηπιάνο (στ. 176-186).
4. Η Πηνελόπη εκφράζει τη δυσπιστία της και υποθάλλει τον Οδυσσέα σε δοκιμασία, ώστε να πάρει τα αποδεικτικά στοιχεία ότι είναι πράγματι ο άντρας της (στ. 199-205).
5. Η αφήνηση από τον Οδυσσέα της ιστορίας του κρεβατιού αποτελεί το αποδεικτικό στοιχείο που θέλει η Πηνελόπη (στ. 208-231).
6. Ακολουθεί ο αναγνωρισμός και η έκφραση της συγκίνησης των δύο συζύγων (στ. 232-270). (Βλ. ραψ. π, ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ, «Η σκηνή του αναγνωρισμού» για τον αναγνωρισμό του Οδυσσέα από τον Τηλέμαχο).

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ – ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (ΗΡΩΩΝ ΚΑΙ ΘΕΩΝ)

Ευρύκλεια: Γεμάτη χαρά και ενθουσιασμό για τον ερχομό του Οδυσσέα και την τιμωρία των μνηστήρων, σπεύδει να ειδοποιήσει τη βασιλισσα (στ. 1-6). Η αγάπη που νιώθει για την Πηνελόπη εκφράζεται με τα τρυφερά λόγια που της απευθύνει (στ. 7, 29, 78) ενώ με υπομονή και επιμονή κατορθώνει να την πείσει να δει τη συμβαίνει (στ. 95-96).

Πηνελόπη: Αρχικά ενοχλείται που την ξύπνησε η Ευρύκλεια και δυσπιστεί σε όσα της λέει σχετικά με τον Οδυσσέα (στ. 13-27). Η αντίδρασή της αυτή είναι φυσιολογική, αφού οι εξελίξεις αυτές ξεπερνούν κάθε προσδοκία. Άλλωστε, τα χρόνια που πέρασε μόνη με τόσα προβλήματα, έχει μάθει να είναι επιφυλακτική με τους ανθρώπους (στ. 241-245). Μετά τις εξηγήσεις της Ευρύκλειας, η Πηνελόπη αρχίζει να πείθεται (στ. 36, 95-96) αλλά με μια αξιομνησόνευτη ψυχραιμία στέκεται μπροστά στον άντρα της (στ. 108-111, 121-128) περιμένοντας να δώσει τα σημάδια του αναγνωρισμού. Η εξυπνάδα της φαίνεται στη δοκιμασία στην οποία υποθάλλει τον Οδυσσέα (στ. 199-205). Τέλος, η βασιλισσα εκδηλώνει έμπρακτα τη λαχτάρα και την αγάπη της για τον Οδυσσέα, καθώς πέφτει στην αγκαλιά του μετά από 20 χρόνια αναμονής (στ. 233-270).

Τηλέμαχος: Επιπλήννει τη μπέρα του, καταλογίζοντάς της σκληρότητα προς τον Οδυσσέα (στ. 113-120). Με τον τρόπο αυτό δείχνει πόσο ανώριμος είναι ακόμη να κατανοήσει την ανθρώπινη συμπεριφορά. Ενθουσιασμένος από την επιστρο-

φή του πατέρα του μιλάει γι' αυτόν με μεγάλο θαυμασμό (στ. 145-150).

Οδυσσέας: Ο Οδυσσέας στέκεται μπροστά στη γυναίκα του με μεγάλη ψυχραιμία κι αυτοσυγκράτηση (στ. 102-107). Κατανοεί τη δυσπιστία της και με υπομονή περιμένει τις αντιδράσεις της (στ. 132-135). Ακόμη και αυτή τη στιγμή δεν τον εγκαταλείπει η λογική και καταστρώνει το σχέδιο του ψεύτικου γλεντπιού για να παραπλανήσει τους συγγενείς των Θυμάτων, ώστε να βρουν την ευκαιρία με τον Τηλέμαχο να καταφύγουν στο κτήμα (στ. 136-163). Μετά το λουτρό μιλάει σκληρά στη γυναίκα του και την κατηγορεί για ψυχρότητα (στ. 189-197), δείχνοντας έτσι ότι η υπομονή του έχει εξαντληθεί. Ανυποψίαστος – τουλάχιστον φαινομενικά – για τη δοκιμασία στην οποία τον υποβάλλει η Πηνελόπη, πέφτει στην «παγίδα» της και αποκαλύπτει το κρυφό σημάδι (την ιστορία του κρεβατιού, στ. 208-231). Τέλος, μετά τον αναγνωρισμό, πέφτει στην αγκαλιά της γυναίκας του κλαίγοντας από ευτυχία (στ. 260-270).

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «Της αντιμίλησε όμως λογική και φρόνιμη η Πηνελόπη» (στ. 12, 64, 92, 198)
- «κι αμέσως την προσφώνησε με λόγια που πετούσαν σαν πουλιά» (στ. 38-39)
- «ξεδιάντροποι μνηστήρες» (στ. 42)
- «μεγαλόφρονες μνηστήρες» (στ. 70)
- «μεγαλόψυχος Οδυσσέας» (στ. 176)
- «η θεά Αθηνά, τα μάτια λάμποντας» (στ. 272)

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΞΑΣΚΗΣΗ ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΑΣΚΗΣΗ 1n: Να σκιαγραφήσετε το πορτρέτο του Οδυσσέα και της Πηνελόπης, όπως παρουσιάζονται στην ενότητα αυτή.

ΑΣΚΗΣΗ 2n: Να αναλύσετε την παρομοίωση των στ. 261-269.

Οι απαντήσεις στα ΘΕΜΑΤΑ για ΕΞΑΣΚΗΣΗ – ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ παρατίθενται στο τέλος του βιβλίου σελ. 361.

**ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ
του σχολικού βιβλίου (σελ. 394-397)
(ραψωδίες φ - ψ)**

ΕΡΩΤΗΣΗ 1n: *Να συζητήσετε ποια πρόσωπα, άνθρωποι και θεοί, βοηθούν αμέσως ή εμμέσως τον Οδυσσέα κατά τη διάρκεια του αγώνα τόξου και ποια βοήθεια προσφέρουν σ' αυτόν, για να ολοκληρώσει την προετοιμασία της μνηστηροφονίας.*

Απάντηση:

ΑΝΘΡΩΠΟΙ	ΘΕΟΙ
<ul style="list-style-type: none"> Πηνελόπη: προκηρύσσει αγώνα τόξου και ζητά να αφήσουν και το ζητιάνο να αγωνιστεί. Τηλέμαχος: απομακρύνει την Πηνελόπη / διατάζει τον Εύμαιο να δώσει το τόξο στον ζητιάνο. Εύμαιος: φέρνει το τόξο στον Οδυσσέα / δίνει εντολή στην Ευρύκλεια να απομακρύνει τις δούλες και να κλείσει τις πόρτες. Ευρύκλεια: εκτελεί τις διαταγές του Εύμαιου Φοιλίτιος: σφραγίζει τις αυλόπορτες, ώστε να μην μπορεί να φύγει κανείς. 	<ul style="list-style-type: none"> Αθηνά: παρακινεί την Πηνελόπη να οργανώσει αγώνα τόξου Δίας: στέλνει δυνατή βροντή ως επισφράγιση της συμπάθειάς του προς τον Οδυσσέα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 2n: *Να συζητήσετε πώς η όλη στάση και συμπεριφορά της Πηνελόπης κατά τη διάρκεια του αγώνα τόξου βοηθά στην προετοιμασία την μνηστηροφονίας.*

Απάντηση:

Η Πηνελόπη βοηθά στην προετοιμασία της μνηστηροφονίας, καθώς υπερασπίζεται το ζητιάνο, ηρεμεί τους μνηστήρες ότι δεν πρόκειται να τον παντρευτεί, αποστομώνει τον Ευρύμαχο, ο οποίος ανησυχεί για την καλή φήμη των μνηστήρων, και ορίζει ειδικό έπαθλο για το ζητιάνο.

ΕΡΩΤΗΣΗ 3n: Δεν είναι πρώτη φορά που ο Τηλέμαχος απευθύνεται με αυστηρότητα στη μπτέρα του και την καλεί να αποσυρθεί στην κάμαρή της. Στη ραψωδία α είπε απευθυνόμενος σ' αυτή:

«Αλλά καλύτερα να πας στην κάμαρή σου, με τα δικά σου απασχολήσους έργα,
τον αργαλειό, τη ρόκα· δίνε στις παρακόρες εντολές, για
να δουλεύουν
με φροντίδα. Ο λόγος είναι μέλημα του αντρός, του
καθενός,
και περισσότερο δικό μου· σ' αυτό το σπίτι είμαι εγώ ο
κυβερνήτης».

(α 392-401)

Τώρα πάλι της λέει:

«Αλλά του λόγου σου τράβα στην κάμαρή σου και κοίτα
πις δουλειές σου,
τον αργαλειό, τη ρόκα· πρόσταγε και τις δούλες τα έργα
τους να εκτελούν –
το τόξο όμως είναι των ανδρών υπόσθεση, όλων
και προπαντός δική μου, αφού σ' εμένα ανήκει το
κουμάντο του σπιτιού».

(φ. 356-359)

Να συνηθίσετε με ποιο σκοπό την πρώτη φορά και με ποιο
τη δεύτερη το κάνει αυτό ο Τηλέμαχος, δηλαδή ο ποιητής
που κρύβεται πίσω του.

Απάντηση:

Στη ραψωδία α ο Τηλέμαχος επιπλήπτει τη μπτέρα του και της ζητάει να αποσυρθεί, σε μια προσπάθεια να δείξει ότι έχει μεγαλώσει και είναι ανεξάρτητος, ότι είναι ο αφέντης του σπιτιού. Στη ραψωδία φ, η απομάκρυνση της Πηνελόπης

γίνεται για λόγους τεχνικής: ο μνηστηροφονία δεν μπορεί να εκτυλιχθεί μπροστά στα μάτια της βασιλισσας (ούτε και καμιάς άλλης γυναίκας).

ΕΡΩΤΗΣΗ 4n: *Αφού μελετήσετε την περιληπτική αναδιήγηση της ραψωδίας φ και τους σπίκους της ενόπιτας αυτής που διδαχτήκατε, να επισημάνετε τις ενέργειες με τις οποίες ο Οδυσσέας προετοιμάζει την εξόντωση των μνηστήρων και να εξηγήσετε τη σκοπιμότητα της καθεμιάς.*

Απάντηση:

- Ο Οδυσσέας κάνει νεύμα στον Τηλέμαχο που είναι έτοιμος να τεντώσει το τόξο, να σταματήσει, γιατί κάτι τέτοιο θα σήμαινε το τέλος του αγώνα.
- Αποκαλύπτει την πραγματική του ταυτότητα στον Εύμαιο και το Φιλοίτιο και τους δίνει εντολές, ώστε να τον βοηθήσουν κλείνοντας τις εισόδους του παλατιού και δίνοντάς του το τόξο (ο Εύμαιος).
- Ζητάει να δοκιμάσει ο ίδιος το τόξο, δίνθεν για να διαπιστώσει αν του έχει απομείνει καθόλου δύναμη. Έτσι, παίρνει στα χέρια του το όπλο εξόντωσης των μνηστήρων.
- Τεντώνει το τόξο, σκορπώντας πανικό στους μνηστήρες.
- Μιλάει συνθηματικά στον Τηλέμαχο και του κάνει νόημα, ώστε αυτός να ετοιμαστεί για τη μνηστηροφονία.

ΕΡΩΤΗΣΗ 5n: *Να περιγράψετε τις αντιδράσεις και τη γενικότερη συμπεριφορά του Ευρύμαχου, του Αντίνοου και των άλλων μνηστήρων, όταν ο πρώτος απέτυχε να τεντώσει το τόξο και όταν ο Οδυσσέας ζήτησε να δοκιμάσει κι εκείνος να τεντώσει το τόξο, και να συζητήσετε πώς αυτές προοικονομούν τη μνηστηροφονία.*

Απάντηση:

Για τις αντιδράσεις και τη συμπεριφορά του Ευρύμαχου και του Αντίνοου, βλ. ραψ. φ, ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ / ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ.

Οι αντιδράσεις των μνηστήρων προοικονομούν τη μνηστηροφονία ως εξής:

- οι φόβοι του Ευρύμαχου ότι οι μνηστήρες θα αποδειχτούν κατώτεροι του Οδυσσέα (στ. 253-255), θα θγουν αληθινοί,
- η προκλητική συμπεριφορά του Αντίνοου (στ. 291-313) προϊδεάζει και δικαιολογεί το φόνο των μνηστήρων.

ΕΡΩΤΗΣΗ 6n: **6. Αφού συγκρίνετε το δημοτικό τραγούδι «Το δοκίμιν της αγάπης» (βλ. το κείμενο 2.1 στη σ. 445 του Παραρτήματος) με τον αγώνα τόξου, όπως τον γνωρίσατε από τις περιληπτικές αναδιηγήσεις των ραψωδιών τ και φ και το απόσπασμα της ραψωδίας φ που διαβάσατε, να προσδιορίσετε το κοινό θέμα που υπάρχει στα δύο κείμενα, καθώς και τις ομοιότητες και τις διαφορές που παρουσιάζουν μεταξύ τους.**

Απάντηση:

Κοινό θέμα είναι ο αγώνας στον οποίο υποβάλλονται οι υποψήφιοι μνηστήρες τόσο της γυναίκας του δημοτικού τραγουδιού, όσο και της Πηνελόπης, προκειμένου ένας να την παντρευτεί.

Ομοιότητες

- Το «έπιαθλο» είναι μια όμορφη και πλούσια γυναίκα.
- Νικητής θα αναδειχτεί ο άντρας με τη μεγαλύτερη σωματική δύναμη.
- Αποτυγχάνουν όλοι με τη σειρά, και νικητής αναδεικνύεται ο τελευταίος.

Διαφορές

- Στην Οδύσσεια η Πηνελόπη είναι παντρεμένη με παιδί, ενώ στο τραγούδι είναι νέα και ανύπαντρη.
- Στην Οδύσσεια οι μνηστήρες βρίσκονται στο παλάτι απρόσκλητοι και ανεπιθύμητοι, ενώ στο «Δοκίμιν της αγάπης» φτάνουν στο σπίτι της υποψήφιας νύφης, ύστερα από πρόσκληση.
- Στην Οδύσσεια οι μνηστήρες αγωνίζονται στο τέντωμα του τόξου ενώ στο δημοτικό αγωνίζονται στο ρήξιμο του λιθαριού (μάρμαρον).
- Στην Οδύσσεια νικητής αναδεικνύεται ο ξένος που ήταν εκτός συναγωνισμού, ενώ στο τραγούδι ο νικητής είναι ένας από τους υποψήφιους γαμπρούς.
- Στην Οδύσσεια ο αγώνας κλείνει με το μαζικό φόρο των μνηστήρων, ενώ στο τραγούδι η δοκιμασία κλείνει με γάμο (υπονοείται).

ΕΡΩΤΗΣΗ 7n: **Αφού λάθετε υπόψη σας το κείμενο της ραψ. φ και τις περιληπτικές αναδιηγήσεις των ραψωδιών φ και χ, να εντάξετε το κείμενο της ενότητας αυτής στη μεγάλη αφηγηματική ενότητα στην οποία ανήκει και να συντάξετε ένα κείμενο 80-100 λέξεων με το οποίο θα αφηγείστε τα αμέσως προηγούμενα και τα αμέσως επόμενα.**

Απάντηση:

Το κείμενο ανήκει στη μεγάλη αφηγηματική ενότητα που έχει τον τίτλο «Μνηστηροφορία».

Η Πηνελόπη, ύστερα από προτροπή της Αθηνάς, προκηρύσσει αγώνα τόξου, με σκοπό να συνάψει γάμο με το νικητή. Όλοι οι μνηστήρες που δοκιμάζουν, αποτυχάνουν. Μόνο ο Ευρύμαχος και ο Αντίνοος δεν έχουν ακόμη αγωνιστεί. Μετά την επιτυχία του, ο Οδυσσέας αποκαλύπτεται και σκοτώνει όλους τους μνηστήρες με τη βούθεια της Αθηνάς. Οι μόνοι που γλιτώνουν, χάρη στην επέμβαση του Τηλέμαχου, είναι ο Φέρμιος και ο Μέδων. Ο Οδυσσέας σκοτώνει τις δούλες που είχαν σχέση με τους μνηστήρες και εξαγνίζει το παλάτι με θειάφι και φωτιά.

ΕΡΩΤΗΣΗ 8n:

Να περιγράψετε το σχέδιο της μνηστηροφορίας, όπως το συνέλαβε και το εφάρμοσε ο Οδυσσέας από τη σημή που άρκισε ο αγώνας του τόξου μέχρι την πραγματοποίηση της μνηστηροφορίας. Να λάβετε υπόψη σας και τις περιληπτικές αναδιηγήσεις των ραψωδιών φ και χ.

Απάντηση:

Η εφαρμογή του σχεδίου της μνηστηροφορίας:

- Ο Οδυσσέας κάνει νόημα στον Τηλέμαχο να μην τεντώσει το τόξο, ώστε να συνεχίστει ο αγώνας.
- Αποκαλύπτει στον Εύμαιο και το Φιλοίτιο την πραγματική του ταυτότητα και ζητάει τη βούθειά τους (ο Εύμαιος θα φροντίσει να απομακρυνθούν οι γυναίκες και θα δώσει το τόξο στον Οδυσσέα, ενώ ο Φιλοίτιος θα κλείσει τις αυλόπορτες).
- Ζητάει να λάβει μέρος στον αγώνα του τόξου.
- Με συνθηματικά λόγια και νοήματα, ειδοποιεί τον Τηλέμαχο ότι έφτασε η ώρα του φονικού.
- Σκοτώνει πρώτα τον Αντίνοο, αρχηγό των μνηστήρων, ώστε να σκορπίσει πανικό στους υπόλοιπους.
- Αποκαλύπτεται στους μνηστήρες και δεν υποκύπτει σε κανένα συμβίθασμό.
- Σκοτώνει το Μελάνθιο και τις δούλες που είχαν σχέση με τους μνηστήρες.
- Κάνει εξαγνισμό του χώρου με θειάφι και φωτιά.

ΕΡΩΤΗΣΗ 9n:

Κατά τη διάρκεια της μνηστηροφορίας διάφορα πρόσωπα ζήτουν από τον Οδυσσέα να τους λυπηθεί.

Με ποια επιχειρήματα το ζήτουσε ο καθένας, ποια πήναν η

απάντηση του Οδυσσέα και πώς την απολόγησε σε κάθε περίπτωση;

Απάντηση:

Ο Λειώδης, για να τον λυπηθεί ο Οδυσσέας, λέει ότι δεν έχει καμιά από τις γυναικες του παλατιού, ότι δεν φέρθηκε ποτέ υβριστικά, ότι προσπάθησε να βάλει τελος στις πράξεις των μνηστήρων και ότι απλώς έπαιρνε μέρος στις θυσίες τους ως μάντης. Ο Οδυσσέας του απαντά ότι δεν πρόκεται να αποφύγει το θάνατο, αφού ο Λειώδης ευχήθηκε να μη γυρίσει ποτέ ο Οδυσσέας στην πατρίδα, ενώ θέλησε να συνάψει γάμο με την Πηνελόπη (στ. x 310-326).

Ο Φήμιος ζητά να τον λυπηθεί ο Οδυσσέας προβάλλοντας ως επιχειρήματα το κρίμα που θα έχει ο ήρωας αν σκοτώσει θεόπνευστο αιοιδό, το ότι τραγουδούσε χωρίς να θέλει στα γλέντια των μνηστήρων, από φόβο, και ότι έχει μάρτυρά του τον Τηλέμαχο. Ο Οδυσσέας πείθεται και του χαρίζει τη σωτηρία (στ. 347-356).

Ο Μέδων, μολονότι δεν απευθύνεται ο ίδιος στον Οδυσσέα, παραμένει ζωντανός, ύστερα από επέμβαση του Τηλέμαχου (στ. 360-361).

ΕΡΩΤΗΣΗ 10n: Η πθική αρχή που διέπει τη δράση των πρώων της Οδύσσειας, όπως είδαμε από την πρώτη κιόλας ραψωδία του έπους, είναι ο άνθρωπος είναι υπεύθυνος για τις πράξεις του και επομένως, όταν φτάνει στην «ύβρη», προκαλεί την οργή των θεών και πιμωρεύται («ύβρις» – «νέμεσις» – «τίσις»).

Με βάση τις περιδηπτικές αναδιπηγίσεις των ραψωδιών υ, φ, χ και τα αποσπάσματα των ραψωδιών φ και χ που μελετήσατε να συνητίσετε πώς βρίσκει την εφαρμογή της αυτή η πθική αρχή και στις τρεις φάσεις της («ύβρις» – «νέμεσις» – «τίσις») στη μνηστροφονία, αφού προσδιορίσετε το ρόλο των θεών και τη συμπεριφορά και δράση του Οδυσσέα και των μνηστήρων σ' αυτήν.

Απάντηση:

Οι μνηστήρες, έχοντας «καταλάβει» το παλάτι του Οδυσσέα, κατασπαταλώντας την περιουσία που δεν τους ανήκει, θέλοντας να παντρευτούν τη γυναίκα κάποιου άλλου και σκεδιάζοντας το φόνο του Τηλέμαχου, διαπράττουν ύβριν. Υβριστική συμπεριφορά έχουν και μερικοί από τους δούλους (π.χ. ο Μελάνθιος και η Μελανθώ). Η ύβρις των μνηστήρων προκαλεί την οργή των θεών (Νέμεσις). Έτσι, η Αθηνά γίνεται συμπαραστάτης του Οδυσσέα, έχοντας την εύνοια του Δία.

Τέλος, οι ασεβείς μνηστήρες και οι υβριστές δούλοι σκοτώνονται από τον Οδυσσέα. Η φρικτή τους τιμωρία (τίσις) είναι απόλυτα δικαιολογημένη.

ΕΡΩΤΗΣΗ 11n: *Η μνηστροφονία θεωρείται ως «αριστεία» (= διάκριση ενός ήρωα στη μάχη) του Οδυσσέα στην Οδύσσεια.*

Αφού λάβετε υπόψη σας τις περιληπτικές αναδημητήσεις των ραψωδιών ν, φ, χ και τα αποσπάσματα των ραψωδιών φ και χ που μελετήσατε, να προσδιορίσετε ποιες αρετές του επιστράτευσε ο Οδυσσέας, για να πετύχει την εξόντωση των μνηστήρων και να συντηρήσετε αν ισχύει η παραπάνω άποψη.

Απάντηση:

Οι αρετές που επιστράτευσε ο Οδυσσέας, για να πετύχει την εξόντωση των μνηστήρων είναι:

- η **εξυπνάδα** και η **πονηριά**: καταφέρνει να εισχωρήσει στο παλάτι μεταμορφωμένος σε ζητιάνο, χωρίς να αποκαλύψει την ταυτότητά του ούτε καν στην Πηνελόπη
- η **υπομονή**: δεν αντιδρά στους χλευασμούς των μνηστήρων, ακόμη κι όταν αυτοί το παρατραβούν (π.χ. ο Αντίνοος του εκσφενδονίζει ένα σκαμνί)
- η **προνοτικότητα**: αποκαλύπτεται στον Εύμαιο και το Φιλοίτιο και τους δίνει οδηγίες, ώστε να παγιδέψουν τους μνηστήρες στη μεγάλη αίθουσα
- το **θάρρος**: σχεδιάζει και πραγματοποιεί να σκοτώσει τους πολυάριθμους μνηστήρες σχεδόν μόνος του
- το **μεγαλείο** και η **υπερηφάνεια**: δεν κάνει κανέναν συμβιβασμό για υλικές αποζημιώσεις με τον Ευρύμαχο
- η **μεγαλοψυχία**: χαρίζει τη ζωή στο Φέμιο και το Μέδοντα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 12n: *Να αναλύσετε την παρομοίωση των στίχων x 392-397 και να εξηγήσετε το λεπτουργικό της ρόλο. Να συνημένετε πόσο εύστοχη είναι:*

Απάντηση:

Για την ανάλυση της παρομοίωσης Βλ. ραψ. χ. ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ, «Πλατιά παρομοίωση».

Η παρομοίωση είναι πράγματι πολύ εύστοχη, καθώς η εικόνα των σπιβαγμένων μνηστήρων στο πάτωμα θυμίζει ψάρια που σπαρταρούν στα δίκτυα λίγο πριν ξεψυχίσουν.

ΕΡΩΤΗΣΗ 13n: *Η Ευρύκλεια, όταν είδε τους μνηστήρες νεκρούς, έσυρε φωνή καράς. Ο Οδυσσέας όμως τη συγκράτησε και της είπε:*

«Χάρου από μέσα σου, γερόντισσα, και βάστα, μη φωνάζεις·

δε θέλει ο θεός καρά να δείχνουμε μπροστά σε σκοτωμένους!

Τούτους η μοίρα των αθανάτων και τ' άνομά τους έργα τους δάμασαν, π δε λογάριαζαν στον κόσμο απ' τους ανθρώπους

τρανό, ακαμνό – κανένα, αν λάκαινε να τους συντύχει κάποιος,

κι άσκημα τέλη τώρα απόλαψαν από τις αδικιές τους»

(x 411-416) (Από τη μετάφραση των N. Καζαντζάκη - I. Θ. Κακριδή)

Να χαρακτηρίσετε τον Οδυσσέα από τα λόγια του αυτά προς την Ευρύκλεια.

Απάντηση:

Από τα λόγια του αυτά, μπορούμε να χαρακτηρίσουμε τον Οδυσσέα ως άνθρωπο βαθιά ευσεβή, αφού θεωρεί ότι όσα κατάφερε ήταν έργο των θεών, οι οποίοι τιμώρησαν τους «άνομους μνηστήρες». Ακόμη, ο σεβασμός προς τους νεκρούς, επιβάλλει στον Οδυσσέα να συγκρατήσει τις εκδηλώσεις καράς της Ευρύκλειας.

- ΕΡΩΤΗΣΗ 14n:** *a. Πώς εκφράζεται στο ποίημα «Φίμιος» (βλ. Παράρτημα σσ. 447-448) του Κωστή Παλαμά η αντίθεση ανάμεσα στον αοιδό και τους μνηστήρες;*
- b. να συνηθίσετε αν και σε ποιο βαθμό η αντίθεση αυτή δικαιολογεί την απόφαση του Οδυσσέα να απαλλάξει τον αοιδό.*
- γ. να συνηθίσετε για το νόημα των δύο τελευταίων στίχων του ποιήματος προσπαθώντας να το συσχετίσετε με ανάλογες απόψεις που γνωρίσαμε στην Οδύσσεια.*

Απάντηση:

- a. Η αντίθεση ανάμεσα στο Φίμιο και τους μνηστήρες εκφράζεται ως διαφορά ρυθ-

μού: ο αοιδός είναι ο καθαρός ρυθμός, το τραγούδι της κιθάρας που προκαλεί πρεμία και χαρά σε όποιον το ακούει, ενώ οι μνηστήρες είναι το θορυβώδες ηχητικό κύμα της λύσσας και της τύφλας, που μοιάζει με ουρλιαχτά λύκου.

6. Η αντίθεση αοιδού και μνηστήρων, όπως προβάλλεται στο ποίημα, δικαιολογεί την απόφαση του Οδυσσέα να απαλλάξει τον αοιδό. Σε αυτό το ποιητικό περιβάλλον οι συσχετισμοί και τα κίνητρα των πράξεων είναι διαφορετικά από της Οδύσσειας, καθώς στόχος του ποιητή είναι να προβάλλει τα ευγενικά συναισθήματα που προκαλεί η ποίηση.
- γ. Οι δύο τελευταίοι στίχοι του ποιήματος του Κ. Παλαμά με λυρικό τρόπο περιγράφουν πώς η τέχνη μπορεί να προκύψει από οπουδήποτε και να εξαγνίσει κάθε τι χυδαίο και αποκρουστικό. Στην Οδύσσεια ο κεντρικός ήρωας μέσα από τη φοβερή αιματοχυσία, επαναφέρει την τάξη και την ευσέβεια στη χώρα του, σε μια πράξη που λειτουργεί ως εξαγνισμός.

ΕΡΩΤΗΣΗ 15η: *Να χωρίσετε σε σκηνές την ενόπτη ψ 1-278 και να προσδιορίσετε τα πρόσωπα που πρωταγωνιστούν σε κάθε σκηνή και το ρόλο που διαδραματίζει το καθένα.*

Απάντηση:

- **1η σκηνή (στ. 1-5):** Πρωταγωνιστεί η Ευρύκλεια,, η οποία τρέχει να αναγγείλει το χαρμόσυνο μήνυμα στην Πηνελόπη.
- **2η σκηνή (στ. 6-96):** Πρωταγωνιστούν η Ευρύκλεια, η οποία προσπαθεί να πείσει τη Βασίλισσα ότι γύρισε ο Οδυσσέας και σκότωσε τους μνηστήρες, και η Πηνελόπη που δυσπιστεί αλλά τελικά κατεβαίνει να δεί τι έχει συμβεί.
- **3η σκηνή (στ. 97-163):** Πρωταγωνιστούν ο Τηλέμαχος, η Πηνελόπη και ο Οδυσσέας. Ο Τηλέμαχος προσάπτει στη μπέρα του σκληρότητα, επειδή ενώ έχει μπροστά της τον Οδυσσέα, δεν εκδηλώνεται και θέτει τον εαυτό του στον πλευρό του πατέρα του για τα προβλήματα που θα ακολουθήσουν. Η Πηνελόπη μένει έκθαμβη μπροστά στο γηιάνο που ισχυρίζεται ότι είναι ο σύζυγός της. Ο Οδυσσέας περιμένει μάταια τις αντιδράσεις της Πηνελόπης και σκεδιάζει με το γιο του το παραπλανητικό γλέντι.
- **4η σκηνή (στ. 164-170):** Πρωταγωνιστούν οι άνθρωποι του παλατιού που προσποιούνται ότι διασκεδάζουν και ο Φήμιος, ο οποίος τραγουδά, ώστε να υπάρχει (ψεύτικη) ατμόσφαιρα γλεντιού.
- **5η σκηνή (στ. 171-175):** Πρωταγωνιστούν οι κάτοικοι της Ιθάκης που περνούν έξω από το παλάτι, σκολιάζοντας τους δήθεν γάμους της Πηνελόπης.

- **6η σκηνή (στ. 176-185):** Πρωταγωνιστούν ο Οδυσσέας, η Ευρυνόμη που τον περιποιείται και η Αθηνά η οποία περιβάλλει τον ήρωα με περισσή ομορφιά.
- **7η σκηνή (στ. 186-278):** Πρωταγωνιστούν ο Οδυσσέας και η Πηνελόπη σε μια τυπική σκηνή αναγνωρισμού.

ΕΡΩΤΗΣΗ 16n: *Να περιγράψετε τη διαδικασία αναγνωρισμού του Οδυσσέα από την Πηνελόπη με βάση τη διαδικασία του αναγνωρισμού όπως αυτή περιγράφεται στην ερώτηση 19 της σελ. 321.*

Απάντηση:

Βλ. ραφ. ψ, ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ, «Η σκηνή του αναγνωρισμού».

ΕΡΩΤΗΣΗ 17n: *Αφού συγκρίνετε τον αναγνωρισμό του Οδυσσέα από την Πηνελόπη με τους αναγνωρισμούς της Ιθάκης από τον Οδυσσέα και τον Οδυσσέα από τον Τηλέμαχο και επισημάνετε ομοιότητες και διαφορές, να συνπίπετε γιατί ο αναγνωρισμός αποτελεί θεματικό τύπο και ποια η σημασία των θεματικών τύπων για τη σύνθεση των επών (βλ. και Εισαγωγή σ. 13-14 και ερώτηση 51 στην σ. 277).*

Απάντηση:

Ομοιότητες:

- Η Αθηνά και στις τρεις περιπτώσεις είναι υπεύθυνη για την απόκρυψη της ταυτότητας (καλύπτει την Ιθάκη με ομίχλη, μεταμορφώνει τον Οδυσσέα σε ζητιάνο).
- Η Αθηνά κάνει άρση της αποκρυψης και στους τρεις αναγνωρισμούς (διώχνει τη θολή ομίχλη από το τοπίο, περιβάλλει τον Οδυσσέα με ιδιαίτερη ομορφιά).
- Τα πρόσωπα που κάνουν τον αναγνωρισμό δυσπιστούν (ο Οδυσσέας αμφιβάλλει ότι βρίσκεται στην Ιθάκη, ο Τηλέμαχος δεν πιστεύει ότι έχει μπροστά του τον πατέρα του, ούτε η Πηνελόπη το σύνυγό της).
- Μετά τον αναγνωρισμό, τα πρόσωπα εκφράζουν τα συναισθήματά τους (ο Οδυσσέας φιλάει το χώμα της πατρίδας του, ο Τηλέμαχος και ο Οδυσσέας αγκαλιάζονται και ξεσπούν σε σπαρακτικό θρήνο, η Πηνελόπη με τον Οδυσσέα κλαίνε αγκαλιασμένοι).

Διαφορές:

- Η Πηνελόπη υποθάλλει σε δοκιμασία τον Οδυσσέα προκειμένου να πειστεί για την αλήθεια των λόγων του.

- β) Η Αθηνά δείχνει τα σημάδια της Ιθάκης χωρίς να το έχει ζητήσει ο Οδυσσέας.
- γ) Ο Τηλέμαχος δεν ζητάει κανέναν αποδεικτικό σημείο.
- Ο αναγνωρισμός αποτελεί θεματικό τύπο, καθώς ακολουθεί μια συγκεκριμένη διαδικασία, η οποία επαναλαμβάνεται αυτούσια (ή ελαφρά παραλλαγμένη).
 - Η σημασία των θεματικών τύπων: οι θεματικοί τύποι αποτελούν δομικό στοιχείο των επών, αφού επιτρέπουν στο συνθέτην να έχει έτοιμες λύσεις που επαναλαμβάνονται συχνά μέσα στο έργο. Χωρίς τους θεματικούς τύπους η σύνθεση και η απομνημόνευση τόσο μεγάλων ποιημάτων θα ήταν ίσως αδύνατη.

ΕΡΩΤΗΣΗ 18n: *Να συγκρίνετε τον αναγνωρισμό του Οδυσσέα από την Πηνελόπη με τον αναγνωρισμό που περιγράφεται στις δύο παραλλαγές της παραδογής «Ο γυρισμός του ξενιτεμένου» (βλ. Παράρτημα σσ. 449-450) και να επισημάνετε ομοιότητες και διαφορές.*

Απάντηση:

Ομοιότητες:

- α) Το πρόσωπο που θα αναγνωριστεί είναι ο σύζυγος ο οποίος λείπει πολλά χρόνια απ' το σπίτι.
- β) Η πραγματική ταυτότητα του προσώπου που θα αναγνωριστεί είναι κρυμμένη.
- γ) Ο σύζυγος διαπιστώνει την πίστη της γυναίκας του.
- δ) Αποκαλύπτεται η ταυτότητα του προσώπου που θα αναγνωριστεί.
- ε) Η σύζυγος δυσπιστεί.
- στ) Ο σύζυγος έμμεσα ή άμεσα δίνει τα αποδεικτικά στοιχεία.
- ζ) Γίνεται ο αναγνωρισμός.

Διαφορές:

- α) Στην Οδύσσεια τα πρόσωπα έχουν συγκεκριμένα ονόματα και χαρακτήρες, ενώ στο δημοτικό είναι ανώνυμα.
- β) Η Πηνελόπη υποθάλλει τον Οδυσσέα σε δοκιμασία, προκειμένου να πάρει ένα αποδεικτικό στοιχείο, ενώ η γυναίκα του τραγουδιού ζητάει περισσότερα σημάδια.
- γ) Μετά τον αναγνωρισμό υπάρχει στην Οδύσσεια περιγραφή των συναισθηματικών εκδηλώσεων του ζευγαριού, ενώ στην παραλογή παραλείπεται.

ΕΡΩΤΗΣΗ 19n: *Να περιγράψετε το δόλο που σπίνει η Πηνελόπη στον Οδυσσέα, για να δοκιμάσει αν πράγματι αυτός είναι ο σύζυγος της.*

γός της, και να εξηγήσετε γιατί π συνυγική κλίνη του Οδύσσεα και της Πηνελόπης αποδεικνύεται ταυτόχρονα σημάδι του αναγνωρισμού του Οδύσσεα αλλά και σημάδι της πίστης της Πηνελόπης.

Απάντηση:

Η Πηνελόπη, θέλοντας να δοκιμάσει τον άντρα που έχει απέναντί της, δίνει εντολή στην Ευρύκλεια να μεταφέρει το κρεβάτι εξώ από την κάμαρα. Αν πράγματι ο άντρας είναι ο Οδύσσεας, θα γνωρίζει ότι το κρεβάτι του δεν μπορεί να μετακινηθεί, αφού είναι σκαλισμένο στον κορμό μιας ελιάς. Αυτό είναι ένα μυστικό που μόνο το βασιλικό ζεύγος και η Ευρύκλεια γνώριζαν.

Η συνυγική κλίνη αποτελεί εκτός από σημάδι αναγνωρισμού και σημάδι της πίστης της στον Οδύσσεα, αφού, αν αυτή δεν ήταν πιστή στον Οδύσσεα, δεν θα το χρησιμοποιούσε ως απόδειξη, καθώς πολλοί άνδρες θα ήξεραν αυτή την πληροφορία για την ιδιαιτερότητα του κρεβατιού.

ΕΡΩΤΗΣΗ 20n: *Η Πηνελόπη κατά την ενόπτη αυτή παρουσιάζεται δύσπιστη και σκληρή. Να επιβεβαιώσετε τη θέση αυτή και να συζητήσετε σε ποιο βαθμό είναι δικαιολογημένη η δυσπιστία και η σκληρότητά της.*

Απάντηση:

Βλ. ραψ. ψ, ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ / ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ, «Πηνελόπη».

ΕΡΩΤΗΣΗ 21n: *Με βάση τη συμπεριφορά και τη στάση του Οδύσσεα στην ενόπτη αυτή να επιβεβαιώσετε χαρακτηριστικά γνωρίσματα του ήθους του.*

Απάντηση:

Βλ. ραψ. ψ, ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ / ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ, «Οδύσσεας».

ΕΡΩΤΗΣΗ 22n: *Αφού αναλύσετε πις παρομοιώσεις των σπίχων ψ 180-185 και 261-269 να συζητήσετε πι επιδιώκει με καθεμιά από τις παρομοιώσεις αυτές ο ποιητής.*

Απάντηση:

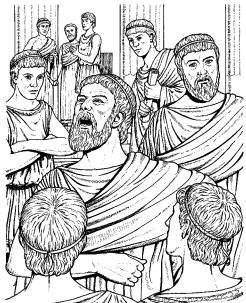
Βλ. ραψ. ψ, ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ, «Πλατιά παρομοίωση».

ΕΡΩΤΗΣΗ 23η: Ο ποιητής θέλησε ν Πνεύματος κατά τη διάρκεια της μνηστηροφρονίας να είναι βυθισμένη σε ύπνο βαθύ, τον πιο γλυκό ύπνο της από τότε που έφυγε ο Οδυσσέας, όπως λέει η ίδια η Ευρύκλεια, όταν εκείνη την ξυπνά για να της αναγγείλει το γυρισμό του άντρα της και το φόνο των μνηστήρων,

Να συζητήσετε γιατί ο ποιητής θέλησε να κοιμάται η Πνεύματος την ώρα της μνηστηροφρονίας.

Απάντηση:

Βλ. ραψ. ψ, ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ, σχόλιο για τους στ. 18-22.

ΡΑΨΩΔΙΑ ω'

ΣΤΙΧΟΙ 280-350, 463-551

ΣΠΟΝΔΑΙ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΗΝ ω' ΡΑΨΩΔΙΑ

- ΤΟΠΟΣ:** Στους στ. 280-350 βρισκόμαστε στο κτήμα του Λαέρτη ενώ στους στ. 463-551 στην αγορά της Ιθάκης.
- ΧΡΟΝΟΣ:** Τη 41η ημέρα της Οδύσσειας.
- ΠΡΟΣΩΠΑ:** Οδυσσέας, Λαέρτης, Τηλέμαχος, Αλιθέρσος, Ευπείθης, Αθηνά - Μέντορας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ ΡΑΨΩΔΙΑΣ

Ενότητα 1η (στ. 280-350)

Ο αναγνωρισμός του Οδυσσέα από το Λαέρτη

Ενότητα 2η (στ. 463-551)

Ειρήνη στην Ιθάκη

ΈΛΟΤΗΤΑ 1Η: [ΣΤΙΧΟΙ 280-350]

Análysis Enótētās

✓ **Ο ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ ΑΠΟ ΤΟ ΛΑΕΡΤΗ**

ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Στίχοι 280-303: Ο Οδυσσέας συναντά το Λαέρτη

Στίχοι 304-315: Η πλαστή ιστορία του Οδυσσέα

Στίχοι 316-331: Ο Οδυσσέας αποκαλύπτει την ταυτότητά του. Ο Λαέρτης ζητά αποδείξεις.

Στίχοι 332-350: Τα σημάδια και ο αναγνωρισμός.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Ο Οδυσσέας συναντά το Λαέρτη και του συστίνεται ως Επίριτος, γιος του βασιλιά Αφείδα και εγγονός του Πολυπίμονα. Του λέει ότι φιλοξένησε πριν πέντε χρόνια τον Οδυσσέα. Ο γέροντας ξεσπάει σε θρήνο κι ο Οδυσσέας μη αντέχοντας άλλο, τους αποκαλύπτει την αληθινή του ταυτότητα. Ο Λαέρτης ζητά σημάδια· εκείνος του δείχνει την ουλή στο πόδι και απαριθμεί τα δέντρα που του είχε χαρίσει ο πατέρας του. Ο Λαέρτης πέφτει λιπόθυμος από τη συγκίνηση.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

στ. 312 (ο) «μισεμός» = ο ξενιτεμός

στ. 336 (τα) «ταξίματα» = όσα του είχε τάξει, του είχε υποσχεθεί

στ. 342 «αράδες»: (n) αράδα = σειρά

στ. 347 «σημάδια απαραγνώριστα»: απαραγνώριστος, -η, -ο = αυτός που δεν μπορεί να παραγνωριστεί, που δεν μπορεί να υποτιμηθεί η αξία του

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

«Αλύθαντας» (στ. 306): μάλλον φανταστική πόλη

«Αφείδας» (στ. 307): πλαστό πρόσωπο

«Πολυπίμονας» (στ. 307): πλαστό πρόσωπο

«Επίριπος» (στ. 308): πλαστό όνομα του Οδυσσέα

«Σικανία» (στ. 309): έτσι ονόμαζαν ολόκληρη τη Σικελία και αργότερα μόνο το δυτικό της τμήμα.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- «Μήτε η μάνα του... για τους πεθαμένους» (στ. 294-298): Το στόλισμα των νεκρών και το μοιρολόι ήταν στοιχεία των νεκρών τελειών.

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΜΟΤΙΒΑ ΤΗ^ω ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

- «στα δώρα σου... την αρχή» (στ. 287): Σύμφωνα με το θεσμό της φιλοξενίας, αυτός που είχε φιλοξενηθεί είχε υποχρέωση να φιλοξενήσει με τη σειρά του τον ξενιστή και να του δώσει δώρα.
- **Η σκηνή του αναγνωρισμού** – ή τυπική διαδικασία:
 1. Ο Οδυσσέας αποκρύπτει την ταυτότητά του, διηγούμενος μια πλαστή ιστορία (στ. 306-311).
 2. Ο Οδυσσέας και ο Λαέρτης βρίσκονται απομονωμένοι από τους άλλους στα κτήματα.
 3. Ο Οδυσσέας αποκαλύπτει ποιος πραγματικά είναι (στ. 323-324).
 4. Ο Λαέρτης δυσπιστεί και ζητάει σημάδια αναγνωρισμού (στ. 330-331).
 5. Ο Οδυσσέας παρουσιάζει τις αποδείξεις: την ουλή στο πόδι και απαρίθμηση των δέντρων που του είχε χαρίσει ο Λαέρτης (στ. 333-345).
 6. Ακολουθεί ο αναγνωρισμός και η εκδήλωση των συναισθημάτων (στ. 346-350).

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ – ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (ΗΡΩΩΝ ΚΑΙ ΘΕών)

Οδυσσέας: Αρχικά είναι πολύ ψύχραιμος και διηγείται στον πατέρα του μια πλαστή ιστορία (στ. 305-315). Όταν όμως βλέπει το Λαέρτη να θρηνεί σπαρακτικά, γεμάτος συγκίνηση αποκαλύπτεται (στ. 316-328).

Λαέρτης: Ζει αποτραβηγμένος στην εξοχή, μέσα στη θλίψη και τον πόνο, όπως φαίνεται από το θρήνο του μόλις ακούει για το γιο του (στ. 316-318). Μετά τον αναγνωρισμό, λιποθυμάει στην αγκαλιά του αγαπημένου του γιου, μη αντέχοντας τη συγκίνηση και την απρόσμενη ευτυχία (στ. 346-350).

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕ^ω ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «Στα λόγια του αποκρίθηκε ο Οδυσσέας πολύγνωμος» (στ. 304, 332)
- «ανόσια έργα» (στ. 328)
- «βασανισμένος ο Οδυσσέας και θείος» (στ. 349-350)

ΕΝΟΤΗΤΑ 2Η: [ΣΤΙΧΟΙ 463-551]*Análysis Enótētās***✓ ΕΙΡΗΝΗ ΣΤΗΝ ΙΘΑΚΗ****ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ****Στίχοι 463-471:** Οι συγγενείς των μνηστήρων ζητούν εκδίκηση**Στίχοι 472-488:** Διάλογος Δία - Αθηνάς**Στίχοι 489-528:** Η διαμάχη των Ιθακίσιων**Στίχοι 529-555:** Η επέμβαση της Αθηνάς. Ο κεραυνός του Δία. Η ειρήνη.**ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ**

Οι συγγενείς των μνηστήρων αποφασίζουν να πάρουν εκδίκηση για το φονικό. Η Αθηνά συνομιλεί με τον πατέρα της για την έκβαση της υπόθεσης και κατεβαίνει στο νησί για να συμφιλιώσει τις δύο πλευρές. Στην Ιθάκη όλοι είναι έτοιμοι για τη σύγκρουση. Ο Λαέρτης, με προτροπή της Αθηνάς - Μέντορα, σκοτώνει τον Ευπείθη. Η φοβερή φωνή της θεάς σταματά τη διαμάχη και καλεί τους Ιθακίσιους να κάνουν ειρήνην. Οι άνθρωποι σκορπίζουν από φόρο κι ο Οδυσσέας χιμά πάνω τους. Ο Δίας ρίχνει τον πυρφόρο κεραυνό του στα πόδια της Αθηνάς η οποία βάζει τα δύο στρατόπεδα να δώσουν όρκους συμφιλίωσης.

ΓΛΩΣΣΙΚΑ – ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ**στ. 464:** «μ' αλαλπτό μεγάλο» = με φοβερό θόρυβο**στ. 466** «με σπουδή» = βιαστικά**στ. 498** «ψαρά μαλλιά» = γκρίζα μαλλιά**στ. 529 «Θα γύριζαν τον νόστο άνοστο»:** λογοπαίγνιο με τη λέξη “νόστος”. Εννοεί ότι δεν θα γύριζαν στην πατρίδα.**στ. 530 «αιγίοχος»:** επίθετο του Δία που σημαίνει “αυτός που κρατά την αιγιδα” (= ασπιδα).**στ. 536 «αντιφωνούσε»:** ρ. αντιφωνώ = αντηχώ /αποκρίνομαι**στ. 545 (η) «μάνητα»:** μανία, μεγάλη οργή

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

«Δόλιος» (στ. 492): Δούλος του Λαέρτη

«Αρκείσιος» (στ. 518): Ο πατέρας του Λαέρτη

ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

Προϊδεασμός **1H** συνομιλία Δία - Αθηνάς στους 473-486 προειδοποιεί τους ακροατές για τη συμφιλίωση που θα ακολουθήσει.

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ – ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΜΟΤΙΒΑ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

- «λέγοντας πως θα πάρει εκδίκηση του σκοτωμένου γιου του» (στ. 469-470):

Οι συγγενείς των μνηστήρων ζητούν εκδίκηση (για το θέμα αυτό βλ. ραψ. α, Ενότητα 2n, ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ, σχόλιο για το στ. 46).

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ – ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (ΗΡΩΩΝ ΚΑΙ ΘΕΩΝ)

Αθηνά: Η Οδύσσεια κλείνει με την Αθηνά να βοηθά τον Οδυσσέα για μια ακόμη φορά, σητώντας επέμβασην του Δία, για να σταματήσει η καταδίωξη του ήρωα (στ. 475-476). Εμφυσά δύναμη στο Λαέρτη για να σκοτώσει τον Ευπείθη (στ. 517-524). Στην πιο κρίσιμη στιγμή, σταματά τις εχθροπραξίες με τη φοβερή της κραυγή (στ. 529-538) και εμποδίζει τον Οδυσσέα (στ. 594-546).

Δίας: Αποφασίζει ότι, αφού τιμωρήθηκαν οι μνηστήρες για την ανομία του, είναι καιρός να γίνει ειρήνη στην Ιθάκη (στ. 481-486) και στέλνει προειδοποιητικό κεραυνό ώστε να αποκατασταθεί η τάξη στο νησί (στ. 541-542).

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

- «Πατέρας μας Κρονίδη, ο πρώτος όλων των θεών» (στ. 473)
- «θείος Οδυσσέας» (στ. 482)
- «άνομοι μνηστήρες» (στ. 482)
- «βασανισμένος ο Οδυσσέας και θείος» (στ. 490, 504)
- «μιλώντας με λόγια που πετούσαν σαν πουλιά» (στ. 494)
- «Ανταποκρίθηκε ο Τηλέμαχος, φρόνιμο κι έξυπνο μυαλό» (στ. 510)
- «μακρόισκιο δόρυ» (στ. 520, 523)
- «η Αθηνά, η θυγατέρα του αιγίοχου Δία» (στ. 530, 548-9)
- «Ο Οδυσσέας, πολύπαθος και θείος» (στ. 539)
- «Τα μάτια λάμποντας η Αθηνά» (στ. 542)

**ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ
του σχολικού βιβλίου (σελ. 409-418)
(ραψωδία ω) και
Γενική θεώρηση της ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ**

ΕΡΩΤΗΣΗ 1n: *Αφού λάβετε υπόψη σας την περιληπτική αναδιήγηση της ραψωδίας ω και τα αποσπόματα της ραψωδίας αυτής που μελετήσατε, να αναφέρετε τα βασικά θέματα από εκείνα που έμειναν εκκρεμή στις ρωσίες χ και ψ, τα οποία ο ποιητής εδώ κλείνοντας την αφήγησή του φροντίζει να ολοκληρώσει.*

Απάντηση:

Στις ραψ. χ και ψ έμειναν εκρεμμή τα εξής θέματα:

- Η αντίδραση των οικείων των μνηστήρων (στη ραψ. ω οι συγγενείς των νεκρών συγκεντρώνονται στην αγορά, ζητώντας εκδίκηση. Με επέμβαση των θεών, συμφιλιώνονται με τον Οδυσσέα).
- Η συνάντηση του Οδυσσέα με το Λαέρτη (στη ραψ. ω πατέρας και γιος συναντιούνται σε μια συγκλονιστική σκηνή).
- Η δικαίωση της μνηστηροφρονίας (στη ραψ. ω ο φρικτός φόνος μνηστήρων δικαιώνεται από την επέμβαση των θεών που συμφιλιώνουν τις δύο πλευρές).

ΕΡΩΤΗΣΗ 2n: *Να περιγράψετε τη διαδικασία του Οδυσσέα από τον Λαέρτη με βάση τη διαδικασία του αναγνωρισμού όπως αυτή περιγράφεται στην ερώτηση 19 της σ. 321.*

Απάντηση:

Βλ. ραψ. ω, Ενότητα 1n, ΙΔΕΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ, “Η σκηνή του αναγνωρισμού”.

ΕΡΩΤΗΣΗ 3n: *Να περιγράψετε τη συναισθηματική κατάσταση του Λαέρτη και του Οδυσσέα πριν και μετά τον αναγνωρισμό.*

Απάντηση:

Βλ. ραψ. ω, Ενότητα 1n, ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ /ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ, “Οδυσσέας”, “Λαέρτης”.

ΕΡΩΤΗΣΗ 4n: *Η συμβολή των θεών στη λύση του έπους (ραψωδία ω) είναι ιδιαίτερα προβεβλημένη και καθοριστική. Ποιοι θεοί παρεμβαίνουν, με ποιο τρόπο και με ποιο σκοπό κάθε φορά;*

Απάντηση:

Οι θεοί που παρεμβαίνουν είναι ο Αθηνά και ο Δίας

a) **Η Αθηνά:**

- Μεταμορφωμένη σε Μέντορα εμψυχώνει τον Οδυσσέα ο οποίος την αναγνωρίζει (σ. 505) και το Λαέρτη, τον οποίο βοηθά να σκοτώσει τον Ευπείθη (σ. 517-526)
- Βγάζει μια τρομερή κραυγή και σκορπά πανικό, ώστε να σταματήσει η μάχη (σ. 529-538)
- Συγκρατεί τον Οδυσσέα (σ. 539-546)
- Βάζει τα δύο στρατόπεδα να κάνουν όρκους ειρήνης (σ. 548-551)

b) **Ο Δίας**

- Εξουσιοδοτεί έμμεσα την Αθηνά να κειριστεί την αποκατάσταση της τάξης στην Ιθάκη (σ. 481-487)
- Ρίχνει προειδοποιητικό κεραυνό στα πόδια της Αθηνάς, για να συγκρατήσει τον Οδυσσέα από νεό αιματοκύλισμα (σ. 541-542).

ΕΡΩΤΗΣΗ 5n: *Η μνηστροφρονία προοικονομείται πάντα από την α' “αγορά” των θεών και ο ακροατής/αναγνώστης προειδοποιείται γι' αυτή πάντα από τη β'. Να συγπιπτεί το ρόλο του Οδυσσέα στη πρωτία των μνηστήρων. Να δικαιολογήσετε τις απώψεις σας.*

Απάντηση:

Οι μνηστήρες διαπράττουν “ύθριν” με τη συμπεριφορά τους και προκαλούν τη “νέμεσιν”, την οργή των θεών. Συνεπώς η “τίσις”, η τιμωρία τους, είναι επιβεβλημένη και αναπότρεπτη. Ο Οδυσσέας σχεδιάζει και πραγματοποιεί τη μνηστροφρονία, γιατί είναι αυτός που θίγεται άμεσα από τη συμπεριφορά των μνηστήρων. Στην πραγματικότητα, ο Οδυσσέας λειτουργεί ως εκτελεστικό όργανο της θείας θούλησης, αφού η τιμωρία των υθριστών είναι προαποφασισμένη από τους θεούς.

ΕΡΩΤΗΣΗ 6n: “Αυτοδικία” είναι η πιμωρία κάποιου που μας αδίκησε από μας του ίδιους και όχι από το νόμο. Η μνηστηροφονία είναι μια μορφή αυτοδικίας, αλλά μ' αυτήν αποκαθίσταται η πθική και η πολιτική τάξη στην Ιθάκη.

Αφού λάβετε υπόψη σας 1. τις απόψεις που εκφράζουν οι θεοί στην α' “αγορά”, στη β' “αγορά” και στους σπίκους ω 472-486, και 2. τις απόψεις που διατυπώνουν δύοι μῆλοσαν στη συγκέντρωση των Ιθακοπίσιων την επόμενη του φόνου των μνηστήρων (βλ. τους στ. ω 421-462 στο Παράρτημα σ. 451), να συγπίσετε αν και ως ποιο βαθμό είναι η μνηστηροφονία πιθανά δικαιωμένη από θεούς και ανθρώπους, όχι σύμφωνα με τις αντιλήψεις και τα δεδομένα της σπηλεινής εποχής, αλλά της εποχής του Ομήρου (8 αι. π.Χ.).

Απάντηση:

Βλ. Ραψ. ω, Ενότητα 2n, ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ, σχόλιο για τους στ. 469-470 και ραψ. α, Ενότητα 2n, ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ, σχόλιο για το στ. 46.

ΕΡΩΤΗΣΗ 7n: Όσα συμβαίνουν στην οδυσσειακή Ιθάκη δεν μπορεί παρά να αντικατοπρίζουν ως ένα βαθμό εμπειρίες γνωστές στον ποιητή της Οδύσσειας (βλ. και στην Εισαγωγή σελ. 16).

Με βάση τα όσα διαδραματίζονται στην ενότητα αυτή, π μπορείτε να υποθέσετε για τη σταθερότητα του θεομού της βασιλείας στα χρόνια του Ομήρου;

Απάντηση:

Όσο ο Οδυσσέας απουσιάζει και όλοι θεωρούν ότι έχει χαθεί, οι μνηστήρες (νεαροί ευγενικής καταγωγής) διεκδικούν το θρόνο του. Ο Λαέρτης, ο οποίος κατείχε το αξίωμα πριν από τον Οδυσσέα, δεν είναι σε θέση να επιβάλει την τάξη, ενώ ο Τηλέμαχος, ο νόμιμος διάδοχος του θρόνου λόγω της νεαρής του πλικίας αγνοείται επιδεικτικά. Ο λαός της Ιθάκης παρακολουθεί τα γεγονότα με αδιαφορία. Η Πηνελόπη κάνει το μόνο πράγμα που μπορεί: με τεχνάσματα προσπαθεί να αναβάλει το γάμο με κάποιον από τους μνηστήρες.

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι ο θεομός της βασιλείας στα χρόνια του Ομήρου

έχει αποδυναμωθεί. Οι ευγενείς διεκδικούν ενεργό ρόλο στη διακυβέρνηση του κράτους και ασκούν πίεση, προκειμένου να κλονίσουν την κληρονομική βασιλεία. Ο λαός, που ακόμη δεν διεκδικεί δικαιώματα, παραμένει στο περιθώριο, αμέτοχος στα παιχνίδια εξουσίας των ισχυρών.

ΕΡΩΤΗΣΗ 8η: *Να γράψετε ένα κείμενο 100-150 λεξεων όπου θα εκφράζετε και θα δικαιολογείτε την άποψή σας για το αν σας άρεσε ή όχι το τέλος της Οδύσσειας.*

Απάντηση:

- a) **Θετική απάντηση:** Αξιολογώντας το ποίημα σύμφωνα με το είδος στο οποίο ανήκει (έπος) και εντάσσοντάς το στην εποχή που δημιουργήθηκε, δικαιολογούμε απόλυτα το ομαδικό φονικό των μνηστήρων. Σε όλη την Οδύσσεια οι μνηστήρες προβάλλονται ως υβριστές, άνομοι και ασεβείς· αντιπροσωπεύουν το κακό. Οι κώδικες της ανθρώπινης συμπεριφοράς στην εποχή του Ομήρου ήταν διαφορετικοί. Η μνηστηροφονία γίνεται επιτακτική ανάγκη, αναγκαία συνθήκη, ώστε να νιώσει ο ακροατής κάθαρση. Η σωτήρια επέμβαση των θεών στην ραιψωδία ω κλείνει το έπος με το καλό τέλος, καθώς αποκαθίσταται η ηθική τάξη και επανέρχεται η ισορροπία.
- b) **Αρνητική απάντηση:** Το τέλος της Οδύσσειας με τη μνηστηροφονία αφήνει τον ακροατή / αναγνώστη σε μια αιμόσφαιρα βίας και αδικίας. Ο Οδυσσέας σκοτώνει τους ανύποπτους μνηστήρες, αφού τους έχει αφοπλίσει κρυφά και παγιδεύοντάς τους στη μεγάλη αίθουσα. Ακόμη κι αν δικαιολογήσουμε τη φονική αυτή πράξη λόγω της φαύλης συμπεριφοράς των μνηστήρων, είναι δύσκολο να προσπεράσουμε το πόνο των συγγενών και να θεωρήσουμε ότι έχει αποκατασταθεί η ηθική τάξη, ενώ εξοντώθηκαν τόσοι άνθρωποι.

ΕΡΩΤΗΣΗ 9η: *a. Ποιο το περιεχόμενο των επικών ποιημάτων;
b. Να αναφέρετε τα βασικά χαρακτηριστικά της επικής ποίησης.*

Απάντηση:

Βλ. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΙΣΑΓΩΓΗ, Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΠΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΣΤΑ ΟΜΗΡΙΚΑ ΕΠΗ, «Ποιο ήταν το περιεχόμενο των επών;» και «Ποια τα γνωρίσματα της επικής ποίησης;»

- ΕΡΩΤΗΣΗ 10n:** Αφού βάλετε σε κύκλο την ένδειξη Σ πλάι σε όσες από τις παρακάτω φράσεις θεωρείτε σωστές και την ένδειξη Λ πλάι σε όσες θεωρείτε λανθασμένες, να υποστηρίξετε κάθε επιλογή σας μέσα σε δύο το πολύ σειρές.
1. «Τα επικά ποιήματα υμνούσαν όχι μόνο τα κατορθώματα των πρώων αλλά και των θεών» Σ Λ
 2. «Ο επικός ποιητής αφηγούνταν πάντοτε γεγονότα που συνέβησαν στη δική του εποχή» Σ Λ
 3. «Τα έπη πάντα σύντομα αφηγηματικά ποιήματα» Σ Λ
 4. «Οι ραψωδοί τραγουδούσαν τα έπη με τη συνοδεία φόρμιγγας / κιθάρας» Σ Λ
 5. «Οι “Νόστοι” ανήκαν στον τρωϊκό κύκλο επών» Σ Λ
 6. «Τα ομηρικά έπη συντέθηκαν κατά τον 12ο αι. π.Χ.» Σ Λ

Απάντηση:

1. Σωστό. Στην Οδύσσεια ο ποιητής αναφέρεται πολύ συχνά στα κατορθώματα των θεών (π.χ. ραψ. Θ το τραγούδι του Δημόδοκου για τον έρωτα της Αφροδίτης και του Άρη).
2. Λάθος. Στην Οδύσσεια ο Όμηρος αφηγείται γεγονότα που συνέβησαν σχεδόν 4 αιώνες πριν.
3. Λάθος. Η Οδύσσεια αποτελείται από 12.110 στίχους.
4. Λάθος. Οι αιοδοί τραγουδούσαν με τη συνοδεία φόρμιγγας / κιθάρας.
5. Σωστό. Στην Οδύσσεια περιγράφεται ο νόστος του Οδυσσέα μετά τον τρωικό πόλεμο.
6. Λάθος. Τα ομηρικά έπη συντέθησαν τον 8ο αι. π.Χ.. Στο 12 αι.π.Χ. αναφέρονται τα γεγονότα που περιγράφονται.

- ΕΡΩΤΗΣΗ 11n:** Μάθαμε ότι στην επική πίεση είχαν καθιερωθεί ορισμένοι εκφραστικοί τύποι (αλλιώς λέγονται: τυπικές εκφράσεις) που επαναλαμβάνονταν απαράλλαχτοι ή ελαφρώς παραλλαγμένοι. Στην Οδύσσεια γνωρίσαμε πολλούς τέ-

τοιους εκφραστικούς τύπους, φυσικά σε μετάφραση. Άλλοι απ' αυτούς πήταν ονοματικοί (λ.χ. ο ιππικός Γερήνιος Νέστωρ) και άλλοι ρηματικοί (λ.χ. Ἐτοι τους μῆλησε). Πολλές φορές καταλάμβαναν έναν ολόκληρο στίχο (λ.χ. Ἐδυσε ο πήλιος, ίσκιωσαν όλοι οι μεγάλοι δρόμοι). Οι ονοματικοί αποτελούνταν συνήθως από ένα όνομα συνοδευμένο από ένα επίθετο ή μια περίφραση.

Να σημειώσετε δίπλα στο καθένα από τα παρακάτω επίθετα και τις φράσεις το όνομα εκείνου του θεού ή ανθρώπου το οποίο, όπως είδαμε, συνόδευε σπν Οδύσσεια και συναποτελούσε μαζί του εκφραστικό τύπο. Να σημειώσετε στο τέλος και δυο-τρεις στίχους που παραπρέσατε όπι επαναλαμβάνονται στη μετάφραση και θεωρείτε όπι αποδίδουν εκφραστικούς τύπους.

Απάντηση:

τα μάτια λάμποντας / γλαυκόματη	→ Αθηνά
πολύτροπος / καρτερικός / πολύπαθος	→ Οδυσσέας
καλλιστέφανη / χρυσή	→ Αφροδίτη
που ψηλά βροντά / που τα σύννεφα συνάζει / ολύμπιος	→ Δίας
φρόνιμη / σκεφτική και φρόνιμη	→ Πηνελόπη
αργυφονιάς / ψυχοπομπός και δωροδότης	→ Ερμής
καλλιτέχνης / ο έξοχος τεχνίτης	→ Ήφαιστος
κοσμοσείστης / της γης κυρίαρχος	→ Ποσειδώνας
τοξότης με τα μακρινά του βέλη / λαμπρός εκνθόλος	→ Απόλλωνας
γνωστικός / συνετός	→ Τηλέμαχος

- «Κι αμέσως την προσφώνησε με λόγια που πετούσαν σαν πουλιά»
- «Ω σεβαστή γυναίκα, του Οδυσσέα ομόκλινη, που τον εγέννησε ο Λαέρτης».

ΕΡΩΤΗΣΗ 12η: *Σπν επική ποίηση εκτός από τους εκφραστικούς τύπους μάθαμε όπι επαναλαμβάνονται με τις ίδιες περίπου λεπτομέρειες και ορισμένα θέματα, ενέργειες, δραστηριότητες. Είπαμε όπι αυτά ονομάζονται θεματικοί τύποι ή αλλιώς τυπικά θέματα. Στους θεματικούς τύπους που γνωρίσαμε σπν*

Οδύσσεια περιλαμβάνονται και οι ενθετες διπυγίσεις και τα αστοχα ερωτήματα.

Να αναφέρετε άλλους δύο θεματικούς τύπους και να δώσετε δύο παραδείγματα για τον καθένα απ' αυτούς.

Απάντηση:

- Η φιλοξενία ως θεματικός τύπος επαναλαμβάνεται στο έπος με το ίδιο τυπικό (π.χ. η φιλοξενία Αθηνάς – Μέντη από τον Τηλέμαχο, ραψ. α και η φιλοξενία του Οδυσσέα από τους Φαιάκες.)
- Ο αναγνωρισμός (π.χ. αναγνωρισμός του Οδυσσέα από τον Τηλέμαχο στη ραψ. π και από την Πηνελόπη στη ραψ. ψ).

ΕΡΩΤΗΣΗ 13η: *Στη ραψωδία μ, μετά την επιστροφή του Οδυσσέα από τον Άδη πι Kίρκη τού προφητεύει τις μελλοντικές περιπέτειές του και του δίνει συμβουλές με ποιο τρόπο θα τις ανπετωπίσει. Συγκεκριμένα για τις Σειρήνες του λέει:*

*«Θα φτάσεις πρώτα στις Σειρήνες αυτές που καταθέλγουν
όλους τους ανθρώπους, όποιος βρεθεί στα μέρη τους.
Αν κάποιος πλησιάσει ανύποπτος κι ακούσει των Σειρήνων*

45. *τη φωνή, δεν γίνεται να τον χαρούν ξανά στο γυρισμό του γυναικες και μικρά παιδιά· τον θέλγουν οι Σειρήνες με το οξύφωνο τραγούδι τους,
σ'ένα λιθάδι καθισμένες· γύρω σωρός τα κόκαλα,
σάρκες ανθρώπων σαπισμένες, φαγωμένα δέρματα.*

50. *Σε συμβουλεύω να τις προσπεράσεις· όσο για τους συντρόφους σου,
γλυκό κερί σαν μέλι μάλαξε και βούλωσε μ' αυτό τ'
αυπά τους,
ώστε κανείς από τους άλλους να μην το ακούσει το τραγούδι τους.
Μόνος εσύ μπορείς να τις ακούσεις, αν το θελήσεις·
θα πρέπει ωστόσο, εκεί στο πλοίο που θα φεύγει γρήγορα,*

- 55.** *χέρια και πόδια να σε δέσουν, όρθιο πάνω στο κατάρπι,*
με τα σκοινιά πλεγμένα γύρω του· κι ἔτι να ακούσεις, να απολαύσεις
των Σειρήνων τη φωνή.
Κι αν τους συντρόφους σου παρακαλείς, αν τους φωνάγεις να σε λύσουν,
εκείνοι ακόμη πιο σφικτά, με περισσότερα σκοινιά θα πρέπει να σε δέσουν».

(μ 42-59)

Ο Οδυσσέας έκανε αυτά που του είπε η Κίρκη. Μόλις το καράβι του πλοσίασε στο υπότιμο των Σειρήνων αυτές πράγματα άρχισαν το ψηλόλιγνο τραγούδι τους:

- «Κι όπως κωππλατώντας γρήγορα, σίμωσε τόσο το καράβι*
στο υπότιμο, που θα μπορούσε να ακουστεί τη φωνή του ανθρώπου,
- 210** *μας πήραν οι Σειρήνες είδησην, πως προσπερνούσε το σκαρί μας γοργοτάξιδο,*
κι άρχισαν το ψηλόλιγνο τραγούδι τους:
“Ελα, Οδυσσέα περίφημε, δόξα των Αχαιών,
πλοσίασε,
άραξε εδώ το πλοίο, ν' ακούσεις τη φωνή μας.
Αφού κανείς ποτέ δεν μας προσπέρασε στο μελανό καράβι του,
- 215** *προτού να ακούσει από το στόμα μας τη μελιστάλακτη φωνή μας·*
πρώτα ευφραίνεται κι ύστερα συνεχίζει το ταξίδι του,
κερδίζοντας καινούργια γνώση.
Γιατί τα πάντα εμείς γνωρίζουμε, δσα τραβήξανε στης Τροίας
τον κάμπο Αργείοι και Τρώες – θέλημα των θεών.
- 220** *Κι ακόμη ξέρουμε τα όσα συμβαίνουν πάνω σ' ολόκληρη τη γη*

με τα πολλά γευνήματα”.

*Έτσι μιλώντας τραγουδούσαν με φωνή περίκαλλον· κι εμένα
μέσα μου η καρδιά μου λαχταρούσε να τις ακούσει,
παρακαλούσα
τους συντρόφους να με λύσουν, έκανα νόημα
γνέφοντας· αλλά εκείνοι*

225 εκεί, σκυμμένοι στα κουπιά, κωππλατούσαν.

*Κι αυτοσπήμει πετάκτικαν ο Ευρύλοχος κι ο
Περιμήδης,
μ' έδεσαν μ' άλλα, πρόσθετα σκοινιά, μ' έσφιγγαν
πιο γερά.*

*Τέλος, όταν πια τις περάσαμε, και δεν ακούγαμε
μήτε φωνή μήτε και το τραγούδι των Σειρήνων,*

**230 τότε οι καλοί μου εταίροι έβγαλαν το κερί, αυτό που
εγώ**

*τους ἀλειψα στ' αυτά τους, με λύνονταν κι εμένα απ'
τα δεσμά μου».*

(μ 208-231)

*Οι Σειρήνες παρουσιάζονται ως μυθολογικές μορφές που
σκεπίζονται άμεσα με την ποίηση και μάλιστα με την επική.
Να δικαιολογήσετε την άποψη αυτή με βάση τα παραπάνω
αποσπάσματα της Οδύσσειας και να τη συζητήσετε.*

Απάντηση:

Οι Σειρήνες συνδέονται άμεσα με την ποίηση, αφού με το «οξύφωνο» τραγούδι τους «θέλγουν όποιον πλησιάσει ανύποπτος». Η σχέση τους με την επική ποίηση φαίνεται στους στ. μ 218-219 όπου προτείνουν στον Οδυσσέα να του τραγουδήσουν όλα όσα τράβηξαν οι Άργειοι και οι Τρώες στις Τροίας τον κάμπο.

ΕΡΩΤΗΣΗ 14n: *Στη «Μικρή νέκυια» (έτσι καθιερώθηκε να λέγεται –σε ανιδιαστολή προς τη μεγάλη «Νέκυια», τη ραψωδία λ– το πρώτο μέρος της ραψωδίας ω, όπου παρακολουθούμε τη συνομιλία του Αχιλλέα με τον Αγαμέμνονα στο κάτω κόσμο και την κάθοδο των ψυχών των μνηστήρων στον Άδη) ο*

*Αγαμέμνονας, αφού πληροφορείται όσα συνέβησαν σπν
Ιθάκη από την ψυχή του μνηστήρα Αμφιμέδοντα, μακαρίζει
τον Οδυσσέα για την πιοτί γυναίκα του λέγοντας:*

*«Τρισεύπυχε Οδυσσέα, πολύτεχνε γιε του Λαέρτη,
αδίθεια*

γυναίκα πήρες αξεπίμπτη και με περίσσες χάρες!

*Πόσο άδολη η καρδιά της γνωστικιάς του Ικάριου
θυγατέρας,*

195 *της Πηνελόπης! Πώς δεν ξέκασε τον Οδυσσέα ποτέ
της,*

*τον άντρα της! της καλοσύνης της η δόξα δε θα
σθίσει·*

*πεντάμορφο τραγούδι οι αθάνατοι θα πλέξουν, να το
λένε*

*πάνω στη γη οι θυντοί, τη φρόνιμη πρώντας
Πηνελόπη.» (ω 192-198)*

(Από τη μετάφραση των

N. Καζαντζάκη - I.Θ. Κακριδή)

*Να συζητήσετε πώς αντιλαμβάνεστε τα λόγια αυτά του
Αγαμέμνονα, δηλ. του ποιητή.*

Απάντηση

Ο Αγαμέμνονας πλέκει το εγκώμιο της Πηνελόπης (προθάλλοντας ως μεγαλύτερο αγαθό τη συνυγική της πίστη), η οποία κέρδισε την αθανασία ως σύμβολο σύνεσης και αφοσίωσης.

ΕΡΩΤΗΣΗ 15n: *Σύμφωνα με το ποίημα «Στον Οδυσσέα» του Στάθη Καραβία (1883-1945) (βλ. στο Παράρτημα σσ. 458-9) ο Οδυσσέας έγινε ένα αιώνιο σύμβολο.
Τι συμβολίζει ο Οδυσσέας σύμφωνα με το ποίημα;*

Απάντηση

Στο ποίημα του Σ. Καραβία ο Οδυσσέας συμβολίζει την αξία της ήρεμης οικογενειακής ζωής σε συνθήκες ειρήνης, σε αντίθεση με τη δόξα που αποκτά κανείς στο πεδίο της μάχης.

ΕΡΩΤΗΣΗ 16n: *Να σημειώσετε μπρος από καθεμιά από τις τρεις αφηγηματικές ενόπτες που σας δίνονται σε τριάδες τον αριθμό 1 ή 2 ή 3 (δίνεται για παράδειγμα η πρώτη τριάδα), για να δηλώσετε τη σειρά με την οποία παρακολουθούμε τις ενόπτες αυτές στην Οδύσσεια.*

Απάντηση:

2. “Αλκίνου απόλογοι”	1. “Αρίτης απόλογοι”	3. “Μικροί απόλογοι”
2. “Φαιακίδα”	3. “Μνηστηροφονία”	1. “Τηλεμάχεια”
3. β’ “αγορά” των Θεών	2. Ιθακησίων “αγορά”	3. α’ “αγορά” των Θεών
1. “Κυκλώπεια”	2. “Νέκυια”	3. “Βόες Ηλίου”
1. “Νίπτρα”	3. “Σπονδαί”	2. “Τόξου θέσις”
- Αναγνωρισμός του Οδυσσέα**
2. από την Πηνελόπη	1. από τον Τηλέμαχο	3. από το Λαέρτη

ΕΡΩΤΗΣΗ 17n: *Ο αναγνωρισμός και η μνηστηροφονία είναι δύο θέματα τα οποία είναι στενά δεμένα μεταξύ τους στην Οδύσσεια, προετοιμάζονται και προοικονομούν το ένα το άλλο.
Να συζητήσετε την άποψη αυτή, προσπαθώντας να την επιβεβαιώσετε και να τη δικαιολογήσετε.*

Απάντηση:

Ο αναγνωρισμός και η μνηστηροφονία στην Οδύσσεια είναι θέματα στενά συνδεδεμένα καθώς:

- Ο αναγνωρισμός του Οδυσσέα από τον Τηλέμαχο προετοιμάζει και προοικονομεί τη μνηστηροφονία (ο Τηλέμαχος θα συμμετάσχει στην κατάστρωση του σκεδίου και στην πραγματοποίησή του).
- Ο αναγνωρισμός του Οδυσσέα από τον Εύμαιο και τον Φιλοίτιο προετοιμάζει και προοικονομεί τη μνηστηροφονία (με τη βοήθεια των δύο δούλων).
- Η μνηστηροφονία προοικονομεί τον αναγνωρισμό του Οδυσσέα από την Πηνελόπη και το Λαέρτη.

ΕΡΩΤΗΣΗ 18n: *Στην επόμενη σελίδα σε πίνακα σας δίνονται οι φάσεις της διαδικασίας του αναγνωρισμού και δίπλα τέσσερις σπίλες. Στην πρώτη σπίλη βλέπετε συμπληρωμένες τις φάσεις του αναγνωρισμού της Ιθάκης από τον Οδυσσέα. Έχουν*

προβλεφθεί ἄλλες τρεις σπίλες για τους τρεις σπηλαϊκότερους αναγνωρισμούς της Οδύσσειας: τους αναγνωρισμούς του Οδυσσέα από τα τρία σπενότερα συγγενικά του πρόσωπα, τον Τηλέμαχο (βλ. π. 173-246), την Πηνελόπη (βλ. ψ 1-278) και το Λαέρτη (βλ. ω 280-350). Αφού μελετήσετε δοσα από τα αποσπάσματα αυτά διδαχτήκατε, να βρείτε και να συμπληρώσετε στον πίνακα της επόμενης σελίδας, σύμφωνα με το δεδομένο παράδειγμα του αναγνωρισμού της Ιθάκης από τον Οδυσσέα, τις φάσεις όπως τις διαπιστώνετε στον καθένα από τους τρεις αυτούς αναγνωρισμούς.

Απάντηση:

ΑΝΑΓΝΩΡΙ-ΣΜΟΙ: Οι φάσεις του αναγνωρισμού	Της Ιθάκης από τον Οδυσσέα (ραψωδία ν 210-407)	Του Οδυσσέα από τον Τηλέμαχο (ραψωδία π 173-245)	Του Οδυσσέα από την Πηνελόπη (ραψωδία ψ 1-278)	Του Οδυσσέα από το Λαέρτη (ραψωδία ω 280-350)
1. απόκρυψη ταυτότητας με μεταμόρφωση ή παραμόρφωση ή με πλαστή ιστορία	Η Αθηνά καλύπτει την Ιθάκη με ομίχλη (ν 212-213)	Ο Οδυσσέας είναι μεταμορφωμένος σε ζητιάνο (περιł. αναδ. ραψ. ξ)	Ο Οδυσσέας είναι μεταμορφωμένος σε ζητιάνο (περιł. αναδ. ραψ. ξ)	Ο Οδυσσέας διηγείται μια πλαστή ιστορία (ραψ. ω 305-315)
2. απομόνωση των προσώπων που μετέχουν στον αναγνωρισμό	Ο Οδυσσέας και η Αθηνά-βοσκός στο λιμάνι του Φόρκυνα (ν 109-138 & 250-254)	Ο Εύμαιος φεύγει για το παλάτι. Ο Οδυσσέας και ο Τηλέμαχος μόνοι. (ραψ. π 170-172)	Ο Οδυσσέας μένει μόνος με την Πηνελόπη (ραψ. π 136-188)	Ο Οδυσσέας πηγαίνει μόνος κοντά στον Λαέρτη (περ. αναδ. ραψ. ω)
3. αποκάλυψη της ταυτότητας με άρση της μεταμόρφωσης ή της παραμόρφωσης ή με μια β' μεταμόρφωση &/ή με ομολογία της πραγματικής ταυτότητας	Η Αθηνά-βοσκός συστίνει την Ιθάκη (ν 265-279) Η Αθηνά-γυναίκα αίρει την ομίχλη (ν 399)	Η Αθηνά κάνει άρση της μεταμόρφωσης του Οδυσσέα και τον περιβάλλει με θεϊκή ομορφιά (ραψ. π 191-195)	Η Αθηνά κάνει άρση της μεταμόρφωσης του Οδυσσέα και τον περιβάλλει με θεϊκή ομορφιά (ραψ. ψ 176-185)	Ο Οδυσσέας αποκαλύπτει την ταυτότητα του (ραψ. ω 319-328)

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΜ Οι: Οι φάσεις του αναγνωρισμού	Της Ιθάκης από τον Οδυσσέα (ραψωδία ν 210-407)	Του Οδυσσέα α- πό τον Τηλέμαχο (ραψωδία π 173-245)	Του Οδυσσέα α- πό την Πηνελόπη (ραψωδία ψ 1-278)	Του Οδυσσέα από το Λαέρτη (ραψωδία ω 280-350)
4. έκφραση δυ- σπιστίας και απαίτηση για αποδεικτικά στοιχεία	Ο Οδυσσέας δυσπιστεί και ζητά σημάδια (ν 370-375)	Ο Τηλέμαχος δυσπιστεί (π 214-224)	Η Πηνελόπη βάζει σε δοκιμασία τον Οδυσσέα (ραψ. ψ 195-205)	Ο Λαέρτης δυσπιστεί και ζητάει σημάδια (ραψ. ω 330-331)
5. παρουσίαση αποδεικτικών στοιχείων	Η Αθηνά-γυναί- κα δείχνει σημά- δια της Ιθάκης (ν 391-398)	Ο Οδυσσέα μιλάει για την επέμβαση της Αθηνάς (ραψ. 226-238)	Ο Οδυσσέα μιλάει για το κρεβάτι (ραψ. ψ 208-231)	Ο Οδυσσέας δείχνει την ουλή και ονοματίζει τα δένδρα (ραψ. ω 333-345)
6. αναγνωρι- σμός και έκ- φραση ανά- λογων συναι- σθημάτων	Ο Οδυσσέας χαιρεταί, φιλά το χώμα, εύχεται στις Νύμφες (ν 400-407)	Ο Τηλέμαχος και ο Οδυσσέας ξεσπούν σε θρήνο (ραψ. π 239-245)	Η Πηνελόπη κλαίει στην αγκαλιά του Οδυσσέα (ραψ. ψ 232-278)	Ο Λαέρτης λιποθυμά στην αγκαλιά του Οδυσσέα (ραψ. ω 346-350)

ΕΡΩΤΗΣΗ 19n: Ο Οδυσσέας και η Πηνελόπη, μετά τον αναγνωρισμό τους και πριν κοιμηθούν, διηγούνται ο ένας στον άλλο όσα έζησαν στα χρόνια που μεσοδιάθησαν. Ο ποιητής μάς δίνει μια περιληψη της διήγησης εκείνης του Οδυσσέα σε τρίτο πρόσωπο και πολύ σύντομα, σε 32 στίχους. Η περιληψη αυτή έχει καθιερωθεί και ονομάζεται «Μικροί απόλογοι» σε αντιδιαστολή με τη διήγηση του Οδυσσέα στους Φαιάκες που, όπως είδαμε, λέγονται «Μεγάλοι απόλογοι».

Αφού μελετήσετε τους «Μικρούς απόλογους» (βλ. Παράρτημα, σσ. 453-4), να συμπεράνετε από τη συνοπική αυτή παρουσίαση της διήγησης του Οδυσσέα προς την Πηνελόπη:

a. αν ο Οδυσσέας αφηγήθηκε στην Πηνελόπη τις περιπέτειες του με χρονογραφική σειρά ή με τη σειρά που μας τις αφηγήθηκε ο ποιητής·

6. πι απέκρυψε και πι υποβάθμισε ο Οδυσσέας στη διπύοπη του προς πι γυναίκα του και να συζητήσετε γιαπί απέκρυψε ή υποβάθμισε το καθετι.

Απάντηση:

- Ο Οδυσσέας αφηγείται στην Πηνελόπη τις περιπέτειές του με χρονογραφική σειρά.
- Απέκρυψε:
 - Τις ερωτικές του σχέσεις με την Κίρκη (για να μη ζηλέψει η Πηνελόπη)
 - Τη συνάντησή του με τη Ναυσικά (για τον ίδιο λόγο)
 - Τη βούθεια της θεάς Αθηνάς (για να φανούν ακόμη πιο σημαντικά τα κατορθώματά του). Υποβάθμισε τη σχέση του με την Καλυψώ (για να μην οργιστεί η Πηνελόπη).

ΕΡΩΤΗΣΗ 20n: *Από τα βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα του ήθους του Οδυσσέα είναι το «πολύτροπο» (δηλαδή το πολυμήχανο, το εύστροφο μυαλό του, η ικανότητά του να βρίσκει πολλούς τρόπους για να ξεπερνά τις δυσκολίες) και τη «κλεπτοσύνη» του (δηλαδή η ικανότητά του να αποκρύπτει την ταυτότητά του, για να πετύχει τον σκοπό του, χωρίς να τον υποψιάζονται οι άλλοι).*

Να αναφέρετε ορισμένα περιστατικά από την Οδύσσεια τα οποία αποδεικνύουν αυτά τα γνωρίσματα του ήθους του Οδυσσέα.

Απάντηση:

- Η τύφλωση του Πολύφημου και το τέχνασμα φυγής από τη σπηλιά του Κύκλωπα (→ πολύτροπος)
- Το πλαστό όνομα Ούτις (→ κλεπτοσύνη)

ΕΡΩΤΗΣΗ 21n: *Αφού διαβάσετε στη σ. 454 του Παραρτήματος το ποίημα «Οδυσσέας» του Αγγ. Σημπριώτη, να συζητήσετε α) αν η αυτοπεποίθηση και η έπαρση με την οποία εκφράζεται ο Οδυσσέας του ποιήματος αυτού ταιριάζει στον Οδυσσέα της Οδύσσειας και β) αν, στην περίπτωση που η Πηνελόπη αποδεικνύει άποτη, ο Οδυσσέας της Οδύσσειας θα ενεργούσε όπως αφίνει να εννοθεί το ποίημα αυτό στους τελευταίους στίχους του.*

Απάντηση:

- α) Ο Οδυσσέας του ποιήματος εκφράζεται με μεγάλη έπαρση που δεν ταιριάζει στον ήρωα της Οδύσσειας, τον οποίο γνωρίσαμε ως άνθρωπο εξυπνο και συνετό που σκέφτεται καλά πριν μιλήσει.
- β) Στους τελευταίους στίχους του, το ποίημα αφίνει να εννοηθεί πως θα σκότωνε την Πηνελόπη, αν αποδεικνύταν άποστη. Για τον ήρωα της Οδύσσειας δεν γνωρίζουμε τι θα έκανε, αλλά η γενική του συμπεριφορά μέσα στο έπος δεν δικαιολογεί μια τόσο ακραία αντίδραση προς τη γυναίκα του.

ΕΡΩΤΗΣΗ 22η: *Ο Πετρώνιος, ένας λατίνος συγγραφέας του 1ου μ.Χ. αι., σε ένα ποίημά του (βλ. Παράρτημα σ. 459) προτρέπει έναν νέο να γίνει Οδυσσέας.*

Να συγκρίνετε αυτόν τον Οδυσσέα με τον Οδυσσέα της Οδύσσειας.

Απάντηση:

Ο Οδυσσέας του ποιήματος του Πετρώνιου μοιάζει με τον Οδυσσέα της Οδύσσειας, αφού περιπλανιέται σε ξένους τόπους και περνά διάφορους κινδύνους. Η διαφορά βρίσκεται στο ότι ο ήρωας του έπους ζει τις περιπέτειές του αναγκαστικά, γιατί έτσι έχουν αποφασίσει οι θεοί και η μοίρα, ενώ ο ήρωας του Πετρώνιου διψά για περιπέτεια και περιπλανιέται με τη θέλησή του.

ΕΡΩΤΗΣΗ 23η: *Αφού διαβάσετε το απόσπασμα που θα βρείτε στις σσ. 455-6 του Παραρτήματος από την ποιητική σύνθεση «Ελένη» του Γιάννη Ρίτσου, να συζητήσετε αν ο Οδυσσέας που γνωρίσατε στην Οδύσσεια θα μπορούσε να εξελιχθεί σε έναν Οδυσσέα όπως αυτός που περιγράφεται στο συγκεκριμένο απόσπασμα.*

Απάντηση:

Δεν μπορούμε να μιλήσουμε για εξέλιξη του ομηρικού Οδυσσέα στον Οδυσσέα του ποιήματος του Γ. Ρίτσου, καθώς οι ποιητικοί στόχοι των δύο συνθέσεων είναι διαφορετικοί.

ΕΡΩΤΗΣΗ 24η: *Αφού διαβάσετε στις σσ. 456-7 του Παραρτήματος το κείμενο του Ι.Θ. Κακριδή για το τέλος του Οδυσσέα, να συζητήσετε αν η τύχη των πρωταγωνιστών της Οδύσσειας*

όπως περιγράφεται στο κείμενο αυτό τους ταιριάζε π θα θέλατε ένα άλλο τέλος γι' αυτούς.

Απάντηση:

Αν και ο θάνατος του Οδυσσέα όπως τον περιγράφει ο Ι.Θ. Κακριδής, περιέχει πολλά τραγικά στοιχεία (ο Οδυσσέας πεθαίνει από το χέρι του ανυποψίαστου Τηλέγονου, ο οποίος γίνεται εν αγνοία του πατροκτόνος), αυτό το τέλος μοιάζει άδοξο για τον ήρωα της Οδύσσειας. Συχνά μέσα στο έπος ο Όμηρος τονίζει την αξία της ήρεμης οικογενειακής ζωής και το θάνατο σε βαθιά γεράματα, ανάμεσα σε αγαπημένους. Υποθέτουμε λοιπόν ότι στον Οδυσσέα θα ταιριάζει περισσότερο ένα ευτυχισμένο τέλος στην Ιθάκη δίπλα στην Πηνελόπη και τον Τηλέμαχο.

ΕΡΩΤΗΣΗ 26η: *Αφού διαβάσετε στη σσ. 452-3 του Παραρτίματος το κείμενο «Ένα παιχνίδι που το λέγαν Πηνελόπη», να συζητήσετε αν το ίθος των μνηστήρων όπως περιγράφεται στο κείμενο αυτό ταιριάζει με το ίθος των μνηστήρων που γνωρίσατε στην Οδύσσεια.*

Απάντηση:

Το ίθος των μνηστήρων του κειμένου ταιριάζει απόλυτα στους μνηστήρες της Οδύσσειας, καθώς ενδιαφέρονται μόνο για την καλοπέρασή τους και αντιμετωπίζουν την Πηνελόπη ως «έπιαθλο».

ΕΡΩΤΗΣΗ 27η: *Να συζητήσετε το ρόλο που διαδραματίζουν η Αθηνά, ο Δίας και ο Ποσειδώνας στην Οδύσσεια και ειδικότερα στην αναζήτηση, το νόστο του Οδυσσέα και τη μνηστηροφονία.*

Απάντηση:

- **Αθηνά:** παίζει σημαντικό ρόλο στην αναζήτηση του Οδυσσέα, καθώς είναι αυτή που ανακινεί το θέμα του ήρωα στα συμβούλια των Θεών, ενώ τρέχει κοντά στον Τηλέμαχο για να τον βοηθήσει να πάρει πληροφορίες για τον πατέρα του. Στο νόστο του Οδυσσέα είναι συνεχώς παρούσα, πολύτιμη συμπαραστάτις, όπως και στη μνηστηροφονία (καταστρώνει το σχέδιο μαζί με τον Οδυσσέα, επεμβαίνει με σκοπό να είναι ο ήρωας και ο τελικός νικητής).
- **Δίας:** Ο πατέρας των Θεών παίρνει τις αποφάσεις. Δεν έχει τον ενεργό ρόλο της Αθηνάς, αλλά αποδέχεται τις προτάσεις της και τις επικυρώνει (π.χ. στέλνει στο τέλος της Οδύσσειας έναν πυρφόρο κεραυνό, ώστε να λίγει η διαμάχη των Ιθακησίων).

- Ποσειδώνας:** Παίζει ρόλο μόνο στο νόστο του ήρωα, καθώς είναι το αντίπαλον δέος της Αθηνάς. Οργισμένος με τον Οδυσσέα, επειδή τύφλωσε το γιο του Πολύφημο, κάνει ό,τι μπορεί για να του στερήσει το νόστο.

ΕΡΩΤΗΣΗ 28n: *Να περιγράψετε μια αξία ζωής, ένα θεσμό, ένα έθιμο ή μια συνήθεια που γνωρίσατε στην Οδύσσεια και κίνησε το ενδιαφέρον σας, και να δικαιολογήσετε τον ενδιαφέρον αυτό.*

Απάντηση:

Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει ο θεσμός της φιλοξενίας στα χρόνια του Ομήρου. Οι οικοδεσπότες άνοιγαν το σπίτι τους σε ανθρώπους εντελώς άγνωστους και τους προσέφεραν περιποιήσεις ακολουθώντας ένα συγκεκριμένο τυπικό. Πολύ μεγάλη εντύπωση δημιουργεί το γεγονός ότι οι ξενιστές (= αυτοί που φιλοξενούσαν) πρώτα προσέφεραν λουτρό και γεύμα στον φιλοξενούμενο, κι έπειτα τον ρωτούσαν για την καταγωγή και τον τόπο προορισμού του. Αυτή η συνήθεια φαντάζει παράξενη στις μέρες μας που ζούμε εγκλωβισμένοι στα διαμερίσματα, απομονωμένοι και περιχαρακωμένοι στον ιδιωτικό μας βίο.

ΕΡΩΤΗΣΗ 29n: *Από δύο μπορούμε να συμπεράνουμε διαβάζοντας την Οδύσσεια: α. ποιες και πόσες κοινωνικές τάξεις υπήρχαν στην κοινωνία της ομπρικής Ιθάκης; β. ποια επαγγέλματα ασκούσαν και με ποιες εργασίες ασχολούνταν οι άνθρωποι (άντρες και γυναίκες) της ομπρικής κοινωνίας;*

Απάντηση:

- Στην κοινωνία της Ιθάκης του Ομήρου υπήρχαν οι ευγενείς, ο λαός και οι δούλοι.
- Επαγγέλματα: αιοδοί, αγρότες, ναυτικοί, ναυπηγοί, έμποροι, μάντεις. Ασκολίες: οικοτεχνία (π.χ. αργαλειός), καλλιέργεια της γης, κτηνοτροφία.

ΕΡΩΤΗΣΗ 30n: *Αφού μελετήσετε τους πίνακες 3, 4, 5 και 6 του Παρατίματος και τον πίνακα της ερώτησης 2 της σ. 278, να περιγράψετε την αφηγηματική τεχνική του εγκιβωτισμού.*

Απάντηση:

Εγκιβωτισμός είναι η αφηγηματική τεχνική κατά την οποία στη βασική ιστορία ενσωματώνονται άλλες, δευτερεύουσες αφηγήσεις. Αν θελήσουμε να το δούμε παραστατικά, η κύρια αφήγηση μοιάζει με ένα μεγάλο κιβώτιο που περιέχει ένα ή περισσότερα μικρότερα κιβώτια (= τις δευτερεύουσες αφηγήσεις).

ΕΡΩΤΗΣΗ 31n: *O ανθρωποκεντρισμός είναι ένα βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα της Οδύσσειας.*

Να συζητήσετε προσπαθώντας να τεκμηριώσετε την άποψη αυτή, αφού λάβετε υπόψη σας τη στάση, τη συμπεριφορά και τη δράση του Οδυσσέα κυρίως στις ραψωδίες ε και ι.

Απάντηση:

Ολόκληρο το έπος είναι χτισμένο σύμφωνα με μια αντίληψη ανθρωποκεντρική. Ο βασικός ήρωας είναι ένας άνθρωπος, ο οποίος στέκεται στο κέντρο του κόσμου που κατασκευάζει ο Όμηρος. Καθώς η Οδύσσεια εξελίσσεται, αναδεικνύονται οι ικανότητες και τα χαρακτηριστικά του Οδυσσέα. Το καλύτερο παράδειγμα για να ενισχύσουμε την ανθρωποκεντρική θεώρηση του έπους, είναι η ραψωδία ε, όπου η Καλυψώ προσφέρει στον ήρωα την αθανασία, την ομορφιά και την αιώνια νεότητα. Ο Οδυσσέας αρνείται αυτά τα δώρα, απορρίπτοντας έτσι την περίπτωση να ζήσει έναν εξωανθρώπινο κόσμο. Επιστρέφει στην ανθρώπινη κοινωνία, όπου ανήκει, γνωρίζοντας το τίμημα: γηρατειά, φθορά, θάνατος. Εξίσου σημαντική είναι και η ραψωδία ι που εξελίσσεται στην κώρα των Κυκλώπων. Εκεί ο Οδυσσέας κατορθώνει να νικήσει το γίγαντα Πολύφημο, χρησιμοποιώντας μόνο τη δύναμη του μυαλού του. Πρόκειται λοιπόν για έναν θρίαμβο του ανθρώπινου πολιτισμού εναντίον της αρχέγονης, άλογης δύναμης και της βαρβαρότητας (που εκπροσωπούν οι Κύκλωπες).

ΕΡΩΤΗΣΗ 32n: *O ανθρωπισμός, η ανθρωπιά χαρακτηρίζει τη στάση και τη συμπεριφορά πολλών προσώπων της Οδύσσειας.*

Να συζητήσετε την άποψη αυτή, αφού λάβετε υπόψη τη στάση και τη συμπεριφορά των προσώπων κυρίως στις ραψωδίες z και θ.

Απάντηση:

Σε ορισμένα σημεία της Οδύσσειας αναδεικνύεται ο ανθρωπισμός των προσώπων. Στη ραψωδία z η Ναυσικά αντιμετωπίζει με σεβασμό το δυστυχισμένο

ναυαγό (Οδυσσέα) που συναντά. Συγκινημένη από τα βάσανά του, δέχεται να τον βοηθήσει και να του προσφέρει περιποιήσεις. Στη ραψωδία θ οι Φαιάκες φέρονται με μεγάλη ανθρωπιά στον Οδυσσέα: ο Αλκίνοος αντιλαμβάνεται τον πόνο του ξένου και διακόπτει τον αοιδό (στ. 114-122, 644-657), φιλοξενεί τον Οδυσσέα και εκφράζει τον ανθρωπισμό του με στοργικά λόγια (στ. 658-662).

ΕΡΩΤΗΣΗ 33n: *Αφού διαβάσετε το ποίημα «Ιθάκη» του Κ. Π. Καθάφη (θα το βρείτε στο Παράρτημα σ. 460), να συζητήσετε σε π διαφέρουν το ταξίδι και η Ιθάκη του ποιήματος αυτού από το ταξίδι και την Ιθάκη του Οδυσσέα στην Οδύσσεια.*

Απάντηση:

Τα δύο ποιήματα διαφέρουν εντελώς ως προς το σκοπό του ταξιδιού. Στην Οδύσσεια, ο ήρωας περιπλανιέται έχοντας στο μυαλό του τον τελικό προορισμό, την Ιθάκη και το ταξίδι είναι το μέσον για να επιτύχει το στόχο του. Αντίθετα, στο ποίημα του Καθάφη ο στόχος είναι το ταξίδι, δηλαδή οι εμπειρίες του ανθρώπου κατά τη διάρκεια της ζωής του, η διαδρομή που θα κάνει.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΘΕΜΑΤΑ
Συνθετικών - Δημιουργικών Εργασιών για την
"ΟΔΥΣΣΕΙΑ" (σελ. 419-424)

ΕΡΩΤΗΣΗ 1η: *Στην Οδύσσεια γνωρίσαμε τον Οδυσσέα σε όλες τις φάσεις της ζωής του είτε παρακολουθώντας τη δράση αφηγημένη από τον ποιητή στο ποιητικό παρόν του ποιήματος, είτε πληροφορούμενοι το παρελθόν του μέσω των αφηγήσεων του ποιητή, του ίδιου του Οδυσσέα ή άλλων προσώπων του έπους.*

Na συντάξετε σε 300-350 λέξεις την ιστορία του Οδυσσέα με βάση τις πληροφορίες που μπορείτε να αντιλίσετε από την Οδύσσεια. Na μοιράσετε το κείμενό σας σε τέσσερα μέρη:

«Ο Οδυσσέας από τη γέννησή του ως την τρωική εκστρατεία»

«Ο Οδυσσέας στον τρωικό πόλεμο»

«Ο Οδυσσέας από την Τροία ως την Ιθάκη»

«Ο Οδυσσέας και οι αγώνες του μετά την επάνοδό του στην Ιθάκη»

Απάντηση:

- a) **«Ο Οδυσσέας από τη γέννησή του ως την τρωική εκστρατεία»**

Ο Οδυσσέας ήταν γιος του Λαέρτη και της Αντίκλειας. Το όνομα τού το έδωσε ο παπούς του Αυτόλυκος (πατέρας της Αντίκλειας). Όταν το παιδί μεγάλωσε λίγο, πήγε στον Παρνασσό για να πάρει τα δώρα που του είχε τάξει ο Αυτόλυκος. Εκεί πήρε μέρος σε κυνήγι και ένας κάπρος τον τραυμάτισε στο πόδι, αφήνοντάς του για πάντα μια ουλή. Αργότερα, ο Οδυσσέας διαδέχτηκε τον πατέρα του στο θρόνο της Ιθάκης κι έγινε βασιλιάς. Παντρεύτηκε την Πηνελόπη και απέκτησαν ένα παιδί, τον Τηλέμαχο. Ο Οδυσσέας έφυγε για να λάβει μέρος στην τρωική εκστρατεία, αφήνοντας πίσω τη γυναικά και το μικρό γιο του.

β) «Ο Οδυσσέας στον τρωικό πόλεμο»

Ο ήρωας διακρίθηκε στην Τροία για το θάρρος και την πανουργία του. Κάποτε κατόρθωσε, μεταμφιεσμένος σε ζητίανο, να μπει κρυφά στο κάστρο της Τροίας και να μάθει τα κατατόπια, φεύγοντας ανενόχλητος. Το σπουδαιότερο κατόρθωμά του ήταν να σύλληψη του σχεδίου του Δούρειου Ίππου, με τον οποίο μπόρεσαν τελικά οι Αχαιοί να πατίσουν το «Ιερό Κάστρο».

γ) «Ο Οδυσσέας από την Τροία ως την Ιθάκη»

Για δέκα χρόνια ο ήρωας περιπλανιόταν σε ξένους τόπους, μέχρι να φτάσει στην πατρίδα του. Πέρασε από τη χώρα των Κικόνων και των Λωτοφάγων και από τους Κύκλωπες όπου τύφλωσε με δόλο τον Πολύφημο, σπικώνοντας την οργή του Ποσειδώνα. Ο θεός τού ύπειλε πολλές φορές κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του φουρτούνες, ο Οδυσσέας όμως κατόρθωσε να φτάσει στην Αία, όπου έμεινε μαζί με την Κίρκη για ένα χρόνο. Έπειτα κατέβηκε στον Άδη, όπου συνάντησε τη μπτέρα του και πήρε χρονισμό από τον Τειρεσία. Αφού πέρασε από τη Σκύλλα, τη Χάρυβδη και τις Σειρήνες, έφτασε στο νησί του Ήλιου. Οι σύντροφοι έφαγαν τα ιερά βόδια του θεού και κάθηκαν από αυτό τους το σφάλμα. Μόνος ο Οδυσσέας έφτασε στην Ωγυγία, όπου έμεινε παρά τη θέλησή του για 8 χρόνια περίπου, δίπλα στην νεράϊδα Καλυψώ. Μετά από εντολή των θεών ν νύμφη των θούθων να φτάσει στο νησί των Φαιάκων. Οι κάτοικοι της Σχερίας τον φιλοξένησαν και τον μετέφεραν στην Ιθάκη.

δ) «Ο Οδυσσέας και οι αγώνες του μετά την επάνοδό του στην Ιθάκη»

Στην πατρίδα του ο Οδυσσέας ξαναβρήκε τα αγαπημένα του πρόσωπα, και με τη θούθεια του Τηλέμαχου και των πιστών του διούλων εξόντωσε τους μνηστήρες.

ΕΡΩΤΗΣΗ 2η: *Η στάση, η συμπεριφορά και οι ενέργειες της Πηνελόπης συντελούν, άμεσα ή έμμεσα, στην εξέλιξη των τριών βασικών θεμάτων της Οδύσσειας: της αναζήτησης, του νόστου του Οδυσσέα και της μνηστροφονίας.*

Να συντάξετε ένα κείμενο 350-400 λέξεων στο οποίο θα αναδεικνύετε το ρόλο της Πηνελόπης στα τρία αυτά βασικά θέματα.

Απάντηση:

(Περιληπτικά:) Η Πηνελόπη παίζει έμμεσα ρόλο στην αναζήτηση του Οδυσσέα, καθώς αφήνει το γιο της να ανεξαρτητοποιηθεί και να ταξιδέψει συλλέγοντας πληροφορίες για τον πατέρα του. Η συμβολή της Πηνελόπης στο νόστο του

Οδυσσέα είναι περισσότερο συμβολική: λειπουργεί ως κίνητρο για τον ήρωα, ώστε να παλέψει για να βρεθεί κοντά της. Στη μνηστηροφονία η στάση της βασιλισσας συντελεί άμεσα στην επίτευξη των στόχων του Οδυσσέα, καθώς είναι αυτή που επιτρέπει στο ζητιάνο να κυκλοφορεί στο παλάτι, ενώ παράλληλα τον βοηθάει να λάβει μέρος στον αγώνα του τόξου.

ΕΡΩΤΗΣΗ 3n: *Με βάση τις πληροφορίες που θα αντιλίσετε από τις περιληπτικές αναδιηγήσεις και το κείμενο των ραψωδιών τ, φ, χ και ψ για την Πηνελόπη να συντάξετε ένα κείμενο 200-250 λέξεων με τίτλο:*
«Πηνελόπη: ο θολυκός Οδυσσέας»

Απάντηση:

(Περιληπτικά): Η Πηνελόπη έχει πολλά κοινά χαρακτηριστικά με τον Οδυσσέα. Είναι έξυπνη και πονηρή, ικανή στους δόλους και τα τεχνάσματα, όπως φαίνεται από το κόλπο με τον αργαλειό (αφήνει τους μνηστήρες να πιστεύουν ότι υφαίνει το σάβανο του Λαέρτη, ενώ η ίδια κρυφά το ξηλώνει κάθε βράδυ) και στη δοκιμασία στην οποία υποβάλλει το σύζυγό της προκειμένου να διαπιστώσει αν της λέει αλήθεια (το τέχνασμα του κρεβατιού).

ΕΡΩΤΗΣΗ 4n: *Ο Τηλέμαχος μεταβαίνει στην Πύλο και στη Σπάρτη, για να αναζητήσει τον πατέρα του, με προτροπή της Αθηνάς (ραψ. α). Ύστερα από την επί ένα μίνα περίπου παραμονή του εκεί επιστρέφει στην Ιθάκη και πηγαίνει στο καλύβι του Εύμαιου με προτροπή πάλι της Αθηνάς (ραψ. ο). Όμως και τον Οδυσσέα ν Αθηνά τον συμβούλεψε να μην πάει αμέσως στο παλάτι του, αλλά να καταφύγει στο καλύβι του χοιροβοσκού Εύμαιου (ραψ. ν).*

α) Ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές διαπιστώνετε στην περιπέτεια αυτή του Τηλέμαχου και τις περιπέτειες του Οδυσσέα μέχρι τη στιγμή αυτή;

β) Γιατί η Αθηνά στέλνει τον Οδυσσέα και τον Τηλέμαχο στο καλύβι του Εύμαιου και όχι κατευθείαν στην πόλη της Ιθάκης;

γ) Ποιος κατά τη γνώμη σας μπορεί να κρύβεται πίσω από την Αθηνά;

Να δικαιολογήσετε τις απαντήσεις σας.

Απάντηση:

- a) Ο Τηλέμαχος φεύγει για την Πύλο και τη Σπάρτη, όπως ο πατέρας του έφυγε κάποτε για την Τροία. Όσο κι αν διαφέρει ο σκοπός και το περιεχόμενο του ταξιδιού, υπάρχουν ομοιότητες: ο Τηλέμαχος κινδυνεύει από τους μνηστήρες όπως ο πατέρας του, ενώ η Αθηνά βρίσκεται στο πλευρό του (και στο πλευρό του Οδυσσέα).
- b) Η Αθηνά στέλνει τον Οδυσσέα και τον Τηλέμαχο στο καλύβι του Εύμαιου πριν από τη μνηστηροφονία, γιατί πρέπει να γίνει ο αναγνωρισμός πατέρας και γιου.
- c) Πίσω από τη θεά βρίσκεται ο Δίας, ο οποίος παίρνει όλες τις αποφάσεις.

ΕΡΩΤΗΣΗ 5η: *Από όσα γνωρίσατε στην «Τηλεμάχεια» και στη «Μνηστηροφονία» για τον Τηλέμαχο, να γράψετε ένα κείμενο 300-350 λέξεων με τίτλο:*

«Τηλέμαχος: ο άξιος γιος του Οδυσσέα».

Απάντηση:

(Περιληπτικά): Όταν ο Τηλέμαχος βρίσκεται ενώπιον των ευθυνών του και αρχίζει να ενηλικιώνεται με τη βούθεια της Αθηνάς, αναδεικνύει πολλά χαρακτηριστικά στα οποία μοιάζει με τον Οδυσσέα, όπως άλλωστε επισημαίνει ο Μενέλαος και ο Νέστορας. Στα ταξίδια του σε Πύλο και Σπάρτη φαίνονται η σύνεση, η εξυπνάδα και η αποφασιστικότητά του. Όταν επιστρέφει στην Ιθάκη είναι πιο ώριμος και επιδεικνύει δύναμη και θάρρος, παρόμοια με του πατέρα του (αγώνας τόξου, μνηστηροφονία).

ΕΡΩΤΗΣΗ 6η: *Ο Τηλέμαχος είναι ένα από τα πρωταγωνιστικά πρόσωπα της Οδύσσειας. Στην «Τηλεμάχεια» παρακολουθίσαμε πώς αποφάσισε και πώς πραγματοποίησε το ταξίδι του στην Πύλο και στη Σπάρτη. Είδαμε ακόμη πώς οι μνηστήρες θορυβήθηκαν από την πρωτοβουλία αυτή του Τηλέμαχου και θέλησαν να τον θανατώσουν στίνοντας του ενέδρα στην Αστερίδα. Στη ραψωδία ο κλείνει ο κύκλος της προσωπικής του περιπέτειας, για να ανοίξει στη ραψωδία π ο κύκλος της κοινής δράσης πατέρα και γιου, μετά φυσικά από τον αμοιβαίο αναγνωρισμό τους. Να μελετήσετε πώς ακριβώς εξελίχθηκε το δικό του ταξίδι, η δική του μικρή «οδύσσεια»:*

- a) Πότε πληροφορήθηκαν την απουσία του οι μνηστήρες και πόσες μέρες παραμόνευαν στην Αστερίδα, για να των σκοτώσουν; Πώς κατάφερε ο Τηλέμαχος να αποφύγει την ενέδρα τους;**
- β) Πόσο χρόνο έλειψε ο Τηλέμαχος από την Ιθάκη και πόσες μέρες παρέμεινε στη Σπάρτη;**
- γ) Για ποιο λόγο, κατά τη γνώμη σας, καθήλωσε ο ποιητής τον Τηλέμαχο τόσο καιρό στη Σπάρτη.**

Πριν απαντήσετε να συμβουλευτείτε τους πίνακες 1 (το «ημερολόγιο» της «Τηλεμάχειας» σ. 500) και 6 (το «ημερολόγιο» της Οδύσσειας σ. 504) καθώς και τις περιληπτικές αναδιηγήσεις των ραψωδιών δ και ν 210-π.

Κάτω από τον πίνακα 1 (το «ημερολόγιο» της «Τηλεμάχειας») υπάρχει ένας πιμπελής πίνακας. Με τη βοήθεια των περιληπτικών αναδιηγήσεων ν 210 έως π, και τον πίνακα 6 (το «ημερολόγιο» της Οδύσσειας), να τον συμπληρώσετε, ώστε να έχετε στη σελίδα αυτή το «ημερολόγιο» όλου του ταξιδιού του Τηλέμαχου μέχρι την επιστροφή του στην Ιθάκη.

Απάντηση:

- α) Οι μνηστήρες πληροφορήθηκαν την απουσία του Τηλέμαχου όσο ο ίδιος βρισκόταν στο δείπνο που του πρόσφερε ο Μενέλαος, στη Σπάρτη (ραψ. δ). Παραμόνευαν στην Αστερίδα 33 ημέρες (σχεδιάζουν την παγίδα τους την 6η μέρα της Οδύσσειας και γυρίζουν στην Ιθάκη την 38η). Ο Τηλέμαχος απέφυγε την ενέδρα των μνηστήρων επειδή φρόντισε να φτάσει στην Ιθάκη νύχτα και να πιάσει ένα έρημο λιμάνι.
- β) Ο Τηλέμαχος έλειψε από την Ιθάκη 37 μέρες (έφυγε τη 2η μέρα της Οδύσσειας και επέστρεψε την 38η). Στη Σπάρτη έμεινε 32 μέρες (από την 5η ως την 36η ημέρα της Οδύσσειας).
- γ) Ο ποιητής καθήλωσε τον Τηλέμαχο στη Σπάρτη, γιατί έπρεπε να επιστρέψει πρώτος ο Οδυσσέας στην Ιθάκη, για να γίνει ο αναγνωρισμός πατέρα και γιου.
- Συμπλήρωση του πίνακα 1 στη σελ. 500 του σχολικού βιβλίου – «Το ημερολόγιο του Τηλέμαχου».

Ραψωδίες	ημέρες	γεγονότα
ε-ξ	32	Παρατεταμένη φιλοξενία του Τηλέμαχου στη Σπάρτη
ο (αρχή)	νύχτα	Η Αθηνά παρακινεί τον Τηλέμαχο να πάει στην Ιθάκη, αφού πρώτα περάσει από το καλύβι του Εύμαιου
ο	36n-37n	Ο Τηλέμαχος (36n μέρα) αναχωρεί από τη Σπάρτη. Το πρωί (37n μέρα) φτάνει στην Πύλο, αφήνει τον Πεισίστρατο και συνεχίζει το ταξίδι του.
ο	βράδυ & νύχτα	Ο Τηλέμαχος ταξιδεύει. Ο Οδυσσέας συνητά με τον Εύμαιο.
ο (τέλος)	αυγή 38nς	Ο Τηλέμαχος φτάνει στην Ιθάκη.
π	πρωί 38nς	Ο Τηλέμαχος φτάνει στο καλύβι του Εύμαιου όπου αναγνωρίζει τον πατέρα του.

ΕΡΩΤΗΣΗ 7n: *Με τη βοήθεια των περιληπτικών αναδιηγήσεων των ραψωδιών v 210 έως και ω και του πίνακα 6 του Παραρτίματος σ. 504 να συντάξετε ένα «ημερολόγιο» της «Μνηστηροφονίας» ανάλογο του «ημερολογίου» της «Τηλεμάχειας», που θα βρείτε στο Παράρτημα σ. 500 (πίνακας 1).*

Απάντηση:

«Το ημερολόγιο της Μνηστηροφονίας»		
ραψωδίες	ημέρες	γεγονότα
v 210-494	35n	Ο Οδυσσέας συνομιλεί με την Αθηνά και καταστρώνουν το σχέδιο της μνηστηροφονίας.
ξ	35n βράδυ και νύχτα	Ο Οδυσσέας φιλοξενείται στην καλύβα του Εύμαιου.
ο (αρχή)	νύχτα	Η Αθηνά παρακινεί τον Τηλέμαχο να φύγει για την Ιθάκη.

«Το ημερολόγιο της Μνηστηροφονίας»		
ραψωδίες	ημέρες	γεγονότα
ο	36n-37n	Το πρωί (36n) ο Τηλέμαχος φεύγει από τη Σπάρτη. Την 37n κάνει μια στάση στην Πύλο και συνεχίζει το ταξίδι του.
ο	βράδυ και νύκτα	Ο Τηλέμαχος ταξιδεύει για την Ιθάκη. Ο Οδυσσέας και ο Εύμαιος συζητούν.
ο (τέλος)	38n αυγή	Ο Τηλέμαχος φτάνει στην Ιθάκη.
π	38n πρωί	Συνάντηση και αναγνωρισμός Οδυσσέα - Τηλέμαχου. Κατάστρωση του σχεδίου της μνηστηροφονίας.
ρ	39n αυγή	Ο Τηλέμαχος πηγαίνει στο παλάτι.
ρ	39n πρωί	Ο Εύμαιος και ο Οδυσσέας στο παλάτι.
σ	39n	Αγώνας Ίρου - Οδυσσέα.
τ	39n βράδυ	Ο Οδυσσέας συζητά με την Πηνελόπη. Τα νίπτρα. Η Ευρύκλεια των αναγνωρίζει.
υ	39n νύχτα	Ο Οδυσσέας κοιμάται. Η Πηνελόπη ρυπάνει ξεσπώντας σε λυγμούς.
υ	40n αυγή	Ο Οδυσσέας ρυπάνει. Το σημάδι του Δία.
υ	40n μεσημέρι	Το συμπόσιο των μνηστήρων.
φ	40n απόγευμα	Ο αγώνας τόξου. Οι μνηστήρες αποτυγχάνουν. Κερδίζει ο Οδυσσέας. Δίνει το σύνθημα για τη μνηστηροφονία.
χ	40n	Μνηστηροφονία
ψ	40n βράδυ και νύχτα	Στο παλάτι ετοιμάζεται παραπλανητικό γλέντι. Αναγνωρισμός του Οδυσσέα από την Πηνελόπη.
ω	41n αυγή	Οι ψυχές των μνηστήρων στον Άδη,
ω	41n	Αναγνωρισμός του Οδυσσέα από το Λαέρτη. Οι Ιθακίσιοι σε διαμάχη. Ο Δίας και η Αθηνά φέρνουν την ειρήνη στο νησί.

ΕΡΩΤΗΣΗ 8η: *Από τη σπηλιά που ξεκίνησε ο Οδυσσέας με τους συντρόφους του από την Τροία ωστότου να φτάσει στην Ιθάκη, να διεκπεραιώσει τη μνηστηροφονία και να ανακτήσει τη γυναίκα και το θρόνο του ή Αθηνά στάθηκε συμπαραστάτης και βοηθός του Οδυσσέα.*

Να προσδιορίσετε σε ποιες περιπώσεις βοήθησε η Αθηνά τον Οδυσσέα, με ποιο τρόπο και τι είδους βοήθεια του έδωσε κάθε φορά.

Απάντηση:

Η βοήθεια της Αθηνάς:

- Σις δύο συνελεύσεις των θεών (α΄ και β΄ «αγορά») ανακίνησε το θέμα του νόστου του Οδυσσέα.
- Όταν ο Οδυσσέας ναυάγησε κοντά στη Σχερία, πρέμπησε τους ανέμους, ώστε αυτός να συνεχίσει το ταξίδι του.
- Εμφανίστηκε στο όνειρο της Ναυσικάς με τη μορφή μιας φίλης της, για να την παρακινήσει να πάει στο ποτάμι, ώστε να συναντήσει τον Οδυσσέα.
- Έδωσε θάρρος στη Ναυσικά να σταθεί μπροστά στο γυμνό Οδυσσέα, ώστε να ακούσει το πρόβλημά του και να τον βοηθήσει.
- Σκέπιασε τον Οδυσσέα με πυκνή ομίχλη, ώστε να μεταβεί με ασφάλεια στο παλάτι του Αλκίνοου.
- Στους αθλητικούς αγώνες των Φαιάκων εμψύχωσε τον Οδυσσέα, μιλώντας επαινετικά για τη βολή του (μεταμορφωμένη σε άνδρα).
- Βοήθησε τον Οδυσσέα να αναγνωρίσει την Ιθάκη (μεταμορφωμένη αρχικά σε νεαρό βοσκό κι έπειτα σε όμορφη γυναίκα), να κρύψει τα δώρα των Φαιάκων και να καταστρώσει το σκέδιο της μνηστηροφονίας.
- Μεταμόρφωσε τον Οδυσσέα σε ζητιάνο, ώστε να μνη τον αναγνωρίσει κανείς στην Ιθάκη.
- Βοήθησε στους αναγνωρισμούς του Οδυσσέα από τον Τηλέμαχο και την Πηνελόπη, περιβάλλοντας τον ήρωα με θεϊκή ομορφιά.
- Με τη μορφή του Μέντορα πίρε μέρος στην εξόντωση των μνηστήρων.
- Μετά τον αναγνωρισμό του Οδυσσέα από την Πηνελόπη, μεγάλωσε τη διάρκεια της νύχτας δίνοντας χρόνο στο ζευγάρι.
- Βοήθησε στη συμφιλίωση του Οδυσσέα με τους συγγενείς των μνηστήρων.

- ΕΡΩΤΗΣΗ 9n:**
- Na προσδιορίσετε τις πιο κρίσιμες σπηγμές στις οποίες παρεμβαίνουν ο Δίας, η Αθηνά και ο Ποσειδώνας στην αναζήτηση, το νόστο του Οδυσσέα και τη μνηστηροφονία.**
 - Na συντάξετε ένα κείμενο στο οποίο θα περιγράφετε και θα χαρακτηρίζετε το ρόλο που διαδραματίζουν ο Δίας, η Αθηνά και ο Ποσειδώνας στην Οδύσσεια.**

Απάντηση:

- Ο Δίας:** 1) αποφασίζει ότι είναι καιρός να επιστρέψει ο Οδυσσέας στην Ιθάκη, 2) στέλνει τον Ερμή να ενημερώσει την Καλυψώ ότι πρέπει να αφήσει τον Οδυσσέα, 3) στέλνει σημάδια στον Οδυσσέα πριν τη μνηστηροφονία, και στον αγώνα του τόξου, ότι είναι στο πλευρό του, 4) αποφασίζει τη συμφιλίωση των Ιθακοσίων.
Η Αθηνά: Βλ. παραπάνω, απάντηση στη προηγούμενη ερώτηση (8).
- Ο Ποσειδώνας:** Παρεμβαίνει δυναμικά για να εμποδίσει το νόστο του Οδυσσέα, στέλνοντάς του φουρτούνες. Προκάλεσε το ναυάγιο εξώ από τη Σχερία.
- Ο Δίας,** ως βασιλιάς των θεών, είναι αυτός που παίρνει όλες τις αποφάσεις, ο ρυθμιστής της τύχης του Οδυσσέα. Ο ρόλος του στο έπος είναι μικρός αλλά καταλυτικός. Βρίσκεται στο παρασκήνιο αφήνοντας την Αθηνά να παίρνει πρωτοβουλίες για το νόστο του Οδυσσέα. Στην πραγματικότητα όμως η θεά είναι το εκτελεστικό όργανο της βούλησης του Δία. Ο Ποσειδώνας είναι η αντίπαλη δύναμη, που προσπαθεί να εμποδίσει το νόστο του ήρωα.

- ΕΡΩΤΗΣΗ 10n:** *Στη σκηνή της συνάντησης και συνομιλίας Οδυσσέα-Αθηνάς έχουμε πρώτα ενανθρώπιση και κατόπιν επιφάνεια της θεάς. Ενανθρώπιση και επιφάνεια θεάς έχουμε και στις ραψωδίες α, ε, ζ και θ (όπως και σε άλλες ραψωδίες).*

- Με ποιο τρόπο και με ποιο σκοπό γίνονται αυτές στη ραψωδία ν και στις ραψωδίες α, ε, ζ και θ;**
- Na συγκρίνετε αυτές τις ενανθρωπίσεις και επιφάνειες, να προσδιορίσετε τυχόν ομοιότητες και διαφορές και να δικαιολογήσετε τις διαφορές.**

Απάντηση:

- Βλ. ραψ. α, Ενότητα 3η, ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ, σχόλιο στ. 118-119 / ραψ. π, ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ, σχόλιο για το στ. 175.

- β. **Ενανθρώπιον** ενός θεού έχουμε όταν αυτός εμφανίζεται με τη μορφή κάποιου ανθρώπου, γιατί δεν θέλει να φανερώσει την ταυτότητά του.

Επιφάνεια έχουμε όταν ο θεός εμφανίζεται σε κάποιον θνητό μεταμορφωμένος (γιατί δεν είναι ικανοί οι άνθρωποι να δουν ένα θεό σε όλη τη λαμπρότητά του) αλλά κάνει γνωστή την ταυτότητά του και τη θεϊκή του υπόσταση.

ΕΡΩΤΗΣΗ 12n: *Αφού λάβετε υπόψη σας όσα πληροφορηθήκατε για τους εκφραστικούς τύπους (τυπικές εκφράσεις), να συγκεντρώσετε φράσεις ή και ολόκληρους στίχους που παρατηρήσατε ότι επαναλαμβάνονται απαράλλακτοι ή ελαφρά παραλλαγμένοι στη μετάφραση της Οδύσσειας και θεωρείτε ότι αποδίδουν επικούς εκφραστικούς τύπους. Να τους καταχωρίσετε σε δύο κατηγορίες: ονοματικούς και ρηματικούς.*

Απάντηση:

Βλ. ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ όλων των ραψωδιών.

- **Ονοματικοί** είναι οι τύποι που αποτελούνται από ένα ουσιαστικό και ένα επίθετο ή μία περίφραση (π.χ. «βασανισμένος ο Οδυσσέας και θείος»).
- **Ρηματικοί** είναι οι τύποι που ο πυρήνας τους είναι ένα ρήμα (π.χ. «τα μάτια λάμποντας»).

ΕΡΩΤΗΣΗ 13n: *a. Αφού λάβετε υπόψη σας, όσα πληροφορηθήκατε για τους θεματικούς τύπους (τυπικά θέματα), να προσδιορίσετε τους θεματικούς τύπους που γνωρίσαμε στην Οδύσσεια και να αναφέρετε και ένα παράδειγμα για τον καθένα.
b. Σε ένα κείμενο 300-350 λέξεων να αποδείξετε με τη βοήθεια δύον γνωρίσατε στην Οδύσσεια ότι είναι θεματικοί τύποι και να εξηγήσετε τη σημασία τους για την σύνθεση των ομρικών επών.*

Απάντηση:

a. **Θεματικοί τύποι της Οδύσσειας**

- 1) Η φιλοξενία (π.χ. της Αθηνάς - Μέντη από τον Τηλέμαχο)
- 2) Η ικεσία (π.χ. του Οδυσσέα προς τη Ναυσικά)
- 3) Τα άστοχα ερωτήματα (π.χ. του Οδυσσέα - ζητιάνου προς τον Τηλέμαχο για την κατάσταση με τους μνηστήρες).

- 4) Ο αναγνωρισμός (π.χ. του Οδυσσέα από τον Τηλέμαχο).
8. Βλ. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ, «Πώς γίνεται η σύνθεση και η εκτέλεση των επών;» / ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΡΩΤΗΣΗ 17 (σελ. 394 κ.εξ. του σχολικού βιβλίου).

ΕΡΩΤΗΣΗ 15n: *Να περιγράψετε ένα ομηρικό συμπόσιο. Να αναφερθείτε όχι μόνο στα πρόσωπα που συμμετέχουν σ' αυτό ως συμποσιαστές π' ως βοοθητικό προσωπικό, αλλά και στη διαδικασία, στα έπιπλα, στα σκεύη, στα φαγητά και ποτά ενός τέτοιου συμποσίου.*

Απάντηση:

Τα συμπόσια (< συν + πίνω = πίνω μαζί με άλλους) ήταν μια πανελλήνια συνήθεια. Ξεκινούσαν με το δείπνον ή σύνδειπνον, όπου έτρωγαν γρήγορα. Ακολουθούσαν τραγούδια από αοιδούς, παιχνίδια (π.χ. πεσσοί), αθλητικές επιδείξεις, χορός και κυρίως γεύμα, ο «πότος» όπου έτρωγαν κρέας, τυρί, φρούτα και άφθονο κρασί πάντοτε αναμεμειγμένο με νερό. Η ανάμειξη γινόταν σε ειδικά σκεύη, τους κρατήρες.

Έπιπλα: τραπέζια, καθίσματα, σκαμνιά.

Σκεύη: κούπες, πινάκια, κρατήρες, αμφορείς.

Προσωπικό: ο κήρυκας είχε την ευθύνη του συμποσίου. Το υπηρετικό προσωπικό αποτελούσαν τα παιδόπουλα (νεαροί του παλατιού), οι παρακόρες (προσωπικές υπηρέτριες των βασιλισσών), ενώ υπήρχε τραπεζάρχης (έκοβε τα κρέατα σε μερίδες) και κελάρισσα (η οικονόμος). Οι δούλοι ασχολούνταν με όλες τις δουλειές του συμποσίου (έστρωναν και καθάριζαν τα τραπέζια, κουβαλούσαν έπιπλα κλπ.).

[Βλ. «ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ (ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΥΛΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ)» όλων των ραφωδιών].

ΕΡΩΤΗΣΗ 20n: *Μετά την ανάγνωση και της «Μνησηροφονίας», συμπληρώστε και οριστικοποιήστε τον πίνακα με τον κατάλογο προσώπων που συγκροτήσατε ως βοοθός σκηνοθέτη με τα πρόσωπα της Οδύσσειας (βλ. σ. 287, συνθετική εργασία 13).*

Από τις πέντες σπίλες που είχαν διαμορφωθεί τώρα θα μείνουν μόνο οι τρεις:

I. πρόσωπα των οποίων ο ρόλος πρέπει να ανατεθεί σε ηθοποιούς,

II. κομπάρσοι.

και τέλος III. άλλα πρόσωπα που κατέχουν σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της υπόθεσης όμως δεν θα πρέπει να αναθέσετε το ρόλο τους σε ηθοποιούς, γιατί δεν παρουσιάζονται επί σκηνής αλλά μόνο μέσω της αφήγησης.

Απάντηση:

ΠΡΟΣΩΠΑ ΠΟΥ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΝΑΤΕΘΕΙ ΣΕ ΗΘΟΠΟΙΟΥΣ	ΚΟΜΠΑΡΣΟΙ	ΠΡΟΣΩΠΑ ΠΟΥ ΠΑΙΖΟΥΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ ΡΟΛΟ ΣΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ ΆΛΛΑ ΔΕΝ ΕΜΦΑΝΙΖΟΝΤΑΙ ΕΠΙ ΣΚΗΝΗΣ
Αθηνά	υπόλοιποι θεοί	Κίρκη
Αθηνά - Μέντης	υπηρετικό προσωπικό	Αίολος
Τηλέμαχος	υπόλοιποι μνηστήρες	Πολύφημος
Αθηνά - Μέντορας	Ιθακήσιοι	Αγαμέμνονας
Νέστορας	Πύλιοι	Ήλιος
Πεισίστρατος	γιοι του Νέστορα	Τειρεσίας (εμφανίζεται η ψυχή του)
Μενέλαος	φίλες της Ναυσικάς	Αντίκλεια (εμφανίζεται η ψυχή της)
Ελένη	Φαίακες	
Διοκλής	Μελάνθιος	
Ερμής	Ίρος	
Καλυψώ	Μελανθώ	

ΠΡΟΣΩΠΑ ΠΟΥ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΝΑΤΕΘΕΙ ΣΕ ΗΘΟΠΟΙΟΥΣ	ΚΟΜΠΑΡΣΟΙ	ΠΡΟΣΩΠΑ ΠΟΥ ΠΑΙΖΟΥΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ ΡΟΛΟ ΣΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ ΆΛΛΑ ΔΕΝ ΕΜΦΑΝΙΖΟΝΤΑΙ ΕΠΙ ΣΚΗΝΗΣ
Πηνελόπη	συγγενείς των μνηστήρων	
Φέμιος		
Οδυσσέας		
Ποσειδώνας		
Λευκοθέη		
Ναυσικά		
Αθηνά - φίλη της Ναυσικάς		
Αλκίνοος		
Αρήτη		
Δημόδοκος		
Λαοδάμας		
Ευρύαλος		
Αντίνοος		
Ευρύμαχος		
Αλιθέρσης		
Εύμαιος		
Ευρύκλεια		
Λειώδης		
Φιλοίτιος		
Λαέρτης		

**ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΘΕΜΑΤΑ
ΓΙΑ ΕΞΑΣΚΗΣΗ
ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ**

Ραψωδία α

1. Βλ. ραψ. α, Ενότητα 1n, ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ, ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ.
2. Σωστό: α, δ, δ. Λάθος: β, γ.
3. Βλ. ραψ. α, Ενότητα 2n, ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ, σχόλιο για στ. 44.
4. α) IV, β) III
5. Βλ. ραψ. α, Ενότητα 3n, ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ - ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ.
6. Βλ. Ενότητα 4n, ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ / ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ.

Ραψωδία γ

1. α: Θυσίες, β: Ορέστης, Αίγισθο, γ: Μέντορα, δ: Νέστορας.
2. α → 1, β → 3, γ → 4, δ → 1
3. Βλ. ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ ραψ. γ

Ραψωδία δ

1. Βλ. ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ, σχόλιο για τη Φιλοξενία
2. Βλ. ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ, Αναδρομή
3. Βλ. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ / ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ, «Ελένη»

Ραψωδία ε

1. Βλ. ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ, Προϊδεασμοί, σχόλια για στ. 28-32, 36-49.
2. Σωστό: β, δ Λάθος: α, γ, ε.
3. Βλ. Ενότητα 1n, ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ, «Ανθρωπομορφισμός»
4. Βλ. Ενότητα 2n, ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ
5. Βλ. Ενότητα 2n, ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ / ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ, «Ποσειδώνας»

Ραψωδία ζ

1. Βλ. Ενότητα 1n, ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ - ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ
2. α → 3, β → 4. γ → 2, δ → 5, ε → 1
3. Βλ. Ενότητα 2n, ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ
4. Βλ. Ενότητα 2n, ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

Ραψωδία ι

1. Βλ. ενότητα 2n, ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ / ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ
2. Βλ. ενότητα 3n, ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ - ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Ραψωδία κ

1. α. Βότανα / φίλτρα, ραβδί β. Περσεφόνη
γ. Τειρεσίας δ. νεκροί
2. Βλ. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ / ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Ραψωδία λ

1. Βλ. Ενότητα 1n, ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ / ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ
2. Βλ. Ενότητα 2n, ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ
3. Βλ. Ενότητα 2n, ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ

Ραψωδία μ

1. Βλ. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ
2. Βλ. ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ, σχόλιο για το στ. 341.

Ραψωδία ν

1. α: Αλκίνοος, β: Φόρκυς, γ: Οδυσσέας.
2. Βλ. Ενότητα 1n, ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ
3. α → 3, β → 5, γ → 1, δ → 4

Ραψωδία π

1. Βλ. ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ, Επική ειρωνεία
2. Ο Οδυσσέας, μολονότι καταλαβαίνει ποιος είναι ο νεαρός που φτάνει στο καλύβι, παραμένει σιωπηλός, καθώς δεν έχει φτάσει ακόμη η ώρα να εκδηλώσει τα συναισθήματά του. Με απαράμιλλη ψυχραιμία παρακολουθεί τη σκηνή της υποδοχής του από τον Εύμαιο. Η σιωπή του Οδυσσέα κορυφώνει την ένταση και την αγωνία των ακροατών.
3. α → 3, β → 4, γ → 1, δ → 2.
4. Ο Τηλέμαχος στέλνει τον Εύμαιο να ειδοποιήσει την Πηνελόπη για την άφιξή του. Με τον τρόπο αυτό θα μείνουν μόνα στη σκηνή τα δύο πρόσωπα, ώστε να γίνει ο αναγνωρισμός. (βλ. ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ).

Ραψωδία σ

1. Βλ. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ / ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ
2. Βλ. ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ: ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

Ραψωδία τ

1. α: Πηνελόπη, μνηστήρες, σάβανο, Λαέρτη.
β: Οδυσσέας, Πηνελόπη, Αίθων.
2. Βλ. ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

Ραψωδία φ

1. Βλ. ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ, σχόλιο για στ. 356-359.

2. Σωστό: γ Λάθος: α, β, δ

Ραψωδία χ

1. α) ... σκότωσε τον Αντίνοο (Οι μνηστήρες υπέθεσαν ότι αυτό έγινε κατά λάθος).
- β) ... στο νεκρό Αντίνοο / ... να τον αποζημιώσουν με υλικά αγαθά (βόδια, χρυσάφι, χαλκός).
- γ) ... φοβήθηκε μήπως τον χτυπήσει κάποιος πισώπλατα.
- δ) Φήμιο, Μέδοντα, Τηλέμαχου.

Ραψωδία ψ

1. Βλ. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ / ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ
2. Βλ. ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

**ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ
ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ**
του σχολικού βιβλίου

ΕΙΚΟΝΑ 10, σελ. 32 του σχολικού βιβλίου

Με ποια σκηνή της β ραψωδίας, όπως τη γνωρίσατε από την περιληπτική αναδιήγηση, μπορεί να συσχετιστεί ο πίνακας αυτός του Γιάννη Γαϊτη και γιατί;

Απάντηση

Ο πίνακας του Γαϊτη μπορεί να συσχετιστεί με τη σκηνή όπου ο Τηλέμαχος επικαλείται το Δία, όπως φαίνεται από το υψωμένο χέρι του προς τον ουρανό και από τον τίτλο του πίνακα «Θεές μου».

ΕΙΚΟΝΑ 12, σελ. 35 του σχολικού βιβλίου

Να προσθέσεις κάτω από την εικόνα σπίχους του μεταφρασμένου κειμένου οι οποίοι νομίζεις ότι θα ταιριάζαν μ' αυτήν.

Απάντηση

Οι στ. 12-13 ταιριάζουν με την εικόνα.

ΕΙΚΟΝΑ 13, σελ. 36 του σχολικού βιβλίου

Πώς δηλώνεται η εξάρτηση του ποιητή από τη Μούσα στον πίνακα του Νίκου Εγγονόπουλου;

Απάντηση

Η Μούσα παραδίδει στον ποιητή το μουσικό όργανο.

EIKONA 14, σελ. 38 του σχολικού βιβλίου

Φανταστείτε μια ανάλογη παράσταση από το μύθο του Οδυσσέα, όπως τον πληροφορηθήκατε στην Εισαγωγή (βλ. σσ. 23-24). Ποια πρόσωπα θα πρωταγωνιστούσαν σ' αυτή;

Απάντηση

Η εικόνα θυμίζει τον Οδυσσέα που σκοτώνει τους μνηστήρες. Στη σκηνή θα πρωταγωνιστούσε ο Οδυσσέας (ή ο Τηλέμαχος ο οποίος παρουσιάζει ομοιότητες με τον Ορέστη π.χ. ως προς την ηλικία) και ο Ευρύμαχος (ή οποιοσδήποτε άλλος μάρτυρας).

EIKONA 17, σελ. 49 του σχολικού βιβλίου

Ποια σκηνή φαντάζεστε ότι θα ταίριαζε να απεικονίζει μια επιτύμβια σπίλη για τον τάφο του Οδυσσέα τον οποίο θα έκανε ο Τηλέμαχος, αν μάθαινε ότι ο πατέρας του είχε πεθάνει;

Απάντηση

Η επιτύμβια σπίλη θα μπορούσε να απεικονίζει π.χ. τη σκηνή της τύφλωσης του Πολύφημου ή του Οδυσσέα με τις Σειρήνες ή κάποια πολεμική σκηνή από την Τροία (δούρειος ίππος).

EIKONA 23, σελ. 68 του σχολικού βιβλίου

Να συσχετίσετε τον πίνακα αυτό με την εξέλιξη της πλοκής του μύθου, όπως την πληροφορηθήκατε από την περιληπτική αναδιήγηση της ραψωδίας δ.

Απάντηση

Σύμφωνα με τον τίτλο του πίνακα «Το αίνιγμα της άφιξης», μπορούμε να το συσχετίσουμε με την άφιξη του Τηλέμαχου στο παλάτι του Μενέλαιου, στη Σπάρτη.

EIKONA 26, σελ. 79 του σχολικού βιβλίου

Ο Τηλέμαχος ρωτά το Νέστορα για τον τρόπο που ο Αίγισθος σκότωσε τον Αγαμέμνονα (γ 290). Στην αφήγησή του ο Νέστορας περιγράφει τη σκηνή της δολοφονίας.

Απάντηση

Ο Νέστορας αποφεύγει να περιγράψει τη σκηνή της δολοφονίας του Αγαμέμνονα

και μιλάει για την προετοιμασία του φόνου από τον Αίγισθο και γιατί δεν κατάφερε ο Μενέλαος να τον σταματήσει.

ΕΙΚΟΝΑ 28, σελ. 82 του σχολικού βιβλίου

*Έτσι φαντάστηκε ο γλύπτης *Antony Caro* το βασιλιά της Πύλου, το Νέστορα. Πώς απέδωσε την πλικά και την πείρα του;*

Απάντηση

Η πλικά του Νέστορα συμβολίζεται με το παλιό και ξεφτισμένο ξύλο από το οποίο είναι κατασκευασμένη η αφαιρετική μορφή. Η πείρα του γέροντα αποδίδεται από το βαρύ μέταλλο στο πάνω μέρος του γλυπτού, στη θέση του κεφαλιού.

ΕΙΚΟΝΑ 45, σελ. 134 του σχολικού βιβλίου

Με αφορμή τον παραπάνω πίνακα του Κωνσταντίνου Παρθένη και τον πίνακα του Άρνολντ Μπέκλιν που θα βρείτε στη σελίδα 121 (εικόνα 41) να γράψετε το δικό σας κείμενο στο οποίο θα εκφράσετε το συναίσθημα και τις σκέψεις της Καλυψώς πριν και μετά την αναχώρηση του Οδυσσέα.

Απάντηση

Η Καλυψώ, πριν από την αναχώρηση του Οδυσσέα, και αφού έχει πληροφορηθεί την απόφαση των θεών για το νόστο του ήρωα, νιώθει οργή και αγανάκτηση για τους ολύμπιους. Η αγάπη που αισθάνεται για τον Οδυσσέα την ωθεί σε μια τελευταία προσπάθεια να τον κρατήσει κοντά της, χαρίζοντάς του την αθανασία. Μετά την αναχώρησή του, η Καλυψώ (όπως παριστάνεται στον πίνακα του Κ. Παρθένη, με τα «βαριά» χρώματα) βυθίζεται στη θλίψη και τη μοναξιά.

ΕΙΚΟΝΑ 61, σελ. 179 του σχολικού βιβλίου

- 1. Η Ναυσικά στη σκηνή αυτή αποκαιρετά τον Οδυσσέα και δεν εμφανίζεται πια, μέχρι τη σημήνι που ο Οδυσσέας ανακωρεί από τη χώρα των Φαιάκων (v 138). Πώς ερμηνεύετε και πώς σχολιάζετε τη στάση της αυτή;**
- 2. Ποιες διαφορές διαπιστώνετε να παρουσιάζει η απόδοση της συνάντησης του Οδυσσέα και Ναυσικάς στο παλάτι των Φαιάκων από τον ποιητή της Οδύσσειας και από το γωγράφο N. Εγγονόπουλο στο διπλανό σχέδιο του; Όσοι/ες θέλετε να αποδώσετε την ίδια σκηνή γωγραφικά με το δικό σας τρόπο/ύφος.**

Απάντηση

1. Η Ναυσικά, παρά το ερωτικό της ενδιαφέρον για τον Οδυσσέα, έχει αποδεχτεί την επιθυμία του να επιστρέψει στην Ιθάκη. Άλλωστε κι από πλευράς τεχνικής η Ναυσικά δεν έχει στο εξής να προσφέρει κάπι, αφού ο ρόλος της (να συμβουλέψει τον Οδυσσέα σχετικά με τους Φαιάκες) έχει ολοκληρωθεί.
2. Οι διαφορές είναι:
 - Στην Οδύσσεια ο ήρωας εμφανίζεται στο παλάτι ντυμένος με ωραία ενδύματα, ενώ στον πίνακα είναι γυμνός.
 - Στην Οδύσσεια η συνομιλία του ήρωα με τη Ναυσικά γίνεται στο ποτάμι, ενώ στον πίνακα στο παλάτι.

ΕΙΚΟΝΕΣ 76, 77, 78 σελ. 212 του σχολικού βιβλίου

- 1. Αφού συγκρίνετε τις παραστάσεις της τύφλωσης του Κύκλωπα (εικ. 76, 77, 78) μεταξύ τους και με την αφήγηση του επεισοδίου αυτού από τον ποιητή (στ. 1 353-444) να επισημάνετε ποιες διαφορές παρουσιάζουν οι παραστάσεις μεταξύ τους και ποιες αποκλίσεις από την ομηρική αφήγηση.**
- 2. Ποια από όλες τις παραστάσεις κινεί περισσότερο το ενδιαφέρον σας και γιατί;**

Απάντηση

1. Διαφορές των παραστάσεων:
 - Στην εικόνα 76 ο Οδυσσέας παριστάνεται με διαφορετικό χρώμα (στις υπόλοιπες παραστάσεις εικονίζεται ως μελανόμορφο φιγούρα).
 - Στην εικόνα 77 παρουσιάζεται η σκηνή της πύρωσης του πασσάλου, κάτι που δεν υπάρχει στις υπόλοιπες παραστάσεις.
 - Στην εικόνα 76 ο Οδυσσέας τυφλώνει τον Κύκλωπα με άλλους 2 συντρόφους, ενώ στις εικόνες 77 και 78 με άλλους 3.

Αποκλίσεις από την ομηρική αφήγηση:

- Στο κείμενο ο Οδυσσέας τυφλώνει τον Πολύφημο με τη βοήθεια άλλων 4 συντρόφων ενώ στις παραστάσεις απεικονίζονται 3 (εικ. 76) ή 4 (εικ. 77, 78) συνολικά άντρες. Στην ομηρική αφήγηση ο Οδυσσέας μεθάει τον Κύκλωπα πριν από την τύφλωση, ενώ στις παραστάσεις οι δύο σκηνές συμπιέσσονται, για λόγους οικονομίας του χώρου.

ΕΙΚΟΝΑ 130, σελ. 355 του σχολικού βιβλίου

Πόσο πιστά προς το κείμενο και πόσο εύστοχα θεωρείτε ότι αποδίδεται η

σκηνή του αναγνωρισμού του Οδυσσέα από την Ευρύκλεια στον πίνακα αυτό του Γκυστάβ Μπουλανζέ; Προσέξτε ιδιαίτερα πώς χροσιμοποιεί ο κωνυράφος το φως και τη σκιά και προσπαθήστε να προσδιορίσετε από πού έρχεται το φως. Να δικαιολογήσετε τις απόψεις σας.

Απάντηση

Ο πίνακας του Γκ. Μπουλανζέ αποδίδει πολύ εύστοχα την προσπάθεια του Οδυσσέα να κλείσει το στόμα της έκπληκτης Ευρύκλειας. Η διαφορά με το κείμενο βρίσκεται στη θέση του Οδυσσέα (κάθεται με την πλάτη στο τζάκι)· αυτό όμως δεν έχει μεγάλη σημασία, αφού ο καλλιτέχνης αποτυπώνει έξοχα τις αντιδράσεις και τα συναισθήματα των προσώπων. Το φως προέρχεται από κάποια εξωτερική πηγή (συμβολικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι η θεά Αθηνά φωτίζει τη σκηνή).

ΕΙΚΟΝΑ 140, σελ. 378 του σχολικού βιβλίου

Να συγκρίνετε την περιγραφή της μνηστηροφονίας, όπως δίνεται στη ραψωδία χ από τον ποιητή, με την απόδοσή της από τους αρχαίους αγγειογράφους στις αγγειογραφίες των εικόνων 140 και 141 και να διαπιστώσετε σε ποια σημεία η απόδοση αυτή συμφωνεί με το κείμενο. Να λάβετε υπόψη σας και την περιληπτική αναδιήγηση της ραψωδίας χ.

Απάντηση:

Οι αγγειογράφοι έχουν αποδώσει πιστά τη σκηνή της μνηστηροφονίας, με εξαίρεση την εικόνα 141 όπου απεικονίζουν και δύο δούλες που αγωνιούν (ενώ από το κείμενο γνωρίζουμε ότι δεν παρευρίσκονται γυναίκες στη σκηνή).

**ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ
των σελίδων 34 και 205
του σχολικού βιβλίου**

ΕΡΩΤΗΣΗ 1η, σελ. 34 του σχολικού βιβλίου

Να βρείτε πέντε λέξεις που χρησιμοποίησε ο Όμπρος στους στίχους 1-6 του αρχαίου κειμένου οι οποίες διατηρούνται και στη μετάφραση (στίχοι 1-8) αναλλοίωτες ή σχεδόν αναλλοίωτες στη μορφή και στη σημασία τους.

Απάντηση

- ἄνδρα → ἀντρά
- πολύτροπον → πολύτροπο
- ἀνθρώπων → ανθρώπων
- Μοῦσα → μούσα
- ἱερόν → ιερό

ΕΡΩΤΗΣΗ 2η, σελ. 34 του σχολικού βιβλίου

Να μετρήσετε τον αριθμό των συλλαβών των πέντε πρώτων στίχων της Οδύσσειας και των αντίστοιχων οχτώ πρώτων στίχων της μετάφρασης. Τι παρατηρείτε;

Απάντηση:

Οι πέντε πρώτοι στίχοι της Οδύσσειας:

Ο στίχος 1 έχει 17 συλλαβές. Ο στίχος 2 έχει 16 συλλαβές.

Ο στίχος 3 έχει 15 συλλαβές. Ο στίχος 4 έχει 16 συλλαβές.

Ο στίχος 5 έχει 14 συλλαβές.

Οι πρώτοι στίχοι της μετάφρασης (που αντιστοιχούν στο αρχαίο κείμενο):

στ. 1 → 21 συλλαβές στ. 2 → 16 συλλαβές

στ. 3 → 10 συλλαβές στ. 4 → 20 συλλαβές

στ. 5 → 21 συλλαβές στ. 6 → 22 συλλαβές

στ. 7 → 4 συλλαβές

Παρατηρούμε ότι ενώ στο πρωτότυπο κείμενο οι συλλαβές είναι συνολικά 78, στη μετάφραση είναι 114. Καταλαβαίνουμε λοιπόν πόσο συμπυκνωμένος ήταν ο λόγος των αρχαίων Ελλήνων.

Επίσης, στο αρχαίο κείμενο ο αριθμός των συλλαβών κάθε στίχου είναι από 14 έως 17, ενώ στη μετάφραση παρουσιάζει μεγαλύτερη απόκλιση (4 έως 22).

ΕΡΩΤΗΣΗ 2η, σελ. 205 του σχολικού βιβλίου

Να προσέξετε αν οι στίχοι αυτοί του πρωτοτύπου και οι αντίστοιχοι στίχοι της μετάφρασης έχουν συντεθεί σε σταθερή μετρική μορφή ή όχι. Να ανατρέξετε και στην Εισαγωγή, για να θυμηθείτε δύσα λέγονται εκεί για την μορφή των στίχων των επικών ποιημάτων.

Απάντηση:

Το αρχαίο κείμενο έχει συντεθεί με σταθερή μετρική μορφή (αριθμός συλλαβών κάθε στίχου: 17 έως 20), ενώ η μετάφραση δεν έχει μετρική σταθερότητα (και οι στίχοι αποτελούνται από περισσότερες συλλαβές).